

ALÞINGISTÍÐINDI

1916-17.

B. III.

UMRÆÐUR Í NEDRI DEILD

1. HEFTI

REYKJAVÍK
ÍSAFOLDARPRENTSMÍÐJA
1917

ALÞINGISTÍÐINDI

1916-17.

B. III.

UMRÆÐUR Í NEDRI DEILD

REYKJAVÍK

ÍSAFOLDARPRENTSMÍÐJA

1917

Skammstafanir.

A. = A-deild þingtiðindanna = þing-skjölin.

Alp. = Alþingi.

alpm. = alþingismaður.

Alpt. = Alþingistiðindi.

aths. = athugasemd.

atkv. = atkvæði.

atkvgr. = atkvæðagreiðsla.

brtt. = breytingartillaga.

Ed. = efri deild.

e.hlj. = einu hljóði.

flutnm. eða flm. = flutningsmaður.

frasm. eða frsm. = framsögumaður.

frv. = frumvarp.

gr. = grein.

hv. eða háttv. = háttvirtur.

hæstv. = hæstvirtur.

l. = lög.

lagafrv. = lagafrumvarp.

landsk. = landskjörinn.

n. eða nál. = nefndarálit.

Nd. = neðri deild.

ráðh. = ráðherra.

samhlj. eða shlj. = samhljóða.

samþ. = samþykkt.

skrif. = skrifari.

stafl. = staflidur.

Sp. = sameinað þing.

till. = tillaga.

tölul. = tölulidur.

umr. = umræða.

viða.till. = viðaukatillaga.

þgskj. = þingskjal.

þingd. eða þd. = þingdeild.

þingdm. = þingdeildarmaður.

þingsál. = þingsályktun.

þm. = þingmaður.

þm. Árn. = þingmaður Árnesinga.

þm. A.-Sk. = þingmaður Austur-Skaft-fellinga.

þm. Barð. = þingmaður Barðstrendinga.

þm. Borgf. = þingmaður Borgfirðinga.

þm. Dala. = þingmaður Dalamanna.

þm. Eyf. = þingmaður Eyfirðinga.

þm. G.-K. = þingmaður Gullbringu- og Kjósarsýslu.

þm. Húnv. = þingmaður Húnavetninga.

þm. Mýra. = þingmaður Mýramanna.

þm. N.-Ísf. = þingmaður Norður-Ísafirðinga.

þm. N.-M. = þingmaður Norðmýlinga.

þm. N.-Þ. = þingmaður Norður-Þingey-inga.

þm. Rang. = þingmaður Rangæinga.

þm. Reykv. = þingmaður Reykvikinga.

þm. Skagf. = þingmaður Skagfirðinga.

þm. S.-M. = þingmaður Sunnmýlinga.

þm. Stranda. = þingmaður Stranda-manna.

þm. S.-Þ. = þingmaður Suður-Þingey-inga.

þm. V.-Ísf. = þingmaður Vestur-Ísafirðinga.

þm. V.-Sk. = þingmaður Vestur-Skaft-fellinga.

B. J. = Bjarni Jónsson, þm. Dala.

B. K. = Björn Kristjánsson, 1. þm. G.-K.

B. St. = Björn Stefánsson, 2. þm. S.-M.

B. Sv. = Benedikt Sveinsson, þm. N.-Þ.

E. A. = Einar Arnórsson, 2. þm. Árn.

E. Árna. = Einar Árnason, 2. þm. Eyf.

E. J. = Einar Jónsson, 2. þm. Rang.
G. Sv. = Gísli Sveinsson, þm. V.-Sk.
H. K. = Hákon Kristófersson, þm. Barð.
J. B. = Jörundur Brynjólfsson, 1. þm.
Reykv.
J. J. = Jón Jónsson, 1. þm. N.-M.
J. M. = Jón Magnússon, 2. þm. Reykv.
M. G. = Magnús Guðmundsson, 1. þm.
Skagf.
M. Ó. = Matthías Ólafsson, þm. V.-Ísf.
M. P. = Magnús Pjetursson, þm. Stranda.
Ó. B. = Ólafur Briem, 2. þm. Skagf.

P. J. = Pjetur Jónsson, þm. S.-Þ.
P. O. = Pjetur Ottesen, þm. Borgf.
P. Þ. = Pjetur Þórðarson, þm. Mýra.
S. S. = Sigurður Sigurðsson, 1. þm. Árn.
Sk. Th. = Skúli Thoroddsen, þm. N.-Ísf.
St. St. = Stefán Stefánsson, 1. þm. Eyf.
Sv. Ó. = Sveinn Ólafsson, 1. þm. S.-M.
Þorl. J. = Þorleifur Jónsson, þm. A.-Sk.
Þorst. J. = Þorsteinn Jónsson, 2. þm.
N.-M.
Þór. J. = Þórarinn Jónsson, 1. þm.
Húnv.

*Skammstafanir þessar tákna og orðin í fleirtölu og í öllum beygingarföllum,
og eins með ákveðna greininum.*

Neðri deild Alþingis.

Deildarsetning.

Ár 1916, föstudaginn 15. desember, kl. 8 síðdegis, var fyrsti fundur neðri deildar Alþingis settur, eftir að sameinað Alþingi hafði lokið störfum sínum að þessu sinni og þeir þingmenn til efri deildar gengnir, er þar áttu sæti.

Sátu þessir þingmenn neðri deild:

1. Benedikt Sveinsson, þm. N.-Þ.
2. Bjarni Jónsson, þm. Dala.
3. Björn Kristjánsson, 1. þm. G.-K.
4. Björn Stefánsson, 2. þm. S.-M.
5. Einar Arnórsson, 2. þm. Árn.
6. Einar Árnason, 2. þm. Eyf.
7. Einar Jónsson, 2. þm. Rang.
8. Gísli Sveinsson, þm. V.-Sk.
9. Hákon Kristófersson, þm. Barð.
10. Jón Jónsson, 1. þm. N.-M.
11. Jón Magnússon, 2. þm. Reykv.
12. Jörundur Brynjólfsson, 1. þm. Reykv.
13. Magnús Guðmundsson, 1. þm. Skagf.
14. Magnús Pjetursson, þm. Stranda.
15. Matthias Ólafsson, þm. V.-Ísf.
16. Ólafur Briem, 2. þm. Skagf.
17. Pjetur Jónsson, þm. S.-Þ.
18. Pjetur Ottesen, þm. Borgf.
19. Pjetur Þórðarson, þm. Mýra.
20. Sigurður Sigurðsson, 1. þm. Árn.
21. Skúli Thoroddsen, þm. N.-Ísf.
22. Stefán Stefánsson, 1. þm. Eyf.
23. Sveinn Ólafsson, 1. þm. S.-M.
24. Þorleifur Jónsson, þm. A.-Sk.

25. Þorsteinn Jónsson, 2. þm. N.-M.

26. Þórarinn Jónsson, 1. þm. Húnv.

Á fundi voru allir deildarmenn, aðrir en Jón Jónsson, 1. þm. N.-M., er var sjúkur.

Ráðherra kvaddi Ólaf Briem, 2. þm. Skagf., til að stýra fundi, sakir aldurs.

Tók hann sjer til aðstoðar sem fundarskrifara Magnús Pjetursson, þm. Stranda., og Þorstein Jónsson, 2. þm. N.-M.

Kosning forseta og skrifara.

Ljet aldursforseti fyrst ganga til kosninga um forseta deildarinnar.

Kosningu hlaut

Ólafur Briem, 2. þm. Skagf., með 20 atkvæðum. 5 seðlar voru auðir.

Fyrri varaforseti var kosinn

Benedikt Sveinsson, þm. N.-Þ., með 11 atkv.

Pjetur Jónsson, þm. S.-Þ., hlaut 10 atkv. 4 seðlar voru auðir.

Þá var kosinn annar varaforseti

Hákon Kristófersson, þm. Barð, með 8 atkv.

Pjetur Jónsson hlaut 5 atkv., Sveinn Ólafsson 1 atkv., en 11 seðlar voru auðir.

Þessu næst var gengið til kosningar á skrifurum deildarinnar.

Kosning forseta og skrifara. — Sætaskipun. — Stjórnarfrumvörp lögð fram.

Hlutfallskosning var viðhöfð, að beiðni
6 þingmanna og voru þeir þessir:

Pjetur Jónsson,
Þórarinn Jónsson,
Björn Stefánsson,
Magnús Pjetursson,
Sigurður Sigurðsson,
Matthías Ólafsson.

Tveir listar komu fram. Á öðrum
þeirra, er forseti merkti A, stóð Þor-
steininn Jónsson, en á hinum, sem merkt-
ur var B, var Gísli Sveinsson.

Kosningin fór svo, að

A-listinn hlaut 11 atkv. og

B-listinn hlaut 9 atkv.,

en 5 sæðlar voru auðir og 1 þingmaður
fjarverandi.

Forseti lýsti því kjörna skrifara þá
Þorstein Jónsson, 2. þm. N.-M., og
Gísli Sveinsson, þm. V. Sk.

Sætaskipun.

Þessu næst hlutuðu þingmenn, aðrir
en ráðherra, forseti og skrifarar, um sæti
sin, samkvæmt 7. gr. þingskapanna, og
fór það á þessa leið:

5. sæti hlaut Bjarni Jónsson, þm. Dala.
6. — — Skúli Thoroddsen, þm. N.-Ísf.
7. — — Matthias Ólafsson, þm. V.-Ísf.
8. — — Sigurður Sigurðsson, 1. þm. Árn.
9. — — Benedikt Sveinsson, þm. N.-Þ.
10. — — Þorleifur Jónsson, þm. A. Sk.
11. — — Jón Jónsson, 1. þm. N.-M.
12. — — Pjetur Þórðarson, þm. Mýra.
13. — — Jón Magnússon, 2. þm. Reykv.
14. — — Stefán Stefánsson, 1. þm. Eyf.

15. sæti hlaut Björn Kristjánsson, 1. þm. G.-K.
16. — — Magnús Guðmundsson, 1. þm. Skagf.
17. — — Pjetur Ottesen, þm. Borgf.
18. — — Einar Jónsson, 2. þm. Rang.
19. — — Magnús Pjetursson, þm. Stranda.
20. — — Björn Stefánsson, 2. þm. S.-M.
21. — — Þórarinn Jónsson, 1. þm. Húnv.
22. — — Sveinn Ólafsson, 1. þm. S.-M.
23. — — Hákon Kristófersson, þm. Barð.
24. — — Jörundur Brynjólfsson, 1. þm. Reykv.
25. — — Einar Árnason, 2. þm. Eyf.
26. — — Pjetur Jónsson, þm. S.-Þ.

Stjórnarfrumvörp lögð fram.

Ráðherra (Einar Arnórsson):

Jeg vil skýra háttv. Nd. frá því, að
jeg leyfi mjer, með skírskotun til 6. gr.
stjórnskipunarlaganna 19. júní 1915, að
leggja fyrir hv. deild þau þrjú frumv.,
er nú skal greina:

1. Frv. til laga um viðauka við lög
nr. 10, 8. sept. 1915, um
heimild fyrir ráðherra Íslands
til að skipa nefnd til að
ákveða verðlag á vörum.
2. Frv. til laga um útflutningsgjald
af söltuðu sauðakjöti.
3. Frv. til laga um heimild handa
landsstjórninni til ráðstafana
til tryggingar aðflutningum
til laudsins.

Vona jeg að hæstv. forseti taki þessi

mál á dagskrá og háttv. deild taki þau síðan til meðferðar á venjulegan hátt.

Fastanefndir.

Á 2. fundi í Nd., mánudaginn 18. des., kl. 1 miðdegis, var, samkv. fyrir-mælum 16. gr. þingskapanna, tekin fyrir

kosning fastanefnda.

Beiðni um hlutfallskosningar við skipun allra nefndanna kom frá þessum þingmönnum:

Matthíasi Ólafssyni,
Skúla Thoroddsen,
Stefáni Stefánssyni,
Pjetri Þórðarsyni,
Jóni Magnússyni,
Pjetri Ottesen.

Fóru kosningarnar svo, sem hér segir:

1. *Fjárhagsnefnd.*

Fram komu 3 listar. Á þeim listanum, er forseti merkti A, stóðu

Pjetur Jónsson og
Stefán Stefánsson.

Á lista þeim, er auðkendur var B, voru þeir

Skúli Thoroddsen og
Pjetur Ottesen.

Á listanum, er merktur var C, stóðu

Einar Árnason og
Þorleifur Jónsson.

Kosningin fjell svo, að

A-listinn hlaut 10 atkv.,
B-listinn hlaut 7 atkv., og
C-listinn hlaut 9 atkv.

Lýsti forseti því í nefndina kjörna þá:

Pjetur Jónsson,
Einar Árnason,
Skúla Thoroddsen,
Stefán Stefánsson,
Þorleif Jónsson.

2. *Fjárveitinganefnd.*

Fram komu þrír listar, merkir A, B og C. Á A-lista stóðu:

Sigurður Sigurðsson,
Matthías Ólafsson og
Gísli Sveinsson.

Á B-lista voru:

Björn Kristjánsson og
Bjarni Jónsson.

Á C-lista stóðu þeir:

Magnús Pjetursson og
Jón Jónsson.

Með því að nefndin skal að lögum jafnan skipuð 7 mönnum, þá lýsti forseti í hana kjörna alla þá, er á listunum stóðu í þessari röð:

Sigurður Sigurðsson,
Magnús Pjetursson,
Björn Kristjánsson,
Matthías Ólafsson,
Jón Jónsson,
Bjarni Jónsson,
Gísli Sveinsson.

3. *Samgöngumálanefnd.*

Samkvæmt hlutfallskosningu lýsti forseti þessa í nefndina kjörna:

Þórarinn Jónsson,
Þorstein Jónsson,
Benedikt Sveinsson,
Björn Stefánsson,
Magnús Pjetursson.

4. *Landbúnaðarnefnd.*

Að hlutfallskosningu viðhafðri lýsti forseti nefndina skipaða þessum mönnum:

Stefáni Stefánssyni,
Jóni Jónssyni,
Pjetri Þórðarsyni,
Einari Jónssyni,
Einari Árnasyni.

5. *Sjðvarútvegsnefnd.*

Forseti lýsti í nefndina kjörna að viðhafðri hlutfallskosningu:

Björn Stefánsson,

Svein Ólafsson,
Pjetur Ottesen,
Matthias Ólafsson,
Jörund Brynjólfsson,

6. *Mentamálanefnd.*

Forseti lýsti i nefndina kosna með
hlutfallskosningu:

Einar Jónsson,
Magnús Guðmundsson,
Bjarna Jónsson,

Gisla Sveinsson,
Svein Ólafsson.

7. *Allsherjarnefnd.*

Hlutfallskosning viðhöfð. Forseti lýsti
kosna þá:

Jón Magnússon,
Þorleif Jónsson,
Hákon Kristófersson,
Þórarinn Jónsson,
Þorstein Jónsson.

A.

Frumvörp, samþykkt af Alþingi sem lög.

I. Stjórnarfrumvörp.

1. Verðlag á vörum.

Á 1. fundi í Nd., föstudaginn 15. desember, var útbýtt

Frv. til laga um viðauka við lög nr. 10, 8. september 1915, um heimild fyrir ráðherra Íslands til að skipa nefnd til að ákveða verðlag á vörum. (A. bls. 7—8).

Á 2. fundi í Nd., mánudaginn 18. desember, var frv. tekið til 1. umr.

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Frv. vísað til allsherjarnefndar (sjá A. bls. 191) í einu hljóði.

Frv. vísað til 2. umr. í einu hljóði.

fyrir þessu örlitla frv., sem hjer liggur fyrir. Nefndin hefir fallist á, að nauðsyn væri á viðauka við verðlagslögin frá 1915. Þar vantaði sem sje heimild til þess, að ákveða mætti sektir, því að reglugjörðin er þýðingarlaus, ef ekki má leggja sektir við brotum.

Jeg skal geta þess, að nefndinni hefir yfirsjést við yfirlestur frv. Þar hefir orðið sú prentvilla, að þar stendur »sekt« fyrir »sektir«. Því get jeg bætt við, að jeg hefi heyrt, að verðlagsnefndin fái litlu umpokað með verðlag. Samt tel jeg bót að nefndinni, til að grípa til, ef úr hófi keyrir, þótt ekki muni auðvelt á þessum tímum að hafa mikinn hemil á verðlaginu.

Vænti jeg þess, að háttv. deild samþykki frv. eins og það liggur fyrir.

ATKVGR.

Frumvarpsgreinin samþ. í e. hlj.

Fyrirsögn frumvarpsins samþykkt í einu hljóði.

Fræmsögum. (Þorleifur Jónsson): Það þarf ekki langan formála

Verðlag á vörum. — Aðflutningar til landsins.

Frumvarpinu vísað til 3. umr. í einu hljóði.

Á 12. fundi í Nd., þriðjudaginn 2. janúar, var frv. tekið til 3. umr. (A. bls. 7—8).

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Frsv. samþ. í e. hlj. og afgreitt til Ed.

Á 18. fundi í Nd., þriðjudaginn 19. janúar, var frv. útbýtt, eins og það var samþ. við 3. umr. í Ed. (A. 103).

Á 21. fundi í Nd., fimtudaginn 11. janúar, var frv. tekið til einnar umr. (A. 103).

Framsögum. (Þorleifur Jónsson): Frv. þetta er nú komið aftur frá háttv. Ed., og hefir fengið þá eina breytingu, að í stað orðsins »ráðherra« í fyrirsögninni hefir verið sett »ráðuneyti«. Þessi breyting er sjálf-sagt formsatriði, og sá því nefndin ekki ástæðu, til að gefa nefndarálit um þessa breytingu, en leggur til, að frv. verði samþ. eins og það liggur hjer fyrir.

ATKVGR.

Frsv. samþ. í e. hlj. og afgreitt
sem lög frá Alþingi.
(Sjá A. 141).

Frsv. til laga um heimild handa landsstjórninni til ráðstafana til tryggingar aðflutningum til landsins (A. bls. 9.—10).

Á 2. fundi í Nd., mánudaginn 18. des., var frv. tekið til 1. umr.

Ráðherra (Einar Arnórsson): Jeg vil einungis taka það fram, að nefnd sú, er fær málið til meðferðar, fær að sjálfsögðu öll plögg þar að lútandi, sem finnast í stjórnarráðinu.

Bjarni Jónsson: Jeg legg til að málinu verði vísað til hinnar nýkosnu nefndar í næsta máli á undan, og að 1. umr. verði frestað.

ATKVGR.

Samþ. í e. hlj. að vísa málinu til viðskiftanefndar Nd. (sjá A. bls. 193).

1. umr. frestað.

Á 10. fundi í Nd., föstudaginn 29. des., var frv. tekið til frh. 1. umr. (A. bls. 9—10, n. 22).

Framsögum. (Magnús Guðmundsson): Eins og nefndarálitíð á þgskj. 22 ber með sjer, hefir nefndin orðið samdóma um, að nauðsyn beri til, að frv. í þessa átt verði gjört að lögum, og hefir eigi heldur neitt við orðalag frv. að athuga.

Hefi jeg því ekki öðru við að bæta, frá nefndarinnar hálfu, ef mótmæli koma eigi fram, en óska að háttv. deild láti frv. ganga áfram.

ATKVGR.

Frsv. vísað til 2. umr. í e. hlj.

2. Aðflutningar til landsins.

Á 1. fundi í Nd., föstudaginn 15. desember, var útbýtt

Á 12. fundi í Nd., þriðjudaginn 2. jan., var frv. tekið til 2. umr. (A. bls. 9—10, n. 22).

Framsögumaður (Magnús Guðmundsson): Jeg hefi engu við að bæta, það sem jeg sagði, er þetta mál var til 1. umr.

Jeg leyfi mjer að eins að óska þess, að háttv. deild vísi málinu umræðulaust til 3. umræðu.

ATKVGR.

1. gr. samþ. í e. hlj.

2. gr. samþ. í e. hlj.

Fyrirsögnin samþ. án atkvgr.

Frv. vísað til 3. umr. í e. hlj.

Á 14. fundi í Nd., fimtudaginn 4. jan., var frv. tekið til 3. u m r. (A. bls. 9-10).

Bjarni Jónsson: Mjer þykir hafa verið helsti hljótt um frv. þetta, og vil jeg ekki að það fari orðalaust út úr deildinni. Við 3. umræðu er heimilt að ræða mál almennt, og mun jeg því nú leyfa mjer að gjöra nokkrar athugasemdir.

Lög þessi eru einföld að orðalagi, því að þar stendur að eins, að ráðherra megi gjöra nauðsynlegar ráðstafanir til þess að tryggja aðflutninga að landinu. En þau eru þó eigi svo einföld, sem þau sýnast. Öllum er það auðsætt, að þessi heimild frá konungi er í framkvæmd bundin ýmsum skilyrðum, sem ganga langt um lengra en orðalagið bendir til. Því að bæði verður að hafa úti sendimenn og semja við stjórnir annara ríkja. Þetta vona jeg að allir skilji, að um leið og einhver framkvæmd er leyfð, þá er og leyft að framkvæma og fullnægja öllum skilyrðum þess, að fram gangi það, er til var stofnað.

Hvað liggur þá í þessum lögum?

Ýmsar merkilegar og mikils verðar viðurkenningar á rjetti þessa lands, sem jeg vil orða hjer, þótt jeg viti að

þingmenn skilji þær, svo að það sjáist einhvernstaðar, að Alþingi hafi horft opnum sjónum á málið.

Þar er þá fyrst á að líta, að þegar konungur felur stjórn Íslands þessi mál, þá sýnir það, að hann þykist bær að fela henni þau. En með því viðurkennir hann skoðun vor Íslendinga, þá skoðun, að konungur sje einvaldur í þeim málum Íslands, sem koma eigi undir Alþingi, og að hann, einvaldinn, geti því falið stjórn vorri þetta. — Konungur viðurkennir þá með þessu, að rjett sje skýrt frá rjettindum Íslands í hinni ágætu og ágætlegarökstuddu ritgjörð Jóns Sigurðssonar, þar sem hann heldur því fram að Ísland hafi aldrei viðurkent nein erlend yfirráð, nema konungssamband samkvæmt gamla sáttmála. Þeir Jón Þorkelsson og Einar Arnórsson hafa safnað saman skilríkjum fyrir þessu í Ríkisrjettindum Íslands, og Einar síðan rakið nánar í hinni ágætu bók sinni, er Alþingi veitti fje til að gefa út á þýska tungu og væri nú komin út á þá tungu, ef ófriðurinn hefði eigi hamlað því. Jeg hefi og gefið út bækling, þar sem sannað er með ljósum rökum, að síðustu hundrað árin hefir engin slík viðurkenning verið gefin, og að Ísland var að lögum laust við öll erlend yfirráð og sáttmála sinn við erlenda konunga eftir friðinn í Kiel. Því ber að líta á sambandið milli vor og konungs sem Gjelsvik gjörir í bók sinni um sambandsslit Norðmanna og Svía, mig minnir á 22. bls. Tveir ágætir Íslands vinir halda og fram þessari skoðun, Ragnar Lundborg í bók sinni um rjettarstöðu Íslands, og hverfur að því síðar í þrem öðrum bókum, og Paul Herrmann í bók sinni „Ísland“. Og nú er þessi skoðun viðurkend með því, að konungur hefir falið stjórn vorri þær framkvæmdir, sem gjöra samninga við önnur ríki nauðsynlega.

Aðflutningar til landsins. — Seðlaauki Íslandsbanka.

Hann hefir þar með afhent oss jus foederum et tractatum, og þar sem nauðsyn er að hafa menn úti til samninganna, þá kemur jus legationum, sem afleiðing af hinu. En jus belli et pacis höfum vjer ætíð haft, því að vjer höfum aldrei verið herskyldir, og hermál vor því aldrei komið undir yfirráð erlendra konunga.

En fleiri hafa nú viðurkennt þetta en konungurinn. Það er alkunna að Danir, þ. e. dönsk stjórnarvöld, hafa þótst hafa rjett til þess að ráða yfir fullveldismálum vorum. En nú tekur konungur þessi mál af þeim og fær þau öðrum, og þeir þegja við. Með því viðurkenna þeir, að hann ráði þeim málum einn, og að þeir hafi að eins farið með þau eftir umboði einvaldans, og að hann sje bær að taka þau af þeim og fá þau öðrum.

Þetta mun jafnan verða talinn merkisviðburður í sögu lands vors, því að vjer höfum eigi getað losað þessi mál úr höndum Dana hingað til. En nú ætti það að takast, er þessar viðurkenningar eru fengnar, og er þá vel.

Þyki mönnum hjer nokkurs á vant, þá má geta þess, að svo verður að líta á, að eitt stórveldi hafi að minsta kosti viðurkennt Ísland sem sjálfstætt ríki. Því að Bretar hafa samið við Ísland, áu þess dönsk stjórnarvöld kæmi þar nærri, og er það full sönnun þess, er jeg segi. Verkin ljúga ekki og verða eigi vjefengd.

Jeg gat eigi látið hjá líða að benda á, hvað hjer hefir fram farið, þótt jeg viti að allir þingmenn muni hafa gjört sjer þetta ljóst. Jeg hefi þá að eins leyst bundna hugsun þeirra.

Spurningin um hitt, hvort vel hafi verið samið eða illa, kemur þessu máli ekkert við. Hvað sem segja má um þá hlið samninganna, er sú hliðin, er jeg hefi nú lýst um stund, ekki nema góð.

ATKVGR.

Frv. samþ. í e. hlj. og afgreitt til Ed.
(A. 67)

3. Seðlaauki Íslandsbanka.

Á 18. fundi í Nd, þriðjudaginn 9. janúar, var útbýtt

Frv. til laga um heimild fyrir landsstjórnina til að leyfa Íslandsbanka að auka seðlaupphæð þá, er bankinn má gefa út samkv. 4. gr. laga nr. 66, 10. nóv. 1905, og lögum 9. sept. 1915,

eins og það var samþykkt við 3. umr. í Ed (A. 108).

Á 21. fundi í Nd., fimtudaginn 11. janúar, kl. 1¼ miðdegis, var frv. tekið til 1. umr. (A. 108).

Ráðherra Björn Kristjánsson :

Jeg hefi hugsað mjer, að láta frv. þetta hlutlaust, eins og það liggur nú fyrir, eftir breytinguna í Ed. Þótt stjórnin taki á móti þessari heimild, þá er hún sjálfráð um, hvort hún notar hana eða ekki.

Min persónulega skoðun á seðlaútgáfu hjer á landi er kunn, og er hún óbreytt. Svo þekkja menn og þá skoðun mína, að Ísland, eins og öll önnur síðuð lönd, þurfi að tiltölu á gullmynt að halda, en þá þörf getur landið ekki uppfyllt, á meðan það útrýmir öllu gulli úr landi, með takmarkalítili seðlaútgáfu.

Og hver seðill útrýmir jafngildi sinu í gulli úr landinu, eða varnar því, að gullið komi inn í landið.

Að öðru leyti mun mál þetta verða athugað nánar á þinginu í sumar.

ATKVGR

Frv. vísað til 2. umr. í einu hljóði,

Á 22. fundi í Nd., fimtudaginn 11. jan., kl. 8 síðdegis, var frv. tekið til 2. umr. (A. 108, 150).

Með því að ekki var liðinn lögboðinn tími frá 1. umr. um málið, og brtt. á þgskj. 150 var of seint fram komin, samkvæmt fyrirætlum þingskapanna, þá leitaði forseti leyfis til afbrigða frá þingsköpum um hvorttveggja, og voru þau leyfð af ráðherra og samþykkt af deildinni í einu hljóði.

Sveinn Ólafsson: Við erum þrír, sem höfum leyft okkur að koma með brtt. við mál þetta, auðvitað í flaustri, eins og alt annað nú, og ef til vill er hún ekki nægilega yfirveguð.

Það sem okkur gekk til var það, að við gátum ekki fallist á, að það væri rjettlátt að veita þessari stofnun ýms forrjettindi, án þess að kvaðir nokkurar fylgdu, eða án þess að landssjóður njóti tekna af.

Nú eru þær tekjur litlar eftir ákvæðum laganna frá 1915, ekki nema 2% af sedlaupphæð þeirri, er bankinn gefur út. Eigi nú sú sedlaupphæð að fara fram úr 2½ miljón, þá verður þetta allnotadrjúgt fyrir stofnunina, þar sem hún sjálf tekur 6% í rentu; aftur á móti virðist okkur landssjóður afskiftur að fá ekki nema 2%. Ef slíku er fram farið, græðir stofnunin 4%. Í öðrum löndum er mjer kunnugt um það, að bankar verða að greiða hærri prósentur í ríkissjóð af sedlaútgáfu sinni.

Nú er það vilji okkar flutningsmanna brtt. þessarar, að bankinn greiði í landssjóð 4% af sedlaútgáfu þeirri, er fer fram úr 2½ miljón. Mundi það auka tekjur landssjóðs allmikið og samt sem áður verða hagur fyrir bankann að sedlaútgáfu þessari.

Þá var rætt um að hækka prósentur þessar, þegar til umræðu var aukning sedlaútgáfu Íslandsbanka, upp í 4%. Og þá kom í ljós, að bankinn gat alls eigi notað heimildina með þeim skilmálum. Þess vegna tel jeg víst, að með þessum 4% skatti til landssjóðs mundi bankinn eins nú alls ekki álita það borga sig að nota útgáfurjettinn.

Vildi jeg benda á þetta, þótt jeg hafi ekki sett mig inn í bankamál svo sem vera skyldi. En ef svo færi nú, að bankinn notaði ekki heimildina, þá kæmi það niður á okkur landsmönnum, og tel jeg því varhugavert að samþykkja brtt. þessa.

Sveinn Ólafsson: Tek tillöguna á þgskj. 150 aftur.

Jón Jónsson: Tek tillöguna upp aftur.

ATKVGR.

Brtt. 150 við 1. gr. samþ. með 18 : 8 atkv. að viðhöfðu nafnakalli, eftir að hlutað hafði verið um, hver skyldi fyrstur greiða atkvæði, og upp komið hlutur 2. þm. Árn. (E. A.), og sögðu

ja:

nei:

Einar Árnason,	Einar Arnórsson,
Gísli Sveinsson,	Einar Jónsson,
Hákon Kristóferss.,	Jón Magnússon,
Jón Jónsson,	Magnús Guðmundss.,
Jörundur Brynjólfss.,	Magnús Pjetursson,
Pjetur Ottesen,	Matthías Ólafsson,
Pjetur Þórðarson,	Pjetur Jónsson,
Sigurður Sigurðss.,	Björn Stefánsson.
Skúli Thoroddsen,	
Stefán Stefánsson,	
Sveinn Ólafsson,	
Þorleifur Jónsson,	
Þorsteinn Jónsson,	
Þórarinn Jónsson,	
Benedikt Sveinsson,	
Bjarni Jónsson,	

Pjetur Jónsson: Ef jeg man rjett,

já:

Björn Kristjánsson,
Ólafur Briem.

1. gr. frv. þar með fallin.

2. og 3. gr. samþ. í e. hlj.

Fyrirsögn frumvarpsins samþykt án atkvgr.

Fr. vísað til 3. umr. í e. hlj.

Á 23. fundi í Nd., föstudaginn 12. janúar, kl. 1 miðdegis, var frv. tekið til 3. umr. (A. 156, 159).

Forseti leitaði leyfis til afbrigða til að mega taka frv. til 3. umr. Voru afbrigðin leyfð og samþ. í e. hlj.

Fram kom skrifleg brtt., er síðan var útbýtt á fundinum og hlaut þingskjalsnúmer 159. Voru afbrigði um hana leyfð og samþ. í e. hlj.

Jón Jónsson: Jeg kem hjer með nýja brtt. við frv. um heimild fyrir landsstjórnina að veita Íslandsbanka leyfi til að auka seðlaútgáfu sína. Það var af mínum völdum, að tillaga svipaðs efnis kom hjer fram í deildinni í gær og var borin undir atkv. Nú hefir það verið upplýst í málinu síðan, að ástæða er til að koma með nýja breytingartillögu, og er því sú tillaga til orðin, sem jeg kem hjer með, og fanst mjer það standa mjer næst að bera þessa tillögu fram. En hún er á þá leið, að í staðinn fyrir 2% í 2. tölulið í 1. gr. laga frá 9. sept. 1915 komi 3%, þar sem hin fyrri till. hafði þar 4%.

Þótt þessi brtt. sje ekki löng, verð jeg þó að koma með hana skrifaða, því hún er enn ekki komin úr prentsmiðjunni.

Annars get jeg tekið það fram í sem fæstum orðum, að jeg vil leggja á móti þessu frv. Jeg verð að játa það, að

jeg hefi enn ekki sannfærst svo af ástæðum þeim, sem færðar hafa verið fyrir nauðsyn þess, að jeg geti gefið því atkvæði mitt. Og eftir mínu viti hefir stjórnin enn ekki fært nægar ástæður fyrir nauðsyn seðlaaukningarinnar enn á ný. Jeg veit ekki betur en að í fyrra hafi verið veitt leyfi til að gefa út eina miljón króna í seðlum. Vonandi er, að sú upphæð nægi í bráðina. Og jeg get ekki vænst þess, að nú verði aftur farið að veita nýtt leyfi, rjett á eftir hinu, og ekki get jeg láð háttv. þingmönnum, þótt þeir sje dálítið ragir að samþykkja svona fyrirvaralaust jafn gengdarlausa tillögu og þessi er, einkum þar sem ekki er unt að hafa neitt eftirlit með fjármunum bankans; því þótt stjórn bankans lofi öllu fögru, þá er ekki von að oss þingmönnum sje slíkt nóg. Það sýndist ekki óviðeigandi, að banki þessi hefði einhverjar skyldur gegn landinu, en hvernig sem þeim skyldum líður, þá er það vist, að bankinn er nú orðinn svo völdugur, að landið er fremur háð honum en hann landinu, og það er eðlilegt, að svo sje, að minsta kosti á meðan engar tilraunir eru gjörðar til að kippa í lag löggjöfinni gagnvart bankanum. Því vil jeg fara varlega í að auka seðlaútgáfurjett bankans, þótt sagt sje, að það sje alveg nauðsynlegt og óhjákvæmilegt vegna ófriðarins, sem nú geisar. Því þótt svo kunni að vera, og því neita jeg ekki, að þörfin sje meiri á fje vegna ófriðarins, þá er áhættan líka svo miklu meiri vegna ófriðarins, að bankinn kunni að fara á höfudið. Og þótt það sje fjarri mínu skapi, að vera að hræða þá, sem peninga eiga þar inni, eða að gefa á nokkurn hátt í skyn, að þetta verði, þá get jeg ekki komist hjá því að játa, að það sje hugsanlegt. Jeg veit raunar, að það er ákveðið í lögum, að bankinn skuli eiga eignir í öðru en gulli, fyrir nokkru

af þeirri seðlafúlgu, sem er ógulltrygð, en um þessar eignir veit maður annars ekkert frekara, og enn síður vitum vjer, hversu fljótur bankinn yrði að breyta þeim eignum í peninga, ef þörf bæri brátt að, eða hvort hann gæti með þeim forðað frá vandræðum.

Af þessum ástæðum er brýn þörf á, að þingið hafi eftirlit með þessari stofnun, sem geymir svo mikið fje, sem landsmenn eiga. Og einn liður í því eftirliti verður að vera sá, að bankinn hafi ekki of mikið af seðlum úti, af því, að því meira, sem úti er af seðlum, því verr er bankinn trygður fyrir hruni.

Um prósenturnar hefi jeg heyrt, að bankinn ætti ekki að standa sig við að borga þær svo háar, sem farið er fram á í brtt., sem jeg tók upp í gær, af þeim seðlum sem gulltrygðir eru. Þykir þeim, sem ekki geta gengið að þeirri tillögu, vist bankinn ekki græða nóg á seðlaútgáfunni með því móti. En jeg fyrir mitt leyti sje ekki að nauðsynlegt sje, að bankinn græði neitt á þessari nýju seðlaaukning sinni, ef gengið er út frá, að þessi aukning seðlanna eigi að vera til að bæta úr viðskiftaþörf, — til að lána mönnum fje og styrkja þörf fyrirtæki með lánum. En hins vegar finst mjer sjálfsagt að landssjóður hafi eitthvað upp úr þessu.

Því er það, að miðlunartillaga þessi hefir verið sett saman, og þótti rjett, að gera þetta til samkomulags, ef báðir partar mættu vel við una. En þótt jeg verði að játa, að jeg sje engin tormerki á, að þessi tillaga ætti fram að ganga, þá er jeg þess engan veginn fullvis, því svo margir þingmenn virðast halda föðurlegum hlífiskildi yfir þessari stofnun. En þar sem þó hin tillagan fjekk svo mörg atkv. í gær, hefi jeg von um, að þessi komist fram, því þótt margir þm. vilji hag Íslandsbanka, vona jeg þó að hinir sje fleiri sem hæst

setja heill landsins, hag þess og velgengni.

Magnús Pjetursson: Jeg tók ekki til máls í gær af því að brtt. þessi, sem nú er á dagskrá, kom svo fljótt og óvænt. Jeg hafði sem sje búist við, að frumvarpið yrði látið fara óbreytt út úr þinginu, og með því greiddi jeg atkvæði, vegna þess, að jeg bjóst við, að prósentuhækkunin kynni að leiða til þess, að Íslandsbanki yrði að ganga frá að nota leyfið. — En eins og nú standa sakir og áhorfist, þá er ekki annað sýnna, en peninganna sje þörf í umferð, og því sýnist mjer, að ekki beri að setja bankanum þau skilyrði, sem hann á enga lund treystir sjer til að ganga að. Nú hefi jeg heyrt það frá stjórn bankans, að hún telur sjer ekki unt að ganga að þessari 4% tillögu fyrir bankans hönd. Hvort eins er ástatt með þessa nýju brtt., sem ákveður 3%, veit jeg ekki. Jeg hygg, að tilgangur þingmanna með þessari niðurfærslu hundradsjaldsins sje ekki sá, að gjöra bankanum alveg óaðgengileg skilyrði, heldur þvert á móti aðgengileg; en ef nú svo er, að bankastjórnin telur bankanum enn ekki fært að ganga að þessari tillögu, þá legg jeg til, að ganga að frv. eins og það var afgreitt til þessarar deildar, með því að ekki er tilgangur deildarinnar að fella málið. Það held jeg líka að væri ekki rjett, því jeg skoða þessa seðlaaukning, sem eina af þeim bráðabirgðaráráðstöfunum, sem gjöra verður út úr þeirri neyð, sem ófriðurinn veldur.

Viðvíkjandi því, sem háttv. 1. þm. N.-M. (J. J.) var að tala um verndarhendur, sem þm. hjeldu yfir yfir þessari stofnun, Íslandsbanka, þá er þetta miskilningur.

Tilgangur minn er alls ekki sá, að halda neinum hlífiskildi yfir bankanum,

en jeg álit, að í þessu máli njóti fleiri góðs af en hann, og því álit jeg alveg óverjandi af þm. að fella þetta frv., eða setja nokkur þau skilyrði, sem bankinn getur ekki gengið að, því það er víst, að með þessari ráðstöfun stendur margt og fellur.

Pó mun jeg nú greiða þessari nýju tillögu atkvæði mitt, í þeirri von, að bankinn sjái sjer fært að ganga að henni. En þess vænti jeg af háttv. þm., að þeir athugi vandlega þetta mál, og sjerstaklega það, hvort frv., eins og það þá yrði breytt, væri ekki til lítilla, eða engra nota, til að ráða fram úr peningapörfinni og vandræðum þjóðarinnar.

Forsætisráðh. (Jón Magnússon): Ekki tjáir að sakast um orðinn hlut. En ekki get jeg annað en talið það mjög óheppilegt, að samþ. var brtt. sú, er fram kom hjer í hv. deild í gær. Þessi nýja brtt. bætir nú óneitanlega talsvert úr skák, en þó ekki til fulls. Jeg ætla ekki að fara neitt út í málið í heild sinni, eða rekja það út í æsar, enda er hvorki tími nje ástæður til þess nú. Jeg vil að eins leyfa mjer að taka það fram, að jeg tel það óheppilegt, að frv. skyldi ekki vera leyft að ganga í gegnum deildina, eins og það var afgreitt frá Ed.; því eins og margtekið hefir verið fram, þá er hjer ekki um annað að ræða en bráðabirgðaráðstöfun, vegna ófriðarins, tryggingarráðstöfun til þess, að nægilegur gjaldmiðill geti verið til í landinu. Og má í því sambandi láta þess getið, að gjaldmiðilspörfin vex að sama skapi, sem peningarnir lækka í verði.

Að sinni skal jeg svo ekki orðlengja um þetta frekar.

Einar Arnórsson. Jeg ætlaði ekki að vekja neinar kappræður um þetta mál, en háttv. 1. þm. N.-M. (J. J.) hafði þau orð um það, sem knýja mig til að standa upp.

Jeg tek undir það með hæstv. ráðherra (B. K.), að það væri eðlilegast að seðlaútgáfan væri í höndum landsins. En nú stendur svo á, að Íslandsbanki hefir, samkvæmt lögum sínum frá 1902, einkarjett til seðlaútgáfu, og við því verður ekki gjört nú.

Háttv. 1. þm. N.-M. (J. J.) sagði, að hann væri ekki sannfærður um, að nauðsyn hafi borið til, að veita Íslandsbanka þessa aukningu, því að hann hefði ekki sjeð rök eða heyrt fyrir því. Jeg skil þetta, því að háttv. þingmaðurinn hefir alls ekki kynt sjer málið. Jeg skal benda honum á, að honum hefði verið innan handar að kynna sjer málið með því, að fá skjölin lánuð í stjórnarráðinu, og hefði það verið viðkunnanlegra, að hann hefði gjört það áður en hann fór að fella dóm um nauðsyn seðlaaukningarinnar. Að minsta kosti hefði hann getað kynt sjer álit nefndarinnar í Ed. Það er á þgskj. 60. Og þar stendur þó, að full nauðsyn hafi verið á seðlaaukningunni, og því sama hefir stjórnin öll lýst yfir. Þegar fráfarandi stjórn hafði þetta mál til meðferðar, hafði hún við hönd sjer til ráðuneytis velferðarnefnd þá, sem þingið í fyrra kaus, og var alt, sem gjört var í þessu máli, gjört með ráði hennar.

Það er óhætt að segja það, að flestum mun vera það ljóst, að viðskiftaveltan hefir aukist mikið síðan árið 1914, og að því skapi hefir gja'dmiðilspörfin aukist mjög mikið, og það var það, sem rjeð því, að þessi bráðabirgðalög voru gefin út.

Jeg skal geta þess, að ef þingið samþykkir lögin, eins og þau voru samþykkt hjer í deildinni í gær, þá býst jeg ekki við, að þau komi að neinu gagn, því að bankinu mundi þá ekki nota þessa heimild sína. Meðal annars getur t. d. Landsbankanum verið það hagræði, að Íslandsbanki noti hana, því að Íslandsbanki er þá skyldur til að flytja ókeypis

hingað það fje, sem Landsbankinn fær frá Kaupmannaböfn, og borga fyrir Landsbankann fjárhæðir í Kaupmannaböfn, samkvæmt lögum 9. sept. 1915.

Verði nú lögin afgreidd frá þinginu á sama hátt, sem þau voru afgreidd í gær til 3. umræðu hér í deildinni, þá má telja vist, að Íslandsbanki sæi sjer hag í því að nota fremur danska seðla, en sú ráðstöfun gæti orðið til tjóns fyrir Landsbankann, og ef til vill þar að auki fyrir landsmenn alment.

Við höfum nú, á þessu þingi, stofnað til mikilla ráðstafana, sem munu kosta mikið fje, en þá verðum við líka að sjá um, að bankarnir verði ekki uppiskroppa með peninga. Hitt finst mjer vera sjálf-sagt, að bankanum sjeu sett ströng skilyrði fyrir því, hve nær hann skuli innleysa seðlana, til þess að útiloka að bankinn geti spekulerað með þá. Slik ströng skilyrði hefir fráfarandi stjórn sett honum, eins og frv. sjálft líka sýnir best, og sjá má af málinu, ef hv. þm. vildi kynna sjer það í stjórnarráðinu.

Gísli Sveinsson: Jeg skal gefa þá yfirlýsingu, að það hefir lengi verið skoðun mín, að bankastofnun þessi hefði orðið aðnjótandi svo mikilla hlunninda hjá löggjöf vorri, að það bæri að gjöra allstrangar kröfur til hennar í mót. Jeg greiddi því atkvæði með brtt., sem samþykkt var hér í deildinni í gær. Þegar tillagan kom fram, þá bjóst eg við að heyra orð frá stjórninni um það, hvort það stæði á nokkurn veg fyrir framgangi málsins, ef hún yrði samþykkt. En sú von brást. Jeg hlaut því að vera þeirrar skoðunar, að það gæti alls ekki hindrað neitt, að heimild þessi kæmi að fullum notum, og var því sjálf-sagt, að tillagan yrði samþykkt. En svo kom það undarlega í ljós, að annar þeirra hæstv. ráðherra, sem sæti eiga

hér í deildinni, greiddi atkvæði móti tillögunni, en hinn með henni, og væri æskilegt að fá vitneskju um, hvernig þetta beri að skilja. Um þetta mál, sem er ein af ráðstöfunum þeim, er ástand tímanna gjörir nauðsynlega, vil jeg fá greinilega yfirlýsingu frá hæstv. stjórn, hvernig hún líti á málið og breytingu þá, sem hér í deildinni er gjörð á því. Vil eg benda hæstv. ráðuneyti á, að það væri ekki úr vegi, að það reyndi að komast að einhverri »einingu andans«, áður en það hrapar að tillögunum og atkvæðagreiðslu um slik mál, sem þessi, svo að það »band friðarins«, sem hér á að rikja, geti haldist, þótt ekki sje nema deild úr deild, eða alla leið inn í sameinað þing.

Jón Jónsson: Jeg hefði getað látið mjer það nægja þótt tillaga mín yrði ekki samþ., ef jeg væri viss um að þessi banki væri trygg stofnun, en það veit jeg ekki. Við veitum honum alt af heimildir til að gefa út fleiri og fleiri seðla, en við vitum ekkert um það, hvort þetta fje er trygt eða ekki.

Jeg vil einungis minna háttv. 2. þm. Árn. (E. A.) á það, að 1914 vildi hann ekki veita Íslandsbanka frekari heimild, nema reglugjörð bankans yrði breytt. Jeg var nú ekki svo stórtækur, að jeg vildi gjöra það að skilyrði, en hitt vildi jeg, að bankinn gyldi fult verð fyrir þau aukin rjettindi, sem hann fær.

Það sem fyrir mjer vakir, er það, að þetta Íslandsbanka mál verði sem fyrst tekið í heild sinni til rækilegrar rannsóknar. En hvað þessu atriði sjerstaklega viðvikur, þá liggur það svo augljóst fyrir, að jeg þarf ekki nein skjöl frá stjórnarráðinu, til þess að átta mig á því.

Háttv. 2. þm. Árn. (E. A.) taldi það líklegt, að bankinn tæki frömur danska seðla, heldur en að ganga að þessum

kostum, sem jeg hefi farið fram á að honum verði settir. Jeg tel þetta ólíklegt. Jeg skil ekki annað en að bankinn hugsi sig um tvisvar, áður en hann tæki mikið af þeim, því að ef Danmörk skyldi lenda í stríðinu, þá er hætt við að seðlarnir yrðu valtir.

Það er rjett, að það er kostur að heimildin skuli vera bundin við vissan tíma, en liti menn á niðurlag greinarinnar, þá sjest, að stjórnin hefir þar nokkuð frjálsar hendur. Og jeg tel það alls ekki ósennilegt, að hún skjóti því á frest, að taka heimildina af bankanum.

ATKVGR.

Brtt. 159 a samþ. án atkvgr.

— 159 b samþ. með 19 : 1 atkv.

Frv. svo breytt samþ. í e. hlj. og afgreitt til Ed.

(A. 171).

A 26. fundi í Nd., föstudaginn 12. janúar, kl. 10¹/₂ síðdegis, var útbýtt

Frv. til laga um heimild fyrir landsstjórnina til að leyfa Íslandsbanka að auka sedlaupphæð þá, er bankinn má gefa út samkv. 4. gr. laga nr. 66, 10. nóv. 1905, og lögum 9. sept. 1915,

eins og það var samþ. við eina umr. í Ed. (A. 175, 179).

Forseti leitaði leyfis um afbrigði til að mega taka frv. til einnar umr. þegar í stað. Voru afbrigðin leyfð af viðstöddum forsætis ráðherra og samþ. af deildinni í e.hlj.

Fram kom skrifleg brtt., er eftir á var prentuð, og hlotið hafði þingskjalsnúmer 179.

Forseti leitaði afbrigða um brtt. þessa, og voru þau leyfð og samþ.

Gísli Sveinsson: Eins og háttv. þingm. mun kunnugt, þá er frv. þetta komið frá háttv. Ed., í sama horf-

inu og það var fyrst afgreitt þaðan. Hjeðan var það afgreitt nokkuð á annan veg. Jeg leyfði mjer þá að óska þess, að hæstv. stjórn ljeti í ljós álit sitt um það, hvað í hófi væri, ef breytingar væru gjörðar við frv., og vil jeg nú endurtaka þá ósk mína til hæstv. stjórnar, að hún láti í ljós skoðun sína á því, hvað það gjörði til, þótt breytt væri í. gr. frv., þar eð enn er komin brtt. við þá gr., sem fer í sömu áttina og sú, er samþ. var hjer, þegar málið var afgreitt síðast.

Ef nú svo er, að brtt. þessi, sem fer fram á að skatturinn til landssjóðs verði hækkaður úr 2% í 3%, verður til þess, að bankinn hætti við að nota heimildina, þá mun jeg, vegna ófriðarástæðna nú, og að eins vegna þeirra, greiða atkvæði með því, að frv. verði afgreitt óbreytt.

Annars, ef engin yfirlýsing um þetta kemur frá hæstv. stjórn, mun jeg greiða atkv. með brtt.

Forsætisráðh. (Jón Magnússon):

Viðvíkjandi yfirlýsing þeirri, sem hv. þm. V.-Sk. (G. S.) óskar eftir, skal jeg geta þess, að stjórn bankans hefir afdráttarlaust látið það uppi, að hún muni ekki nota sjer heimildina, ef hundraðsgjaldið verður hækkað úr 2%.

Vona jeg því, að frv. þetta fái að ganga fram óbreytt hjer, og að ekki sje farið að deila um þetta við háttv. Ed.

Bjarni Jónsson: Það kemur hjer fram, sem oftár, að sitt á við hvern. Mundi jeg ekki hafa beygt mig fyrir álitu hæstv. stjórnar í þessu máli, en jeg finn mjer skylt að taka tillit til þess, sem fram hefir komið í háttv. deild.

Þykir mjer vafasamt, ef mál þetta kemur fyrir sameinað þing, að háttv. þingm. geti komist heim í tæka tíð, þeir sem helst ekki máttu að heiman

fara, eftir því sem mjer skilst af heimfýsi þeirra.

Þá ber líka að gæta þess, að nú hafa þeir ágætu fjármálamenn, er hjer sitja, sjeð vel um efnahag landssjóðs, með »aukaskatti« þeim, er hjer hefir til umræðu verið og þeir vildu eigi ljetta af. Sje eg því ekki þörf til að leggja á bankann gjald þetta, þar sem hann er svo aumlega staddur.

Af þessum ástæðum og í samræmi við tvöfaldan vilja Alþingis mun jeg því greiða atkv. með frv. óbreyttu.

Jón Jónsson: Brtt. þessari var hjer vel tekið áður, en nú er svo, sem komið sje annað hljóð í strokkinn, og þykir mjer það dálítið undarlegt.

Er svo að sjá, sem eitthvað hafi gjörst í málinu síðan það var afgreitt hjeðan til háttv. Ed. Ef til vill hefir bankinn látið í ljós erfiðleika á því, að nota heimildina, ef hækkað væri gjaldið. Eða hefir hann má ske haft hótanir í frammi? Ef svo er, þá get jeg ekki álitíð, að háttv. þingm. sje samboðið að beygja sig fyrir því.

Þótt hæstv. forsætisráðherra (J. M.) hafi sagt það, get jeg þó ekki tekið það trúanlegt, að bankinn geti ekki notað heimildina sjer að skaðlausu, ef gjaldið til landssjóðs er hækkað upp í 3%.

Mun jeg því halda brtt. fram til streitu.

Þórarinn Jónsson: Jeg vildi að eins gjöra þá fyrirspurn til hæstv. stjórnar, hvort hún hafi ekki haft mikinn stuðning af bankanum í fjárhagslegu tilliti, viðvikjandi ýmsum ráðstöfunum til tryggingar landinu, og hvort hún eigi ekki von á því í framtíðinni.

Þykir mjer það miklu máli skifta, og þótt jeg sje ekki á móti brtt., og yfirleitt algjörlega á móti frekari hlunnindum til Íslandsbanka, þykir mjer þó full

ástæða til að taka það til athugunar áður en jeg greiði atkv. með henni.

Gísli Sveinsson: Jeg er ekki fylgismaður hæstv. stjórnar, en jeg beygi mig fyrir ástandi tímanna, og þegar hæstv. stjórn ræður deildinni til þess, að gjöra ekki harðari kröfur til bankans en farið er fram á í frv., þá beygi jeg mig fyrir því, þótt jeg álití ekki, að það beri að veita bankanum sjerstök hlunnindi. Því jeg lít svo á, að það gæti orðið landinu hnekkr, ef bankinn sæi sjer ekki fært að nota útgáfurjettinn, sem frv. heimilar.

Hitt þykir mjer ekki laust við óhollustu, að sumir háttv. þm., sem studdu stjórnina til valda og eru hennar fylgismenn kallaðir, koma nú með tillögu á tillögu ofan, sem brjóta alveg í bág við skoðun hennar og eru þvert ofan í ráð hennar og fyrirætlanir. Skal jeg svo ekki fjölyrða meir um þetta, en mun greiða atkv. með frv. óbreyttu.

Forsætisráðh. (Jón Magnússon): Út af fyrirspurn háttv. 1. þingm. Húnv. (Þ. J.), skal jeg geta þess, að báðir bankarnir hafa lánað stjórninni stórtje, og þó Íslandsbanki meira, og hefir hæstv. fyrirv. ráðh. (E. A.) skýrt mjer frá því, að hann hafi tekið það fram við stjórn Íslandsbanka, að bankinn yrði að vera viðbúinn að lána landsjóði fje eftir þörfum, og hafi verið vel tekið undir það.

Einar Arnórsson: Jeg vildi að eins gjöra nánari grein fyrir þessu. Það er rjett hjá hæstv. forsætisráðherra (J. M.), að jeg hefi bæði sjálfur sagt bankanum, og látið hlutaðeigandi skrifstofustjóra segja, að bankinn mætti vera búinn við því, að lána landsjóði fje, ef hann fengi aukna seðlaútgáfuheimild-

ina. Mig minnir, að áður en jeg fór frá, hafi verið verslunarlán landsins hjá Íslandsbandsbanka að upphæð 600 þús. kr. Landsbankinn mun líka hafa eitt-hvað lánað í þarfir verslunar lands-sjóðs. Hann hefir auk þess lánað síma-stjórninni allháa upphæð, sem heimiluð var í síðustu fjárlögum.

ATKVGR.

Brtt. 179 feld með 17:9 atkv. að viðhöfðu nafnakalli, en áður var hlutað um hver fyrstur skyldi atkv. greiða, og kom upp hlutur þm. N.-P.(B.Sv.), og sögðu

já:

nei:

Benedikt Sveinss.,	Bjarni Jónsson,
Jón Jónsson,	Björn Kristjánsson,
Pjetur Ottesen,	Björn Stefánsson,
Sigurður Sigurðss.,	Einar Arnórsson,
Skúli Thoroddsen,	Einar Árnason,
Sveinn Ólafsson,	Einar Jónsson,
Þorleifur Jónsson,	Gísli Sveinsson,
Þorsteinn Jónsson,	Hákon Kristóferss.,
Ólafur Briem.	Jón Magnússon,
	Jörundur Brynjólfss.,
	Magnús Guðmundss.,
	Magnús Pjetursson,
	Matthías Ólafsson,
	Pjetur Jónsson,
	Pjetur Þórðarson,
	Stefán Stefánsson,
	Þórarinn Jónsson.

Frsv. samþ. í e. hlj. og afgreitt

sem lög frá Alþingi.

(Sjá A. 180).

4. Tímareikningur.

Á 15. fundi í Nd., föstudaginn 5. jan., var útbýtt

Frsv. til laga um heimild fyrir ráðu-neyti Íslands til ákvörðunar sjerstaks tímareiknings,

eins og það var samþykkt við 3. umr. í Ed. (A. 69).

Á 17. fundi í Nd., mánudaginn 8. jan-úar, var frsv. tekið til 1. umr. (A. 69).

Gísli Sveinsson: Það var að eins ofurlítil fyrirspurn, sem jeg ætlaði að gjöra viðvikjandi orðalagi frsv. Mjer virðist það ekki koma ljóst fram í frsv., að leyft sje, að færa klukkuna aftur í samt lag, þ. e. seinka henni. Aftur á móti er það leyft, að færa hana fram, og vildi jeg spyrjast fyrir um, hvort hæstv. stjórn teldi það nauðsynlegt, að orðalaginu væri breytt svo, að skýrt væri tekið fram um heimild til að seinka klukkunni aftur.

Forsætisráðh.(Jón Magnússon):

Jeg sje ekki að breyta þurfi orðalagi frsv. Get alls ekki fundið, að það sje neitt því til fyrirstöðu, að færa megi klukkuna aftur í samt lag.

Einar Arnórsson: Jeg ætla að eins að segja nokkur orð til árjetting-ar því, sem hæstv. forsætisráðherra (J. M.) sagði. Virðist mjer sömulciðis, að óþarft sje að breyta orðalagi frsv., því þar sem stjórninni er leyft að flýta klukkunni með reglugjörð, þá getur hún auðvitað numið þá reglugjörð úr gildi þegar hún vill, og sett aðra nýja, sem ákveður, að seinka skuli klukkunni aft-ur. Tel jeg því stjórnina hafa algjör-lega óbundar hendur í þessu efni, þótt frsv. sje samþ. án orðalagsbreytingar.

Gísli Sveinsson: Jeg gjöri mig ánægðan með þessar upplýsingar.

ATKVGR.

Frsv. vísað til 2. umr. í e. hlj.

Á 19. fundi í Nd., miðvikudaginn 10. janúar, var frsv. tekið til 2. umr. (A. 69). Enginn tók til máls.

ATKVGR.

1. og 2. gr. samþ. í e. hlj.
Fyrirsögn frv. samþ. án atkvgr.
Frv. vísað til 3. umr. í e. hlj.

A 23. fundi í Nd., föstudaginn 12. janúar, var frv. tekið til 3. umr. (A. 69).

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Frv. samþ. í e. hlj, og afgreitt
sem lög frá Alþingi.
(Sjá A. 163).

5. Bakarabrauð.

Á 17. fundi í Nd., mánudaginn 8. janúar, var útbýtt

Frv. til laga um þyngd bakarabrauða,
eins og það var samþ. við 3. umr. í Ed. (A. 83).

Á 18. fundi í Nd., þriðjudaginn 9. janúar, var frv. tekið til 1. umr. (A. 83).

Forseti leitaði leyfis um afbrigði frá þingsköpum, til að taka frv. til 1. umr., þótt ekki væri liðinn lögboðinn frestur frá útbýtingu. Afbrigðin leyfð og samþ. í e. hlj.

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2 umr. í e. hlj.

Á 21. fundi í Nd., fimtudaginn 11. janúar, var frv. tekið til 2. umr. (A. 83).

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

1. gr. samþ. í e. hlj.
2., 3. og 4. gr. samþ. í e. hlj.
Fyrirsögn frv. samþ. án atkvgr.
Frv. vísað til 3. umr. í e. hlj.

Á 23. fundi í Nd., föstudaginn 12. jan., var frv. tekið til 3. umr. (A. 83, 139).

Of skamt var liðið frá 2. umr. Leitaði forseti leyfis um afbrigði frá þingsköpum, og voru þau leyfð og samþ.

Jörundur Brynjólfson: Jeg hefi leyft mjer að koma fram með þá brtt. við þetta frv., að í stað 2⁰/₀ komi 4⁰/₀ og að í stað 1⁰/₀ komi 2⁰/₀. Bakarar hjer í bæ hafa snúið sjer til mín með þetta mál. Þeir bera það fram, að þeim sje ómögulegt að vera vissir um að fullnægja ákvæðum frv., eins og það nú liggur fyrir. Brauðin geti sjerstaklega orðið misjafnlega þung, af því að þau ljettist bæði við að geymast og eins geti þyngdin dálítið farið eftir því, hvar þau eru sett í ofninn. Jeg tel betra að hafa lögin ofurlítið rýmri, svo hægt sje að heimta, að þau sjeu haldin, og beita megí þá refsíákvæði laganna, ef út af er brugðið.

Jeg tek þetta trúanlegt, er bakarar hafa tjáð mjer, og vona að aðrir háttv. deildarmenn gjöri það sama.

ATKVGR.

Brtt. 139, a samþ. með 15 : 9 atkv. að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu:

<i>já:</i>	<i>nei:</i>
Einar Árnason,	Einar Arnórsson,
Einar Jónsson,	Gisli Sveinsson,
Jón Jónsson,	Hákon Kristóferss.,
Jón Magnússon,	Matthias Ólafsson,
Jörundur Brynjólfss.,	Sigurður Sigurðss.,

*já:**nei:**já:*

Magn. Guðmundss., Skúli Thoroddsen,
Magnús Pjetursson, Þórarinn Jónsson,
Pjetur Jónsson, Bjarni Jónsson,
Pjetur Ottesen, Ólafur Briem.
Pjetur Þórðarson,
Stefán Stefánsson,
Þorleifur Jónsson,
Þorsteinn Jónsson,

Benedikt Sveinss.,
Björn Kristjánsson.

Tveir þm. voru fjarstaddir.

Brtt. 139, b tekin aftur.

Frv., með áorðnum breytingum, samþ.
í e. hlj. og endursent Ed

(A. 161).

II.

Þingmannafrumvörp.

1. Fjölgun ráðherra.

A 6. fundi í Nd., miðvikudaginn 27. desember, var útbýtt

Frv. til laga um breyting á lögum nr. 17, 3. okt. 1903, um aðra skipun á æðstu umbodsstjórn Íslands (A. 24).

A 7. fundi í Nd., fimtudaginn 28. des., kl. 1 miðdegis, var frv. tekið til 1. um r. (A. 24, 26, 28).

Of skamt var liðið frá útbýtingu frv. Forseti leitaði leyfis um afbrigði frá þingsköpum, og voru þau leyfð og samþ. í e. hlj.

Flutningsm. (Matthías Ólafsson): Jeg get verið fáörður, sampart af því, að frv. er borið fram eftir þegjandi samkomulagi svo að segja allra þingmanna, sumpart af því, að ástæðurnar eru tilfærðar í athugasemdum við frv. sjálft. Þó vil jeg stuttlega minnst á nokkur einstök atriði.

Launin eru sett þau sömu, sem í stj.frv. 1915, sem sje 8000 kr., en forsetisráðherranum auk þess ætlaður

leigulaus bústaður og risnufje, 2000 kr. Þessi laun mega ekki kallast há, síst eins og nú stendur á.

Eins og menn muna, bar stjórnin fram frv. um fjölgun ráðherra á þingi 1915; frv. var þá vísað frá með rökstuddri dagskrá, þess efnis, að stjórna og þjóð tækju málið til nánari ihugunar. Þessu máli hefir verið hreyft á leiðarþingum, og yfirleitt munu menn vera þessu fyrirkomulagi fylgjandi, svo að mótspyrnu mun ekki þurfa að óttast frá þjóðinni, og þá ætti ekki að þurfa, að búast við henni hjer.

Þá skal jeg geta þess, að af misgáningi hafði verið sett í frv. ákvæðið um ferðakostnað ráðherra, en úr því er bætt með brtt. á þgskj. 26. Það segir sig sjálft, að landið verður að greiða ferðakostnað ráðherra, hvert sem hann fer í þarfir landsins.

Þá er fram komin brtt. á þgskj. 28. En jeg býst við, að flutningmenn gjöri grein fyrir henni við 2. umr., og skal því ekki fara nánara út í hana nú. Að

öðru leyti vil jeg óska þess, að umræður yrðu sem stytstar, svo að frv. gangi greiðlega fram.

Sigurður Sigurðsson: Jeg bjóst einmitt við því, að um þetta mál yrði talað nú við 1. umr. En úr því að enginn ætlar að segja neitt annar en flutningsmaður, þá langar mig að fara um málið nokkrum orðum frá almennu sjónarmiði.

Því að nú er sú stund eða sá tími upprunninn, sem ýmsir valdasjúkir menn, innan þings og utan, hafa lengi þráð, og það er að ráðherrum yrði fjölgað. Því fleiri sem ráðherrarnir eru, því meiri líkur eru til þess, að Pjetur og Páll — Björn, Jón og Sigurður — geti orðið ráðherrar.

Það bar nú að mínu áliti engin brýn nauðsyn til á þessu aukapingi hvorki að skifta um stjórn, nje fjölga ráðherrum, eða hvaða þörf er á því að gjöra það?

Það er reyndar sagt, að einn ráðherra geti ekki kynt sjer svo öll mál, sem æskilegt væri. Jeg kannast við það, að betur sjá oft augu en auga. En þótt nú svo væri, að einn maður í ráðherrasessi, gæti ekki kynt sjer öll mál eins vel og á yrði kosið, þá er hins vegar á það að líta, að honum er jafnan innan handar, að ráðfæra sig við aðra og leita upplýsinga til þeirra um mál, er betur kunna að vita. Ráðherrann hefir landritara við hlið sjer, og má ætla, að hann leggi það eitt til málanna, er betur gegnir. Svo hefir hann þrjá skrifstofustjóra að ráðfæra sig við í vandasömum málum. Auk þess getur hann, hve nær sem er, snúið sjer til ýmsra sjerfræðinga, sem eru í þjónustu landsins, landsverkfræðingsins, vitamála- verkfræðingsins, fræðslumálastjórans, landlæknis, biskups o. s. frv. Og loks getur hann leitað til stofnana eða alls-

herjarfjelaga, er fara með vissa flokka atvinnumála, svo sem Búnaðarfjelagsins, Fiskifjelagsins o. s. frv. — Þetta hafa ráðherrarnir gjört að undanfögnu og farið vel.

Mjer er nú næst skapi að ætla, að þessi ráðherra fjölgun, sem verið er að bollaleggja, sje meira gjörð af fordild og valdafíkn en forsjá eða skynsemi.

Jeg býst nú samt við, að þetta mál um fjölgum ráðherra, sje svo í garðinn búið, að framgangur þess og samþykkt sje vís. Til þess eru refarnir skornir.

Það eru aðallega þrjár ástæður, er jeg hefi heyrt fluttar fram fyrir ráðherra fjölguninni:

1. Að þriggja manna ráðuneyti, samansett úr helstu flokkum þingsins, verði til þess að tryggja friðinn í landinu og skapa eindrægni.

2. Að stjórn með þremur ráðherrum verði sterkari gagnvart embættismönnum landsins og stöðugri í sessi.

3. Að þriggja manna stjórn verði afkastameiri og duglegri.

Jeg ætla nú að leyfa mjer að fara nokkrum orðum um hvert þessara atriða fyrir sig.

Um friðinn er það að segja, að jeg tel ekki miklar líkur fyrir því, að þessi stjórn skapi neinn Fróðafrið í landinu, eða sljetti yfir allan skoðanamun í landsmálum, og álit það ekki heldur æskilegt. Hitt er annað mál, og það væri æskilegt, ef pólitísku flokkarnir gætu sameinað sig undir eitt merki í okkar sjálfstæðismáli, svo að þjóðin stæði þar sem einn maður gagnvart útlenda valdinu. En mjer er satt að segja lítt skiljanlegt, að óhjákvæmilegt sje að fjölga ráðherrum, til þess að sameina hugi manna í sjálfstæðismálinu. Það ætti að geta orðið, þótt ráðherrunum væri ekki fjölgað.

Um styrkleika stjórnarinnar gagnvart embættismönnum er það að sega, að sú

ástæða fyrir fjölguninni er alveg út í bláinn, og hefir ekki við neitt að styðjast. Jeg gæti miklu betur trúað því, að stjórn, sem svo er skipuð, að sinn maðurinn er tekinn úr hverjum flokki, yrði hikandi, óákveðin og reikul í ráði sínu gagnvart embættismönnum.

Það er ekki ósennilegt, að stjórnin komi sjer einmitt saman um það, að sjá í gegnum finger við embættismennina, til þess að styggja sem minst og reyna með því að tryggja setu sína í valdassinum.

Þriðja ástæðan, að þriggjamannastjórn verði duglegri og afkastameiri heldur en er, ef einn maður skipar stjórnina, er vitanlega á meira viti byggð. En skilyrði þess er þá það, að mennirnir sjálfir sjeu duglegir og viti, hvað þeir vilji og eigi að gjöra.

En annars sje jeg ekki, að þrir ráðherrar hafi nægilegt að gjöra, er ófriðnum linnir. Og þess vegna gæti komið til mála að fjölga þeim, eins og tillagan á þgskj. 28 fer fram á, að eins á meðan ófriðurinn stendur, og ekki lengur. Það væri líklegast besta lausnin á þessu máli, úr því sem komið er.

Hitt er hálfgjört hneyksli í mínum augum, að fara nú á þessu aukapingi að búa til eða samþykkja þrjá ráðherra fyrir fullt og fast.

Auk þess verð jeg að láta þess getið, og það er mín fasta sannfæring, að fjölgun embættismanna í landinu er undantekningarlítið eitt af því óþarfasta, er þingið getur gjört og gjörir. Mjer virðist reynslan benda á, að því fleiri sem embættismenn eru, því óduglegri verði þeir, og minna liggi eftir þá (*Bjarni Jónsson*: Það verður þá að fækka ráðanautunum).

»Enginn bað þig orð til hneigja, . . .«

Um kostnaðaraukann, sem þetta fyrirkomulag hefir í för með sjer, skal jeg ekki fjölyrða. En hann er þó ekki

neitt óverulegt atriði í þessu máli, er gengið verði þegjandi fram hjá.

Fyrir utan þann kostnað, er gengur til þess að launa með þessa nýju ráðherra tvo, er bætast við, þá verður strax óumflýjanlegt að stækka og breyta stjórnarráðshúsinu, og það kostar mikið nuna í þessari dýrtið að gjöra það. En einhverstaðar verður að hola þeim niður, þessum þremmenningum.

Hvað sem nú að öðru leyti er um þessa ráðherrafjölgun að segja, þá virðist mjer auðsætt, að fjölgunin hefir í för með sjer aukna skrifinsku, sem tefur fyrir skjótri afgreiðslu málanna, eykur skrifstofustöfin og gerir stjórnarráðsskrifstofubáknið enn þá þunglamelegra í vöfum en það þó er, eins og öllu nú er háttað.

Yfir höfuð er alt þetta ráðherra-brask hálfkyndugt, fyrirhyggjulítið og ópraktiskt til frambúðar.

Flutnm. (Matthías Ólafsson):

Jeg get ekki skilið tilganginn með ræðu háttv. 1. þm. Árn. (S. S.), fyrst ákveðið hafði verið, að frv. skyldi ná að ganga í gegnum þingið. En svo að jeg snúi mjer að ræðu hans, þá fundust mjer rökin heldur lítil. Hann mintist á valdafíkn og talaði um Sigurða, sem langa mundi í tignina, og er ef til vill einn í þeirra tölu.

Hann mintist á þörfina og taldi hana enga, af því að stjórnin hefði nógu marga ráðunauta, sem hún gæti leitað til.

Það er hverjum manni með opin augun orðið auðsætt, að engum einum manni er nú orðið það lengur ætlandi að geta annað öllu, sem gjöra þarf í stjórnarráðinu, og sem ráðherra er ætlað að gjöra. Hann þarf að hafa vit á öllum þeim málum, sem þar geta komið fyrir. Hann þarf jafnt að bera skynbragð á kirkju og kenslumál sem dómsmálin og fjármálin. Slikur maður, sem þessi, er

ekki til hjá nokkurri þjóð í veröldinni, ekki hjá stórbjóðunum, hvað þá heldur hjá smáþjóð eins og okkur Íslendingum, og einmitt þess vegna hefir þetta orðið niðurstaðan hjá öllum þjóðum, að fela fleirum að fara með stjórnarstörfin.

Ílv. 1. þm. Árn. (S. S.) talaði mikið um það, að röksemdirnar fyrir þessu máli væru einkum það, að þessi ráðstöfun ætti að auka frið í landinu. Jeg get nú sagt honum það, að í athugasemdunum og ástæðunum, sem prentaðar eru með frv., er hvergi minnst á frið einu orði, svo að jeg veit ekki hvað hann hefir fyrir sjer í þessu efni. Hitt er annað mál, að jeg tel það alls ekki vonlaust, að þetta geti heldur orðið til þess, að menn fremur verði sammála um deiluatríðin, og yrði það, þá teldi jeg það mjög vel farið.

Þá mintist háttv. þm. (S. S.) á þann kostnaðarauka, sem af þessu mundi leiða. Það er satt, að kostnaðarauki verður dálítill af þessari ráðstöfun, en ekki svo mikill, að taki því að tala um hann í samanburði við gagníð, sem af þessu gæti leitt. Það er gjört ráð fyrir, að kostnaðaraukinn, sem af þessari breytingu leiðir, mundi nema um 10 þús. kr., en sje það hugleitt, hve miklu gagníð af stjórninni verður að öllum líkindum meira, þá virðist tæpast orðum að því eyðandi, hve mikið kostnaðurinn eykst. Vjer erum víst allir á einu máli um það, að vjer viljum vera sjerstakt ríki, en vjer verðum þá jafnframt að gjöra ráð fyrir því, að það kosti oss eitthvað, og satt að segja finst mjer það vera til minkunar, að raddir skuli koma fram á Alþingi um það, að vjer höfum ekki efni á að kosta stjórn landsins, svo að í lagi sje. Slikan barlóm sem þenna, væri æskilegt að heyra aldrei framar hjer á þinginu. Ef hægt er að benda á það með rökum, að stjórn landsins verði betri við það, að

ráðherrum verði fjölgað, þá finst mjer ekki skifta miklu, hvort það kostar okkur 10 eða 20 þús. kr. meira eða minna.

Háttv. flutnm. brtt. á þgskj. 28 hugsa sjer, að ráðherrum verði fjölgað fyrst um sinn, en svo verði tvö embættin lögð niður að stríðinu loknu. Mjer finst þetta vera sagt út í bláinn. Það er ekki til neins að hugsa sjer, að nokkurntíma verði sá maður uppi með þessari þjóð, sem fær sje til að dæma einn um alla þá hluti, sem fyrir geta komið í stjórnarráðinu. Vjer höfum engan mann færan til þess sem stendur, og því síður mun það verða í framtíðinni. Land og þjóð er í stöðugri framför, og því meir sem framfarirnar aukast, því meir vaxa störfin í stjórnarráðinu og því meira ofurmenni mundi þurfa til að stjórna landinu, ætti hann að gjöra það einsamall. Þetta virðist því vera gjört út í bláinn og brtt. ekki hafa átt neitt erindi inn í þingið. Og sama má segja um alla ræðu háttv. 1. þm. Árn. (S. S.). Ræða hans var allsendis óþörf, því að tæplega getur hann búist við að breyta skoðun þingmanna í þessu máli, ekki veigameiri en rökin í ræðu hans voru. Og nú langar mig til að spyrja háttv. þm. (S. S.), hvort þetta sje skoðun hans, að ekki beri að fjölga ráðherrum. Hvernig stendur þá á því, að hann skyldi hafa tekið þátt í ráðstöfunum þess flokks, sem hann er í, um myndun þriggja manna ráðuneytis?

Jeg skal fúslega játa það, að það er bøl að þurfa að fjölga embættum, en það er slikt bøl, sem allar smáþjóðir verða að sætta sig við. Það er fast lögmál hjá öllum þjóðum, að því strjálbygðara og fámennara sem landið er, því fleiri embættismenn þarf að tiltölu við fólksfjölda og tekjur. Munurinn getur jafnvel verið svo mikill á fjöl-

menni þjóðanna, að ekki sje neitt dýrara sumstaðar að hafa prest fyrir 5000 manns en 30—40 hjá okkur. Jeg get því ekki sjeð, að það sje vanþörf á að hafa 3 ráðherra að ófriðnum loknum. Störfín eru, eins og jeg hefi áður sagt, vaxin yfir höfuð einum manni. Jeg skal svo ekki orðlengja þetta meir, en benda háttv. 1. þm. Árn. (S. S.) á, að það fer í bága við grundvallar-sparnaðarreglur hans, að vera að tefja tíma þingsins með því, að eyða orðum að þessu máli að nauðsynja og gagnslausu, því það er þegar fyrirfram ákveðið um málið, að það skuli komast í gegnum þingið.

Ráðherra (Einar Arnórsson):

Jeg býst við, að mjer sje óhátt að leggja orð í belg um þetta mál, án þess að þurfa að óttast, að hv. samþingism. minn (S. S.) saki mig um valdafíkn. Því eftir því, sem á undan er gengið, og eftir þeirri yfirlýsing, sem jeg gaf hjer þingsetningardaginn, þá getur hann tæplega búist við, að þær hvatir ráði nokkru hjá mjer. En hitt finst mjer honum vera vorkunarlaust, að skilja það, að ekki ættu aðrir að vera öllu færari um það að dæma en jeg, hve mikil nauðsyn er á að fjölga ráðherrum, því að það ætti mjer að vera kunnara en flestum öðrum, — að 1. þm. Árn. (S. S.) alveg ólöstuðum. Því að vilji maðurinn vera að tala með um þetta mál, þá verður hann að bera eitthvert skynbragð á, hvernig staða eins ráðherra er nú og verður framvegis. En satt að segja efa jeg kunnugleika hv. samþingism. mins um þá hluti, og virði honum það til vorkunnar. Annars koma mjer þessar umræður dálítið kynlega fyrir, því jeg veit ekki betur en að 3 flokkar hjer í þinginu hafi komið sjer saman um að fjölga ráðherrum, og meira að segja valið sjer mennina, og jeg hefi ástæðu til þess að ætla, að háttv. sam-

þingism. minn (S. S.) hafi verið einn hlut-hafinn í þeim bræðingi. Þessar athugasemdir hans hljóta því að koma frá hans einstaklings brjósti og vera ætlaðar okkur hinum til fræðslu, eða þá að það er hans fastur ásetningur, að greiða atkvæði á móti frv. En hvi hefir hann þá tekið þátt í undirbúningi þessarar samsteypustjórnar? En auðvitað skiftir það mig fremur litlu hvort heldur er.

Annars er þetta mál ekki alveg nýtt. Jeg hefi hjer fyrir framan mig þing-tíðindin frá 1911, og þar er prentað frv. um breytingu á stjórnskipunarlægum Íslands, og er þar tekið fram, að ráðherrar skuli vera þrír, og svo orðað var frv. afgreitt frá því þingi, og háttv. samþingism. minn (S. S.) greiddi þá atkv. með því svo orðuðu út úr þinginu. Um haustið 1911 fóru fram almennar Alþingiskosningar, og bygg jeg, að hv. þm. (S. S.) hafi þá, eins og flestir aðrir frambjóðendur, lofað að greiða atkv. með því frv. óbreyttu á aukaðþinginu 1912, þótt fyrir sjerstök atvik yrði ekki af því, að það þá næði fram að ganga. En þar sem háttv. þm. töldu svo mikla þörf á því 1911, að ráðherrum yrði fjölgað, og ætluðu beint að hafa í sjálfum stjórnskipunarlægum, að ráðherrar skyldu vera þrír, þá ætti þörfin ekki að vera minni nú, þar sem það er á allra vitorði, að störfín hafa aukist mjög síðan, og þó einkum síðan stríðið hófst, hafa störfín aukist svo mikið, að því trúir naumast nokkur maður. Jeg get sagt það með sannni um mig, að svo má heita, sem ófriðarráðstafanirnar hafi tekið allan minn tíma. Raunar er það einkum ein skrifstofa í stjórnarráðinu, sem tefst vegna stríðsins, en öll mál, bæði þau og önnur, verða að ganga í gegnum höndur ráðherra, og geta menn getið því nærri, að það er ekki lítið, sem það eykur störf hans.

Í stjórnarskráfrv., sem samþ. var á

þingi 1913, var að eins veitt heimild til að fjölga ráðherrum með einföldum lögum. Þessa heimild vildi jeg nota á þingi 1915, en það gekk þá ekki í gegn um þingið. Og þótt nú geti ekki verið því til að dreifa, að eiginhagsmunir mínir geti haft nokkur áhrif á sannfæringu mína um þetta mál, þá er jeg samt enn sömu skoðunar, sem jeg var á þingi 1915, og tel það mjög óforsjált ef ráðherrum verður ekki fjölgað.

Hv. samþingism. minn (S. S.) taldi upp nokkrar ástæður sínar fyrir því, að hann vildi ekki fjölga ráðherrum, en satt að segja þótti mjer hann ekki komast vel frá því, að færa rök fyrir sínu máli. Hann taldi það fyrst fram, að hann væri því mótfallinn að fjölga embættismönnum, og setti svo upp setningu um það, að því fleiri sem embættismennirnir væru, því slægar og verleastu þeir störf sín af hendi. Jeg veit ekki hvaðan hann hefir þennna vísdom sinn. (*Sig. Sig.*: Jeg þekki það af reynslunni). Þá reynslu hlýtur hann þá að hafa frá Búnaðarfelaginu, því að þar er hann kunnugastur. En jeg skal benda honum á eitt dæmi. Fyrir nokkrum árum voru hjer sárfáir lækna, en nú eru þeir orðnir 40—50. Vill nú háttv. þm. halda því fram í alvöru, að heilbrigðismálin sjeu lakar rækt nú en á meðan læknaarnir voru fáir?

Þá var önnur ástæða háttv. þm. sú, að skrifstofustörfin yrðu þyngri í vöfunum, og skriffinnkan meiri ef ráðherrum yrði fjölgað. Jeg veit ekki heldur hvaðan honum kemur þessi víska. Ef alt fer fram samkvæmt lögum náttúrunnar, þá ætti hið öfuga að eiga sjerstað, því að leiðin, sem hvert mál þyrfti að fara, yrði við fjölgun ráðherranna þriðjungi styttri. Nú fara málin frá skrifstofunni til landritara og þaðan til ráðherra, en ef breytingin kemst á, þá

fara málin beint frá skrifstofunum til ráðherranna. Það er einhver ný þekking, sem háttv. þm. (S. S.) hefir fengið, að störfin verði þyngri í vöfum við það, að einum lið er kipt í burtu.

Þá var þriðja ástæða háttv. þm. móti frv., sú, að ekki þyrfti þessa með, af því að ráðherrann hefði marga embættis- og sýslanamenn, sem hann gæti leitað ráða til um hvert vandamál. Það er auðvitað satt, að ráðherra bæði getur sótt og sækir ráð til sjerfræðinganna um þau mál, sem heyra undir þeirra starfssvið hvers um sig, en þessir menn eru stjórnskipulega ábyrgðarlausir, en ráðherrann ber alla ábyrgðina á stjórnarráðstöfunum. Verði nú aftur ráðherrum fjölgað, til dæmis í 3, þá hera þeir auðvitað allir ábyrgð sameiginlega á öllum stefnumálum, þótt einn þeirra að eins undirskriði hverja sjerstaka stjórnarráðstöfun. Það getur vel verið, að um það leyti, sem stjórnin var flutt til landsins, hafi störfin ekki verið meiri en svo, að einum manni hafi verið kleift að leysa þau af hendi, en síðan hafa störfin aukist afarmikið, og get jeg til dæmis nefnt símamálin, sem þá voru ekki til, og nú eru orðin allumfangsmikil, og fleiri dæmi mætti nefna, ef þörf væri. En auk þessa stendur nú sjerstaklega á því, eins og jeg hefi áður tekið fram, að stríðið og ófriðarráðstafanir hafa aukið mjög mikið þau verk, sem ráðherrann þarf að inna af hendi. Og þegar það er nú svo, að einn maður hefir í rauninni kappnóg að gjöra, við að sjá um alt, sem að ófriðarráðstöfunum lýtur, þá er von að spurt sje, hver eigi að vinna hin störfin, ef ekki á að fjölga ráðherrum. En sleppum nú stríðinu og öllum þeim ráðstöfunum, sem gjöra verður vegna þess, þá verður samt nægilegt fyrir 3 menn að vinna. Það er ekki nema eðlilegt, að þjóðin ætlist

til, að stjórnin eigi frumkvæðið að talaverðu af þeim málum, sem fyrir þingið koma, en til slíks er tæpast ætlandi, ef ekki á að fjölga ráðherrum, því að hann hefir nægilegt annað að gjöra en að starfa að undirbúningi mála undir þingið.

Sú einasta, og í fljótu bragði skoðuð, frambærilega ástæða, sem jeg heyrði hjá hv. samþingism. mínum, var sú, að þetta væri aukinn kostnaður. Því verður ekki neitað, að svo er. En slíkt er í mínum augum einkisvirði, því að kostnaðaraukinn er ekki meiri en svo, að hann getur unnist upp á einu einasta máli, sem betur kynni að fara úr hendi, ef þessi breyting kæmist á. Mjer finst þessi kostnaðarauki svo litilfjörlegt atriði, að tæplega taki því að ræða það hjer.

Um þessar brtt., sem fram eru komnar mun jeg ekki ræða, fyr en við 2. umr.

Jón Jónsson: Það er ef til vill rjett, að fara nokkrum orðum um þetta mál, úr því hv. 1. þm. Árn. (S. S.) hefir breyft andmælum á annað borð, til þess að þjóðin fái að sjá, hvað menn hafa fram að bera á hvora hlið, með og móti.

Þótt jeg sje ekki mjög kunnugur í stjórnnarráðinu, þá veit jeg það vel, að störf þau, sem ráðherra er nú ætlað að inna af hendi, eru orðin svo umfangsmikil, að einum manni er ekki ætlandi að leysa þau af hendi, svo í fullu lagi sje. En einmitt af þessu virðist mjer vera bryn nauðsyn til, að koma á þeirri verkaskiftingu í stjórnnarráðinu, sem ætlað er til með þessum lögum, og mjer finst það vera auðsætt, að hagnaður muni verða að þessu, því að meðal annars muni mál verða miklu betur búin í hendur þinginu, heldur en áður hefir verið. Mjer finst það ofætlun, að nokkur einn maður geti annað því að búa öll mál undir þing, svo vel sem æskilegt væri, og hafa auk þess á hendi öll þau störf, sem á ráðherra hvila. Hve fjöl-

hæfur sem ráðherra væri, þá hlyti sumt að fara í handaskolum, þegar hann hefir slík fádæmi að gjöra. Vjer verðum að búast við því af hverjum ráðherra, að hann hafi áhugamál og hugsjónir, sem hann vill berjast fyrir, en það er ekki hægt að vænta þess, að hann komi þeim í framkvæmd, ef hann er svo ofhlaðinn störfum, að hann brestur nær ávalt tíma til að skifta sjer af sínum áhugamálum. Það hefir mikið verið fundið að því á síðustu þingum, að undirbúningur mála væri ljelegur, og jeg tel vist, að af þeirri ásökun sje að einhverju leyti sprotnar þær óvinsældir, sem allar stjórnir hafa komist í fljótlega. Ef þetta lagaðist að einhverju leyti við þessa breytingu, þá teldi jeg það miklu skifta.

Oft geta og þau vandamál að hendi borið, er þurfa úrskurðar áður en þing á setu, og er þá hægra fyrir þrjá menn að ráða fram úr þeim, er ábyrgð bera gjörða sinna gagnvart Alþingi, heldur en einn mann. Auðvitað má segja, að ráðherrann geti kvatt saman aukaping, þegar einhver sjerstök vandræði ber að höndum, en þar til er því að svara, að bæði eru aukapingin dýr, og svo er það líka mikils virði, að vel sje áhaldið stjórntaumunum milli þinga, þótt ekki sje nein sjerstök vandræði fyrir höndum. Og það finst mjer ekki munu orka tvímælis, að þrem hæfum mönnum sje betur treystandi, að ráða fram úr margskonar vanda, er að höndum ber, heldur en einum.

Þetta, að hafa ráðherra þrjá, og sinn úr hverjum flokki, getur orðið til betra samkomulags í landinu í bráð, og er þess full þörf, eins og nú stendur. Stjórnin verður sterkari og að líkindum fastari í sessi og meiri líkur til þess, að pólitískar ófriðaröldur lægi. Stjórnin þyrfti þá ekki öll að fara frá í einu, svo að vanir menn og kunnugir væri

jafnan við hendina, og kemur það sjer vel, ef vandamál ber að höndum.

Þá væru líka fleiri menn í stjórnarráðinu, sem ábyrgð verða að bera á gjörðum sínum gagnvart þinginu, og mundi það líka hollara, en hafa þar ábyrgðarlausu menn, er stungið geta undir stól því, er þeim sýnist.

Um þjóðarviljann er má ske ekki fullvist í þessu máli: þó er það kunnugt, að málið hefir verið rætt út um land, og líklegt þykir mjer, að þjóðin vilji gjarnan fá reynslu í þessum sökum og sætti sig við þetta fyrirkomulag, að minsta kosti í bili. Mun henni og fullkunnugt um, hvílikt bákn stjórnarstörfin eru orðin.

Það sem jeg tel mest að óttast við fyrirkomulag þetta, er það, ef val þessara þriggja manna mistækist að einhverju leyti.

Vil jeg því minna þá menn, sem við erum að velja, á það, að þeir láti ekki til skammar verða þær vonir, sem á þeim hafa bygðar verið.

Gísli Sveinsson: Það mun rjett vera, að ráðstafanir hafa þegar verið gjörðar á bak við tjöldin, um að fjölga ráðherrum, til samkomulags. En jeg veit ekki til, að þær ráðstafanir sje nema til bráðabirgða. Getur verið, að þetta hafi verið eina úrræðið til samkomulagsins, að flokkarnir slægju sjer saman og veldu sinn manninn hver, úr sínum hóp, í stjórnina, sem jeg að öðru leyti hefi ekki veitt neinn stuðning.

En eitt vildi jeg benda á, sem næsta athugavert er, en það er, að frv. sjálft gengur lengra, en ástæðurnar fyrir því gjöra ráð fyrir. Það ætti þó að vera í fullu samræmi við tilgang sinn, sem sje, að tekið væri fram í því, að ráðstöfun þessi væri að eins fyrst um sinn. Annars býst jeg við, að þessi stjórn,

sem tekur við, láti fara fram umræður hjer síðar á þinginu, um sig og sitt »program«, svo að mönnum gefist kostur á að láta skoðun sína í ljós á framtíðarhugmyndum hennar.

En þar eð frv. gengur lengra en ástæður þess leyfa, tel jeg líklegt, að flokkarni verði að hlíta brtt. þeirri, sem fram hefir komið, nefnilega að standa skuli, að ráðherrar verði fyrst um sinn þrir.

Á síðasta þingi kom fram frv. um það, að ráðherrar skyldu vera tveir, og var í því máli samþykkt rökstudd dagskrá, sem jeg vil, með leyfi hæstv. forseta, lesa upp. Hún var svohljóðandi: »Í því trausti, að stjórn og kjósendur athugi nánar til næsta þings, hvort ekki sje rjett að ráðherrar verði þrir, tekur deildin fyrir næsta mál á dagskrá«.

Tel jeg vist, að með orðunum »næsta þings«, í þessari rökstuddu dagskrá, sje meint næsta reglulegt þing, og er það því ekki í samræmi við hana, að koma fram með þetta frumvarp nú. Enda er mjer ókuunugt um, að kjósendur hafi, enn þá sem komið er lýst skoðun sinni í þessu máli.

Að því er snertir efni málsins, þá get jeg lýst yfir því, að jeg þykist hafa sæmilega hugmynd um þau mál, er undir stjórnina heyra, og get þó ekki skilið, að fjölga þurfi ráðherrum, ef »normal«-ástæður eru fyrir hendi, en þess ber auðvitað að gæta, að svo er ekki nú sem stendur. Og auðvitað ber að leggja mikið upp úr orðum stjórninnar sjálfrar í því efni. Vil jeg því benda á orð hæstv. ráðherra (E. A.), en hann taldi það aðallega stríðið, sem yki störf stjórnarinuar. Sagði hann, meira að segja, að stríðsmálin hefðu tekið mestallan tíma sinn.

Nú veit jeg ekki til, að hæstv. ráðh. (E. A.) hafi vanrækt neitt af venjuleg-

um störfum sínum, heldur miklu fremur unnið þau með afbrigðum vel. Sje þetta rjett, þá hefir hann ljettilega getað unnið öll venjuleg störf einsamall, en stríðsmálin gjört það að verkum, að ofvaxið væri einum manni.

En sje einum duglegum manni það ofætlun, að rækja hin venjulegu embættisstörf, þá væri afleiðingin sú, að allar stjórnir, sem hjer hafa setið að völdum í landinu, hefðu átt að hafa vanrækt störf sín.

En vilja þær kannast við það?

Að sjálfsgöðu ættu ekki aðrir en duglegir og mentaðir menn að komast í ráðherrastöðu, og sje það einum slíkum manni fært, að gegna því embætti, þá sje jeg ekki, að nægileg rök sje fyrir því, að samþykkja frumvarp þetta, eins og það nú liggur fyrir, og jeg álit það ekki æskilegt til frambúðar. Ekki get jeg heldur sjeð, að svo mundi fara, sem háttv. 1. þm. N.-M. (J. J.) benti á, að ófriðaröldur mundi lægja, þótt þrír væru ráðherrar. Ekki er jeg heldur á þeirri skoðun, sem háttv. 1. þm. Árn. (S. S.), að frv. þetta hafi komið fram af valdafíkn, en að fyrirkomulag þetta auki hana, þykir mjer líklegt, því að fleiri mundu keppa um þrjú sæti heldur en eitt, sem betur þyrfti að vanda um valið í.

Ekki get jeg heldur skilið, að það sam-sull flokkanna, sem af því leiðir, að sinn ráðherrann er valinn úr hverjum, geti leitt til þess, að flokkaskifting leggist niður. Tel það heldur ekki æskilegt, að svo færi.

Aðalatriðið, sem mælir með fjölgun ráðherra, tel jeg vera það, að mál gætu komið betur undirbúin til þings, og ef það legðist þá niður, að menn dembdu hálfkörüðum og óundirbúnum málum inn í þingið, ef til vill á síðustu stundu.

Jeg hefi verið þeirrar skoðunar fyr, þótt jeg tali nú í fyrsta skifti á þessum

stað, að lengi hafi verið illa gengið frá frá löggjöfni á þingi voru, og þykir mjer líkast, að aðalástæða þess hafi verið slæmur undirbúningur málanna.

En ef sannaðist, að betri undirbúningur mála yrði með þessu fyrirkomulagi, þá virðist svo, sem fjölgunin sje nauðsynleg. Annars er ekki hægt að leiða neinar getur að því enn þá; mun það mest fara eftir valinu á mönnum þeim, er stjórnina skipa.

Fjölyrði jeg svo ekki meira um mál þetta að sinni, en vænti þess, að samþykkt verði, er til 2. umr. kemur, brtt. sú, er fram er komin við frv. (á þgskj. 28).

Skúli Thoroddsen: Háttv. 1. þm. Árn. (S. S.) hefir, að vanda, int af hendi skylduverk sitt við kjósendur sína, að hnýta við embættismönnum og minna á sparsemi, enda þótt hann hafi, þegar áður en frv. var borið fram, gengið inn á það með sínum flokki, að samþykkja það. Jeg verð því að skoða ræðu hv. þm. (S. S.) frekar sem talaða fyrir kjósendur, til þess að sjást í þingtiðindunum, heldur en á þá lund, að hann ætli sjer í alvöru að leggjast á móti málinu.

Aðalatriðið hjá háttv. þm. V.-Sk. (G. Sv.) var það, að rigbinda sig við þá rökstuddu dagskrá, sem kom fram á síðasta þingi, og telur hann það vist, að með orðunum »næsta þing« sje þar meint aðalþing. Það má vel vera, að menn á síðasta þingi hafi ekki haft það í huga, að aukaping fyrði haldið, en meining þeirra auðvitað verið sú, að málið yrði tekið upp aftur við fyrsta tækifæri; og sje hjer um nauðsynjamál að ræða, þá sje jeg ekki ástæðu til að sporna við því, að það nái fram að ganga, og þá á það að ganga fram nú þegar.

Hann taldi að aðalástæðan fyrir því, að frumvarpið væri fram komið, mundi vera aukin störf stjórnarinnar, vegna

Fjölgun ráðherra.

afleiðinga þeirra, sem Evrópuófriðurinn hefði fyrir landið og jafnframt hið pólitíska ástand hjér á þingi, þar sem enginn flokkur hefði hreinan meirihluta. Að því er fyrra atriðið snertir, þá er það að vísu rjett, að ófriðarafleiðingarnar munu hafa verið orsök til þess, að aukapíng var kvatt saman, og þá leið óbeinlinis stuðlað að því, að hægt er að koma þessu máli fram nú, og það er líka rjett, að störfín hafa aukist mjög einmitt vegna ófriðarins. En þetta hrekur á engan hátt aðrar ástæður, sem fram hafa verið færðar — og það fyrir ófriðinn — fyrir því, að sjálfsagt væri að fjölga ráðherrum. Og fyrst það er óhjákvæmilegt að gjöra þetta yfir þann tíma, sem ófriðurinn stendur — og það kannast hv. þm. við með brtt. sinni — því má þá ekki taka skrefið fult, þar sem líka auðvelt væri að nema lögin úr gildi, ef þau reyndust óþörf. Síðari ástæðan er ekki annað en heilaspuni hv. þm. (G. Sv.), sem hann hefir engin rök fært að, og því óþarft að svara. Enn fremur sagði hv. þm. (G. Sv.), að engin yfirlýsing hefði komið frá stjórninni um, að fjölgunin væri nauðsynleg, en sú yfirlýsing kom einmitt á síðasta þingi í frumvarpi stjórnarinnar um að hafa ráðherra tvo.

Við það, að ráðherrar yrðu þrír, mundi stjórnin fá meiri festu og málameðferð verða betri, þar sem þeir myndu þá valdir með sjerstöku tilliti til þekkingar á þeim málum, er undir hvern ætti að heyra. Þá myndum við líka losna við þann óeðlilega millilið í stjórninni, sem ekki þekkist annarstaðar, landritaraun, sem í rauninni er hvorki fugl nje fiskur.

Hv. þm. V.-Sk. (G. Sv.) gat þess rjettilega, hve mál hefðu oftsinnis komið illa undirbúin á þing. Þetta ættu að mínu áliti miklu frekar að vera meðmæli með frv. því, er hjér liggur fyrir, því að sjeu

ráðherrar þrír, er það óneitanlega hægtara fyrir menn að snúa sjer til þeirra með undirbúning þeirra mála, er þeir bera fyrir brjósti, og stjórnin myndi hafa betra tækifæri til þess, að taka þau til meðferðar og undirbúa þau, og þá mundum við losna við þá galla og þann rugling, sem sífeldar lagabreytingar gjöra í stjórnarfari hvaða þjóðar sem er.

Annars álit jeg að umræður um þetta mál hafi orðið full-langar, eftir því sem málið liggur fyrir, en fyrst asninn var nú einu sinni leiddur í herbúðirnar af hv. 1. þm. Árn. (S. S.) og representant Oppositionarinnar hjér á þingi, háttv. þm. V.-Sk. (G. Sv.), þá fann jeg mjer skylt, sem einum af flutningsmönnum frv., að gjöra þessar athugasemdir.

Sigurður Sigurðsson: Jeg ætla ekki að tefja tímann með langri ræðu, en finn mjer þó skylt að svara nokkrum orðum, sjerstaklega þar sem háttv. þm. N.-Ísf. (Sk. Th.), hefir hert á mjer að gjöra það.

Vil jeg fyrst geta þess, að jeg ásaka mig ekki fyrir að hafa komið fram með athugasemdir við frv. þetta. Þykir mjer kyndugt, ef jafnmikilsvert mál á að ganga fram þegjandi og umræðulaust. Tek því ekki nærri mjer þá ásökun, að jeg sje að tefja og auka kostnað, með því að koma af stað umræðum um málið. Jeg álit að almenningur eigi heimtingu á, að fá að sjá það, sem mælt er með eða móti því. Sjerstaklega eru það þrír hv. þm., þeir hæstv. ráðh. (E. A.), hv. flm. (M. Ó.) og hv. þm. N.-Ísf. (Sk. Th.), sem hafa borið mjer það á brýn, að jeg gangi á móti því, sem jeg hafi samþykkt í mínum flokki. (Ráðh.: Ekki jeg).

En jeg vil þá lýsa því yfir, að jeg hefi engan þátt átt í þessu hálfsmánaðarleynimakki, annað en það, að jeg hefi látið það í ljós, að ef ekki yrði hjá því komist, að ráðherrar yrðu þrír, þá yrði

jeg með því, að háttv. 2. þm. Reykv. (J. M.) yrði forsætisráðherra. Hæstv. ráðh. (E. A.) benti á það, að á þinginu 1911 hefði komið fram frv. um að ráðherrar yrðu þrir, en eins og hæstv. ráðh. mun kunnugt, bar jeg þá fram brtt. við frv. þetta, um að ráðherrann væri að eins einn.

Hæstv. ráðherra veit það einnig vel, að í »privat« samtali við hann hefi jeg haft ýmislegt að athuga við fjölgun ráðherra.

Hæstv. ráðherra og flutningsmaður (M. Ó.) hafa lagt mikið upp úr því, að menn þeir, er stjórnin eigi völ á að ráðfæra sig við, hafi enga lagalega ábyrgð. En jeg vil taka það fram, að jeg ætla öllum góðum mönnum það, að þeir leggi ekki annað til mála en það, sem þeir vita sannast og rjettast. Yfirleitt eru ráð þau, sem gefin eru á þennan hátt, gefin í besta tilgangi, og með það fyrir augum, að siðferðileg ábyrgð fylgi. En nú vildi jeg spyrja: Hvernig er hinni lagalegu eða pólitísku ábyrgð farið? Hvernig hefir hún reynst?

Allmikil áhersla hefir verið lögð á festu og styrkleika, er fást mundi með þessari breytingu á stjórninni. Jeg hefi vikið að því áður, að því mun ekki að heilsa. Jeg vil bæta því við, að stjórn, sem svo er til orðin úr bræðingi, getur ekki orðið sterk. Ef bak við þriggja manna stjórn stæði öflugur flokkur, sem allir ráðherrarnir væru teknir úr, væri eitthvert vit í því, að tala um festu. En eins og nú standa sakir, getur ekki verið um neina festu eða styrkleika að ræða. Jeg vil ekki segja neitt frekar um fjölgun embættismanna eða syndir þeirra, annað en það, að jeg er ef til vill kunnugri embættmannastjettinni en flestir aðrir hjer.

Háttv. þm. N.-Ísf. (Sk. Th.) sagði, að jeg hefði verið að tala fyrir kjósendur. Læt jeg slíkar ásakanir liggja mjer í

ljettu rúmi. En það læt jeg um mælt, að jeg mun sjaldnar vitna til kjósenda minna en aðrir háttv. þm. Jeg hefi aldrei spurt kjósendur mína um afstöðu þeirra til ráðherrafjölgunar, enda hefði það verið þýðingarlaust, því að þar, sem annarsstaðar, hefði jeg fylgt minni eigin skoðun.

Full ástæða væri til, að minnast á fleira í þessu sambandi, en það vil jeg eigi gjöra nú. En það vil jeg taka fram, að ef slept er ástandinu nú, og starfsauka þeim, er hvílir á stjórnaráðinu út af ófriðnum, myndi engri jafn fámennri og fátækri þjóð detta slík fordild í hug. En þetta aukaping virðist ekki hafa haft annað hjartfólgna mál, og fyrsti hálfí mánuðurinn af tíma þess hefir gengið til þess, að búa til þennan þriðföðva þurs.

Flutnm. (Matthías Ólafsson):

Háttv. þm. V.-Sk. (G. Sv.) heldur því fram, að fyrirkomulag það, sem frv. hefir að flytja, þurfi ekki nema skammán tíma. Jeg veit ekki til þess, að hann sje þessu máli kunnugri en jeg, þar sem hann hefir eigi setið á þingi fyrr en nú. Jeg sje eigi betur en flestir hafi nú fallist á, að stjórnarstörfin sjeu einum manni ofviða, og fyrirkomulag þetta eigi því að sjálfsögðu að vera til frambúðar. Hygg jeg að allir hafi þessa skoðun undir niðri. Margir hafa þegar látið hana í ljós, og nú síðast hæstv. ráðh. (E. A.), sem málinu er kunnugri en flestir aðrir. Eins og bent hefir verið á, munu störf stjórnarinnar eftir ófriðinn halda áfram að vera einum manni ofvaxin. Get jeg því ekki fallist á brtt. á þgskj. 28, þar eð hún fer í bág við þessa almennu skoðun.

Enn vil jeg minna á eitt. Menn ætla stjórnarráðinu að hafa frumkvæði til löggjafarinnar. Jeg hafði t. d. búist við, að hæstv. núverandi ráðh. (E. A.) myndi

taka hegningarlöggjöfina til meðferðar, en jeg láí honum eigi; þótt hann hafi ekki gjört það; honum hefir alls eigi unnist tími til þess.

Hvað snertir háttv. 1. þm. Árn. (S. S.). hefi jeg fått að segja annað en jeg hefi áður sagt. Mjer finst tilgangslítið af honum, að eyða svo mörgum orðum móti frv., úr því að hann var búinn að ganga inn á fyrirkomulagið. (*Sigurður Sigurðsson*: Hve nær hefi jeg gjört það?) Um það vil jeg ekki þrátta nú, en framkomu hans fæ jeg ekki skilið. Jeg vil eigi kasta honum hinu sama í nasir og háttv. þm. N.-Ísf. (Sk. Th.) gjörði, þótt sú tilgáta sje eigi ósennileg. Vona jeg nú, að umræða þessi fari að stytast og frv. verði samþykkt til 2. umr.

Ráðherra (Einar Arnórsson): Fyrst vildi jeg beina fáum orðum til hv. samþingism. míns (S. S.). Jeg heyrði hann ekki fara inn á þau atriði málsins, sem jeg tók að umtalsefni, nje gjöra tilraun til að hrekja neitt.

Eitt persónulegt atriði vildi jeg fara nokkrum orðum um. Hinn háttv. þm. (S. S.) kvað enga ósamkvæmni milli framkomu sinnar 1911 og nú. Hann kveðst hafa borið fram brtt. við stjórnskrárfv. Það hrekur ekki neitt, sem áður er sagt um afstöðu hans og annarra þm. 1911. Þar er greitt atkvæði um stjórnskrárfv. með nafnakalli, og einn af þeim, sem segir já, er háttv. samþingismaður minn. (*Sigurður Sigurðsson*: Það er að eins heimild). Nei, það er skylda. Stjórnskrárfv. er á þgskj. 934. Þar stendur: »Ráðherrar skulu vera þrír«. Þannig hefir háttv. samþm. minn (S. S.) samþykkt 4. gr. frv. eins og hún er orðuð í Alptið. frá 1911. Sje þetta ekki rjett, þá ljúga Alþingistiðindin en ekki jeg. Hitt er óhætt að segja, að bæði hann og aðrir

höfðu lofað kjósendum að samþykkja stjórnskrána óbreytta.

Háttv. samþm. minn (S.S.) lagði mikla áherslu á það, að allir myndu þeir gefa góð og heil ráð, er leitað væri til. (*Sigurður Sigurðsson*: Þegar leitað er til góðra manna). Það eru vissir menn, sem stjórnnin má leita til. Þeir eru ábyrgðarlausir, og þótt ráðin sjeu gefin eftir bestu vitund, geta þau reynst miður en skyldi. Þrátt fyrir góðan vilja embættismannanna hafa tillögur þeirra oft reynst bæði óheppilegar og jafnvel ólöglegar. (*Sigurður Sigurðsson*: Verða þrír ráðherrar þá óskeikulir?). Auðvitað verða þeir engir páfar, en til þess mun ætlast, að þeir verði valdir með hliðsjón á þekkingu þeirra á vissum málum. Aðalreglan mun því verða sú, að þeir hafi sæmilega þekkingu og hæfileika á sínu sviði, ef gjört er ráð fyrir, að á Alþingi sitji menn með heilbrigðri skynsemi, þótt auðvitað geti komið fyrir, að valið mistakist á einhverjum þeirra.

Jeg vil eigi þræta við háttv. þm. (S. S.) um kunnugleik hans á embættismönnum. En hræddur er jeg um, að hann setji upp svörtu gleraugun, er hann litur á embættismennina, og fyrir því verði þeir ærið dökkleitir í augum hans. En að þeir sjeu svo ótækir, sem hann gefur í skyn, get jeg ekki fallist á.

Þá vildi jeg minnast á persónulega athugasemd háttv. þm. V.-Sk. (G. Sv.) til mín. Hann beindi því til mín, hvort jeg teldi mig hafa vanrækt nokkuð af störfum mínum, vegna óhjákvæmilegra anna út af stríðinu. Auðvitað get jeg ekki viðurkent, að jeg hafi vanrækt nein »administrativ« stjórnarstörf, en minna vil jeg háttv. þm. á máltæki latínumannna, er svo hljóðar:

»Ultra posse nemo obligatur«.

Ef þess ætti að krefjast, að stjórnnin hafi

frumkvæði í öllum málum, mætti segja, að bæði jeg og fyrirrennarar mínir hafi vanrækt mikið. En með því að krefjast slíks, væri að eins tekin ytri hliðin, án tillits til þess, hvað mögulegt er og hvað ekki.

Um lagaundirbúninginn hefir verið talað af háttv. þm. V.-Sk. (G. Sv.), og öðrum. Verður það varla varið, að sá undirbúningur hefði átt að vera meiri og betri en fyrverandi stjórnir hafa getað int af hendi. En vegna þess, hve vinnukrafturinn er litill hjá stjórninni, hefir ekki verið hægt að gjöra meira. Þegar nú stríðinu ljettir af, munu kröfur þings og þjóðar vaxa að miklum mun.

Mjer finst maður verða að gjöra ráð fyrir, að ef stjórnin er skipuð þrem mönnum, hljóti hún að vera færari en 1 maður. Í stað eins koma þrír; hver þeirra um sig hefir betri þekkingu á sinu sviði, en einn maður getur haft á öllum sviðum, og betri tíma, þar sem hver þeirra hefir að eins $\frac{1}{3}$ af öllum störfunum á sínum herðum. Þetta hafa þeir fram yfir, og auk þess sömu embættis- og sýslunarmenn að ráðfæra sig við. Sjeu því þessir þrír menn, hver um sig, jafnir einum að atorku og dugnaði, standa þeir þrefalt betur að vigi.

Mjer finst því að þetta eigi ekki að vera bráðabirgðarráðstöfun.

Það hefir verið talað um, að kjósendur hafi ekki verið spurðir um málið. Síður er en svo, að þetta sje rjett. Kjósendur hafa einmitt verið spurðir um þetta mál, nánar en flest önnur, þar sem stjkskrfrv. þingsins 1911 var beint lagt undir atkvæði þeirra haustið 1911. Með allri virðingu fyrir kjósendum, tel eg þetta mál svo vaxið, að þeir geti einna minst um það dæmt allra mála. (*Gísli Sveinsson*: En rökstudda dagskráin?) Hana vil jeg helst skoða

sem fleskbíta, sem stungið er upp í barn, sem borið er út. Hún var víst hægur útvegur til að molda frv. stjórnarinnar 1915. Rökstudda dagskráin segir »til næsta þings«. Nú vita allir, að aukapíng er líka Alþingi, og samkv. stjórnskipunarlögunum er heimilt að bera fram ráðstafanir á aukapíngum eins og öðrum píngum. Hvað píngið meinti 1915, kemur mjer ekki við. Sennilega er þar átt við reglulegt píng, af því að menn gátu þá ekki vitað um aukapíng þetta.

Aðalatriðið er það, hvort þetta skipulag er betra. Jeg tel það betra, og fylgi því þess vegna, og er það í samræmi við fyrri framkomu mína. Kostnaðaraukann, sem er eina frambærilega mótbáran, tel jeg einkis virði. Hefði þó mátt búast við, að háttv. samþingismaður minn (S. S.) myndi tala meira um kostnaðinn. Jeg hefi sem sje fyrir satt, að vilji menn tala svo, að kjósendum láti vel í eyrum, þá sje ekkert betur til þess fallið en að tala um mál með tilliti til kostnaðar þess, er þau hafa í för með sjer.

Þjarni Jónsson: Þótt nú sje orðið hjer um bil'óparft að orðlengja frekar um þetta mál, vil eg þó benda á einstök atriði. Jeg ætla, að enginn hafi vikið að því, hvernig haga skuli formensku bankaráðs Íslandsbanka, er ráðherrar eru orðnir þrír. Held ég, að ekki sje minst á það í frv. Jeg bendi flutningsmönnum frv. á að taka til ihugunar, hvort þeir vilji hafa það í þessum lögum eða öðrum. Auðvitað liggur mjer ekki á hjarta, að ljetta af hinna komandi stjórn, en út af þessu atriði gætu síðar risið deilur, og hinn blessandi friður farið út um þúfur.

Jeg vildi víta það hjá einstökum þm., að ástæða þessarar stjórnarbreytingu væri erfðleikarnir á að koma á lagg-

irnar nýrri stjórn. Það er rangt, að þingið breyti stjórnarskipuninni út úr slíkum vandræðum. Hitt er öllum skiljanlegt, að hvar í heimi, sem svo stendur á, að enginn er meiri hluti, verður að gjöra samrunastjórn (Koalitionsministerium). Slikt hefir eðlilega í för með sjer málapóf og samninga utan þingfunda, og ekkert einkennilegt, þótt það tefji tímann. En hitt hygg jeg rjett vera, að hinn nýstofnaði þingflokkur hafi lagt sjerstaka áherslu á fjölgun ráðherra. Fyrri þm. Árn. (S. S.) lagði áherslu á, og talaði fyrir litlega um »makk« þingmannanna, og skildist, að hgegómadyrð og valdagræðgi hefði verið tilefni til hálfs mánaðar rifrildis meðal þeirra.

Jeg hefi þá aðstöðu þing eftir þing, að segja háttv. 1. þm. Árn. (S. S.) til syndanna fyrir það, að hann notar hvert tækifæri til þessa, að ávita sjálfan sig harðlega, því að hann er, eins og jeg, einn starfsmanna landsins, og alt, sem hann segir um þá, á því við um sjálfan hann. Háttv. þm. (S. S.) sagði, að því fleiri sem embættismenn yrðu, því ónýtari yrðu þeir. Samþingismaður hans og góður vinur (E. A.) spurði eftir hverju náttúrulögmáli það færi. Líklega þekkir háttv. 1. þm. Árn. (S. S.) dæmi þess úr Landsbúnaðarfjelaginu, og mætti því ætla, að ráðunautar þar væru of margir, svo að hann mundi einn nægja.

En svo að jeg viki að frv., skal jeg bæta einni ástæðu við fyrir fjölgun ráðherra, sem ekki hefir verið nefnd, tryggingunni. Þegar tvö ár liða svo, að þing kemur ekki saman, þá er alt of mikil áhætta fólgin í því, að láta einn mann fara með stjórnina, og er þá beint hjákátleg ástæða, að vera að tala um kostnað í samanburði við trygginguna fyrir því, að hag landsins verði betur borgið. Jeg hefi áður látið í ljós hjer á

Alþingi, að þeirri tryggingu væri best borgið með því annaðhvort að fjölga ráðherrum eða láta þingið sitja lengur og árlega. Af þessum ástæðum mun jeg greiða atkvæði með frv.

Flutnm. (Matthías Ólafsson): Viðvíkjandi athugasemd háttv. þm. Dala. (B. J.) um það, hver ráðherranna skyldi taka formensku í bankaráði Íslandsbanka, skal jeg taka það fram, að það atriði heyrir ekki undir stjórnarskipunarlögin, heldur er ákvæðið um það í lög-unum um Íslandsbanka. Ákvæði um þetta yrði þá að flytjast í samráði við Íslandsbanka.

Jón Jónsson: Það er ekki rjett hjá háttv. þm. Dal. (B. J.), að hinn nýstofnaði flokkur hafi barist fyrir fjölgun ráðherra. Frumkvæðið að því er komið frá stjórninni. Um sambandið milli flokkanna veit jeg ekki til hlítar, en mjer er kunnugt um það, að sjálfstæðisflokkurinn sótti eftir því um tíma, að fá nýja flokkinn til sambands við sig um það, að skipa stjórn í landinu. En sannleikurinn er sá, að samkomulag hefir ekki náðst milli þingflokka um nægilegt fylgi handa eins manns stjórn, og þess vegna hefir orðið samkomulag um þrjá ráðherra, og er hinn nýstofnaði flokkur fylgjandi þeirri úrlausn málsins.

Ráðherra (Einar Arnórsson): Mjer skildist á hv. síðasta ræðumanni (J. J.), sem hann teldi frumkvæðið að frv. vera komið frá stjórninni; það er ekki rjett, að núverandi stjórn eigi nokkurt frumkvæði að þessu, en stjórnin 1915 bar fram frv. í líka átt, og jeg hlýt því nú að vera með þessu frv. Frá núverandi stjórn hafa ekki komið fram önnur frv. á þessu þingi en bráðabirgða-

lög þau, sem lögð hafa verið fram samkvæmt 6. gr. stjórnskipunarlaganna 1915.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. í e. hlj.

Á 8. fundi í Nd., fimtudaginn 28. des., kl. 6¹/₂, síðdegis, var frv. tekið til 2. umr. (A. 24, 26, 28).

Afbrigði frá þingsköpum, til þess að taka frv. til 2. og 3. umr., þótt ekki liði lögboðinn tími milli umræðanna, voru leyfð af ráðherra og samþ. af deildinni.

Magnús Pjetursson: Eins og getið var um við 1. umr. frv. hefi jeg ásamt hv. 1. þm. Skagf. (M. G.) leyft mjer að flytja brtt. við frv., og eru þær á þgskj. 28. Mjer fanst ekki eiga við að gjöra grein fyrir þeim við 1. umr. En ýmsir háttv. þm. hafa minst brtt. og tekið fram ástæðurnar, sem fyrir þeim eru, að sumu leyti; get jeg því sparað mjer langa greinagjörð fyrir þeim, en vil að eins drepa á það helsta, sem fyrir okkur flutningsmönnum vakti.

Þegar þetta þing var kvatt saman, skildist mönnum, sem það væri sjerstaklega gjört vegna ófriðarins, og til þess að gjöra þær ráðstafanir einar, sem bráðnaúðsynlegar þættu af þeim ástæðum. Þegar því farið var að tala um, að setja 3 ráðherra, í stað eins, þá skildi jeg þær tillögur einnig beint sprottnar af og miðaðar við ófriðarástandið, það er að segja til bráðabirgða, og fanst mjer það eðlilegt, því að það er öllum vitanlegt, að störf ráðherrans hafa aukist geysilega vegna stríðsins, eins og líka hæstv. ráðherra (E. A.) tók fram áðan. En hinu hafði jeg ekki búist við, að þetta vandræðaástand yrði notað til þess

að slá því föstu fyrir fult og alt, að ráðherrar skyldu ætíð vera þrír.

Það má vel vera, að sú skoðun, sem flestir háttv. þm. virðast fylgja, sje rjett, sem sje, að nauðsynlegt sje að fjölga ráðherrum til frambúðar, en það hefir einnig sýnt sig, að ekki eru allir á því máli. Hitt er vist, að allir eru ásáttir um það, að eins og nú stendur á, sje nauðsynlegt að fjölga ráðherrum. Það er því bersýnilegt, að ef brtt. okkar verða samþykktar, þá mun frv. fá óskift atkvæði alls þingheims. Og getur það verið nokkrum til meins, þó frv. sje nú að eins látið gilda til ákveðins tíma? Mjer getur ekki skilist það. Þeir sem trúá ágæti þessa fyrirkomulags í framtíðinni, geta ekkert haft á móti því, þó þinginu 1919 sje fyrirskipað að taka málið til meðferðar. Til þess tíma ætti að koma nokkur reynsla á þetta fyrirkomulag, og þeir sem sannfærðir eru um að fyrirkomulagið sje til bóta, hljóta einnig að vera sannfærðir um að sú reynslan verði þeim í vil.

Því hefir verið haldið fram, að ekki þurfi að óttast þjóðarviljann; menn hafa sagt, að hann hallaðist á sveif með meiri hlutanum í þessu máli hjer á þingi. Þetta tel jeg öldungis ósannað. Jeg tel það hafa sárlítið sönnunargildi, þótt fjölga ætti ráðherrum samkvæmt stjkskr.-frv. 1911. Þetta þing er alt öðru vísi samsett, enda eru nú sumir þeirra þingmanna, sem þá voru fjölguninni hlyntir, horfnir frá þeirri skoðun. Þetta bendir því einmitt til þess, að ráðherra-fjölgunin hafi fremur tapað fylgi, ásamt því, að þessu var síðar slept úr frv. Vjer getum að minsta kosti ekkert fullýrt um það, hversu mikið fylgi þessi stefna hafi.

En fylgismönnum þessarar stefnu, ráðherra-fjölgunarinnar, ætti að skiljast það, að brtt. okkar fela einmitt í sjer stór-

gróða þeim til handa. Þeir geta notað tímann til 1919 til þess að færa sönnur á það, að meiri hluti þjóðarinnar sje þessari stefnu hlyntur og, að hún sje nauðsynleg, og einmitt þetta getur aflað stefnunni vinsælda, ef hún er rjett, það að hún fái að reyna sig í framkvæmdinni. Ef einhver skyldi vilja hraða málinu fyrir þá sök, að hann óttast mótspyrnu hjá þjóðinni, þá er það víst, að mótspyrnan mundi espast við það, að hrapað væri að því að samþ. þetta fyrir fult og alt, en hitt mundi gjöra mótspyrnuna vægari og gætnari, ef fyrirkomulagið væri beint lagt undir umræður og ályktanir þings og þjóðar í náinni framtíð. Á því sæist að þingið hefði ekki viljað hrapa að neinu að ástæðulausu.

Jeg ætla alls ekki nú að blánda mjer inn í að rökraða um, hversu heppilegir 3 ráðherrar muni verða á venjulegum tímum. Það má gjöra síðar. Hitt kemur oss öllum saman um, að eins og ástandið er nú, þá eigi ráðherrar að vera þrír, og þess vegna á það að sjást í frv., og þess vegna á að samþykkja brtt. okkar í e. hlj.

Flm. (Matthías Ólafsson): Jeg hefi litlu við að bæta við það, sem jeg sagði við 1. umr. Jeg skal geta þess, út af brtt. á þgskj. 26, að af ógáti hafði öfugt handrit farið í prentsmiðjuna, svo að brtt. á þgskj. 26 er að eins leiðrjett- ing. Það segir sig sjálf, að ráðherrann eða ráðherrarnir kunna að þurfa að fara til annara staða en Kaupmannahafnar í erendum landsins, og liggur það í hlutarins eðli, að landsjóður greiði þann kostnað. Jeg býst við, að öllum skilj- ist það, svo að jeg þarf ekki að hafa fleiri orð um þetta atriði.

Þá skal jeg snúa mjer að brtt. á þgskj. 28. Háttv. þm. Stranda. (M. P.) hefir nú talað fyrir henni, og voru röksemdir

hans gamlir kunningjar frá því á fund- inum í dag. Hann telur það heppilegt að frestað verði að taka fullnaðarálykt- un um það, hvort sú ráðstöfun skuli vera til frambúðar, að ráðherrar sjeu þrír. Telur það nægilegt, að þeim sje fjölgað meðan á stríðinu stendur. Jeg er, eins og jeg býst við að allir viti, á annari skoðun, og er sú ástæða til þess, meðal annars, að jeg tel nú hafa verið færð nægileg rök fyrir því, að nauðsynlegt sje að fjölga ráðherrunum, þótt ekki sje ófriður til að auka störfín. Það hafa verið færð rök að því, að menn höfðu fundið til þess þegar fyrir ófriðinn, að nauðsynlegt væri að fjölga ráðherrun- um.

Háttv. flutnm. brtt. vilja ekki láta þessa ráðstöfun gilda nema til næsta þings. Jeg tel alls ekki víst, að ófriðurinn verði búinn 1919, og þá yrði nauðsynlegt að framlengja lögin, og jeg er þess fullviss, að þótt ekki verði ófriður þá, verða lögin samt framlengd, og svo mundi það ganga koll af kolli á hverju þingi, og yrði þá slík lagasetning nokkuð hjá- kátleg.

Háttv. flutnm. brtt. (M. P.) sagði vera ástæðu til að fresta fullnaðarúrslit- um þessa máls, af því að á þeim tíma væri hægt að fá að vita vilja kjósenda um þetta mál. Jeg skil ekki að kjós- endur þurfi lengri tíma en þeir hafa haft til þess að átta sig á þessu máli. Það hefir nú legið í loftinu um allmörg ár, að ráðherrun yrði fjölgað, og það hafa eflaust flestir kjósendur verið búnir að mynda sjer fasta skoðun um það mál, um síðustu kosningar. Og jeg býst við því, að frambjóðendur hafi spurt kjós- endur um vilja þeirra í þessu efni á þingmálafundum í haust; að minsta kosti var það svo um mig, að jeg ræddi þetta mál við mína kjósendur. Jeg var spurð- ur um afstöðu mína til þessa máls, og svaraði jeg því hiklaust á þá leið, að jeg

Fjölgun ráðherra.

mundi verða því máli samþykkur, því að jeg teldi, að nauðsyn tímanna heimtaði, að ráðherrum yrði fjölgað. Þessu var tekið með þegjandi samþykki af öllum, sem við voru, enda skil jeg ekki, að kjósendur geti haft betur vit á þessu máli en við, sem sitjum hjer í þessari deild, og jeg skil ekki að Alþingi verði nokkurntíma svo samsett, að það vilji hverfa aftur til sama ráðs og áður um þetta mál. Jeg get aldrei fallist á, að vera að fresta úrslitum þessa máls, því að því verður slegið föstu hvort sem er á næsta þingi, og því væri ekkert annað en skollaleikur að vera að samþykkja brtt. á þgskj. 28.

Jeg læt svo úttalað um þetta mál, enda ekki til neins að vera að lengja umræður um það, þar sem úrslitin eru fyrirfram fast ákveðin. Auðvitað er það leitt, að háttv. flutnm. brtt. skuli ekki ætla að greiða frv. atkvæði sín, en þrátt fyrir það hugsa jeg, að sæmilegur meirihluti muni fást til að samþykkja frv., þótt brtt. þessi verði feld.

Bjarni Jónsson: Það sem jeg ætla að segja, eru að eins nokkur orð um brtt. mína (þgskj. 26) Þegar jeg sá standa í frv. að greiða skyldi ferðakostnað ráðherrans, er hann færi til Kaupmannahafnar, úr landssjóði, þá breytti jeg því þegar í stað, og það af þeim ástæðum, er nú skal telja.

Það stendur því miður svo í stjórnskránni, að ráðherra skuli fara svo oft til Kaupmannahafnar, sem þörf er á, og bera þar upp fyrir konungi mál Íslands, þar sem hann ákveði. Í þessu er dálítill mótsögn, því að konungur getur alveg eins vel ákveðið, að málin skuli bera upp fyrir sjer annarstaðar en í Kaupmannahöfn, og ætti þá ekki samkvæmt lögunum að greiða þann ferðakostnað, hans. Ef vjer t. d. gjörum ráð fyrir því, að ráðherra skuli þurfa að fara út á

Jótland, þar sem konungur á eitthvert bæjarhróf, þá væri það nokkuð einkennilegt, ef ekki ætti að greiða ferðakostnaðinn, nema til Kaupmannahafnar, en svo ætti ráðherra sjálfur að greiða fyrir ferð sína þaðan til Jótlands. Það liggur líka í stjórnskrárgreininni, að konungur getur heimtað málin borin upp fyrir sjer, hvar sem honum litst, og hann og ráðherra Íslands hittast. T. d. gæti staðið svo á, að ráðherra og konungur hittust í Færeyjum, og gæti þá konungur krafist, að málin yrðu borin þar upp fyrir sjer. Vjer megum ekki setja neitt það í lög, sem gæti orðið til þess, að festa mál Íslands í ríkisráði, frekar en orðið er, en einmitt slíkar afleiðingar getur þann veg vaxið ákvæði, sem þetta, haft.

En auk þessa getur ráðherrann þurft að fara margt annað í embættiserindum, en til Kaupmannahafnar, og er þá auðvitað sjálfsagt, að sá ferðakostnaður hans verði greiddur úr landssjóði.

Þórarinn Jónsson: Jeg vildi síst af öllu verða til þess, að tefja tíma þingsins með mikilli mælgí um þetta mál, af því líka að jeg veit, að umræður um það ráða engu um úrslit þess hjer í þinginu. En orð, sem fallið hafa hjer í deildinni í dag, koma mjer til að standa upp.

Sumir menn hjer vilja halda því fram, að þessi ráðstöfun um fjölgun ráðherra, eigi einungis að vera til bráðabirgða. Sje fram komin til þess, að fá frið milli flokkanna; og þó jeg álíti þetta mikilsvert, sjerstaklega á þessum tímum, þá er það þó ekki það, sem atkvæði mínu ræður, heldur hefi jeg stöðugt sannfærst um það betur og betur, að þetta sje nauðsynlegt, og hjer er því frá mínu sjónarmiði að ræða um framtíðar breytingu.

Jeg skal ekki tala mikið um þjóðar-

viljann í þessu máli, því að um hann verður ekkert sannað á hvoruga hliðina, en því skal jeg lýsa yfir, að jeg tel kosningaundirbúninginn fyrir kosningarnar 1912, ekki minna virði, en rökstuddu dagskrána 1915, sem einn hv. þm.(G. Sv.) vildi leggja svo mikla áherslu á. Það mun óhætt að fullyrða það, að þá var talsverð pólitik kominn inn í þetta mál í þinginu, og á meðan hafði þjóðin ekkert orð um það sagt.

Það sem vakir fyrir mjer, að sje aðalkosturinn við þessa breytingu, er það, að nú verði fremur en áður, kostur á að setja fagmann yfir hvern flokk mála, og það tel jeg geta orðið ómetanlegan gróða. Áður hefir það einkum verið svo, að lögfræðingar hafa verið settir til að fara með öll málín, því að það eru einkum lögfræðingar, sem fyrir ráðherrakjörinu verða, en þótt lögfræðingar sje oft mjög færir menn, margir, þá er ekki hægt að búast við því, að þeir sje, fremur en aðrir menn, alvitirir. Þeir geta verið góðir til að fara með dómsmálin, þótt þeir sje algjörlega ófærir til að hafa afskipti af fjármálum og atvinnumálum, og einmitt fjármálin og atvinnumálin eru þau mál, sem þjóðina skifta mestu, að færir menn vjeli um. Þarf ekki að fara langt aftur í tímann, til þess að benda á, að þjóðin hefir orðið fyrir stórstjóni, sem sýnist vera fyrir vanþekkingu stjórnarinnar á því máli, og svo mætti mörg dæmi telja.

Það sem mjer þykir einkum undarlegt í þessu máli er það, ef þessi nýi flokkur hjer í þinginu, sem telur sig fylgja hinni óháðu stefnu, sem einkum fer í þá átt að vilja að atvinnuvegir landsins eða stjettir ráði flokkaskiftingu, — ef þeir verða svo ótrúir sínum málstað, að verða á móti fjölgun ráðherra. Þeir ættu þó að sjá, að ekkert er það sem styrkir stefnu þeirra eins og einmitt þetta, að ráðherrum verði

fjölgað á þeim grundvelli, sem jeg hefi nefnt.

Jeg tek þetta fram sem almennar athugasemdir. Hvað snertir brtt. 28, sem fram er komið, þá er jeg henni mótfallinn, og byggist það á þeim almennu ástæðum, er jeg hefi tekið fram. Aðrar sjerstakar ástæður eru margar með frv., og hafa af öðrum verið teknar fram. Um það, sem á hefir verið minst, hvort kjósendur minir vilja öðru vísi en jeg í þessu máli, eða hafi aðra skoðun en jeg í þeim málum, sem miklu skifta, þá leiðir ekki annað af því, en að þeir strika mig út.

Um kostnaðaraukann, sem þetta veldur, er varla ræðandi, því hann er svo lítill, að það getur unnist upp á hinum smávægilegustu atriðum, eins og jeg hefi áður drepíð á.

Jeg get ekki sjeð, að nokkur bót geti verið að því, að takmarkatímagildi þessara laga, eða láta þau að eins gilda til 1919, því að þótt vjer viljum breyta aftur til og fækka ráðherrunum, þá er það hægt með einföldum lögum. En jeg er þess fullvis, að vjer gjörum það aldrei, jafnvel þótt svo óheppilega geti viljað til, að þinginu mistakist valið á einhverjum ráðherranum að þessu sinni.

Magnús Pjetursson: Það var einungis örstutt athugasemd.

Jeg vildi einungis leiðrjetta þann miskilning hjá háttv. flutningsm. (M. Ó.), að til þess sje ætlast í brtt. okkar, að þetta skuli gilda að eins til næsta þings. Næsta þing verður 1917, en það er einmitt skýrt tekið fram í tillögu okkar, að þetta skuli gilda til 1919.

Hv. flm. (M. Ó.) talaði mikið um það, að hann hefði svarað kjósendum sínum því, að nauðsyn tímans krefði, að ráðherrum yrði fjölgað. Jeg skal ekki bera á móti því, að þessu sje vel svar-

að hjá háttv. þm., en kjósendur hefðu getað misskilið það á þann hátt, að hann ætti einmitt við þessa yfirstandandi tímans nauðsyn, ófriðarástandið, og tel því einnig ósannað, að hans kjósendur sje þessu fyrirkomulagi samþykkir á venjulegum tímum.

Jeg býst við því, að það sje satt, sem háttv. flutnm. sagði, að litlu muni, hvoru megin atkvæði okkar flutnm. brtt. liggja í þessu máli. Og það má vel vera, að þeir, sem tekist hafa á hendur að ábyrgjast þessa fyrirhuguðu stjórn, sjeu svo fast saman keyrðir, að ekki megi þeir í neinu atriði úr flokki vikja. En ef nokkuð mætti marka samtöl manna á milli, þá hefði jeg búist við því, að fleiri atkvæði yrðu fyrir þessum brtt. en okkar flutningsmannanna.

Sigurður Sigurðsson: Jeg skal líka lofa, að vera ekki langorður í þetta sinn. Jeg finn það líka á öllu, að flestir þingmenn telja þetta nauðsynjamál, og þótt jeg standi þar á öndverðum meið, þá finn jeg vel, að ekki er til neins að stríða á móti straumnum, eða þreyta á löngu máli um þetta.

Það sem einkum kom mjer til að standa upp, var það, að mjer þótti sem orð fjellu í þá átt, að framkoma mín hjer í dag væri ekki í samræmi við framkomu mína við undirbúningstjórnarskiftanna.

Þetta er ekki rjett. Jeg hefi aldrei verið því meðmæltur í þeim flokki, sem jeg stend í sambandi við, að ráðherrum verði fjölgað. En hitt hefi jeg sagt, að ætti endilega að fjölga þeim, þá væri mjer ánægja að því, að styðja Jón Magnússon, háttv. 2. þm. Reykv., sem forsætisráðherra. Svo var það hæstv. ráðherra (E. A.), sem jeg verð að svara nokkrum orðum, út af því, sem hann sagði í dag, eftir að jeg hafði talað tvisvar.

Annars er mjer óljúft að vera að karpa við hv. samþingism. minn, hæstv. ráðherra (E. A.), um afstöðu mína til ráðherra fjölgunarinnar, en úr því að hann við 1. umr. málsins í dag, gjörði sjer svo mikið far um, að reyna að sanna, að jeg hefði verið með henni á þingi 1911, og haldið henni, eða stjórnarskrárfrv. frá því þingi, fram við kjósendur mína á undirbúningsfundum fyrir kosningarnar haustið 1911, óbreyttu, þá verð jeg að fá leyfi til að leiðrjetta þann misskilning.

Jeg flutti, eins og jeg sagði í dag, brtt. á þinginu 1911 um það, að ráðherra skyldi að eins vera einn. Hún var feld. Samt sem áður mun jeg hafa greitt atkvæði með frv. út úr þinginu, til þess, að þjóðinni gæfist kostur á að segja álit sitt um málið, við nýjar kosningar. En á undirbúningsfundum í kjördæmi mínu undir þær kosningar hjelt jeg því ákveðið fram, að jeg vildi fá frv. breytt, og þar á meðal þessu um ráðherra fjölgunina. Og nú þarf jeg ekki að rekja það mál lengra, því að öllum er það kunnugt, hvernig fór um frv. 1912.

Annars þykir mjer það hálf skritið, hve hv. samþingism. mínum er tamt að elta ólar við mig, ekki lakara en okkur kemur saman að öðru leyti. Jeg held að hann geri það til þess, að sýna sem best lærdóm sinn og visku gagnvart minni fáfræði. En þetta er nú sú »taktik«, sem sumir lærðu mennirnir beita stundum gagnvart okkur alþýðumönnunum, er þeim býður svo við að horfa.

Ráðherra (Einar Arnórsson): Það er aðallega ræða hv. samþingism. míns (S. S.), sem kemur mjer til að standa upp og segja fáein orð.

Jeg efast ekki um að það er satt, sem hann segir, að hann hafi verið á móti fjölgun ráðherra á þinginu 1911, en hitt þykir mjer vænt um, að hann

staðfestir það, sem jeg sagði, að hann hefði greitt stjórnarskrárfrv. óbreyttu atkv. á því þingi. Hitt skil jeg ekki hvernig hann fer að rjettlæta það, að hann greiði atkvæði með máli, sem hann er í hjarta sínu á móti. Hann segist hafa gjört það til þess, að kjósendur fengju tækifæri til að segja álit sitt um málið. Mjer finst háttv. þm. vera þar á villigötum. Jeg held, að rjettara hefði verið fyrir hann, að greiða atkv. samkvæmt sannfæringu sinni, en ekki til þess eins, að þóknast kjósendum.

Það er ekki rjett hjá hv. þm. (S.S.), að jeg leggi hann í einelti, eða vilji elta ólar við hann. En hann var sá eini í dag, sem andmælt hefir þessu frv., og því hafði jeg ekki annan til að elta ólar við.

Um brtt. á þgskj. 28 skal jeg segja það eitt, að jeg skil ekki hvers vegna á að vera að fresta að taka fullnaðarákvörðun um þetta mál, fyrst allir eru sammála um, að stjórnarstórfin verði betur af hendi leyst, ef ráðherrarnir verða þrír, en ef þeir verða færri.

Annars skal jeg geta þess, að ef brtt. á þgskj. 28 verður samþykkt, og ef menn hugsa sjer ekki að lögin verði endurnýjuð 1919, þá þarf þó að minsta kosti ný lög, ef ekki stjórnarskrárbreyting, til að stofnsetja landritaraembættið á ný.

Gísli Sveinsson: Jeg gat þess áðan, er frv. var til 1. umr., að jeg mundi hallast að till. á þgskj. 28, og það af þeirri ástæðu, að mjer finst, að þörfin á því að hafa þrjá ráðherra ekki vera knýjandi, þótt hún sje sköpuð við þetta sjerstaka ástand, sem nú er í þinginu. Og jeg hefi ekki getað sannfærst um annað af þeim rökum, sem jeg hefi heyrt borin fram hjer í deildinni.

Hvað því viðvikur, sem hæstv. ráðh.

Alþt. 1916—17. B. III.

(E. A.) sagði, að það yrði að setja ný lög til að stofna landritaraembættið af nýju 1919, ef ráðherrum yrði þá fækkað aftur, þá er því til að svara, að sje ekki nauðsyn á millilið meðan þrír ráðherrar eru, þá er hans ekki frekar þörf, þótt ekki sje nema einn, ef landritaraembætti hjer á að svara til þeirra embætta, er departementcheфар skipa í öðrum löndum.

Með því að samþykkja brtt. 28, og ákveða að ráðherrar sjeu þrír til 1919, mundi gefast ágætt tækifæri til að reyna fyrirkomulag þetta og sannfærast um nauðsyn þess. Þá mundu menn líka hafa prófað, hvort halda beri því til frambúðar eða ekki.

Háttv. 1. þm. Húnv. (Þór. J.) lagði mikið upp úr því, að með þessu fyrirkomulagi mundi fást hæfur maður til að fara með hverja sjergrein, sem undir stjórnina heyrði. Sje jeg ekki, að þau orð hafi við rök að styðjast. Því auðvitað eru sjergreinar fleiri en þrjár í málum þeim, er stjórnin á með að fara. Og þótt tveir eða þrír menn fáist, sem vita betur en einn, á einhverju sviði, þá mundi ekki svo vera á öllum sviðum og mundi reka að því, að hver þessara þriggja manna yrði að fjalla um aðóskyld mál og sundurleit.

Þótt mjer sje málið skylt, verð jeg að lýsa því yfir, að jeg álit það heppi-legast, sem viðgengist hefir, að ráðherra sje lögræðingur. Sú mentun gefur mikið í hendur og gjörir mönnum auðvelt að kynna sjer mörg mál og bera skyn á margt, sem stjórnendum er brýn nauðsyn á að þekkja.

Get jeg ekki sjeð, þótt einhver maður hafi fengist við fjármál á einhverju takmörkuðu sviði, eða bóndi, sem kemur ofan úr sveit, sje þar fyrir hæfari í stjórnarstöðu en velmentaður og duglegur lögræðingur.

En úr þessu á reynslan að skera,

einmitt með því, að miða fyrirkomulagið við takmarkað áráðil.

Þá vildi jeg líka taka fram gagnvart háttv. 1. þm. Húnv. (Þór. J.), að það er talsvert annað, að breyta lögum en setja ný lög. Sje frv. samþ. óbreytt, þyrfti að breyta lögnum til þess að fækka ráðherrum aftur. En sje brtt. samþykkt þarf enga lagabreytingu til þess. Annars býst jeg við, að kröfur þessa tíma sje ekki fastskorðaðar í meðvitund allra landsmanna, og mjer vitanlega liggur ekki fyrir samhljóða ósk kjósenda um fjölgun ráðherra. Býst miklu fremur við, að skoðanir manna sje skiftar í því efni.

Flutnm. (Matthías Ólafsson): Jeg bið háttv. flutnm. brtt. (þgskj. 28) (M. P.) afsökunar á því, að mjer hefir missýnst. Sýndist standa 1917 í staðinn fyrir 1919. En það breytir ekki afstöðu minni. Jeg er alveg á móti henni eftir sem áður. Tel jeg vist, að stríðið standi til þess tíma, eða að minsta kosti afleiðingar þess. En hvað sem því líður, er það mín hyggja að fyrirkomulag þetta eigi að vera til frambúðar, en ekki til bráðabirgða.

Háttv. þm. V.-Sk. (G. Sv.) efaði það, að stofna þyrfti landritaraembættið aftur, ef breytt yrði aftur í sama horfið og ráðherra ekki hafður nema einn. Honum ætti þó að vera kunnugt um, að landritari gegnir ráðherrastörfum í forföllum og fjarveru ráðherra og mundi því landið geta orðið stjórnlaust um tíma, ef embætti hans væri afnumið og ekki nema einn ráðherra. Auk þess er það landritari, sem ef til vill best þekkir til í stjórnarráðinu.

Hitt var rjett, að fleiri eru en þrír þættir í þjóðmálum vorum, en því færri menn, sem með þá fara, því meiri hættan að illa fari. Jeg vildi óska, að sá tími kæmi, að eins mikil þörf yrði á að

ráðherrum yrði fjölgað aftur, eins og nú er á að fjölga þeim frá einum upp í þrjá. Það væri greinileg sönnun þess, að framfarir þjóðarinnar væri orðnar svo miklar og margbreytilegar, að jafnvel 3 ráðherrar gætu eigi annað stjórnarstörfunum.

Jeg man þá tíð, að vel mátti við una að hafa að eins einn landshöfðingja, en hamingjunni sje lof að nú dugir ekki slíkt lengur.

Þórarinn Jónsson: Jeg vil leyfa mjer að gjöra fáeinar athugasemdir við það, sem háttv. þm. V.-Sk. (G. Sv.) sagði. Fórust honum orð á þá leið, að ekki mundi vera sönn ástæða eða nauðsyn, að fjölga ráðherrum til frambúðar. Sömu leiðis taldi hann rök þau, er jeg færði fyrir nauðsyn þess, vera líkur einar og þær illa rökstuddar. Það er að visu rjett, að á meðan engin reynsla er fengin, er ekki um annað að ræða en líkur. En líkur þær geta verið rökstuddar, og sje jeg ekki, að hann hafi hrakið þá skoðun mína, að þrír menn með sjerþekkingu, hver á sínu sviði, sje færari til að stjórna en einn lögfræðingur. Jeg hefi að minsta kosti þau kynni af lögfræðingum, að þótt þeim sje ljett um tungutak, og lagið að fara fögrum orðum um sjálfa sig, þá sje þeir ekki betri en aðrir í öllum greinum, og þótt þeir hafi, ef til vill, einhverntíma fært einkamál fyrir einhvern út af atvinnumálum eða fjármálum, þá fæ jeg ekki skilið, að þeir með því hafi öðlast neina yfirgrípsþekkingu á þeim sviðum. Og oft munu afskifti þeirra vera á þann veg, að ekki hækki þá svo mjög í álit.

Jeg legg mikið upp úr því, að maður, í hvaða stöðu sem er, sje kunnur þeim störfum, sem hann á að inna af hendi, og get jeg ekki sjeð annað en að maður, sem í mörg ár hefir fengist við atvinnumál, sje færari til að fara með

stjórn þeirra en lögfræðingur, sem hefir þar aldrei nærri komið. Þetta álit jeg að hafi ekki verið tekið til greina sem skyldi. Þá vildi jeg benda á það, að sjeu störfin svo mikil, að naumast sje fært einum manni yfir að komast, þá er hætt við að þann mann bresti hugsjónir, sem svo er önnur kafinn í dagstriti. En sá maður, sem á að hafa frumkvæði margra mála, og á að vekja og veita inn nýjum straumum, hann þarf og á að vera hugsjónamaður. Þetta atriði eitt tel jeg ómetandi. Get jeg ekki sjeð, að önnur kafinn og hugsjónalaus lögfræðingur sje færari um að gegna stjórnarstörfum en þrir menn með sjerþekkingu, sem ekki þurfa að starfa úr hófi fram.

Jeg verð að játa það, að enn þá vantar sjerfræðinga í atvinnumálum og verslunarmálum, en þegar eru ungir menn farnir að leggja þau fyrir sig, og eftir því sem atvinnuvegir vorir blómgast, er vonandi að fleiri færir menn komi fram á hverju sviði.

Háttv. þm. V.-Sk. (G. Sv.) henti mjer á það, að erfiðara væri að breyta lögum, en setja ný lög. Það skil jeg ekki, sjálfsagt af því, að jeg er ekki lögfræðingur. Enda vil jeg ekki gjöra þinginu þær getsakir, að það geti ekki eins fækkað ráðherrum, eins og fjölgað, ef það verður niðurstaðan, að ekki þurfi þrjá. Annars er það trú mín, að reynslan sýni hið gagnstæða.

Ráðherra (Einar Arnórsson): Jeg ætla að eins að gjöra örlitla athugasemd við eitt atriði, sem komið hefir fram í umræðum þessum.

Mjer virðist vera gefið í skyn af hv. þm. V.-Sk. (G. Sv.), að ef ráðherrum yrði fækkað aftur, þá mundi ekki nauðsynlegt, að landritaraembættið yrði stofnað aftur.

Jeg get þó ekki annað sjeð en það

leiði beint af 1. gr. stjórnarskipunarlaganna 1915, að það embætti hljóti að verða stofnað aftur. Jeg tel það því sjálfgefið, að embætti þetta yrði stofnað aftur, ef ráðherrum yrði fækkað. Að öðrum kosti væri stjórnarskipunarlögum ekki hlýtt. Þetta er að visu formlegt atriði, en það er þó gefinn hlutur, að einhver maður þarf að vera við hendina, til þess að gegna störfum ráðherra í fjarveru og föllum hans. Jeg skal ekki segja um, hvort stjórnarskrárbreytingu þyrfti til þess, að stofna landritaraembættið aftur; býst þó fremur við, að þess þyrfti ekki.

Gísli Sveinsson: Jeg vil leyfa mjer að gjöra örlitla athugasemd við orð hæstv. ráðh. (E. A.). Jeg þóttist hafa fært rök fyrir því, að ef ekki þyrfti landritara við með þremur ráðherrum, þá ekki heldur með einum; hver raunin verður, mun tíminn leiða í ljós.

Um formið á því, hverju þurfi að breyta, talaði eg ekki. Tel þó að alls ekki þyrfti stjórnarskrárbreytingu, þótt landritaraembættið yrði stofnað aftur, ef það þá ekki kæmi upp aftur sjálfkrafa, er lögin fjellu úr gildi, eins og brtt. gerir ráð fyrir. Eins og sjeð á frv. er heldur ekki farið fram á neina stjórnarskrárbreytingu, til þess að leggja það niður, enda er það heimilað í stjórnarskránni.

Annars hygg jeg, ef slíkur milliliður í stjórninni er nauðsynlegur, þá megi hugsa sjer aðra menn en landritara, eða mann með öðru nafni.

ATKVGR.

Brtt. 28, við 1. gr., feld með 18 : 7 atkv. að viðhöfðu nafnakalli, eftir að hlutað hafði verið um, á hverjum byrja skyldi atkvæðagreiðslan, og upp komið hlutur 1. þm. N.-M. (J. J.), og sögðu

<i>ja :</i>	<i>nei :</i>
Magnús Guðmundss.,	Jón Jónsson,
Magnús Pjetursson,	Jón Magnússon,

já :

Sigurður Sigurðss.,
 Þorleifur Jónsson,
 Björn Stefánsson,
 Gísli Sveinsson,
 Ólafur Briem.

nei :

Jörundur Brynjólfss.,
 Matthías Ólafsson,
 Pjetur Jónsson,
 Pjetur Ottesen,
 Pjetur Þórðarson,
 Skúli Thoroddsen,
 Stefán Stefánsson,
 Sveinn Ólafsson,
 Þorsteinn Jónsson,
 Þórarinn Jónsson,
 Benedikt Sveinsson,
 Bjarni Jónsson,
 Björn Kristjánsson,
 Einar Arnórsson,
 Einar Árnason,
 Hákon Kristóferss.

já :

Skúli Thoroddsen,
 Stefán Stefánsson,
 Sveinn Ólafsson,
 Þorleifur Jónsson,
 Þorsteinn Jónsson,
 Þórarinn Jónsson,
 Benedikt Sveinsson,
 Bjarni Jónsson,
 Björn Kristjánsson,
 Ólafur Briem.

Einn þingmaður var fjarstaddur.

1. gr. óbreytt samþ. með 18 : 3 atkv.

Brtt. 26, við 2. gr., samþ. með öllum greiddum atkv.

2. gr. svo breytt samþykkt með 20 : 1 atkv.

3. gr. samþ. með 20 samhlj. atkv.

Brtt. 28, við 4. gr., sjálffallin.

4. gr. samþykkt með öllum greiddum atkv.

Fyrirsögn frv. samþ. án atkvgr.

Fr. v. vísað til 3. umr. með 22 : 3 atkv.
 að viðhöfðu nafnakalli, eftir að hlutað hafði verið um, á hverjum byrja skyldi atkvgr., og upp komið hlutur 2. þm. S.-M., (B. St.), og sögðu

já :

Björn Stefánsson,
 Einar Arnórsson,
 Einar Árnason,
 Hákon Kristóferss.,
 Jón Jónsson,
 Jón Magnússon,
 Jörundur Brynjólfss.,
 Magnús Guðmundss.,
 Matthías Ólafsson,
 Pjetur Jónsson,
 Pjetur Ottesen,
 Pjetur Þórðarson,

nei :

Gísli Sveinsson,
 Magnús Pjetursson,
 Sigurður Sigurðss.,

Á 9. fundi í Nd., fimtudaginn 28. desember, kl. 8 síðdegis, var frv. tekið til 3. u m r. (A. 30, 35).

Skrifleg brtt. við 2. gr. var borin fram undir þingskjalsnúmeri 35, en síðar prentuð.

Afbrigði frá þingsköpum, til þess að mega bera hana undir atkvæði, voru leyfð af ráðherra og samþ. af deildinni.

Sigurður Sigurðsson : Satt að segja bjóst jeg ekki við, að þetta mál yrði rekið áfram svo viðstöðulaust með afbrigðum frá þingsköpunum. Jeg ætlaði, að háttv. þm. myndu fá lengri tíma til að átta sig og gjöra brtt. Samt hefi jeg leyft mjer að bera fram brtt. þá, er hæstv. forseti hefir nú lýst úr sæti sínu. Jeg get verið mjög stuttur um hana. Hún er byggð á því, að jeg tel 6000 kr. full sæmileg árslaun handa 2. og 3. ráðherra. Landritari hefir haft 6000 kr. Þegar störfin skiftast, gjöri jeg ekki ráð fyrir, að hvor þeirra tveggja hafi meira að gjöra en landritari hefir haft. Jeg gjöri ráð fyrir, að það komi á bak forsætisráðherranum, að halda veitslur, og ýmiss annar kostnaður. Enn fremur má gjöra ráð fyrir, að á honum hvíli meiri störf, og leiðir þetta alt af stöðu hans í ráðuneytinu. Alt þetta mælir með því, að

laun hinna verði ekki hærri. Alt af í öðru veifinu er talað um, að sníða sjer stakk eftir vexti, og miða laun opinberra starfsmanna við efni og ástæður þjóðarinnar. Nú tel jeg, að ástæður vorar leyfi ekki hærri laun en þetta. Auk þess sjá allir, að 6000 kr. eru mjög sómasamleg laun. Hversu margir eru það ekki, og það jafnvel í opinberri stöðu, sem verða að sætta sig við margfalt minna? Hvi skyldi fátæk þjóð, sem er að »punta upp á« sig með 3 ráðherrum, ekki láta sjer nægja, að launa þeim sómasamlega, án þess að leggja í óþarfan kostnað? Getur vel verið, að nú í dýrtíðinni, er allir kveina og kvarta og heimta launaviðbót, þyki 8000 kr. ekki of mikið. En nú er ekki verið að ræða um, að ráða til lykta dýrtíðarmáli, heldur semja lög fyrir framtíðina.

Vil jeg svo ekki orðlengja frekar um málið, en vænti þess, að brtt. þessi verði samþykkt hjer í háttv. deild.

Flutnm. (Matthías Ólafsson):

Jeg þarf ekki að eyða mörgum orðum að tillögu þessari. Satt að segja bjóst jeg ekki við, að þurfa að standa upp nú við þessa umr. Mjer hefði ekki komið á óvart, þótt þessi brtt. hefði komið fyr frá þessum háttv. þm. (S. S.). Hann er svo mikill sparnaðarmaður. (B. Sv.: Hann ætlaði að drepa frv.). Ekki vil jeg segja það. En jeg held, að sparnaðartilhneigingin fari með hann í gönur. Vjer verðum að leggja nokkuð upp úr því, að þessir menn, sem eru ráðherrar, hafi laun, er samsvari því, er slíkir menn hafa í öðrum löndum. Þótt risnan hvíli á forsætisráðherranum, kemur mjer ekki annað til hugar en staða hinna ráðherranna baki þeim meiri útgjöld en öðrum embættismönnum. Jeg vænti þess, að deildin liti svo á, að laun þessi sje ekki of há, og sje þau öllu lægri, sje

oss það vansæmd. Háttv. 1. þm. Arn. (S. S.) talar um barlóm launamanna. Eftir hans skoðun má þjóðin berja sjer, en ekki einstakir menn. En lítum nú á hitt, hvort þjóðin getur með rjettu bar-ið sjer. Ef athugað eru innlög í banka og sparisjóði síðastliðin ár, dylst oss eigi, að slíkur barlómur fyrir þjóðarinnar hönd er með öllu órjettmætur. Þjóðin er einmitt efnuð, og það sem betra er, efnunum er jafnt skift. Get jeg því með engu móti fallist á rök-sæmdir hins háttv. flutnm. brtt. (S. S.), að launin sje of há.

Jeg orðlengi svo ekki frekar um brtt., þótt háttv. flutnm. hennar tali aftur, mun jeg ekki svara honum. Jeg hefi sagt mitt síðasta orð í þessu máli.

ATKVGR.

Brtt. 35 feld með 13:1 atkv.

Fr. v. samp. með 20:3 atkv. og afgreidd til Ed.

(A. 31)

2. Skipaveðlán.

A 4. fundi í Nd., föstudaginn 22. desember, var útbýtt

Fr. v. til laga um breytingu á lögum nr. 40, 2. nóv. 1914, um heimild fyrir landsstjórnina til þess að abyrgjast fyrir hönd landssjóðs skipaveðlán h.f. Eimskipafélags Íslands (A. 10).

Á 6. fundi í Nd., miðvikudaginn 27. desember, var frv. tekið til 1. um r.

Flutnm. (Benedikt Sveinsson):

Þetta frv. er borið hjer fram samkvæmt beiðni Eimskipafélags Íslands. Ástæðurnar til þess, að það er framkomið nú, hirði jeg ekki að nefna hjer, því að þær eru prentaðar á þingskjali 10. Jeg skal

að eins geta þess, að hjer er ekki að ræða um neina nýja ábyrgð fyrir lands-sjóð, heldur að eins um það, að fá heimildarlögunum svo breytt, að ef þörf gerist, megi flytja lánið hingað heim til íslensku bankanna.

Jeg skal taka það fram, að það er ritvilla þar sem stendur í frv., að fjárhæðin sje 500 þús. kr. Það á að vera 600 þús. kr. Flutningsmennirnir munu því að sjálfsögðu koma fram með brtt. um þetta efni við næstu umr.

Jeg vil leggja til, að málinu sje vísað til fjárhagsnefndarinnar.

ATKVGR.

Fr. v. vísað til 2. umr. í e. hlj.

Fr. v. vísað til fjárhagsnefndar (A bls. 188) í e. hlj.

A 12. fundi í Nd., þriðjudaginn 2. janúar, var frv. tekið til 2. umr. (A. 10, n. 39).

Frams. (Pjetur Jónsson): Jeg álit engrar framsögu þörf í þessu máli. Alþingi hefir áður heimilað ábyrgð fyrir þessu skipaveðláni, og hjer er einungis um það að ræða, að halda þeirri ábyrgð áfram, þótt skift sje um lánardrottinn.

Viðvíkjandi brtt., sem við komum fram með, er það að segja, að það var ritvilla, sem hafði komist inn í handrit frv. hjá Eimskipafjelaginu; átti að standa 600 þús. í stað 500 þús., Brtt. er því sjálfsögð.

ATKVGR.

Brtt. 39 samþ. í e. hlj.

Fr. gr. svo breytt samþ. í e. hlj.

Fyrirsögn frv. samþ. án atkvgr.

Fr. v. vísað til 3. umr. í e. hlj.

Á 14. fundi í Nd., fimtudaginn 4. jan., var frv. tekið til 3. umr.

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Fr. v. samþ. í e. hlj. og afgreitt til Ed. (A. 68).

3. Niðurlagning Njarðvíkurkirkju.

Á 13. fundi í Nd., miðvikudaginn 3. janúar, var útbýtt

Fr. til laga um niðurlagning Njarðvíkurkirkju og sameining Keflavíkur- og Njarðvíkursóknar,

eins og það var samþ. við 3. umr. í Ed. (A. 49).

Á 15. fundi í Nd., föstudaginn 5. jan., var frv. tekið til 1. umr.

Ráðh. Björn Kristjánsson: Þetta mál kemur frá háttv. Ed. og hefir þar fengið mjög góðan undirbúning, og verið þar samþ. alveg breytingalaust eins og það var lagt fyrir þingið. Mergurinn málsins er tekinn fram í þgskj. 8, og er sá, að Njarðvíkurkirkja verðilögð niður, og er það eftir samkomulagi hlutaðeigandi safnaða, að hún sje lögð til Keflavíkursóknar. Hinir núverandi þjónandi prestar hafa líka samþ. þessa breytingu.

Nefndin í Ed. lagði til, að frv. væri samþ. breytingalaust, og tel jeg því ekki þörf á að þessi háttv. deild setji það í nefnd. Jeg vona að þetta frv. verði því afgreitt, án þess að það sje sett í nefnd.

ATKVGR.

Fr. v. vísað til 2. umr. í e. hlj.

Á 17. fundi í Nd., mánudaginn 8. jan., var frv. tekið til 2. u m r. (A. 49).

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

1. gr. samþ. í e. hlj.

2., 3., 4. og 5. gr. samþ. í e. hlj.

Fyrirsögn frv. samþ. án atkvgr.

Fr. v. vísað til 3. umr. í e. hlj.

Á 19. fundi í Nd., miðvikudaginn 10. jan., var frv. tekið til 3. u m r. (A. 49).

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Fr. v. samþ. í e. hlj. og afgreitt

sem lög frá Alþingi.

(Sjá A. 126).

4. Strandferðaskip.

Á 13. fundi í Nd., miðvikudaginn 3. jan., var útbýtt

Fr. til laga um kaup á eimskipi og útgjörð þess á kostnað landssjóðs (A. 46).

Á 15. fundi í Nd., föstudaginn 5. jan., var frv. tekið til 1. u m r.

Framsm. (Þorsteinn Jónsson):

Fr. v. það sem hér liggur fyrir er fram komið af þeirri ástæðu, sem fram er tekin í nefndaráli samgöngumálanefndarinnar, að nefndin hyggur, að eigi sje annar kostur til að halda uppi strandferðum, meðan stríðið stendur yfir, en sá, að landssjóður eigi sjálfur skip til strandferða.

Land vort er sævarjörð og hefir því þau hlunnindi, sem sævarjörðum fylgja. Það á sjer sjálgjörðan veg alt í kringum strendur sínar. Og liggja þeir vegir víða langt inn í það. Með-

fram vegum þessum liggja flestallar bygðir landsins. Engum getur dulist nauðsyn landvega, en til þeirra þarf miklu að kosta. Aftur á móti þarf engu til að kosta vegarins kringum landið; þar þarf að eins að fá flutningatækin — skip.

Engum dylst flutningaþörfin, og sú þörf eykst sífellt jafnt og þjett eftir því, sem framfarir, framleiðsla og menning eykst í landinu. Stríðið mikla, sem nú geisar í Evrópu, þarf ekki að skjóta oss skelk í bringu, Íslendingum, þrátt fyrir þær hörmungar allar, sem því fylgja, ef við að eins getum trygt næga vöruflutninga til landsins. Það er aðal-ötta-efnið, að viðskifti vor við önnur lönd teppist. En þótt nú svo verði ekki, og nóg verði millilandaskip, þá koma þau ekki inn á nema stærstu hafnir landsins. Þess vegna þurfum vjer að halda uppi strandferðum, til þess að koma vörum inn á hafnir landsins. Það liggur í augum uppi, að slíkt er lífsnauðsyn. Sömuleiðis þurfum vjer skip til að flytja fólk hafna í milli. Sjerstaklega þurfum vjer að greiða götu sjómanna, sem verða að flytja sig eftir því, sem fiskurinn flytur sig.

Jeg vil benda á það, þótt það sje tekið fram í nefndarálitinu, að á síðasta þingi var samið við Eimskipafjelag Íslands, um að það hjeldi uppi strandferðum með tveim skipum. Gjört var ráð fyrir, að það leigði tvö skip á stærð við Austru og Vestru, og hagaði strandferðum líkt og þegar þeir vorustrandferðaskip. En þegar til kom, gat fjelagið ekki fengið leigð nein skip og gekk landstjórnin þá að nýjum samningi, að það ljeti skipin Gullfoss og Goðafoss taka að sjer strandferðir, jafnframt því, sem þau væru millilandaskip. Hefir svo verið síðastliðið ár. En bæði er það, að skip þessi voru of dýr og of stór strandferðaskip, og svo veitti ekki af þeim eingöngu til

Strandferðaskip.

millilandaferða. Hvort sem skip fæst í staðinn fyrir Goðafoss eða ekki, þá hefir Eimskipafjelagsstjórnin lýst yfir því, að hún geti ekki tekið að sjer strandferðir næstkomandi ár, sem sjá má af brjefi Eimskipafjelagsstjórnarinnar, sem fylgir nefndarálitinu sem fylgiskjal I. Líka má taka það fram, að strandferðir síðastliðið ár voru mjög ófullnægjandi. Inn á sumar hafnir voru skipunum aldrei áætlað. Má þar til nefna Borgarfjörð eystra, sem þó er staður með alt að 150 þús. kr. verslunarumsetningu og hefir um 40 báta útgjörð, en innsigling ekki lengri en um $\frac{1}{4}$ klst. frá venjulegri skipaleið. Til slíkra hafna hefir orðið að kaupa seglskip og mótorbáta til vöruflutninga. Þetta fyrirkomulag verður að teljast óviðunandi. Við getum reyndar ekki búist við því, að koma strandferðum í það horf, sem æskilegast væri, að svo komnu, en við verðum þó að fá einhverjar strandferðir, og þær hagkvæmari en síðastliðið ár. Eitt skip til strandferða er það minsta, sem við getum komist af með.

Nefndin ræddi um það, hvort heppilegra mundi að kaupa það eða leigja. Nú er skipaleiga svo há, að betur mun borga sig að kaupa skip, þótt dýrt sje, og af því ekki er fyrirsjáanlegt, að hægt verði að leigja skip, þá verðum við að neyðast til, að leggja út í skipakaup þau, sem frv. ræðir um. 800 smálesta skip mundi, eftir sögn framkvæmdarstjóra Eimskipafjelags Íslands, kosta um 800,000 kr. Er í því lítið farþegarúm. Væri það með miklu farþegarúmi, mundi það verða miklu dýrara. Samt þorði samgöngumálanefndin ekki að ákveða þetta sem hámarksverð, af því að skip stiga einlægt í verði og aldrei víst með hvaða kjörum þau fást. Búast má því við, að taka verði skip, sem ekki væri útbúið eins og nefndarálitið ætlast til,

jafnvel þótt það hefði ekkert sjerstakt farþegarúm.

Jeg þykist vita, að mörgum muni þykja það allægileg upphæð, að verja 800,000 kr. fyrir skip, sem væri þó ekki stærra nje vandaðra en hjer er gjört ráð fyrir. Því verður heldur ekki neitad, að það væri verri kaup en á Austru og Vestru, sem Alþingi stóðu til bóða fyrir 340,000 kr. árið 1912, en hafnaði kaupunum. Sömuleiðis mundum vjer nú þakka fyrir að fá skip eins og Ísafold fyrir 72,000 kr., sem Alþingi 1915 hafnaði kaupunum á. En tilboð þessi standa ekki lengur, og þýðir ekki um orðinn hlut að sakaðst.

Nú tjáir ekki lengur að spara landssjóð til skipakaupa. Skipið þurfum vjer að fá, ef við eigum ekki að fljóta sofandi að feigðarósi.

Færi nú svo, að stríðið hætti áður en fest yrðu kaup á þessu fyrirhugaða skipi, og stjórnin gæti fengið leigt skip með hæfilegum kjörum, þá er nefndin með því, eins og sjá má á álitu hennar, að hætt verði við skipakaupin. Reyndar þykist nefndin þess fullviss, að óþarft sje að gjöra ráð fyrir slíku, en fari svo, þá sje sjálfssagt að fá tvö skip leigð, svo að strandferðirnar komist í líkt horf og fyrir stríðið. Nefndin gengur út frá því, að þótt skip verði keypt og notað til strandferða meðan stríðið stendur, þá verði önnur skip fengin að stríðinu loknu, sem betur sjeu til strandferða fallin. Þetta skip má þá annaðhvort selja, eða nota það til millilandaferða. Sem sagt, þá má má eitthvað við það gjöra, þótt ekki fáist jafnmikið fyrir það, og við verðum að gefa fyrir það nú.

Strandferðirnar eru okkur lífsnauðsyn, og þótt landssjóður beri halla af þeim, er þó óbeinn hagnaður landsmanna miklu meiri.

En skipakaup þessi eru stríðsráðstaf.

anir og neyðarúrræði, og strandferðir með einu skipi ekki nema til að bæta úr brýnustu þörfinni.

Seinna meir, þegar Ragnarök stríðsins eru hjá liðin, og nýr heimur, nýtt þjóðlíf, nýjar framfarir og ný menning ris upp úr rústum veraldarstríðsins, með meiri þrótti en áður, þá þurfum vjer að koma strandferðum vorum í það horf, sem menningarþjóð þarfnast með. Þá þurfum vjer að hugsa hærra en um einn vöruflutningadall með fáum flóabátum. Þá þurfum vjer á svo greiðum ferðum að halda kringum landið, að skip komi að minsta kosti á viku hverri á hverja höfn landsins, til að flytja póst, fólk og vörur.

Hvað áætlunina snertir, sem nefndin hefir samið fyrir hið fyrirhugaða skip, þá býst jeg við, að einstakir þingmenn muni gjöra breytingar á henni, og mun nefndin taka þær til greina, eftir því sem hún sjer sjer fært. Á þeim svæðum, þar sem flóabátarnir hafa tíðar ferðir, hafa viðkomur verið áætlaðar færri.

Fleira man jeg ekki, að jeg þurfi að minnast á að þessu sinni. Visa að öðru leyti til álits nefndarinnar.

Bjarni Jónsson: Jeg vildi að eins gjöra þá fyrirspurn til háttv. framsm. (Þorst. J.), hvort nefndin hafi ekki gjört neinar till. viðvíkjandi ferðum milli landa.

Framsm. (Þorst. Jónsson): Að vísu hefir nefndin gjört það, en mál það er ekki enn þá rætt til fulls.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. í einu hljóði.

Á 16. fundi í Nd., laugardaginn 6. janúar, var frv. tekið til 2. umr. (A. 46, n. 57).

Of stutt var liðið frá 1. umr. Leitaði því forseti leyfis um afbrigði frá þingsköpum, til þess að taka málið nú til 2. umr. Afbrigðin voru leyfð og samþ. af deildinni með 18 : 2 atkv.

Matthías Ólafsson: Jeg álit óheppilegt að hrapa svo að máli þessu, að flýtt sje umræðum með afbrigðum frá þingsköpum. Álit að þetta sje slíkt vandamál, að rækilegrar ihugunar þurfi.

Eftir því sem áætlun sú segir, sem gjörð hefir verið fyrir strandferðir, þá er þar gjörsamlega slept úr stöðum, sem brýn nauðsyn er á, að gjörðir sjeu að viðkomustöðum. T. d. í Vestur-Ísafjarðarsýslu er slept úr Sígandafirði. Þar er þó útgjörð mjög mikil, um 20—30 mótorbátar, og aflaföng góð, enda er Suðureyri í Sígandafirði fjölmennasta kaптúnið í Vestur-Ísafjarðarsýslu. Virðist því liggja í augum uppi, að slíkum stað megi ekki gleyma.

Hjer er annað tveggja, að nefndin hefir ekki næga landafræðispekingu eða brestur nærgætni og athugasemi. Og sje fleira jafn-athugavert við störf hennar, þá sje jeg enga ástæðu til að hraða málinu svo mjög, sem gjört hefir verið, og var jeg þess vegna á móti afbrigðum frá þingsköpum, en óskaði málinu betri athugunar.

Framsm. (Þorsteinn Jónsson): Jeg skal taka það fram, að áætlun sú, er frv. fylgir, var prentuð áður en sumir nefndarmenn vissu af, og gátu því ekki allir gjört sínar athugasemdir við hana áður. En þetta var af ástæðum, sem við vörðum okkur ekki á. Í gær tók nefndin til nánari athugunar áætlun þessa, og þá um leið umkvartanir, sem

komið hafa fram um hana. Man jeg þó ekki, að háttv. þm. V.-Ísf. (M. Ó.) hafi sent neinar umkvartanir. Annars skil jeg, að það, sem hann sagði um Sógandafjörð, sje á rökum bygt. Og geng jeg út frá því, að stjórnin taki hann með á áætlunina, ef sýnt er fram á, að þess sje þörf, sem jeg efast ekki um. Það voru líka þessu lík atriði, sem nefndin var ásátt um í gær, að breyta þyrfti í áætluninni.

Þótti henni rjett að taka Hornafjörð með í 6. og 8. ferð, sömuleiðis Tálknafjörð í 1. og 6. ferð. Enn fremur taldi hún rjett, að skipið kæmi til Hafnarfjarðar, þegar sagt væri til fólks og flutnings þaðan eða þangað, en hefði þar ekki fastákveðinn viðkomustað. Sömuleiðis að það komi við í Vik, þegar þar byðist 100 kr. »fragt« eða meira.

Þá gjörði nefndin enn þá breyting, að í stað orðsins »Stokkseyri« í athugasemdum komi Stokkseyri eða Eyrarbakki. Þessar breytingar hefir nefndin orðið sammála um, og mun standa við þær. Vona jeg að háttv. þm. V.-Ísf. (M. Ó.) fái því til vegar komið, að stjórnin bæti Sógandafirði inn í, og skal jeg játa það, að honum var slept af athugaleysi okkar, og vona jeg að háttv. þm. afsaki það.

Þorleifur Jónsson: Jeg er þakklátur nefndinni fyrir að hafa tekið til greina óskir minar viðvíkjandi Hornafirði. Jeg gat ekki unað því, að þar væru ákveðnar að eins 5 ferðir af 8, þar sem það er hin mesta þörf, að skipið komi þar við í hverri ferð.

En þar sem nefndin hefir tekið þessu vel, vona jeg að landsstjórnin taki það líka til greina.

En úr því að áætlun þessi er að eins frumsmíð, vildi jeg benda á það, að heppilegast mundi, að prenta hana upp

aftur, með breytingum þeim, sem nefndin hefir þegar á henni gjört. Mundi það bæði ljetta fyrir stjórninni, og sömuleiðis birta þjóðinni vilja þingsins. Get jeg ekki sjeð, að horfa purfi í kostnaðinn, sem leiða mundi af prentun þeirri.

Matthías Ólafsson: Jeg ætla að eins að bæta örfáum orðum við það, sem háttv. þm. A.-Sk. (Þorl. J.) sagði. Jeg er þakklátur nefndinni fyrir breytingar þessar, og tel þær heppilegar, en mjer kæmi betur, að staður sá, er jeg tilnefndi, sem sje Sógandafjörður, stæði á áætlun þeirri, er frá Alþingi kemur, og vona jeg að svo verði, ef áætlunin verður prentuð aftur.

Bjarni Jónsson: Jeg vildi að eins, fyrir hönd þeirra manna, sem við Gilsfjörð búa, spyrja háttv. nefnd að því, hvort rjett sje að setja þá hjá, fremur en Hvammsfirðinga. En ef mjer hefir sýnst rjett, þá er engin ferð áætluð þangað. Liggja þó að Gilsfirði hjeruð allstór, nokkur hluti Dalasýslu og Barðastrandasýslu. Eru það sveitir góðar og allfjölmennar. Vil jeg þar til nefna Saurbæjarhrepp, Skarðströnd, Geiradal, Bæjarhrepp og Reykhólasveit.

Helstu hafnir eru Salthólmavík og og Króksfjörður. Er mjer kunnugt um, að frá og til staða þessara er mikið að flytja, og þykir mjer því ranglátt, ef slept er ferðum þangað. Einkum er það vor og haust, og getur Breiðafjarðarbáturinn ekki annað þeim flutningi; auk þess er það dýrara að láta hann flytja.

Ef þetta hefir verið skakt á litið hjá mjer, þá tel jeg þetta ofmælt, en sje svo ekki, þá skora jeg á nefndina, að taka orð þessi til athugunar.

Hákon Kristófersson: Jeg get næstum fallið frá orði, því að háttv. þm.

Dala. (B. J.) tók að miklu leyti fram það, sem jeg ætlaði að segja. Þó vil jeg leyfa mjer, að taka fram nokkur atriði þessu viðkomandi. Mjer kemur það undarlega fyrir sjónir, að hv. nefnd tekur Hvammsfjörð með í áætlunina en ekki Gilsfjörð. Ekki svo að skilja, að jeg ætlist til að skipið komi við á Gilsfirði í hverri ferð, eða að Hvammsfjörður verði settur hjá, en Gilsfjörður tekin á áætlun. Eins og jeg hefi þegar tekið fram, ætlast jeg ekki til, að hið fyrirhugaða skip fari inn á Gilsfjörð í hverri ferð, heldur að eins á þeim tíma árs, er ferðanna væri mest þörf fyrir það hjerað. Ef jeg mætti benda á tíma, er jeg sjerstaklega teldi þörf ferða á Gilsfjörð, þá væri það Apríl og Október og fram í Nóvember.

Mjer skildist það á háttv. framsm. (Þorst. J.), að nefndin legði til að bæta við Tálknafirði í 1. og 5. ferð. Jeg er henni þakklátur fyrir það, en vildi að eins mælast til þess, að hún bætti því við, að skipið skyldi einnig koma á þessa staði, þegar nægur flutningur væri þar fyrir hendi, og sömuleiðis á Kollsvík. Er þar fiskver gott og mikinn fisk að flytja. Verður fyrst að flytja hann á mótorbátum til Patreksfjarðar og er það aukakostnaður, sem nemur, þegar vel er aðgætt, mörgum þúsundum króna. Jeg get upplýst það af eigin kunnugleika, að að öllum jafnaði er hverju gufuskipi vel fært að liggja á Kollsvík að sumri til. Enda er mjer kunnugt um það, að skip Sameinaða fjelagsins, og jafnvel að mig minnir Gullfoss, hafa mörgum sinnum komið þangað, og hafa menn haft af því stórt hagræði.

Enn fremur vil jeg vekja athygli á einum stað enn þá. Það er Bakki í Arnarfirði. Er þar fiskver gott og staðurinn er á leiðinni til Bíldudals; væri æski-

legast að staður þessi væri tekinn með á áætluninni. Og með tilliti til ýmsra annara smástaða, er háttv. nefnd leggur til að skipið komi á, þá tel jeg þenna stað sem sjálfsagðan viðkomustað.

Jeg greiddi áðan atkvæði á móti afbrigðum frá þingsköpum í máli þessu. Finst mjer allathugaverð þessi afbrigðaleið. Því var kastað fram, að það mundi hafa verið gjört í því augnamiði, að drepa málið. Vil jeg þó leyfa mjer að halda því fram, að jeg tel mig varla líklegri til þess, að drepa þau mál er til þjóðþrifa horfa, en hvern annan.

Jeg er því samþykkur, að áætlunin verði prentuð upp aftur, og álit, að ekki þurfi kostnaðurinn að vera því til fyrirstöðu; álit hann hlægilega smámuni í samanburði við þann kostnað allan, sem af þinginu leiðir.

Lýk jeg svo máli þessu með þeirri von, að teknar verði til greina athugasemdir þær, er jeg hefi gjört, enda kröfur minar, hvað þetta mál snertir, svo hóflegar sem frekast var að vænta af mjer, og ómótmælanlega svo vaxnar, að jeg tel sjálfsagt, að háttv. nefnd leggi til að fullnægja þeim í allan máta.

Framsm. (Þorsteinn Jónsson):

Mjer þykir vænt um að heyra, að menn hafa ekkert fundið athugavert við frv. þetta. Umræður hafa aðallega snúist um áætlunina, sem því fylgir á þgskj. 57. En frv. sjálft getur gengið sína götu óhindrað. Mun jeg fara þess á leit við nefndina, að hún láti prenta upp aftur áætlunina og taka þá til greina athugasemdir þær, er fram hafa komið, eftir því sem hægt er. Auðvitað má engin ætlast til, að fullnægt verði öllum þörfum með þessu eina skipi, og að það geti komið á hverja höfn í hverri ferð.

Nefndin ætlast svo til, að flóabátar

fylli upp í eyður þær, sem strandferðaskipin hljóta að láta eftir sig. Auðvitað verða ætíð eftir smástöðvar, sem hvorki flóabátarnir nje strandferðaskipin geta komið á. Þar verða menn að bjargast eftir föngum á annan hátt. Hjer er verið að ráða fram úr hinum brýnustu þörfum, en auðvitað er ómögulegt að fullnægja öllum hugsanlegum þörfum. Jeg skal mæla með því, að nefndin taki áætlunina aftur til athugunar, en vona þá, að háttv. deild láti frv. ganga óáreitt áfram.

Magnús Pjetursson: Hv. fram-sögumaður (Þorst. J.) hefir þegar tekið fram nokkuð af því, sem jeg vildi segja, en þó vil jeg bæta því við um áætlunina, að jeg, sem nefndarmaður, vildi mælast til þess, að þeir háttv. þm., sem þykjast hafa orðið útundan hjá nefndinni, komi á fund hjá henni, og beri þar fram athugasemdir sínar og umkvartanir. Jeg tel rjettast, að þeir tali við nefndina, og gjöri ráð fyrir, að hún sje fús til að verða við öllum sanngjörnum tilmælum. Það hlýtur að vera öllum ljóst, að ómögulegt er, að eitt skip geti komið alstaðar, nema þá með því móti, að fækka ferðunum. Það er alt annað, að búa til áætlun fyrir 1 skip, sem á að fara hringinn í kring um landið, eða 2, sem fara sinn hálfhringinn hvort. Og enginn getur búist við því, að ferðir með einu skipi verði jafnfullkomnar og með tveimur. Þess verða menn að gæta.

Um Breiðafjarðarbátinn og Gilsfjörð, sem háttv. þm. Dala. (B. J.) og háttv. þm. Barð. (H. K.) töluðu um, skal þess getið, að samkvæmt því fullkomna fyrirkomulagi, sem gjört var ráð fyrir á síðasta þingi, áttu strandferðaskipin 2 að koma sína ferðina á hvorn, Hvammsfjörð og Gilsfjörð, haust og vor. Þá var og hækkaður styrkur til Breiðafjarðar-

bátsins, með það fyrir augum, að hann tæki ómakið af strandferðaskipunum, svo að þau þyrftu ekki að koma eins oft á þessa firði. Um þessa tvo staði er það að segja, að þeir tefji mjög ferðir skipa, þar eð það verður að sæta sjávarföllum, minsta kosti í annan. Yfirleitt fanst nefndinni ekki fært að taka báða staðina, og vildi þá heldur sleppa Gilsfirði, með því að meira er flutningsmagn Hvammsfjarðar að öllum jafnaði. Ef sú yrði raunin á, að þetta skip yrði látið koma haust og vor bæði á Hvammsfjörð og Gilsfjörð, væri verið að gjöra ráð fyrir jafn fullkomnu fyrirkomulagi og 1915.

En það er öllum skiljanlegt, að enginn höfn á landinu getur búist við jafn miklum ferðum, og því ætti þá sjerstaklega að taka þessa staði fram yfir, sem mest mundu tefja hið stóra og dýra skip?

En nú er að eins verið að bæta úr allra brýnustu nauðsyn. Jeg vil ekki í neinu spilla fyrir þeim mönnum, sem búa á þessum stöðum, en jeg álít, að þeir muni komast af með ferðir þær, sem þessi bátur, Breiðafjarðarbáturinn, getur í tje látið. Hygg jeg, að þeir yrðu með því ekki ver úti, en margir aðrir umhverfis landið.

Einar Jónsson: Jeg vildi lýsa yfir þakklæti mínu til nefndarinnar fyrir frv. það, sem hjer liggur fyrir. Jeg hafði hugsað mjer, að þetta mál væri eitt af þeim, sem nauðsynlega þyrfti að ræða og ráða til lykta af þinginu. En þar eð jeg hygg, að háttv. deild muni samþykkja frv., tel jeg tilgangslaust að eyða tímanum í þjark um einstaka vikur eða voga, og vil ætlast til, að háttv. þm. láti sjer lynda í þetta sinn, þótt smáum og illfærum lendingarstöðum sje slept. Jeg gæti vitnað í löggilta verslunarstaði í Rangárvalla-

sýslu, sem ekki hafa verið teknir með á áætlun, en dettur ekki í hug, að ætlast til, að þeir sje teknir með nú. Jeg sje, að Stokkseyri er tekin upp, en Eyrarbakki ekki, enda er ekki brýn þörf á því, að skipið komi á báða þá staði; þeir liggja svo nálægt hvor öðrum, að það verður að nægja, ef skipið kemur á annan þeirra. Jeg gæti til dæmis nefnt staði, eins og Hallgeirsey, Holtsós og Jökulsárós, en dettur ekki í hug að fara fram á, að skipið komi við á þessum stöðum. Jeg vildi sem sagt óska, að háttv. þm. færu ekki að telja upp hverja vik og vog, sem þeim kann að detta í hug, og gjöra það að kappsmáli, að fá slíkt inn á áætlunina.

Háttv. þm. Barð. (H. K.) var óánægður yfir því, að grípa til afbrigða frá þingsköpunum. En menn hljóta að sjá, að þar sem svo langt er liðið á þingtimann, verður að flýta afgreiðslu málanna sem mest, og því verður að fara með flest þeirra með afbrigðum frá þingsköpunum. Lít jeg svo á, sem ekki sje aðrir þingmenn notandi en þeir, sem eru svo skynsamir menn, að geta áttað sig á málunum á skömmum tíma, þegar þeir lengi eru búnir að hafa þau til athugunar, og sætt sig við afbrigði. Það mun tilætlunin, að þingi verði slitið 10. þ. m., svo að þingmenn af Norður- og Austurlandi geti fengið skipsferð heim. Verður því að nota timann vel.

Sem sagt er jeg nefndinni þakklátur og óska þess, að háttv. þm. eyði ekki tímanum í litilsvert þref um smáa og litilsverða viðkomustaði, sem kjósendum kynni að detta í hug. (*Hákon Kristófersson*: Þetta var þingmaðurinn búinn að segja áður). Háttv. þm. Barð. (H. K.) hefir gott af að heyra það aftur; hann er ekki svo eftirtektarsamur.

Hákon Kristófersson: Jeg er þakklátur háttv. þm. Stranda. (M. P.)

fyrir þá kurteisi hans, að gefa oss kost á að sækja fund hjá nefndinni. Þá er jeg talaði um Gilsfjörð, gekk mjer ekki til þess að eins hreppapólitik, heldur hitt, að mjer fanst Hvammsfjörður engu rjetthærri til að komast á áætlunina. Það er alveg rjett, sem háttv. þm. Stranda. (M. P.) tók fram, að 1915 var gjört ráð fyrir því, að Breiðafjarðar-báturinn fullnægði flutningaþörfinni. En reynslan hefir sýnt, að hann gjörir það ekki einu sinni að hálfu leyti. Nú liggur í loftinu, að samgöngur verði enn verri þetta ár en gjört var ráð fyrir 1915. Jeg er háttv. þm. (M. P.) sammála um það, að ekki er hugsanlegt, að þetta eina skip geti krækt inn á hverja vik og vog. Það er langt frá mjer að halda því fram, þótt jeg minnist á einstaka hafnir, sem virðast hafa mikinn rjett á sjer. Jeg hefði getað hugsað mjer, að önnur ferðin væri áætluð á Gilsfjörð og hin á Hvammsfjörð. Eins og háttv. þm. Stranda (M. P.) veit, er jeg jafnan fús til sátta, miðlunar og samkomulags.

Háttv. 2. þm. Rang. (E. J.) óskaði, að ekki væri byrjað á þrætum. Vil jeg vísa heim til föðurhúsa þeirri ásökun, hvað mig snertir. (*Einar Jónsson*: Sagði ekki, að menn væri byrjaðir að þræta, en óskaði, að þeir gjörðu það ekki). Þingmaðurinn ætti þá að tala svo ljóst, að ekki væri mjer svo auðvelt að misskilja hann. Sami háttv. þm. sagði, að jeg væri ekki eftirtektasamur. Þeim ómætu orðum um mig vísa jeg einnig heim til föðurhúsa, þar sem þau eiga betur heima. Ef þessi háttv. þm. (E. J.) er undir einhverjum þeim áhrifum nú sem stendur, að hann sennilega veit ekki hvað hann segir, þá hefði hann átt að hafa vit á að láta það ógjört, að sýna sig í þessari háttv. deild í dag.

Bjarni Jónsson: Að eins örlítil

athugasemd. Jeg hjó eftir því í ræðu háttv. þm. Stranda. (M. P.), að ekki sje hægt að heimta, að skipið komi í hverja vik og vog. Mjer hefir heldur aldrei dottið slíkt í hug. Jeg nefndi hvorki Hjallanes, sem er löggiltur verslunarstaður, nje Knarrarhöfn, nje Gunnarsstaði, nje Skarðsstöð á Skarðsströnd. En hinu verð jeg að halda fram, að sanngjarnt sje, að skipið komi bæði á Gilsfjörð og Hvammsfjörð. Hjeröðin þar upp af eru svo stór, að báturinn fullnægir ekki þörfinni. Jeg óska ekki eftir nema einni ferð að vorinu og einni að haustinu á Gilsfjörðum. Við það tel jeg unandi, ef komið er á báða firðina. Að öðru leyti situr við sama og 1915. En sje um það að ræða, að annanhvorn verði að setja hjá, er rjett að það sje Gilsfjörður, en ekki Hvammsfjörður, sem er fjölmennari. Jeg vil nefna annað. Það er ekki allskostar rjett, að sæta þurfi sjávarföllum hvað Gilsfjörð snertir. Röstin fyrir innan Akureyjar er ekki svo ströng. En aftur er það rjettmæli um Hvammsfjörð. (*Matthias Ólafsson*: En þokan?). Þoka er ekki kölluð sjávarföll á Breiðafirði. Jeg er þakklátur fyrir leyfið til að sækja fund hjá nefndinni.

Björn Stefánsson: Með því að jeg hefi átt mestan þátt í að búa til áætlun þá, sem hjer liggur fyrir, — en hún hefir fengið mjög ómilda dóma, — tel jeg rjett að gjöra grein fyrir því, sem fyrir mjer vakti, er jeg bjó til uppkastið að henni. Jeg hafði þá fyrir mjer áætlun Ísafoldar frá 1914. Eftir því, sem mjer er kunnast, var Ísafold ætlað að koma sem allra viðast við, eða á öllum þeim höfnum, sem fært þótti. Nú er ætlast til, að skip það, sem á að kaupa til strandferðanna, verði allmikið stærra en Ísafold var. Þess vegna þótti mjer ekki tiltækilegt í upp-

kasti mínu, að taka upp viðkomustaði fyrir það, sem ógjörningur þótti að láta Ísafold sigla á. Þess vegna slepti jeg t. d. Eyrarbakka, en ekki fyrir það, að mjer væri ókunnugt um, að þar væri allfólksmargt og allmikill verslunarstaður. Auk þess bjóst jeg við því, sem nú er fram komið, að háttv. þm. þeirra kjördæma, sem kynnu að verða hart úti, mundu gjöra sjer meira far um að fá fjölgað viðkomum og viðkomustöðum í sínum kjördæmum, en um það að benda á, þótt einhver áætluð viðkoma mætti að bagalitlu falla niður.

Mjer fanst hv. framsm. (Þorst. J.) bera af nefndinni í heild sinni, hvernig áætlunin er gjörð. Sannleikurinn er sá, að þegar jeg hafði gjört uppkastið, lagði jeg það fyrir nefndina og tók til greina breytingar þær, er hún vildi gjöra, áður en áætlunin fór í prentsmiðjuna. Vona jeg, að háttv. þm. þeir, er töluðu við mig, meðan á samningi uppkastsins stóð, viðurkenni, að jeg hafi enga ósanngirni sýnt þeim, og jafnframt að nefndin viðurkenni, að jeg hafi gjört á henni þær breytingar, sem samkomulag varð um að gjörðar væru. Jeg vildi bæta því við, að það mun ekki rjett, sem háttv. þm. Barð. (H. K.) hafði eftir framsm. (Þorst. J.), að nefndin hefði lofað að láta skipið koma við á Tálknafjörð í 5. ferð, heldur mun það hafa verið í 6. eða 7. ferðinni.

Þórarinn Jónsson: Þar sem athugasemdir og umkvartanir þær, sem fram hafa komið viðvíkjandi áætluninni, hafa ekki verið lagðar fyrir nefndina til úrslita, þá vil jeg lýsa yfir því, að nefndin mun taka þetta alt til athugunar og boða þá háttv. deildarmenn á fund sinn, sem umkvartanir hafa gjört, svo að ástæður allar verði metnar. Finst mjer óheppilegt að eyða tíma

Strandferðaskip. — Sjógarður fyrir Einarshafnarlandi.

til að þjarka um þetta í háttv. deild, og þar ekki heppilegur staður til þess. Óska jeg því, að umræður verði ekki lengri, og gjöri svo ráð fyrir, að nefndin skeri úr deiluatriðunum, að viðstöddum þeim, er breytinga óska.

Til skýringar viðvíkjandi Tálknafirði skal það tekið fram, að nefndin samþykkti, að framsögumaður skyldi lýsa yfir því, að í 2 ferðum skyldi höfð þar viðstaða. Nefndin taldi 1. og 5. ferð heppilegastar. Geng jeg þó út frá því, að nefndin sje fús til að taka 6. ferð fyrir 5. Jeg fyrir mitt leyti sje ekkert á móti því.

ATKVGR.

1., 2. og 3. gr. samp. í e. hlj.

4., 5., 6. og 7. gr. samp. í e. hlj.

Fyrirsögn samp. án atkvgr.

Frv. visað til 3. umr. í e. hlj.

Á 17. fundi í Nd., mánudaginn 8. janúar, var frv. tekið til 3. u m r. (A. 46).

Framsögum. (Þorsteinn Jónsson): Jeg vil taka það fram, að samgöngumálanefndin hefir gjört nokkrar breytingar við áætlun þá, sem frv. fylgir, og eru þær flestar gjörðar í samráði við hv. þm. hlutaðeigandi hjeraða. Jeg gat um sumar af þessum breytingum við 2. umræðu málsins, en nú höfum við bætt við fleiri breytingum, og er það tilætlun okkar, að áætlunin verði prentuð upp og lögð fram síðan.

Búast má við, að áætlunin verði of þröng með breytingum þessum, en við litum svo á, sem landsstjórnin geti rýmkað hana ef þörf gjörist, og þá t. d. með því, að lengja tímann, sem skipið gengur, og láta það ganga fram í desember, í staðinn fyrir að nefndin áætlaði að eins til nóvemberloka.

ATKVGR.

Frv. samp. í e. hlj. og afgreitt til Ed.

(A. 104).

5. Sjógarður fyrir Einarshafnarlandi.

Á 8. fundi í Nd., fimtudaginn 28. desember, var útbýtt

Frv. til laga um að landstjórninni veitist heimild til að greiða styrk úr landsjóði til viðgjörðar á sjógarðinum fyrir Einarshafnarlandi og Óseyrnæss í Arnessýslu (A. 27).

Á 11. fundi í Nd., laugardaginn 30. des., var frv. tekið til 1. u m r. (A. 27).

Flutnm. (Einar Arnórsson): Af því að við bjuggumst við því, að ekki kæmu fram fjáráukalög á þessu þingi, þá völdum við þessa leið, að veita landstjórninni heimild til að greiða þetta fje, og er þetta sama leið, sem farin var á aukapinginu 1914, eins og menn muna. En á þessu frv. stendur svo, að flóðgarðurinn, fyrir landi jarða þeirra, er í frv. getur, var spilt í vetur af sjóflóði, og er nú hin brýnasta nauðsyn á, að bætt verði úr því, og það þegar í stað.

Oss finst sanngjarnt, að landssjóður beri helming kostnaðarins, þar sem land það, sem hjer er um að ræða, að geti eyðilagst, er eitt af frjósömustu svæðunum á landinu, Flóaáveitusvæðið, og auk þess hagsmunir landssjóðs í veði beinlínis, ef ekki er gjört við þetta hið bráðasta, þar sem hjer er hafin sandgræðsla fyrir fje landssjóðs.

Annars get jeg látið mjer nægja, að visa til brjefs þess, sem prentað er hjer með frv., frá Búnaðarfjelagi Íslands, en óska að þessu máli verði visað til fjárveitingarnefndar.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. í e. hlj.

Frv. vísað til fjárveitinganefndar (A. bls. 189) í e. hlj.

Á 14. fundi í Nd. fimtudaginn 4. janúar, var frv. tekið til 2. u m r. (A. 27, n. 52).

Framsögum. (Gísli Sveinsson): Fjárveitinganefndin hefir haft frv. þetta til athugunar, og þótt hún sje yfirleitt ekki með því, að á þessu aukapingi sje samþykkt heimildarlög fyrir fjárveitingum til sjerstakra verka, þá hefir hún þó gjört undantekning um frv. þetta, þar sem brýna nauðsyn ber til, að verk þetta verði framkvæmt hið allra bráðasta.

Nefndin leggur því einróma til, að frv. þetta nái fram að ganga.

ATKVGR.

1. og 2. gr. samþ. í e. hlj,

Fyrirsögn frv. samþ. án atkvgr.

Frv. vísað til 3. umr. í e. hlj.

Á 16. fundi í Nd., laugardaginn 6. janúar, var frv. tekið til 3. u m r. (A. 27). Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Frv. samþ. í e. hlj. og afgreitt til Ed. (A. 81).

Frv. til laga um heimild fyrir landstjórnina til ýmsra ráðstafana út af Norðurláfuþfriðnum (A. 29).

Á 12. fundi í Nd., þriðjudaginn 2. janúar, var frv. tekið til 1. u m r.

Flutnm. (Magnús Guðmundsson): Þetta frv. er að mestu endururtekning á lögum nr. 7, 21. ágúst 1915, en þau falla úr gildi í lok þessa þings. Þó eru nokkrar breytingar, sem stungið er upp á. En af því þetta er 1. umr., þá skal jeg ekki tala um þær nú, heldur geyma það til 2. nmr.

Jeg skal geta þess, þótt ekki sje það tekið fram í frv., þá er þetta frv. í raun og veru komið frá nefndinni, sem kosin var til að íhuga bretsku samningana, og vildi jeg því helst kjósa, að þetta mál gæti farið nefndarlaust gegnum þingið. Breytingarnar, sem jeg mintist á, eru aðallega þær, að gefa stjórninni meira vald til ráðstafana en áður hefir verið, og verðum við að álíta það nauðsynlegt, eins og nú er háttað. Ein breytingin er t. d. sú, að nú er lánsheimild til vörukaupa ekki takmörkuð við eina miljón króna, eins og áður hefir verið.

Pétur Jónsson: Jeg er fyllilega samþykkur hv. flutnm. (M. G.), að ekki þurfi að vísa þessu frv. til sjerstakrar nefndar. Því nefnd sú, sem riðin var við samning frumvarpsins, mun athuga það framvegis, og væri æskilegt, að þeir hv. þm., sem fyndu eitthvað að athuga við það, vildu snúa sjer til þessarar nefndar með athugasemdir sínar.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. í e. hlj.

6. Ófriðarráðstafanir.

Á 10. fundi í Nd., föstudaginn 29. desember, var útbýtt

Á 14. fundi í Nd., fimtudaginn 4. janúar, var frv. tekið til 2. u m r. (A. 29).

Flutnm. (Magnús Guðmundsson): Eins og tekið var fram við 1. umr., þá er frv. þetta að miklu leyti sniðið eftir lögum nr. 7, 21. ág. 1915, en þó eru nokkrar breytingar áorðnar.

Í fyrsta lagi það, að ekki sje skipuð nein nefnd til ráðuneytis stjórnarráðinu. Þykir það óþarfi nú, þar sem ráðherrum hefir verið fjölgað.

Í öðru lagi ákvæði það, sem stendur í 4. lið 2. gr., að landstjórninni sje heimilað að taka í sínar hendur alla verslun með útlendar vörutegundir, fleiri eða færri, ef þörf gjörist. Þetta ákvæði var sett í frv., af því að líkur eru til, að landstjórnin verði að taka að sjer alla verslun á sykri, og getur svo farið um fleiri vörur. Fengum við vitneskju um, að dómsmálaráðuneytið í Danmörku mundi vilja útvega sykur hingað með því skilyrði, að landstjórnin hefði í höndum verslunina.

Í þriðja lagi þótti það nauðsynlegt ákvæði, að lánsheimild stjórnarinnar væri ekki bundin við eina miljón kr., heldur eins og þörf gjörist. Það er sýnilegt, að ef stjórnin verður að annast kaup á miklum nauðsynjavörum, þá er 1 miljón of lág lánsheimild. Enda er það ekki meira, þótt stjórninni sje trúað fyrir að taka lán en annað, sem henni er falið nú á tímum. Þá er það nýtt ákvæði, sem stendur í 2. gr. frv., að stjórnin skuli hlutast til um, að vörurnar komi að sem jöfnustum notum öllum landsbúum, og þó sjerstaklega þeim er þörfina hafa mesta. Og auk þess það, að veita megí ívilnun á kostnaði við að senda vöruna milli hafna á landinu.

Um frv. í heild sinni má segja það, að þótt hjer sje að eins um heimildarlög að ræða, þá vakir þó fyrir flutningsmönnum, að stjórnin sje, ef nauð-

syn krefur, skyld til að gjöra þær ráðstafanir, er frv. gjörir ráð fyrir.

Með tilliti til þessa skilnings á lögum þessum, verður tekin aftur þingsályktunartillaga sú, er kom fram á þgskj. 19, og sömuleiðis gjöri jeg ráð fyrir að niður falli brtt. á þgskj. 32 og 40.

Pjetur Ottesen: Jeg ætla að eins að segja fáein orð í máli þessu, sökum þess, að jeg var annar flutnm. þingsályktunartillögu á þgskj. 19.

Þar sem jeg þykist þess fullviss, að ráðstafanir hafa þegar verið gjörðar til þess, af landstjórninni að birgja landið upp að korni og öðrum nauðsynjavörum, og útlát á þeim vörum sje fyrirhuguð, eins og farið var fram á í tillögunni, þá álit jeg að tilganginum með tillögu okkar sje náð.

Jörundur Brynjólfsson: Jeg vil leyfa mjer að skirskota til þess, er háttv. 1. þm. Skagf. (M. G.) tók fram í ræðu sinni, að nefndin öll var sam-mála um, að leggja bæri þann skilning í heimildarlögin, að stjórnin gjörði sitt ítrasta til að afla landinu nauðsynja, og þegar nefndin gekk út frá því, að þeim yrði úthlutað á þann hátt, sem farið var fram á í þingsályktunartillögunni, og jeg tók fram í framsöguræði minni, er tillagan var til umræðu í deildinni, þá varð það að samkomulagi í nefndinni, að við tækjum aftur till. okkar. Og gat jeg fallist á það því fremur, sem mjer er kunnugt um, að stjórnin, sem nú tekur við, ætlar að gjöra það, sem henni er unt í þessu máli.

ATKVGR.

1. og 2. gr. samp. í e. hlj.
3. gr. samp. í e. hlj.
4. og 5. gr. samp. í e. hlj.

Sala og leiga skipa.

Fyrirsögn samþ. án atkvæðagreiðslu.
Frv. vísað til 3. umr. í e. hlj.

Á 16. fundi í Nd., laugardaginn 6. janúar, var frv. tekið til 3. u m r. (A. 29).
Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Frv. samþ. í e. hlj. og afgreitt til Ed.
(A. 80).

7. Sala og leiga skipa.

A 18. fundi í Nd., þriðjudaginn 9. janúar, var útbýtt

Frv. til laga um bann við sölu og leigu skipa úr landi (A. 111).

Á 19. fundi í Nd., miðvikudaginn 10. janúar, var frv. tekið til 1. u m r. (A. 111, 116).

Of skamt var liðið frá útbýtingu frv. Forseti leitaði leyfis til afbrigða frá þingskipum, og voru þau leyfð og samþ. í e. hlj.

Flutnm. (Matthías Ólafsson): Það hefir heyrst, að Íslendingar muni jafnvel ætla að selja sumt af skipastól sínum til útlanda bráðum. Það er sagt, að nú hafi verið boðin svo góð boð í skipin, að freistingin sje orðin mjög mikil til að selja. Jeg hygg, að það væri ekki heppilegt fyrir okkur, að leyfa þetta. Það væri ekkert smáræðis-tjón fyrir okkur, ef skipunum fækkaði nú. Atvinnutjónið yrði afskaplega mikið, því umsetningin og atvinnan, sem hvert skip veitir, er svo mikil. Það kann að vera hart, að menn skuli ekki mega fara með eignir sínar, svo sem þeim best líkar, en ef hagur allrar þjóðarinnar er í veði, þá sjá allir víst og játa, að

ekki má taka til greina arðsvonir einstaklinganna.

Allar aðrar þjóðir, eða því sem næst, hafa líka sjeð, að þetta er sjálfsagt mál, og hafa því sett lög um þetta efni. En sje öðrum þjóðum þetta nauðsyn, hve miklu fremur er það þá ekki fyrir okkur, sem eigum alt að okkur að sækja og frá okkur að færa á sjó.

Jeg býst við að nafn háttv. 2. þm. Árn. (E. A.), sem meðflutningsmanns að þessu frv., sje trygging fyrir því, að lagaformið sje rjett.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. í e. hlj.

Á 22. fundi í Nd., fimtudaginn 11. janúar, kl. 8 síðdegis, var frv. tekið til 2. u m r.

Frv. tekið út af dagskrá.

Á 23. fundi í Nd., föstudaginn 12. janúar, kl. 1 miðdegis, var frv. tekið til fr h. 2. u m r. (A. 111, 116).

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

1. gr. samþ. með 15:1 atkv.

Brtt. 116 (ný 2. gr.) samþ. í e. hlj.

2. gr. (verður 3. gr.) samþ. í e. hlj.

Fyrirsögn frv. samþ. án atkvgr.

Frv. vísað til 3. umr. í e. hlj.

Á 24. fundi í Nd., föstudaginn 12. jan., kl. 3³/₄ síðdegis, var frv. tekið til 3. u m r. (A. 167, 173).

Of skamt var liðið frá 2. umr. Forseti leitaði leyfis til afbrigða frá þingsköpum, og voru þau leyfð og samþ. í e. hlj.

Fram kom skrifleg brtt., er hlaut þingskjalsnúmer 173. Afbrigði frá þingsköpum, um að hana mætti bera undir

atkvæði, voru leyfð og samþ. af deildinni í e. hlj.

Flutnm. (Matthías Ólafsson): Það er í fyrsta skifti og verður væntanlega í síðasta sinni, sem jeg stend upp til að mæla móti máli, sem jeg hefi verið flutningsmaður að.

Jeg finn mjer því skylt, að gjöra nokkra grein fyrir, hvernig það atvikaðist, að jeg gjörðist meðflutningsmaður að þessu frumvarpi.

Háttv. þingmaður Borgfirðinga (P. O.), sem jeg að öðru leyti met mikils, vegna áhuga hans á landsmálum, hafði getið þess við mig, að hann hefði heyrt, að til stæði að selja eitt af botnvörpuskipunum íslensku til útlanda. Spurði hann mig um, hvort jeg álití það eigi athugasvert, og því ástæða til að banna með lögum útflutning skipa. Jeg lofaði honum að athuga málið, en mjer hafði enginn tími unnist til að hugleiða málið, vegna annara anna. En kvöldið áður en þessu frumvarpi var útbýtt í deildinni kom hann til mín aftur, þegar jeg var í önnum, og tjáði mjer, að hann hefði heyrt, að selja ætti 2 botnvörpuskip, og hann álití bráða nauðsyn bera til, að koma í veg fyrir það með lögum, sem afgreidd yrðu í skyndi frá þinginu og staðfest símleiðis.

Mjer virtist í svipinn, að þetta gæti verið nauðsynlegt, en hafði eigi, svo sem fyr er sagt, haft tíma til að athuga þetta nánar. Ljet jeg þar tilfinninguna hlaupa með mig, en hún er einatt ljulegur ráðanautur í stjórnmálum.

Þegar við vorum að tala um þetta kom háttv. 2. þm. Árn. (E. A.) að, og bárum við þetta mál undir hann og var hann þegar á sama máli. Settist hann þegar niður og skrifaði frumvarpið. Jeg leit á það, sem hann hafði skrifað, og sá þá, að hann hafði sett nafn

mitt fremst flutningsmanna á frumvarpið. Jeg vakti þá þegar athygli hans á því, að nafn háttv. þm. Borgfirðinga (P. O.) ætti að standa fyrst á frumvarpinu, því að hann væri fyrsti hvatamaður til þess, að frumvarpið kæmi fram. Hann kvað það litla þýðingu hafa hver fyrstur stæði af flutningsmönnum, og var háttv. þm. Borgf. á sama máli, og gjörði jeg þá ekkert veður út af því. Þegar frv. var útbýtt út hjer í deildinni, sá jeg að háttv. þm. Dalamanna (B. J.) var einnig meðflutningsmaður að því, en það vissi jeg ekki fyr, því jeg fór burtu þegar, er frumvarpið var komið inn á skrifstofuna. Þetta eru hin sönnu tildrög til þess, að jeg varð við málið riðinn.

Við fyrstu umr. málsins hjer í deildinni mælti jeg nokkur orð fyrir frv., frá því sjónarmiði, er jeg þá hafði á málinu.

En er þeirri umr. var lokið, var mjer bent á margvíslegt óhagræði — og jafnvel tjón, er af því gæti leitt, ef frv. yrði að lögum.

Þegar svo frv. næst kom á dagskrá hjer í deildinni, mæltist jeg því til við hæstv. forseta, að hann tæki það út af dagskrá, og varð hann við þeim tilmælum mínum. Ætlaði jeg að gjöra tilraun til að fá meðflutningsmenn mína til að taka frv. aftur.

Þess var þó enginn kostur, en þeir fjellust á, að rýmka undanþáguheimild stjórnarinnar, og er það að vísu kostur við frv., þótt það að sjálfsögðu gjöri það þá minna virði, fyrir þá, er halda því fast fram. En þótt svo væri rýmkuð undanþágan, virtist mjer frv. all athugasvert fyrir því.

Þegar nú frv. kom til 2. umr. í deildinni, stóð svo á, að háttv. 2. þm. Árn. (E. A.) stóð fyrir framan mig, og var að tala við mig um annað mál. Tók jeg því eigi eftir, að hæstv. forseti hljóp

Sala og leiga skipa.

yfir mál, sem var á undan á dagskránni, og með því enginn tók til máls, var þegar gengið til atkvæða. Veitti jeg því þá fyrst eftirtekt, að það var um þetta mál, sem atkvæði var greitt, og var þá um seinan að fá tekið til máls um það. Jeg gat að eins komist hjá að greiða atkv. um það.

Jeg sje, að mörgum þingmönnum kemur þessi framkoma mín í málinu kynlega fyrir, sje það af brosi því, er leikur um varir þeirra. En jeg tek mjer það engan veginn nærri. Hve seint sem jeg sje að mjer hefir skjátlást, þá hefi jeg einurð til að kannast við það, og reyni að bæta úr yfirsjón minni, ef unta er, og jeg kannaðist við, að í þessu máli hefði mjer skjátlást. Það er manlegt að yfirsjást, en drengilegt að kannast við það.

Að svo mæltu skal jeg nú snúa mjer að þeim mótbárum, sem jeg hefi fram að færa gegn frv.

Það er satt, að ekki einn eða tveir af botnvörpuskipaeigendunum, heldur þeir allir, hafa fengið tilboð um kaup á skipum þeirra, en hitt er ekki satt, að í ráði sje að selja neitt af þeim, svo með því er í raun og veru aðalástæðan fyrir því, að þetta frumvarp er framkomið, fallin.

En þá segja menn, að þótt nú sje eigi í ráði að selja neitt af skipunum, þá geti ávalt verið hætta á, að slíkt verði gjört, og freistingin sje mikil fyrir íslenska skipaeigendur, þar sem þeim er boðið afar-hátt verð í skipin, en hagar af útgjörð hins vegar tvísýnn.

Hvað sem nú hagsvoninni líður, þá er það víst, að sumir útgjörðarmennirnir vilja fremur auka en minka skipaeign sína. Þetta er og mjög eðlilegt. Þeir hafa bygt stórar byggingar eingöngu til salt-, kola-, fisk- og veiðarfærageymslu. Kosta sumar þessar byggingar svo að hundruð þúsunda króna skiftir. Er eigi

líklegt, að þeir vildu láta þær eignir standa arðlausar, en það gjörðu þær, ef þeir seldu skipin, því húsin verða eigi til annars notuð.

Hins vegar er það kunnugt, að mörg af hinum íslensku botnvörpuskipum eru orðin gömul og þurfa bráðlega mikillar aðgjörðar við. En sú aðgjörð er mjög dýr og engan veginn víst, að hún fáist, og þótt hún fengist, þá eru þó skipin aldrei sem ný skip. Meðal annars eru vjelar skipanna gamlar, og miklu kolafrekari en nýjustu vjelar. Af þessu gæti þá það leitt, að skipin yrði dæmd ósjófær og engum að gagni, en eigendunum til stórtjóns. Hins vegar eru mikil líkindi til, að hægt væri að selja þessi skip fyrir allhátt verð, meðan eftirspurn eftir skipum er sem mest, og að fyrir verð þeirra mætti fá nýleg, eða ef til vill alveg ný skip, og yrði þá unt að yngja skipastólinn upp, útgjörðarmönnum að kostnaðarlausu, og væri það engan veginn lítilsverð.

Þetta er ekki sagt út í bláinn, því þetta hefir verið gjört hjer af leiknum kaupsýslumönnum. Ásgeir Pjetursson keypti »Christian IX.« og seldi hann eftir stuttan tíma með talsverðum hag, og notar að sjálfsögðu þann hag til að auka útveg sinn. Thor Jensen keypti og gamla »Mjölni« og átti hann nokkra mánuði, og seldi hann þá aftur með miklum hag. Nú hefir hann gjört ráðstafanir til að kaupa stærra skip í hans stað, og getur ef til vill fengið það fyrir verð Mjölnis. Virðist þetta vera auðsær hagar, eigi að eins fyrir þessa einstaklinga heldur og fyrir þjóðarheildina. Þvi meira framrymi (Tonnage) sem vjer Íslendingar höfum ráð yfir, því betur erum vjer á vegi staddir með aðflutninga til, og jeg veit, að Thor Jensen hefir getað boðið landsstjórninni farmrúm í skipum, sem hann hefir þegar keypt. En nú er það alkunna, að á þessum tímum

er ekki hægt að fá annað en gömul skip. Þeir sem þau kaupa, hafa því í hyggju, að reyna að koma þeim af sjer, ef þeir sjá sjer fært að fá nýrri og betri skip í staðinn, og setti það að vera auðsær þjóðarhagur. En þröskuldur fyrir því gæti þessi lög orðið. Hversu rúm sem undanþágan er, gæti bannið þó komið í veg fyrir, að slík gömul skip yrði seld. Setjum sem dæmi, að viðkomanda væri settur sólarhringsfrestur, eða jafnvel styttri, og hann væri staddur í útlöndum. Svárið gæti komið of seint frá stjórninni hjer og svo gæti gengið koll af kolli.

Enn má gjöra ráð fyrir, að vjer af einhverjum ástæðum fengjum eigi kol frá Englandi eða eitthvað annað það, er til útgjörðar heyrir, eða þetta yrði svo dýrt, að engin tök væri á að gjöra út, þá væri eigi annað fyrir en að leggja skipunum upp. Hvað væri þá unnið við bannið. Mjer mun svarað því, að þá mundi stjórnin að sjálfsögðu veita undanþágu. En þá væri það um seinan. Enginn óvitlaus útlendingur mundi bjóða sæmilegt verð í skip, sem hann vissi, að seljandi gæti eigi haft neitt upp úr, ef hann eigi keypti af honum.

Af þessum ástæðum mun jeg greiða atkv. móti frv.

Einar Arnórsson: Mjer koma dálítið kynlega fyrir sjónir þessi skoðanaskifti háttv. þm. V.-Ísf. (M. Ó.), þar sem hann var aðalflutningsmaður frv. Biður hann nú háttv. deild í öllum guðanna bænum að drepa þetta fóstur sitt.

Háttv. flutnm. (M. Ó.) ljét sjer þau orðum munn fara, að jeg hefði sett nafn hans, sem fyrsta flutningsmanns undir frv. í óleyfi hans. Jeg verð þó að leyfa mjer að lýsa því yfir, að þau orð eru algjör fjarstæða. Hann kom sjálfur til

mín og bað mig að vera annan flutnm. og setti jeg nafn hans fremst, að honum og háttv. þm. Borgf. (P. O.) ásjáandi. Hafði hann þá engin mótmæli í frammi, og er því síður en svo að í óleyfi væri. Enda var það ekki nema sjálfsagt, að hann væri 1. flutningsmaður, þar sem það er alkunnugt, að hann telur sig forgöngumann allra þeirra mála, er sjávarútveg snerta.

Verður því ekki vægara um þessi ummæli háttv. 1. flutnm. (M. Ó.) sagt en að eitthvað sje hárukt við þau. En ummæli þessi geta alls ekki bitnað á mjer, þar sem jeg hefi votta að mínu máli. (*Pjetur Ottesen:* Það er alveg rjett, sem háttv. 2. þm. Árn. (E. A.) segir).

Nú verð jeg að segja það, að ræða háttv. flutnm. (M. Ó.) hefir alls ekki sannfært mig um það, að hann hafi haft rangt fyrir sjer, þegar hann gjörðist flutnm. frv. þessa.

Alkunnugt er það, að í öðrum löndum er lagt á samskonar bann við sölu skipa úr landi og andmæli háttv. flm. (M. Ó.) gegn banni þessu hjer, eru sjálfsagt ekki á meiri rökum byggð en samskonar andmæli annars staðar, og hafa þau þó ekki sannfært menn þar. Nú býst jeg við, að ástandið hjer sje svipað og í öðrum löndum, og ættu því mótmæli háttv. flutnm. (M. Ó.) ekki að verða bráðdrepani fyrir málið.

Háttv. flutnm. (M. Ó.) sagði, að engir mundu hafa í hyggju hjer að selja skip úr landi. Slíkt hefir þó komið fyrir, og nefndi hann sjálfur í ræðu sinni tvö skip, sem seld hefðu verið, ekki alls fyrir löngu. (*Skúli Thoroddsen:* Og eitt stórt gufuskip á Ísafirði).

Þá var ein ástæðan sem hv. flutnm. (M. Ó.) færði móti frv. þessu, sem jeg tel að visu nokkurs verða. En hún var sú, að óheppilegt væri, að menn hefðu ekki leyfi til að selja gömul skip, með

það fyrir augum, að fá ný í staðinn. Þegar svo stæði á, gæti algjört sölubann verið óheppilegt.

En nú segir svo í frv. þessu, að stjórnin hafi heimild til að veita undpágu frá banninu, þegar sjerstakar ástæður sjeu til. Má vera, að eftir frv. sje heimild þessi of takmörkuð, og hefi jeg einmitt hugsað mjer að koma með brtt., er rýmki undanþágu heimildina.

Vil jeg að stjórnin hafi fult frjálsræði til að veita undanþágu þessa, og treysti jeg henni til að bera fult skyn á, hve nær veita beri hana; t. d. þegar menn hafa í hyggju að selja gamalt skip fyrir nýtt, enda sjeu fullnægjandi skirteini fyrir því o. s. frv.

Þá vildi háttv. flutnm. (M. Ó.) gjöra mikið úr því, að fyrir gæti komið að samningar yrðu að vera svo skjótgjörðir, að ekki næðist til stjórnarinnar.

Þótt nú svo væri, þá tel jeg það ekki fullgilda ástæðu til að fella frv., því að ef alþjóðar nauðsyn krefur, þá verða hagsmunir einstaklingsins að lúta í lægra haldi.

Annars get jeg ekki skilið, að um svo skjótgjörða samninga sje að ræða, því að þótt tilboð kæmi frá öðrum löndum, mundi það ekki bundið við svo ákveðinn tíma, þar sem öll skeyti og orðsendingar um símann eru nú svo miklu seinni í ferðum en á friðartímum, og sendandi getur ekki vitað, hve nær skeyti hans kemur viðtakanda í hendur, vegna tafa á leiðinni, og getur því varla sett mjög nauman frest. Og svo má ná til stjórnarinnar í síma, svo að þessi ástæða hv. samflutningsmanns míns (M. Ó.) er harla ljettvæg.

Tel jeg það mjög líklegt, ef engar skordur verða settar, að þá rýrni skipastóll okkar, þar sem nú er geipiverð boðið fyrir skip, og er það freisting fyrir menn að selja skip sín til þess að græða fje á þeim.

Ef jeg til dæmis ætti skip nú, og vildi hætta kaupsyslu, þá mundi mjer innan handar að selja það með 100 þúsunda til 200 þúsunda króna ábata, og setjast síðan í helgan stein, og eiga náðuga daga.

Þótt nú frv. þetta setji hömlur á brask manna, þá tek jeg það ekki nærri mjer, því að jeg álit að alþjóðar heill standi ofar en gróðafíkn einstakra manna.

Það er satt, að enginn ákveðinn tími er til tekinn í frv., en full ástæða finst mjer til, að bann þetta standi meðan sömu ástæður haldast og nú eru. Þá mundi stjórnin geta afnumið lögin með bráðabirgðalögum, ef ástæðurnar breytast skyndilega.

Sem sagt, þá hefir háttv. flutnm. (M. Ó.) ekki getað sannfært mig um, að frv. þetta sje ekki jafn nauðsynlegt og það var, þegar við sömdum það í fyrstu. En háttv. deild ræður hvað hún gjörir við það. Mjer finst það dálítið skritið, að við veitum stjórninni leyfi til að kaupa skip fyrir ærna peninga, til þess að auka skipastólinn, af því að hann er ónógur, en setjum þó engar skordur við því, að einstakir menn rýri hann eftir vild sinni, með því að selja skip sín til annarra landa. Slikt er ósamræmi og hreinasta mótsögn.

Þá er meira samræmi í því, að veita stjórninni heimild til að banna skipasölu og skipaleigu úr landi, og jafnframt heimild til að veita undanþágu, þegar sjerstakar ástæður eru fyrir hendi.

Ein ógætnisvilla hefir slæðst inn í sektarákvæðið í 2. gr. frv. Þar stendur 10—200 þús. kr. í stað 10,000—200,000 kr. og mun jeg koma með brtt., sem lagfæri þetta.

Um sektarákvæðin skal jeg geta þess, að lægri mega sektirnar ekki vera, ef bannið á að koma að haldi. En ef svo fer, að sektirnar reynast of háar í einhverju tilfelli, getur sökunautur með

samningi gengið að lægri sektargreiðslu, ef hann vill, og málshöfðun niðurfallið, þar sem með málið skal fara sem almenn lögreglumál.

Vil jeg svo leyfa mjer að afhenda hæstv. forseta brtt. mína, og óska þess um leið, að háttv. deild láti mál þetta ná fram að ganga.

Bjarni Jónsson: Jeg þarf ekki að vera orðmargur, því að háttv. 2. þm. Árn. (E. A.) hefir að mestu tekið af mjer ómakið. Jeg vildi að eins beina þeirri spurningu til hæstv. stjórnar, hvort hún treysti sjer ekki til að hughreysta og hugga svo hv. fyrverandi flutnm. (M. Ó.), að hann geti greitt atkv. með frv.

Hvort telur hún sjer ekki fært að veita undanþáguna alt af, þegar fullar ástæður eru til?

Jeg lit svo á, sem það sje sjálfsagður hlutur, og sje jeg þá ekki lengur hættu þá, er af því gæti leitt, að samþykkja frv.

Annars tel jeg mikið unnið með lögum þessum, þótt ekki væri nema það, að engin skipasala færi fram út úr landinu án þess að stjórnin vissi af. Vil jeg því eindregið mæla með því, að frv. verði samþykkt.

Ráðherra Björn Kristjánsson: Viðvíkjandi spurningu háttv. þm. Dala. (B. J.), vil jeg leyfa mjer að lýsa því yfir, — jeghygg, að mjer sje óhættað gjöra það fyrir hönd stjórnarinnar allrar, — að hún mundi veita undanþágu þessa, þegar ástæður eru fyrir hendi, og að það getur ekki orðið til óhags fyrir land og þjóð.

Pjetur Ottesen: Mjer þykir það kynlegt, hversu hugur háttv. flutnm. (M. Ó.) hefir snúist á áttinni síðan frv. þetta var samið.

Það er alveg rjett, að jeg átti upptök-

in að því, að mál þetta komst inn í þingið. Jeg hafði sem sagt heyrt þess getið, að það mundi jafnvel vera í ráði, að eitthvað af fiskiflotanum okkar, trollurunum, yrði selt út úr landinu.

Það er altalað að Englendingar bjóði afskaplegt verð í slík skip, enda er það næsta eðlilegt, þar sem skipastóll þeirra ekki hvað sist, hefir orðið fyrir svo miklum hnekki, en þeir neta einmitt skip af þessari gerð svo mikið í þarfir hernaðarins. Jeg man ekki betur, en að háttv. aðalflutningsm. þessa frv. (M. Ó.) ljeti falla orð við mig í þá átt, er mál þetta var hjer til 1. umr., að hann hefði komist að raun um það, að þessi grunur minn, um sölu skipa út úr landinu, mundi vera á fullum rökum bygður.

Það má að visu segja, að frv. þetta gangi fullnærri rjetti skipaeigenda, en eins og háttv. 2. þm. Árn. (E. A.) hefir rjettilega tek'ð fram, verður augnabliks-hagur einstaklingsins að lúta í lægra haldi fyrir hagsmunum, heill og velferð þjóðarinnar, þegar þetta getur ekki farið saman.

Hjer er um þjóðarnauðsyn að ræða, og við megum illa við því, hjer norður á hjara heims og fjarri alþjóðaleiðum, að höggvið sje skarð í þann litla skipaflota, sem til er í landinu.

Úr því að frv. þetta gangi alt of nærri rjetti skipaeigenda, dregur það og, að landsstjórnin getur veitt undanþágu í vissum tilfellum.

Ef skipaeigendur væru svo hepnir, að geta nú selt þau skip, sem farin eru að eldast og fengið önnur ný í staðinn, sem þó naumast þarf að gjöra ráð fyrir, eins og nú er högum háttað, þar sem nær ómögulegt er að fá skip, hvað sem i boði er, þá mun stjórnin að sjálfsögðu líta á þær ástæður og gefa undanþágu.

Það var fyrir nokkrum árum, að hjeðan voru seld fiskiskip mörg til Færøya. Það hefir má ske verið stundar-

hagnaður fyrir seljendur, en stórhnekkir bæði fyrir þá og landið þegar frá leið, því það er öllum kunnugt, að fiskiskip hafa borið hjer góðan arð og veitt bestu atvinnu.

Jeg vil að síðustu lýsa yfir því, að jeg felst á brtt. háttv. 2. þm. Árn. (S. S) og vona, að frv. með þeim breytingum fái fram að ganga.

Flutum. (Matthías Ólafsson): Jeg stend ekki upp sem flutnm. frv., þótt jeg sje talinn svo.

Jeg verð að álita, að þar sem háttv. 2. þm. Árn. (E. A.) bæði samdi og skrifaði frv., þá beri að telja hann fyrsta flutningsmann þess. En þetta skiftir ekki miklu máli.

Annars nenni jeg ekki að elta ólar við háttv. þm. (E. A.) um efni, sem eigi skiftir meira máli en þetta atriði. Hann fer að minsta kosti á hlið við sannleikann, svo sem vandi er prókúratara, þeirra, er eigi þykja finustu tegundar.

Hvert einasta orð af því, er jeg hefi sagt um þetta efni, er sannleikur. En eins og þegar er sagt skiftir þetta engu máli.

Hann má, óátalið af mjer, hafa gagnstæða aðferð þeirri, er jeg hefi haft, að kannast, við að mjer hafi skjátlást, og reyna að bæta úr því.

Háttv. þm. Borgfirðinga (P. O.) taldi mjög misráðið, að þilskipin voru seld um árið til Færeyinga. Veit hann þá eigi að síðustu árin, áður en þau voru seld, hafði einatt tapast á útgjörðinni; skipin voru allflest orðin svo ljeleg, að við borð lá, að menn fengi ekki að gjöra þau út, og aðgjörðir hjer svo afskaplega dýrar, að ekkert útlit var fyrir, að það gæti borgað sig. Það verður þvert á móti að telja happ, að svo fór sem fór. Þeir, sem áttu skipin og ekki skulduðu alt, sem þeir fengu fyrir

þau, munu hafa lagt það fje, sem þeir fengu fyrir skipin í botnvörpuskip, og hafa eigi haft ástæðu til að iðrast þess.

Háttv. 2 þm. Árn. (E. A.) vildi halda því fram, að þetta gjörðu aðrar þjóðir. Það er rjett, en þess ber að gæta, að þar eru kauphallir, þar sem skipin geta gengið kaupum og sölum. Hann hefir ekki komið með þá brtt., að landssjóður kaupi þá skipin, ef menn vilja selja. Það hefði verið annað mál. En þetta, sem hjer liggur fyrir, er sama sem að taka eignir manna og gjöra þær ónýtar. Menn mega þá ekki losna við skipin, þótt þeir t. d. geti ekki haldið þeim úti sakir skorts á kolum eða öðrum nauðsynjavörum. Hjer eru að vísu menn, sem vilja kaupa, en engin sönnun er fyrir því, að þeir sitji fyrir kaupum á skipum, sem menn hjer kynnu að vilja selja, af því að hjer er engin kauphöll og menn vita því eigi um, hvort skip eru föl eða eigi. Útgjörðarmenn hjer hafa enga tilhneigingu til að selja í gróðaskyni, heldur til að fá ný í staðinn. Það er ekki nema von, að menn vilja losa sig við úrelta skrokka og fá í staðinn bestu skip, og nota sjer til þess þarfir manna í öðrum löndum. Jeg held, að með lögum þessum sje gjörð tilraun til að spilla fyrir því, að menn getið fengið sjer nýskip. Hv. 2. þm. Árn. (E. A.) talaði um undanþágur. Það er ekki sagt, að allar stjórnir vildu veita slíkar undanþágur. Fjelag gæti staðið tæpt og viljað ná sjer í fje með því að selja. En það er ekki hægt hjer, vegna þess að kauphallir vantar.

Því er ómögulegt að bera það saman, þótt aðrar þjóðir leggi á útflutningsbann. Jeg hefi alt af búist við, að þessi stjórn gjörði sem mest til að bæta úr þessum nauðungarlögum. En önnur stjórn getur komið, sem tregari yrði til að veita undanþágu. Þess vegna er

mjer ekki fullnægt með brtt. þeirri, sem háttv. 2. þm. Árn. (E. A.) talaði um.

Pjetur Þórðarson: Háttv. þm. V.-Ísf. (M. Ó.) lagði háttv. deild — og þar með hverjum einstökum þm. — mjög »ríkt á hjarta« úrslit þessa máls, og ætla jeg því að gjöra grein fyrir minnu atkvæði. Sami háttv. þm. (M. Ó.) lýsti það ástæðuna fyrir hughvörfum sínum í þessu máli, að alt of nærri væri gengið rjetti skipaeigenda, að gjöra þeim ókleift að selja skip sín, ef alt, sem til útgjörðar heyrir, yrði óhæfilega dýrt. Það vildi svo til um daginn, að jeg varð heyrnarvottur að því, er nafnkendur útgjörðarmaður, sem er gufuskipaeigandi, var að tala við einhverja um það, hvað þingið myndi gjöra við breska samninginn. Hann ljét þau orð falla, að ef þingið gjörði ekkert til að bæta úr viðskiftunum um innkaup á útgjörðarvörum, eða gjörði ónóg til að ráða bót á afleiðingum styrjaldarinnar fyrir fiskveiðarnar, þá væri rjettast að selja öll skip á einu »bretti« út úr landinu.

Þetta tel jeg a lpyðingarmikið atriði. Vegna þessarar hættu, verð jeg að segja, að það gladdi mig, er frv. þetta kom fram. Af því mun mega ráða, hvernig jeg greiði atkv. í þessu máli.

Einar Arnórsson: Að eins örlitla athugasemd. Jeg get ekki af ræðu hv. þm. (P. Þ.), er síðast talaði, vitað, hvernig hann muni greiða atkvæði. (*Pjetur Þórðarson:* Jeg sagði: Það gladdi mig, er frv. kom fram). Jeg ætlaði að leiða sömu ályktun af sögu hans, og hann gjörði. Þetta styrkir mig í því, að frv. eigi að ganga fram.

Háttv. þm. V.-Ísf. (M. Ó.), minn góði fyrverandi samflutningsmaður að þessu

frv., faðir þess og fóstari, lagði áherslu á, að útgjörðarkostnaðurinn gæti orðið svo mikill, að ekki borgaði sig að halda skipunum út. Af því ályktaði hann, að þetta frv. ætti ekki að ganga fram. Getur verið, að þessi forsenda reynist rjett. En ályktun hans er ekki rjett fyrir því. Þótt útgjörð borgaði sig ekki um stund, leiðir ekki af því, að rjett væri, að leyfa ótakmarkaða sölu skipa úr landi. Slikt gæti lagast skjótlega, t. d. með samningum. Hann gleymdi og þeim »faktor«, að stjórnin hefir undanþáguheimildina, ef illa tekst til. Samt vona jeg, ef brtt. mín verður samþykkt, að stjórnin leyfi ekki söluna alt af skilyrðislaust. Ástandið gæti fljótt breytst, og þá gæti verið stórhættulegt, að hafa fargað öllum skipastól. Háttv. þm. V.-Ísf. (M. Ó.) bjóst við, að stjórnin mundi veita undanþágur, en var hins vegar svo bölsýnn, að hann bjóst við, að stjórnin myndi velta af stóli, og þá myndi koma önnur verri. Jeg fyrir mitt leyti, veit engar líkur til, að stjórnin fari frá fyrri en á næsta þingi, svo framarlega sem dauðinn tekur ekki í taumana, eða vanheilsa komi til, sem jeg vona, að ekki verði. Býst jeg því við, að háttv. þm. V.-Ísf. (M. Ó.) geti verið rólegur fram eftir sumrinu, fyrst hann treystir stjórninni, sem nú er. Því virðist mjer, sem þetta, sem háttv. samflutningsm. minn (M. Ó.) tók fram, sje að eins grýla til að hræða menn til að segja nei, er atkv. verða greidd um frv. Vitánlega mun enginn deildarmanna svo í höfðinu, að hann taki nokkurt mark á þessu.

Háttv. þm. (M. Ó.) spurði, hvaða rjett þingið hefði til að taka eignir manna. Þá er jeg heyrði það, flaug mjer það ótrúlega í hug, að háttv. 1. flutnm. frv. (M. Ó.) hefði ekki lesið það. Í frv. er alls ekki ákveðið, að taka eignir nokkurs

Sala og leiga skipa.

manns, heldur að eins takmarka ráðstöfunarrjett yfir þeim. Hjer hefir verið áður samþ. í deildinni, að útflutningur á mör skuli bannaður. Var það sama sem að taka mörinn af mönnum? Háttv. samflutningsmanni (M. Ó.) þótti ekki rjettlátt, að útiloka skipin frá markaði. Þau eru með þessu frv. alls ekki útilokuð frá markaði. Auk undanþágunnar er þeim heimilaður markaður innanlands. Menn myndu hjer oft kaupa skip hver af öðrum. Hann mintist á kauphallir erlendis. Það er rjett, að þar eru skipa-*»børsar«*, þar sem skipaverslunin gengur greiðlega, en aftur eru skip þar svo miklu fleiri, að það jafnar hvað annað upp. En samt er talin nauðsyn á, að útiloka flutning skipa úr þeim löndum. Og þótt skipa-*»børsar«* sjeu og útflutningsbann, þá ber að sama brunni, því að skipin verða samt kyrr í landinu, og ef verðfall verður á skipum, hlýtur tap af því að lokum samt að lenda á þarlands mönnum. Svo að fyrir þjóðarauðinn skiftir þetta ekki máli. Af stærri skipum munu vera hjer 3, og auk þess nokkuð margt af smærri skipum, svo svo menn sjá, hve mikið vjer megu missa. Til merkis um, hve sjálfsagt menn í öðrum löndum telja slíkt bann á þessum tímum, skal jeg geta þess, að frá Norðmanni einum kom skeyti til stjórnarinnar, þar sem hann bað leyfis til að flytja skip úr landinu, sem hann átti hjer. Þessi Norðmaður hjelt, að hjer væri bann. Þetta er ríkt í meðvitund manna. Jeg vil að eins spyrja hv. deild, hvort viturlegra muni, að samþ. frv. með undanþáguheimild fyrir stjórnina, og tryggja með því, að skipastóllinn geti haldist óskertur, eða að láta alt dankast áfram eins og nú er.

Háttv. þm. Dala. (B. J.) tók það rjettilega fram, að þótt undanþáguheimildin væri mikið notuð, væri þó alt af mik-

ilsvert fyrir stjórnina, að vita, hvað selt er og hvað ekki.

Jeg vil bæta því við, sakir ótta hv. samflutningsmanns míns (M. Ó.) við stjórnarskifti, að það mun hægt fyrir hann, að gjöra tilraun til að fá bannlög þessi afnumin þegar á þinginu í sumar. Þá gæti hann komið með frv. um það. Annars býst jeg ekki við, að hið háa Alþingi óskaði þess, að nokkrir þeir menn tæki stjórnina að sjer, er ekki væri trúandi til að fara skynsamlega að ráði sínu í þessu efni eða öðru.

Flutnm. (Matthías Ólafsson):

Það er rjett, að hættulegt gæti orðið, ef of mörg skip væru látin burtu úr landinu. En hafa menn athugað það, hvort þjóðin muni hingað til hafa grætt eða tapað á útflutningi skipa úr landinu? Hingað til hefir hún haft hag af því. Það hafa verið seld eingöngu gömul skip. (*Einar Arnórsson*: Þetta kemur ekki málinu við). Jú, það kemur því einmitt mikið við. Þetta frv. gæti girt fyrir það, að menn fengju sjer ný skip fyrir gömul. Maður, sem ætlar sjer að kaupa stórt, nýtt flutningaskip, verður að hætta við það, er hann getur ekki selt gömlu skrokkana. En aftur myndu menn að sjálfsögðu selja gömlu skipin, ef þeir hefðu trygt sjer ný. Þetta er hagur. (*Gísli Sveinsson*: Þetta skil jeg ekki). Það er ekki von að háttv. þm. V.-Sk. (G. Sv.) skilji þetta. Auðvitað hefir þingið ráð til þess, að svifta menn slíkum hag. Annars get jeg tekið það fram, að væri jeg stjórnin, myndi jeg eftir orðum manna hjer í dag, telja heimilt að gefa alt af undanþágu. Þjóðfjlagið græðir mest á því, að borgarar þess sjeu frjálsir að því, að selja skip sín, hvert sem þeim sýnist. Því að þegar borgararnir græða, græðir þjóðfjlagið. Þetta virðist að eins vera þrái

hjá mönnum. Þeir hafa fallist á, að undanþágur eigi að veita, en vilja fá lög um útflutningsbann, eins og aðrir. Þetta er því bara eftiröpun og annað ekki.

Jörundur Brynjólfsson: Út af síðustu ammælum hv. þm. V.-Ísf. (M. Ó.), vil jeg taka það fram, að mitt atkvæði með þessu frv. þýðir ekki það, að stjórnin skuli ætíð veita undanþágu. Jeg get vel felt mig við brtt. hv. 2. þm. Árn. (E. A.), en tel samt sjálfsagt, að sölu skipa eigi ekki að leyfa, nema sjerstakar ástæður sje fyrir hendi.

Einar Arnórsson: Hv. þm. V.-Ísf. (M. Ó.) tók það fram síðast, að stjórnin mætti alt af veita undanþágu, og því væru lögin þýðingarlaus. Hvi er hann þá á móti þeim? En lögin eru samt ekki þýðingarlaus. Ef svo kæmi fyrir, að stjórnin yrði að álíta sölu óforsvaranlega og skaðsamlega, þá getur hún ætíð tekið í taumana.

ATKVGR.

Brtt. 173, 1. samp. í e. hlj.

Brtt. 173, 2. samp. án atkvgr.

Frv. svo breytt samp. með 20 : 3 atkv.

að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu:

já:

nei:

Hákon Kristóferss., Magnús Guðmundss.,
Jón Jónsson, Matthias Ólafsson,
Jörundur Brynjólfss., Benedikt Sveinsson,
Magnús Pjetursson,
Pjetur Ottesen,
Pjetur Þórðarson,
Sigurður Sigurðss.,
Skúli Thoroddsen,
Stefán Stefánsson,
Þorleifur Jónsson,
Þorsteinn Jónsson,
Þórarinn Jónsson,
Bjarni Jónsson,

já:

Björn Kristjánsson,
Björn Stefánsson,
Einar Arnórsson,
Einar Árnason,
Einar Jónsson,
Gísli Sveinsson,
Ólafur Briem.

Þrír þingmenn fjarstaddir.

Frv. afgreitt til Ed.

(A. 172).

8. Millilandaskip.

Á 17. fundi í Nd., mánudaginn 8. janúar, var útbýtt

Frv. til laga um kaup á eimskipum til vöruflutninga milli Íslands og útlanda (A. 86).

Á 18. fundi í Nd., þriðjudaginn 9. janúar, var frumvarpið tekið til 1. umr. (A. 86).

Of skamt liðið frá útbýtingu. Forseti leitaði leyfis til afbrigða, og voru þau leyfð og samp. í e. hlj.

Framsm. (Magnús Pjetursson):

Þetta frv. er fram borið eftir samhljóða ályktun samgöngumálanefnda Alþingis. Þó skal það tekið fram, að háttv. þm. N.-Þ. (B. Sv.) hefir verið veikur, og ekki getað tekið þátt í störfum nefndarinnar upp á síðkastið, og var því ekki með í þessari ályktun.

Undanfarna daga höfum vjer í þessari háttv. deild verið að heimila landstjórninni ýmsar öryggisráðstafanir. Fyrst var henni heimilað að kaupa matvæli og aðrar lifsnauðsynjar landinu til tryggingar á þessu nýbyrjaða ári. Því næst heimilum vjer henni að kaupa skip,

til þess meðal annars, að flytja lífsnauðsynjar út um smáhafnirnar, dreifa þeim út um landið. En enn þá hefir engin sjerstök ráðstöfun verið gjörð, til þess að auka trygginguna fyrir því, að lífsnauðsynjarnar komist til landsins. Á því veltur þó alveg um þær ráðstafanir, sem jeg áðan nefndi, og mætti því virðast svo, sem hjer væri farið aftan að siðunum, að koma siðast með tillögur til þeirrar tryggingarráðsstöfunar, sem orðið getur grundvöllurinn undir og skilyrði fyrir, að aðrar ráðstafanir komist til framkvæmda.

Hugsanlegt væri nú, að einhverir hefðu morrað áfram mókandi með þá ímyndun, að við þessu þyrfti sist að gjöra; vjer værum ekki á neinu flæðiskeri staddir, að því er snertir vöruflytninga milli Íslands og útlanda. Jeg skal fúslega játa, að sú ímyndun hefir við nokkur rök að styðjast, því að eins og bent var á í nál. og flgskj. 2 við það, þá er útlitið svo nú, að líkur eru til, að með þeim skipum, sem ætlað er að ganga eftir föstum áætlunum, muni mega flytja meiri vörur árið 1917, heldur en flutt var 1916. Þetta er sjálfsagt rjett til getið svo langt, sem það nær, en það er ekki nema hálfsgöð sagan. Þess er ekki gætt, að fjöldi aukaskipa flutti hingað vörur siðastliðið ár, og enginn veit hvernig verða muni með þess konar ferðir þetta ár. Þó má gjöra ráð fyrir, að ef ástandið umhverfis oss yrði litlum breytingum undirorpið, þá væri lítill ástæða til að óttast, að skorta mundi skipakost til vöruflytninga milli Íslands og útlanda. En það vita allir, að fátt í heiminum er nú á jafn hverfanda hveli, eins og skipakostur og skipagöngur. Enn ber þess að gæta, að áætlanaskip þessi, sem jeg mintist á, og flytningsmöguleikarnir með þeim, er að miklu leyti staðbundið. Bundið við það, að flytningur til og frá land-

inu verði mestmegnis frá Norðurlöndum og Stóra-Bretlandi. Þetta á að minsta kosti algjörlega við skip Sameinaða fjelagsins. Þeim skipum getum vjer aldrei búist við, að snúa af braut sinni eftir okkar þörfum eða nauðsyn, enda er mjög vafasamt, hvort hyggilegt sje að varpa of miklu af áhyggjum vorum upp á það fjelag. Jeg mun siðar fá tækifæri til að minnast á Sameinaða fjelagið, og geymi mjer því að tala meira um það nú.

Oss er öllum vel kunnugt, að þær leiðir, sem jeg áðan nefndi og hingað til hafa verið okkar aðalaðdráttarbrautir, hafa verið að smáþrengjast, og hver getur eða þorir að ábyrgjast, að þær lokist ekki alveg á árinu 1917? Vjer skulum vona, að þær haldist opnar, en vjer megum ekki treysta því. Öll sund geta lokast fyrir oss og öll bönd geta brostið. Ófriðurinn getur harðnað enn, og ný ríki dregist inn í hann. Hafnbann getur lagst á ný lönd, og margt komið fyrir af líku taki. Og hvar stöndum vjer, ef vjer alt í einu stæðum uppi, án annars skipakosts til millilandaferða en Eimskipafjelagsbátanna og hins fyrirhugaða standferðadalls.

Hvernig sem annað fer, eru þó mestar líkur til, að Vesturheimur verði sá »heimur«, sem siðast lokast fyrir oss. En til þess að geta flutt þaðan nokkuð, sem um munar, vantar oss skipakost.

Það má auðvitað segja sem svo, að þessar framangreindu ástæður, sem meðal annars vöktu fyrir nefndinni og komu af stað þessu frv., sje ástæðulitill ótti, sem gangi hjartveiki næst, og vel mætti oss líka, þótt svo reyndist. En til er líka annarskonar ótti. Óttinn við það, að landið gæti tapað nokkru fje á því, að kaupa skip nú, þegar þau eru í slíku geipiverði. Ekki vill nefndin draga neinn dul á það, að ef skip falla fljótlega í verði, sem fyrir getur komið, þó

Millilandaskip.

óvíst sje, þá mun landið tapa talsverðu fje á slíkum kaupum. En ef svo færi, sem enginn getur af tekið, að aðflutningar teppist, vegna þess, að oss vantar skipakost, þá gæti tjón þjóðarinnar orðið svo stórkostlegt, að ekki yrði metið til peninga, og sá skaði yrði seint bættur. Ótti nefndarinnar virðist mjer því þjóðinni hollari og mega teljast forsjálni. En hinn óttinn er það sama, sem svo oft áður hefir gjört vart við sig, og endar venjulega með þeirri óheppilegu sparsemi, að spara eyrinn en kasta krónunni.

Það sæti síst á okkur nú, að hallmæla í nokkru fyrri þingum, en þess mætti þó geta, að jeg býst við, að flestir í þessari háttv. deild, og þótt víðar væri leitað, líti nú svo á, að vjer hingað til höfum verið um of smástigir, og skamm-sýnir með afbrigðum, að því er snertir samgöngumál vor. Það hefir oft áður komið til orða hjer á Alþingi, að kaupa skip, en aldrei orðið úr, og nú dylst víst engum, að það hafi verið að spara eyrinn en kasta krónunni.

Það er mikið fje, sem þarf til þess, að kaupa svona stórt skip nú á tímum, og verða menn því til þess að spyrja, hvar vjer getum fengið alt það fje. Því miður getur nefndin ekki svarað því ákveðið, enda býst sennilega enginn við því; hún vill að eins geta þess, að hún treystir bönkunum hjer til hins besta í þessu efni, þegar svo á stendur, að þjóðarnauðsyn krefur. Annars yrði að leita láns utan Íslands. Jeg er þó í vafa um, að það væri nauðsynlegt, því vitanlega liggur ógrynni fjár — á okkar mælikvarða — hjer í landinu í sparisjóðum og víðar, sem sjálfsagt getur verið að einhverju leyti á reiðum höndum. Og jeg efast ekki um, að þjóðin yrði fús til þess að hlaupa undir bagga, ef á hennar náðir þyrfti að leita.

»Skárri er það nú ofurhuginn«, hefi jeg heyrt menn segja, »að ætla nú, auk

strandferðaskipsins, að kaupa stórt vöruflutningaskip«.

Já, fyrr má nú vera ofurhugi! að alt landið ætti að þora að ráðast í, sem tryggingarráðstöfun, það sama sem einstakir menn á þessu landi hafa gjört og gjöra enn í eigin hagsmunum skyni. Nei, það er víst óhætt að segja það, að hingað til hefir ofurhugi Alþingis ekki leitt þjóðina á glapstigu.

Jeg vil, áður en jeg lýk máli mínu, lýsa yfir því fyrir nefndarinnar hönd, að þótt vjer nú leggjum til, sem tryggingarráðstöfun, að landsþjóður nú kaupi skip, þá álltur nefndin, að framtíðarfyrirkomulag til eflingar samgangna vorra, verði fyrst og fremst í því fólgið, að efla sem mest og best Eimskipafjelag Íslands, og væntir, að þjóðin láti það ekki undir höfuð leggjast. En útgjörð á landsins kostnað sje að eins að skoða sem bráðabirgðaráðstöfun.

Þjóðin væntir þess af oss, að vjer látum einskis ófreistað til þess að tryggja henni lífsnauðsynjar. Og fyrsta tryggingarráðstöfunin til þess, er að tryggja oss nægan skipakost.

Það er að visu svo, að þetta frv. er að eins heimild fyrir landsstjórnina, en nefndin væntir þess, að hæstv. stjórn sleppi ekki góðu tækifæri til skipa-kaupa, þótt nauðsynin ekki væri öllum augljós, og dragi það ekki of mjög á langinn. Enda er það víst, að allir góðir Íslendingar geta miklu fremur afsakað, þó gjörðar sje öryggisráðstafanir, sem síðar mætti segja um, að komast hefði mátt hjá, heldur en ofmikið tóm-læti og hættulega varfærni.

Bjarni Jónsson: Jeg held, að það sje alveg rjettmætt að segja það, að ofurhuginn hafi ekki drepíð þessa þjóð nje þing, nje heldur hafi nú ofurhuginn riðið nefndina á slig.

Það er einkennilegt, að vjer, sem hjer

sitjum á hala veraldar, þykjumst vera öruggir um líf vort og þarfir, þótt engin tók höfum vjer haft, eða viðleitni til þess, að tryggja oss, ef ekki væru aðrir til þess að hjálpa.

Jeg tel því nefndina hafa stigið lofsvert spor í rjetta átt og enga hættu á því, að stjórnin fari ekki að vilja hennar, því að þessi stjórn er betur sett en nokkur stjórn, sem verið hefir, til þess að krefjast fullveldis Íslandi til handa í öllum þess málum; hún þarf enga flokkaskiftingu að óttast, og getur því hafið sína göngu með því að krefjast samhuga fullrar viðurkenningar í öllum vorum málum, og þá ekki síst snúið sjer að því, eins og hæstv. forsætisráðh. (J. M.) lýsti yfir í stefnuskrá sinni, að varðveita landið.

Það er ekki um skör fram, þótt vjer gjörum nú ráðstafanir, sem ella eru óvenjulegar. En eins og vjer vitum, hefir nýlega verið hafnað friðarboðum, sem fram hafa komið. Við það harðnar ófriðurinn um allan helming, og þó mest á sjó, því að vafalaust gjöra Miðveldin alt, sem unt er, til þess að hnekkja siglingum til Englands. Hjer er þá tvent á að líta, bæði það, að vjer getum lent í skipaskorti, til þess að halda uppi samgöngum við England, og hitt, að ef hafnbann verður lagt á England, og það umgirt með kaþátum, þá er úti sú linkind, sem oss hefir verið veitt, og jeg tel oss hafa keypt of dýrt.

En hvað eigum vjer þá að gjöra?

Þá duga ekki 1—2 dallar til þess að sækja þarfir vorar til Vesturheims. En þá verður stjórnin að hafa heimild til þess, að tryggja landið á annan veg. Jeg mun því við 2. umr. koma fram með brtt. um, að veita stjórninni heimild til þess, að kaupa 2—3 skip, sem þó er líklega of lítið, en jeg þori ekki að nefna hærri tölu, af því að jeg býst þá við, að ofuhuginn kunni þá að

kveinka sjer, þótt hjer sje raunar um heimild að ræða, en ekki skipun. Jeg get því sem fjárveitinganefndarmaður skrifað undir ekki að eins tillögur samgöngumálanefndar, heldur jafnvel meira.

Það væri vel þess vert, ef háttv. þm. vildi nú rifja upp fyrir sjer sögu landsins. Það, sem olli því, að vjer mistum sjálfstæði vort, var fyrst og fremst það, að vjer ljetum skipakost vorn. Ef forfeður vorir hefðu tekið þann upp, að sigla til annarra landa, en ekkert hirt um Noreg, þá væri nú hagur vor annar. Og vjer þurfum ekki annað en að líta á sögu undanfarinna ára, til þess að ganga úr skugga um það, að hið danska fjelag, sem skipaferðir hefir haft hjer, hefir rúið oss og haft af oss of fjár. Vjer sjáum það, að jafnskjótt og vjer höfum mist annað skipa vorra, þá setur danska fjelagið svo upp farmgjöld og fargjöld, að það myndi beinlínis borga sig, að kaupa tvö til þrjú skip, eða jafnvel fjögur eða fimm. Það gæti verið, að landið græddi mest á því. Farkostur gjörir eyland sjálfstætt. Vöntun farkosta gjörir eyland ósjálfstætt. Og ástæðan fyrir því, að vjer höfum gjört oss óhagfelda samninga við England, er sú, að vjer höfum ekki nægan skipakost, til þess að sækja kol og salt til annarra landa. Eftir þessu verða menn að taka. Stjórnin verður að haga sjer nákvæmlega eins og Íslendingar væru í ófriðnum.

Það er alveg rjett tekið fram hjá háttv. framsm. (M. P.), að enginn veit, hve nær hinar þjóðirnar lenda í ófriðnum. Eins og jeg hefi þegar tekið fram, mun jeg því flytja brtt. til þess að gjöra frv. enn viðtækara.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. í e. hlj.

Á 21. fundi í Nd., fimtudaginn 11. janúar, kl. 1 $\frac{1}{4}$ miðdegis, var frv. tekið til 2. umr. (A. 86, n. 98, 123).

Framsni. (Magnús Pjetursson): Jeg þarf eigi að bæta miklu við það, sem jeg sagði við 1. umr. þessa máls. Þó vil jeg geta þess, viðvikjandi upplýsingunum um þörfina á þessu skipi og því, að vjer mundum hafa betri flutningatæki á fastri áætlan þetta ár en síðastliðið ár, þá vil jeg taka það fram um aukaskipin, sem jeg nefndi við 1. umr., að á síðastliðnu ári hafa komið 5 aukaskip frá Sameinaða fjelaginu með ýmsar vörur, auk þeirra, sem fært hafa einstökum mönnum farma af kolum og oliu. Ekkert getum vjer treyst upp á slíkar ferðir.

Viðvikjandi 1. gr. skal jeg taka það fram, að stærðin er miðuð við það, að skipið verði nógu stórt til Ameríkuferða. Það mun ekki borga sig, að senda þang að minni skip. Það er auðvitað ekki hægt að segja, hvað skipið muni kosta, en eftir upplýsingum, sem nefndin hefir aflað sjer, er hæsta verð 1000 kr. fyrir smálestina. Enn fremur vil jeg geta þess, þótt það standi í fylgiskjali frá Eimskipafjelagsstjórninni, að hún hefir tjáð sig fúsa til, að taka að sjer rekstur þessa skips, eins og strandferðaskipsins.

Ein brtt. hefir komið fram á þgskj. 123. Flutum. hennar (B. J.) gerði að nokkru grein fyrir henni við 1. umr. Nefndin lítur ekki óvingjarnlega á hana. Úr því hún er fram komin, er ef til vill varhugavert að fella hana, því það myndi þá skilið svo, að stjórninni beint væri bannað að kaupa fleiri en eitt skip. Hún telur brtt. við 2. gr. rjetta, að útgjöld til útgjörðar skipsins megi einnig veita á aukafjárlögum.

Björn Stefánsson: Þessi brtt. á

þgskj. 123, sem fram hefir komið frá háttv. þm. Dala. (B. J.), hefir ekki komið í ljós fyr en nú rjett áðan, og því ekki komið til tals hjá samgöngumálanefndinni. Get jeg varla sagt, að jeg hafi sjeð tillöguna, en hygg þó, að jeg geti veitt henni eindregið fylgi mitt.

Það, sem hvetur mig til þess að fara lengra en nefndin ætlaðist til, er simskeyti, sem komið hefir frá Krabbe, og prentað er á þgskj. 98. Ber það ótvírátt með sjer, að hið Sameinaða ætlar að brjóta á okkur alla samninga og nota sjer neyð okkar. Það býst auðsjáanlega ekki við, að við höfum önnur úrræði en að vera upp á þess náð komnir, því í skeytinu stendur, að önnur samningsúrslit sje ófáanleg. Þess vegna finst mjer ekki rjett, að láta stjórnina bresta heimild til annara úrræða, ef þau væru fyrir hendi

Auk þess er jeg ekki viss um, að skipakostur sá, sem bent er á í nefndarálitinu, sje okkur nægilegur, einkum af því að ekki getur talist örugt á þessum tímum, að engin vanhöld verði á honum.

Í nefndarálitinu stendur meðal annars, «sjá töluð 3, A. bls. 108 »Skip sameinaða« o. s. frv. Það mun rjett vera, að við eigum von á, að gangi jafnumörg skip og áður í fastri áætlan frá því Sameinaða, en mjer er ekki kunnugt um, að við höfum neina vissu fyrir eins mörgum aukaskipum og gengu síðastliðið ár. Stjórn Eimskipafjelagsins hefir bæði skriflega og munnlega leitt líkur að því, að betri aðflutningur faist til landsins á þessu ári, en undanfarið, og það af þeim orsökum meðal annars, að nýja skipið, sem fengið verður í stað Goðafoss, ber 200 tonnum meira, en hann gjörði. En jeg efast um, að sá stærðarmunur gjöri meira en vinna upp þann samgöngumissi, sem orðið hefir á, þar sem Goðafoss gat ekki farið janúarferð sína, og búast má við, að tals-

vert verði komið fram á þetta ár, þegar nýja skipið er tekið til starfa. Auk þess veit jeg ekki til, að Flóra gangi neitt þetta ár, en hún fór þó nokkrar ferðir í fyrra. Eln fremur eru aukaferðir Sameinaða fjelagsins síður en tryggar, en töluverður hnekkir er að, ef þær leggjast niður. Auk alls þessa eru nú þeir tímar, að búast má við vanhöldum á skipum, en nú er ekki fljótgjört, að bæta úr vanhöldum. Auk þessa ber enn að líta á, hvort ekki einu meiri birgðir óútfuttar nú við áramót en voru í fyrra, og eins hitt, hvort landið er nú ekki fátækara af útlendri vöru en það var fyrir ári. Jeg er engan kviðboga að bera fyrir því, að við sveltum á komandi tímum. Á því er ekki mikil hætta í landi því, sem því nær eingöngu framleiðir matvæli, en jeg sje fram á, að ef samgöngurnar leggjast að einhverju leyti niður, svo að skortur verði á þeim, þá fara atvinnuvegir vorir og framleiðsla í kaldakol.

Jeg veit það vel, að með rökum má sýna fram á, að skipakaupum fylgir áhætta, en spurning er, hvort ekki sje meiri áhætta, að stjórn landsins sje heimildarlaus til skipakaupa, hvað sem fyrir kann að koma og hve brýn þörf sem gjörist. Alt virðist því benda til þess, að fela beri stjórninni að sjá landinu fyrir tryggum samgöngum og láta hana því hafa sem óbundnastar hendur, enda sýnið mjer engin ástæða til að væna stjórnina þess, að hún muni hjerflana að skipakaupum, eða sýna nokkurn flýsjungsskap í því, hvernig hún notar heimild þá, sem henni verður gefin með lögum þessum. Það er og jafngott, að hið Sameinaða sjái, að vjer Íslendingar eigum einhvers annars úrkostar en að lúta að öllu boðum þess.

Jeg hefði helst óskað, að Eimskipafjelagsstjórnin hefði sjeð sjer fært að gjöra þessi skipakaup. En slíks er ekki

von, þar sem um talsverða áhættu er að ræða. Og þótt jeg sje nú ekki beint hræddur um, að skip falli bráðlega í verði að neinum mun, þá fanst mjer þó rjett, að landið tæki sjálft alla áhættu upp á sig, því það er færara fyrir öllum skellum en Eimskipafjelagið.

Vil jeg því í fullu trausti þess, að stjórnin misbrúki ekki heimild þá, sem henni veitist með frv. þessu, leggja til að það verði samþykkt.

Bjarni Jónsson: Jeg er hv. síðasta ræðumanni (B. St.) þakklátur fyrir hinar góðu undirtektir, sem mín litla breytingatillaga fekk hjá honum. Þótt hún sje lítil, þá veit jeg að hún er mjög þýðingarmikil, því jeg hygg, að það sje til stórbæginda fyrir stjórnina, að hafa heimildina svo rúma, að hún geti keypt meira en eitt skip, ef henni býður svo við að horfa. Jeg spái ekki, að samgöngur heftist milli Íslands og annara landa, t. d. Englands, og óska enn síður að svo verði, en jeg get ómögulega fullyrt, að slíkt komi ekki fyrir, og með það fyrir augum þótti mjer þörf á að láta stjórnina hafa mjög óbundnar hendur til skipakaupa, svo að hún gæti keypt 10 skip, ef þörf krefðist. Því kom jeg með brtt. mína.

Annars vil jeg skjóta því til nefndarinnar, hvort hún vill ekki bæta úr ýmsum misfellum á orðalaginu, er leiðir af tillögu minni, en jeg hefi gleymt að laga um leið, áður en málið kemur til þriðju umræðu, svo framarlega sem forseti og nefndin geta ekki komið sjer saman um að lagfæra þær misfellar án atkvæðagreiðslu.

Einar Arnórsson: Að eins örlítil athugasemd. Það hefir verið talað um, og sjálfsagt með rjetti, að hafa sem rýmsta heimild stjórnarinnar til skipakaupanna. Í því skyni kom og brtt.

frá háttv. þm. Dala. (B. J.). En mjer finst heimild stjórnarinnar enn vera of þröng. Mjer finst varhugavert, að binda með lögum smálestatal skipsins eða skipanna, sem keypt kunna að verða. Tillagan ákveður, að það skuli vera 1500—2000 smálestir. En það getur verið fullkomlega rjett af stjórninni, að kaupa skip, þótt það sje undir 1500 smálestum að stærð, eða fari dálítið upp úr 2000 smálestum. Auk þess er sjerstök ástæða til að rýmka um þessi takmörk, ef stjórninni væri gefið leyfi til að kaupa mörg skip. Stjórnin myndi nú sjálfsagt taka sjer bersaleyfi til að færa tölurnar upp eða niður, ef á þyrfti að halda í reyndinni, en mjer sýnist óþarfi að freista hennar til slíkra hluta, þar sem innan handar er, að hafa heimildina nógu rúma. Jeg skýt þessu fram, nefndinni til athugunar, ef hún skyldi vilja gjöra breytingu á þessu ákvæði tillögunnar.

Framsm. (Magnús Pjetursson): Viðvíkjandi stærð skipanna, skal jeg geta þess, að jeg hefði ekkert á móti því, að að eins lágmark smálestatölnnar væri ákveðið í lögunum, því varhugavert getur verið, eins og háttv. 2. þm. Árn. (E. A.), hefir tekið fram, að hafa smálestatalið bundið í báða enda. Skal jeg færa þessar breytingar í tal við nefndina á milli umræðna.

ATKVGR.

Brtt. 123, við 1. gr., samp. í e. hlj.

1. gr. svo breytt samp. í e. hlj.

Brtt. 123, við 2. gr., samp. í e. hlj.

2. gr. svo breytt samp. í e. hlj.

3.—6. gr. samp. í e. hlj.

Fyrirsögn frv. samp. án atkvgr.

Frv. vísað til 3. umr. í e. hlj.

Á 22. fundi í Nd., fimtudaginn 11. janúar, kl. 8 síðdegis, var frv. tekið til 3. umr. (A. 143, 147, 154).

Of skamt liðið frá 2. umr. Forseti leitaði leyfis til afbrigða, og voru þau leyfð og samp. af deildinni með 19 : 3 atkvæðum.

Fram kom skrifuð brtt. frá 2. þm. Árn. (E. A.), og hlaut hún þingskjalsnúmer 154. Voru afbrigði um hana leyfð og samp. af deildinni með 20 samhlj. atkv.

Framsm. (Magnús Pjetursson): Þetta frv. lítur hjákátlega út, eins og það kemur frá 2. umr. Fyrirsögn þess og greinum ber ekki saman. Það hefir ekki verið gjörð brtt. nema við 1. gr., og er það ósamrímamlegt. Nú eru komnar brtt. frá nefndinni, sem eiga að laga þetta. En í flaustrinn, sem hjer er á öllum störfum, hefir ekki tekist betur til en svo, að jeg og nefndin erum alls ekki ánægð með þessar brtt. Brtt. eru allar bein afleiðing af þeirri brtt., sem samp. var við 2. umr. 1. brtt. er gjörð út af athugasemd háttv. 2. þm. Árn. (E. A.). Honum þótti rjett, að hafa ekki hámark um stærð skipsins, og var það tekið til greina af nefndinni. Hins vegar þótti henni rjett að hafa lágmarkið 1500 smálestir. En út af þessu flaustri hefir fallið úr mikilvægt atriði. Jeg ætlaðist til, að fyrir »skip« í 2. gr. kæmi »eimskip«, en það hefir fallið burt, sakir þess, að jeg varð að kasta brtt. inn á skrifstofuna meðan jeg var að hafa framsögu í öðru máli. Jeg sje ekki vel, að deildin geti kastað frá sjer frv. þann veg, eins og handarskömm. Finst mjer rjett að taka það út af dagskrá. Það getur líka verið fleira við það að athuga, ef nefndin hefði tíma. (Forseti: Jeg vil benda háttv. þm. (M. P.) á, að nota skriflega brtt.). (Bjarni Jónsson :

Hjer hafa áður verið notaðar skriflegar brtt., og það er ætíð látið nægja á stúdentafundum).

Einar Arnórsson: Jeg vil taka í þann streng með háttv. framsm. (M. P.), að jeg er ekki ánægður með brtt. á þgskj. 147. Jeg sje, að fyrirhuguð brtt. mín er rjettari en 5. brtt. háttv. nefndar, að fyrir »kaup á skipum« komi kaup á eimskipum. Býst jeg við, að hún verði tekin aftur, er mín kemur fram. Enn fremur mun jeg þá leggja til, að fyrir »kaupa skip« komi kaupa eimskip. Þetta er að eins formsbreyting, en svo er efnisbreyting við 1. gr., sem jeg mintist á við 1. umr. Jeg er ekki ánægður með brtt. háttv. nefndar. Hún bindur stærðina við minst 1500 smálestir. Jeg hefi ekki að eins að athuga við hámarkið, 2000 smálestir, heldur og lágmarkið, 1500 smálestir. Jeg segi þetta ekki af því, að jeg hafi nokkuð á móti því, að skipin sje svona stór; síður en svo. En mjer finst ekki rjett, að binda heimild stjórnarinnar við ákveðið lestatal. Kem jeg því með þá brtt., að þetta ákvæði falli burtu. Ef hún yrði samþykkt, skal jeg geta þess, að jeg ætlast til, að stjórnin hagi sjer eftir kringumstæðum. Jeg geng út frá því, að stjórnin noti ekki heimildina til að kaupa einhver smáskip. Jeg býst við, að stjórninni gætu boðist þægileg skip 10—12—14 hundruð smálesta, og vil jeg ekki með lögum útiloka hana frá að nota slík tilboð. Mjer finst því ekki rjett, að binda stærðina (lágmarksstærð skipanna) eins og nefndin hefir gjört. En jeg tel rjett að taka það fram í framsögunni, að þess sje vænst, að stjórnin noti heimildina vel og kaupi hentug skip. Brtt. mínar verða skriflegar, og vona jeg, að menn virði frágang þeirra á betri veg, er tíminn er svo naumur.

Forsætisráðh. (Jón Magnússon): Jeg hefi skilið svo háttv. framsm. (M. P.), að meiningin með tillögu nefndarinnar, að ekki sje keypt minni skip, sje sú, að ekki verði keypt önnur skip en þau, sem hentug eru til Ameríkuferða. Mjer skilst, að nefndin telji minni skip ekki hentug til flutninga svo langa leið. Þótt þessu stærðarákvæði sje kipt burtu, býst jeg við að landsstjórnin taki hæfilegt tillit til þessa álits, því að jeg skil svo nefndina, að hún telji ekki nauðsynlegt, að kaupa millilandaskip til annarra ferða. Jeg held, að heppilegra sje, að lögin rigbindi ekki stjórnina að þessu leyti. En jeg vil taka fram, að háttv. nefnd hefir sjálf sagt verið ljóst, að framkvæmdir þessa máls verða erfiðar. Til allra þeirra framkvæmda, sem stjórninni er veitt heimild til, þarf stór lán. Ef mikið þarf að kaupa af vörum, þarf fálsvært hátt lán. Ef kaupa á stór skip, þarf enn stórlán. Jeg býst ekki við, að bankarnir hjer geti veitt svo stór lán til langs tíma. Hvernig ganga mundi að fá lán erlendis, getur ráðuneytið ekki sagt. En þessi lög eru heimildarlög til framkvæmda, að því sem fært er, og brýna nauðsyn ber til.

Pjetur Jónsson: Jeg hefi ekki viljað draga úr því, að landsstjórnin hefði frjálsar hendur, en hefði þótt nóg að skipið væri eitt. Þótt heimildin hafi nú verið rýmkuð, býst jeg við, að framkvæmdirnar takmarkist af lánstrausti því, er landið hefir. En þótt það hefði verið og geti orðið mikið, verður, við að ráðast í þessi skipakaup, höggið nærri lánstrausti landsins. Vil jeg því beina því til stjórnarinnar, að hjer þarf að fara varlega, því það er líka hægt að selja sjálfstæði þessa lands með ofháum skuldum og skuldbindingum. Vildi jeg þá heldur halda sjálfstæði þess, og

Millilandaskip.

vinna það til, að búa við þröngan kost um hrið. Vona jeg, að stjórnin hafi líka athugað þetta. Vil jeg samt í engu draga úr þessu, ef það reynist kleift.

Bjarni Jónsson: Mjer þótti undarlegt þetta ávarp frá háttv. þm. S.-Þ. (P. J.), og það sjerstaklega, að hann bjóst við, að stjórnin mundi verða svo djarftæk, að hún glataði sjálfstæði landsins. Það var von, að jafn skarpur og einbeittur sjálfstæðiskappi og þjóðmálaskörungur þyrfti að taka þetta fram.

Jeg vona, að stjórnin verði gætin, en býst þó heldur við, að hún verði of rög. Jeg vil minna hana á, að fyrir þjóð eins og Íslendinga, er það sjálfstæðisvottur að eiga skip, og vil jeg skora á hana, að vera ekki of varfærin, því að það er glötun á sjálfstæði landsins, að draga framkvæmdirnar á langinn, þar til alt er um seinan. Vjer ættum heldur að hvetja stjórnina en draga úr henni, einkum þegar það er sýnt, að engin þörf er erlendra lána eða skuldbindinga. Landsmenn eiga nægilegt fje í sparisjóðum og bönkum, sem vafalaust má fá að láni, eða að öðrum kosti lögskylda menn til að láta af hendi, er þörf krefur.

Framsm. (Magnús Pjetursson): Jeg fyrir mitt leyti get vel felt mig við brtt. háttv. 2. þm. Árn. (E. A.), einkum eftir að hafa heyrt skýrslu hæstv. forsætisráðherra (J. M.) um skilning hans á tilætlun nefndarinnar.

En það er vitanlegt, að fyrir gæti komið, að þetta skip færi milli annarra landa en Ameríku og Íslands, þótt flestar ferðir yrði á því svæði. Hvað viðvíkur erfiðleikum að afla fjárins, þá býst jeg við, að þeir sje nokkrir, en nokkuð kemur mjer það á óvart, ef ekki verður hægt að fá að minsta kosti mik-

inn hluta þess með lánnum í landinu sjálfu. Það hefir verið bent á, að stjórninni væri hjer að eins gefin heimild, heimild, sem hún myndi að eins nota, ef í nauðir ræki. Það er satt, að hjer er að eins um heimild að ræða, en jeg álit, að stjórninni beri alls ekki að bíða eftir brýnni nauðsyn fyrir skip, heldur eigi hún að nota tækifærið, ef það byðist gott til skipakaupa. Sjerstaklega á jeg hjer við kaup á einu skipi.

Þá má heyra ugg og ótta hjá háttv. þm. S.-Þ. (P. J.) út af því, að sjálfstæði landsins sje stofnað í háska með því, ef lán væri tekið í útlöndum til skipakaupa. Slíkt get jeg naumast skilið. Fyrst og fremst býst jeg við, eins og jeg hefi þegar tekið fram, að lánið fengist að mestu hjer innanlands, og svo sje jeg ekkert óttalegt við að taka fje að láni í útlöndum; jeg sje ekki, að sjálfstæði landsins sje nein hætta af því búin, þvert á móti sýnist mjer hættulegt landi og lýð, ef vjer getum ekki náð til annarra landa sakir skipaskorts. Ef vjer yrðum svo á flæðiskeri staddir, mætti búast við, að vjer yrðum að sæta hörðum kostum í skipakaupum, eða skipa útvegnum, landinu til brýnustu þarfa.

Pjetur Jónsson: Það er óþarfi fyrir háttv. þm. Stranda. (M. P.), að verða svo tíðrætt um þenna ótta, sem jeg hefði, af lántöku utanlands. Síst af öllu þarf hann að tala um þenna ótta, sem eitthvað óvænt eða ókunnugt. Nefndin hefir miðað allar sínar ráðstafanir og áætlanir við kaup á einu skipi, en nú á ekki þar við að sitja, heldur á að kasta fram gjörsamlega takmarkalausri heimild, og viðvíkjandi henni ljet jeg þessi orð detta. Fanst mjer frv. líta hálf glænepjulega út í sinni breyttu mynd. Annars ber jeg það traust til stjórnarinnar, að hún fari vel og gæti-

lega með þessa heimild sína. En hitt sjá allir, að ef kaupa skyldi heilan flota, þá fengist ekki nóg fje í landinu sjálfu, og þá yrði að taka stór lán í útlöndum, sjerstaklega þar sem ekkert er búið í hendur stjórnarinnar. En stórlánnum fylgja allskonar skuldbindingar og þær álit jeg hættulegar.

Háttv. þm. Dala. (B. J.) get jeg sjálf sagt aldrei orðið sammála; skoðanir okkar eru svo gagn ólíkar. Munurinn er sá, að hann berst fyrir pólitísku sjálfstæði, en jeg fyrir peningalegu sjálfstæði.

Einar Arnórsson: Að eins fáein orð viðvíkjandi stærð skipanna. Um aðalatriðið þarf jeg ekki að fjölyrða; framsögumaður (M. P.) fjelst á till. mína. Vil jeg að eins taka það fram viðvíkjandi vesturferðunum, að ekki er nauðynlegt, að skipin sjeu 1500 tonn að stærð.

Hingað til hefir verið notast við 900—1000 tonna skip. Því finst mjer ekki ætti að rigbinda kaup skipanna við neina alveg ákveðna smálestátölu. Mjer finst stjórnin alls ekki ætti að hafna skipakaupum, ef góðir kostir fengjust, þótt skipið væri eitthvað undir 1500 tonn-um.

ATKVGR.

Brtt. 154, 1. a, samþ. í e. hlj.

— 154, 1. b, samþ. í e. hlj.

— 147, 1. þar með fallin.

— 147, 2. a-b, samþ. án atkvgr.

— 147, 3. a-c; samþ. án atkvgr.

— 147, 4. a-i, samþ. án atkvgr.

— 154, 2. samþ. án atkvgr.

— 147, 5. þar með fallin.

Frv. svo breytt samþ. í e. hlj. og afgreitt til Ed.

(A. 152).

B.

Frumvörp, feld eða vísað til stjórnarinnar.

I.

Stjórnarfrumvörp.

Útflutningsgjald af sauðakjöti.

Á 1. undi í Nd., föstudaginn 15. desember, var útbýtt

Frv. til laga um útflutningsgjald af söltuðu sauðakjöti (A. bls. 18—19).

Á 2. fundi í Nd., mánudaginn 18. desember, var frv. tekið til 1. u m r.

Ráðherra (Einar Arnórsson): Jeg get að mestu vísað til aths. við frv. En jeg vil gefa háttv. deild þær upplýsingar, að fregn hefir borist mjer um það, að hjer er ekki lengur um 300 tonnur að ræða, heldur 100 tonnur. Fyrst þetta er svo lítið, tel jeg eigi ástæðu til að leggja þennan toll á. Mjer væri kært að geta talað við nefnd þá, er skipuð verður í málið. (*Sigurður Sigurðsson:* Má ske ráðherra vilji taka frv. aftur?). Jeg sje ekki ástæðu til þesa að svo komnu; deildin gtur gjört við málið það, sem hún vill.

Bjarni Jónsson: Jeg vil stinga upp á 7 manna nefnd í þetta og næsta mál (frv. til laga um tryggingu aðflutninga).

Einar Jónsson: Það kann að vera, að mín afstaða sje ekki hin sama og annara hv. þm., til þess, sem gjöra skuli og ógjört skuli vera látið, í þetta sinn. Jeg vil ekki, að þingið taki nú til meðferðar annað en nauðsynleg mál, sem ekki geta beðið. Hjer er ófugt að farið. Leitað eftir auknum tolli á smá vörutegundum, í stað þess að endurskoða tollöggjöfina í heild sinni, og koma með tillögur um hagkvæmt fyrirkomulag um skattagrundvöll í einni heild. Jeg sakna þess ætið, að eigi er tekið meira tillit skattanefndarinnar frá 1907, því sú nefnd athugaði skattagrundvöllinn rækilega, og gjörði skynsamlegar tillögur um nýtt fyrirkomulag. Tel jeg síðan mjög tvísýnt, að betur takist að breyta á annan

hátt. Er því að minsta kosti mótfallinn, að verið sje að elta einstakar vörur sortir með auknar tollálögur, sem gjörir eigendunum framleiðsluna til muna erfiðari, en landsþjóð munar sára litlu.

Jeg vildi helst óska, að frv. yrði þegar tekið aftur, eða deildin vildi að öðrum kosti fella það þegar í stað.

Bjarni Jónsson: Jeg hafði hugsað að mjer að leggja til, að 1. umr. væri frestað, í stað þess að kjósa nefndina að lokinni umræðu.

ATKVGR.

Samþ. að kjósa 7 manna nefnd.

Hlutfallskosning viðhöfð.

Fram komu 3 listar.

Á lista þeim, er forseti merkti A, stóðu

Gísli Sveinsson,
Pjetur Jónsson,
Matthías Ólafsson.

Á B-lista stóðu

Björn Kristjánsson,
Benedikt Sveinsson.

Á C-lista voru

Magnús Guðmundsson,
Jörundur Brynjólfsson.

Kosning fór svo, að

A-listinn hlaut 10 atkv.,
B-listinn hlaut 7 atkv. og
C-listinn hlaut 9 atkv.

Forseti lýsti því í nefndina kjörna í þessari röð:

Gísli Sveinsson,
Magnús Guðmundsson,
Björn Kristjánsson,
Pjetur Jónsson,
Jörundur Brynjólfsson,
Benedikt Sveinsson,
Matthías Ólafsson.

(Sjá viðskiftanefnd, A. bls. 193).

Umræðu frestað.

Á 6. fundi í Nd., miðvikudaginn 27.

desember, var frv. tekið til frh. 1. umr. (A. bls. 18—19, n. 15).

Framsm. (Pjetur Jónsson): Þegar hæstv. ráðherra (E. A.) lagði fram frv. þetta, þá lét hann þess getið, að í rauninni væru ástæður stjórnarinnar, til þess að bera frv. fram, fallnar niður, eða að minsta kosti minni heldur en þegar bráðabirgðalögin voru sett. Svo er sem sje mál með vexti, að af þeim 300 tunnum saltkjöts, sem Bretum voru áskildar, er nú ekki þörf á nema 100 tunnum. Og þegar um svo mikla minkun er að ræða, að verðmunurinn á kjötinu nemur að eins um 4000 kr., þá er það alt of mikil fyrirhöfn, að innheimta toll viðsvegar um land fyrir svo lítinn útgjaldalið. Ofan á þetta bætast áskoranir viðs vegar af landinu, um að afnema bráðabirgðalögin. Þess vegna leggur nefndin það til, í samráði við hæstv. ráðherra, að frv. sje felt, og þar með þá feld úr gildi bráðabirgðalögin frá 4. þ. m.; auðvitað verður þá endurgreiddur sá tollur, sem innheimtur kann að hafa verið samkvæmt þessum bráðabirgðalögum.

Bjarni Jónsson: Af því að jeg hefi engar upplýsingar sjeð eða heyrt koma fram um það, hvernig á þessum 300 tunnum stendur, þá langaði mig til að spyrjast fyrir um það hjá nefndinni, hver það sje, sem á að fá þær, og hvernig á þessum afslætti standi. Þetta er svo lítið í flestra augum, að það er gaman að fá að vita það, hver sá málsaðili er, sem lýtur að svona litlu.

Framsm. (Pjetur Jónsson): Jeg hefi ekki miklu að bæta við það, sem jeg hefi áður sagt. Það er tekið fram í athugasemdinni við frv., eins og það kom frá stjórninni hvernig á því stend-

ur, að frv. þetta er fram komið. Háttv. þm. Dala. (B. J.) veit það eins vel og nefndin, að það eru Bretar, sem ætlast er til, að fengju þessar 300 tonn af kjöti. Vjer vitum það eitt, að tilkynning um þetta skilyrði fyrir útflutningsheimild kjötsins kom til stjórnarinnar frá bretska konsúlnum hjer og sömuleiðis frá Birni Sigurðssyni, sem er umboðsmaður íslensku stjórnarinnar í Lundúnum; en um hitt erum vjer jafn ófróðir og háttv. þm. Dala. (B. J.), hvað Bretar ætla sjer að gjöra við kjötið. Jeg get einungis sagt frá þeirri tilgátu, sem jeg hefi heyrt fleygt, að þeir þeir ætli að hafa það sem einskonar »Pröve« handa hjerum, til þess að fá vitneskju um, hvort ekki væri hægt að fá menn til að borða það. En jeg sel þetta ekki dýrara en jeg keypti.

Annars hefir nefndin engar frekari upplýsingar að gefa í þessu máli, því að hún veit ekki frekar.

Bjarni Jónsson: Úr því að fyrirspurn mín til nefndarinnar hefir leitt til

þess, að getgáta hefir komið fram um það, að bretska stjórnin ætli sjer að nota þessar tonn, sem sýnishorn handa hjerum, þá skal jeg lýsa því yfir, að mjer dettur ekki í hug, að íslenska stjórnin ætli, eða hafi ætlað sjer, að selja Bretastjórn þetta kjöt, sem er skilyrðisbundin bannvara.

Ráðherra (Einar Arnórsson): Jeg skal taka það fram, að stjórninni er ekki á nokkurn hátt kunnugt um það, hvað Bretar ætla sjer að gjöra við kjötið. Stjórnin veit ekki annað um það mál en að þetta var sett sem skilyrði fyrir því, að kjötið kæmist til Norðs, að Bretar fengju þessar 300 tn, sem nú er þó ekki orðið nema 100 tn.

Jeg skal, úr því að jeg stóð upp, geta þess, að jeg hitti í gær bretska konsúlinn, og sagði hann mjer, að samkvæmt beiðni okkar, væri fresturinn til að selja kjötið, framlengdur til 15. janúar n. k.

ATKVGR.

Fr. felt frá 2. umr.

II.

Þingmannafrumvörp.

1. Túnmælingar.

Á 2. fundi í Nd., mánudaginn 18. desember, var útbýtt

Fr. til laga um breytingu og viðauka við lög um mælingu á túnum og matjurtagörðum, nr. 58., 3. nóv. 1915 (A. 7).

Á 3. fundi í Nd., miðvikudaginn 20. desember, var frv. tekið til 1. umr.

Flutnm. (Sigurður Sigurðsson):

Eins og tekið er fram í aths. við frv., er það flutt að ósk nokkura túnmælingamanna, sem skipaðir eru samkvæmt túnmælingalögunum. Sjerstaklega er það einn maður, Vigfús Guðmundsson frá Engey, sem óskað hefir breytinga á lögunum. Hefir hann í brjefi til mín,

Túnmælingar.

stungið upp á ýmsum breytingum, og þar á meðal þeim, er frv. hefir að flytja. Nú mun eigi við 1. umr. leyft að ræða einstakar greinar. Þó vil jeg geta þess, að breytingarnar eru aðallega þrjár. Í fyrsta lagi er leyft að stækka mælikvarða ummálsdráttar. Hefir það komið í ljós, að mælikvarðinn, sem lögin tiltaka, hefir reynst helsti smár, er um lítil tún er að ræða. Virðist því ekkert geta verið til fyrirstöðu að veita þetta leyfi, en geta þess á ummálsdrættinum, hvaða mælikvarði er notaður.

Í öðru lagi, kveður frv. skýlaust svo á, að eigi skuli heimta ummálsdrátt af kál-görðum.

Í þriðja lagi er samkvæmt frv. heimilt að jafna mælingakostnaði niður á öll býli, hvort sem metið er til dýrleika eða ekki.

Jeg varð að telja aths. mælingamannanna á rökum bygðar, og hefi því flutt frv. þetta.

Að öðru leyti skal jeg ekki fjölyrða um frv., og legg það til, að málinu verði vísað til landbúnaðarnefndar. Vona jeg að nefndin sýni mjer þá kurteisi, að tala við mig, áður en hún afgreiðir frv., hvort sem hún vill samþykkja það eða fella.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. í e. hlj.

Frv. vísað til landbúnaðarnefndar (sjá A. bls. 190) í e. hlj.

Á 19. fundi í Nd., miðvikudaginn 11. janúar, var frv. tekið til 2. umr. (A. 7, n. 75).

Framsm. (Stefán Stefánsson): Þessu frv. um breytingu á túnmælingalögnum, sem nú er til umræðu, var

vísað til landbúnaðarinnar, en álit hennar um málið og breytingar, sem farið er fram á í frv., er á þgskj. 75. Breytingarnar eru þær: 1. að mælikvarði ummálsdrátta af túnum og matjurtagörðum verði 1 : 1000 í stað 1 : 2000, ef hann rúmast á örkinni, en annars haldist mælikvarðinn 1 : 2000. Þessa breytingu eða tilbreytni í samskonar starfi, telur nefndin fremur óviðfeldna, og eigi heldur nauðsynlega, enda eðlilegast, að allir ummálsdrættir sje með sömu stærðarhlutföllum, því að hafi maður t. d. marga ummálsdrætti fyrir framan sig, og vilji sjá stærðarmun túnanna, þá er það óneitanlega dálítið óaðgengilegra, að ummálsdrættirnir sje af tvennskonar gjörð, heldur en þeir að þessu leyti sje allir steyptir í sama móti. Hitt, að láta arkarstærð ráða í lagaákvæði, virðist mjer enn fremur alls ekki viðeigandi. Sem sagt hefir nefndinni virst breytingin miða fremur til skemda en bóta. Í þessu sambandi vil jeg láta þess getið, að mikilhæfur og búfróður mælingamaður einnar sýslu, hefir verið spurður, hvort brýna nauðsyn bæri til, að breyta mælikvarðanum frá því, sem ákveðið er í lögnum, og taldi hann enga nauðsyn bera til þess. Óánægju af hendi mælingamanna hefi jeg heldur eigi orðið var við, nema hvað snertir einn mælingamann, er lagt hefir fram erindi um þetta á lestrarsalinn. Það eru því fleiri en nefndin, sem enga þörf telja á þessari breytingu. Vilji bændur fá uppdrætti, sem væri ásjálegir eða til prýði og skemtunar, og sem þá sýndu alt landslag og húsaskipun mjög greinilega, mundi hverjum einum það auðfengið hjá sínum mælingamanni, með því að að borga miklum mun meira fyrir uppdráttinn. Þetta tel jeg líklegt, að einstöku bændur óski eftir, en það verður alls ekki það almenna. Þá uppdrætti,

er sýna að eins ummálslinuna, virðist ekki ástæða til að hafa stærri eða öðruvísi en tiltekið er í lögnum.

Þá er hin breytingin, sem frv. fer fram á, sú, að sá hluti mælingakostnaðar, sem ákveðið er, að leggist á býli þau, sem metin eru til dýrleika, leggist á öll býli, hvort sem þau eru metin til dýrleika eða ekki. Nú er svo ákveðið í lögnum, að landssjóður greiði 3 kr. á hvert býli, sem metið er til dýrleika, og sú upphæð dragist frá öllum mælingakostnaðinum, en það, sem þá er eftir af kostnaðarupphæðinni, greiðist að hálfu eftir tölu býla, sem metin eru til dýrleika, en að hálfu eftir hundraðatali.

Nefndin sjer ekki ástæðu til, að þessi helmingur, er leggja skal á eftir tölu býla þeirra, sem metin eru til dýrleika eftir lögnum, verði lagður á öll býli, af því að venjulegast munu sundurskiftar jarðir vera hærri að hundraðatali en aðrar í þeirri sveit, og þá koma á þær meiri gjöld, því að niðurfjöfnun hreppsnefndar fer eftir hundraðatali. Þessi helmingur mun því jafnaðarlega verða meiri á þeim jörðum, sem skiftar eru niður í fleiri býli. Að visu má ekki jafna meiru en 10 kr. að þessum hluta á nokkura einstaka jörð. Með öðrum orðum, allur kostnaður, sem fallið getur á hundraðaflestu jarðirnar, getur orðið alt að 23 kr. Þetta virðist nefndinni svo rifleg borgun, að ekki sje heldur nauðsynlegt þess vegna að breyta lögnum, því að sennilega fellur einhver hluti þeirra 10 kr., er legst á eftir hundraðatalinu, á þau sjerstöku býli, sem byggð hafa verið í landi jarðarinnar, hvort sem þau eru seld undan jörðinni eða ekki.

Annars finnast nefndinni þessar breytingar, sem hjer er farið fram á, svo smávægilegar, að ekki sje ástæða til að fara að breyta lögnum þess vegna.

Þvi er það eindregið álit nefndarinnar, að frv. þetta beri ekki að samþykkja.

Sigurður Sigurðsson: Jafnvel þótt jeg sje nú ekki vel upplagður, til að fara að tala, þá verð jeg þó að segja nokkur orð. Jeg þakka landbúnaðarnefndinni fyrir góðar undirtektir í þessu máli, um breytingu á túnmælingalögnum, — eða hitt þó heldur. Jeg verð að játa það, að jeg bjóst ekki við, að hún hefði svona mikið að athuga við ekki flóknara mál en þetta er. Og því fremur furðaði mig á því, þar sem breytingarnar miða ótvírætt allar til bóta. Og ekki sist er jeg hissa á því, af því að þeir nefndarmanna, sem jeg hefi átt tal við um málið, virtust ekkert hafa á móti því, að frumvarpið næði fram að ganga, þótt þeim þætti það nú raunar ekki sjerlega mikilsvert.

Eins og jeg gat um við 1. umræðu þessa máls, þá var það fyrir tilmæli eins mælingamanns sjerstaklega, að jeg fór fram á þetta. Til frekari árjettingar hefir hann nú sent þinginu álitsskjal um málið, en jeg hefi ekki átt kost á að sjá það. Þegar jeg beiddi um það, þá var það hjá öðrum. Nú sje jeg, að frsm. hefir það með höndum. Og fyrst svo er, þá hefði jeg haldið, að háttv. frsm. (St. St.) hefði tekið til greina þær ástæður, sem þar eru tilfærðar.

Fyrst jeg nú hefi ekki átt kost á að sjá nefnt álitsskjal, þá get jeg ekki bygt á því, sem þar er sagt, en verð að halda mig við mótbárur þær, sem komið hafa fram hjá nefndinni.

Nefndin telur óviðfeldið að hafa tvennskónar mælikvarða á ummálsdráttunum, enda sje meira um vert, að fá að vita hina rjettu stærð ræktaðs lands en hitt, að fá ummálsdrættina stóra, segir hún. En þó svo væri, að tvennskónar mæli-

Túnmælingar.

kvarði yrði leyfður, þá sje jeg ekkert við slíkt að athuga. Ummálsdrættirnir af litlu túnunum yrðu við það skýrari, ef mælikvarðinn væri hafður 1: 1000, en engin minsta hætta á misskilningi fyrir það, þar sem alt af er tekið fram á hverjum uppdrætti, eftir hvaða mælikvarða hann sje gjörður. Þykist jeg vita, að háttv. form. landbúnaðarnefndarinnar (St. St.) sje ekki ókunnugt um það. Þegar vjer því höfum ummálsdrættina fyrir oss, sjest strax hver mælikvarðinn er, og litil hætta á sjónvillum. Engan kostnað hefir í för með sjer, að leyfa tvennskonar mælikvarða. Ekki þarf því sú ástæða að fæla menn frá að aðhyllast tillöguna, um tvennskonar mælikvarða.

Um hitt atriðið, hvernig kostnaðinum við mælinguna skuli jafnað niður, get jeg ekki verið samþykkur nefndinni, og er mjer meira að segja naumast unt að skilja, hvað hún á við í því efni.

Jeg held, að það sje alment álitíð, að það sje galli á túnmælingalögunum, er þau ákveða, að kostnaði skuli jafna niður á þau býli ein, sem metin eru til dýrleika, en undir þann leka er nú einmitt sett með þessu frumvarpi, þar sem það kveður svo á, að þeim hluta kostnaðarins, sem ekki sje greiddur úr landssjóði, skuli jafnað niður á býli þau, sem mælt er á, hvort sem þau eru metin til dýrleika eða ekki. Þetta er svo auðsæ bót, að jeg skil ekki hvað háttv. nefnd getur haft á móti henni. En jeg nenni ekki að standa í neinu stímabraki við nefndina um þetta. Jeg flutti málið ekki inn í deildina sem neinn keppihest, er jeg ætlaði að berjast fyrir mjer til ábata. En hitt þykir mjer leiðinlegt, hversu mjög jafn einfalt og auðskilið mál og þetta er, hefir getað orðið þeim góðu mönnum erfitt og torskilið.

Framsm. (Stefán Stefánsson):

Mjer þykir ekki nema eðlilegt, að háttv. 1. þm. Árn. (S. S.) þykist hafa ýmislegt að athuga við framkomu landbúnaðarnefndarinnar í þessu máli, en jafnframt verð jeg að vænta þess, að hann hafi leitast við að skilja ástæður hennar, sem fram eru færðar í nefndarálitinu og því, sem jeg tók fram í minni framsögu. En það er mjer óskiljanlegt, að hann skuli álasa nefndinni fyrir að vilja ekki láta ræða mál, sem hún sjálf var algjörlega mótfallin. Háttv. þingmaður (S. S.) skilur þó vonandi, að annaðhvort hlýtur nefndin að vera með málinu, og þá leggja til að það gangi fram samkvæmt venjulegri meðferð mála í þinginu, eða leggja á móti því, og ráða þá til þess, að það sje felt, eða með öðrum orðum, að þingið hafi það ekki lengur til meðferðar. Þessa afstöðu nefndarinnar hlýtur háttv. flutnm. frv. (S. S.) að skilja, og þá jafnframt viðurkeuna, að þar sem hún er eindregið mótfallin framgangi þess, þá er um leið eðlilegt, að hún ráði til þess, að því sje styttað eymdarstundir.

Hvað snertir stærð ummálsdráttanna eða nauðsynina á, að þeir sje mismunandi, sem er önnur aðalbreytingin, þá hafði flutnm. (S. S.) ekkert nýtt að segja, sem veitti þeirri tillögu hans verulegan stuðning. En eins og jeg tók fram áleit nefndin þá breytingu óþarfa, jafnvel fremur til skemda, og kunnugt er mjer um það, að framsögumaður þessa máls á síðasta þingi, sem auk þess vann mikið að lögunum, og ber mjög gott skyn á þessa hluti, er þessu mjög mótfallinn, og telur breytinguna til stórskemda. Og óneitanlega er það miklu óviðfeldnara, að hafa ekki einn og sama mælikvarða á öllum þeim tünnum, sem

mæld verða, enda get jeg ekki heldur sjeð hvað gjörir til, þótt litlu túnin sje ekki höfð í stærri mælikvarða en 1:2000, þegar þessi mæling á að eins að vera ummáls mæling. Þessir uppdrættir eiga ekki að sýna landslag, ekki hvar þýft sje eða sljett, ekki hæðir eða dældir eða neitt því um líkt. Þessir drættir geta því aldrei orðið nein stofuprýðir, eða til skemtunar, á annan hátt en þann, að gefa til kynna ummálsstærð þess túns eða garðs, sem mælt er. En ef bændur vilja fá nýtilegan uppdrátt af túnum, verða þeir eftir sem áður að fá hann á sinn eigin kostnað.

Þar sem hjer er nú að eins um ummálsdrætti að ræða, leitst nefndinni ekki ómaksins vert, að fara að breyta lögunum þess vegna.

Háttv. þm. (S. S.) sagði, að það væri alment viðurkent, að galli væri á túnmælingalögunum, er þau ákveða, að kostnaði af mælingu skuli jafna niður á þau býli ein, sem metin eru til dýrleika. En jeg verð að játa það, að þetta er í fyrsta skiftið, sem jeg hefi heyrt undan því ákvæði kvartað, og umkvörtunin meina jeg að sje aðallega frá einum manni, sem að öllum líkindum hefir fengið háttv. þm. (S. S.) til að bera fram frv. Annars væri það dálítið kynlegt, að sýslunefndir, sem málið varðar, og hafa ráðið samkvæmt lögunum sína mælingamenn, skuli ekki hafa sent kvartanir, ef svo tilfinnanlegur galli væri á gjaldmátanum, sem háttv. flutnm. (S. S.) virðist álíta. Og eins og jeg hefi tekið fram, þar sem jarðirnar, sem skift er sundur í fleiri býli, eru venjulega hærri að hundraðatali en jarðir alment, þá lendir á þeim hærra gjald en á flestum öðrum jörðum í þeirri sveit. Einmitt þess vegna sýnist lítil ástæða til, að leggja sjerstakt gjald á hvert aukabýli, að

öðru leyti en því nemur, sem þau hlóta að skoðast mikill hluti úr aðaljörðinni, sem þá er goldið fyrir sjerstaklega.

Að svo mæltu sje jeg ekki ástæðu til að fara fleiri orðum um þetta dauðadæmda mál.

ATKVGR.

1. gr. frv. feld með 16:8 atkv. að viðhöfðu nafnakalli, eftir að hlutað hafði verið um, á hverjum byrja skyldi, og upp komið hlutur þm. V.-Sk. (G. Sv.), og sögðu

já:

nei:

Gisli Sveinsson,	Hákon Kristóferss.,
Pjetur Jónsson,	Jón Jónsson,
Sigurður Sigurðss.,	Jörundur Brynjólfss.,
Skúli Thoroddsen,	Magnús Guðmundss.,
Þorleifur Jónsson,	Magnús Pjetursson,
Benedikt Sveinsson,	Matthías Ólafsson,
Björn Kristjánsson,	Pjetur Ottesen,
Einar Arnórsson,	Pjetur Þórðarson,
	Stefán Stefánsson,
	Þorsteinn Jónsson,
	Þórarinn Jónsson,
	Bjarni Jónsson,
	Björn Stefánsson,
	Einar Árnason,
	Einar Jónsson,
	Ólafur Briem.

Tveir þingmenn fjarstaddir.

Forseti lýsti frv. þar með

fallið.

2. Ullarmat.

Á 13. fundi í Nd., miðvikudaginn 3. janúar, var útbýtt

Frv. til laga um frestun á framkvæmd laga um ullarmat, nr. 45, 3. nóv. 1915 (A. 55).

Á 15. fundi í Nd., föstudaginn 5.

janúar, var frv. tekið til 1. umr. (A. 55).

Flutnm. (Bjarni Jónsson): Jeg skal vera stutturður. Hygg jeg að allir skilji, hve sjálfsagt þetta frv. er. Ullarmatslögin eiga að venja menn á vandvirkni og vöruvöndun, þegar verslun er í rjettu lagi. En eins og nú stendur, er engin verslun til í heiminum eftir venjulegum hætti. Ekkert gangverð, heldur verð, fyrirskipað af öðrum. Ullin er tekin með valdi, og kaupandinn skamtar sjálfur verður. Mönnum er aftrað frá að senda ullina þangað, sem hærra verð er greitt fyrir hana. Því er ekki ástæða til að hafa kostnað um ullarmat og flokkun. Er það því allra mála sjálfsagðast, að framkvæmd laganna sje frestað, þar til verslun er aftur komin í sæmilegt horf. Jeg vænti hjer engra mótmæla. Málið er einfalt og því ekki þörf að setja það í nefnd. Vænti jeg, að háttv. deild láti það ganga til næstu umr. og síðan áfram.

Einar Jónsson: Jeg tók eftir þeim orðum háttv. flutnm. (B. J.), að hann bjóst ekki við mótmælum. Hygg jeg því, að hann furði sig á, að jeg stend nú upp til að mótmæla ræðu hans. (Bjarni Jónsson: Jeg er ætíð þakklátur fyrir mótmæli frá þessum háttv. þm.). Jeg hygg þetta frv. mjög athuga-vert. Vjer, sem fluttum lög þessi og samþykktum þau hjer á þingi, hugðum, að með þeim væri trygð meiri vöruvöndun og fastara verð. Nú tel jeg góðar horfur á, að þessi lög muni verða til þess, að varan verði vönduð, og sýnist mjer þá tilgangi laganna náð. Á þessum stríðstímum koma þau að visu að litlu gagni, og síðastliðið ár hefðum vjer verið betur settir með engin ullarmatslög. En aðalástæða mín móti þessu frestunarfrv. er sú, að þegar lögin eru

sett, og útlendir ullarkaupendur vita, að lögin eru til og komin til framkvæmda, þá reiða þeir sig á flokkun og vöruvöndun eftir lögnum. Nú komast menn áreiðanlega fljótar upp á vöruvöndun, ef lögin standa í gildi. Tel'jeg því frestun á framkvæmd laganna óráðlega. Jeg hefi sjálfur, við umhugsun um málið, komist að þessari niðurstöðu, en jafnframt get jeg tekið það fram, að jeg hefi átt tal við Sigurgeir Einarsson ullarmatsmann, sem allir treysta vel í þessum sökum. Er hann eindregið á móti frestuninni. Jeg er mannum persónulega kunnugur, og veit, að hann er samviskusamur og segir það eitt, er hann veit sannast og rjettast. Þegar því skoðun hans fer saman við mína skoðun, hlýt jeg enn ákveðnara að halda henni fram.

Jeg held, að háttv. þm. Dala. (B. J.) og aðrir flutningsmenn frv. hljóti að sjá, að það er hæpin leið, að fresta framkvæmd laganna. Jeg veit að hv. þm. gjörir þetta í bestu meiningu. En jeg hygg, að flestir sje málinu kunnugri en hann, og hefði hann því ekki átt að vera með í flutningi þessa frv.

Pjetur Jónsson: Jeg vil taka í sama streng og háttv. 2. þm. Rang. (E. J.). Jeg tel misráðið að kippa til baka þessum lögum, þar sem þau nú eru komin í framkvæmd. Má vel vera, að lögin hefði betur ekki verið komin til framkvæmda í fyrra, sakir samningsins við Bretastjórn. Jeg veit ekki, hvort menn hafa veitt því eftirtekt, að samningurinn tók einmitt breytingum, vegna ullarmatsins. Var það mjög fyrir milligöngu Sigurgeirs Einarssonar, sem kom því til leiðar, að breytinga var leitað. T. d. var II. flokkur af hvítri þveginni ull færður mikið upp, og varð svo ekki nema 10 aura munur á I. og II. flokki.

Ullarmat.

Jeg fæ því ekki sjeð, að neinn bagi hafi verið að ullarmatslögunum í þessu sambandi.⁵ Mjer þykir ólíklegt, að Englendingar hefðu viljað taka alla svokallaða hvíta og þvegna vorull í fyrsta flokk og þar með þriggja króna verðlagið. Líklega hefði þeir miðað við hina eldri flokkun ullarinnar á útlendum markaði. Skilgreining ullarinnar var áður þessi: Norðlensk ull »prima« og »secunda« og sunnlensk ull »prima« og »secunda«. Hygg jeg, að við þetta hefði verið miðað, er samningarnir voru gjörðir, hefði lögin ekki verið.

Jeg tel vafalaust, að í samningum við Breta yrði það tap, og jafnvel hættulegt, ef ullarmat yrði nú felt úr lögum, eða lagt niður að sinni. Það er nú ráðið, að erindsrekar fari til London, til þess að vera við samninga við bresku stjórnina, og verðlag það á ull, er þeim hefir verið falið að framfylgja, er byggt á ullarmatsreglunum.

Ef litið er á tilgang laganna, vöruvöndunina, hljóta menn að sjá, að stórum er spilt með því, að fella niður framkvæmd laganna, þótt um stundarsakir verði. Tilgangurinn er sá, að fá íslenska ull víðurkenda sem ósvikna vöru á erlendum markaði. Og þótt byrjunin sje ekki stór enn, þá er hún spor í áttina að minsta kosti. Jeg er viss um, að slegið verður slöku við framhaldandi vöruvöndun, ef lögum er kipt burtu.

Jeg fæ ekki skilið, að flutningsmenn þessa frv. sje málinu kunnugri en jeg, sem fengist hefi við ullarsölu og umbætur á ullarverkun í 30 ár.

Sveinn Ólafsson: Afstaða mín til þessa frv. er fyrirfram ákveðin, og er hún byggð á kynnum þeim, er jeg hefi haft af ullarmatinu næstliðið ár. Satt að segja, eru þau kynni ekki góð. Yfirleitt hafa ullarmatslögin haft þau áhrif, að verð ullarinnar er snögt um lakara

en ella mundi. Það skilja allir, að þörf er á því, að ullin sje flokkuð og metin, og sjálfsagt er að halda því áfram, þegar alt er komið í lag aftur á heimsmarkaðinum.

Annars stóð jeg einkum upp til þess, að gjöra fyrirspurn til hins háttv. flutningsm. (B. J.). Hefir hann hugsað sjer, að kipt sje burtu launum þeim, er ullarmatsmenn eiga að hafa, eða að þau sje látin standa?

Flutnm. (Bjarni Jonsson): Jeg er þakklátur þessum háttv. þm., sem talað hafa, fyrir góðar undirtektir. Sjerstaklega er jeg þakklátur háttv. 2. þm. Rang. (E. J.), og er það þakklæti mitt byggt á því, að mótmæli hans móti frv. voru staðleysa. En aðrir ættu einnig að þakka honum, nefnilega þeir útlendir menn, er hug hafa á, að ná góðum ullarkaupum hjer á landi. Í þeirra nafni hefir þessi háttv. þm. (E. J.) ógnað Alþingi Íslendinga í dag. Mjer þykir þá skörin tekin að færast upp í bekkinn, er alþingismenn segjast ekki þora að taka þetta upp, sakir útlendra þjóða, án þess að færa nokkra ástæðu fyrir því, að útlendar þjóðir muni taka það illa upp. Það er að búa sjer til hættu og taka upp orð útlends harðstjóra, er vill öllu ráða, og muni móðgast, ef eitthvert sjálfstætt spor er stigið. Ætla jeg þó að annar mótmælandinn, þm. S.-Þ. (P. J.), hafi hrakið orð háttv. 2. þm. Rang. (E. J.).

Hann gat þess, að í samningnum hefði verið vikið frá lögum. Þetta sannar ekki, að sú þjóð, sem samninginn gjörði, Bretar, muni móðgast, ef framkvæmd laganna yrði frestað, heldur sannar það einmitt hið gagnstæða. Fyrir þetta er jeg þakklátur háttv. þm. S.-Þ. (P. J.). Í samningnum var ekki farið eftir lögum, og vegna þess, að framkvæmd þeirra hafði ekki verið

frestað, er samningarnir voru gjörðir, leit í fyrstu út fyrir, að verðið yrði lakara en raun varð á, er það ráð var tekið upp, að vikja frá lögunum. Er sjálfsagt, að láta þetta ekki koma fyrir aftur. Sjá allir, að þeir, sem fara með ullarverslunina fyrir landið eða einstök fjelög, eru þá ekki bundnir við nein lög. Gæti það orðið þeim til ljettis við að ná góðum samningum. Þetta eru að eins almennu atriði, sem allir ættu að geta sjeð við ihugun. Jeg skil vel háttv. þm. S.-Þ. (P. J.). Hann óttast, að af frestuninni muni leiða það, að lögin nái síður tilgangi sínum; menn muni venjast af framkvæmd þeirra, og afleiðingin verða virðingarleysi fyrir þeim. Jeg skil vel orð þessa háttv. þm. (P. J.), sem er þetta lifandi áhugamál. En afleiðingin af frestuninni verður ekki þessi. En þessi afleiðing kemur einmitt fram, ef menn gjöra sjer kostnað við ullarmat og flokkun, sem engan árangur ber, sakir þess, að nú er ekki um frjálsa verslun að ræða, heldur hernaðarástand, og varan gengur eftir öðrum reglum. Þegar menn einungis tapa á lögunum, þá kemur virðingarleysið fram.

Sumir háttv. þm. gjöra sjer að venju að standa upp og segja, að þessi og þessi þm. hafi ekki vit á máli því, sem hann er að ræða um. Jeg gjörði mig ekki svo djarfan nú fyrir skemstu, er jeg átti orðastað við háttv. 2. þm. Rang. (E. J.), að efast um, að hann kynni grísku. En þessi háttv. þm. er ekki svo kurteis. Hann skal þá vita það, þessi háttv. þm., að jeg hefi miklu meira vit á ullarverslun heldur en hann. Jeg hefi lengi fengist við ullarverkun, og seldist sú ull með því besta verði, sem fekst fyrir ull á þeim stað. Jeg get líka frætt hann og aðra þá, sem gorta af búviti sínu miklu, að vjer, sem ekki búum í sveit, höfum eins gott

og oft betra vit á búnaði en þeir, sem í sveit búa. Enda hefir það sýnt sig, er jeg hefi setið í landbúnaðarnefndum. Jeg hefi þar í engu verið eftirbátur annarra. Fyrirgefanlegra er, þótt þeir, sem lengi hafa fengist við ullarverslun, tali með valdi um málið, en þó getur þeim og missýnst, svo sem hv. þm. S.-Þ. (P. J.), er hann hrapar í þá hættu, er hann vill forðast.

Jeg er þakklátur háttv. 1. þm. S.-M. (Sv. Ó.) fyrir orð hans. Mjer hefir aldrei dottið í hug, að hinir skipuðu ullarmatsmenn mistu laun sín. (*Pjetur Jónsson*: Eiga þeir þá að fá 90 aura uppbót?). Þingeyingar eru manna vísastir til slíks höfðingsskapar, og hið sama er um aðra landsmenn. Jeg tel víst, að þeir haldi launum sínum. Það myndi eigi setja stór öfl í hreyfingu hjer á landi, þótt þeim væri greidd laun sín meðan frestunin stæði yfir.

Annars ættu háttv. þm. að geta spreytt sig á þessum og öðrum atriðum málsins við 2. umr. Get jeg ekki fallist á, að nein rjettnæt ástæða hafi komið fram móti frestuninni. En nú mun jeg láta meðflutningsmenn mína tala fyrir málinu að sinni, og geyma mjer að taka til máls síðar. En jeg vil benda þeim, sem efast um búvit mitt, á þá, er málið flytja með mjer.

Einar Jónsson: Mjer finst raunar ekki ómaksins vert, að tala frekar í máli þessu, því að það liggur ljóst og einfalt fyrir, þótt nú sje verið að reyna að skapa á það aðra hlið.

Þessi lög voru sett til þess, að ullin yrði betur vönduð og kæmist í fastara verð. Hver, sem þá fylgdi lögunum, ætti að gjöra það enn þá. Annað væri hringlandaháttur.

Þegar háttv. flutnm. (B. J.) vænir mig um fylgi og hollustu við erlenda ullarkaupendur, er það fjarstæða ein.

En hinu held jeg fast fram, þegar útlendingar sjá hjer samþykkt og lögleitt ullarmat, reiða þeir sig betur á vöndun vörunnar. Kynni þeim þá að virðast kynlegt, ef Alþingi tæki það til bragðs, að afnema lögin. Þetta hlyti að spilla fyrir ullarsölunni.

Þar sem háttv. flutnm. (B. J.) segist hafa betra vit á ull heldur en jeg, nær það vitanlega engri átt. Jeg efast um, að hann þekki ull frá búk- eða hundshári, eða kind frá kálfi. Jeg skal fúslega játa, að jeg kann ekki orð í grisku. Þar mun hann geta boðið mjer út. En skyldi jeg ekki geta boðið honum út í margt? T. d. rista torf, hlaða vegg, slá og raka o. s. frv. Yfir höfuð í allri ærlegri vinnu kristinna og dugandi manna.

Jeg vildi í fullri alvöru óska þess, að hæstv. þingdeild færi ekki að hrófla við ullarmatslögunum. Mjer gengur hjer engin eigingirni til, nje fylgi við útlendinga, heldur vil jeg að lögin standi og ullin komist í fast verð. Fyrirspurn háttv. 1. þm. S.-M. (Sv. Ó.) var sanngjörn. Hvað á að gjöra við ullarmatsmennina, ef lögunum er frestað? En að vísu ræður sú spurning ekki að neinu leyti minni stefnu í málinu. Sem sagt, þá er það ekki af eigingirni, að jeg er andvígur þessu frv., og allra sist gengur mjer það til, að jeg vilji bæta kjör útlendra ullarkaupmanna. Fyrir mjer vakir það eitt, að ullarmatslögin tryggja það, að varan verði betur vönduð og verðið fastara.

Jeg er á sama máli og háttv. 1. þm. S.-M. (Sv. Ó.), að ullarmatsmenn ættu ekki að fá kaup, ef lögunum yrði frestað. Þeirra er þá ekki lengur þörf, og vinna þeirra hverfur af sjálfu sjer.

Pjetur Jónsson: Jeg býst ekki við, að jeg standi einn fyrir svörum til andmæla þessu frv., enda mun vart lögd sjerstök áhersla á það, sem jeg segi.

Háttv. 1. þm. S.-M. (Sv. Ó.) skaut því fram, að ullarverðið í fyrra hefði orðið snögt um lakara vegna matsins. Jeg veit ekki, hvað háttv. þm. hefir fyrir sjer í þessu.

Háttv. þm. Dala. (B. J.) færði ekki nein rök fyrir frv., sagði bara, að auðsætt væri, að nauðsyn væri að fresta lögunum, og háttv. 1. þm. S.-M. (Sv. Ó.) færði ekki heldur nein rök. Það hafa í stuttu máli engin rök verið færð fyrir því, að vjer höfum tapað í ullarverði á ullarmatinu.

Mjer er alveg ókunnugt um það, að ullin hafi hrapað í verði sökum matsins.

Eins og samningurinn um ullarverðið hljóðaði í fyrstu, var tiltekið þriggja kr. verð á 1. flokki hvítu vorullarinnar. Ef mig minnnir rjett, varð sú vorull, sem ekki kæmist í 1. flokk, sett með mislitri ull á 2 kr. 20 a. pr. kg. Þessu fækst svo breytt þannig, að 2. fl. af hvíttri vorull komst upp í 2 kr. 90 a. pr. kg, og þetta bygt á ullarmatsreglunum. En sem sagt, þessi lakari vorull hafði alls eigi getað heimfærst undir »prima« ull, þó ullarmatslögin hefði eigi verið, heldur að likindum fallið undir lægri flokkana, eftir hinni gömlu skilgreining á útlendum markaði.

Háttv. þm. Dala. (B. J.) talaði um ógnanir gagnvart þinginu, og skildist mjer hann telja það sjálfstæðisbrest, að fara eftir vilja kaupunautanna. Mikill má sá sjálfstæðisrembingur vera, sem vill vinna til að spilla fyrir verði á vörum landsins. Fáir munu vera svo drambsamir, að þeir vilji ekki vinna til, að vörur þeirra gangi í augu kaupendum. Sú regla mun vera algengust, hvað sem sjálfstæði liður, að haga vöruframleiðslu sinni sem næst kröfum kaupandans, ef það borgar sig vel, eins og oftast er. (*Bjarni Jónsson:* Ekki í stríði). Jú, alveg eins í stríði; það gildir þá sem ella, að verðið fæi eftir því,

hvernig kaupendunum líkar varan. Englendingar kaupa ekki ullina til þess að fleygja henni í sjóinn. Fyrir hjer um bil 20 árum, áður en farið var að selja ullina til Ameríku, keyptu Englendingar nálega alla íslenska ull, sem flutt var út úr landinu. Um það bil var maður sendur til Englands til þess að kynna sjer, hvernig Englendingar vildu hafa meðferð ullarinnar; af þessu spratt síðan vöruvöndunartilraun manna í Þingeyjarsýslu og víðar, og þaðan stafa aftur ullarmatslögin.

Háttv. þm. Dala. (B. J.) tók svo eftir, að jeg væri ragur við frestunina, að eins vegna ullarmatsins sjálfs; en jeg er einnig ragur af öðrum ástæðum. Jeg er ragur vegna Englendinga, af þeirri ástæðu, að nú fá þeir alt annan grundvöll að byggja á en reynslu sína síðastliðið ár. Kaupendur fara að jafnaði eftir þeirri reynslu, sem þeir hafa fengið á vörugæðum og flokkun.

Sami háttv. þm. (B. J.) veik að því, að vöruvönduninni væri meiri hætta búin, ef lögin væru látin standa stríðstímabilið, heldur en ef þeim væri frestað á meðan. Um þetta má þrátta, en jeg er viss um, að engum, sem ant er um vöruvöndun, kemur til hugar að samþykkja frestunina. Ef þetta þing kemst að þeirri niðurstöðu, að rjett sje að kippa lögunum burtu í bili, þá boðar það ekkert annað en það, að lögunum verður kipt í burtu til fulls, þegar stríðið er úti. Það er hætt við því, að vjer, sem barist höfum fyrir ullarmatinu, verðum þá dauðir eða svo gamlir, að vjer verðum orðnir uppgefnir við að halda uppi svörum fyrir þá hugajón.

Einar Arnórsson: Háttv. þm. Dala. (B. J.) fórust svo orð, sem menn væru hræddir við að samþykkja þessa frestun laganna, sökum ógnana frá öðru veldi. Þar til er því að svara, að það er auðvitað heimilt að samþykkja frestun; það

getur enginn bannað. En aðalspurningin í þessu máli er sú, hvort frestan sje hagkvæm, og lausn spurningarinnar veltur á því, hvort frestun hafi heppilegar eða skaðlegar afleiðingar í för með sjer fyrir markaðinn. Jeg skal ekki segja um það, hver áhrif þetta hefði, ef markaðurinn væri frjáls og vjer gætum selt vöruna hvert, sem vjer vildum; jeg skal ekkert fullyrða um það, hvað menn mundu þá leggja upp úr ullarmatslögum. En það, sem háttv. þm. Dal. (B. J.) sagði um breska samninginn í sambandi við þetta mál, var á misskilningi byggt. Hann sagði, að vikið hefði verið frá ullarmatslögnum við samningagjörðina. En þetta er alveg rangt. Þvert á móti var það einmitt sett sem skilyrði, að ullin væri metin. Það er því svo langt frá, að vikið hafi verið frá ullarmatslögnum, að þeim hefir einmitt verið fylgt. En það, sem háttv. þm. Dala. (B. J.) hefir flaskað á, er það, að vikið var frá flokkunarreglunum. (*Bjarni Jónsson:* Eru þær ekki í lögunum?) Nei, eftir heimild ullarmatslaganna fara flokkunarreglurnar eftir reglugjörð, sem stjórnarráðið setur; slíka reglugjörð má setja, án þess að breytt sje kommu eða staf í lögunum.

Annars get jeg hugsað mjer, þótt ekki viti jeg neitt um það, að frestan kunni ef til vill að spilla fyrir markaðinum, sem opnaður hefir verið fyrir þessa vöru; þess vegna er nauðsynlegt, að væntanleg nefnd taki málið til nákvæmlegrar athugunar, því að þótt þessi markaður þyki ljelegur, þá er þó betra að hafa hann heldur en engan markað.

Sami háttv. þm. (B. J.) sagði, að með því ástandi, sem nú er, væri góða varan ekki verðlaunuð. Þetta er einnig misskilningur. Eftir flokkunarreglunum, sem fylgt var við sölu ullarinnar til Bretala, er einmitt höfð hliðsjón af því, hve góð varan er í heild sinni, og eftir flokk-

unum fer verðið. Hitt er annað mál, að verðið í heild sinni og þá sjerstaklega á háu flokkunum kann ef til vill að þykja of lágt, eða verðmunur of lítill. En fyrst greitt er hærra verð fyrir góða vöru en lakari, þá eru það verðlaun.

Fyrirspurn kom fram um það, hvað gjöra ætti við ullarmatmennina, ef lögunum yrði frestað. Það liggur í augum uppi, að þegar lögunum er frestað, er einnig starfi þeirra frestað. Hitt er annað mál, hvort þingið vill bæta þeim upp þann halla, sem þeir verða fyrir, en engin skylda ber til þess.

Háttv. þm. Dala. (B. J.) fórust svo orð, að það væri brestur á sjálfstæðis-tilfinningu, ef ullarmatslögin væru látin gilda. Mjer þykir þetta nokkuð hæpin staðhæfing, eins og háttv. þm. S.-Þ. (P. J.). (*Bjarni Jónsson*: Þau orð hefi jeg ekki sagt). Það má vera, að háttv. þm. Dala. (B. J.) hafi ekki viðhaft beint þessi orð, en sú var meaning orða hans, eftir því sem mjer og fleirum skildust þau. Sama mætti þá segja t. d. um fiskimatslögin. Fyrst Spánverjar voru svo matvandir, að vilja heldur góðan fisk en vondan, mundi háttv. þm. Dala. (B. J.) telja það undirlægjuskap, að verða við ósk þeirra, að mæta fiskinn, svo að trygging fáiist fyrir gæðum hans og þar með fyrir hærra verði.

En aðaltilgangurinn með þessum orðum er sá, að leiða athygli væntanlegrar nefndar að því, hvort heppilegt sje að fresta lögunum, meðan stríðið stendur.

Um þekkingu manna á ullarmati skal jeg ekki segja neitt, en er þakklátur allri fræðslu í því efni, og gaman var að viðureign tveggja háttv. þm., er leiddu saman hesta sína um það efni, þótt ekki sje hægt að skera úr um það, hvor fremri sje, nema þeir gangi beint undir próf.

Þórarinn Jónsson: Jeg stend ekki upp til þess að bera blak af háttv. aðalflutningsmanni (B. J.); til þess mun hann einfær sjálfur. Jeg stend upp til þess að leiðrjetta misskilning. Sumir háttv. þm. virðast skilja svo tilgang vörn flutningsmanna, að vjer sjeum yfirleitt á móti ullarmati. En sú skoðun er röng.

Jeg hafði búist við því í fyrra, að stjórinn mundi fresta framkvæmd ullarmatslaganna, sökum þess að markaðurinn var bundinn. Allir vita það, að vöruvöndun nær ekki tilgangi sínum fyrr en á frjálsum markaði. En þessi von brást. Til framkvæmdar lögunum hefir verið lagt út í ærinn kostnað, svo að mjer og fleirum blæðir í augum.

En hver er mismunurinn á því, að fresta lögunum nú og því, að gjöra það í fyrra? Háttv. þm. S.-Þ. (P. J.) taldi muninn þann, að verðið hefði hækkað með tilliti til matsins. En hvernig var sú hækkun? Verri hlutinn, 2. flokkur, var hækkaður. Ef 1. flokkur, sem mjer er kunnugt um, að var verulega góð vara, hefði verið hækkaður, þá má segja, að tekið hefði verið tillit til matsins. En með þessu er ekki sýnt, að nokkurt tillit hafi verið tekið til vöruvöndunar. Þessi 2. flokkur var engu betri en ullin var yfirleitt áður fyrir ullarmatið, eins og háttv. þm. S.-Þ. (P. J.) má vera fullkunnugt um. Vjer mundum því hafa fengið sama verð fyrir 2. flokk sem 1., ef ekkert mat hefði verið. Það er engan veginn sýnt, að Englendingar hafi viljað fá betri vöru, úr því að þeir hækkuðu ekki 1. flokk.

Háttv. þm. S.-Þ. (P. J.) óttaðist, að lögin mundu ekki verða tekin upp aftur, ef þeim yrði frestað. Þetta er misskilningur; frestunin á ekki að standa lengur en stríðið stendur yfir. Jeg vil ekki, að vjer tókum svo mikið tillit til Englendinga, að vjer látum þá græða

á oss, einmitt fyrir þetta. En jafnskjótt sem markaðurinn er orðinn frjáls, þá eiga löginn að koma í gildi aftur.

Háttv. 1. þm. S.-M. (Sv. Ó.) mintist á laun ullarmatsmannanna. Jeg get svarað því strax, að jeg tel sjálfsagt, að þeir missi launin, og er jeg þar á annari skoðun en háttv. aðalflutningsmaður (B. J.), enda höfðum við ekki borið okkur saman um það atriði, þegar við bárum frumvarpið fram.

Einar Arnórsson: Jeg vil að eins leyfa mjer að beina fyrirspurn til háttv. flutningsmanna. Hugsum oss, að stríðið og það ástand, sem nú er, haldist út þetta ár, sem nú er að byrja. Hugsum oss enn fremur, að þetta frv. verði samþykkt og staðfest, en svo verði það sett sem skilyrði við næstu samninga, að ullin verði metin og flokkuð. Hvernig á stjórnin þá að fara að? Á hún að segja við hinn aðiljann: »Jæja, með þessum skilyrðum verður engin ull seld,« og þar með ef til vill svifta ullarframleiðendur markaði að öllu eða nokkru fyrir þessa vöru? Eða á hún að gefa út bráðabirgðalög, sem nema úr gildi frv. þetta, sem þá verður væntanlega orðið að lögum?

Þórarinn Jónsson: Út af fyrirspurn hv. 2 þm. Árn. (E. A.) skal jeg geta þess, að mjer er ekki unt að svara henni að svo komnu, jeg þekki ekkisamningana, hvort þeir gilda áfram eða ekki; jeg hefi ekki sett mig inn í þá. En alt um það get jeg ekki hugsað mjer, að vjer þurfum að óttast þetta atriði, og ekki hefi jeg heldur fundið það í þessum samningaplöggum, að Englendingar hafi sett það að skilyrði, að ullin væri metin.

Flutnm. (Bjarni Jónsson): Mjer þykir það leitt að heyra nokkurn hv. þm. lýsa því yfir, að hann þori ekki að

breyta lögum, eða fresta þeim, samkvæmt sannfæringu sinni, af því að þeir óttist, að einhverjum útlendum þjóðum komi það illa. En í þessu máli er ótti hv. þm. með öllu ástæðulaus, af því að Bretar hafa þegar gengið inn á breytingu á þessum lögum, sem er okkur í hag, en þeim í óhag, um flokkunina á ullinni og verðmun flokkanna, og er þetta hv. þm. S.-Þ. (P. J.), vel kunnugt. Það er því fyrir fram auglýst, að þeir muni ekki þykkjast við okkur, þótt við samþykktum þetta frv.

Þar sem háttv. þm. S.-Þ. (P. J.) taldi um það, sem annan ótta sinn, að hann teldi það óvist, að hann mundi lifa það, að ullarmatslögin yrðu aftur leidd í lög, og að það væri því leiðara fyrir hann, sem hefði öðrum fremur ur barist fyrir því, að þau yrðu samþykkt, þá er því til þess að svara, að fyrst og fremst veit jeg ekki til þess, að hann hafi meira en aðrir góðir menn, jeg og aðrir, barist fyrir því, að ullarmatslögin yrðu samþykkt, því að jeg veit ekki annað en að flest allir þingmenn 1915 væru einhuga um að þessi lög væru þjóðþrifamál. En hvað hinu viðvikur, að hann lifi ekki svo lengi, að hann sjái þau komast í framkvæmd, þá sje jeg ekki enn þau ellimörk á honum, að jeg geti búist við því. Það er sem sje ekki fyrirætlan vor flutningsmanna, að koma þessu máli fyrir kattarnef fyrir fult og alt. En hitt viljum vjer, að Íslendingar sje ekki að gjöra sjer óþarfa tilkostnað, sem engum kemur að gagni.

Hv. 2. þm. Árn. (E. A.) setti upp það hugsaða dæmi, að sá aðili, sem keypti ullina, krefðist þess, að hún yrði metin. Og svo spurði hann, hvað vjer ættum þá að gjöra. Þar til er því að svara, að auðvitað yrði þá farið að nákvæmlega eins, og farið hefði verið að, hefði þessa verið krafist meðan engin ullarmatslög voru komin á. Stjórnin mundi

Ullarmat.

þá gefa út bráðabirgðalög um ullarmat, eða ef til vill finna einhvern annan betri veg. Jeg sje enga ástæðu til að bera það vantraust til stjórnarinnar að óreyndu, að hún hefði ekki einhver ráð með það. Annars finst mjer það vera algjört samningsatriði við kaupanda, hvort flokka skuli ullina eða ekki, og er þá auðvitað miklu betra að hafa engin lög um það, því að þá fá stjórnmalamenn vorir miklu betra tækifæri til þess, að láta samningasnild sína koma í ljós, og mjer finst jafnvel mega, með þetta fyrir augum, búast við því, að einmitt þeir muni útvega okkur miklu betri kjör við söluna á ullinni, ef engin lög eru til, sem hindra framkvæmd þeirra í því efni.

Hv. sami þm. (E. A.) bar mjer það á brýn, í sambandi við þetta mál, að mig skorti sjálfstæði. Jeg get ekki skilið það, hvernig hann hefir farið að komast að þeirri niðurstöðu. Hefði það verið einhver annar hv. þm., sem hefði látið sjer slíka heimsku um munn fara, þá hefði jeg getað skilið það.

Það sem sami hv. þm. (E. A.) sagði um Spánverja og fiskinn, heyrir líka undir það sama. Það var eintómurmisskilningur, og líkara að hv. 2. þm. Rang. (E. J.) hefði sagt það. Annars finst mjer hv. 2. þm. Árn. (E. A.) vera farið stundum líkt og Hómer gamla, að hann dottar í hugsun sinni. Hann hefir dottað, þegar hann var að hugsa þessa fjarstæðu.

En það er eitt höfuðatriði í þessu máli, sem miklu skiftir, og mjer er ekki kunnugt um, og það er það, hvort samningarnir, sem gjörðir voru við Breta nú í sumar, sem leið, eiga að lögum að gilda til eilíðar, eða hvort þeir hafa einungis átt að gilda til þessarra nú ný-afstöðnu áramóta. Úr þessu ætti háttv. 2. þm. Árn. (E. A.) manna best að geta skorið. Mjer hafði ekki komið til hugsar annað en að þeir fjellu úr gildi 1.

janúar 1917, en nú heyri jeg utan að mjer, að þeir sje svo vaxnir, að þeir gildi um alveg óákveðinn tíma.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 15 : 9 atkv. að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu:

já :

nei :

Bjarni Jónsson, Einar Arnórsson,
Björn Kristjánsson, Einar Jónsson,
Björn Stefánsson, Gísli Sveinsson,
Einar Árnason, Jón Magnússon,
Jón Jónsson, Matthías Ólafsson,
Jörundur Brynjólfss., Pjetur Jónsson,
Magnús Guðmundss., Sigurður Sigurðss.,
Magnús Pjetursson, Skúli Thoroddsen,
Pjetur Ottesen, Stefán Stefánsson.
Pjetur Þórðarson,
Sveinn Ólafsson,
Þorleifur Jónsson,
Þorsteinn Jónsson,
Þórarinn Jónsson,
Ólafur Briem.

Tveir þingmenn fjarstaddir.

Frv. vísað til landbúnaðarnefndarinnar (sjá A. bls. 190), í e. hlj.

Á 23. fundi í Nd., föstudaginn 12. janúar, var frv. tekið til 2. umr. (A. 55, n. 115).

Framsm. meiri hl. (Stefán Stefánsson): Landbúnaðarnefndin hefir klofnað í þessu máli, og það svo, að annar hlutinn vill hafa lögin áfram, en hinn hlutinn vill algjörlega stöðva framkvæmd þeirra. Vjer meiri hlutinn teljum mjög óhyggilegt að fresta framkvæmd þeirra, og það af þeim ástæðum, er vjer höfum lýst í nefndarálitinu á þgskj. 115. Þetta álit hygg jeg, að háttv. þingdeildarmenn hafi kynt sjer rækilega, svo að

Ullarmat.

ekki hafi verulega þýðingu að fara mörgum orðum um málið, en aðalástæðurnar eru þessar, sem jeg nú skal taka fram. Fyrsta ástæðan er sú, að mat á ullinni verður að álitast, sem samningaskilyrði af hálfu Breta. Þeim hafa verið sendar flokkunarreglur þær, er hjer hafa verið samþykktar, og talið sjálfsagt, að öll vor ull væri metin eftir. Eins og nú lítur út, er sjáanlegt, að vjer verðum að halda áfram verslunarsamningum við Breta, og þá að líkindum senda ullina til Englands, og þá má telja víst, að Bretar gjöri það enn að beinu skilyrði, að ullin verði metin, svo að vjer getum alls ekki undan því komist, þótt vjer vildum. En þótt svo færi, að vjer gætum selt ullina til Ámeriku, eða eitthvað annað, er það eigi síður líklegt, að mönnum sje þar kunnugt um ullarmatið, og að fyrsta og helsta skilyrði fyrir hagkvæmri sölu sje góð verkun og ábyggilegt mat á vörunni. Það virðist og að vjer, sem seljendur, getum ekki haldið ullinni fram sem markaðsvöru, nema hún sje metin.

Þetta er aðalástæðan. Auðvitað er okkur meiri hlutanum ljóst, að meiningin með þessu frv. sje ekki sú, að lögunum verði frestað um mörg ár, en þó svo sje, þá verðum vjer að álíta, að frestunin geti valdið afarmiklu tjóni, svo að ekki sje á það hættandi. Vjer höfum nú í nokkur ár verið að búa okkur undir að meta ullina, eins og hverja aðra verslunurvöru, og í því skyni höfum vjer kostað mann til útlanda, til þess að kynnast kröfum erlendra kaupenda, og að hús ráði og tilhlutun voru lögin samín. Þessi maður telur sjálfsagt, að matið haldi áfram engu síður fyrir það, þótt tímarnir sje að ýmsu breyttir frá því, sem venjulegt er, og það teljum vjer óhyggilegt, að þingið ráði til breytinga á móti sköðunum hans í þessu máli.

Það væri of mikil fljótæfni og van-

hugsað ef matinu yrði hætt, og hver maður gæti aftur farið að senda mikinn þunga af óhreindum í ullinni, í stað hreinnar og vel verkaðrar ullar. (*Bjarni Jónsson*: Sú ull getur farið í verri flokk). Þegar matinu hættir, er ekki lengur um verulega flokkaskiftingu að tala. Nei, þá yrði hver lagðurinn með öðrum, sá hreini og óhreini, og frágangur ullarinnar kominn í sama horfið og áður var; en þó mat og flokkun haldist óbreytt, þá álitur hr.ullarráðunautur Sigurgeir Einarsson, að ekki sje vert að senda út nema 2 flokka; úrhakið, eða þriðja flokk, telur hann ekki heppilegt að senda sem verslunurvöru. Því gæti það ekki einungis orðið til stór óhapps að senda óverkaða ull, heldur býst jeg við, að dofna mundi áhuginn fyrir vöruvöndun, ef þingið gefur í skyn, að hún sje ónaðsýnleg. En það gjörði þingið, ef það frestaði framkvæmd laganna. Það hefir verið látið í ljós, að vjer mundum fá jafn hátt verð fyrir ullina, hvort sem hún væri góð eða vond, metin eða ómetin. En þetta er á engu byggt. Nei, þótt tímarnir sje óeðlilegir, tel jeg ekki að það geti orðið oss til hagnaðar, og þaðan af síður til sóma, hvað vöruvöndun snertir, að fresta framkvæmd laganna, og því er meiri hl. nefndarinnar á móti frestuninni.

Framsm. minni hl. (Pjetur Þórðarson): Jeg get ekki verið samála háttv. meiri hl. nefndarinnar í þessu máli. Verð það á ullinni, er vjer höfðum vanist fyrir ófriðinn, var 60—80 aura fyrir hvert pund. Svo koma þessir óeðlilegu viðskiftatímar, og þá (1915) hækkar verðið á ullinni og kemst upp í 2 kr. 25 aura eða meira hvert pund, án þess að það sje nokkur afleiðing af ullarmatslögunum, sem þá voru lítt á veg komín. Það sem olli þessu háa verði, voru hin óeðlilegu viðskiftalögmál. Um sama leyti er verið að búa undir þessi

lög, og þau ganga í gildi síðastliðið ár. Jeg játa, að tilgangur þeirra er í alla staði rjettmætur, en eins og sakir hafa staðið síðan þau óðluðust gildi, hefir þessi tilgangur þeirra síst komið í ljós í hærra verði. Ullarverð fjell mjög tilfinnanlega 1916, og það sem verra var, að kaupendur gjörðu mjög lítinn verðmun á flokkunum, en vitanlega var varið miklu fje og fyrirhöfn til framkvæmdanna; þegar svo er farið að bjóða útlendingum flokkaða ull, þá kemur í ljós, að 1. flokks verðið er hið sama, og mundi hafa fengist fyrir óflokkaða ull, en eitthvað minna fyrir hina lægri flokka. Þessi verðmunur er því tapað fje vegna framkvæmda laganna.

Bæði frá framleiðendum og seljendum hefi jeg fengið þær upplýsingar, að matið hafi gjört tjón. Bæði er kostnaðurinn við það, og svo hitt, að gæta ekki fengið sama verð fyrir lakari tegundina, sem mundi hafa orðið, ef lögin hefðu ekki komið til framkvæmda. Vegna þessa tel jeg, að lögin hafi ekki náð tilgangi sínum. Þvert á móti. Það hefir einmitt fengist svo litlu meira verð fyrir 1. flokk, að ekki borgar sig að hugsa um 1. flokks vöru, heldur bendir fenginn reynsla til þess, að best borgi sig að framleiða 2. flokks vöru, eða enn þá lakari, meðan svona stendur. Finst mjer því ekki skaða, að fresta framkvæmd þeirra, uns ástandið breytist.

Háttv. framsm. meiri hl. (St. St.), lagði áherslu á, hvað miklu væri búið að kosta til undirbúnings og framkvæmda laganna. Maðurinn, sem undirbúið hefir ullarmatið, teldi óhjákvæmilegt að framkvæmd þeirra hjeldi áfram. Nú þykist jeg hafa sýnt, að þau nái sjer ekki niðri. Öllu heldur virðast þau fjarlægjast sinn eigin tilgang, vöruvöndunina. Eins er um það, sem hann taliði um óhreiniundin í ullinni. Sem stendur er ekkert, sem sætti að hvetja menn

til að leggja á sig fyrirhöfn við hreinsun ullarinnar. Jeg er ekki kunnugur samningum vorum við Breta, hvað ullina snertir, eða hvort þeir muni heimta ullina flokkaða, ef þeir kaupa. En fróður maður hefir sagt mjer, að enn þá hafi ekki mikill hluti af ullinni farið til Breta. Get jeg því ekki gjört mikið úr matsskilyrðinu. Jeg hefi ekki ástæðu til að fjölyrða frekar um málið. Jeg get tekið það fram, að persónulega er mjer þetta ekki mikið kappsmál, en jeg held, að þeirri ástæðu fyrir þessu frv., verði ekki hnekt, að matið hafi valdið þjóðinni fjárhagslegu tjóni, og likur til, að hinu sama fari fram meðan stríðið stendur, ef frv. nær ekki fram að ganga.

Forsætisráðh. (Jón Magnússon):

Jeg skal ekki fara út í það, hvort lög-in sje nauðsynleg. En annars vil jeg taka það fram, að eftir því sem jeg veit best, myndu Bretar krefjast þess, að öll ull, sem þeir kaupa hjer, sje metin. Ef vjer gjörðum það ekki sjálfir, myndu Bretar meta og flokka hana heima hjá sjer. Jeg held því, að matið sje alveg nauðsynlegt, vegna samninganna við Breta. Ef lögunum væri frestað, myndu Bretar samt heimta matið, og það yrði oss dýrara án laganna. Vil jeg því ráða háttv. deild til að fella frv. það, sem hjer liggur fyrir. Jeg held, að menn myndi iðra þess, ef framkvæmd þessara laga væri frestað nú.

Þjetur Jónsson: Háttv. framsm. minni hl. (P. P.), hefir haldið því fram móti matinu, að það kæmi ekki sjerstaklega við samningi vorum við Breta. Viðvíkjandi þeirri ástæðu er hann færði fyrir þessu, er það að segja, að lögin hafa í þessu falli sömu þýðingu eftir stríðið sem nú.

Annað atriði, sem jeg hjó eftir er kostnaðurinn. Sami kostnaður verður

Ullarmat.

við lögin eftir stríðið, en auk þess fellur verðið þá, og kostnaðurinn verður því eins tilfinnanlegur.

Sami háttv. þm. (P. Þ.), taldi það galla við matið, að þeir, sem hefðu slæma ull, fengju ekki eins hátt verð. Þetta er einmitt aðaltilgangur laganna. Jeg benti á það við 1. umr. málsins, að jeg vissi ekki til, að Englendingar gætu miðað við aðra flokkun, ef matið væri ekki, heldur var áður en ullarmatslög-in komu. Var sú almenna flokkun þessi:

1. fl. norðlensk ull	
2. „ ——— —	
1. „ sunnlensk —	
2. „ ——— —	

Það er alveg víst, að 1. flokks vöru mundu Englendingar ekki kalla, nema 1. fl. norðlenska ull.

Jeg held því að afleiðingarnar af ullarmatinu yrðu aðallega þær, að nokkuð af sunnlensku ullinni kæmist í 1. flokk, sem annars gæti ekki komist þangað. Og þegar þess er gætt, hve sáralitill munur er á 1. og 2. flokki, þar sem verðmunur er að eins 10 aurar á tví-pundi, eða með öðrum orðum minni en verðmunur sunnlenskrar ullar og norðlenskrar, þá sje jeg ekki annað en að það sje hreinn hagur fyrir Sunnlendinga að vera í sambandinu. Þeir, sem helst má segja, að verði fyrir skaða við ullarmatið, eru þeir, sem áður höfðu góða ull, en frá þeim hefi jeg ekki heyrt talað um neinar kvartanir. Jeg vil krefjast þess, að þeir, sem eru að klifa á þessum skaða, sýni með rökum í hverju hann er fólgin. En enginn slík rök eru enn fram komin, og mót-mæli jeg harðlega öllu þessu skaðamasi, þangað til slík rök koma. Flutningsm. (B. J.) talaði um gifurlegan kostnað, sem ullarmatið hefði í för með sjer. Ekki get jeg nú kallað þann kostnað gifurlegan, þótt eytt sje 1600 krónum,

til þess að borga ullarmatið. Þann kostnað mundi hitt án efa jafna upp, að miklu eða öllu leyti, að Englendingar mundu án efa heimta dómkvadda vigtarmenn, þar sem ræðismaður Englendinga hjer í Reykjavík hefir hingað til látið sjer nægja og tekið gilda vigt þá, sem matsmenn út um landið hafa gefið upp.

Jeg tala ekki um þetta mál út í bláinn. Jeg tala af 20—30 ára kynningu á tilraunum að bæta ull og ullarverð. Og mjer er kunnugt um að mörgum mönnum er hrein óþökk á öllu hljei á ullarmati, einkum þeim, er búa sunn-anlands.

Þórarinn Jónsson: Það er lítil athugasemd, sem jeg þarf að gjöra við það, sem sagt hefir verið í þessu máli.

Það er sýnilegt, að tvö atriði eru, sem einkum hljóta að koma til greina í þessu máli, og þau eru vöruvöndunin hjer heima og skilyrði þau, sem sagt er að Bretar setji viðvíkjandi flokkun ullarinnar.

Það hefir nú sannast undir þessum umræðum, að mótstöðumenn frv. viðurkenna, að ullarmatslögin nái ekki tilgangi sínum. (*Pjetur Jónsson:* Rangt). Nei, það er ekki rangt. Háttv. þm. (P. J.) hefir að líkindum ekki viljað sanna þetta, en hann hefir nú gjört það. Hann hefir sem sje upplýst það, að fyrsta flokks ullin hafi verið illa borguð, af því að sunnlensk ull hafi lent þarsaman við miklu verri ull. Þetta er ósköp trúanlegt og stafar auðvitað af flokkuninni. En þótt hann segði, að Sunnlendingar gæti verið ánægðir með það, þá sje jeg ekki, að það sje þjóðarhagur meðan fyrsta flokks ullin er dregin alveg niður undir annan flokk, og um leið spilt öllum tilgangi laganna, vöruvönduninni. Og einmitt vegna þess verður ástæða til að fresta lögunum, eða að minsta kosti til þess, að

slíta sambandinu milli norðlenskrar og sunnlenskrar ullar. Því, hafi verið slengt saman við norðlenska ull sunnlenskri ull, sem var miklu lakari en hún, eins og háttv. þm. (P. J.) segir, þá hlýtur sunnlenska ullin að hafa spilt fyrir hinni norðlensku á útlenda markaðinum, og því hefir besta íslenska ullin ekki komist til síns fulla rjettar.

Ef Englendingar virða flokkun ullarinnar nokkurs, þá eiga þeir að sýna það í reyndinni með því, að gjöra mismun á verði á góðri vöru og vondri, en það hafa þeir enn ekki gjört.

Þá kemur síðara atriðið, atriðið um skilyrðin, sem Bretar hafa sett viðvikjandi flokkun ullarinnar. Um skilyrði þessi er mjer ekki kunnugt annað en það, sem jeg hefi heyrt frá háttv. andstæðingum mínum í þessu máli, og neyðist jeg til að taka það trúanlegt. En það liggur í augum uppi, að þetta atriði hefir mjög mikið að þýða. En þar sem þeir gefa ekki betur fyrir einn flokkinn en annan, eru engin líkindi til, að sú flokkun leiði til vöndunar á vörinni, því að flestir hugsa mest um að koma henni í sem mest verð.

Um aukinn kostnað út af þessu er ekki að ræða. Þar er engu fje á glækastað, því að allur undirbúningur er þegar gjörður og þarf ekki að gjöra hann upp aftur, þó lögunum væri frestað, og borgun til ullarmatsmanna fellur að sjálfsögðu niður við frestun laganna. Fjárspursmálið getur því ekki verið nein gryla frá landssjóðs hálfu. Aðalskaðinn og tjónið fyrir landsmenn skeði við það, að stjórnin frestaði ekki þessu máli síðastliðið sumar. Mundi ekki hafa komið nein krafa frá Bretum um flokkun nú, ef það hefði verið gjört.

Annars vil jeg ekki gjöra þetta mál að neinu kappsmáli nú.

ATKVGR.

Frv.greinin feld með 15 : 9 atkv. að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

ja : *nei :*

Hákon Kristóferss., Jón Magnússon,
Jón Jónsson, Jörundur Brynjólfss.,
Pjetur Ottesen, Magnús Guðmundss.,
Pjetur Þórðarson, Magnús Pjetursson,
Þorleifur Jónsson, Matthías Ólafsson,
Þorsteinn Jónsson, Pjetur Jónsson,
Þórarinn Jónsson, Skúli Thoroddsen,
Benedikt Sveinsson, Stefán Stefánsson,
Bjarni Jónsson. Björn Kristjánsson,
Björn Stefánsson,
Einar Arnórsson,
Einar Árnason,
Einar Jónsson,
Gísli Sveinsson,
Ólafur Briem.

Tveir þm. voru fjarstaddir.

Frv. þar með

fallið.

3. Sildarverðlaun.

Á 18. fundi í Nd., þriðjudaginn 9. jan., var útbýtt

Frv. til laga um verðlaun fyrir útflutta sild (A. 100).

Á 19. fundi í Nd., miðvikudaginn 10. janúar, kl. 1 miðdegis, var frv. tekið til 1. um r.

Of skamt var liðið frá útbýtingu frv. Forseti leitaði leyfis um afbrigði frá þingsköpum. Voru þau leyfð og samþ. af deildinni með öllum atkvæðum gegn einu.

Framsm. (Matthías Ólafsson):

Jeg hefi þegar áður minst á þetta mál, í sambandi við málið, sem rætt var hjer

á undan, sildartollinn. Jeg hefi engu við það að bæta.

Út af ræðu háttv. 2. þm. Árn. (E. A.) áðan, skal jeg geta þess, að jeg býst við, að öllum sje það ljóst, að það getur auðveldlega komið fyrir, að útlendingar ýfi sig út af þessum tolli, en jeg get ekki sjeð, að það þurfi að aftra okkur frá því að leggja hann á. Mjer finst að svona ræður, eins og hans, ættu ekki að heyrast hjer á Alþingi. Vjer erum að eins að setja oss sjálfum lög, og ef þau lög koma óþægilega við útlendinga, þá er það ótvíræð sönnun þess, að þeir nota land vort meira en góðu hófi gegnir, og að engin ástæða er til að hlifa þeim við hæfilegum útgjöldum. Það er sannarlega ekki í vora þágu, að þeir eru hjer á landi, svo að lög vor ná til þeirra.

ATKVGR.

Frv. visað til 2. umr. í e. hlj.

Á 22. fundi í Nd., fimtudaginn 11. janúar, kl. 8 síðdegis, var frv. tekið til 2. umr. (A. 100, 131).

Of skamt frá 1. umr. Forseti leitaði leyfis til afbrigða, og voru þau leyfð og samþ. í e. hlj.

Framsm. (Matthías Ólafsson):

Það er sama að segja um þetta frv. og hið fyrra (sildartollinn), að fram hafa komið brtt., sem jeg vil leggja til, að deildin samþykki ásamt frv.

Um frv. sjálft er það að segja, að það er eiginlega ekki annað en afleiðing af hinu frv., svo að ef það er látið ganga fram, þá verður þetta að gjöra það líka. Það þýðir ekki að draga neinn dul á það, að ekki er tilgangurinn með hinu fyrra frv. að láta

hækkunina, sem af því leiðir, koma niður á landsins eigin börnum, og láta þau biða tjón. Þau þurfa að fá endurgreiddan þann halla, sem þau verða fyrir af frv. Til þess er þetta frv. fram komið.

Þess ber að gæta, að þótt þetta verðlaunafrumvarp verði að lögum, þá verða þó íslenskir sildveiðamenn harðar úti en þeir hafa orðið áður. Hingað til hafa 10% af útflutningsgjaldinu fallið til Fiskiveiðasjóðs Íslands, og því hefir, samkvæmt lögum, verið varið til styrktar sildarútgjörð landsmanna. En samkvæmt frv. því, um útflutningsgjald af sild, sem verið hefir til umræðu hjer í deildinni, er ætlast til, að 5% af útflutningsgjaldinu falli til sjóðsins, og að því sje varið til eflingar sjávarútvegi yfirleitt. Eru lítil líkindi til, að sildveiðamenn njóti neins af því, því að margar eru þarfir sjávarútvegsins, sem nauðsyn er að sinna, svo sem hafnarbætur og lendingar, ís-húsbyggingar o. fl.

En jeg treysti því, að sildarútgjörðarmenn bregðist vel við, þótt þeir missi af þessu, einkum nú, þegar landsjóði er þörf mikilla tekna. Þeir hafa eigi talið eftir þau gjöld, er á þá hafa verið lögð hingað til.

Hins vegar er það vitaskuld, að þeir geta eigi borgað hærra útflutningsgjald, en þeir hafa borgað hingað til, sist meðan erfiðleikarnir eru eins miklir og þeir eru nú. Einkum er það hin afarháa skipaleiga, sem erfiðleikunum veldur, auk þess, sem verð á öllum nauðsynjum hefir margfaldast og vinnulaun hækkað mjög mikið.

Jeg var spurður um það rjett núna fyrir þingfundinn, hvort jeg gæti eigi fallist á, að þessu frv. yrði frestað til næsta þings. Jeg gæti ef til vill fallist á, að því yrði frestað, ef frv. um útflutningsgjaldið yrði einnig frestað. En

ef það gengur gegnum þingið, sem mikil líkindi eru til, þá get jeg með engu móti fallist á, að þessu frv. sje frestað. Jeg mundi eigi þora að eiga undir því, að næsta þing samþykkti það, en það teldi jeg óhæfu, að útflutningsgjaldið yrði samþykkt, en verðlaunafrv. hafnað. Jeg þykist vita, að hjer í þinginu sje þeir menn, og líklega fleiri en margur hyggur, sem gjarnan vilji ná í útflutningsgjaldið, en ekkert endurgreiða af því til útgjörðarmannanna; en það tel jeg hróplegasta ranglæti gagnvart þeim.

Jeg fæ heldur eigi sjeð hvað ynnist við að fresta því.

Jeg hefi að visu heyrt menn segja, að Norðmenn og Svíar mundu síður ýfast við oss, ef útflutningsgjaldið næði jafnt til sjálfra vor og þeirra.

En ef það er meining manna, að verðlaunafrv. beri að fresta eingöngu til þess, að svo líti út, sem vjer ætlum að láta útflutningsgjaldið ganga jafnt yfir oss og aðra, en samþykkja svo verðlaunafrv. seinna, t. d. á næsta þingi, þá verð jeg eindregið að leggja móti því, og það af þeirri ástæðu, að mjer virðist það blátt áfram ódrengileg aðferð gagnvart þeim útlendu þjóðum, er hlut eiga að máli.

Jeg vil ekki að Norðmenn og Svíar gangi þess duldir, að vjer viljum eigi gjöra þeim jafnt undir höfði og landsmönnum sjálfum, og ef þeir nota land vort svo, að oss sje bagi að, þá viljum vjer að minsta kosti ná einhverjum tekjum af þeim.

Jeg vona að engir deildarmenn verði til þess, að leggja hindranir á leið þessa frv., fremur en frv. um útflutningsgjaldið.

Þorsteinn Jónsson: Mjer fellur ekki allskostar við þetta verðlaunafrv., sem hjer liggur fyrir.

Jeg var með sildartollshækkuninni, en eins og nú standa sakir, vil jeg láta sama ganga hjer yfir báða, Norðmenn og Íslendinga.

Jeg þykist þess viss, að Norðmenn verði okkur sárgramir, þegar þeir fá að vita um þennan tollauka, sem að eins á að ná til þeirra. Ef þeir sæi, að vjer ljetum sama ganga yfir þá og Íslendinga þá, er sildveiði stunda, myndu þeir sætta sig við sildartollshækkunina. Þá myndu þeir líta á hana sem hvern annan dýrtíðarskatt, sem við legðum á nú stríðstimunum. Jeg veit, að sumir halda því fram, að Norðmenn geti ekkert gjört okkur, þótt þeir reiðist okkur vegna þessarar tollhækkunar. En bæði er það, að Norðmenn hafa verið oss velviljaðir, eru nánir frændur vorir, og þar að auki nágrannar vorir. Álit jeg mikilsvert, að vjer getum haldið vinfengi þeirra. Og fari svo, að Norðmönnum þyki vjer leika þá grátt með þessu, þá geta þeir látið hart mæta hörðu. Þeir gætu t. d. lagt háa tolla á þær vörur, sem vjer flytjum inn til þeirra, svo sem kjötið. Þá væri sildarútvegurinn búinn að vinna landbúnaðinum tvöfalt tjón. Það tjón, sem hann nú vinnur landbúnaðinum með því, að draga fólkið úr sveitunum, sprengja svo upp kaupgjaldið, að landbúnaðurinn stendst ekki samkepnina, er þegar orðið mikið. En ef af honum hlytist svo í ofanálág það, að spilla fyrir afurðum landbúnaðarins erlendis, þá færisk skörin upp í bekkinn. Jeg tel þetta því hættulega braut, enda álit jeg, að enginn atvinnuvegur í landinu þoli betur álögur en sildarútvegurinn. Að minsta kosti er þetta alt of alvarlegt mál, til þess að hrapa svo að því, sem hjer á að gjöra. Mætti ekki minna vera, en að stjórnin væri látin taka þetta mál til umhugsunar til næsta þings. Og í

von um, að háttv. deild sje mjer sam-
mála, leyfi jeg mjer að koma fram með
svohljóðandi rökstudda dagskrá:

*Í trausti þess, að stjórnin taki þetta
mál til alvarlegrar rannsóknar fram
til næsta þings, þá tekur deildin fyrir
næsta mál á dagskrá.*

Komist stjórnin að þeirri niðurstöðu
við nánari rannsókn málsins, að rjett
sje að endurgreiða íslenskum borgurum
sildartollinn, þá leggur hún það fyrir
næsta þing.

Einar Arnórsson: Jeg hefi haft
í hyggju, að tala nokkur orð í máli
þessu, en af því, að fram hefir komið
rökstudd dagskrá, mun jeg biða þangað
til útsjeð er um afdrif hennar í hv. deild.

Framsm. (Matthías Ólafsson):
Háttv. 2. þm. N.-M. (Þorst. J.) hefir nú
flutt allanga ræðu móti þessu frv., og er
eigi um að efast af hverjum toga um-
mæli hans eru spunnin. Vilji hans er
auðsær, sem sje að koma tollfrv. gegn-
um þingið, en koma þessu frv. á einhvern
hátt fyrir kattarnef, t. d. með þessari
rökstuddu dagskrá. Væri hægt að koma
því í kring, að tollfrv. gangi gegnum
þingið, en þetta dagaði á einhvern
hátt uppi, þá væri meiri von um, að
takast mætti að aftra því, þótt það kæmi
fram á næsta þingi.

Ræða háttv. þm. (Þorst. J.) bar þess
ljósastan vottinn, að þessi sje hugsun
hans, enda þótt hann væri í öðru veif-
inu að færa aðrar ástæður fyrir frest-
uninni, svo sem óttann fyrir óbilgirni
Norðmanna. Annars er kynlegt, að heyra
þennan háttv. þm. vera að gefa í skyn, að
vjer getum átt von afarkosta af hendi
hinnar mjög svo vinveittu frændþjóðar
vorrar.

Annars verð jeg að segja það, að jeg
þekki ekki neitt atvik, er bendi svo

sjerstaklega á vináttupel Norðmanna til
vor »á borði«. Hitt hefi jeg oft heyrt,
að þeir eru allvingjarnlegir »í orði«, en
eigi höfum vjer orðið feitir af því.

Þessum háttv. þm. finst ekki nema
eðlilegt, að vjer íþyngjum sjávarútveg-
inum, og þá einkum sildarútveginum, af
því, að hann sje hættulegur keppinautur
landbúnaðarins, hækki vinnulaunin, og
taki til sín vinnukraftinn. En má jeg
spyrja. Hafa íslenskir daglaunamenn
of há vinnulaun? Jeg hygg, að þeim
verði full erfitt að draga fram lífið, þótt
launin sje þetta há.

Og hvað það snertir, að útvegurinn
dragi fólk frá landbúskapnum, þá eru
það ekki hvað sist Norðmenn og Svíar,
er það gjöra. Annars verð jeg að segja
það, að ef einhver atvinnuvegur getur
eigi staðist samkeppnina, þá er eigi
neitt hjálpráð í því, að ama þeim at-
vinnuveginum, sem ber sig betur, held-
ur að hlynna að þeim, sem miður stenst
samkeppnina. Því á ekki að ama
sjávarútveginum fyrir það, að hann er
fær um að borga vinnulýðnum sæmi-
legt kaup, heldur að styðja landbúnað-
inn svo, að hann geti staðist samkeppnina,
t. d. með því, að gjöra landbændum
fært að bæta svo jarðir sínar, að þeir
geti notað vinnuvjelar til að spara
mannsaflíð sem mest. Að því sætti þing
og stjórn að styðja, meðal annars með
því, að koma á fót hentugri lánsstofnun
fyrir landbúnaðinn.

Þegar þessi hv. þm. (Þorst. J.) kemur
fram með tillögu í þá átt, þá skal ekki
standa á mjer að styðja hana.

En þrátt fyrir ágæti landbúnaðins,
álit jeg samt, að sjórinn kring um land
vort sje mesti og besti Vitazgjafinn,
sem aldrei verður ófrær neitt ár, ef
rjettra bragða er í leitað, og að þaðan
getum vjer vænst mestrar bjargar í
framtidinni.

Jeg fæ því eigi sjeð, að neinu því sje bót mælandi, sem dregur úr framkvæmdum sjávarútvegsmanna.

Og þótt Norðmenn eða aðrar þjóðir viti það, að vjer viljum styðja þann atvinnuvegin, sem veitir oss mestan beinan og óbeinan arð, þá sje jeg eigi, að það geti með sanngirni verið þeim neitt þykkjuefni.

Jeg vænti þess því fastlega, að þeir háttv. deildarmenn verði fáir, sem láta telja sig á þá óhæfu, að samþykkja tollfrumvarpið en hafna verðlaunafrv.

Gísli Sveinsson: Eins og háttv. framsm. (M. Ó.) veit, var jeg einn í fjárveitinganefndinni, sem vildi, að fyrir þingið kæmi frumvarp til laga um talsverðan tekjuauka fyrir landsþjóð. Og jeg sje eigi annan stofn heppilegri til að leggja á en þann, sem um ræðir í hinu fyrra frumvarpinu, er hjer var til umræðu næst á undan, um útflutningstoll á sild. En með því er þó ekki sagt, að jeg sje með þessu frv., því mjer finst það talsvert fjarskylt mál, en vona samt, að sjávarútvegsnefndin taki það eigi svo upp, að jeg vilji hindra eða eyðileggja tollfrumvarpið, þó að hinu síðara verði frestað. (*Skúli Thoroddsen:* Þau standa í nánú sambandi). Ekki standa þau í það nánú sambandi, þótt í báðum sje minst á sild.

En jeg er þeirrar skoðunar, að Norðmenn sæti hjer óvanalegum vildarkjörum, og vil vera með því, að stemma stigu fyrir uppvöðslu þeirra og yfirgangi, svo að afleiðingar af útvegi þeirra hnekki ekki, eins og nú á sjer stað, öðrum aðalatvinnuvegi þjóðarinnar, landbúnaðinum. Þó að Íslendingar hafi og nokkurn sildarútveg, þá er það hverfandi í sambandi við Norðmenn og aðrar þjóðir, enda hlýtur mönnum að blæða meira í augum upprót útlending-

anna en landa sinna hjer við land. Mjer skilst, að það, sem aðallega hljóti að vera í vegi tollfrumvarpsins, sje verðlaunafrumvarpið; og ekki er það annað, sem andmælendur þess hafa haft fram að færa. En jeg fæ eigi sjeð, að Norðmenn mundu þurfa að styggjast við tollinn, ef hann væri lagður jafnt á alla sildarframleiðendur. Þess vegna hefði verið heppilegast, að þetta verðlaunafrv. hefði eigi komið hjer inn í deildina, heldur verið algjörlega um það pagað. Jeg hefi sannfærst um það við ræðu háttv. framsm. (M. Ó.), að þótt þetta stæði til, þá hefði mátt fara með það meira í kyrpei. Og ef þetta hefði eigi komið til tals, þá gat það eigi leitt til neins illa, og erlendar þjóðir hefði eigi þurft að styggjast.

Ef svo er, að þetta verðlaunafrv. er það eina aðalatriði, er gæti staðið í vegi fyrir því, að tollfrumvarpið kæmi til framkvæmda, þá get jeg ekki lengur orðið samferða, og skil eigi hina einkennilegu röksemdafærslu háttv. flutningsmanna.

Háttv. framsm. (M. Ó.) hjelt því fram, að Norðmenn munaði ekki neitt um þennan litla toll, og er jeg þar algjörlega á sama máli. Að visu er jeg ekki kunnugur gróða þeim, er af sildarútveginum flýtur, en jeg veit svo mikið, og það vita fleiri, að þá munar ekkert um þetta, og þá ætti Íslendinga ekki heldur að muna neitt tilfinnanlega um það.

Háttv. framsm. (M. Ó.) heldur því fram, að Íslendingar standi ver að vigi í þessu skyni en Norðmenn. En jeg lit svo á, að sje gróði undanfarinna ára svo mikill, að þetta sje fyllilega rjettlátt, sem í frv. stendur, þá á það í rauninni að gilda að eins á meðan ófriðurinn stendur yfir.

Jeg get vel fallist á þá leið, sem

háttv. 2. þm. N.-M. (Þorst. J.) benti á, að málinu sje eigi svo mjög hraðað, heldur sje einmitt sjórninni falið að undirbúa það og ihuga til næsta þings. En það mætti einnig fara aðra leið, og í staðinn fyrir háan toll og verðlaun, hafa tollinn lægri; yrði þá niðurstaðan lík, ef ekkert yrði borgað til baka.

Mjer hefir skilist háttv. framsm. (M. Ó.) komast svo að orði, að það væri sama sem að drepa útveginn, að vera á móti verðlaunafrumvarpinu. Trúi jeg tæpast, að hann hafi talað þar í umboði sjávarútvegsins. Jeg efa það eigi, að sjávarútvegsmenn mundu með fúsu geði láta eitthvað lítið, eins og þetta, af gróða sínum renna í landssjóð, eins og nú hagar til, án þess að fá verðlaun þegar. Þá er og þess að gæta, að í staðinn fyrir þennan toll er afdnuminn sildar-tollur eftir fyrri lögum. Hjer er heldur ekki svo mikið í húfi, að ekki megi komast að góðu samkomulagi við út-gjörðarmenn, og til næsta þings fer enginn á hausinn fyrir þennan toll, því að visast verður engin sild veidd og flutt út fyrr en næsta þing kemur saman. Er jeg því eindregið með því, að stjór-ninni sje falið að undirbúa málið til næsta þings, og mæli því með hinni rökstuddu dagskrá, sem fram er komin.

Þorsteinn Jónsson: Það var ekki meining mín með hinni rökstuddu dag-skrá, að gjöra út af við frumvarpið, heldur að það yrði betur hugsað og rannsakað til næsta þings, og eigi hrapað að því.

Mjer skildist á ræðu háttv. framsm. (M. Ó.), að jeg vildi ganga svo nærri sild-arútveginum, að hann biði tjón af. Þetta er alls ekki rjett, þrátt fyrir það að sild-arútvegurinn er hættulegur keppinautur landbúnaðarins. En atvinnuvegur þessi þolir betur álögur en aðrir atvinnuvegir. Er það flestum mönnum kunnugt, að á

sildveiðunum hafa fjölmargir út-gjörðar-menn grætt of fjár á undanfórnum ár-um, og ekki sist nú síðan styrjöldin höfst. En gjöldin af þessum stórgróða, þau sem í landssjóð hafa runnið, eru hlægilega litil, borið saman við það, sem nú tíðkast með öðrum síðuðum þjóðum að leggja á slíkan uppgripa-fjárafli. Mjer sýnist að málinu muni vera vel borgið í höndum stjórnarinnar. Sje það gott mál og heilbrigt, leggur hún það fyrir þingið í sumar. Sje það meini blandið og hættulegt þjóðinni, hefir þetta þing unnið gott og þarft verk með því að láta tímann, og ná-nari rannsókn leiða í ljós eðli þess. Jeg er alveg samdóma háttv. þm. V-Sk. (G. Sv.) um það, að tollfrumvarpið og verðlauna-frumvarpið þurfa alls ekki að verða sam-ferða. Hvað Norðmönnum viðvikur geng-ur mjer ekki hræðsla til, heldur hitt að jeg vil, að við sjeum varkárir í skiftum við aðrar þjóðir, og eigum ekki að egna neina þjóð á móti okkur með gálausu flani. Hefir og flestum þjóðum illa gefist að hafa tvennan rjett í landi, annan fyrir landsins eigin börn, og hinn fyrir út-lendinga. Vænti jeg, að við nánari at-hugun muni margir af þeim háttv. þing-mönnum, sem nú svellur móður, sýnast svo, sem málið þoli fáeinna mánaða ró-lega athugun í viðbót við þá rannsókn, sem það nú hefir fengið.

Framsögumaður hjelt því fram, að Norðmenn mundu hafa grætt stórmikið á útvegi hjer við land. En er þá ekki þessi atvinnuvegur svo arðvænlegur, að við Íslendingar þolum að bera dálitinn skatt? Það virðist ofur einfalt mál, að þeir menn í landinu, sem mestar tekjur hafa, beri eigi órífligan hluta af byrð-um þjóðfelagsins.

Og þar sem háttv. þm. V. Íst. (M. Ó.) þykist vilja styðja landbúnaðinn, en heldur þó fram »utanlandspólitik« í skattamálum vorum, sem orðið gæti fram-

Sildarverðlaun.

þróun sveitanna hinn mesti þröskuldur, þá virðist þar nokkur skortur á samkvæmni. Og enn vafasamari yrði þessar aðgjörðir, þar sem hlunnindin af verðlaunafurumvarpinu kæmu alls ekki að verulegum notum, nema litlum hluta sjávarmanna, og það þeim, sem sist þurfa slíkra hlunninda við.

Framsm. (Matthías Ólafsson): Jeg bjóst ekki við eins ákveðnum mót-mælum gegn þessu máli og raun er á orðin. Háttv. þm. V.-Sk. (G. Sv.) þekkir ekki sjávarútveginn. Hann vill íþyngja honum einmitt af því, að hann þekkir hann ekki. Því þó að menn hafi grætt á útgjörð, þá hefir sá gróði eigi fengist með sildarútgjörðinni. Aftur á móti hafa útgjörðarmenn oft grætt stórfje á þorskveiðunum, en sildarútgjörðin hefir sjaldan gjört betur en fleyta þeim áfram. Á henni hafa þeir aldrei grætt stórfje. Enda er nú orðið dýrt að reka sildarútgjörð. Hver tunna kostar nú 20-30 kr. og með salti yfir 30 kr. Nætur hafa stigið í verði yfir 40%.

Þegar um er að ræða mismuninn á kjörum norskra og íslenzkra sildarútgjörðarmanna, sjer maður fljótt, að Norðmenn standa þar miklu betur að vigi. Íslendingar verða að kaupa salt og tunnur utanlands frá með mun hærra verði en Norðmenn, og stafar sá verðmunur aðallega af meiri flutningskostnaði, en Norðmenn flytja mikið af þessu með sjer á þeim skipum, sem þeir nota hjer til veiðanna, auk þess sem þeir nota gömul aflagsskip til flutninga og láta þau liggja hjer á höfnunum um veiðitímann, og nota þau þá sem geymsluhús, og er það þeim enn fremur sparnaður. Og þó að þeir fengju ekki hærra verð fyrir sína sild en vjer fyrir vora, væri aðstaða þeirra samt betri. En nú fá þeir þó 10-20% hærra verð fyrir sína sild.

Þessi tollur yrði þeim því ekki tilfinnanlegur.

Hjer er fyrst fyrir alvöru, að stinga upp höfðinu óhyggilegur og óhepplegur ríður milli sjávarútvegs og landbúnaðar, þar sem gjörð er tilraun til að ama sjávarútveginum í hagsmunavon fyrir landbúnaðinn.

Jeg er ekki í neinum efa um hver leikslokin yrði í því stríði, og það er af umhyggju fyrir landbúnaði vorum, að jeg vildi óska að hamingjan gæfi þingi voru þau hyggindi, að það leggi aldrei út í það stríð.

Landbændur hafa nú yfirtökin hjer á þinginu og ef þeir nota þau til þess að halla á þann atvinnuveg, sem fæðir jafnmikinn fjölda landsmanna og sildarútvegurinn gjörir, þá vinna þeir landinu hið mesta óhappaverk, sem hægt er að hugsa sjer.

Tilgangi sínum að lyfta landbúnaðinum á kostnað sjávarútvegarins, næðu þeir aldrei, því að ef sjávarútveginum yrði svo íþyngt, að hann gæti eigi borið sig sæmlega, þá mundu útgjörðarmenn heldur leggja upp skipum sínum en að stofna sjer í ófæru, og afleiðingin af því ætti að vera öllum ljós.

Það stafar af vanþekkingu landbúnaðarmanna, ef þeir halda að allir, sem við síldveiði fást, græði of fjár. Það eru að eins örfáir menn, sem græða talsvert, og þá eigi hvað minst vegna þess, að þeir hafa kaupskýslustörf jafnframt. Þeir, sem eingöngu veiða síld, og selja hana óverkaða, eiga í vök að verjast að láta útgjörðina bera sig, og sumir hafa blátt áfram tapað á henni.

Er það meðal annars af því, að þeir hafa eigi bein í hendi til að afla sjer tunna og salts, og þá enn fremur af því, að þeir geta eigi komist að landi, nema við bryggjur annara, sem kaupa af þeim síldina, og það eru mest útlendingar,

Norðmenn og Svíar, sem bryggjurnar eiga, og veiða svo rjómann af útgjörðinni. Hefi jeg oftsinnis tekið það fram, hve ópolandi þetta ástand er.

Sje það ásetningur háttv. deildar að láta tollfrumvarpið ganga fram, en fella þetta frv., þá hefi jeg þá einu von, að háttv. Ed. hafi vit fyrir þinginu og hindri þá einnig framgang tollfrumvarpsins, og lendir þá sú ábyrgð á þessari háttv. deild, að hafa swift landsjóðinn alt að $1\frac{1}{2}$ miljón króna tekjum, landsmönnum að meinalausu.

Einar Arnórsson: Jeg vildi einungis gjöra dálitla fyrirspurn til háttv. þm. V.-Ísf. (M. Ó.). Það hefir komið fram brtt. frá honum við 1. gr. frv. að í stað »íslenskir þegnar« komi »íslenskir borgarar«.

Nú langar mig til að fá að vita, hvað hann meinar með þessum orðum, og hvað sjerstaklega er meint með þeim, þegar um hlutafjelög og önnur fjelög er að ræða, í sambandi við lög nr. 35, 27. september 1901.

Enn fremur langar mig til að spyrja háttv. þm. að því, hvað átt er við með orðatiltækinu »erlend skip« í brtt. við 2. gr.

Háttv. 2. þm. N. M. (Þorst. J.), tók í nokkuð líkan streng og jeg, þegar hann talaði um hættu þá, sem stafað geti af því að samþykkja þetta frv. Jeg veit ekki hvort menn hafa skilið til fulls það, sem jeg sagði áður í því sambandi. Jeg meinti auðvitað ekki, að það væri brot á alþjóðavenju að leggja toll á vörur, en að það væri það, þegar svona væri farið að um leið, að skila nokkru af tollinum til hjerlendra útvegsmanna, eins og til stendur samkvæmt frv. því, sem nú er verið að ræða. Jeg býst við að afleiðingin yrði sú, að vjer yrðum tilneyddir að afnema lögin nærri

því strax, og þá væri ver farið en heima setið.

Þá er hjer var komið, var röddstudda dagskráin frá 2. þm. N. M. (Þorst. J.), sjá A. 186, borin upp og feld með 12 : 9 atkvæðum að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

já:

nei:

Pjetur Þórðarson,	Magnús Guðmundss.
Sigurður Sigurðss.,	Magnús Pjetursson,
Sveinn Ólafsson,	Matthías Ólafsson,
Þorleifur Jónsson,	Pjetur Jónsson,
Þorsteinn Jónsson,	Pjetur Ottesen,
Einar Arnórsson,	Skúli Thoroddsen,
Gisli Sveinsson,	Stefán Stefánsson,
Hákon Kristóferss.,	Þórarinn Jónsson,
Jón Jónsson.	Bjarni Jónsson,
	Björn Stefánsson,
	Einar Árnason,
	Ólafur Briem.

Ráðherra Björn Kristjánsson og forsætisráðherra Jón Magnússon greiddu ekki atkvæði. Þrír þm. fjarstaddir.

Pjetur Ottesen: Þetta verðlaunafrumvarp, sem hjer liggur fyrir, er svo nátegt sildartollsfrumvarpinu, sem samþykkt var hjer í deildinni, að þau verða bæði að haldast í hendur gegnum þingið, eða þeim sje þá báðum skotið á frest, sem jeg teldi mjög illa farið.

Það þarf engum blöðum um það að fletta, að verði sildartollsfrumvarpið samþykkt, en þetta felt, þá er lagður sá steinn í götu íslenskra sildveiðamanna, að minsta kosti þeirra mörgu smærri útgjörðarmanna, er stunda veiði þessa á mótorbátum, að útgjörðin mundi ekki bera sig.

Hvað sildveiðina snertir hjer við land, þá standa Íslendingar þar ólíkt ver að vígi en Norðmenn og Svíar.

Í fyrsta lagi af því, að Norðmenn hafa

lagt undir sig alla bestu »upplagsstaðina« á Norðurlandi, en Íslendingar eru þar hvarvetna hornrekur, hafa orðið að byggja bryggjur og önnur mannvirki á þeim stöðum, er þeim er sífeld hætta búin af náttúrunnar völdum, og er skamt að minnast tjóns þess, er þeir biðu á Siglufirði síðastliðið haust.

Í öðru lagi af því, að Norðmenn flytja sildveiðaáhöld sín, sildartunnur, salt o. fl. hingað á sínum eigin skipum, þeim sem þeir svo nota til sildveiðanna, en Íslendingar verða að sæta afarkostum um flutninga í sínum nauðsynjum.

Fari nú svo, að þetta frv. verði felt, en sildartollsfrv. nái fram að ganga, þá má því búast við, að það hafi þær afleiðingar, að margir þeirra manna, sem hafa í hyggju að stunda sildveiði að sumri, og hafa þegar á ýmsan hátt búið sig undir það, verði að hverfa frá því ráði, og að Norðmenn og Svíar sitji hjer einir að krásinni.

Það dylst engum, að landbúnaðurinn liður stórtjón við það, hvað sildveiðarnar draga mikið til sín af vinnukrafti þessa lands um heyannatímann, en hversu ilt, sem þetta er, þá er það engan veginn rjett, að ráða bót á þessu með því, að leggja þær kvaðir á íslenska sildveiðamenn, að þeir verði að leggja árar í bát með að stunda þessa veiði.

Það, sem þarf að gjöra, er það, að reisa öflugar skorður við því, að þessir útlendingar, sem ausa hjer upp gullinu úr nægtabrunni landsins eigin barna, og nota til þess okkar eigin vinnukraft, til stór hnekkis atvinnuvegum landsins, að þessum mönnum sje með lögum gjörð svo þungfær sú atvinnubraut, að þeir sjái sinn kost vænstan að hverfa hjeðan.

Það er svo sem vitanlegt, að þessi 3 kr. tollur fælir þá ekki frá að veiða hjer, meðan svona stendur, en nú eru þeir tímar, að varlega verður að fara,

og eigi þótti tækilegt að stiga stærra spor að sinni, og þykir sumum þó helsti langt gengið.

Jeg vil því eindregið mæla með því, að frv. verði samþykkt.

ATKVGR.

Brtt. 131, við 1. gr., samþ. með 17 : 7 atkv. að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

já: *nei:*

Pjetur Ottesen,	Pjetur Þórðarson,
Skúli Thoroddsen,	Sigurður Sigurðss.,
Stefán Stefánsson,	Sveinn Ólafsson,
Þorleifur Jónsson,	Einar Jónsson,
Þorsteinn Jónsson,	Gísli Sveinsson,
Þórarinn Jónsson,	Hákon Kristóferss.,
Benedikt Sveinss.,	Jón Jónsson.
Bjarni Jónsson,	
Björn Kristjánsson,	
Björn Stefánsson,	
Einar Arnórsson,	
Einar Árnason,	
Jón Magnússon,	
Magnús Guðmundss.,	
Magnús Pjetursson,	
Matthías Ólafsson,	
Ólafur Briem.	

Tveir þm. fjarstaddir.

1. gr. frv. þar með fallin.

Brtt. 131, við 2. gr., samþ. með 14 samhlj. atkv.

2. gr. frv. þar með fallin.

3. gr. samþ. með 13 : 1 atkv.

Fyrirsögn frv. samþ. án atkvgr.

Fr. vísað til 3. umr. með 15 : 10 atkv. að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

já: *nei:*

Skúli Thoroddsen,	Sveinn Ólafsson,
Stefán Stefánsson,	Benedikt Sveinsson,
Þorsteinn Jónsson,	Þorleifur Jónsson,
Þórarinn Jónsson,	Einar Arnórsson,
Bjarni Jónsson,	Gísli Sveinsson,
Björn Kristjánsson,	Hákon Kristóferss.,
Björn Stefánsson,	Jón Jónsson,
Einar Árnason,	Jón Magnússon,
Einar Jónsson,	Pjetur Þórðarson,

já:

nei:

Jörundur Brynjólfss., Sigurður Sigurðss.
Magnús Guðmundss.,
Magnús Pjetursson,
Matthías Ólafsson,
Pjetur Ottesen,
Ólafur Briem.

Einn þm. fjarstaddur.

Á 23. fundi í Nd., föstudaginn 12. janúar, kl. 1 miðdegis, var frv. tekið til 3. umr. (A. 155).

Of skamt liðið frá 2. umr. Forseti leitaði leyfis til afbrigða og voru þau leyfð og samþ. með 13 samhlj. atkv.

Einar Arnórsson: Jeg vakti hjer máls á því við 2. umr., hvort hv. frsm. þessa máls (M. Ó.) vildi ekki skýra fyrir deildinni, hvað hann meinti með orðatiltækjunum »islenskir borgarar« og »erlend skip«. Háttv. framsm. (M. Ó.) virtist skilja fyrirspurn mína í gær sem ertni við sig, en jeg get fullvissað hv. þm. (M. Ó.) um það, að mjer var þetta algjör alvara, og að jeg er ekki vanur að vera með neina ertni hjer í deildinni, hvorki við hann nje aðra, enda hefir hann ekkert tilefni gefið til sliks af minni hálfu. Hann mun sjá það, að þessi orð, sem jeg gjörði fyrirspurnina um, skifta miklu máli um framkvæmd frv., ef það verður að lögum, og er fullkomið alvörumál.

Framsm. (Matthías Ólafsson): Háttv. 2. þm. Árn. (E. A.) er enn ekki af baki dottinn með þessa fyrirspurn sína. En mjer finst nú sannast að segja, að ef hann sjer eitthvað athugavert við þessi orðatiltæki, þá ætti hann að koma fram með það.

Annars get jeg vel sagt honum það, að jeg meinti með »islenskur borgari«

þann mann, sem hefir rjett innlendra manna, og með »erlend skip«, þau skip sem væru eign manna, sem ekki væru Íslendingar.

Bjarni Jónsson: Jeg vil leggja hjer líka lítið orð í belg. Jeg skal segja frá því, hvað jeg gjöri mjer í hugarlund að þessi hugtök muni þýða.

Jeg vildi nú fyrst og fremst hafa orðið þegn í staðinn fyrir borgari, af því að islenskur þegn, er hver sá, sem hefir öll rjettindi í því íslenska konungsríki og samkvæmt nýju stjórnarskránni hefir þar kosningarrjett og kjörgengi.

Þá vík jeg að því, að jeg vil heldur hafa orðið »þegn« en »borgari«. »Borgari« er ekki annað en þýðing á gríska orðinu »polites« (πολίτης), sem þýðir maður, sem býr í borg, eða borgarbúi.

En þar sem Ísland er engin sjerstök borg, þá er orðið »þegn« rjettara, og þar að auki eldra í málinu. Þá er annað atriðið, hvað meint sje með orðunum »erlend skip«. Jeg skil það svo, að það sje skip, sem ekki eru skrásett eign íslenskra þegna. Þá komum við aftur að 1. gr. laganna frá 1901, sem háttv. 2. þm. Árn. (E. A.) vitnaði í. Álit jeg, að það sje fyllilega þess vert, að athugað sje og skýrt.

Jeg er ekki svo gamall í þinghettunni, að jeg hafi setið á þingi, þá er þau lög voru sett, svo er guði fyrir þakkandi. Væri nú gott, ef þeir er að því unnu, vildu skýra afstöðu þeirra til hinna eldri.

Jeg mundi skýra þá afstöðu svo, að ákvæði hinna eldri laganna viki fyrir þeim nýju.

Finst mjer ekki ástæðulaust, að þingið hefði haft lengri tíma til að semja lög þessi og gjöra breytingar á þeim eldri.

Sje jeg ekki annað en að þingið verði sjer til athlægis, með því að fara með

svo miklu flaustri, að ekki gefist tími til athugunar á mikilsverðum málum.

Forsætisráðh. (Jón Magnússon): Jeg vil leyfa mjer að geta þess, að jeg greiddi atkvæði á móti frv. í gær, ekki af því jeg álit, að þessi tvö frv., sem hjer hafa verið sett í samband hvort við annað, ættu ekki að fylgjast að í einhverri mynd, heldur af því, að jeg áleit heppilegra, að ráðuneytið fengi að athuga þetta mál undir næsta þing. Álit jeg mjög varhugavert að afgreiða slík mál sem þessi í flýti, enda engu spilt þótt þau væru geymd til byrjunar næsta þings.

Jeg er samdóma háttv. 2. þm. Árn. (E. A.) í því, að ákvæðið »íslenskur borgari« sje ekki heppilegt. Eru með því undanskilin öll hlutafjelög í landinu. Best hefði verið að segja eitthvað á þá leið, að verðlaun skyldi veita fyrir það, er aflað væri á íslensk skip og flutt út.

Britt. sú, er kom frá háttv. þm. Dala. (B. J.) er gjörsamlega óframbærileg, þar sem sama tillagan var feld hjer í gær, og vil jeg bæta því við, að ef slík afbrigði væru leyfð, væru ákvæði þingskapanna einkis nýt.

Einar Arnórsson: Það gleður mig að tveir háttv. þm., hæstv. forsætisráðherra og háttv. þm. Dala. (B. J.), hafa skilið það, að ummæli mín í gær voru ekki sprottin af ertni eða kerskni, nje heldur alveg út í bláinn eða að þarflausu töluð. Sjerstaklega hefir það glatt mig, að hæstv. forsætisráðherra hefir tekið í sama strenginn og jeg, og er hann þó lögfræðingur og ekki talinn með þeim lakari hjer.

Það, sem háttv. þm. V.-Ísf. (M. Ó.) sagði, var ekki betra en jeg bjóst við.

Jeg hugsaði sem svo, að nú hefði hann þó fengið næturfrest til þess að athuga málið. Bjóst jeg við, að hann mundi nota þann frest, en sje nú að hann hefir ekki gjört það. Því þótt hann sje ekki lögfræðingur »af Profession«, þá er þetta ekki svo strembið atriði, að hægt hefði verið fyrir hann að fletta upp í lögum þeim, er snerta þetta efni. En jeg fyrirgef honum það nú samt, þótt hann þykist ekki hafa haft föng á að athuga þetta. Hitt get jeg miklu síður fyrirgefið, að sú háttv. nefnd, sem hefir leitað við að kara málið — jeg segi ekki, að hún hafi gjört það til fulls, — að hún skuli ekki hafa athugað það. Viðvikjandi 2. gr., þar sem talað er um erlend skip, þáhefir háttv. frsm. (M. Ó.) alls ekki svarað spurningu minni um það, hvað meint væri með þeim orðum.

Hugtakið »erlend skip« nær, eftir almennum skilningi, yfir öll þau skip, sem ekki eru skrásett hjer á landi. En lagalega skoðað er hugtak þetta andstæða við hugtakið »íslensk skip«, og kemur þá nokkuð annað út. Lagalega skýringin á hugtakinu »íslensk skip« er í 1. gr. Siglingalaganna 30. nóv. 1914, og vil jeg með leyfi hæstv. forseta leyfa mjer að lesa þá grein:

»Þau skip teljast íslensk, sem heimili eiga á Íslandi, og að $\frac{2}{3}$ hlutum minst eru eign manna, sem heimilisfastir eru á Íslandi eða í Danmörku, eða þar innbornir, án þess að vera ríkisborgarar annars staðar. Nú er skip hlutafjlags-eign og skal þá meiri hluti stjórnarnefndarmanna vera búsettur á Íslandi og heimilisfang fjlagsins þar, enda fullnægi hver stjórnarnefndarmaður framangreindum skilyrðum um heimilisfestu eða rjett innborinna manna. Þó má ráðherra Íslands veita hlutafjelögum undanþágu frá síðastnefndum ákvæð-

um, þegar að minsta kosti $\frac{2}{3}$ hlutar stjórnarnefndarmanna fullnægja skilyrðunum um heimilisfestu.

Skip geta því talist íslensk, þótt ekki sje þau eign íslenskra manna, svo framarlega, sem þau eru skrásett hjer, og sje þau hlutafjelagseign, þarf að eins meiri hluti stjórnar fjelagsins að vera búsettur hjer.

Og þar sem það nú í 2. gr. er gjört að skilyrði fyrir verðlaunum þessum, að sildin sje ekki veidd á »erlend skip«, og annað ekki, þá sje jeg ekki betur en að margir útlendingar geti alveg eins orðið aðnjótandi þessarra góðu verðlauna. Að minsta kosti er það svo samkvæmt skýringu löggjafarinnar á orðunum »íslensk skip«.

Efast jeg þó um, að það hafi verið tilgangur háttv. flutningsmanna.

Vil jeg því gjöra það að tillögu minni, að málið verði tekið út af dagskrá og umr. frestað. Býst jeg við, að háttv. nefnd fallist á þetta. Mundi mjer vera sönn ánægja í því, að reyna að búa til brtt., er bætt gæti nokkuð úr ágöllum frv., ef nefndin ljeti í ljós ósk um það.

Um ræðu háttv. þm. Dala. (B. J.) ætla jeg ekki að fara mörgum orðum. Virtist mjer hún helst vera nokkurs konar »pia desideria« eða hugheilar óskir um, að þetta og þetta væri nú svona og svona.

Hann sagði, að íslenskur þegn væri hver sá, er hefði öll rjettindi hjer. Eitt-hvað er bogið við það. Get jeg ekki sjeð, að maður þurfi að hafa öll hugsanleg rjettindi til þess.

Enginn mun t. d. mótmæla því, að íslenskir karlar undir 25 ára aldri og konur undir 40 ára aldri sje íslenskir þegnar, en þó hafa þau ekki kjörgengi eða kosningarrjett til Alþingis.

En þetta skiftir ekki miklu, þar sem

við erum sammála um, að orðalagið á frv. sje óheppilegt.

Hugtakið »íslenskur borgari« er mjög óákveðið og kemur ekki fyrir í íslenskum lögum svo jeg viti til.

Í stjórnarskránni er að visu talað um »borgaraleg« rjettindi, en ekki get jeg sjeð, að af því orði verði dregið, hvað í hugtakinu felist.

Einn mikilsvirtur lagamaður hefir rannsakað, hvað í hugtakinu »íslenskur borgari« ætti að felast. Kemst hann að þeirri niðurstöðu, að sá, sem kallast má »íslenskur borgari«, hafi hjer lögvarinn landsvistarrjett, og að íslenskur borgararjettur sje lögvarinn landsvistarrjettur. En nú hafa, að jeg held, allir þeir, sem hjer stiga á land, og eigi gjöra sig seka um refsiverð afbrot eða þurfa fátækra-styrks, rjett gagnvart íslenskum stjórnarvöldum til að hafa hjer heimili sitt og gjörast þar með íslenskir borgarar. En ef þetta felst í hugtakinu »íslenskur borgari« og »íslenskur borgararjettur«, þá kæmu fleiri en boðnir voru, þá fengju fleiri sildarverðlaunin en háttv. frsm. (M. Ó.) og sjávarútvegsnefnd munu hafa ætlast til.

Ef því orðið »íslenskur borgari« er látið standa í frv., verður ekki hjá því komist, að nánari skýring á hugtakinu fylgi með í sjálfum lögnum, ef frv. verður að lögum.

Jeg verð samkvæmt því, sem jeg hefi tekið fram, að halda því eindregið fram, að ef það er tilgangur háttv. deildar, að afgreiða frv. þetta, þá getur hún ekki, sóma síns vegna, látið það ná fram að ganga, eins og það er nú úr garði gjört, og verður því varla annað fyrir en að taka það út af dagskrá.

Bjarni Jónsson: Jeg vildi benda hæstv. forsætisráðh. (J.M.) á, að jeg ætlað-

ist til, að till. mín um að setja orðið »þegn« í staðinn fyrir »borgari«, væri samþykkt án atkvæðagreiðslu, sem orðabreyting. Hafði jeg ekki athugað það, að þetta var felt hjer í gær.

»Íslenskir borgarar« held jeg að geti ekki þýtt annað en það, sem á dönsku er kallað »islandske Statsborgere«, og því nákvæmlega sama sem íslenskur þegn, og þá ekki lausara eða meðfærligra orðalag en hitt.

Að því er snertir orð háttv. 2. þm. Árn. (E. A.), þá er það ekki rjett, að ræða mín hafi ekki verið annað en hugheilar óskir.

Minn skilningur í máli þessu er bygður á því, sem bæði jeg og hann álíta rjett vera. Það voru ekki mín orð, að frv. þetta væri að orðalagi til í samræmi við önnur lög, en jeg hjelt því fram, að ef þingið samþykkti frv. þetta, þá yrði það að afnema önnur ákvæði, sem andstæð eru.

En ekki skal jeg þrátta um það, hvort slikt er gjörlegt eða ekki. Jeg vildi að eins, að þingið tæki sjer tíma til að athuga þetta, og mun jeg svo láta útrætt um málið.

Forseti tók málið út af dagskrá samkvæmt ósk nokkurra þm.

Á 25. fundi í Nd., föstudaginn 12. janúar, kl. 9 síðdegis, var frv. tekið til frh. 3. um r. (A. 155, 174).

Afbrigði frá þingsköpum, til að taka frv. á dagskrá, voru leyfð og samþ. í e. hlj.

Framsm. (Matthías Ólafsson): Jeg skal ekki tefja tímann með langri ræðu. Jeg felst á brtt., sem prentuð er á þgskj. 174. Jeg felst á, að það sje betra

orðalag en í frv. sjálfu, og leyfi mjer því að mæla með frv. með þeirri breytingu.

Þorsteinn Jónsson: Jeg greiddi í gær atkv. með því, að þetta mál gengi til 3. umræðu. Ált fyrir það álit jeg, að varhugavert sje, að láta þetta mál ganga fram á þessu þingi. Kom jeg því með rökstudda dagskrá, þess efnis, að stjórninni væri falið að búa málið undir næsta þing. En hún var feld. En með því, að jeg er enn sömu skoðunar og jeg var í gær, að þetta mál sje um of óundirbúið, til þess að vera lagt fyrir þingið, kem jeg hjer með aðra rökstudda dagskrá, sem jeg vona að deildinni falli betur í geð. Mun jeg lesa hana upp með leyfi forseta:

Með því að þetta mál verður eigi nægilega rannsakað og undirbúið til samþykktar á þessu þingi, telur deildin rjett að fresta því til næsta þings, og tekur því fyrir næsta mál á dagskrá.

Framsm. (Matthías Ólafsson): Jeg verð að segja það, að jeg tel vafasamt, að leyfilegt sje að bera þessa rökstuddu dagskrá undir atkvæði. Þetta er önnur rökstudda dagskráin, sem gengur út á hið sama í sama málinu. Auk þess má ekki fresta þessu frv., þar sem frv. um útlutningsgjaldið er samþykkt.

Pjetur Ottesen: Jeg skal geta þess, að ef þessi rökstudda dagskrá verður samþykkt, þá verður útlutningsgjaldsfrv. felt í Ed.

Einar Arnórsson: Jeg get ekki verið háttv. þm. V.-Ísf. (M. Ó.) sammála um það, að rökstudda dagskráin, sem háttv. 2. þm. N.-M. (Þ. J.) kom með,

geti ekki komið til atkvæða, því að þessi dagskrá er annars efnis en hin fyrri, er kom fram við aðra umræðu málsins. Sá er munurinn, að hin dagskráin gekk út á að fela stjórninni að búa málið undir næsta þing, en þessi leggur til að málinu verði frestað til næsta þings. (*Bjarni Jónsson*: Á stjórnin þá ekki að undirbúa málið?). Auk þess hefði þm. hæglega getað komið með munnlega tillögu um að vísa málinu til stjórnarinnar, og væri það þó naumast brot á þingsköpunum.

Það er eitt atriði í þessu máli, sem jeg minnst ekki að hafi verið hreyft neitt. Hverjum mundu verðlaunin verða til góðs? Sildarmönnum íslensku, býst jeg við að menn mundu svara. En jeg vil segja, að þau hlotnuðust ekki sildarmönnum alment. Hinir stærri útgjörðarmenn kaupa að öllum jafnaði meiri hluta sildarinnar af hinum smærri, og flytja sjálfir sildina út, eða þá selja þeir Norðmönnum hana, og yrðu það því mestmegnis hinir stærri útgjörðarmenn, auðmennirnir, sem hlunnindanna nytu. Þeir eru fjölda margir, sem stunda sildveiði á mótorbátum — og þeir eru hinir smáu útgjörðarmennirnir — og síðan selja stóru útgjörðarmönnum allan afla sinn, en þeir flytja svo alt til útlanda. Nú leika engin tvímæli á því, að þeir einir, sem út flytja sild, geta fengið þessi verðlaun, með öðrum orðum, hinir fjesterkari. Það mætti ef til vill segja, að þetta hefði nokkur áhrif á verðið, sem smærri útgjörðarmennirnir fá hjá hinum stærri, og er það væntanlega rjett, að það kunni að hafa nokkur áhrif. En naumast trúi jeg því, að hinir smærri útgjörðarmenn nytu þar fyllilega rjettar síns. Er það ekki venjulegt í viðskiftum, að sildar kaupmenn hugsi sem svo: Jeg kaupi sild; sild er »spekulationsvara«, sem hæglega getur fallið í verði; jeg verð

að gæta þess, að hafa tryggingu fyrir að tapa ekki á þessum kaupum; get því ekki borgað seljanda öll verðlaunin, sem honum bera að rjettu lagi? (*Skúli Thoroddsen*: Sambandið milli hinna smærri og stærri útgjörðarmanna þarf ekki að raskast fyrir það). Það getur vel raskast, og er mjög sennilegt, að það gjöri það. (*Pjetur Ottesen*: Kaupendur færu að »spekúlera« í því). Já, þeir færu að »spekúlera« í því! Þeir leggja áreiðanlega dálítið meira á en sem svarar tollinum, og ekki er jeg í vafa um, að þessi verðlaun koma ekki öllum jafnt til góðs, þeim er veiðarnar stunda.

Jeg hefi áður talað í þessu máli í sambandi við þessi 2 frv., um þá varúð, sem hafa þarf við samþykkt þessara laga. Býst jeg ekki við, að mínu máli verði gaumur gefinn, og til þess gjöri jeg ekki kröfur, en þó þykist jeg nú sjá, að tvær grímur sje farnar að renna á menn, hvort samþykja skuli eða eigi, og þykir mjer það ekki að undra, því satt að segja get jeg ekki sjeð, að mikið sje í húfi, þótt þessi tvö mál verði ekki afgreidd á þessu þingi. Það sýnist ekki skaða, þótt málið væri rækilega athugað og undirbúið af stjórninni til næsta þings.

Ef næsta þing gjörir einhverjar ráðstafanir, svipaðar þeim, sem hjer eru í bruggi, get jeg ekki annað sjeð, en að þær gætu komið nógu snemma. Það hefir verið sagt, að deildin hefði samþykkt frv. um óhæfilega háan toll á sild, og að þetta verðlaunafrv. hafi átt að bæta úr því, og megi ekki samp. tollfrv. nema þetta fylgi með. En jeg held, að þetta sje firra, því að á næsta þingi má bæta úr þessu áður en farið yrði að flytja út sild og því áður en tolllögin væru tekin að verka. En sannast að segja, var það aldrei mín meining, að neitt lættulegt væri við útflutningsgjaldsfrv. Eftir minni mein-

ingu, kemur hættan fyrst með þessu frv., því að með því er sýnt, að gjöra á upp á milli Íslendinga og annarra þjóða. Frv. tvö í sameiningu álit jeg afar varhugaverð.

Jeg kys helst að hvorugt frv. verði samþykkt frá þessu þingi, sjerstaklega þar sem nú er komið að þinglausnum, og því ekki tími til að athuga málin rækilega frá byrjun. Ef slíkt væri gjört, skal jeg ekki trúá öðru en þá lausn mætti finna, sem öllum líkaði, þar til næsta þing kemur saman. Þótt nú brtt., sem ákvæði, hvernig úthluta skyldi þessum verðlaunum, kæmi fram, sú er við mætti una og yrði samþykkt, get jeg þó ekki greitt þessu frv. atkvæði, því þótt slík breytingartillaga kæmi fram, þá breytti hún ekki príncípi málsins, sem er jafn óbrúklegt fyrir því.

Framsm. (Matthías Ólafsson): Það er næsta undarlegt, hversu mikið kapp 2. þm. Árn. (E. A.) leggur á að koma þessu frv. fyrir kattarnef. Fyrst finnur hann að orðalagi frv., og þegar hann hefir fengið að laga það eftir vild, þá ræðst hann á frv. sjálft, efni þess. Það er naumast hægt að ímynda sjer, að honum gangi annað til en að vinna á móti sildarútvegsmönnum.

Hann reynir að finna frv. alt til foráttu, og er með dylgjur um, að auðsjeð sje hvert stefni og hverja leið eigi að fara. En jeg veit ekki til, að jeg hafi farið leynt að neinu. Jeg hefi opinberlega játað, hver tilgangurinn sje með frv., sá, að bæta landsins sonum upp þann skaða, sem þeir verða fyrir af útflutningsgjaldslögunum.

Jeg held, að það væri best að láta svo. sem þetta mál kæmi engum við, nema oss Íslendingum. Því verður ekki á móti mælt, að Norðmenn standa sig eina vel við að borga 3 kr. eins og vjer

1 kr. 25 a. Hvað sem segja má um hitt frv., þá er eitt víst, og það er, að það er sjálfsgagt, að bæði frv. sæti sömu forlögum.

Einar Arnórsson: Það er mjög leiðinlegt, að ekki skuli vera hægt að tala svo um alvarleg mál hjer, að ekki þurfi að fljettast inn í það persónuleg ónot.

Háttv. framsm. (M. Ó.) sagði, að jeg vildi íþyngja sjávarútveginum. Það er siður en svo, að jeg vilji það, en á hitt lit jeg svo, að það gæti orðið útveginum mikið tjón, ef svona frv. yrði samþykkt. Hins vegar er ekki ólíklegt, að háttv. þm. V.-Ísf. (M. Ó.) gjörði sjávarútveginum tvísýnan greiða, ef hann kæmi frv. þessu gegn um þingið.

Háttv. sami þm. sagði, að jeg væri með þessu að vekja Norðmenn til umhugsunar um þetta mál. Jeg get frætt hann á því, að þeir eru eldri en tvævetrir, og það þarf ekki að vekja þá neitt í þessu máli.

Háttv. sami þm. (M. Ó.) sagði, að vjer ættum að halda fram málum vorum, án þess að taka tillit til þess, hvað aðrar þjóðir kynnu að segja.

Þingmaðurinn vill láta fara að eins og sagt er að strúturinn gjöri, þegar hann heldur að hætta sje á ferðum. Hann stingur höfðinu í sandinn til þess að hann sjái ekki, og hygst svo komast hjá hættunni.

Mjer hefir aldrei dottið í hug að neita, að Norðmenn standi betur að vígi en Íslendingar við sildarútveginn, en það leiðir einungis til þess, að vjer verðum að hlynna að útveginum með skynsemd, en ekki á líkan hátt og þennan, sem hjer er farið fram á. Slík lög, sem þessi, frá þessu þingi, gæti orðið tveggjað sverð, geta vel unnið útvegi vorum miklu meira tjón en gagn.

ATKVGR.

Rökstudda dagskráin frá 2. þm. N.-M. (Þorst. J.), sjá A. 187, samþ. með 15 : 9 atkv. að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

já :

nei :

Pjetur Þórðarson, Pjetur Ottesen,
Sigurður Sigurðss., Skúli Thoroddsen,
Stefán Stefánsson, Þórarinn Jónsson,
Sveinn Ólafsson, Bjarni Jónsson,
Þorleifur Jónsson, Björn Stefánsson,
Þorsteinn Jónsson, Magnús Guðmundss.,
Benedikt Sveinsson, Magnús Pjetursson,
Einar Arnórsson, Matthías Ólafsson,
Einar Árnason, Ólafur Briem.
Einar Jónsson,
Gísli Sveinsson,
Hákon Kristóferss.,
Jón Jónsson,
Jörundur Brynjólfss.,
Pjetur Jónsson.

Ráðherrarnir Jón Magnússon og Björn Kristjánsson greiddu ekki atkv.

Frv. þar með

fallið.

4. Afnáms verðhækkunartolls.

Á 21. fundi í Nd., fimtudaginn 11. janúar, kl. 1¼ miðdegis, var útbýtt

Frv. til laga um afnáms laga nr. 16, 16. sept. 1915 (A. 137).

Á 22. fundi í Nd., sama dag, kl. 8 síðd., var frv. tekið til 1. u m r. (A. 137).

Forseti: Þetta mál er of seint fram komið. Flm. þess verður leyft að gjöra grein fyrir því, áður en atkv. verður leitað um, hvort það skuli rætt í deildinni.

Flutm. (Bjarni Jónsson): Aðal-ástæða mín fyrir frv. þessu er sú, að verðhækkunartollur sá, sem hjer er um að ræða, er blátt áfram ranglátur og lagður á út í loftið. Sýndi jeg líka

fram á það á þingi 1915, þegar hann var lagður á. Ef menn vilja nú athuga þessi orð mín nánar, þá ber fyrst að gæta þess, að vanalegar tekjur lands-sjóðs nema tveim miljónum króna á ári. En verðhækkunartollur þessi hefir numið einni miljón króna á síðasta ári.

Þessi gifurlegi tollur, sem jafnast á við helming allra venjulegra tekna landssjóðs, er lagður á tvær atvinnugreinar, og það án alls jafnaðar, og sýnir þetta berlega ranglæti það, sem hjer er haft í frammi.

Þessar tvær atvinnugreinar, sem slíku ójöfnuði sæta, eru sjávarútvegurinn og landbúnaðurinn.

Sjávarútvegurinn getur að visu verið uppgripaatvinna, þegar alt fer eftir óskum, þegar fiskur veður uppi og gæftir eru og alt gengur eins og í sögu segir. En hitt er eins títt um þá atvinnugrein, að alt veltur um koll á svipstundu, allur gróði fer forgörðum, og stórtjón og slys verða að. Í fáum orðum sagt þá er atvinnugrein þessi bæði dýr og hættuleg, og þar að auki ný hjer, svo að það er síður en svo, að íþyngja beri henni með lítt viðunandi tollum, þótt eitthvað beri betur í veiði í eitt skifti en annað.

Þá er hin atvinnugreinin, landbúnaðurinn. En um hann má segja, að hann sje grundvöllur undir allri velmegun og menning í landinu, hinn fasti grundvöllur þjóðfjelagsins. Því þaðan er þeirrar hjálpar að leita, sem bjargað getur landi og þjóð, þótt allir aðrir atvinnuvegir fari forgörðum.

Það má því heita fífðjarft verk af þinginu, að leggja þennan ójafnaðarskatt á hann, og það öllu fremur en að leggja hann á sjávarútveginn, sem stendur þó í blóma í bili, hve lengi sem það verður.

Skattur þessi er líka ranglátur vegna þess, að hann er lagður á heilar atvinnugreinir. En það gefur að skilja, að

ástæðum manna, sem þær stunda, er misjafnlega háttað. Það er að visu satt, að útvegsmenn margir hafa auðgast mjög á síðari tímum, og mun þeim ekki ofvaxinn skatturinn. En hitt er jafnsatt, að meðal þeirra manna, sem sjávarútveg stunda, eru öllu fleiri fátækir hlutamennt, sem bera verða skattinn.

Sama má segja um bændur; þeir eru nú sem stendur margir einyrkjar, óhætt að fullyrða, fleiri en helmingur þeirra, og ástæður þeirra síður en glæsilegur, sumra hverra.

Niðurstaðan verður því sú, að auka-skattur þessir lendir á fjölda mörgum fátækum bændum og sjómönnum og þar með þar, sem sist skyldi.

Þá er líka þess að gæta, að atvinnugreinar þessar tvær verða að taka þátt í öllum öðrum gjöldum til landssjóðs, þrátt fyrir skatt þenna, en aðrar atvinnu- og tekjugreinar undanþegnar þessu mikla gjaldi, og ekkert lagt á þær til jafnaðar.

Þá er enn eitt ranglæti við gjald þetta. Þar er að eins miðað við verðhækkun, en ekkert tekið tillit til kostnaðarins við að framleiða vörurnar.

Nú mun það öllum kunnugt, að allur framleiðslukostnaður hefir vaxið gífurlega síðan 1915, og þarf ekki að leiða rök að því hjer, þar sem svo margir háttv. þm. sitja, sem kunnugir eru ýmsir sjávarútvegi og aðrir landbúnaði.

Mun þeim öllum ljóst hve aukist hefir framleiðslukostnaður síðan 1915, svo að það, sem var þolandi þá, er óþolandi nú.

Af þessum ástæðum einum ætti því að afnema tollinn nú.

Mótbárur á móti því hefi jeg engar heyrt, nema þá eina, að varhugaverts sje að kippa tekjum þessum burt af landsjóði.

Að því er þekkingu mína á því at-riði snertir, þá stend' jeg þar höllum

fæti, því að fjárhagsnefndin hefir ekki enn þá gefið neina skýrslu um hag landsins, sem henni var skylt. Annars býst jeg við, að hún ætli sjer að vinna að henni milli þinga, því nú er hún sögð allheimfús orðin, og alment er búist við því, að ekki muni brenna undir henni hjer að þessu sinni. Undan skil jeg þar háttv. sessunaut minn, þm. N-Ísf. (Sk. Th.)

Annars má benda á það, að auk þess, sem áætlað var í fjárlögunum, hafa tekjur landsjóðs aukist um eina milljón af ójafnaðarskatti þessum.

Hygg jeg því, að sje hans mundi hrökkva til, þótt riflugar væri veitt en gjört hefir verið á þessu þingi.

Þekki jeg reyndar þá menn, er því halda fram, að ekki megi snerta á peningum landsjóðs til að bæta hag landsmanna, og þá því síður afnema tolla þótt ranglátir sje. Segja þeir, að geyma þurfi peningana til þess að kaupa skip fyrir, ef á liggur. En undarlegt þykir mjer það, ef taka ber skipsverð það úr vösum tveggja stjettu einna saman.

Annars er það heimska, að ætla sjer að kaupa skip fyrir eins árs tekjur. Til þess þarf auðvitað að taka lán, og er það trúá mín, að ekki þyrfti að leita út úr landinu með lántöku þá.

Jeg vil nú segja þann minn hug, að jeg treysti stjórninni til að gjöra hæfileg og skynsamleg fjárlög fyrir næsta þing. Því er engin ástæða til að halda í þetta gjald, en full ástæða til að fella það úr gildi. Í júlí í sumar verður komið mikið framhald af gjaldabyrðinni á landbúnaðinn, því að þá verður búið að selja ullina. Jeg tel allsendis óþarft, að búa lengur undir lögum þessum, því að sýnt er, að þegar er búið að taka of fjár með þeim. Þess er engin þörf, að safna í sparisjóðsbók tveggja ára fje. Tel jeg sæmilegra að leita nú einhvers rjettlætis í þessu efni, og það á að gjöra með afnámi þessara rangláta laga.

Jeg þykist þess fullviss, að afbrigði verða leyfð í þessu máli, fyrst hvert mál fær þau. Jeg er sannfærður um, að það verði afgreitt á þessu þingi, því að gjarnan munu fulltrúar landbúnaðarins vilja ljetta af honum þessu gjaldi. Fyrir hönd minna kjósenda, Dalamanna, vil jeg gjöra mitt til að þessu rangláta gjaldi verði afljett.

Skal jeg svo ekki segja fleira, en vona að forseti leiti afbrigða.

Þá var leitað afbrigða, og þau leyfð og samþykkt.

Sveinn Ólafsson: Jeg held, að þetta frv. sje ótimabært, og það af þremur ástæðum.

Í fyrsta lagi af því, að efnahagur landssjóðs leyfir það tæplega, og þegar er búið að höggva stórt skarð í hann með ýmsum nauðsynjaráðstöfunum, sem þingið hefir gjört.

Í öðru lagi af því, að það er langt frá því, að menn hafi áttað sig á, hvað koma skuli í stað þessa gjalds.

Í þriðja lagi vegna þess, að vjer vitum ekki, hvernig fer um samninga vora, vitum ekki, hvern markað vörur vorar muni fá. Af þessum ástæðum tel jeg ekki rjett, að reka eftir þessu máli.

Jeg vil bæta við einni ástæðu enn. Það er sagt, að gjaldið sje órjettlætt, af því að það komi einungis niður á 2 stjettum (*Skúli Thoroddsen*: Einungis ein stjett í þessu landi). Það er spáný upp-götvun.

Jeg held því fram, að þetta gjald komi við fleiri en landbændur og sjávarútvegsmenn. Það kemur líka við kaupmenn og sjómenn og yfirleitt allar stjettir, nema embættismenn og þá, sem búlausir eru. Jeg hjelt ekki, að háttv. flm. frv. (B. J.) væri móti því, að þeir slyppu. Jeg leyfi mjer að leggja til, að málinu verði vísað til landbúnaðar-

nefndar, svo að það fái þar hægan og rólegan dauðdaga.

Gísli Sveinsson: Jeg verð að gjöra örfáar athugasemdir. Jeg get sagt eins og margir aðrir, að verðhækkunartollslögin frá síðasta þingi voru mjer ekkert gleðiefni. Og það hafa þau ekki verið þeim, er reka þær atvinnugreinar, er hann fellur aðallega á. Það er ekki rjett, eins og líka háttv. 1. þm. S.-M. (Sv. Ó.) tók fram, að tollur þessi falli eingöngu á tvær stjettir manna, fiskimenn og bændur. En viðvíkjandi því, að hjer er í frumvarpsformi lagt til að afnema þessi lög nú, þá tel jeg það alls ekki fært, eins og stendur. Mjer þykir kynlegt, að einn af meðnefndarmönnum mínum í fjárveitinganefndinni kemur með slikt frv., og það svona fljótt, þótt það sje ekkert við það að athuga, að hann hafi í huga, að gjöra það á sínum tíma. Mjer fanst liggja í hlutarins eðli, að hann gæti ekki nú lagt það til, að tekjur landssjóðs væri íyrðar að miklum mun. Jeg held að nú hafi verið stofnað til svo mikilla útgjalda, sem ekki eru reiknuð enn þá. Sá kostnaður er óviss. Hjer á þinginu er verið að afgreiða heimildir fyrir talsvert miklum útgjöldum úr landssjóði, til skipakaupa, dýrtíðarupp-bótar o. s. frv. Því síður er ástæða til að flýta þessu, þar sem það er alls ekki vist, að frv. um sildartoll nái fram að ganga. Það á bæði eftir meðferð hjer í deildinni, og auk þess þrjár umræður í Ed. Og enginn veit um forlög þess, þótt það komist út úr þinginu, því að margir eru þar í vafa. Sje jeg því ekki, að vjer getum ráðist í afnám tolla á þessu þingi. Á næsta þingi, reglulegu þingi í sumar, þá er meiri verður tími, er rjettara að taka það til athugunar. Þá verða lögin um útflutningstoll á sild væntanlega komin í gildi. Jeg býst við, að hv. þm. Dala. (B. J.) gjöri ráð fyrir að þau verði samþykkt. (*Bjarni Jónsson*:

Nei.) Þá furða jeg mig á, að hinn hv. þm. vill auka gjöld landssjóðs, en jafnframt afnema tolla alla og tekjur. Það tel jeg óhæfilegt. Jeg hjelt, að hann hefði miðað við það, að sildartollurinn mundi nægja.

Eitt vildi jeg taka fram enn, sem ástæðu fyrir því, að jeg er móti frv. þessu, eins og nú standa sakir, sem sje það, að ef tollurinn er afnuminn nú, þá er framið ranglæti gagnvart aðalatvinnuvegi landsins, sem er landbúnaðurinn. Fyrst vil jeg þó minnst á ranglæti við sjávarútveginn, sem verður, ef verðhækkunartollurinn er afnuminn, en aftur samþykkt lög um útflutningsgjald á sild. Ef lagt er hátt útflutningsgjald á sild, en slept verðhækkunartolli af öðrum fiski, er með því drýgt ranglæti á nokkrum hluta sjávarútvegarins. Jeg vil að þessi tollur haldist á fiski og sildinni líka.

Þá kem jeg að ranglætinu gagnvart landbúnaðinum. Lögin um verðhækkunartoll gengu í gildi í september haustið 1915, og snertu þá þær afurðir, er koma til útflutnings eftir þann tíma. Tollurinn fellur þá á sjávarafurðir, aðallega vertíðarfiskinn 1916, og sildina það sumar, og á landbúnaðarafurðir vor og sumar og haust 1916. Auk þess var allmikið óflutt út af landbúnaðarafurðum frá sumrinu og haustinu 1915, er tollögin gengu í gildi, og fjell þá tollurinn einnig á þær.

Með öðrum orðum, inn undir lögin hafa þá komist tveggja ára landbúnaðarframleiðsla, en ekki nema eins árs sjávarafurðir, ef lögin eru afnumin nú þegar, og ekki næst í vertíðarfiskinn á þessu nýbyrjaða ári, 1917.

Af þessum sökum fæ jeg ekki sjeð, að oss beri að hrapa að því á þessu þingi að afnema lögin.

Alpt. 1916—17. B. III.

Einar Jónsson: Það kann að virðast undarlegt að jeg stend upp til að andmæla þessu frv. Mig undrar það satt að segja, að þingmaður, sem sat á þingi 1915, skuli koma með slíkt frv. Þá (1915) var þetta mál vel athugað, og jeg gekk til dæmis inn á miðlun hv. þm. S.-Þ. (P. J.) í því máli, en hann vann manna mest að þessum lögum. Jeg veit, að mönnum til sveita voru þau ekki ljúf í fyrstu, en þau eru álitin að hafa reynst sanngjörn. Hafi þau verið sanngjörn í fyrra, eru þau það enn þá. Tollurinn hlýtur því eins og hingað til að veita landssjóði allmiklar tekjur, og enginn telur þær eftir. Jeg held, eins og hv. þm. V.-Sk. (G. Sv.), að það sje heppilegast, að fara ekki fram á að afnema lögin nú. Það hafa ekki margir búist við þingi í vetur, og því síður hafa menn búist við, að nú yrði farið að afnema lög, er gilda eiga alt fjárhagstímabilið. Jeg skal viðurkenna, að það væri mjer hagar sem bónda, að lögin væri afnumin, en jeg ætla ekki að vera svo eigingjarn. Jeg held að þess háttar eigingirni eigi ekki heima hjer á þingi. Það hlýtur að vera einhver karl í Dala-sýslu, sem hefir beðið hv. þm. Dala. (B. J.) að gjöra þetta fyrir sig.

Að svo mæltu legg jeg til, að frv. þetta verði felt nú þegar.

Pjetur Jónsson: Jeg hefi verið í vafa um, hvort jeg ætti að taka þetta mál í alvöru, og leggja orð í belg um það. Jeg þarf ekki að bæta miklu við það, sem þegar hefir verið tekið fram af mótstöðumönnum frv. Háttv. flutnm. (B. J.) sagði, að lög þessi væri viðurkend ranglát, bæði af þingi og þjóð. Vilji þingsins í þessu efni mun brátt koma í ljós, og þarf því ekki að þræta um hann. Meðal þjóðarinnar er jeg

miklu kunnugri. (*Bjarni Jónsson*: Þingmaðurinn þekkir miklu færri en jeg). Jeg er miklu kunnugri framleiðendum og bændum en háttv. flutnm., þm. Dala. Jeg býst við, að hv. deildin trúi því. Hv. flutnm. sagði lögin samin í hugsunarleysi. Þetta er dómur um síðasta þing, sem sýnir ekki mikla virðingu fyrir Alþingi. Jeg býst við, ef sá dómur verður samþykktur í atkvæðagreiðslunni um þetta mál, að þá verði svipaður dómur um þetta þing síðarmeir samþykktur með öllum atkvæðum. Jeg skyldi hv. flutnm. (B. J.) svo, að fjeð, sem fæst með tolli þessum, væri óþarft fyrir landssjóð. Jeg held að þetta sje áframhald af röksemdum flutningsmanns, sem sje áframhald af fjarstæðum, því þótt vjer kynnum að eiga eina miljón síðan í fyrri, þá sje jeg ekki, að hægt sje að telja slíkt óþarft. Um það ætla jeg ekki að þræta við neinn, en hitt tel jeg óvist, að vjer eigum eina miljón kr. eftir þau tvö ár, sem skatturinn er búinn að standa.

Þm. (B. J.) vjek því að fjárhagsnefndinni, að hún hefði ekki birt álit sitt fyr en nú á fundinum. Get jeg svarað því, að háttv. þm. ætti ekki að hafa þurft þess; hann getur haft aðgang að öllum plöggum nefndarinnar, þar sem hann er sjálfur einn í fjárveitinganefnd.

Þm. kallar þetta óþarfaskatt. En það geta allir sjeð, að landssjóður þarf nú á peningum að halda, þegar búið er að samþykkja kaup á skipum (eða skipi), vörum og auk þess styrk handa fátæklingunum (*Bjarni Jónsson*: Hve nær?) Sumt er þegar samþykkt og sumt er nú á döfinni. Mjer skildist á þm. að skipa-kaup ættu að fara fram fyrir landsfje. Ef svo er, skyldi þá ekki vera betra, að eiga eitthvað til í landssjóði, ef skip kynnu að falla úr þrem miljónum niður í eina, að ófriðum loknum?

Þó þótti mjer það undarlegast af öllu, sem flm. (B. J.) hjelt fram, er hann taldi

það ranglátt, að þessi skattur kæmi niður að eins á þessum tveim stjettum, stjettunum, sem framleiða vöruna, sem tolluð er. Ef ranglátt er að framleiðslutollur komi niður á framleiðendum sjálfum, veit jeg ekki hvar hann kemur maklega niður. Það skyldi þá vera á þeim, sem ekkert framleiða, þeim sömu, sem nýlega var verið að veita dýrtíðaruppbót? (*Bjarni Jónsson*: Fyndinn!) Og ef trúa má háttv. þm. Dala. (B. J.) um kjör framleiðenda, þá veitti vist alls ekki af að veita þeim einhver hlunnindi, sem tækjust þá að sjálfsögðu af dýrtíðaruppbót embættislýðsins, og mætti þá hæglega hafa þau svo há, að aldrei þyrfti að borga út neina dýrtíðaruppbót (*Bjarni Jónsson*: Fyndinn!).

Sannast að segja tekur þetta frv. varla tali. Því er kastað inn í þingið 10. janúar, síðasta daginn, sem þingið átti að standa eftir fyrstu framlengingu þingtimans. Er það vist inn á þing komið mestmegnis til þess, að háttv. þm. Dala. (B. J.) fái tækifæri til að tala um það. (*Bjarni Jónsson*: Og hlusta á læriföðurinn). Sýnist mjer það ekki þess vert, að það sje sett í nefnd.

Annars skal jeg taka það fram, að jeg læt hjer með útrætt um þetta mál, og ætla mjer ekki að svara háttv. þm. Dala. (B. J.), hvað sem hann kann að segja.

Þegar hjer var komið, kom fram beiðni um, að umræðum skyldi lokið, frá

Jörundi Brynjólfssyni,
Hákoni Kristóferssyni,
Sveini Ólafssyni,
Birni Stefánsyni,
Einari Arnásyni og
Þorsteini Jónssyni.

Bar forseti tillöguna undir atkv., og

var hún feld með 11 : 11 atkv. að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

já :

nei :

Björn Stefánsson, Gísli Sveinsson,
Einar Arnórsson, Matthías Ólafsson,
Einar Árnason, Pjetur Ottesen,
Einar Jónsson, Pjetur Þórðarson,
Hákon Kristóferss., Sigurður Sigurðss.,
Jörundur Brynjólfss., Skúli Thoroddsen,
Magnús Guðmundss., Þórarinn Jónsson,
Pjetur Jónsson, Benedikt Sveinsson,
Stefán Stefánsson, Bjarni Jónsson,
Sveinn Ólafsson, Björn Kristjánsson,
Þorsteinn Jónsson. Ólafur Briem.

Fjórir þingmenn fjarstaddir.

Flutnm. (Bjarni Jónsson): Jeg er háttv. þm. S.-Þ. (P. J.) mjög þakklátur fyrir það, að hann hefir sagt mjer í fögru og vel settu máli, hvernig jeg skuli haga mjer.

Nefndina dreymir ekki um, að til eru nú í landsjóði 800 þús. kr., sem teknar hafa verið af tveim stjettum landsins — einu tveim stjettum landsins, mundi háttv. þm. S.-Þ. (P. J.) geta sagt, því hann man alls ekki eftir, eða þekkir ekki skráddara og skóara og alla þá aðra, sem af handavinnu lifa, nje heldur kaupmannastjettina. Og þótt kjósendur hans í Suður-Þingeyjarsýslu, og aðrir þeirra nótar, sje látnir borga í landssjóð miljón krónur, þá sjer þm. enga ástæðu til, að leggja neitt á hinar aðrar stjettir landsins.

Þessu frv. hefir verið fundið til foráttu, að það gæti ekki um, hvað koma ætti í staðinn fyrir þessa tekjugrein landssjóðs. En á því herrans þingi 1915, þegar þessi skattur var samþykktur, þá var ekkert tillit tekið til þessara auknu tekna.

Þegar einhverjir þingmanna ætluðu að

ljetta af einhverjum öðrum tollum, eða auka útgjöld landsjóðs, sem næmi þessum tolli, þá tóku þessir gömlu afturhaldsseggir að berja barlómsbumbuna, og fengu því til vegar komið, að tekjur og gjöld landssjóðs voru metin og áætluð alveg án tillits til þessa tals. Á því þingi, 1915, ljettu ýmsir af þessum bústólpum og landstólpum á þingi snúa sjer eins og þvöru, og enn er það svo, þótt hastarlegt megi þykja, að menn búsettir í Reykjavík skuli þurfa að beitast og berjast fyrir rjettindum og hagbænda móti sjálfum þeim, og þola svo brigsl og getsakir af þeim að launum. Annars er það um fyndni háttv. þm. S.-Þ. (P. J.) að segja, að honum lætur betur að berjast með öðrum vopnum en þeim; hann er maður svo hreinlyndur.

Um verðfall skipa er hið sama að segja og um hag landssjóðs. Það kemur ekki þessu þingi eða þessu máli við, heldur er það hlutverk stjórnarinnar, að bera undir næsta þing till. þess efnis, og sjá um að finna rjettláta tekjustofna.

En hitt, að losa þessar tvær stjettir landsins við þenna rangláta skatt, það getur stjórnin ekki; það verður Alþingi að gjöra, og það er meira að segja hlutverk þessa þings.

Hv. 1. þm. S.-M. (Sv. Ó.) hjelt því fram, að ekki mætti afnema þessi lög, fyr en slitið væri samningunum. Hvaða samningum? Hjer er þess alls ekki gætt, hvort framleiðendur hafa nokkurn hag af framleiðslu sinni. Önnur hlið málsins er að eins skoðuð, þ. e. hvað fæst fyrir vöruna, en ekki hin, kostnaðurinn við framleiðsluna. Það er sannast að segja hver silkihúfan upp af annari frá þessu þingi 1915. Og svo vill ekki þingmaðurinn (P. J.) lofa mjer að segja satt um þetta þing. Þá skal jeg geta þess, að jeg mismælti mig áðan. Sagði jeg stjettir, þar sem jeg ætlaði að segja at-

Afnám verðhækkunartolls.

vinnugreinir. Óþarft finst mjer, af þm. (P. J.) að gjöra mikið veður út af þessu, en það er nú einu sinni svo, að helstu sannanir þeirra og rök eru byggð á mismælum andstæðinganna. Það er algjör misskilningur, sem komið hefir fram hjá sumum þm., þar sem þeir tala um mig sem einn af embættismannastjettinni. Embættismenn þessa lands eru engin sjerstök stjett. Hjer er embættismaðurinn bróðir bóndans, sonur fiskimannsins og faðir handverksmannsins, verkamannsins o s. frv., svo algjörlega er rangt að tala hjer um sjerstaka stjett embættismanna.

Svo að endingu nokkur orð viðvíkjandi því, sem þm. V.-Sk. (G. Sv.) sagði. Mjer gat ekki komið til hugar, að bera þetta frv. undir fjárveitinganefnd. (*Gísli Sveinsson*: Ekki mín meining). Jeg beið þess, að þeir, sem slæma samvisku hafa síðan 1915, bættu fyrir brot sín; en þegar örvænt var um, að þeir ætluðu að gjöra það, tók jeg málið upp, ekki fyrir fordildarsakir, heldur af því, að jeg áleit það þess vert. Jeg sje líka ekki annað en að samþykkja megí frv. þetta, sem alt annað á þessu þingi, með afbrigðum frá þingsköpunum. Hjer gefst og þinginu tækifæri til að sýna, að það vilji ekki niðast á sjerstökum stjettum, með því að samþykkja þetta frv. Og það er einmitt sjerstök ástæða til að flýta þessu máli nú á þessu þingi, til þess að búið sje að afnema lögin áður en tollurinn fellur á næsta sumar, svo að þessa árs afurðir sleppi við hann. En það hefir heyrst frá mest ráðandi manni fjárveitinganefndarinnar, að þingið hafi ekki tíma til að sinna málum eins og þessu. Það er víst af því, að þessum þm. liggur svo mikið á að komast heim í hjerað, til þess að segja frá frægðarverkum sínum.

Þeir, sem ekki vilja ljetta af þessum tolli nú á þessu þingi, sækjast um of

eftir að ná í ull og aðrar afurðir bænda á næsta sumri, til þess að skella á þær ranglátum tolli. Þeir verða um of berir að þeirri öfund yfir góðu kjötverði bænda, sem ekki getur unnað þeim að halda hag sínum óskertum, heldur þarf að reita utan úr honum með þessum rangláta tolli.

Læt jeg nú útrætt um þetta mál. Jeg kæri mig ekki um, að karpa um það frekar, því sá, sem jeg hefði helst viljað karpa við, háttv. þm. S.-Þ. (P. J.), hefir sjálfur veitt sjer banasárið. — Bið um nafnakall.

Skúli Thoroddsen: Að eins örstutt athugasemd viðvíkjandi atkvæðagreiðslu, sem á nú fram að fara. Mjer hefir skilist svo, sem það sje afráðið af þeim þingmönnum, sem nú ætla sjer að hlaupa af þingi frá öllum málum ókörðum, eða hálfkörðum, að fella þetta frv. frá 2. umr. Þm. S.-Þ. (P. J.) kastaði því fram, að þm. Dala. (B. J.) flytti þetta frv. að eins til að geta talað um það. Hvort sem þm. hefir sagt þetta í gamni eða alvöru, þá breytir hann eins og honum hafi verið alvara, því hann ætlar ekki að láta frv. njóta sömu rjettinda og önnur frv. og till., sem hann hefir verið aðalhvatamaður til, að afgreiddar yrðu með afbrigðum frá þingsköpunum, og hroðað af í flýti. Jeg verð að líta svo á, að hjer sje um svo þýðingarmikið mál að ræða, að sjálf-sagt sje, þótt tíminn sje naumur, að láta það njóta sömu rjettinda og önnur frv., sem fram eru komin í sambandi við dýrtíðarmálið. En til þess, að atkvæði mitt með því, að málið fái að ganga til 2. umr., verði ekki skilið á þá lund, að jeg sje með frv., því að það er jeg ekki, taldi jeg rjett, að skýra frá ástæðunum fyrir atkvæði mínu.

Gísli Sveinsson: Jeg hefi litlu við

pau rök að bæta, sem jeg hefi áður fært móti frv., og þau rök eru jafnt í gildi nú, eftir að þm. Dala. (B. J.) er búinn að tala. Jeg ætlaðist aldrei til, eins og þm. gaf í skyn, að þetta mál kæmi til fjárveitinganefndar.

Jeg er, eftir afstöðu þm. til gjalda landsmanna, hissa á, að hann skuli nú vilja rjúka til að afnema þennan toll. Þm. hefir sjálfsagt enn ekki áttað sig á, að þetta frv. er ranglátt gagnvart landbúskapnum og þeim, sem hann stunda. Eins og jeg hefi sýnt fram á, voru árið 1915 miklar birgðir af búskaparafurðum óútfluttar, svo sem kjöt, ull, gærur o. fl., þegar lögin gengu í gildi. En það ár ná lögin ekki neinu af vertíðarfiski. Hann komst fyrst undir lögin 1916. Af þessu sjá allir, að ef lögin væru nú numin úr gildi, mundi mikið af sjávarafurðunum ekki koma nema einu sinni til tolls, en allar búskaparafurðir tvisvar. Enn vantar því vertíðarfisk 1917, til þess að vega salt. Þessi lög, sem þm. vill nú fá numin úr gildi, eiga því, ef fullnægja á öllu rjettlæti, að gilda til jafnlengdar 1917, eins og þau líka sjálf gjöra ráð fyrir, eða að minsta kosti lengur en til þessa tíma, er vjer nú tölum á. Þm. getur hugað sig við það, að þau eiga ekki að gilda lengur en þangað til í sumar, þá falla þau af sjálfu sjer, og er óþarft, og meira að segja rangt, að fella þau nú úr gildi.

Flutnm. (Bjarni Jónsson): Ef háttv. þm. (G. Sv.) þykir það miður farið, að lögin öðlist gildi nú þegar, þá er tími til að setja eitthvert tímatakmark, og alt af er opin vegur til þess að breyta þeim. Jeg treysti mjer ekki til, að koma með svo fullkomin frumvörp, að eigi megi umbæta þau eða breyta þeim.

Jeg læt svo útrætt um þetta mál. Það mun koma í ljós við atkvæðagreiðsluna, hvort frumvarpið nær að ganga áfram.

Björn Stefánsson: Jeg skal ekki vera margorður um þetta mál, sem jeg var svo frekur, eins og háttv. þm. N.-Ísf. (Sk. Th.) komst að orði, að gjöra mitt til með atkvæði mínu, að ekki yrði tekið til greina.

Það hefir greinilega komið fram á þessu þingi, að þarfir vorar eru margar, sem vjer þurfum fje til, um fram þær, sem gjört var ráð fyrir í þeim fjárlögum, sem nú gilda, en mest var jeg þó hissa á því, að háttv. þm. Dala. (B. J.) skyldi bera það fram, eftir að hafa heyrt þær ræður, sem hann hjelt hjer í gær.

Í gær var hann einmitt að ráðstafa þeim tekjum, sem landssjóður fær með lögum þessum.

Hann hjelt því fast fram, að þessi verðhækkunarskattur hefði einmitt verið samþykktur til þess að geta bætt kjör embættismanna og annarra þeirra landsmanna, sem verst verða úti vegna dýrtíðarinnar, og því væri sjálfsagt, að verja þeim til þess.

Nú er búið að samþykkja hjer í deildinni dýrtíðaruppbót til flestra þessara manna, en svo vill háttv. þm. Dala. (B. J.) að því búnu afnema þann tekjustofn landssjóðs, sem hann einmitt ætlast til, að varið sje til þess að bera þessi útgjöld.

Jeg get búist við því, að háttv. þm. svari mjer því, að þessi dýrtíðaruppbót sje ekki samþykkt nema fyrir 1916, og að landssjóður sje búinn að hafa þær tekjur yfir það ár, en nú er ekki annað sjáanlegt, en að dýrtíðin haldi áfram, og jeg get ekki getið mjer annars til, en að háttv. þm. Dala. (B. J.) verði á

næsta þingi meðmæltur því, að dýrtíð-aruppbót verði veitt einnig fyrir þetta nýbyrjaða ár.

Háttv. þm. Dala. (B. J.) hefir oft vik-ið að því, að landssjóður væri sá, er gæti borið afleiðingar dýrtíðarinnar, en jeg fæ ekki skilið, að hann verði lengi fær um það, ef farið verður langt á þá braut, að afnema tekjustofna hans jafn-hliða því, sem útgjöldin eru aukin.

Reyndar getur það dugað um stund með lántökum.

Þórarinn Jónsson: Jeg skal ekki lengja umræðurnar mikið.

Það hefir alt af verið skoðun mín, að verðhækkunartollur þessi sje órjett-látur og hafi ófyrirsynju verið á lagður.

Hann er í fyrsta lagi órjettlátur af því, að framleiðslan er að minnu áliti óhæfur tollstofn. Sjest það ljósast af því, að mikið af framleiðslunni fer ekki út úr landinu, og er því laust við allan útflutningstoll; það lendir sem sje undan tollinum alt, sem bæirnir taka upp.

Nú er vitanlega ekkert rjettlæti í því, að kaupmenn eða kaupfelög dragi tollinn í sinn vasa, en landssjóður hafi ekki neitt, en það verður þó í þessu tilfelli, sem jeg benti á, því að verð á afurðunum er miðað við tollinn, eða ákveðið af kaupmönnum og kaupfelög-um með tilliti til hans. Ef samræmi ætti að vera í þessu, þyrfti alveg sjer-staka skattálagningu á það, sem ekki flytst út, og sjá allir, hversu óhentugt og óhæft það er.

Í öðru lagi er hann ósanngjarn að því leyti, að hann lendir tiltölulega þyngst á fátæklingum. Og í þriðja lagi hafa lögin það ákvæði, sem óhæfa er að sjá í lögum frá þinginu. Jeg á hjer við lágmarksverðið, eða rjettara sagt há-marksverðið, sem sett er á íslenskar af-

urðir. Jeg á við verðið, sem tollurinn er miðaður við. Jeg álit, að það hafi gjört þjóðinni margfaldan skaða við það, sem landssjóður hefir grætt. (*Pétur Jón-son*: Þetta er misskilningur). Nei, það er enginn misskilningur. Af hverju hafa Bretar miðað verð á ýmsum þessum vörutegundum nákvæmlega við þetta verð? Auðvitað af því, að þingið gef-ur það upp sem nægilega hátt á afurð-um landsins. Slik þjóðfulltrúa-nægju-semi er líklega einstæð í heiminum, enda hefir hún nú borið þann ávöxt, sem aldrei verður tölum talinn. Af þessum ástæðum finst mjer því fyr því betra, að þau falli út úr löggjöf lands-ins. Náttúrlega má og á að líta á það, að landssjóður tapar við það. En væru þau ekki feld úr gildi fyr en t. d. í mai næstkomandi, svo að allar afurðir, sem nú liggja hjer á landi, yrðu komnar utan, þá tel jeg ekki miklu tapað frá landssjóðs hálfu, því að töluverður meiri hluti deildarinnar hygg jeg, að sje á því, að á næsta þingi verði þau feld úr gildi. Annars gjöri jeg þetta ekki að neinu kappsmáli nú. Hefi að eins vilj-að taka þetta fram til þess að sýna skoðun mína á málinu.

Forsætisráðh. (Jón Magnús-son): Mig furðar eigi á, að svona till. er komin frá háttv. þm. Dala. (B. J.). Hann var á móti lögunum í upphafi og er það enn. Jeg vil mótmæla því, að þessi lög hafi verið samin í hugsunar-leysi. Mjer er kunnugt um, að þau voru að minsta kosti eins vel undirbú-in, og eins vel ihuguð, eins og venja er til um lög frá þinginu. Jeg skal ann-ars láta mjer nægja að segja það, að það er ekki forsvaranlegt, að samþykkja þetta frumvarp, án þess að landssjóði sje sjeð fyrir einhverri nýrri tekjugrein í staðinn.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 14 : 8 atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu
jd: *nei:*

Pjetur Ottesen, Pjetur Jónsson,
 Pjetur Þórðarson, Stefán Stefánsson,
 Sigurður Sigurðss., Sveinn Ólafsson,
 Skúli Thoroddsen, Björn Stefánsson,
 Þorsteinn Jónsson, Einar Árnason,
 Þórarinn Jónsson, Gísli Sveinsson,
 Benedikt Sveinsson, Jón Magnússon,
 Bjarni Jónsson, Matthías Ólafsson.
 Björn Kristjánsson,
 Einar Arnórsson,
 Hákon Kristóferss.,
 Jörundur Brynjólfss.,
 Magnús Guðmundss.,
 Ólafur Briem.

Fjórir þingmenn fjarstaddir.

Frv. vísað til landbúnaðarnefndar (sjá A. bls. 190) með 12 : 5 atkv.

Á 25. fundi í Nd., föstudaginn 12. janúar, kl. 9 síðdegis, var frv. tekið til 2. umr. (A. 137, n. 160).

Of skamt var liðið frá 1. umr. Forseti leitaði leyfis til afbrigða frá þingsköpum, til þess að málið yrði tekið fyrir, og voru þau leyfð og samþ. í e. hlj.

Framsm. (Jón Jónsson): Jeg hefði helst engar umræður viljað hafa um þetta mál, en skal þó segja nokkur orð.

Jeg tel það bæði óþarft og óhyggilegt, að koma fram með svona frv. nú. Það var talið nauðsynlegt á þinginu í fyrra að samþykkja þennan verðhækkunartoll, til þess að koma þó einhverju lagi á fjárlögin, en hafi það verið nauðsyn þá, þá er hún ekki síður fyrir hendi nú. Það var talsverð óánægja þá í landinu yfir þessum lögum, en nú

hefir viljað svo vel til, að við framkvæmd laganna hefir sú óánægja horfið. Það er því ekki nauðsynlegt þessa vegna að afnema lögin. En það er líka óhyggilegt af þeirri ástæðu, að hjer er ekki gjört ráð fyrir því, að nokkuð komi í staðinn. Jeg skil ekki, hvernig háttv. flutnm. (B. J.) ætlast til, að lögin verði afnumin nú, án þess að nokkuð komi í stað þeirra.

Bjarni Jónsson: Jeg er þakklátur háttv. landbúnaðarnefnd, að hún hefir tekið svo nærri sjer nú, að hún hefir skrifað þetta nefndarálit á svona stuttum tíma, þar sem hún hefir nú tvisvar komið fram með munnleg nefndarálit.

Jeg verð þá að láta þakklæti mitt sjást í því, að segja nokkur orð til viðurkenningar fyrir þessa ritsemi nefndarinnar. Þar er þá fyrst til að taka, að hún er svo einurðargóð, að hún setur í þingtíðindin, að þm. setji mál í nefnd til þess að svæfa þau. Slika einurð við Alþingi hefi jeg eigi þekt fyrr. En mikil er vinsemd nefndarinnar við mig, er hún metur minn vilja meira en þenna þingvilja, sem hún segir oss frá. Þá vill nefndin eigi, að málið gangi fram á þessu þingi, en hún er eigi allskostar fráhverf því, að það gangi fram á næsta þingi — eða um það leyti, sem lögin ganga úr gildi eftir eigin ákvæðum sínum. En um leið gjörir hún það, er menn varði sist, að hún gefur háttv. fjárhagsnefnd óþægilegt olnbogaskot. Þetta mætti ef til vill gjöra, segir hún, »þegar fjárhagur landsins verður ræklega athugaður«. Hún segir með öðrum orðum, að fjárhagsnefnd þessa þings hafi eigi athugað fjárhag landsins, sem henni bar þó skylda til. En svo er nú fyrir þakkandi, að jeg get frætt nefndina um hag landssjóðs, og hefi jeg það eftir mönnum, sem miklu betur vita en

fjárhagsnefndin. Nú á hann 800000 kr. umfram þörf, og er því óþarfi að óttast um hag hans, þótt nú væri hætt að taka þenna rangláta toll. Þá segir nefndin enn, að tollur þessi sje ekki þungbær. En hvaðan kemur henni sú víska? Veit ekki landbúnaðarnefndin, að 1916 hefir búskapur tæplega borið sig, og getur því eigi þolað óþarfar álögur? Þá segir hún og, að tollur þessi hafi eigi verið óvinsæll. En jeg vil ráða henni til að leggja betur við hlustirnar, þegar hún kemur heim til kjósanda sína nú.

Það sem hjer vantar á viðurkenn-inguna á starfi þessarar nefndar, vona jeg, að hún fái á sínum tíma hjá kjósendum.

Jeg held því enn fram, að ranglátur skattur sje ekki rjettur grundvöllur undir tekjum landssjóðs. Treysti jeg líka hæstv. stjórn vel til þess, að undirbúa sæmileg fjárlög undir næsta þing, svo esnahag landssjóðs yrði borgið, þótt afnuminn væri skattur þessi. Mundi því þinginu óhætt að kasta áhyggjum sínum upp á hana í því efni. Sömuleiðis get jeg trúað henni til að leggja hæfilegan skatt, bæði á þessa tvo atvinnuvegi og aðra.

Þá vil jeg enn láta afnema lög þessi, vegna þess, að ástæður þær, er voru til þess, að þau voru sett, eru nú með öllu horfnar, þar sem kostnaður við alla framleiðslu hefir stígið svo gifurlega, að framleiðsla er víða orðin til skaða en ekki ábata.

Það mun öllum kunnugt, að landbúnaðurinn hefir árið 1916 ekki gjört meira en halda við, tollalaust.

Skal jeg svo ekki fjölyrða meira, en bið hæstv. forseta, að viðhafa nafnakall um frv. Þakka jeg honum, að hann veitti mjer tækifæri til að koma málinu undir atkvæðagreiðslu, svo að ekki gekk fram sá ásetningur, að launmyrða það.

ATKVGR.

1. gr. feld með 23: 2 atkv. að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

já:

nei:

Þórarinn Jónsson,
Bjarni Jónsson.

Pjetur Ottosen,
Pjetur Þórðarson,
Sigurður Sigurðsson,
Skúli Thoroddsen,
Stefán Stefánsson,
Sveinn Ólafsson,
Þorleifur Jónsson,
Benedikt Sveinsson,
Björn Kristjánsson,
Björn Stefánsson,
Einar Arnórsson,
Einar Árnason,
Einar Jónsson,
Gisli Sveinsson,
Hákon Kristófersson,
Jón Jónsson,
Jón Magnússon,
Jörundur Brynjólfss.,
Magnús Guðmundss.,
Magnús Pjetursson,
Matthias Ólafsson,
Pjetur Jónsson,
Ólafur Briem.

Einn þm. fjarstaddur.

Frv. þar með

fallið.

5. Sildarútfutningsgjald.

Á 18. fundi í Nd., þriðjudaginn 9. janúar, var útbýtt

Frv. til laga um útfutningsgjald af sild (A. 99).

Á 19. fundi í Nd., miðvikudaginn 10. janúar, kl. 1 miðdegis, var frv. tek-
ið til 1. umr. (A. 99).

Of skamt var liðið frá útbýtingu frv. Forseti leitaði leyfis til afbrigða frá

þingsköpum, um að frv. yrði tekið til 1. umr.

Voru þau leyfð og samþ. af deildinni í e. hlj.

Framsm. (Matthías Ólafsson):

Það er öllum háttv. þm. kunnugt, að í ráði er að þetta aukabætur baki lands-sjóði hátt á þriðja hundrað þúsund kr. útgjaldaauka, ef dýrtíðaruppbótartillögur fjárveitinganefndar verða samþykktar, sem lítil efni er á, og sem reyndar virðist óþjákvæmilegt, og auk þess eru gjörðar ráðstafanir til að auka stórkostlega útgjöldin til samgangna, skipakaupa o. fl.

Það virðist því eigi vanþörf á, að einhver ráðstöfun væri gjörð til að fylla upp í þau skörð, sem þann veg eru högg-in í landssjóðinn, og til þess á þetta frv. að miða. En þegar leggja á nýja skatta á, þá verður þess að gæta, að þeir verði sem ótilfinnanlegastir þjóðinni, sem auð-ið er.

Eigi virðist geta komið til mála, að auka neytsluskattana meira en orðið er. Það virðist því eigi annað ráð vænna, eins og nú stendur á, en að leggja skatt á framleiðsluna og þá einkum á þá framleiðslu, er útlendingar hafa hjer á landi jafnframt Íslendingum, eða jafn-vel öllu fremur. Þessu er nú einmitt svo farið með sildveiðina, að hún er að miklu leyti í höndum útlendinga.

Þótt frv. þetta sje borið fram hjer í deildinni af sjávarútvegsnefnd deildar-innar og í samráði við sjávarútvegsnefnd Ed., þá má þó búast við athugasemdum við það frá einstökum nefndarmönnum, því bæði var það, að nefndarmenn greindi nokkuð á um frv. og að síðustu dagana gátu eigi allir nefndarmenn beggja deilda mætt á nefndarfundum, sökum veikinda.

Frv. þetta er svo nátengt frv. því um

verðlaun fyrir útflutta sild, sem er næst á dagskrá í dag, að þau verða að fylg-ast að gegnum deildina, og er lítt mögu-legt, að tala um annað þeirra svo eigi sje minst á hitt. Jeg leyfi mjer því að beiðast leyfis hæstv. forseta til að mega tala um samband þessarar tveggja frv. í einu, þótt það, ef til vill, eigi sje sem þinglegast.

Það er auðsætt, að sildarútvegur vor Íslendinga má eigi við því á þessum erfiðu tímum, að greiða svo hátt út-flutningsgjald, sem frv. þetta fer fram á, nema honum sje bætt það upp að nokkru leyti úr landsjóði, og af þeirri ástæðu er frv. um verðlaun fyrir útflutta sild komið fram. Frv. það, sem hjer liggur fyrir til umræðu, má því eigi ganga fram, nema þetta verðlaunafrv. gangi einnig fram, því þótt bæði frv. yrði að lögum, þá yrði þó sildarútveg-urinn harðar úti en hann hefir orðið hingað til. Eftir núgildandi lögum fell-ur $\frac{1}{10}$ hluti útflutningsgjaldsins af sild til Fiskiveiðasjóðs Íslands, og því fje hefir verið varið til verðlauna handa innlendum sildarútflytjendum, en sam-kvæmt frv. þessu er ekki ætlast til, að neitt af því falli til þeirra sjerstaklega, og yrði þeir því þeim mun harðar úti, ef þetta frv. verður að lögum, enda þótt verðlaunafrumvarpið næði fram að ganga.

Jeg vil nú í fám orðum benda á, hver tekjuauki landssjóði yrði af frv. þessu, ef það yrði að lögum, og byggi jeg þar á skýrslum hagstofunnar fyrir árið 1915, sem er síðasta ár, sem vjer enn höfum skýrslur yfir.

Það ár voru fluttar út 383104 tonn af saltaðri sild. Það ár voru verðlaun veitt fyrir 50898 tn. saltaðrar sildar. Eftir núgildandi lögum ætti hagur land-sjóðs af útflutningsgjaldinu, að hafa ver-ið sem allra næst þessi:

Útlutningsgjald af 383104	
tn. á kr. 0,50	kr. 191552.00
Verðhækkunartollur af	
383104 tn. á kr. 0,75	— 287328.00
Innheimtulaun	
2% kr. 9577 60	
Til Fiskiv.sjóðs	
10% af 191552 —	19155.20
Til landssjóðs —	450147.20
Kr. 478880.00 kr. 478880.00	

En ef þessi tvö frv. yrði að lögum, mundi hagar landssjóðs verða svo:

383104 tn. á kr. 3.00	kr. 1149312.00
Innheimta 1% kr. 11493.12	
Fiskiv.sj 5% af	
1137818.88 —	56890.94
Verðlaun af	
50898 tn. á kr.	
1,75 —	89071.50
Til landsjóðs —	991856.44
Kr. 1149312.00 kr. 1149312.00	

Hagur landssjóðs yrði þá mismunurinn á 991856 kr. 44 aurum og 450147 kr. 20 aurum eða 541709 kr. 24 aurar, og auk þess hlyti Fiskiveiðasjóður 56890 kr. 94 aurar og yrði því hagarinn til samans 598600 kr. 18 aurar.

Af skýrslum þeim, sem nú hafa nefndar verið, er svo að sjá, sem innlendir menn hafi eigi flutt út meira en 50898 tonn af sild.

Jeg býst nú við, að hlutfallið í ár hafi verið nokkuð annað, og að Íslendingar hafi flutt hlutfallslega meira út en þessar skýrslur benda til, og yrði þá verðlaunin þeim mun hærri og hagar landsjóðs þeim mun minni. En það er vist, að enn þá er svo miklu meira, sem útlendingar flytja út af sild, að hagar landsjóðs hlyti mikið að aukast, ef frv. nærð fram að ganga.

Jeg ætla eigi að fjölyrða meira um þetta mál að sinni. Ef einhverjum hv. þm. hefir dottið eitthvert betra ráð í hug, til að auka tekjur landsjóðs, þá er

gott til þess að vita, en því býst jeg eigi við, að neinn haldi fram, að tekjuaukans sje eigi þörf. Jeg fæ eigi betur sjeð en að þingið hafi gjört svo margar ráðstafanir til útgjaldaaukningar, að því sje beint skylt, að benda á ráð til tekjuauka. Hagur landssjóðs er engan veginn eins glæsilegur og margir virðast halda.

Einar Arnórsson: Jeg býst við því, að það gæti dregið óþægilegan dilk á eftir sjer fyrir oss, ef vjer legðum á þennan skatt í sambandi við verðlaun þau, sem farið er fram á í öðru frv., sem hjer liggur einnig fyrir. Jeg tel það alveg vafalaust, að útlendingar þeir, sem hjer eiga hlut að máli, mundu líta á það sem fjandskap vorn til þeirra, ef vjer gjörðum það. Þeir mundu leita til þess einhverra bragða, að fá oss til þess, að ljetta honum af aftur og ekki vist, að þau ráð, sem þeir kynnu að finna til þess, yrðu oss sjerlega hagfeld.

Jeg veit það dálítið af eigin reynslu, hvornig önnur ríki mundu líta á þann toll, sem ætlast er til, að nú verði á þau lagður. Það gæti orðið oss erfitt ef t. d. Noregur og Svíþjóð bönnuðu útlutning á tunnum frá sjer. Auk tunnanna, sem vjer höfum fengið allar þaðan, þá fáum vjer þaðan líka, beint eða óbeint, hjer um bil alt það timbur, sem vjer þurfum að nota; ekki mættum vjer vel vera án þess. Og síðast en ekki sist er þess að geta, að annað þessara ríkja leggur til mjög mikinn hlut þeirra skipa, sem ganga nú um höfin í þágu verslunar og siglinga.

Auðvitað má segja það, að þetta mál komi mjer ekki við, nema sem hverjum öðrum þm., en einhver verður að benda á, að þetta frv. er ekki eins saklaust og það í fljótu bragði virðist vera.

Það er ekki langt síðan, að ekki ósvipað mál og þetta var á döfinni hér hjá oss. Það var árið 1912, þegar kolanefndin lagði það til, að útlendingum yrði selt 2 kr. hærra hvert tonn af kolum en Íslendingar áttu að fá þau. Þá koma fram alþjóðamótmæli gegn þessu. Það mun líka alment vera lítið svo á í heiminum, að það sje ekki »fair« politik, að reyna svona að græða á öðrum ríkjum. Það barst út í vor sem leið, að í ráði væri að leggja svona toll á útflutta sild. Þá vissi jeg til þess, að ráðandi menn norskir hugsuðu sjer að láta koma þar krók á móti bragði.

Menn mega ekki skilja orð mín svo, sem mjer sje það á móti skapi, ef vjer gætum haft upp nokkuð fje á þennan umtalaða hátt. Jeg vildi með þessum orðum einungis benda á það, að verið getur, að það sje landinu ekki með öllu hættulaust, ef þessum tolli, ásamt verðlaununum, verður nú dembt á. En ef til vill getur hæstsv. stjórn gefið betri upplýsingar um þetta mál.

Bjarni Jónsson: Það sem jeg vildi segja, var að eins örstutt athugasemd út af ræðu háttv. 2. þm. Árn. (E. A.). Jeg get ekki sjeð, að full ástæða sje til þessa ótta, sem fram kom í ræðu hans, um það að þessi tvö ríki, sem hann nefndi, mundu telja það fjandskap við sig, þótt vjer legðum á þennan toll. Sjerstaklega á þetta við að því er snertir það landið, sem austar liggur, Svíþjóð. Betur gæti jeg skilið, að slíkur tollur yrði óvinsælli í Norgei. En þar sem háttv. þm. (E. A.) mintist á, að þeir mundu banna í staðinn útflutning á sildartunnunum, þá skal jeg geta þess, að þeir hafa þegar bannað útflutning á þeim, og jeg veit ekki til, að það bann sje enn þá afnumið.

Þar sem sami háttv. þm. (E. A.) tók

til samanburðar kolatollinn, sem í ráði var að lagður yrði á 1912, þá er þar ólíku saman að jafna, því að þá var það tilætlunin, að vjer tækjum upp þann sið, að versla öðru visi við útlendinga, sem hingað kæmu, en við innlenda þegna, en hér er ekki um annað að ræða en að leggja gjald á þær afnyttjar, sem útlendingar hafa af landi voru.

En svo er annað, sem miklu máli skiftir í þessu efni.

Stjórnin muni standa miklu betur að vigi, ef þessi tollur yrði lagður á, um að semja við útlend ríki um hlunnindi, sem vjer þurfum að fá hjá þeim. Þá hefði hún þó einhver friðindi að bjóða í staðinn. Þegar vjer fyrir nokkrum árum fórum fram á það við Norðmenn, að lækkaður yrði þar í landi tollur á íslenskum hestum, þá spurðu Norðmenn hvað þeir ættu að fá í staðinn, og fengu það svar, að ekkert væri hægt að veita þeim, af því að hér í landi væru engin höft á norskum viðskiftum. Á því strandaði málið. Það er þess vegna svo langt frá því, að þetta geti verið hætta fyrir stjórnina, að það gæti auðveldlega orðið henni til hins mesta hagræðis.

Forsætisráðh. (Jón Magnússon): Um málið sjálft finn jeg ekki ástæðu til að ræða að svo stöddu, og hefi ekki neinar frekari upplýsingar að gefa en hæstsv. fyrirv. ráðherra (E. A.) hefir gjört, en jeg vona, að háttv. deild ihugi grandgæfilega bendingar þær, er hann nú hefir gefið.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. í e. hlj.

A 22. fundi í Nd., fimtudaginn 11. janúar, kl. 8 síðdegis, var frv. tekið til 2. umr. (A. 99, 130).

Of skamt liðið frá 1. umr. Forseti leitaði leyfis til afbrigða frá þingsköpum, og voru þau leyfð og samþ. í einu hljóði.

Framsm. (Matthías Ólafsson):

Jeg kem hjer fram með brtt. á þgskj. 130, í því trausti að hún verði samþykkt. Jeg get getið þess, að jeg hefi gjört þessar brtt. eftir bendingu hæstv. forsætisráðherra (J. M.), og hafa engar brtt. komið fram, þrátt fyrir að jeg bauðst til, við 1. umræðu þessa máls, að taka allar brtt. til athugunar. Hefi jeg því ekki ástæðu til að vænta neinna mótbára gegn frv.

Við 1. umr. þessa máls sýndi jeg fram á, hver hagur landssjóði gæti orðið af frumvarpi þessu, ef það yrði að lögum, og hefir enginn orðið til að bera briggð á þau ummæli mín.

Hins vegar hefir það verið tekið fram, að Norðmenn og Svíar, sem útflutningsgjaldið að sjálfsögðu kemur að nokkru leyti niður á, mundu gjöra tilraunir til að bekkjast við oss á ýmsan hátt, í hefnileik fyrir útflutningsgjaldið. Mjer virðist sú tilgáta allósennileg, því jeg get eigi sjeð, að þessar þjóðir hafi neina ástæðu til að þykkjast við oss, þótt vjer viljum hafa eitthvað fyrir snúð vörn og snældu, þar sem þær njóta svo mikilla hlunninda hjer á landi, að mest líkist því, að landið sje þeirra eign en ekki vor.

En ef eigi er hægt að vænta svo mikillar nærgætni af þeim, að þær viðurkenni sjálfsagðan rjett vörn til að setja lög í voru eigin landi, án þess að þær gjöri oss einhvern óleik í móti, þá er að taka því. Jeg fyrir mitt leyti vænti eigi neins slíks og hefi fylstu ástæðu til að halda, að þær láti þetta mál hlut-

laust og viðurkenni rjett vörn og þörf á tekjuauka.

Útflutningsgjald þetta er eigi heljur svo hátt, að eigi borgi sig fyrir þær að leita hingað til sildveiða, meðan sildarverðið er eins hátt og það var síðastliðið sumar, og það er víst, að þær standa eftir sem áður betur að vígi en vjer.

Auk þess sem Norðmenn hafa fengið miklum mun hærra verð fyrir sildina hjá Bretum en vjer, hafa þeir og þau þægindi, að þeir geta flutt allmikið af nauðsynjum þeim, er þarf til sildarútvegarins á fiskiskipum sínum, en vjer þurfum að leigja afardýr flutningaskip til þess, og þegar þeir halda heim að haustinu, geta þeir fermt veiðiskipin með sild til útlanda.

En þyki þeim eigi tilvinnandi að koma hingað til veiða, vegna þessa litilfjörlega gjalds, þá ætti oss sist að vera eftirsjá að þeim. Gjöld þau, er þeir greiða oss, eru sannarlega lítills virði á við þann óhag, er þeir baka oss.

Auk þess, sem Norðmenn og Svíar eru keppinautar vorir á fiskimiðunum og á markaðinum, þá hafa þeir náð ýmsum bestu útgjörðarstöðunum því nær undir sig, svo að landsmenn geta eigi fengið bryggjustæði, og geta því hvergi lagt að landi. Afleiðingin er sú, að þeir, sem gjöra út mótorbóta til sildveiða, verða að selja þeim, er bryggjurnar eiga, afla sinn fyrir hvaða verð, sem þeir vilja gefa, af því að þeir geta eigi fengið »upplagsstaði«, svo að þeir geti látið salta sildina sjálfir. En það er víst, að þá er fyrst veruleg hagsvon af sildveiðinni, ef menn geta verkað hana sjálfir.

Það er því vorkunn þótt vjer vildum ná í einhverjar tekjur af þeim hag, er útlendingar hafa af því, að nota svo land vort oss til stórtjóns.

Gæti frv. þetta stuðlað að því, að þessar þjóðir rýmdu fyrir oss, þá væri

Sildarútlutningsgjald.

það auðvitað besti árangurinn, en fyrir því þarf eigi að gjöra ráð; til þess er þetta útlutningsgjald of lágt.

En það ætti að gefa oss ofurlitlar tekjur og bæta oss þann veg þó eigi væri nema lítinn hluta af þeim skaða, sem þessar þjóðir eru valdar að.

Ef Norðmönnum og Svíum á annað borð þykir nokkurs vert um þetta útlutningsgjald, þá væri eðlilegast, að þeir byði oss einhverjar ívilnanir gegn því, að vjer lækkuðum það eða afnæmum það með öllu.

Svo sem kunnugt er, leggja Norðmenn innflutningstoll á hross og sauðakjöt. Ef þeir nú byði oss að afnema þessa tolla, að því er kæmi til íslenskra hrossa og íslensks sauðakjöts, gegn því, að vjer lækkuðum útlutningsgjaldið á sild, þá gæti slikt auðvitað komið til mála. Reyndar mundu þau skifti naumast verða oss til mikils hags, að minsta kosti ekki að því, er til hrossatollsins kemur, því að vjer höfum betri markað annarsstaðar en þar, jafnvel þótt tollurinn væri afnuminn. En eins og jeg hefi tekið fram, býst jeg ekki við, að þeir hreyfi hönd eða fót út af þessu gjaldi.

Annars hefi jeg ekki ástæðu til að fjölyrða um þetta. Býst við, að deildin taki málinu eins vel og vert er, og legg það að svo búnu undir dóm háttv. þm.

ATKVGR.

1. gr. samþ. í e. hlj.

Brtt. 130, við 2. gr., samþ. í e. hlj.

2. gr., svo breytt, samþ. í e. hlj.

3., 4. og 5. gr. samþ. í e. hlj.

Fyrirsögn frv. samþ. án atkvgr.

Frv. vísað til 3. umr. í e. hlj.

Á 23. fundi í Nd., föstudaginn 12. janúar, kl. 1 miðdegis, var frv. tekið til 3. umr. (A. 153).

Of skamt var liðið frá 1. umr. Forseti leitaði leyfis til afbrigða frá þingsköpum, og voru þau leyfð og samþ. í e. hlj.

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Frv. samþ. í e. hlj. og afgreitt til Ed.
(A. 162).

C.

Frumvörp ekki útrædd.

1. Vátrygging sveitabæja.

A 4. fundi í Nd., föstudaginn 22. desember, var útbýtt

Frv. til laga um breytingu á lögum nr. 26, 20. okt. 1905, um vátrygging sveitabæja og annarra húsa í sveitum, utan kaптúna (A. 11).

Á 6. fundi í Nd., miðvikudaginn 27. desember, var frv. tekið til 1. umr. (A. 11).

Flutnm. (Sveinn Ólafsson): Jeg hefi leyft mjer að koma fram með þetta frv. í þeirri von, að háttv. deild líti svo á með mjer, að nauðsyn beri til að breyta þessum lögum. Þau eru nú orðin 11 ára gömul og komin sú reynd á þau, að þau mega álitast gagnslaus, nema þeim sje breytt í þá átt, sem hjer er farið fram á.

Eins og menn sjá er gjörð grein fyrir ástæðunum fyrir frv. á þingskj. 11, og skal jeg leyfa mjer að árjetta það lítið eitt.

Mjer er kunnugt um það, að oft hefir verið reynt til að koma á stofn bruna-

bótafjelögum í sveitum, en að það hefir gengið mjög illa, og tel jeg hiklaust einkum þá orsök til þess, að það er svo lítill hluti verðsins, sem fæst tryggður, að mönnum þykir ekki taka því. Enda er það augljóst misrjetti, að menn í kaптúnum skuli mega tryggja $\frac{5}{6}$ af húsaverði, en sveitamenn ekki nema $\frac{2}{3}$. Það er þetta misrjetti, sem fælir sveitamenn frá að tryggja húseignir sínar, og eins og bent er á í ástæðunum fyrir frv., þá hefir þetta misrjetti mikil og ill áhrif á lánstraust húseignanda í sveitum, og þó einkum í sjávarsveitum. Jeg skal benda á það dæmi, að í einum hreppi, sem jeg þekki, var tilraun gjörð til að stofna tryggingarsjóð. Eftir lauslegu mati voru íbúðir allar 100,000 kr. virði. En af því að eigi var kostur á að tryggja nema röskar 66,000 kr., varð að hverfa frá hrepps-tryggingunni og leita á náðir útlends brunabótafjelags, sem tekur 10-12% iðgjöld, og með því móti verður nefnt sveitarfjelag að greiða óhæfilega háan aukaskatt, sem sje 6—700 krónum

hærri brunabótagjöld en ella hefði þurft. Jeg get ekki annað en vænst þess, að háttv. þm. muni verða mjer sammála um, að nauðsyn beri til að laga þessar misfellur, sem hjer eru á.

Jeg skal svo ekki orðlengja þetta frekar, en stinga upp á að málinu verði vísað til landbúnaðarnefndarinnar.

Sigurður Sigurðsson: Jeg vildi leyfa mjer að skjóta því til hv. flutnm. (Sv. Ó.) og nefndarinnar, sem væntanlega fær þetta mál til meðferðar, hvort ekki muni ástæða til að athuga fleira í þessum lögum, en gjört er í þessu frv.

Jeg er sammála háttv. flutnm. um það, að ein ástæðan til þess hve illa hefir gengið að koma þessum lögum í framkvæmd, sje sú, að ekki hefir fengist vátrygt nema $\frac{2}{3}$ af verði bæjarhúsa. En svo hefi jeg einnig orðið var við aðra ástæðu, og hún er sú, að lögin leggja mikla vinnu á herðar hreppsnefnda, einkum oddvita þeirra, og það án þess, að þeir fái þá borgun í staðinn, sem svarar til þeirrar vinnu, sem þeir verða að bæta á sig vegna laganna,

Jeg er viss um að þetta hefir valdið talsverðu um það, hve illa hefir gengið að koma lögunum í framkvæmd.

Nú vil jeg leyfa mjer að skjóta því til háttv. nefndar, sem þetta mál fær til meðferðar, að hún reyni að lagfæra þetta á þann hátt, að líklegt sje, að hreppsnefndir fremur finni hvöt hjá sjer til að koma lögunum í framkvæmd, en að leggja stein í götu þeirra.

ATKVGR.

Fr. v. til 2. umr. í e. hlj.

Fr. v. til landbúnaðarnefndar (A. bls. 190) í e. hlj.

Á 21. fundi í Nd., fimtudaginn 11. janúar, var frv. tekið 2. umr. (A. 11, n. 110).

Framsm. (Einar Árnason):

Lögin um vátrygging sveitabæja eru nú orðin 11 ára gömul. Og þar eð engum blandast hugur um, að þau eru velferðar- og þjóðþrifamál, skyldu menn ætla, að notkun þeirra væri almenn. En það er síður en svo. Það eru að eins örfá sveitarfjelög, er hafa komið á hjá sjer vátryggingu. Lýsir sjer í þessu tómlæti vor Íslendinga, í því að tryggja oss fyrir óáran og óhöppum. En ástæður eru nokkrar fyrir þessu, og ef þær ástæður standa góðu máli fyrir þrifum, er sjálfsagt að nema þær burtu. Ástæður þessar eru aðallega tvær.

Önnur ástæðan er sú, að framkvæmd laganna bakar sveitastjórnunum fyrirhöfn og umstang, sem er illa borgað. Vegna þessa hliðra hreppsnefndirnar sjer hjá forgöngu og framkvæmdum í þessu efni. En þegar hreppsnefndirnar vilja ekki gangast fyrir helstu framfarumálum sveitar sinnar, er ekki von, að aðrir hreppsþúar sjái sjer fært, að taka fram fyrir hendurnar á þeim. Landbúnaðarnefndin sá sjer ekki fært, að rekja sundur lögin til breytinga, einkum þar eð timinn er svo naumur.

Síðari ástæðan er sú, að samkvæmt lögunum geta menn ekki fengið nema $\frac{2}{3}$ hluta húsa vátrygða. Úr þessu á frv. að bæta, með því að breyta $\frac{2}{3}$ í $\frac{5}{6}$. Nefndin telur það með öllu ófært og afar ósanngjarnt, að sveitamenn geti ekki fengið hús sín trygð eins og hús-eigendur sjóporpa og kaupstaða, sem samkvæmt lögum þeim, frá 20. okt. 1905, sem hjer er farið fram á að breyta, og lögum um brunabótafjellag Íslands frá 1907, er ætlað að tryggja $\frac{5}{6}$ húseigna. Auk þess getur það valdið vátryggjendum miklu tjóni, ef eldsvoða ber að hönd-

um, að hafa ekki vátrygt stærri hluta húseigna sinna. Fæstir eru svo efnum búnir, að þeir megi við slíku tjóni, og er þá auðsætt, að þeir verða að leita erlendra fjelaga og hefir það oft orðið til þess, að menn hafa orðið að sæta ókjörum af erlendum fjelögum. Þessu máli þarf að hrinda áfram. Það er þjóðarnauðsyn, að tryggja eignir og veliðan landsmanna.

Þá skal jeg víkja að frv. 1. gr. þess er sú efnisbreyting, að þar komi $\frac{5}{6}$ fyrir $\frac{2}{3}$ í gömlu lögunum. Greinin er einnig öðruvísi orðuð, en það eru að eins orðabreytingar. Nefndin leggur til, að breytingin í 2. gr. frv. við 4. gr. áðurnefndra laga, frá 20. okt. 1905, verði orðuð öðruvísi. Í upphaflegu lögunum stendur, að þeir »skuli undanþegnir skyldu-ákvæði, er hafi vátrygt í áreiðanlegu erlendu brunabótafjelagi.« Með hliðsjón af hinu nýstofnaða brunabótafjelagi Íslands hefir flm. frv. (Sv. Ó.) viljað bæta við »eða innlendu«. Nefndin leggur til, að »erlendu eða innlendu« verði felt burtu, en í þess stað komi »áreiðanlegu brunabótafjelagi«.

Svo kemur 3. gr. Þar er sama breyting til samræmis við 1. gr., $\frac{1}{6}$ fyrir $\frac{1}{3}$. Sama er að segja um 4. gr. frv.

Jeg sje ekki ástæðu til að tala nánar fyrir frv. Það liggur ljóst og einfalt fyrir, og getur ekki valdið misskilningi. Nefndin telur það þarft, og vill að það gangi sem greiðast gegn um deildina.

Sveinn Ólafsson: Jeg verð að vera háttv. nefnd þakklátur. Nefndarálitið gengur í sömu átt og frv. mitt. Ástæður nefndarinnar eru hinar sömu og jeg gjörði grein fyrir í framsögu minni. Breytingar nefndarinnar eru mestmegnis orðabreytingar. Sú breyting, að fella burt »erlendu« í stað þess

að bæta við »eða innlendu«, er að mínu áliti heppileg og fer vel á henni. Aðalbreytingin er við 5. gr. laganna frá 20. okt. 1905. Mjer hafði láðst að taka upp í frv. breytingu við þá grein, en nú hefir nefndin gjört þessa brtt. við 5. gr. laganna, sem er sjálfsögð fyrir samkvæmni sakir, en breytir í engu anda laganna. Jeg er sannfærður um, að lögin í þessari mynd muni gjöra betra gagn, og vona, að notkun þeirra verði nú almennari. Vil jeg svo eigi fara fleiri orðum um frv., og vona jeg, að það verði samþykkt.

ATKVGR.

1. gr. samþ. í e. hlj.

Brtt. 110,1 við 2. gr., samþ. í e. hlj.

2. gr. frv. þar með fallin.

Brtt. 110,2 (ný 3. gr.) samþ. í e. hlj.

3. gr. (verður 4. gr.) samþ. í e. hlj.

4. gr. (verður 5. gr.) samþ. í e. hlj.

Fyrirsögn frv. samþ. án atkvgr.

Fr. vísad til 3. umr. í e. hlj.

Fr. var aldrei tekið til 3. umræðu, og varð því

óútrætt.

(A. 145).

2. Tollagabreyting.

Á 4. fundi í Nd., föstudaginn 22. desember, var útbýtt

Fr. til laga um breyting á tollögum fyrir Ísland, nr. 54, 11. júlí 1911 (A. 12).

Á 6. fundi í Nd., miðvikudaginn 27. desember, var frv. tekið til 1. umr. (A. 12).

Flm. (Jörundur Brynjólfsson): Jeg hefi borið fram þetta frv. eftir ósk fjölda kjósenda í Reykjavík. Skatturinn, sem greiddur er landsjóði af sykri, er mjög tilfinnanlegur, en kemur þó einkum hart niður á fátækri alþýðu. Eins og tekið er fram í ástæðum frv., er sykur fullkomin nauðsynjavara, og því eigi frekar ástæða til að tolla hann en aðrar matvörur, og það því síður sem fátækt fólk þarfnast jafn vel meiri sykurneytslu en efnamenn. Er það efnasamsetning sykursins, sem gjörir hann svo ómissandi, og er því mjög ranglátt að leggja þungan skatt á svo nauðsynlega vöru. Eitt heimili með 5–6 manns, þarf að gjalda í þennan skatt 20–30 kr. á ári, eða jafnvel meira, og er það tilfinnanlegt þeim, sem ekki eiga málungi matar. Jeg neita því eigi, að landsjóður missi tekjur, ef frv. þetta nær fram að ganga, en jeg er þess fullviss, að finna mætti miklu rjettlátari tekjustofn en þenna. Vona jeg að háttv. deild verði svo sanngjörn, að breyta til, hvað þennan tekjustofn snertir, því vart verður fundinn öllu ranglátari tekjustofn. Upphæð sú, sem landsjóður fær í sykurtollinn árlega, er ekkert smáræði, og verði eigi bráðlega fundið eitthvað í staðinn, missir landsjóður mikið fje. En frv. það, er jeg hefi flutt um einkasölu á steinolíu, bætir þó nokkuð úr, og svo hefi jeg hugsað mjer, að koma með annað frv., er eykur tekjur landsjóðs að miklum mun. Mun mjer þó eigi vinnast tími til að búa það undir þetta þing, en jeg hygg það muni eigi koma sjer mjög illa, þó að það komi ekki fram fyr en á næsta þingi.

Ein ástæða mælir og sjerstaklega með

frv., sem sje sú, að eigi er útlit fyrir, að flytjast muni mikið af sykri til landsins næsta ár, nema það, er stjórnnin flytur. Þegar svo er komið, ætti landsjóður eigi að ætla sjer miklar tekjur af sykri á komanda ári. Er því eigi mikið í húfi.

Jeg vænti þess, að háttv. deild taki frv. vel, og sting jeg upp á, að því verði vísað til fjárhagsnefndar.

ATKVGR.

Fr. vísað til 2. umr. í e. hlj.

Fr. vísað til fjárhagsnefndar (A. bls. 188) í e. hlj.

Nefndarálit um frv. kom aldrei fram. Frv. var aldrei tekið til 2. umr., og varð því

ó ú t r æ t t.

3. Einkasala á steinolíu.

Á 4. fundi í Nd., föstudaginn 22. desember, var útbýtt

Fr. til laga um einkasölu landsstjórnarinnar á steinolíu (A. 13).

Á 6. fundi í Nd., miðvikudaginn 27. desember, var frv. tekið til 1. umr. (A. 13).

Flm. (Jörundur Brynjólfsson): Jeg hefi ásamt háttv. þm. N.Þ. (B. Sv.) leyft mjer að koma fram með þetta frv.

Eins og háttv. deild er kunnugt, kom samskonar frv. fram 1912 frá millipinganefnd, sem þá hafði um hrið setið á rökstólum. En því frv. var þá tekið fremur dauflega, og komst ekki til framkvæmda þá, en aftur voru á þinginu það sama ár, samþykkt lög, sem heimiluðu stjórninni, að veita innlendu

fjelagi einkarjett til steinolíusölu, eða taka hana að sjer sjálf og reka hana upp á eigin spýtur. En eins og allir vita, hefir þetta aldrei komið til framkvæmda. Eitt fjelag mun hafa sótt um, að sjer væri veitt þetta leyfi, en stjórninni ekki litist gjörlegt að veita því það. Nú má heita, að það sje orðinn almennur vilji þjóðarinnar, að landið taki að sjer þessa verslun, og mun það vera af því, að fjelag það, sem nú í reyndinni hefir, að kalla, nær alla steinolíuverslunina, hefir ekki þótt þægur ljár í þúfu, heldur má segja, að það á hverju ári hafi stórfje af almenningi.

Ef þetta frv., sem jeg ber hjer fram, yrði að lögum, þá mætti ætla, að með því væru slegnar tvær flugur í einu höggi. Í fyrsta lagi yrði verðið á þessari þurftarvöru ekki hærra en nauðsyn krefði, svo að landið fengi nauðsynlegan tilkostnað endurgoldinn, og auk þess mundi það afla landsjóði tekna, sem líklega mundi nema um 100 þús. kr. á ári, án þess að það munaði hvern einstakan miklu.

Eftir frv. millipinganefndar 1912 átti leyfishafi að steinolíuversluninni, að greiða í landsjód 2 aura af hverjum lítra, en þó mátti útsöluverðið til almennings ekki vera hærra en 12 aura í heilum tunnum og 15 aura í smásölu, og var það mun lægra en áður tíðkaðist, því þá kostaði olían í tunnum 25—29 kr. og í smásölu 16—19 aura lítrinn.

Fullyrt var þá, að sama fjelagið, sem rekið hafði hjer oliuverslunina (»D. D. P. A.«) væri fánlegt til að hafa verslunina á hendi, með þeim kjörum, sem frv. ákvað. Með þessu sýndi fjelagið og sannaði, að það hafði selt olíuna hjer óþarflega háu verði áður, og einnig hitt, að það vildi eigi með nokkru móti láta oliuverslunina ganga úr greipum sjer. Mætti af því ráða, að það væri ekki

neitt hættuspil fyrir landið, að reka slíka verslun, ef það hefði hana eitt á hendi, jafn vel þótt olían væri flutt á sama hátt og fjelagið hefir flutt hana hingað til landsins, nefnilega í tunnum.

Til frambúðar væri auðvitað rjettast og arðvænlegast, að breyta oliuflutningnum í það horf, að hjer yrði gjörðir oliugeymar í stærstu kaптunum landsins, og olían flutt til landsins og með ströndum þess í þar til gjörðum skipum.

Millipinganefndin 1912 gjörði ráð fyrir, að með tveggja aura álagi á hvern lítra, mundi landsjóður fá 80—100 þús. kr. tekjur á ári, ef einhverju fjelagi yrði falin oliuverslunin, og eftir oliuverðinu, er ákveðið var í frv. nefndarinnar, átti olían að kosta 24 kr. tunnan; en ef landsjóður hefði rekið verslunina sjálfur, með sama hagnaði, var áætlað, að olían kostaði almenning 22 kr. tunnan.

En ef oliuversluninni væri breytt í það horf, að olían væri flutt í »Tank«-skipum og geymd í oliugeymum, reiknaðist nefndinni, að landsjóður mundi fá 248,500 kr. í tekjur á ári. Kostnaður við að breyta versluninni í þetta horf var áætlaður um 800 þús. kr., í eitt skifti fyrir öll. Og ef reiknaðir væru 5% vextir af fjenu, og það endurgreitt á 20 árum, gjörði nefndin ráð fyrir að landsjóður mundi fá í hreinar tekjur 357,244 kr. á fjárhagstímabili.

Af þessu má sjá, að hjer er um mjög mikilvægt mál að ræða, sem er þess vert, að þingið gjöri alt, sem í þess valdi stendur, til að greiða fyrir því á skynsamlegan hátt, því svo hátt er verðið á oliunni hjer á landi nú, að hún er að kalla ókaupandi. Og ekki er annað sýnna, en að mótorbátautgjörðin verði að hætta, ef ekki verða skjótlega bætur á þessu ráðnar, því, því miður, eru litlar líkur til, að fiskur hækki mikið í verði frá því, sem hann selst nú.

Vitanlegt er það, að ekki mun nú eins auðvelt að afla skipa og olíu, eins og fyrir stríðið, en eftir því, sem verslunarfróðir menn hafa tjáð mjer, þá mun þó vera hægt að útvega allmiklu ódýrari olíu, heldur en hún er seld hjer nú.

Enda verður því ekki neitað, að margt bendir á, að íslenska olíufjelagið selji olíuna miklu dýrari en nauðsyn krefur.

Fiskifjelagið keypti olíu í fyrra, eins og kunnugt er, og jeg tel rjett að geta þess, í þessu sambandi, hver áhrif þessi verslun Fiskifjelagsins hefir haft á olíuverðið hjá olíufjelinu, því að strax eftir að olía Fiskifjelagsins var búin, þá hækkaði steinollufjelagið hverja tunnu um 15 krónur. Sú mikla verðhækkun virðist þó ekki hafa verið nauðsynleg, þar eð olían hafði ekki hækkað neitt í verði um það skeið, sem Fiskifjelagið átti olíu.

Þar eð þetta mál er mikilsvert fyrir land og þjóð, vona jeg, að deildin taki því vel, og vil jeg leggja það til, að kosin verði fimm manna nefnd til að athuga það rækilega.

Í þetta sinn ætla jeg ekki að fara út í einstakar greinar frv. Má það biða til annarrar umræðu. Þó vil jeg geta þess, viðvikjandi 9. gr., þar sem drepíð er á, hve nær lög þessi öðlist gildi, þá má auðvitað lengja þann frest, ef hann þykir ónógur. Vænti jeg þó, ef landsstjórnin snýr sjer strax að máli þessu, að þá muni tími til vinnast, svo hægt sje að byrja á framkvæmdunum á þeim tíma, sem tiltekinn er.

Um tveggja ára álag til tekna fyrir landssjóð getur verið álitamál. Álit jeg þó, að slíkt gjald komi alljafnt niður. Og þar eð almenningur fær sennilega olíuna ódýrari á þenna hátt en ella, virðist það sanngjarnt, að landssjóður njóti líka góðs af.

Bjarni Jónsson: Jeg vil leyfa mjer að leggja það til, að máli þessu verði vísað til fjárhagsnefndar, og óska jeg þess um leið, að háttv. flutnm. (J. B.) taki aftur þá till. sína, að kosin verði fimm manna nefnd, svo að ekki verði tillögurnar tvær.

Álit jeg, að mál þetta heyri undir það, sem fjárhagsnefndin á um að fjalla. Sömuleiðis er mjer kunnugt um, að nefnd sú hefir lítið að starfa.

Pjetur Jónsson: Efni þessa frv. er mjer ekki í neina staði mótfallið. Álit jeg það merkilegt og þess vert, að það sje athugað með alúð og gaumgæfni. Þess vegna tel jeg það ekki geta komið til mála, að samþykkja það að svo búnu, án rækilegrar ihugunar.

En það þykir mjer óvist, að þetta þing sitji svo lengi, að tími vinnist til að athuga það svo vel sem skyldi.

Sömuleiðis áleit jeg, að þing þetta hefði verið kvatt saman af óhjákvæmlegum ástæðum, en ekki til að ræða mál þau, sem dregist geta til næsta þings. Veit jeg líka, að margir hafa tekið sjer í mein tíma þann, sem í þing þetta fer. Getur það orðið mörgum bagalegt og jafnvel stórtjón, að vera að heiman svo óvænt, og það lengur en hugsað var.

Vil jeg því láta hika við, að taka þetta mál til meðferðar, því svo er um það, sem önnur fleiri mál, er hjer hafa komið fram, að fresta mætti því til aðalþings, enda gæti það þá fengið betri meðferð.

En sje því vísað til nefndar, álit jeg, að þá sje um leið ákveðið, að taka það til rækilegrar meðferðar á þessu þingi.

Flm. (Jörundur Brynjólfsson): Háttv. þm. S.-Þ. (P. J.) tók það fram,

að þing þetta hafi verið kvatt saman af brýnum ástæðum. Má vel vera, að svo sje. En hvað sem þeim ástæðum líður, þá álit jeg, að það sje ekki svo önnum kafið — mjer vitanlega hefir sáralítið verið lagt fyrir það, — að það geti ekki tekið til meðferðar mál, sem til góðs mættu verða, bæði landi og þjóð. Og jeg skil ekki, hvers vegna háttv. þm. (P. J.) vill bregða fæti fyrir frv.

Háttv. þm. S.-P. (P. J.) lagði til, að málinu yrði frestað til næsta þings, sjerstaklega þar sem það þyrfti rækilegan undirbúning og athugun. Einmitt þess vegna álit jeg, að þörf sje á, að þetta þing afgreiddi málið til landsstjórnar. Henni væri þá kunnugt um vilja þingsins og gæti þá byrjað bráðlega á undirbúningnum, t. d. að útvega skip o. fl. Og að líkindum mætti þá byrja á framkvæmdunum á komanda hausti. Sje málið aftur á móti ekki afgreitt frá þingi fyr en í sumar, mundi það ógjörningur fyr en 1918, að stjórnin tæki olíusöluna að sjer.

Viðvíkjandi því, sem háttv. þm. Dala. (B. J.) lagði til málsins, þá get jeg fremur fallist á það. Álit þó heppilegra, að kosin verði sjerstök nefnd í málið, heldur en að því verði vísað til fjárhagsnefndar.

Matthías Ólafsson: Jeg er hlyntur efni þessa frv., og get ekki að því fundið, en álit undirbúning þess of litinn, og vanhugsað, að hægt verði að koma því í framkvæmd þegar á næsta ári. Slikt nær engri átt. Sjerstaklega er það líka vanráðið, að hrpa að slíku málum á þessum tímum.

Ef framkvæmdirnar eiga að gagni að koma, þarf að útvega járngeyma og járnkassa til að flytja olíuna í, þar að auki skip til flutnings, og mundi það, eins og sakir standa, reynast örðugt.

Vil jeg því leggja það til, að lands-

stjórninni verði falið þetta mál til undirbúnings, og gæti hún þá leitað sjer allra fáanlegra upplýsinga.

Háttv. flutnm. (J. B.) sagði, að lengja mætti frestinn til framkvæmdanna, ef hann reyndist ónógur, en sá er ljóður á því ráði, að þá mundu kaupmenn geta hætt að panta olíu og hún engin verða til í landinu. En hana þurfum vjer að hafa, hvað svo sem hún kostar, og yrðum vjer því ver settir, ef slíkt kæmi fyrir, heldur en að verða að hlita kjörum fjelags þess, er verslunina rekur. Annars sje það fjarri mjer, að bera blak af því fjelagi. En jeg veit um tilboð, sem gjörð hafa verið um olíusölu frá Ameríku, og mundi það verða að mun ódýrara, ef hægt væri að fá skip, og mundi fjelagið þá ekki geta hækkað sína olíu í verði.

Annars er þetta mikilsvert framtíðarspursmál, og ekki eingöngu fram komið í því augnamiði, að landið græði, heldur líka af því, að sjálfir eigum vjer að hafa vora eigin verslun í höndum. En víst er það, að landið mundi ekki græða eins mikið á steinolíuverslun hjer, eins og fjelagið hefir gjört. Það er sannfæring mín, að eitt ár er alt of litill undirbúningstími. Þá er og þessu þingi ekki mögulegt, að fá nægar upplýsingar. Leita þyrfti fyrir sjer í Ameríku um það, hvað ílát mundu kosta; sömuleiðis hvort hægt væri að fá skip o. s. frv.

Annars er jeg málinu hlyntur, eins og jeg hefi áður tekið fram, en vil ekki láta rasa fyrir ráð fram, sjerstaklega þar sem það gæti orðið til óbætanlegs tjóns fyrir atvinnugrein þá, sem jeg ber fyrir brjósti.

Sveinn Ólafsson: Jeg vil lýsa því yfir, að jeg er samdóma háttv. þm. Dala (B. J.) í því, að vísa beri máli þessu til fjárhagsnefndar. Býst jeg ekki

við, að úrslit fáiist nú á málinu fyrir því, en tel vist, að undirbúningur verði þá betri.

Annars vildi jeg benda nefnd þeirri, sem með málið kann að fara, á það, að jeg tel fyrirsögn frv. ekki nógu viðtæka. Vil jeg bæta þar inn í »smurningsolíu og bensíni«. Landið ætti ekki síður að hafa verslun þessarra oliutegunda á hendi. Þarf ekki annað en benda á, hvernig ástatt var í sumar er leið, þá er miklu erfiðara var að fá þær vörutegundir, heldur en steinolíu. Vil jeg vekja athygli nefndarinnar á þessu, og vona, að hún taki það til greina.

Benedikt Sveinsson: Það virðist hafa slegið óþarflega miklum ótta á háttv. þm. út af því, að frv. þetta er komið fram. Einkum hefir háttv. þm. V.-Ísf. (M. Ó.) vaxið í augum, hve bráð háskalegt frv. væri, ef það næði fram að ganga. En jeg get hughreyst þessa menn með því, að lýsa yfir, að það var alls ekki tilætlan okkar flutningsmanna, að farið yrði með málið af rasanda ráði, og hefði háttv. þm. V.-Ísf. (M. Ó.) getað sagt sjer það sjálfur, svo að óþarft var honum, að koma með slíkar aðdróttanir þegar við fyrstu umræðu málsins. Þingið á eftir að fjalla um málið, svo að fullyrðingar um, að landið kunni að verða olíulaust, vegna þeirra ráðstafana, sem í frv. felast, eru ekki annað en »grýlur« til að hræða börn á.

Háttv. þm. V.-Ísf. (M. Ó.) fór mörgum orðum um það, hve mikinn þyrfti undirbúninginn, og er það engin ný uppgötvun. Það er einmitt þess vegna, að vjer vildum ekki láta málið liggja í þagnargildi til næsta þings. Ef aldrei er byrjar á undirbúningnum, þá mun verða lítið um framkvæmdirnar. Háttv. þm. lagði mikla áherslu á, að útvega þyrfti ollugeyma úr járnfrá Ameríku, en ekki sje jeg, að svo brýn nauðsyn

sje á járnhylkjum þessum, að eigi megi halda 1. umræðu um frv., áður en þau eru komin til landsins. Og þótt hagkvæmast sje að flytja olíu í hylkjaskipum og geyma hana í hylkjum í helstu kaupstöðum, þá vil jeg benda háttv. þm. á það, að þá tvo mannsaldra, sem steinolía hefir flutst hingað til landsins, veit jeg ekki til, að olían hafi verið flutt í járnhylkjum, heldur í tunnum. Ber ekki á öðru, en að danska steinolíueinokunarfelagið hafi getað grætt sæmilega á oliuverslun sinni með þessari gömlu flutningsaðferð. Það er því líkt og að »byrja á neglunni« að vera að hjala um það, að Íslendingar geti ekki hafið oliukaup fyr, en þeir hafi útvegað sjer járnhylki frá Vesturheimi, til þess að geyma hana í.

Hitt, að binda frestinn við 1. okt. 1917, er gjört að mestu af handa hófi, en vjer töldum sjálfsgagt, að í lögunum stæði eitthvert tímatakmark, og settum það því í frv. En auðvitað var það tilætlun okkar, að þessu yrði breytt eftir því, sem þörf þætti til bera.

Við bjuggumst ekki við, að frv. þetta yrði samþykkt óbreytt, heldur bárum við það fram til þess, að eitthvað yrði gjört, til þess að hnekkja þeirri einokun, sem nú er á steinolíu og verið hefir um nokkur ár til stórtjóns landi og lýð.

Ef til vill er mál þetta viðfangsmeira en svo, að því verði lokið á þessu þingi, en það ætti þó að greiða fyrir framkvæmdunum, og gefa þjóðinni kost á að athuga það til næsta þings, að það er nú borið fram í þinginu, og að því unnið eftir því, sem framast eru föng á.

Það hefir verið bent á það, í sambandi við þetta frv., að þing þetta starfi á óvanalegum tíma og óhentugt mundi, að sá tími yrði lengdur. Jeg get nú ekki sjeð, að lengja þurfi þingtimann, þótt mál þetta sje tekið fyrir, hefi held-

ur enga reglugjörð sjeð um það, hver mál megí taka hjer til meðferðar á þessu þingi. Það kveður meira að segja svo ramt að, að ekki eru enn farnar að heyrast ástæðurnar fyrir því, að aukapíng þetta hefir verið kvatt saman, og því sýnist mjer, að menn hafi óbundnar hendur um það, hvaða mál þeir bera fram.

Þótt jeg sje annar flutningsmaður þessa frv., er jeg ósamþykkur einu at-riði; það er í 5. gr., þar sem talað er tveggja ára toll á hvern lítra.

Fyrir mjer vakir ekki að afla lands-sjóði tekna með lagasetning þessari; bygg, að það yrði betur gjört með öðru móti. Liggur það í augum uppi, að gjald þetta mundi koma ójafnt niður. Tökum til dæmis tvö vjelbátafjelög. Annað aflar vel, en hitt illa. Hafa þó bæði eytt álíka miklu af olíu, og borga því bæði jafnmikinn toll. Allir sjá, að þetta er ranglátt. Útflutningsgjald af afla kemur langtum rjettara niður, því að gjaldið kemur niður á því, sem afl-ast, en af engum afla þarf engan skatt að gjalda.

Yfir höfuð er jeg ekki hlyntur einok-un, en hjer stendur alveg sjerstaklega á, þar sem einokun hefir verið á stein-olíu og er enn. Hjer er því að eins um það að ræða, að ná landinu úr ein-okunarklóm hins illræmda danska svið-ingafjelags, sem að visu er nú farið að kalla sig »íslenskt«, en er að engu íslensk-ara en áður, þótt það hafi fengið hjer nokkura »leppa«, til þess að koma ok-urklónum betur fyrir.

Býst jeg við, að einokun þessari verði ekki hrundið, nema með því móti, að krókur komi á móti bragði, svo að »landsverslun« komi í staðinn.

Mjer er að mestu leyti sama til hvorrar nefndarinnar málinu verður vis-að, tel þó heppilegra að vísa því til fjárhagsnefndar,

Bjarni Jónsson: Jeg vonaði, að umræður yrðu miklar um þetta mál, en fyrst sumir vilja kæfa það í fæðingunni, vil jeg reyna að leggja því nokkur líkn-arorð og liðsinni.

Skil jeg ekki hvers vegna menn vilja vísa því til stjórnarinnar, en ekki í nefnd. Því að þótt stjórnin sje vitur, álit jeg að fjárhagsnefndin sje líka vitur, og væri þá enn betra að hvorttveggja fengi að fjalla um málið. Væri það líka gott fyrir stjórnina, að fá álit nefndarinnar. Og þar sem stjórnin er enn þá í laug-artroginu og hefir ekki látið uppi álit sitt í þessu máli, álit jeg hart að hella slíku yfir hana. Tel jeg það líka ósann-gjarnt að vísa málum til hennar áður en hún er sest á laggirnar.

Komið hafa fram raddir um það, að taka ekki til meðferðar á þessu þingi nema mál þau, er brýn nauðsyn er á og ekki verður frestað.

En fyrst menn eru nú hingað komn-ir með ærnum kostnaði, þá álit jeg rjett, að vinna hjer að fleiru, úr því jóðsóttin er nú afstaðin. Annars tel jeg þetta eins mikið hallærismál og jafnáriðandi sem matarkaup og þess háttar. En því síðar sem byrjað er, því síðar verður málinu lokið, og tel jeg því heppilegast, að vinna að því nú þegar með fullu fylgi.

Hvað undirbúningnum viðvikur, sje jeg ekki, að hann þurfi svo langvinnan, sem háttv. þm. (M. Ó.) sagði. Auðvitað þyrfti að gjöra hjer oliubrunn, en það ætti að geta tekist á einu sumri. Öð-um undirbúningi hjer heima ætti að vera lokið fyrir næsta haust. Brunn-skip og oliu mundi mega útvega með 1—2 símskeytum. Þetta gæti þó því að eins orðið, að nú þegar væri tekið að búa málið í hendur stjórnarinnar.

Mjer virðist sjálfsagt, að bregðast vel við því áhugaefni margra manna, að þetta mál fái röksamlega meðferð.

Einkasala á steinolíu.

Kjósendur þeir, sem vilja fá rjettlæti í þessu máli, skifta þúsundum. Hvað viðvikur grundvallarskoðuninni um landsverslun, þá er jeg ekki að fullu sannfærður um, að rjett sje að landið taki að sjer alla verslun. Vil jeg þó ekkert af taka. En um hitt geta allir verið sammála, hvort sem þeir eru jafnaðarmenn eða ekki, eins og háttv. þm. N.-Þ. (B. Sv) drap á, að þegar einhver vara er einokuð af fjelagi eða einstökum mönnum, þá sje sjálfsagt, að landið taki til sinna ráða, og hrífi verslunina úr þeim okurklóm og kúgunar. Hjer eru eigi önnur ráð, fyrst allir eru sammála um, að hjer sje einokun, og kaupmannastjett landsins er ekki sjálfstæðari en svo, að hún skrifar með blóði sínu undir skuldbindingu um, að kaupa hvergi olíu nema hjá þessum kúgara og einokara. Fyrir því tel jeg það heppilegustu leiðina, að landið taki að sjer steinolíuverslunina þegar í stað.

Matthías Ólafsson: Það er mesta fjarstæða, að vjer, sem ekki viljum hrapa að þessu máli, viljum það dautt. Hitt tel jeg rjettustu leiðina, að samþykkja þingsályktun um, að stjórnin búi málið undir næsta þing. Ættu lögin að ganga í gildi 1. október, gæti vel farið svo, að landið yrði olíulaust, því að auðvitað myndi steinolíufjelagið hætta að flytja olíu til landsins, jafn-skjótt sem slik lög hefði náð samþykki þingsins. En olíuleysið væri það versta, sem oss gæti hent, því að þótt ilt sje að kaupa olíuna fyrir ránverð, þá er þó hitt margfalt verra, að eiga hennar engan kost.

Háttv. þm. Dala. (B. J.) telur lítils við þurfa, ekki nema eins eða tveggja símskeyta til Ameríku. Sami háttv. þm. talar og um að útvega blikk eða eitt-hvað slíkt til að fódra með brunna. Er þetta hinn mesti misskilningur og ber

vott um þekkingarleysi þm. í þessu efni. Hjer er blátt áfram að ræða um kassa, alveg laghelda, sem eru hafðir undir olíuna, grafnir í jörð niður, svo að þeir standist hita og önnur áhrif, er spilla olíunni. Hjal hins háttv. þm. (B. J.) minnir á það, sem Job sagði við konu sína: »Þú talar sem fávisar konur tala«.

Mjer er þetta mikið áhugamál, en jeg tala af meiri reynslu en aðrir háttv. þm., er um málið hafa talað. Málið þarf mikinn undirbúning, og til hans þarf langan tíma. Í þetta mál verður að ráðast með forsjá og fyrirhyggju, og sjá við þeim miður heppilegu afleiðingum þess, sem jeg áður hefi bent á.

Háttv. þm. Dala. (B. J.) virtist telja landið stjórnarlaust, og ekki viðlit að vísa þessu máli til stjórnar. Nú veit jeg ekki betur, en að við höfum fengið stjórn, og ekki ætti fleiri manna stjórn að ráða miður fram úr málum en einn maður. Með því að vísa málinu til stjórnarinnar fer þingið gætilega og hrapar ekki að málinu. Auk þess standa nú sakir svo, að lítið virðist unnið með því, að flýta málinu svo mjög. Eins og nú standa sakir, eru ekki horfur á, að olíukaupin yrðu landsmönnum stórum mun ljettari, þótt landið tæki að sjer söluna. Á það bendir sala landssjóðs á steinolíu frá Vesturheimi. Stjórnin hefir ekki sjeð sjer fært að selja miklu ódýrara en steinolíufjelagið. Má af því marka, að eigi er líklegt, að gróði fjelagsins sje mikill sem stendur. Hjer við bætist, að landsmenn mundu geta fengið olíu á annan hátt, því að vitanlegt er, að nokkrum einstökum mönnum hafa borist tilboð.

En eins og háttv. deild mun fullljóst, er það sannfæring mín, að betra sje, að landið hafi einokun á þessari vöru sjer í lag, en að einstakt fjelag, innlent eða útlent, einoki hana, landsmönnum öll-

um, og þar með landinu, til stórskaða. Sje því einokunin nauðsynleg, er jeg því hlyntur, að lög í þessa átt sje samþykkt sem fyrst. En eins og jeg hefi tekið fram, verður hjer að fara með forsjá og rasa eigi um ráð fram.

Pjetur Jónsson: Jeg hefi ekkert lagt móti frv.; en mjer finst því eigi bani búinn, þótt því sje frestað til næsta þings. Jeg get lýst yfir því, að jeg myndi eigi setja það fyrir mig, þótt landið tæki að sjer einkasölu á vörum, t. d. steinoliu, ef framkvæmanlegt þykir. En um það er vandi að dæma, og er því málið umfangsmikið, en þingið hefir nauman tíma. Það hefir verið sagt, að jeg ætla af tveimur háttv. þm., sem tekið hafa til máls, að engar reglur sje fyrir því, hvað bera megí fram hjer á þingi og hvað ekki. Þetta er auðvitað alveg rjett. Slíkar reglur mega ekki vera til. Frumkvæði þingmanna má ekki takmarka með lögákvæðum eða banni. En hitt er það, að jeg tel ekki heppilegt, að þingmenn, og þá sist að þessu sinni, lengi þingið of mjög með því, að bera fram mál, er að skaðlausu geta beðið til næsta reglulegs þings. Vona jeg og, að menn búsettir hjer í Reykjavík geti nærri, hve oss, sem erum langt frá heimilum vorum, muni óþægilegt að sitja hjer lengi fram eftir vetrinum. Það er í lófa lagið að takmarka, hve mörg tafsöm mál verða fyrir þinginu. Jeg vildi að eins gefa þessa bendingu. Hvort málinu skuli visað til fjárhagsnefnar eða ekki, læt jeg ligga milli bluta. Nefndin mun að sonnu eigi hafa mikið að gjöra, en mennina getur það þó tafið frá starfi í öðrum nefndum.

Skúli Thoroddson: Mjer hefir skillist, að aðalmótbáran móti þessu máli sje ekki sú, að hjer sje ekki um gott og þarft mál að ræða, heldur hin, að

málið sje illa undirbúið, og þyrfti langan undirbúning. Jafnvel þótt þessi mótbára hefði við nokkur rök að styðjast, þá leiddi hún engan veginn til þess, að fella málið nú, he'dur þvert á móti til hins, að taka það til meðferðar og ihugunar á þinginu, jafnvel þótt það yrði ekki á enda kljád að þessu sinni. Háttv. þm. V.-Ísf. (M. Ó.) telur og hættu á því, ef frv. þetta gengi fram, að kaupmenn myndu ekki birga sig upp með oliu, og landið því verða oliulaust. Heppilegast taldi hann það, að stjórnin byggji málið undir og legði það fyrir þingið. Og mjer skildist svo, sem það væri áhugamál þingmannsins, að stjórnin hefði undirbúið það, er næsta þing kemur saman. En þá vil jeg spyrja háttv. þm. V.-Ísf. (M. Ó.). Ber ekki hjer að sama brunni? Mundu kaupmenn frekar búa sig undir það, að ná kaupum á steinoliu, ef þeir vissu að það stæði til að samþykkja einkasölulög? Munurinn yrði enginn annar en sá, að málið fengi miklu betri undirbúning en ella, við það að ganga fyrst gegn um nefnd og umræður í báðum deildum og síðan rannsókn stjórnarinnar. Líka ber þess að gæta, að verði málið felt núna, þá er full ástæða fyrir stjórnina til þess að lita svo á, sem þingið sje því mótfallið, og hún eigi þar af leiðandi ekki að sinna því á neinn hátt.

Sje því skoðanamunurinn ekki annar en sá, er jeg hefi nú bent á, er mótbára þessi einkis nýt. Fleiri orðum sje jeg ekki þörf að eyða að málinu á þessu stigi þess.

Flutnm. (Jörundur Brynjólfsson): Háttv. þm. N.-Ísf. (Sk. Th.) hefir að miklu leyti tekið af mjer ómakið. Gott þykir mjer að heyra, að allir segjast vera frumvarpinu fylgjandi. En hitt þykir mjer kátlegt, að málið sje svo umfangsmikið, að því verði eigi til lykta ráðið á þessu eða næsta þingi.

Háttv. þm. V.-Ísf. (M. Ó.) telur það rjettu leiðina, að vísa málinu til stjórnarinnar með þingsályktun. Fæ jeg ekki sjeð, hvað unnið er við að vísa málinu til stjórnarinnar á þann hátt, nje heldur, að stjórnin eigi hægra með að semja lög um þetta efni en þingið sjálft. Jeg fæ eigi fjótlega skilið rökin fyrir því, að heldur beri að afgreiða málið með þingsályktun en lögum. Af framkomu háttv. þm. V.-Ísf. (M. Ó.) fæ jeg eigi annað sjeð en að hann sje blátt áfram mótsnúinn frv. Hann hefði sýnt meiri drengskap og hreinskilni með því, að segjast frv. mótfallinn, og berjast hreinlegar móti því en hann gjörir nú, er hann kveðst frv. hlyntur, en vegur svo aftan að því. Jeg vil heldur berjast móti hreinum mótsstöðumanni en hinum, sem tjáir sig hlyntan mínum málstað, en gjörir svo ýmsar tilraunir til að búa honum banaráð. Jeg verð að segja það, að eftir þeim orðum, sem háttv. þm. V.-Ísf. lætur sjer um munn fara, eru áhugamál hans hvorki mörg nje mikil.

Það er síður en svo, að jeg vilji flaustra málinu af. Hingað til hefir olian verið flutt í tunnum. Þótt dregist gæti fyrir stjórninni að útvega oliugeymi og oliuskip, ætti hún að geta flutt oliuna eins og áður hefir tíðkast, nefnilega í tunnum. Eins og menn vita, er hjer eitt einokunarfjelag, er hefir að kalla alla oliuverslun landsins, og auðvitað er það, að ef framkvæmdir verða í þessu máli af hendi landsstjórnarinnar, þá dregur það sig í hlje, og hættir sjálfsagt að lokum. Fjelagið er að visu voldugt, og má sín mikils, en lítið getur stjórnin, ef hún getur ekki útvegað oliu nú eins og hún hefir gjört undanfarið, þó í litlum mæli hafi verið. Fjelagið hefir verslunarsambönd og skip, en þess hvorttveggja ætti og stjórnin að geta aflað sjer, þótt nú fyrst

um sinn eigi muni þess að vænta, að hægt sje að fá góðan skipakost. Undirbúningsins vegna tel jeg nauðsynlegt, að gjöra nú þegar ráðstafanir í oliumálinu, meðal annars með því, að samþykkja lög um einkasölu á vörunni. Stjórnin getur þá eigi haft þá afsökun, að hún hafi eigi vitað vilja þingsins. Sú mótbára, að landið geti átt á hættu, að verða oliulaust, ef frv. verður samþykkt, er grýla ein, sem hefir engin rök við að styðjast.

Háttv. þm. S.-P. (P. P.) talaði um störf þingsins. Háttvirtur þm. hefir þegar áður viðurkennt, að málið sje nauðsynjamál. Jeg fæ eigi betur sjeð en að þetta mál heyri beint undir starfsvið þessa aukapings, sem sje ráðstafanir út af ófriðnum og dýrtíðinni. Mjer finst það annars furðulegt, að menn skuli amast við þeim ráðstöfunum, sem ef til vill ljetta af landsmönnum mörg hundruð þús. kr. tapi.

ATKVGR.

Fr. v. vísað til 2. umr. í e. hlj.

Till. um að kjósa sjerstaka nefnd til að fjalla um frv. var feld með 14: 2 atkv.

Fr. v. vísað til fjárhagsnefndar (sjá A. bls. 188) í e. hlj.

Nefndarálit um frv. kom aldrei fram; það var aldrei tekið til 2. umr., og varð því.

óútrætt.

4. Fasteignamat.

Á 10. fundi í Nd., föstudaginn 29. desember, var útbýtt

Fasteignamat.

Frv. til laga um breytingu á lögum um fasteignamat, nr. 22, 3. nóv. 1915 (A 33).

Á 12. fundi í Nd., þriðjudaginn 2. janúar, var frv. tekið til 1. u m r. (A. 33).

Flutnm. (Þorleifur Jónsson):

Vjer flutningsmenn þessa frv. höfum borið það fram út af einstökum atriðum í fasteignamatslögunum, sem erfið reynast í framkvæmdinni. Einkanlega þykir það erfitt, að meta sjer eyðijarðir, sem nú eru að fullu sameinaðar við aðrar jarðir. Enn fremur hafa og sum atriði önnur orkað tvímælis, t. d. um það, hvernig ábúðarskatt á að greiða af húsum o. s. frv., og er tilgangurinn með þessu frv. að greiða úr þeim.

Af því að nú er 1. umr., þá skal jeg ekki fara nánara út í einstakar greinar þess. Að eins vil jeg geta þess, að síðan frv. kom fram, hefi jeg heyrt raddir um, að fleira væri athugavert við lögin en frv. hefir tekið með; t. d. vilja sumir láta lengja frestinn, þykir vafasamt, að matsnefndirnar hafi lokið störfum sínum 1918, og vilja því færa takmarkið til 1919. Af þessum ástæðum, vil jeg leggja það til, að frv. sje vísað til nefndar, og eftir atvikum til landbúnaðarnefndar.

Magnús Guðmundsson: Jeg vil leyfa mjer að beina þeirri fyrirspurn til háttv. flutnm. (Þ. J.), hvernig þeir hugsi sjer þessari breytingu komið fyrir, hvort þeir ætlist til þess, að henni verði komið á þar, sem matinu er þegar lokið. Jeg veit dæmi þess, að matinu er þegar lokið í hálfri sýslu, og yfimati einnig í nokkrum hluta. Svo er það í Skagafirði. Er það nú meining háttv. flutningsmanna, að breytt sje matinu eða það látið standa, þótt ósamræmi yrði í?

Flutnm. (Þorleifur Jónsson):

Vjer flutnm. höfum ekki beint tekið þetta atriði til ihugunar, með því að oss var ekki kunnugt um það, að mati væri nokkurs staðar lokið. En þótt svo sje, þá virðist rjettast, að láta við það sitja, og ekkert ósamræmi virðist skapast með því, þótt mat hafi þegar farið fram eftir lögunum, og sje látið standa. Það, sem fyrir oss vakir með frv., er að eins það, að gjöra mönnum hægara fyrir, þann veg að ekki þurfi að meta sjer smáskækla. En þetta á ekki að valda truflun, þótt matið hafi þegar að einhverju leyti farið fram í einni eða tveim sýslum.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. í e. hlj.

Frv. vísað til landbúnaðarnefndar (sjá A. bls. 190) í e. hlj.

Á 18. fundi í Nd., þriðjudaginn 9. janúar, var frv. tekið til 2. u m r. (A. 33, n. 77).

Of stutt var liðið frá útbýtingu nál., en afbrigði um það leyfð og samþ.

Framsm. (Jón Jónsson): Nefndin leggur til, að frv. þetta sje samþykkt með nokkrum breytingum. Skal jeg nú fyrir hönd nefndarinnar skýra frá helstu breytingunum. Við 1. gr. er sú breyting gjörð, að í staðinu fyrir „nema lagðar sje nú að fullu og öllu undir aðra jörð“ komi: nema lagðar sje að fullu og öllu undir aðra jörð, þegar mat fer fram. Hjer er átt við eyðijarðir og eyðilönd, sem sjermetin hafa verið til dýrleika. Lögin ákveða, að þessi lönd skuli ekki metin sjer, nema legið hafi að fullu og öllu undir aðra jörð síðustu 50 árin. En úr því getur

verið erfitt að leysa. Virðist því nefndinni rjett, að svo sje að orði komist, að þetta sje metið sjer, nema það hafi verið lagt undir aðra jörð, þegar mat fer fram. Aðgætaði er, að mat á að fara fram á 10 ára fresti. Ef svo væri að orði komist: nema lagðar sje nú o. s. frv., þá yrði síðar að meta sjer þær eyðijarðir, sem ekki hefðu verið lagðar undir aðra jörð, þegar fyrsta mat fór fram, þó að þær hefðu verið lagðar það síðar. En það væri ástæðulaust.

Þá eru smábreytingar við 2. gr. Aðalbreytingin er við fyrsta tölulið greinarrinnar, þar sem byrjað er að telja upp, hvað undanskilið skuli vera ábúðarskatti. Er lagt til, að á eftir »umbætur« komi: aðrar en á húsum. Vill nefndin, að það komi skýrt fram, að hús megi ekki undanskilja. Hinar breytingar nefndarinnar við þessa grein eru að eins orðabreytingar til að sneiða hjá endurtekningum. 2. gr. er aðalkjarni frv., og er fram komin af því, að 9. gr. laganna hefir bæði verið misskilin og er ekki alls kostar rjettlát. Nefndin álitur, að lagagreininna beri að skilja svo, að sá hluti af verði húsanna, sem fer fram úr helmingi af matsverði jarðarinnar sjálfrar, húsalausrar, skuli undanskilinn skatti. En svo verður að líta á, að á leigujörðum nái skattskyldan til húsa, sem leiguliðar eiga, en þau hús eiga að vera undanskilin skatti samkvæmt frumvarpinu, og telur nefndin það rjett. Allir vita, hve bágborin eru ákvæði ábúðarlaganna um rjett leiguliða, sem eiga hús á jörðum. Þegar þeir flytja burt, verða þeir að rífa húsinn, ef hvorki landsdrottinn nje viðtakandi vilja kaupa þau. Meðan jafn hneykslanleg lagaákvæði gilda, sjá allir, hve valt er að treysta því, að slíkt komi jörðum að haldi eða fylgi þeim,

þó að ábúendaskifti verði, og þá er ekki rjettlát, að skattur hvíli á þeim.

Þá leggur nefndin til, að 12. gr. laganna breytist svo, að matsnefndir fái 6 kr., í staðinn fyrir 5 kr., á dag fyrir starf sitt. Nefndin var reyndar ekki á eitt sátt um þetta, og það var að eins út af þessu atriði, sem tveir nefndarmenn skrifuðu undir nefndarálitid með fyrirvara. Þessi smáræðis kauphækkun virðist sjálfsgöð. Um hana vil jeg því ekki fjölyrða. Tel vist, að háttv. deild samþykki þessa brtt. Þá er enn brtt. um að færa lög þessi inn í meginmál fasteignamatslaganna til hægðarauka fyrir matsnefndir.

Frekari breytingar komu til tals, svo sem framlenging á matstímanum frá 15. júlí 1918 til jafnlengdar 1919. En við nánari athugun sá nefndin, að þá gæti matið eigi legið fyrir þinginu 1919, ef það vildi gjöra breytingu á skattalöggjöfnni, og eins til að úætla ábúðarskattinn, og óvíst, að fasteignamatsbók yrði þá fullsamin fyrir 1. apríl 1920, eins og ákveðið er í lögunum. Ennfremur kom til tals, að taka tillit til prestsmötu og fasteignarjettinda, svo sem veiðirjettar í ám, sem einstakir menn hafa náð undan öðrum jörðum. En úr því varð þó ekki, meðfram af því, að búast má við breytingu á skattalöggjöfnni áður en langt um líður.

Einar Árnason: Eins og nefndarálitid ber með sjer, þá skrifaði jeg undir með fyrirvara, og var það vegna 3. gr., sem ræðir um hækkun dagpeninga matsnefndarmanna. Jeg sje ekki að brýna nauðsyn beri til að hækka þá. Því þótt jeg viðurkenni að kaupid sje ekki hátt, þá lit jeg svo á, að menn geti unnið starf þetta sjer að skaðlausu, ef þeir nota tímann rjettilega. Til samkomulags um þetta atriði í nefndinni,

bar jeg fram tillögu um að framlengja starfstíma matsnefndanna um 1 ár, svo þær gætu því fremur notað ódýran tíma. En nefndin fjelst ekki á þetta af þeim ástæðum, að nauðsynlegt væri, að jarðamatið lægi fullbúið fyrir þinginu 1919. En vegur væri það, ef fresturinn væri framlengdur til ársloka 1918, og þætti mjer ekki ólíklegt, að matsnefndirnar gætu fengið þá ívilnum hjá yfirboðurum sínum.

Mjer er ekki heldur kunnugt um, að óskir hafi komið fram frá matsmönnum um kauphækkun. Enda get jeg ekki heldur sjeð, að þessi hækkun um 1 kr. dragi hvern einstakan matsmann nokkurn skapaðan hlut, en landssjóð munar það talsverðu fje.

Jeg þykist sem sagt hafa reynslu fyrir mjer í því, að vinna megi starf þetta sjer að skaðlausu, þótt ekki sje hækkad kaupið, en auðvitað er það ekki arðvænlegt starf.

Jeg álit líka, að þeir sje nógu margir, sem hagnýta vilja sjer örlæti landsjóðs, þótt matsnefndamenn gangi undan.

Pjetur Þórðarson: Það var minst á það við 1. umr. málsins, að 2. gr. kæmi í bág við það, sem búið væri að vinna að fasteignamati. En þá var líka sýnt fram á, að svo þyrfti ekki að vera, heldur mætti það standa sem búið væri að gjöra, en ákvæðið næði að eins til þess, sem ógjört væri af matinu.

Það hefir líka komið í ljós, að ómögulegt er að meta jarðir, sem að mestu eða öllu leyti hafa lagst undir aðrar jarðir, og er því nauðsynlegt að breyta lögnum.

Annars er 2. gr. frv. ekki annað en skýring á 9. gr. laganna. Það hefir komið í ljós, að sú gr. er svo svo óljós og óákveðin, að misskilningi hefir valdið, og jafnvel leitt til þess, að raskast hefir rjett hlutfall við matið.

Má þó segja, að í þessari 2. gr. frv. sje nýtt ákvæði að því leyti, að þar er farið fram á að umbætur síðustu 10 ára, skuli ekki verða metnar til skatts. Þetta eru þá aðalbreytingarnar, sem í frv. standa og hefir þeim að eins verið vikið ofurlítið við í nefndarálitinu, og vona jeg að háttv. deild finni ástæðu til að láta þær ná fram að ganga.

Viðvíkjandi kauphækkuninni, þá virtist mjer, að hv. 2. þm. Eyf. (E. Árna.) teldi hana ekki gjörlega. Jeg mæli heldur ekki beint með henni mín vegna, og get mælt það af reynslu, að með því að vinna 16—18 stundir á dag, geta menn unnið að matinu sjer að skaðlausu. En annars sjá allir, hve sanngjarnt það er, að ætlast til slíks fyrir ekki hærri borgun.

Sami hv. þm. (E. Árna.) sagði líka, að engar óskir hefðu legið frammi frá matsmönnum um kauphækkun. Þó er mjer kunnugt um það, að lögð var hjer fram á lestrarstofu, þegar í þingbyrjun, áskorun um að hækka kaupið upp í 7 kr. á dag. Minnir mig að áskorun þessi hafi komið úr Gullbringusýslu. Sú kauphækkun fyndist mjer alls ekki ósanngjörn. En með þessu vildi jeg að eins benda á það, að óskir hafa komið fram um tilhlýðilega hækkun. En þar sem útlit er fyrir, að ágreiningur geti risið af þessu atriði, þá ætla jeg ekki að gjöra það að neinu áberandi kappsmáli, og mun jeg því heldur við 3. umr. koma með brtt. um að þessi gr. frv. verði feld burt, heldur en að frv. fyrir hana nái ekki fram að ganga.

Þorleifar Jónsson: Jeg vil lýsa ánægju minni yfir því, að landbúnaðarnefndin hefir orðið sammála um aðalatridin, sem sje um breytinguna á 9. gr., því eins og hún er orðuð í lögnum, þá lítur svo út, sem ábúðarskatt skuli greiða af öllum húsum, sem á jörðinni standa,

eins þótt leiguliðahús sje. En slíkt væri rangindi, þar sem ýms skilyrði geta breytst frá ári til árs, eftir því sem leiguliðar skifta um verustað. Er því órjett að leggja kvaðir á slík hús.

Launahækkunina fer jeg lítið út í; tel það smávægilegt atriði, sem gjörir hvorki til nje frá. Jeg get reyndar ját- að það, að kaup það, sem nú er ákveðið, er ekki rausnarlegt, en virðist það þó ekki skifta svo miklu máli, að hugsanlegt sje, að frv. verði látið stranda á því.

Þá mintist háttv. framsm. (J. J.) á það, hvort rjett væri að draga prestsmötu undan. Það gæti verið álítamál. Nefndin leit svo á, að þess væri ekki þörf, og er jeg því samþykkur. En auðvitað er það sjálfsagt, að taka tillit til kvaða, sem á jörðunum hvíla, svo lægra verði matið, og þar af leiðandi lægri skattur.

Einar Árnason: Það voru að eins nokkur orð viðvíkjandi kvöðum þessum, sem nefnast prestmata.

Virðist mjer ekki laust við, að mis- skilningur hafi komið fram um þær. Þegar tilrætt varð um þetta atriði í nefndinni, í sambandi við útreikning ábúðarskattsins, þá hjelt jeg því fram, að rjett væri, að það sæist greinilega í matsgjörðunum, hversu mikið hver sú jörð, er prestsmata hvílir á, er metinn minna vegna mötunnar, svo hægt væri að leggja þá upphæð við jarðarverðið, áður en ábúðarskatturinn er reiknaður út.

Jeg þekki þess mörg dæmi, að svo há prestsmata hvílir á jörð, að þegar matsnefnd er búin að draga kvöðina frá verði jarðarinnar, þá er hún orðin lítils eða einkis virði. Af þessu leiðir svo það, að landssjóður tapar að mestu eða öllu leyti ábúðarskattinum af þessum jörðum, en leiguliðarnir, sem búa á þessum jörðum græða hann. En slíkt

er í hæsta máta órjett og ósanngjarnt, því það eru eigendur þessara jarða, en ekki leiguliðarnir, sem þessi órjettláta kvöð hvílir á. Annars tel jeg rjett, að þessari prestmötukvöð væri á einhvern hátt ljett af jörðunum með sjerstökum lögum.

Stefán Stefánsson: Háttv. 2. þm. Eyf. (E. Árna.) skýrði frá því, að hann hefði skrifað undir nefndarálitid með fyrirvara, og er því á sama veg farið um mig. Mjer sýnist engin nauðsyn bera til þess, að hækka laun matsmanna. Auðvitað eru 5 kr. daglaun of lág, ef eingöngu þarf að verja dýrasta tímanum, sumri og vori, til starfsins. En þegar það er sýnilegt, og enda reynsla fengin um það, að mjög mikið má að þessu vinna yfir háveturinn, þegar engar aðrar annir kalla að, þá má líta svo á, sem kaupid sje viðunanlegt. Að visu verða matsnefndarmenn að ferðast um að vori eða hausti, en þar sem þeir geta skift með sjer vissum svæðum til yfirferðar, þá hygg jeg, að þær ferðir ættu ekki að þurfa að standa lengur yfir en vinna þarf að skriftum að vetrinum. Enn fremur veit jeg ekki til, að matsmenn þurfi að kaupa greiða á ferðum sínum, og ferðist því sjer að kostnaðarlitlu, nema að því leyti sem þeir eyða tíma, og geta þar af leiðandi ekki stundað hú sitt á meðan. Auk þessa er mjer vel kunnugt um það, að talsvert kapp hefir verið um það, að ná í þetta fasteignamatastarf, og hafa menn þó haft að visu að ganga um 5 kr. daglaunin, svo einnig af þeirri ástæðu virðist hækkunin óþörf, enda veit jeg ekki til, að um þetta hafi verið neitt alment kvartað.

Þetta er það, sem veldur því, að mjer finst ekki brýn ástæða til að hækka launin. Svo er og þess að gæta, sem sumir háttv. þm. hafa tekið fram, að matsnefndarmönnum væri lítill styrkur að þessari hækkun. Auðvitað á ekki þessi

litli ágreiningur að geta orðið til þess, að fella sjálft frumvarpið. Því jeg tel sjálfsagt, að sjerstök atkvgr. verði um þenna lið. En að öðru leyti er nefndin sammála.

Þórarinn Jónsson: Jeg ætlaði ekki að tala um þetta mál, en það, sem kemur mjer til þess, er það, að mjer þykir í meira lagi einkennilegt, að bændur á þingi skuli sjá ofsjónum yfir þessari 1 krónu, sem aukið er við kaup matsmanna, og heyra menn halda ræður um þetta í þingsalnum jafnhliða því, sem alt er verið að bæta upp. Að eins þessir menn mega ekki einu sinni fá svipað því sómasamlega borgun fyrir starfið.

Það má og verður að ganga út frá því, að þessir menn verði að fá mann í sinn stað meðan þeir eru að verkinu. Fyrir minna en 4 krónur á dag vita allir að er ómögulegt að fá slíkan mann, þótt ekki sje talað um dýrasta tímann, heyskapartímann, sem þeir þó oft alls ekki geta notað heima hjá sjer. Þeir hafa því haft 1 kr. — segi og skrifa eina krónu — til þess að lifa af, fá fyrir fæði og farkost. Ef allir landssjóðs starfsmenn hefði slíkt kaup, mundi heyrast umkvörtun, sem ekki væri heldur ástæðulaust. Þó það sje vitanlegt, að ýms mikilsverð trúnaðarstörf sje illa borguð og óhæfilega, sjerstaklega út um sveitir landsins, þá á það engin áhrif að hafa á þetta, og úr því að breytt er til, þá ætti að gjöra það svo, að sómasamleg borgun yrði, en það tel jeg þessa borgun ekki enn, ef gengið er út frá því, að mennirnir þurfi alt að kaupa. Og að landssjóður lifi hjer á íslenskri gestrisni, tel jeg óviðeigandi.

Brtt. mun jeg þó enga gjöra við frv. að þessu sinni, enda mundi það litla þýðingu hafa, eftir því sem hljóðið er í háttv. þm. En jeg tel mjög líklegt, að

meun gjöri sig ekki ánægða með þessa borgun, og að næsta þing verði að bæta þar eitthvað úr.

Framsm. (Jón Jónsson): Jeg býst við, að brtt. nefndarinnar verði samþykkt. Mjer þykir líklegt, að háttv. þm. sjái, hve sanngjörn þessi þóknun til matsmannanna er. Jeg held, að það sje ekki rjett hjá háttv. 1. þm. Eyf. (St. St.), að matsmenn þurfi ekki að borga greiða eða gistingu. Jeg skil ekki, að þeir geti til dæmis fengið ókeypis fæði og húsnæði í sjóþorpum, þótt svo kunni að vera á sveitabæjunum.

Háttv. 1. þm. Eyf. (St. St.) sagði, að ekki hefði verið farið fram á breytingu í þessu efni. Mjer er kunnugt um menn, sem hafa hugsað um að sækja til aðalþingsins næsta um hækkun. Hugsast gæti líka, að einhver þeirra, sem óánægðir eru, segði af sjer. Að visu er þetta starf veitt æfilangt, en hjer er um enga skyldu að ræða. Hugsá jeg, að þessir menn megi segja af sjer eins og aðrir. Gæti það orðið bagalegt, ef menn hættu í miðju kafi, og ókunni menn tæki við starfinu. Mundi það valda ruglingi og ósamkvæmni í matinu. Því tel jeg rjett, að reynt sje að gjöra þessa menn ánægða.

ATKVGR.

Brtt. 77,1, við 1. gr., samþ. í e. hlj.

1. gr. svo breytt samþ. í e. hlj.

— 77,2, a, við 2. gr., samþ. í e. hlj.

2. gr. frv. þar með fallin.

— 77,2, b, (ný 3. gr.) samþ. með 15 : 3 atkv.

— 77,3, (ný 4. gr.) samþ. í e. hlj.

Fyrirsögn frv. samþ. án atkvgr.

Frv. vísað til 3. umr. í e. hlj.

Á 21. fundi í Nd., fimtudaginn 11. janúar, var frv. tekið til 3. u m r. (A. 119).

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Fr. samp. í einu hljóði og afgreitt til Ed.

(A. 144).

5. Verðbætur landssjóðs á vörum.

Á 11. fundi í Nd., laugardaginn 30. desember, var útbýtt

Fr. til heimildarlaga fyrir landsstjórnina til þess að selja almenningi landssjóðsvörur undir verði og gjalda fyrir almenning nokkurn hluta verðhækkunar á innlendum vörum (A. 37).

Á 12. fundi í Nd., þriðjudaginn 2. janúar, var frv. tekið til 1. u m r. (A. 37).

Flutnm. (Bjarni Jónsson): Nú eru þeir tímar, að vel á við það, sem skáldið kvað:

Jeg elska þig stormur, sem geisar
um grund,
og gleðipytt vekur í blaðstyrkum lund,
og gráfeysknu kvistina bugar og brýtur,
en bjarkirnar treystir um leið og
þú þýtur.

Þetta erindi á við heiminn nú. Styrjöldin er sem ofsaveður, er feykir burt mollunni. Þjóðirnar standa sem víkingar hver gagnvart annari, en innanlands blómgast dygðir, sem í dái voru meðan friðurinn stóð. Eigingirnir lýtur í lægra haldi. Borgararnir vinna saman sem bræður, en ekki eftir þeirri tisku, sem áður lá í landi. Í þessu er fólgið hið hreinsanda aft stríðsins. Þetta nær ekki

hingað; hér er enginn blóðugur valur. En afleiðingar þessa stríðs hafa þó teygð hrammana hingað. Því hugsa jeg, að hér fari sem annarsstaðar, að eigingirnir hverfi eða rjeni, og að menn setji hér nú þau ákvæði um fjárveitingar og stjórnarfar, sem ekki tíðkast á friðartímum.

Þess vegna hefi jeg flutt þetta frv., og má heimfæra það undir þenna innangang, að sumar afleiðingar stríðsins eru þyngri en aðrar, einkum fátæklingum. Er oss nú skylt að leggja niður allan stjettarig og freista, hvort ekki má takast að ljetta stríðsbyrðina á fátæklingum þessa lands með þeim sameiginlega sjóði landsins, sem nefnist landssjóður.

Fr. má skifta í tvo kafla. Í fyrsta lagi ákvæði um að hjálpa fátæklingum til sveita. Í öðru lagi ákvæði um hjálp til handa þeim, sem ekki eru framleiðendur, eða smáir framleiðendur.

Hið fyrra atriði hefi jeg hugsað mjer, að fram fari þann veg, að stjórninni sje heimilað að selja landssjóðsvörur undir verði til sveitarfjelaga og bæjarfjelaga, er þau einkum noti til hjálpar fátæklingum sínum, en láti hina efnuðu hjálpa sjer sjálfa. Sumir kunna að segja, að oft sitji hjeradsríkir menn í sveitastjórnnum, er fyrst hugsi um sjálfa sig, og fyrir því muni þessi linkind ekki koma niður á rjettan stað. En jeg hygg, að á slíkum hættutímum sem þessum megi búast við svo miklu bræðrabeli og sannsýni, að jafnvel þeir, sem ágengir voru áður, leggi nú niður þann löst. Jeg held, að óhætt sje að trúa drengskap þessara manna. Jeg er viss um, að ef hér væri lestir eða vagnar fullir af særðum mönnum, þá mundi verða að þeim hlynt. Jeg treysti því, að á þessum tímum leggi menn af allan krit og stjettarig. Mun oss íslendingum ekki verr fara en öðrum

Verðbætur landsjóðs á vörum. — Brunabótafjelag Íslands.

þjóðum, en þar þekkir enginn sjálfan sig, heldur að eins þjóð sína og land.

Hinn þátturinn lýtur að innlendri vöru, og er þar alt hægara með að fara. Vel mundi mega koma því svo fyrir, að kaupendur fengi seðla, og fengi þá kaupmönnum, er kaupin færi fram, en þeir sýndu seðlana, þegar þeim væri greiddur landsjóðshlutinn fyrir vöruna. Um þetta mundi stjórnin sjálf-sagt setja reglugjörð. En þótt þetta atriði heyri fremur til 2. en 1. umr., þá læt jeg þess þó getið, til þess að sýna, að hjer er um mál að ræða, sem hægt er að framkvæma og framkvæmt er daglega fyrir augum vorum erlendis. Þessa aðferð tel jeg rjettari en þá, sem sem ýmsum datt í hug á síðasta þingi, þótt ekki yrði úr, sem sje að gjöra upp-tækar vörur eða leggja lag á þær. Því var jeg andvigur, af því að meðan út-flutningur er ekki beint bannaður, þá er það landinu beint tjón að setja niður verð vörunnar. Hitt er eðlilegt, að lands-sjóður, sem er sá eini sterki vor á meðal, hlaupi undir baggann. Á þessa leið, sem jeg hefi nú farið í frv. þessu, benti jeg á síðasta þingi, þótt enginn yrði til þess, að taka upp þá stefnu þá fyrir sakir skammsýni og heimsku. Nú má vera, að jeg þyki vitrari en áður, er nú hafa vorir góðu frændur, Danir, eftir því sem jeg las í blöðum í sumar, horfið að þessu ráði; þeir greiða nú framleiðönd-um 30 aura fyrir kjötpundið.

Mjer er það ljóst, að jeg hefi ef til vill ekki tekið alt með, sem þörf er á, svo að nauðsyn kunni að bera til þess, að skipa nefnd í málið. En um hitt efast jeg ekki, að um grundvöllinn verði allir vitrir menn sammála. Jeg hefi ekki hugs-að mjer neina sjerstaka nefnd, og læt jeg aðra ráða því. En jeg vona, að menn sinni þessu máli vel, og því gæti jeg trúað, að þeim, sem sent hafa oss hing-að, þætti mikið undir, að vjer gæfum

vandlega og viturlega gaum að þessu máli.

Ráðherra (Einar Arnórsson):

Af því að slíkt frv., sem þetta hefir að geyma atriði, sem varða fjárhag lands-ins, þá legg jeg til, að frv. verði vísað til fjárhagsnefndar.

ATKVGR.

Fr. v. vísað til 2. umr. með 13 : 1 atkv.

Fr. v. vísað til fjárhagsnefndar (A. bls. 188) með 13 shlj. atkv.

Álitsskjali nefndarinnar (A. 148) um frv. var útbýtt á fundi í Nd., 11. jan-úar, kl. 10 síðdegis. Frv. var aldrei tekið til 2. umr., og varð því

óútrætt.

6. Brunabótafjelag Íslands.

Á 11. fundi í Nd., laugardaginn 30. desember, var útbýtt

Fr. v. til laga um breyting á lögum nr. 54, 3. nóv. 1915, um stofnun brunabóta-fjelags Íslands (A. 42).

Á 12. fundi í Nd., þriðjudaginn 2. janúar, var frv. tekið til 1. umr. (A. 42).

Flutnm. (Pjetur Ottesen): Eins og tekið er fram í ástæðunum fyrir frv., hefir brytt töluvert á óánægju yfir ýms-um ákvæðum í lögnum um stofnun brunabótafjelags Íslands frá síðasta þingi. Af þeim ástæðum er frv. þetta fram-komið.

Það er aðallega skyldutryggingará-kvæðið, sem mestri óánægju hefir valdið. Óánægjan er ekki sprottin af því, að menn sje skyldir að vátryggja húseign-ir sínar í hinu íslenska brunabótafjelagi, — um nauðsyn slíkrar stofnunar hjer

eru vist allir sammála, — heldur þykir mönnum það ærið hart að gengið, að þeir skuli ekki vera sjálfráðir um það, að hve miklu leyti þeir tryggja þær.

Tilfinnanlegust verður þó þessi skyldu-trygging tekjurýrum fátæklingum. Nú er svo ákveðið í reglugjörð þeirri, sem fjelagið lætur fara eftir við virðingarnar, að virða skuli húsin eins og kosta mundi að koma þeim upp nú, en eins og kunnugt er, er byggingarefni alt að minsta kosti $\frac{2}{3}$ dýrara en verið hefir. Virðingin verður því geysihá. Afleiðingin verður því sú fyrir þessum mönnum, mörgum hverjum, að þeim veitist mjög svo örðugt, ofan á alt annað, að standa straum af svo háu iðgjaldi, og gjörir þeim því mun örðugra en áður var, að vera sjálfstæðir að þessu leyti, að eiga þak yfir höfuðið á sjer. Að löggjöfin gangi svo langt, að þessi verði afleiðingin, getur vist engum blandast hugur um, að ekki sje holt, og því síður vinsælt.

Það er svo sem vitanlegt, að það er gott, að menn eigi vel trygðar eignir sínar, og er það auðvitað ekki síður nauðsynlegt þeim, sem efnalitlir eru; en menn verða að sníða sjer stakk eftir vexti um útgjöldin.

Jeg veit, að það er vilji fjöldans, að skyldutryggingin hefði ekki náð lengra en það, að menn hefðu verið skyldir að tryggja í hinu íslenska brunabótafjelagi, þeir sem vildu og þurftu að tryggja, og þá haft líka aðstöðu til fjelagsins að þessu leyti, sem þeir höfðu til útlendra fjelaga.

Æskilegast hefði það óneitanlega verið, að geta komið fjelaginu á stofn á þenna hátt, því mjög orkar það tvímælis, hversu heppilegt það sje, að takmarka meir en góðu hófi gegnir athafnafrelsi einstaklingsins og yfirráð hans yfir fjár-

munum sínum. Og mjög miklar líkur eru til þess, að hægt hefði verið að koma fjelaginu á stofn einmitt á þenna hátt, og sjerstaklega ef starfsvið fjelagsins hefði þá verið haft nokkuð rýmra.

Nú er þegar verið að undirbúa starf-rækslu laganna, og höfum við flutningsmenn þessa frv. ekki viljað ganga lengra en þetta í breytingaáttina, því að viljum engan veginn á það stráið stíga, er þeirri góðu hugmynd — að koma brunatryggingunum í innlendar hendur, — mætti að meini verða, því að það eru líka hæg heimatökin um það að rýmka betur til síðar meir, ef vel gengur. En þessi litla breyting, að menn sje ekki skyldir að tryggja nema helming, en hafi svo auðvitað frjálsar hendur til að tryggja upp í hámarkið, $\frac{5}{6}$, getur í engan máta orðið þröskuldur í vegi fyrir stofnun og viðgangi fjelagsins, en er nauðsynleg að því leyti, að gjöra þeim, sem eru minni máttar í mannfjelaginu, mögulegt að nota fjelagið við sitt hæfi.

Eins verður þessi breyting — jeg vil benda á það — vafalaust til þess, að auka fjelaginu vinsældir í landinu, og er það ekki hvað minst um vert, til þess að það geti orðið landi og þjóð til farsældar í framtíðinni.

Við væntum þess, að hin háttv. deild taki máli þessu vel, því að langan tíma ætti það ekki að þurfa að taka. Jeg vil svo gjöra það að tillögu minni, að málinu verði vísað til allsherjarnefndar, að lokinni þessari umr.

Matthías Ólafsson: Það hefir oft verið minst á það, hve óhæfilega hraðir vjer værum í því, að breyta nýjum lögum, án þess að sýnt væri, að nauðsyn bæri til. En sjaldan hefir skörin færst svo upp í bekkinn sem nú, þegar farið er fram á að breyta lögum, sem fyrst gengu í gildi í gærðag. Það er auðvit-

að sjálfsagt, að hika ekki við að breyta lögum, þegar um nauðsyn er að ræða. En í þessu efni sje jeg enga nauðsyn. Ástæðurnar fyrir þessu frv. eru litils virði. Það er á hvers manns vitorði, að ef maður er skuldugur, þá getur hann ekki fengið lán út á húseign sína, nema hún sje vátrygð. Þetta sannar þá, að þeir, sem ekki þurfa að vátryggja hús sín, eiga þau skuldlaus að miklu eða öllu leyti, og geta þeir menn naumast talist fátækir, er eiga alt að 6000 kr. eign skuldlaus og því vorkunnarlítið að borga $\frac{5}{6}$ iðgjaldsins. Og engi er svo fátækur, ef hann á hús, að hann geti ekki klofið að borga þetta litla iðgjald. Hugsum oss, að maður eigi hús, sem kostað hefir 4000 kr., en nú, vegna ófriðarins, er metið 6000 kr. Iðgjaldið er 7 pro mille eða alls 42 kr., en þar sem eigandinn greiðir að eins $\frac{5}{6}$ iðgjaldsins, þá nemur greiðslan að eins 35 kr. En það er mjer dulið, hvernig háttv. flutningsmenn ætla sjer að telja mönnum trú um, að maður, sem á 6000 kr. húseign, geti ekki borgað 35 kr. iðgjald árlega.

Jeg veit, að þetta frv. er framkomið af umkvörtunum manna á Akranesi, þótt það sje eitt hið besta »pláss« á landinu og fátækt litil.

Það annað, sem jeg hygg, að hafi komið háttv. flutnm. (P. O.) til að koma fram með þetta frv., er það, að hann álitur brunabótalögin ganga of nærri persónulegu frelsi manna, þar sem mönnum sje gjört að skyldu, að tryggja eigin sínar fyrir eldhættu. En nú vil jeg spyrja háttv. þm. (P. O.). Hvernig í ósköpunum hugsar hann sjer, að hægt sje að halda saman þjóðfjlagi, þar sem ekki eru lögð nein höft á einstaklingsfrelsið?

Jeg verð að vona, að þessi háttv. deild taki þetta frv. ekki til greina.

Jeg held, að lögin frá í fyrra sje góð, og jeg hygg, að það sje eini gallinn á þeim, að þau gjöra ekki að skyldu, að tryggja nema $\frac{5}{6}$ hluta verðs, og menn eiga ekki kost á, að fá meira trygt. Jeg hygg, að heppilegra yrði, að menn fengju að tryggja fyrir fult verð.

Jeg hygg, að yrði þetta frv. samþykkt, þá yrði það til ills eins bæði fyrir fjelagið og einstaklingana.

Flutnm. (Pjetur Otteson): Hjá okkur háttv. þm. V.-Ísf. (M. Ó.) er auðsær fullkominn meiningamunur í þessu máli. Við erum sammála um það, að nauðsyn beri til, að ná brunatryggingunum í íslenskar hendur, og banna mönnum að skifta við erlend fjelög á því sviði.

En jeg vil ekki láta svifta vátryggjendur að öllu leyti rjetti sínum um það, að hve miklu leyti þeir tryggja, en þar stendur hann á öndverðum meið.

Hann getur ekki fallist á, að iðgjöld þau, sem koma á herðar fátæklingum undir núverandi kringumstæðum, gjöri þeim neitt örðugt fyrir.

Þetta sjest best, sje það rjett athugað. Hús, sem var 2000 kr. virði fyrir verðhækkunina, mundi nú vera virt á 6000 kr. Sje nú hús þetta í 3. flokki, þá er iðgjaldið $8\frac{1}{4}$ af þúsundi eða = kr. 49.50.

Það getur því engum dulist, sem nokkuð þekkir kjör fátæklinga, að það er ærið þungur skattur á þá, að borga svo hátt iðgjald af þessari óeðlilegu verðhækkun.

Mjer finst líka, að þessi ummæli háttv. þm. V.-Ísf. (M. Ó.) komi úr hörðustu átt, því að á þingi í fyrra fjellu svo orð hans, að sjálfsagt væri að breyta lögum, ef þau reyndust gölluð. Og jeg sje ekki betur en að sú ástæða sje nú fyrir hendi, og er tíminn sjerstaklega heppilegur, þar eð fjelagsstofnunin er enn ekki komin á fastan fót.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 13 : 5 atkv.

Frv. vísað til allsherjarnefndar (sjá A. bls. 191) með 13 : 1 atkv.

Nefndaráliti (A. 178) var útbýtt að þinglausnum, laugardaginn 13. janúar, kl. 5 $\frac{1}{2}$ síðdegis. Frv. var því aldrei tekið til 2. umr., og varð

óútrætt.

7. Landaauralaun.

Á 12. fundi í Nd., þriðjudaginn 2. janúar, var útbýtt

Frv. til laga, er mæla svo fyrir, að verkamönnum landssjóðs skuli reikna kaup í landaaurum (A. 44).

Á 14. fundi í Nd., fimtudaginn 4. janúar, var frv. tekið til 1. umr. (A. 44).

Flutnm. (Bjarni Jónsson): Það sem frv. þetta fer fram á, er svo sjálf-sagt, að ekki þarf mörgum orðum um það að fara. Vil jeg þó drepa á aðal-atriðin.

Þar sem um landssjóð er að ræða sem vinnuveitanda, virðist eiga að vaka fyrir honum það, sem á útlendu máli nefnist »caritas sapientis«, þ. e. að haga kaupgjaldinu svo, að að notum verði. Þar sem kaupgjald nú er reiknað eftir peningum, er því líkt farið og þegar tóan bar storkinum á grunnum diski, en storkurinn er langnefjaður og hafði því ekkert gagn matarins.

Sumir kunna að segja, að peningar sje venjulega ekki óstöðugir í verði, en jeg vil segja það, að jafnvel verð-treyting sú, er á þeim verður smátt og

smátt á venjulegum tímum, ætti að vera næg ástæða til, að kaupgjald væri mið-að við annað, sem stöðugra er. En einkanlega er það augljóst nú, meðan ófriðurinn stendur, og óhætt er að full-yrða, að menn hafa ekki meira en helm-ing launa sinna við það, sem áður var. Þetta sjá menn, að ekki er »caritas sapientis«. Hitt sjá allir, að menn þurfa jafn mikils með af lífsnauðsynjum, jafn mikils til fæðis, fata, húsnæðis o. s. frv. Þá væri vissulega rjettlátara, að meta kaupgjaldið ekki eftir peningum, held-ur lífsnauðsynjum. Það hjálpar ekki, þótt einhver hafi 100.000 kr. meira í laun, ef allar hans nauðsynjar eru meira en þeim mun dýrari.

Það er öllum skiljanlegt, að maður, sem rekur upp á eyðisker, er engu bet-ur settur, þótt hann hafi miljónir kr. í gulli í kringum sig. Ekki getur hann etið gullið.

Þetta er svo augljóst, að ekki ætti að þurfa að benda á það, en sannleikurinn er, að menn taka ekki eftir því. Al-menningur miðar alt við peningaupp-hæðir, en gætir þess ekki, að fátt er óstöðugra í gildi en þeir.

Jeg get tekið enn eitt dæmi. Karlar-nokkrir í Vesturheimi, sem komist höfðu í álnir, urðu reiðir við banka þá, er ávöxtuðu fje þeirra, og tóku þeir út aura sína. Afleiðingin varð sú, að vjer hjer heima urðum að borga 9% í vöxtu af lánum vorum.

Þetta sýnir, hve gildi peninga er óstöðugt, og ekki er hægt að hafa hemil á því. Ætti það því að vera öllum ljóst, að rjettlátara væri, að miða kaup-gjald við landaaura.

En nú kunna sumir að segja, að þá lendi skaðinn á landssjóði. Það er líka satt. En hvort er sanngjarnara, að hann lendi á verkamanninum eða vinnuveit-anda?

Verkamaðurinn getur ekki aukið tolla, nje bætt í haginn fyrir sig með lögum á annan hátt eftir vild. En landssjóður, eða Alþingi fyrir hans hönd, getur lagt á tolla og breytt verðlagi, og aukið tekjur sínar með lögum eftir því, sem þörf gjörist. Yfirleitt má segja, að hann hafi öll vopn í höndum, en verkamaðurinn engin. Svo þessi mótbára fellur um sjálfa sig.

Jeg hefi ekki tekið með nema verkamenn landssjóðs, og er það vegna þess, að jeg hefi ekki viljað stíga stærra að svo komnu, enda liggja líka umkvartanir frammi frá þeim. Vona jeg, ef frv. þetta næði fram að ganga, að ekki yrði um dýrtíðaruppbætur að ræða eftir á, því að þá ætti mönnum að vera kostur á, að fá nauðsynjar sínar, þrátt fyrir það, þótt peningar falli í verði.

En aðalvandinn er, að reikna núverandi laun í landaurum. Þá verður að taka meðaltal frá vissum árafjölda. Jeg tilnefndi 20 ár, en sá tími er ef til vill of stuttur, þegar þess er gætt, að peningar hafa stöðugt fallið í verði síðan fyrir aldamót, og launin gætu því orðið of lág. Alveg eins mætti taka 30 ár. Þá væri líka ef til vill rjettara um yngri embættismenn, að miða við meðaltal af vissum árafjölda heldur en embættisár.

Þetta mun vera hægur vandi fyrir þá, er við slíkt fást, en jeg hafði ekki tíma til slíkra reikninga.

Í frv. er líka gjört ráð fyrir að hagstofan taki reikninga þessa til meðferðar.

Menn sjá, að þetta er ekki nema sanngjarnt. Sýnir það viturleik forfedra vorra, að taka ekki þann verðmæli, sem er svo óstöðugur og reikull, sem peningar eru. Sá eini skaði, sem landsjóður getur orðið fyrir, er sá, er leiðir af verðfalli peninganna. En þá ber að tæka tillit til þess, að landsjóður hefir

öll meðul til að bæta sjer skaða sinn, en einstakir menn engin. Jeg vildi óska, að háttv. deild vísaði málinu til nefndar, og helst þá þeirrar, er ekki telur skyldu sína að fella alt án fullrar rannsóknar, til þess eins að styttu þingtimann. Að öðru leyti læt jeg mjer hægt um, hvort deildin vill drepa málið eða ekki, því að jeg get vel þolað að standa einn uppi með rjett mál.

Annað hefi jeg ekki um frv. að segja fyrst um sinn, en vil stinga upp á því, að málinu verði að lokinni umr. vísað til allsherjarnefndar.

Gísli Sveinsson: Þetta frv. kemur mjer kynlega fyrir. Jeg hjelt, að það væri þegjandi samkomulag að demba ekki inn á þetta aukapíng neinni umsteypu á launalögum. En þetta er víst misskilningur, því að hjer er á ferðinni frumvarp, sem gjörir algjörða umveltu á öllu launafyrirkomulagi landsins. Sje farið að hrófla við launalöggjöfinni, er sjálfsagt að taka hana fyrir frá rótum, en til þess tel jeg engan tíma á þessu þíngi, hversu mikil nauðsyn sem á væri. Hjelt jeg því að enginn mundi leyfa sjer að koma nú með slíkt frv. sem þetta. Jeg veit ekki betur en að þetta þíng muni brátt á enda, ef nefndir þess geta lokið störfum sínum í tæka tíð. Þetta frv. þarf mikinn undirbúning, enn þá meiri en þíngnefndirnar geta í tje látið að þessu sinni. Verði á á þessu þíngi afgreidd sáemileg dýrtíðaruppbót fyrir embættis- og sýslunarmenn landsins, hygg jeg það fullnóg. Og að rekast í launamálinu nú, tel jeg ramskakt, því að til þess vinst ekki tími, og málið er enn eigi nógu rannsakað fyrir, þótt launanefnd hafi um það fjallað um hrið milli þínga. Sjálfur flutnm. (B. J.) játar, að hann hafi hvorki haft tíma nje nenningu til að athuga málið til hlítar.

Jeg get gjarna lýst yfir því, að jeg tel þessa aðferð, sem frv. hefir að færa, heppilegasta, en hins vegar er það engin ný hugmynd. Aðrir hafa áður rætt um hana. En jeg fæ ekki skilið, hvers vegna þessi háttv. þm. (B. J.) vill flýta sjer að verða á undan stjórninni um frumkvæði í launamálinu. Jeg tel rjett, að miða laun við verðlag, og ætla það hentugustu leiðina.

Háttv. flutnm. (B. J.) fór að leiða getur að því, hvers vegna þetta fyrirkomulag var áður haft, og vildi eigna það viturleik þeirra, er þá lifðu. En svo mun ekki vera. Hitt hygg jeg sönnu nær, að þá voru allar ástæður þann veg, að þessa leið varð að fara, en aðrar ekki. T. d. höfðu menn þá enga mynt, slíka sem nú er, til þess að miða við.

Með öðrum orðum, jeg tel málið ekki nægilega undirbúið nje athugað, en sjálfsgagt að landsstjórnin athugi það, og beri síðan fram á þingi lagafrv. bygt á þessum grundvelli. Jeg tel það rjett, að landsstjórnin hafi frumkvæði um launamálið. Í tilefni af þessu vil jeg bera fram rökstudda dagskrá, sem jeg nú skal lesa upp með leyfi hæstsv. forseta:

Í því trausti, að landsstjórnin

1. undirbúi launamálið rækilega undir næsta þing, og

2. athugi sjerstaklega, hvort eigi sje fært og sjálfsgagt að miða launagreiðslur landssjóðs við landauraverðlag, —

og leggi fyrir Alþingi frv. til launagaga á þeim grundvelli, tekur deildin fyrir næsta mál á dagskrá.

Einar Jónsson: Jeg hefði getað sparað mjer að taka til máls, eftir ræðu hins háttv. þm. V.-Sk. (G. Sv.). Samt vil jeg lýsa yfir því, að jeg tel grundvöll frumvarpsins, sanngjarnan, jafnvel rjettan. En jeg kann ekki við, að frv. kemur nú fram. Fyrst búið er að lög-

leiða, að verkamenn við verslanir skuli fá kaup sitt goldið í peningum, tel jeg ósamkvæmni í því, að fara nú út fyrir þann grundvöll, er um verkamenn landsjóðs er að ræða. En þar sem peningar eru á ófriðartímum ákaflega reikull verðmælir, tel jeg þennan grundvöll í sjálfu sjer rjettmætan.

Annað atriði vildi jeg taka fram, sem háttv. flutnm. (B. J.) hefir líklega sjest yfir. Hann mintist á launafyrirkomulag forfeðra vorra, og hefir þar að öllum líkindum átt við Búalög. Nú kveða þau svo á, að sá einn fái fulla borgun, sem vinnifult verk. En hvernigskyldifara fyrir hinum hv., stórvirka grisku-dósent, þegar hann sækir laun sín, ef fylgt væri ákvæðum Búalaga í þessu efni? En fyrst Búalög eru höfð í huga, þá ber að fara eftir þeim. Jeg sje því ekki, hvernig háttv. háskólakennaranum ferst að halda slíku fyrirkomulagi fram. Jeg mun verða móti frv., af sömu ástæðu og háttv. þm. V.-Sk. (G. Sv.) tók fram.

Jeg sje á blöðunum, að þau kenna mjer um tafir þingsins, þar sem jeg hafi verið fjarverandi um jólin. Vil jeg láta þess getið með leyfi hæstsv. forseta, að jeg mun eigi virða þessar árásir þeirra svars. Það litur helst út fyrir að þingið geti ekkert gjört, nema jeg sje við, og tel jeg það heiður fyrir mig. Um leið og jeg nú óska öllum háttv. þm. gleðilegs árs, vil jeg segja þeim, að sannleikurinn er sá, að jeg bað hæstsv. forseta því að eins veita mjer heimfararleyfi, að ekkert yrði gjört á meðan, og bjóst hann ekki við neinum þingfundum fram til nýárs, auk þess sem margir hinir eldri og merkustu þm. kváðu það ekki venju í neinu síðuðu, kristnu landi að vinna að þingstörfum í jólahelginni. Jeg var því þakklátur fyrir heimfararleyfið. Þetta er nú að eins útdúrr, sem jeg bið hv. þm. að fyrirgefa. Vil jeg svo enn einu sinni taka fram, að jeg mun greiða

atkv. móti frv. því, er hjer liggur fyrir og óska, að sem flestir háttv. þm. gjöri hið sama.

Flutnm. (Bjarni Jónsson): Jeg þarf eigi að svara háttv. þm. V.-Sk. (G. Sv.) mörgum orðum, því að hann hefir, eftir ræðu hans að dæma, misskilið eðli og tilgang frv.

Hjer er ekki um neina breytingu að ræða, heldur hitt, að launin skuli reidd út eftir öðrum mælikvarða. Það, sem jeg kvaðst ekki hafa nent að fást við, var útreikningur á meðaltali álna í siðastliðin 20 ár, og annað, er að mælikvarðanum lýtur; sjálf aðalatriði og grundvöllur þessa máls eru mjer fullljós, svo sem háttv. þm. geta sjeð af frv. og framsöguræðu minni.

Háttv. þm. ætti og að vera það ljóst, að þetta mál snertir í engu verksvið launanevndarinnar. Hún átti að gjöra tillögur um breytingu á launum starfsmanna, nýjar upphæðir; en hjer ræðir um það, að upphæðir þessar skuli reiknaðast í landaurum í stað peninga. Því getur þetta þing ráðið til lykta nú þegar. Þegar svo næsta þing samþykkir önnur laun, er þegar með þessum lögum ákveðið, að þau skuli goldin í landaurum. Mjer finst helst svo, sem hv. þm. leiti sjer að ástæðum til að sálga frv. þessu.

Þegar það er fram borið sem ástæða, að þingið sje á enda, er það vafalaust sagt í spaugi. Það væri kynlegt, ef menn kæmi langa leið með ærnum tilkostnaði landsjóða, og færi aftur, þegar 10 dagar væri liðnir af hinum eiginlega starfstíma þingsins. Vegna þess að $\frac{1}{4}$ allra þm. töfðust, og gátu eigi komið á tilteknum tíma, má það vera öllum ljóst, að útilokað var að gjöra mikið fyrir jól, annað en ræða um samkomulag um nýja stjórn. Það væri leiðinlegt til orðs, ef þingmenn gjörðu ekkert annað en

búa til þrjá ráðherra, og færu síðan heim til búa sinna í flýti. Jeg sje ekki betur en að allur janúarmánuður sje heimtur til starfa af þinginu. Mig minnir, að við samning þingskapa á síðasta þingi, væri lögð rík áhersla á það, að nú væri settar fastanefndir, er vandlega skyldu ræða málin. Þessi ferð þingmanna á þingvöll verður dýr, ef störfin verða hroðvirknislega unnin. Jeg get því alls eigi viðurkent, að þetta sje nein ástæða móti málinu. Jeg tel málinu eigi of gott að koma fyrir nefnd. Komist nefndin að sömu niðurstöðu og háttv. þm. V.-Sk. (G. Sv.), getur hún samþykkt rökstudda dagskrá.

Skal jeg svo ekki orðlengja frekar um þessa ræðu háttv. þm. V.-Sk. (G. Sv.), því að nú kem jeg að hinum ógnarlega hv. 2. þm. Rang. (E. J.), sem er að leiða spáspakar getur að því, hvernig jeg ræki starf mitt. Jeg er viðbúinn að segja þessum óhemju háttv. þm. (E. J.), hvað jeg hefi kent, ef hann treystir vitsmunmunumsínum til að skilja það. Sjálfsagt er er hann ekki góður í griskunni. Þó nenni jeg ekki að lesa fyrir hann $\pi\alpha\iota\delta\epsilon'ω$; hann er líklega kominn lengra.

Ráðherra (Einar Arnórsson): Jeg hefi ekki hugsað mjer að lengja umræður mikið. Jeg vil taka það fram, að þótt jeg sitji enn í þessu sæti, tala jeg nú ekki sem ráðherra, því að jeg býst ekki við, að mál þetta komi til minna kasta.

Jeg hafði búist við, að þetta þing myndi gjöra einhver lög eða ályktanir um, að stjórnin skyldi veita starfsmönnum landsjóðs dýrtíðaruppbót fyrir hið nýliðna ár og það, sem nú stendur yfir, en bjóst ekki við, að það myndi taka til annara bragða. Jeg veit og, að launamálanefndin hefir setið á rökstólum og gjört tillögur. Og þótt menn geti ef til vill ekki fallist á þær, má gjöra

rád fyrir, að þær sje byggðar á mikilli rannsókni og athugun á málinu.

Svo er annað atriði, sem mjer finst mæla með því, að þingið gjöri engar framtíðarákvarðanir að siuni. Þessir yfirstandandi timar eru alveg óvenjulegir. Verðhækkun á öllum vörum afskaplega mikil. Hún rjettlætir það, að veitt sje dýrtíðaruppbót. Aftur veit enginn, hve lengi stríðið stendur, og þótt stríðið endaði bráðlega, veit enginn hve nær verðlag kemst aftur í samt lag. Maður veit heldur ekki hvort verðlag kemst nokkurntíma í það ástand, sem það var í þegar ófriðurinn hófst. Finst mjer því ekki rjett, að taka nú fyrir launamálið, að svo litt rannsökuðu máli. (*Bjarni Jónsson*: Það er einungis mælikvarðinn, sem hjer er um að ræða). Jeg skal koma að því aftur. Jeg skal taka það fram, að hugmyndina tel jeg mjög rjetta og sanngjarna. En annað mál er það, hvort svo einstaklega auðvelt sje að framkvæma þessa góðu hugsjón. Þótt gjöra megi rád fyrir, að hin nýja stjórn sje öll af viti og vilja gjörð, þá er valt að treysta því, að hún undirbúi málið fyrir 1. júlí. (*Bjarni Jónsson*: Hagstofan getur það). Hagstofan getur engan fullnaðarundirbúning gjört. Hún getur einungis gjört útreikninga, en svo verður stjórnin að útbúa tillögur. Jeg get því eigi heldur aðhylst dagskrá hins hv. þm. V.-Sk. (G. Sv.), þar sem hún ætlast til, að launamálið verði lagt fyrir næsta þing, því að jeg tel það eigi gjörlegt. Vil jeg því leyfa mjer að bera fram fram aðra rökstudda dagskrá, sem jeg nú skal lesa upp með leyfi hæstv. forseta. Hún hljóðar svo:

Í því trausti, að landstjórnin taki til rækilegrar ihugunar við væntanlegan undirbúning launamálsins fyrir Alþingi, hvort eigi sje fært og sjálfsagt, að miða launagreiðslur landsjóðs við landaura-

verðlag, tekur deildin fyrir næsta mál á dagskrá.

Munurinn á þessum tveim dagskrám er sá, að hjer er ekki bundið við ákveðinn tíma, og tel jeg það að öllu leyti æskilegra, af þeim ástæðum, sem jeg nú hefi tekið fram.

Sigurður Sigurðsson: Jeg gæti í rauninni fallið frá orðinu, eftir ræðu hæstv. ráðherra (E. A.), því að hann sagði nokkurn veginn hið sama og jeg vildi sagt hafa. Jeg get ekki felt mig við dagskrá háttv. þm. V.-Sk. (G. Sv.), þar sem hún gjörir rád fyrir, að launamálið sje að öllu búið undir næsta þing. En jeg tel ógjörlegt með öllu, að eiga nokkuð við það mál, meðan þessir timar standa yfir og afleiðingar þeirra. Hins vegar kann hugsunin í frv. háttv. þm. Dala. (B. J.), að hafa nokkuð til síns máls. En kynlegt er það, að nú er farið fram á að sniða laun embættismanna eftir landaurum, þar sem jeg veit þó ekki betur en að embættismenn hafi kept eftir að fá breytingu á því fyrirkomulagi, í það horf sem nú er, að gjalda launin í peningum.

Auk þess hefi jeg ýmislegt við frv. að athuga, og tel því, að ekki geti komið til mála að samþykkja það að þessu sinni.

Jeg er ekki heldur að öllu leyti ánægður með þá rökstuddu dagskrá, sem komin er fram frá háttv. samþingismanni mínum (E. A.). Mjer þykir hún ekki nógu einföld. Vil jeg því leyfa mjer að leggja fram og lesa upp þá rökstuddu dagskrá, sem jeg helst kysi og vildi samþykkja:

Í því trausti, að landstjórnin athugi sjerstaklega, hvort eigi sje fært að miða launagreiðslur landsjóðs við landaura-verðlag, og skýri síðan Alþingi frá niður-

stöðu sinni um það, tekur deildin fyrir næsta mál á dagskrá.

Jeg tel nógu langt gengið að þessu sinni, með því að fela landsstjórn rannsókn málsins, er hún svo eftir á skýri Alþingi frá.

Pjetur Jónsson: Jeg get tekið undir það, að mjer er ekki ógeðfeld hugmynd sú, sem í frv. felst. En það er að eins þessi hugmynd í frv., sem jeg get fallist á. Aftur á móti vil jeg benda á það, að meðalalinin, sem ætlast er til, að til grundvallar verði lögð eftir frv., er bygd á kapitaltaxta, sem settur var fyrir 100 árum, og er því úreltur fyrir löngu. Í verðlagsskrám sitja nú margar úreltar vörur; sjóvetlingum er gjört jafnt undir höfði sem saltfiski, og einskefta, sem ekki hefir verið uunin í 50 ár, situr þar enn. Þessar úreltu vörur eru látnar hafa jafnmikla þýðingu og vörur, sem mest er framleitt af. Þess vegna er meðalalin, sem á þessum vitlausa taxta hefir verið og er bygd, enginn fullnægjandi peningamælir. Sá taxti, sem hjer gæti komið til tals, ætti að minni skoðun að eins að ná yfir aðalvörurnar, bæði helstu lífsnauðsynjar aðfluttar, og aðalframleiðsluvörur landsmanna, og ætti það, að fara eftir vörumagni, hve mikla þýðingu hver vara hefði fyrir meðalalinina. Svo vaxna verðlagsskrá gæti jeg fallist á, en mikið verk tel jeg það bæði fyrir stjórnina og hagstofuna, að undirbúa málið.

Jeg bendi að eins á þessi atriði til þess, að hugmyndin verði skýrari en sú, sem kemur fram í frv. háttv. þm. Dala. (B. J.).

Að öðru leyti get jeg tekið fram, að jeg er samþykkur dagskrártillögu hæstv. ráðherra (E. A.).

Gísli Sveinsson: Jeg heyrði því

miður ekki ræðu háttv. þm. Dala. (B. J.), af því að jeg var á samtali meðan hann talaði, og veit því ekki, hver svör hann veitti við ræðu minni. (*Bjarni Jónsson:* Jeg sagði, að hún væri mis-skilningur). Hafi háttv. þm. sagt það, þá þarf jeg ekki að svara honum, því að slík andsvör eru engin rök.

Mjer skilst svo, sem allir sje á sama máli um það, að málið sje ekki tíma-bært, skorti nægilegan undirbúning, og er því undarlegt, að háttv. flutnm. (B. J.) skuli vilja halda frv. til streitu. Munurinn á dagskrártillögu minni og hæstv. ráðherra (E. A.) er að eins sá, að jeg vil að málið sje undirbúið til fulls fyrir næsta þing. Mjer finst það einhvern veginn liggja í loftinu, að forsætisráðherrann nýi eða tilvonandi (J. M.), sem var einn af aðalmönnum launaneðndarinnar, telji sjer skylt að leggja fyrir næsta þing tillögu um launamálið. Samt sem áður vil jeg ekki gjöra mína dagskrártillögu að kappsmáli, þótt jeg hins vegar telji nauðsynlegt, að hrinda málinu sem fyrst í framkvæmd, bæði vegna þess, sem launin á að greiða, landssjóðsins, og vegna þeirra, sem þau eiga að taka. Tek jeg því hjer með aftur þessa tillögu mína, en get aðhýlst till. hæstv. ráðherra (E. A.).

Þar á móti sje jeg ekki, að nokkur nauður reki til að rasa að þessu nú, þar sem síðasta þing víðurkendi með lögum nauðsyn uppbótar, og jeg þykist vita, að þetta þing muni einnig fallast á einhverja sæmilega uppbót. Það er því ekki nauðsynlegt, að aðhýllast þetta frv. dýrtíðarinnar vegna, sem þó annare væri ein helsta ástæðan fyrir frv.

Flutnm. (Bjarni Jónsson): Mjer þótti leitt, að háttv. þm. V.-Sk. (G. Sv.) var ekki við, þegar jeg sýndi fram á það, að tillaga hans og allar tillögur, sem fram hafa komið í þessu máli,

væri á misskilningi bygðar. Menn verða vel að gá að því, að hjer er alls ekki farið fram á breytingar á launum manna; eina atriðið, sem farið er fram á, er það, að launin sje reiknuð í landaurum, en goldin í peningum; en þetta er atriði, sem ekkert kemur laununum við; þau má taka fyrir á næsta þingi, þótt þetta frv. verði samþykkt nú. Þar á móti stendur frv. í nánú sambandi við uppbótina, því að með frv. þarf aldrei að koma til greina, að laun verði bætt upp. Þetta er svo skynsamlegur mælikvarði, að frv. á að ganga fram. Laununum kemur frv. ekkert við, og því undarleggra er að heyra fram koma 20 dagskrár um að láta málið biða, af því að launamálið sje ekki tekið fyrir á þessu þingi, þrátt fyrir það þótt frv. komi ekki meira við launamálinu en kötturinn sjöstjörnunni.

Háttv. þm. V. Sk. (G. Sv.) má þekkja mig illa, ef hann hyggur, að jeg muni gugna við minn málstað, þótt ekki sje mjer allir fylgjandi í fyrstu. Hann talaði um það, að ekki ætti við að rasa fyrir ráð fram. En hvers vegna á að geyma það, sem er rjett.

Þá kem jeg að háttv. þm. S.-Þ. (P. J.), sem vildi gefa mjer skýringu, sem jeg þakka fyrir. Hann heldur, að hjer sje um mikið verk að ræða fyrir hagstofuna, en jeg er viss um, að verkið getur ekki tekið meira en viku eða hálfan mánuð. Jeg gjöri ráð fyrir því, að verðlagsskrá verði samin árlega eftir reglum, sem stjórnin setur. En þar sem háttv. þm. (P. J.) var að skýra álntalið, fanst mjer hann fremur rugla það. Það er auðvitað, að sjóvetlingar og annað, sem nú er úrelt, varð að taka með, þegar meta átti laun manna, er í embættum voru, þegar þær vörur voru lífsnauðsynjar. Þetta hefir háttv. þm.

(P. J.) ekki skilið, en góðan vilja þakka jeg.

Annars hafa allar ræður manna nú verið út í loftið, vegna þess að þetta er ekki launafrumvarp. En fádæmum þætti mjer sæta, ef menn vilja ekki láta svo rjettlátt frv. verða athugað í nefnd. Hinu get jeg lofað, að teifa ekki þetta þing, sem vill hlaupa burt hjeðan þann 10. þ. m., á fleiri ræðum um þetta mál.

Gísli Sveinsson: Heldur háttv. þm. Dala. (B. J.), að frv. breyti engu um launin? (*Bjarni Jónsson:* Já). Þá sje jeg ekki, hvað unnið er við frv. En aftur er það bert, hve mikla hugmynd háttv. þm. (B. J.) hefir um þetta mál, sem hann ber fram.

Rökstuddu dagskrána, sem þm. V.-Sk. (G. Sv.) hafði borið fram (sjá 1. ræðu hans um þetta frv.), tók hann aftur, og var hún því aldrei borin undir atkvæði.

ATKVGR.

Rökstudda dagskráin frá ráðherra (E. A.), sjá A. 91, var feld með 14 : 5 atkv.

Rökstudda dagskráin frá 1. þm. Árn (S. S.), sjá A. 90, var feld með 14 : 11 atkv., að viðhöfðu nafnakalli sökum óljósrar atkvgr., og sögðu

já:

nei:

Magnús Guðmundss., Magnús Pjetursson, Matthías Ólafsson, Pjetur Ottesen, Pjetur Jónsson, Pjetur Þórðarson, Sigurður Sigurðss., Skúli Thoroddsen, Stefán Stefánsson, Sveinn Ólafsson, Þorleifur Jónsson, Þorsteinn Jónsson,

ja:
 Einar Árnason,
 Einar Jónsson,
 Gísli Sveinsson,
 Jón Jónsson,
 Jón Magnússon.

nei:
 Þórarinn Jónsson,
 Bjarni Jónsson,
 Björn Kristjánsson,
 Björn Stefánsson,
 Einar Arnórsson,
 Hákon Kristóferss.,
 Jörundur Brynjólfss.,
 Ólafur Briem.

Benedikt Sveinsson var fjarverandi.

Frv. vísað til 2. umr. með 14:11 atkv. að viðhöfðu nafnakalli sökum óljósrar atkvgr., og sögðu

ja:
 Jörundur Brynjólfss., Magnús Guðmundss.
 Magnús Pjetursson, Matthías Ólafsson,
 Pjetur Ottesen, Pjetur Jónsson,
 Pjetur Þórðarson, Sigurður Sigurðsson,
 Skúli Thoroddsen, Þorleifur Jónsson,
 Stefán Stefánsson, Björn Stefánsson,
 Sveinn Ólafsson, Einar Árnason,
 Þorsteinn Jónsson, Einar Jónsson,
 Þórarinn Jónsson, Gísli Sveinsson,
 Bjarni Jónsson, Jón Jónsson,
 Björn Kristjánsson, Ólafur Briem.
 Einar Arnórsson,
 Hákon Kristóferss.,
 Jón Magnússon.

Frv. vísað til allsherjarnefndar (sjá A. bls. 191) með 15 hlj. atkv.

Nefndarálit um frv. kom aldrei fram.
 Frv. var aldrei tekið til 2. umr., og varð því

óútrætt.

lóðarinnar í Bolungarvík í Hólshreppi í Norður-Ísafjarðarsýslu (A. 47).

Á 14. fundi í Nd., fimtudaginn 4. jan., var frv. tekið til 1. u m r. (A. 47).

Flutam. (Skúli Thoroddsen):
 Jeg hefi engu að bæta við það, sem tekið er fram í ástæðunum fyrir frv.

Jeg álit þess ekki vera þörf, að mál-ið sje lagt fyrir nefnd. Það er því ósk min, að það fái að ganga umræðulaust og nefndarlaust gegnum þessa hv. deild.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. í e. hlj.

Á 16. fundi í Nd., laugardaginn 6. janúar, var frv. tekið til 2. u m r. (A. 47).
 Enginn tók til máls.

ATKVGR.

1. og 2. gr. samþ. í e. hlj.
 Fyrirsögn frv. samþ. án atkvgr.
 Frv. vísað til 3. umr. í e. hlj.

Á 17. fundi í Nd., mánudaginn 8. jan., var frv. tekið til 3. u m r. (A. 47).
 Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Frv. samþ. í e. hlj. og afgreitt til Ed. (A. 105).

8. Verslunarlóð Bolungarvíkur.

Á 12. fundi í Nd., þriðjudaginn 2. janúar, var útbýtt

Frv. til laga um takmörk verslunar-

9. Lýsismat.

Á 17. fundi í Nd., mánudaginn 8. jan., var útbýtt

Frv. til laga um lýsismat (A. 78).

A 18. fundi í Nd., þriðjudaginn 9. jan., var frv. tekið til 1. umr. (A. 78).

Of skamt var liðið frá útbýtingu frv. Forseti leitaði leyfis til afbrigða frá þingsköpum, og voru þau leyfð og samþ. í e. hlj.

Flutnm. (Sveinn Ólafsson): Væntanlega þarf ekki langa framsögu í þessu máli. Þetta frv. gjörir engum mein, en getur haft nokkura þýðingu, eins og nú stendur á. Frv. er komið fram fyrir beiðni lýsis-sala. Í ástæðum fyrir frv. er gjörð grein fyrir, hvers vegna það er komið fram. Það hefir reynst ókleift, að selja útlendum heildkaupmönnum lýsi á skips-fjöl, og hefir það spilt mjög fyrir lýsis-söllum, og það hefir verið undir samningum komið í hvert skifti, hvaða verð lýsissalar hafa fengið fyrir vöruna.

Vjer höfum ekki viljað lögskipa mat á lýsi, eins og t. d. hefir verið gjört um fisk og ull. Það hefir sem sje sýnt sig um ullarmatið, sjerstaklega síðastliðið ár, að það gæti haft í för með sjer skaða fyrir framleiðendurna. Vildum vjer því ekki lögskipa mat þetta, heldur lögleyfa það; gefa mönnum kost á að fá það, ef þeir vildu. Það mætti færa fram móti frv., að það

hefir í för með sjer nokkur útgjöld fyrir landssjóð, sem hann getur ekki bætt sjer, nema með útflutningsgjaldi af lýsi. En það má taka fram, að landssjóður hefir sem stendur talsverðar tekjur af lýsi í verðhækkunartollinum. Útgjöldin eru að eins til áhalda þeirra, er þurfa til rannsóknar og merkingar. Áhöld þessi munu ekki dýr. Það þarf að eins litla handdælu. Held jeg því, að þetta frv. hafi ekki í för með sjer nokkur veruleg útgjöld, eða aðra annmarka, er geta tafið fyrir því. Samt tel jeg rjettara að visa því til sjávarútvegsnefndar. Fleira sje jeg ekki ástæðu til að taka fram um frv. og vona, að því verði vel tekið.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. í e. hlj.

Frv. vísað til sjávarútvegsnefndar (sjá A. bls. 191) í e. hlj.

Nefndarálit um frv. kom aldrei fram. Frv. var aldrei tekið til 2. umr., og varð því

óútrætt.

D.

Þingsályktanir.

I.

Afgreiddar til landsstjórnarinnar.

1. Lánsstofnun fyrir landbúnaðinn.

Á 5. fundi í Nd., laugardaginn 23. desember, var útbýtt

Till. til þingsályktunar um lánsstofnun fyrir landbúnaðinn (A. 17).

Á 6. fundi í Nd., miðvikudaginn 27. desember, var till. tekin fyrir hverni g r æ ð a skuli (A. 17).

Eftir uppástungu forseta var samþ. ein umræða.

Á 14. fundi í Nd., fimtudaginn 4. jan., var till. tekin til einnar umr. (A. 17, 53).

Flutnm. (Sigurður Sigurðsson):

Landbúnaður og sjávarútvegur hafa verið frá öndverðu aðalatvinnuvegir landsmanna, og eru það enn. En töluvert ólíkt er þessum atvinnuvegum háttað að ýmsu leyti. Talið er, að sjávarútvegur gefi fljótan og mikinn arð þá er vel

gengur. Af landbúnaði er þar á móti jafnan seintekinn gróði, en hann er hins vegar tryggur atvinnuvegur, ef hann er stundaður með forsjá og hyggindum, og í skjóli landbúnaðarins hefir þrífist og dafnað allt það besta, sem þjóðin á, og hefir átt í förum sínum. Landbúnaðurinn er því hvorttveggja í senn, skjólgarður og vermireitur íslensks sjálfstæðis.

Á síðustu árum hefir sjávarútvegurinn tekið risaframförum, sjerstaklega síðan að botnvörpuveiðaútgjörðin hófst. Á sama tíma hafa að vísu orðið nokkrar framfarir í landbúnaði, en ekki í neinum samjöfnuði við það, sem á sjer stað um sjávarútveginn. Nú er svo komið, að sjávarútvegurinn er farinn að keppa við landbúnaðinn, bæði um vinnukraft og fleira, og virðist hafa nú sem stendur yfirhöndina. En slík samkeppni er hættuleg landbúnaðinum og getur leitt til þess, að sá atvinnuvegur bíði stórkostlegan hnekki. En illa væri

það farið, ef landbúnaðurinn lyti þar lengi í lægra haldi. Af því mundi leiða þjóðartjón og þjóðernisglötun. En við skulum vona, að ekki komi til þess.

Hvað er nú það, sem lyft hefir undir sjávarútveginn og hjálpað honum áfram? Svarið hlýtur að verða: Greiður aðgangur að lánum með góðum kjörum, samfara dugnaði.

Orsökina er sú, að bankarnir virðast einlægt hafa verið hlyntari kaupstöðum og sjávarútvegi en bændum og landbúnaði. Hver sem hefir byggt húskofa í kaupstað, óvandaðan timburhjall, hefir fengið lán til þess umtölulítið, fyrst víxillán, og síðan lán út á húsið. En sveitamönnum, sem hafa þurft að fá lán til að kaupa jörð sína, eða byggja á henni hefir oft, annaðhvort verið synjað um lán eða veitt það með eftirtölum. Það má næstum því segja, að það andi kulda frá bönkunum til landbúnaðarins, að bankarnir hafi dregið fólkið til kaupstaðanna með of greiðum aðgangi að lánum til húsabygginga, og þar með stuðlað að hinum skjóta og eðlilega vexti bæjanna, sem orðið hefir landbúnaðinum til hálfgjörðs niðurdreps. Bankarnir hafa því verið fram að þessu meira fyrir kaupstaðina og sjávarútveginn heldur en fyrir landbúnaðinn. Um það held jeg að allir geti verið sammála, og jeg býst við að sama haldið í framtíðinni. Þetta er í sjálfu sjer ekki óeðlilegt, með því fyrirkomulagi, sem er á bönkunum. Þeir eru víxlabankar að mestu leyti, og vilja ekki festa fje sitt til langs tíma. Þess vegna er það líka svo, að mjer vitanlega hafa bankarnir lítið gjört að því, eða jafnvel ekkert, að lána fje til jarðabóta eða jarðræktar. Mjer hefir að visu verið sagt, að Landsbankinn hafi gefið kost á láni til stór-jarðræktarfyrirtækis hjer á landi með góðum kjörum, og sje það

svo, er það lofsverð undantekning frá aðalreglunni.

Sú stofnun, sem lánað hefir til jarðabóta fram að þessu, er Ræktunarsjóður Íslands. Hann lánað fje til allskonar jarðræktar og jarðabóta með góðum kjörum. Lánin veitast tíðast til 20 ára, og afborgunarlaus fyrstu 4 árin.

Landbúnaðinum gagna ekki lán til skams tíma. Lán til jarðabóta þurfa að vera veitt til langs tíma, helst til 20-30 ára, eftir því hver jarðabótin er.

Þótt nú Ræktunarsjóðurinn hafi hjálpað mörgum til þess, að koma í framkvæmd ýmsum jarðabótafyrirtækjum, þá er nú svo komið, að hann megnar ekki að fullnægja kröfum landsmanna í þessu efni. Sjóðurinn hefir nú starfað í nærfelt 15 ár, og á þessum tíma, eða frá 1902 til 1916, hefir hann lánað 316426 kr. alls. En á sama tíma hafa verið lánaðar til skipakaupa, stærri og minni, svo miljónum skiftir.

Tillaga mín á þingskjali 17 miðar að því, að reynt verði að bæta úr þessu misrjetti. Hún fer fram á það, að stjórninni verði falið að búa undir og leggja fyrir næsta þing frv. til laga um lánsstofnun, er eingöngu veiti hentug lán til ræktunarfyrirtækja og jarðabóta.

Með hvaða hætti komið yrði upp slíkri lánsstofnun eða jarðabótabanka, skal jeg ekki fara mörgum orðum um. Jeg er ekki heldur bankafróður maður, og get því fátt um þá hlið málsins sagt. Hins vil jeg geta, að sumum hefir dottið í hug, að sem grundvöll fyrir slíkri lánsstofnun mætti nota Ræktunarsjóðinn og kirkjujarðasjóðinn, sem myndast af andvirði seldra kirkjujarða, og sýnist það sanngjarnt, að því fje sje varið til þess að hlynna að landbúnaðinum. En sem sagt, jeg er ekki bankafróður og skal ekki koma með neinar tillögur um, hvernig sje heppilegast að

koma þessu í framkvæmd. Jeg legg það í hendur hinnar nýju stjórnar að finna ráð til þess. Jeg skal að eins geta þess, að sumir vilja, að tekið sje lán til að koma upp jarðabótabankanum, og enn aðrir telja heppilegast, að koma á fót lánsfjelögum með svipuðu fyrirkomulagi og tíðkast meðal bænda í Danmörku. En hvað af þessu sje hyggilegast, verður stjórnin að dæma um, eða finna einhverjar nýjar leiðir, og hygg jeg, að henni sje trúandi til þess, þar sem hana skipa þessir þrír menn, lögfræðingur, bankastjóri og bóndi. Að minsta kosti ætti bóndanum að vera kunnugt hvar það er, sem skórinn kreppir mest að.

Hvað viðvikur brtt. á þgskj. 53 frá háttv. þm. V.-Sk. (G. Sv.), þá skal og taka það fram, að hún er að efni til samhlj. minni aðaltillögu. Að eins er hún betur sniðin að forminu til, og mun jeg því fylgja henni, er til atkvæða kemur. Annars skal jeg ekki orðlengja þetta frekar. Jeg vona að till. verði samþykkt, því að öllum hlýtur að vera það ljóst, að þörfin á slíkri stofnun er mjög æðkallandi. Og eigi landbúnaðurinn að taka nokkrum framförum, þá er nauðsynlegt, að hann eigi kost á lánum til jarðræktarfyrrtækja með aðgengilegum kjörum. En aðgengileg eru kjörin að eins ef lánin eru veitt til langs tíma, afborgunarskilmálar góðir, og vextirnir lágir.

Gísli Sveinsson: Það er ekki mikið, sem jeg hefi að segja um þetta mál nú, allra sist þar sem háttv. flutnm. till. (S. S.) felst á brtt. mína, og jeg get látið mjer nægja að þessu sinni, að vísa til orða hans. Það er rjett hjá honum, að tillögurnar eru samskonar að efninu til, en hans tillaga er svo orðuð, að jeg tel hæpið, að landsstjórnin mundi fara eftir henni. Hún verður nefnilega ekki

skilin á annan veg en þann, að landsstjórninni sje skipað að koma með svo vaxið frv. og leggja það fyrir þingið, hvört sem hún telur það heppilegt eða ekki, og hvernig sem hún litur á málið; þessu vildi jeg breyta. Jeg býst við að tillaga mín verði samþykkt, því jeg hygg, að öllum háttv. þingdeildarmönnum sje það ljóst, að þörfin á slíkri lánsstofnun er mikil. Tel jeg svo óþarft, að fara um þetta mál fleiri orðum.

Stefán Stefánsson: Jeg stend einungis upp til þess að mæla með því, að brtt. háttv. þm. V.-Sk. (G. Sv.) verði samþykkt, því hana tel jeg mun heppilegar orðaða en aðaltillöguna. Jeg teldi það mjög æskilegt, ef unt væri að koma upp slíkri lánsstofnun sem þessari, en því miður sýnast mjer horfurnar á því allerfiðlegar, eins og nú stendur.

Háttv. flutnm. aðaltill. (S. S.) benti á það, hve landbúnaðinn vantaði tilfinnanalega peninga til eðlilegrar framþróunar, og er seint ofsögum af því sagt, en hann kom ekki fram með neinar verulegar bendingar um það, hvernig ætti að fara að því, að koma upp peningastofnum, sem bætti úr þörfinni og yrði bændum til hvatningar, enda mjög mikið vafamál hverjar leiðir til þess eru heppilegastar. Því að það er rjett, sem háttv. flutnm. (S. S.) tók fram, að lánin þurfa að vera veitt til langs tíma með góðum kjörum, lágu vöxtum.

Það sem mjer hefir dottið í hug að hreyfa í þessa átt er það, að auk Ræktunarsjóðsins, sem er beint ætlaður til lánveitinga fyrir landbúnaðinn, og kirkjujarðasjóðs, sem óneitanlega ætti að vera undir sviplíku fyrirkomulagi, þá legði landssjóður fram árlega um nokkur ár, allverulega fjárupphæð til sjóðmyndunar í þessu augnamiði, og að sá sjóður væri undir sömu stjórn og Ræktunarsjóðurinn, því að með því feng-

ist svo gott heildaryfirlit yfir allar slíkar lánveitingar.

Annars er það fleira en vöntun á lánsfje, sem stendur í vegi fyrir framförum landbúnaðarins; fólksékk, og á ýmsum stöðum erfiðar samgöngur, á sinn þátt í því að bændur geta alls ekki gjört stórstígar jarðabætur, enda kauphæð svo gífurleg nú á síðastliðnu ári, að minsta kosti þar, sem jeg þekki best til, að nokkur efi getur á því leikið, hver ávinningurinn verður að svo afar dýrum jarðabótum, en þetta stafar auðvitað af stöðugri eftirspurn útgjörðarmanna eftir vinnulýðnum.

Skal jeg svo ekki fjölyrða frekar um þetta, en vænti þess að brtt. verði samþykkt.

ATKVGR.

Brtt. 53 samþ. í e. hlj.

Till. svo breytt samþ. í e. hlj.

Fyrirsögnin samþ. án atkvgr.

Till. afgreidd til landsstjórnarinnar sem

ályktun neðri deildar Alþingis.

(Sjá A. 70).

2. Fossar o. fl. í afrjettum.

Á 14. fundi í Nd., fimtudaginn 4. janúar, var útbýtt

Tillögu til þingsályktunar um rjett landssjóðs til fossa o. fl. í afrjettum (A. 63).

Á 16. fundi í Nd., laugardaginn 6. janúar, var till. tekin fyrir hvernig ræða skuli (A. 63).

Eftir uppástungu forseta var ein umræða ákveðin.

Á 17. fundi í Nd., mánudaginn 8. janúar, var till. tekin til einnar umr. (A. 63).

Flutnm. (Gísli Sveinsson): Vjer Íslendingar erum fulltrúa um það, og á sama máli eru útlendingar, sem til þekkja, að hjer felist allmikið af auðæfum í jörðu og á, sem lítt hefir verið gætt og lítt notuð. Af slíkum auðæfum hefir mönnum orðið tíðræddast um þær aflindir, sem felast í fossunum, og það er víst, að þær hafa orðið til þess, að fjöldi manna hefir farið á kreik í því skyni að koma fossunum undir sjerstök yfirráð, ekki að eins innlendra manna, heldur og útlendinga.

Mín skoðun er sú, að það sje eitt af skilyrðunum fyrir sjálfstæði landsins, að varðveitt sje þau auðæfi, sem það hefir að bjóða, því að ef vjer eigum að lifa í landinu, þá þurfum vjer að eiga landið. En jeg skil ekki, að vjer fáum til fulls haldið sjálfstæði voru, ef útlendingar ná yfirráðum yfir þeim efnunum, sem eru afl þeirra hluta, sem gjöra skal, og svo má með rjettu nefna aflindir landsins. Þótt oft sje svo að orði kveðið, að gott sje að veita peningum inn í landið, þá er hitt þó víst, að betra er að hafa óbundnar þær aflindir, sem síðar mega verða oss að notum. Og nú er svo komið, að mikið af aflindum og auðæfum landsins er þegar komið í hendur útlendinga.

Orsök þessarar tillögu er hið æðisgengna kapphlaup, sem geisað hefir eftir þessum auðæfum undanfarin ár, kapphlaup, sem bæði innlendir og útlendir braskarar hafa háð. Á síðastliðnu ári hefir stjórnarráðið lagt fyrir landsverkfræðingana, að gjöra mælingar á fossum landsins, sjerstaklega þeim, sem nothæfir eru. Mælingarnar hafa farið fram, en jafnframt hefir það komið í ljós, eftir þeim skilríkjum, sem feng-

Fossar o. fl. í afrjettum.

ist hafa, að nálega engir fossar eru eftir í eigu Íslendinga, því að þótt innlend fjelög eigi þá að nafninu til, þá eru þeir þó, eða eru að verða, í raun og veru eign útlendinga, næstum allir nýtlegir fossar. Það má segja, að þetta sje að kenna hirðuleysi eða handvömmum þings og stjórnar. Að visu voru sett ákvæði um eignar- og umráðarjett o. fl. á fossum með lögum nr. 55, 22. nóv. 1907. En eftir þeim lögum geta hinir og þessir náð tangarhaldi á fossunum. Þó hefði stjórnin getað notað betur eignarnámsheimild þá, sem felst í 2. kafla nefndra laga, þegar almenningshéill krefst þess til mannvirkja í þarfir landsins eða sveitarfjelaga, eins og þar er að orði kveðið. Raunar er eignarnámið takmarkað við almenningshéill til mannvirkja, sem ef til vill þegar verða að vera ákveðin, þegar lögnám er gjört, en ef þinginu 1907 hefði verið málið ljósara, mundi það hafa orðað ákvæðið rýmra, og raunar hefði sjálfsgagt mátt skýra það svo, að því hefði verið betur framfylgt en raun hefir á orðið.

En það er nokkuð seint að fara nú að tala um eignarnám á fossum, því að einmitt í skjóli tjeðra laga, hafa braskararnir farið sinu fram, og látið greipar sópa, svo að varla eru nokkurir fossar til í sömu eigu og þeir áður voru, þótt menn vildu beita eignarnámsheimildinni. En eitt getum vjer gjört. Vjer getum verndað það, sem enn er ótvíráð eign landsins. Nú er svo komið, hjer á Suðurlandi að minsta kosti, að sýslufjelög og sveitarfjelög eru farin að pranga með fossa í afrjettum eða jafnvel almenn-ingum.

Jeg lít nú svo á, að fossar í afrjettum heyri ekki til afnota afrjettanna og sje því eign landsins. Að því er almenninga snertir, þá er það vist, að þeir

heyra þjóðfjelinu til, þótt einstakar sveitir kunni að hafa þeirra not, sökum þess að þeir liggja nálægt þeim.

Þessi þingsályktunartillaga gengur ekki lengra en það, að græta rjettar landsins, í fyrsta lagi með því að rannsaka, hve langt yfirráðarjettur sýslu- og hrepps-fjelaga náí, og þá hver hann sje að fornu fari, bæði eftir fornum lögbókum og eftir því, sem reynslan vottar. Eftir því sem jeg best veit, þá er engin heimild fyrir öðrum rjettindum sýslu- og hrepps-fjelaga til afrjettanna en þeim, sem alkunn eru, sem sje beit, upprekstri, grasatekju, veiði o. s. frv. En það, sem í jörðu finst, eða aflindir þær, sem í afrjettunum eru, fellur ekki undir þessi rjettindi, og er því þessi yfirráðarjettur sýslu- og hrepps-fjelaganna ekki ótakmarkaður og ekki annar en sá, sem notkun þeirra segir til frá fornu fari.

Mín skoðun er sú, eins og jeg hefi þegar tekið fram, að landssjóður eigi fossa og námur í afrjettum. Til stuðnings þessari skoðun, skal jeg leyfa mjer að skirskota til laga um nýbýli 6. nóv. 1897. Þessi lög heimila að stofna nýbýli eftir vissum reglum í landsvæðum, sem enginn, þ. e. þjóðfjelið á, almenningum og afrjettum. Þetta sýnir, að löggjafinn telur afrjettina eign landsins en ekki þeirra, sem nota þá. Og þótt svo sje að orði kveðið í nefndum lögum, að leyfi hlutaðeigandi sveitarfjelas eða fjelaga þurfi að koma til, þá er það edlilegt vegna þeirra nota, sem sveitarfjelögin hafa af afrjettunum. Þá er og sama leyfi sett sem skilyrði fyrir nýbýli í almenningum, sem vitanlega eru eign þjóðfjelagsins. Þetta ber vott um það, að sveitarfjelögin hafa að eins afnotarjett, en ekki eignarrjett á afrjettunum. Og yfirráðarjettur sveitarfjelaganna getur ekki verið viðtækari en jeg hefi talið. Því virðast mjer

nefnd lög styðja mína skoðun um það, að sýslu- og sveitarfjelög hafi að eins yfirráðarjett yfir afrjettunum.

Í annan stað og einkanlega vil jeg benda á námulögin, nr. 50, 30. júlí 1909. Þar hefir löggjafinn ótvírætt sagt hver eigi þenna rjett. Jeg vil með leyfi hæstv. forseta lesa upp 1. atriði 1. gr. laganna til sönnunar því. Greinin hljóðar svo: »Sjerhverjum skal heimilt samkvæmt ákvæðum þeim, sem hjer fara á eftir, að leita málma og málmblanda í jörðu eða landi, sem er óskift eign landsjóðs eða ljenskirkjujarða, svo og í almenningum, öræfum og afrjettum, sem eigi liggja undir jarðeignir einstakra manna eða sveitarfjelaga, sem metnar eru til dýrleika«. — Hjer kemur það berlega í ljós; að því er snertir námur í afrjettum, að þær eru eign þjóðfjelagsins, líkt og jeg held fram um fossa í afrjettum. Það er auðvitað nokkuð annað, ef afrjettur beint heyrir til tiltekinni jörð einhvers sveitafjelags, því að þá er hann að líkindum genginn frá þeirri jörð. En allir aðrir afrjettir, almenningar og öræfi heyra landinu til eftir lögunum og eftir hlutarins eðli. Sveitarfjelögin hafa ekki annan rjett yfir þeim en yfirráðarjett, rjett til upprekstrar, beitar o. s. frv.

Í öðru lagi er með till. farið fram á, að rifting fari fram á þeim gjörningum, er reynast koma í bág við rjett þjóðfjelagsins eða landssjóðs, og er það ekki nema sjálfsagt.

Sem sagt, til þess að sporna við eða reisa rönd við því, að vjer missum úr höndum vorum eignir landsins, og að þær lendi í þessu braski, sem gengið hefir yfir, er oss ráð að bjarga því, sem bjargað verður, og fyrir því hefi jeg flutt þessa tillögu.

Jeg býst ekki við því, að jeg þurfi að hafa lengri formála fyrir þessari

tillögu. Jeg gjöri ráð fyrir því, að öllum háttv. þm. sje það jafnmikið áhugamál sem mjer, að reistar sje skorður við því, að eignir landsins gangi undan því, svo að ekki verði sagt eftir á, að þingið hafi ekki gjört það, sem í þess valdi stóð, til þess að halda að stjórninni að gjöra það, sem hún getur, til verndar eignum þjóðarinnar.

Forsætisráðh.(Jón Magnússon):

Jeg vil að eins taka það fram, að það er sjálfsagt, ef þessi till. verður samþykkt, og í raun og veru hvort sem er, að stjórnin gæti hagsmuna landsins eftir itrasta megni. Jeg hygg, að það sje orð í tíma talað, þótt jeg búist við að stjórnin hafi jafnan til þessa haft auga fyrir þessu.

En jeg gjöri ráð fyrir því, að ef eitt hvað verulegt á að gjöra í þessu máli, sjerstaklega að því er snertir fyrri lið till., þá þurfi að fara fram rannsókni, sem sjálfsagt mundi kosta eitthvað. Um 2. lið getur vel verið, að engin veruleg niðurstaða fáið, nema með dómi.

Jeg má fullyrða, að stjórnin er fús til þess að siuna þessari till., og vona þá, ef hún verður samþykkt, að ekki verði fundið að því, þótt verja þurfi einhverju fje til þess að koma hehni í framkvæmd.

Bjarni Jónsson: Jeg er háttv. flutnm. (G. Sv.) þakklátur fyrir till., og samdóma hæstv. forsætisráðherra (J. M.), að frá hans hálfu sje till. orð í tíma töluð.

Það hefir jafnan verið mitt áhugamál, að eitthvað það mikilvægasta, sem framkvæmt yrði hjer í landi, væri það, að sporna við því, að landið lenti í höndum útlendinga. Það er því miður satt, að einstaklingum hjer á landi er ekki trúandi fyrir jarðeignum. Menn hafa

Fossar o. fl. í afrjettum.

hjer þá tröllatru á peningum, að menn horfa ekki í að selja þær jarðir, sem foreldri og forfeður þeirra hafa búið á, eyða síðan peningunum og enda með því, að verða þrælar útlendra þjóða. Slik eru forlög þeirrar þjóðar, sem glatar jarðeignum sínum, og hugsar mest um peninga og annað skrað.

Þegar námulögin voru á ferðinni reyndi bæði jeg og aðrir að herða á ákvæðum þeirra; nokkuð varð oss ágengt, en ekki nægilega.

Jeg vil bæta við till. þeirri áskorun til stjórnarinnar, að endurskoða öll lög, sem að þessu lúta, jafnt þótt varði eignir einstaklinga, og athuga kaup, sem fram hafa farið til leppa, og aðaláskorun mín er sú, að stjórnin vildi setja leppalög, til þess að vernda þjóðfjelagið fyrir ókindum þeim, sem leppar eru kallaðir.

Einar Arnórsson: Jeg stend upp í sama tilgangi sem háttv. þm. Dala. (B. J.), að þakka háttv. flutnm. (G. Sv.) fyrir tillöguna. Jeg er algjörlega á sama máli um það, að mikil þörf sje á því að athuga þetta efni sem best. Fyrri liðurinn fer fram á það, að því er mjer skilst, að athuga rjettarákvæði, sem hjer að lúta, og er það nauðsynlegt, því að ábyggilega niðurstöðu fáum vjer ekki ella. En sú rannsókn hlýtur að fela í sjer rannsókn á gildandi allsherjarrjettarákvæðum um það efni. En auk þess hlyti að verða nauðsynlegt, að skygnast aftur í tímann og rannsaka, hvaða ákvæði finnast um þessi efni í fornri löggjöf vorri, því að hin nýrri verða varla til fulls skilin án slíkrar rannsóknar. Þar með mun og eiga að fylgja rannsókn á því, hver einkarjettaryfirráð einstakir menn eða landið hefir yfir hverjum fossi um sig.

Um hitt atriðið, að rannsaka rjett einstaklinga og fjelaga til fossa, er það að

segja, að þegar hafa verið gjörðar ráðstafanir til þessa. Í minni stjórnartíð gjörði jeg ráðstafanir til þess að fá eftirrit úr öllum veðmálabókum úr öllum sýslum landsins um það, hverjir fossar væru seldir, og jeg býst við því, að nú sje þegar mikið af þessum eftirritum komið í stjórnarráðið. Enn fremur voru þá einnig gjörðar ráðstafanir til að fá mælt afl fossanna.

Um síðari lið till. er það að segja, að jeg álit að erfitt verði að framkvæma það, sem þar er farið fram á. Þar er nefnilega gjört ráð fyrir því, að rifting fari fram á öllum samningum, sem sýslur eða hreppar kunna að hafa gjört við einstaka menn eða fjelög, og koma í bág við rjett landssjóðs. Slik rifting mundi varla geta farið fram, nema greiddar væru skaðabætur úr landsjóði í sumum tilfellum.

Annars býst jeg við, að ekki verði neitt gjört, að því er snertir síðari lið till., fyrir næsta þing, og er því alveg óhætt að samþykkja hann.

Flutnm. (Gísli Sveinsson): Jeg get verið þakklátur hæstv. stjórn og háttv. þm. þeim, sem tekið hafa til máls, fyrir góðar undirtektir í þessu máli, enda átti jeg von á þeim.

Háttv. 2. þm. Árn. (E. A.) taldi vafa-samt, að hægt væri að framkvæma þær riftingar, sem getið er um í síðari lið tillögunnar. Eins og tillagan ber með sjer, er farið fram á, að þeim einum samningum verði riftað, sem koma í bág við rjett landssjóðs. Með því er átt við, að ef sýslufjelög eða einstakir hreppar selji fossa, sem með rjettu verða að teljast eign landssjóðs, þá skuli þeim samningum vera riftað. Jeg get ekki skilið, að háttv. þm. (E. A.) geti sjeð nokkur tormeiki á því, að þær riftingar fari fram.

Það er ekki tiltækilegt nú að giska

Fossar o. fl. í afrjettum. — Einkasala á steinolíu.

á, hve mikil útgjöld það hefir í för með sjer ef tillagan yrði samþykkt, því slík ágiskun yrði alt af mikið af handa hófi.

Hvað væntanlegum skaðabótum viðvikur, þá er það sjálfgefið, að þeir eiga þær að greiða, er samið hafa ólöglega, þ. e. sýslu- eða sveitarfjelögin, sem kynnu að hafa selt óleyfilega rjett, er þeim bar ekki.

Jeg vona svo, að tillagan fái að ganga fram, án þess hún verði borin undir nefnd nú á þessu þingi.

Einar Arnórsson: Jeg get vel búist við, að það hafi komið fyrir, að að sýslur eða hreppar hafi selt fossa óleyfilega, en þó að þar hafi verið gengið á rjett landssjóðs, þá getur samt farið svo, að landssjóður þurfi að leggja eitthvað talsvert í kostnað til að fá riftingu komið á. Jeg á þar ekki við það, að landssjóður þurfi að leggja peninga í málskostnað, því að slíkt er svo sem sjálfsagt, en það gæti verið, að eigandi, sá sem keypti af hreppi eða sýslu, hafi lagt eitthvað, ef til vill stórfje, í kostnað og landssjóður þyrfti að borga honum þann halla, sem hann yrði fyrir við riftinguna.

Það var aðallega þetta, sem jeg átti við áðan, þegar jeg mintist á fjárframlög landssjóðs í sambandi við þetta mál.

ATKVGR.

Till. samþ. í e. hlj. og afgreidd til landsstjórnarinnar sem
ályktun neðri deildar Alþingis.
(Sjá A. 109).

3. Einkasala á steinolíu.

Á 14. fundi í Nd., fimtudaginn 4. jan.,
var útbýtt

Till. til þingsályktunar um einkasölu landssjóðs á steinolíu (A. 64).

Á 16. fundi í Nd., laugardaginn 6. janúar, var till. tekin til fyrri umr. (A. 64).

Framsm. (Skúli Thoroddsen):

Það er fjárhagsnefndin, sem hefir leyft sjer að koma fram með þessa till., af því að til hennar var vísað frv. því, sem kom hjer fram í deildinni, um að landsstjórnin tæki að sjer einkasölu á steinolíu.

Fjárhagsnefndin sá sjer ekki fært að mæla með því, að frv. yrði samþykkt á þessu þingi, því að hjer er um stórt, áður óþekt atriði að ræða, og breytingar í þessa átt á fyrirkomulagi verslunarinnar verða ekki gjörðar á einu stuttu aukapingi, með þeim undirbúningi, sem ein nefnd getur veitt því. Áður en vjer stígum svona stórt spor, verðum vjer að fá fulla vissu um, hvort þetta er framkvæmanlegt eða ekki. Nefndin gat ekki fengið neina vissu um það. En því vil jeg lýsa yfir fyrir hennar hönd, að hún er hlýnt málinu, og vonar að það geti komist í framkvæmd sem fyrst, að landið taki að sjer einkasölu á þessari vörutegund, en hún sjer líka, að hjer getur verið við ramman reip að draga.

Nefndin leit svo á, að ekkert tapaðist við það, að fresta þessu máli til næsta þings, því að sjái stjórnin einhverja leið til að koma þessu í framkvæmd, þá getur það orðið jafnsnemma, og gjört er ráð fyrir í frv. háttv. 1. þm. Reykv. (J. B.), en með því ynnist miklu betri tími til undirbúnings en hægt er að veita þessu máli hjer á þessu þingi. Jeg skal svo að síðustu skjóta því til stjórnarinnar, að jeg vona fastlega, að hún taki tillögunni vel, og gjöri alt sem í hennar valdi stendur, til þess að þetta mál komist í framkvæmd á næsta þingi.

Matthías Ólafsson: Jeg skal strax taka það fram, að jeg er tillögunni algjörlega meðmæltur, og að jeg er þakklátur háttv. þm. N.-Ísf. (Sk. Th.) fyrir ágæta líkræðu yfir þessu einkasölufrv. háttv. 1. þm. Reykv. (J. B.).

Það hefir nú komið ljóst fram, að jeg hafði á rjettu að standa um daginn, er jeg talaði um þetta mál, því að háttv. fjárhagsnefnd hefir komist að alveg sömu niðurstöðu, sem jeg hjelt þá fram.

Jeg stóð einkum upp nú til þess að svara háttv. 1. þm. Reykv. (J. B.). Hann tróð á líki mínu, er þetta mál var hjer til umræðu síðast í deildinni, en sem betur fór var jeg ekki dauðari en svo, að jeg er nú risinn upp aftur. Hann bar mjer það á brýn, að jeg talaði á móti betri vitund í þessu máli. Þetta er ungæðisháttur af honum að bregða mönnum um slíkt, þótt þeir geti ekki verið á sama máli sem háttv. þm. Og jeg vil framvegis frábíðja mjer allar slíkar getsakir.

Jeg tala aldrei um nokkurt mál af því, að jeg sje þeim fjandsamlegur af persónulegum ástæðum; ef jeg er á móti þeim og tala móti þeim, þá gjöri jeg það til þess að sýna fram á þá annmarka, sem á þeim eru. Og um þetta mál er það að segja, að jeg vildi sýna fram á, að ókleift væri að koma því fram á þann hátt, sem háttv. þm. (J. B.) hafði hugsað sjer. Og nú hefi jeg dóm háttv. fjárhagsnefndar fyrir því, að jeg hafi haft á rjettu að standa.

Ráðherra Björn Kristjánsson:

Það er ekki í fyrsta skifti að þessu máli er breyft hjer á Alþingi, og það er ekki að ástæðulausu. Því að vjer Íslendingar höfum ekki farið varhluta af því, fremur en aðrar þjóðir, að Standard Oil Company hafi gjört okkur illar búisfjar. Aðrar þjóðir hafa líka stunið

undir þessari sömu byrði, en þó eru það einkum Norðurlönd og Þýskaland, sem verst hafa orðið úti. Þau hafa, eins og við nú erum að gjöra, leitað að leiðum til að ljetta af sjer farginu. Það fyrsta, sem þessar þjóðir hugsuðu sjer að gjöra, var einmitt það, sem vjer erum nú að hugsa um, en það hefir ekki orðið úr því fyrir þessum ríkjum, að koma á hjá sjer einkasölu, af því að þau hafa ekki treyst sjer til þess. Þessi ríki hafa farið aðra leið. Þau hafa búið til keppinaut móti ameríska hringnum. Þjóðverjar mynduðu öflugt fjelag, sem hjelt oliuverðinu niðri.

Af þessum fjelagsskap vorum vjer, þegar stríðið skall á, farnir að njóta góðs. Fiskifjelagið hafði komist í samband við þetta þýska fjelag og fengið þá oliu, sem það keypti hjá því, með-sæmilegu verði, og jeg verð að ætla, að að stríðinu loknu munum vjer geta komist í samband við það aftur.

Það eru þá þessar tvær leiðir, sem um er að tala að vjer getum farið. Annað hvort að landið taki að sjer einkasölu, eða að vjer sköpum einhverja samkepn, sem heldur oliuverðinu niðri. Sú aðferðin, að skapa samkepn, getur verið farin á tvennan hátt. Annað hvort með því, að einstakir menn eða fjelög kaupi heila farma af steinolíu með eða án aðstoðar stjórnarinnar, en stjórn landsins getur látið aðstoð sína í tje á ýmsan hátt. Hún getur t. d. lánað fje til oliukaupanna.

Hin leiðin til að skapa samkepn, er sú, að stjórn landsins kaupi við og við farma af steinolíu og selji hana. Í raun og veru er það alveg sama, hver heldur uppi samkepn, hvort það er stjórnin eða einstakir menn. Aðalatriðið er það, að verðið sje gott.

Jeg vildi einungis benda á þetta, af því að mjer fanst það liggja í ræðu

háttv. framsm. (Sk. Th.), að hann teldi einkasöluna eina möguleikann til að halda verðinu niðri.

Annars er jeg fremur meðmæltur till., því hún er hóglega orðuð, og jeg býst við, að stjórnin taki hana til greina.

Jörundur Brynjólfsson: Jeg get byrjað á því að þakka hv. nefnd fyrir það, að hún hefir þó ekki farið ver með málið en þetta, en samt get jeg ekki þakkað henni fyrir það, sem hún hefir gjört, því að jeg efast um að málinu sje nokkuð betur komið á þennan hátt en þann, sem við flutnm. vildum eða lögðum til.

Jeg skal játa það, að það hefði átt vel við, að stjórnin undirbyggi þetta mál til framkvæmda, en jeg sje ekki, eigi stjórnin að búa þetta mál undir næsta þing, að það sje þá nokkuru bættara, eins og nú standa sakir, því að tíminn er svo naumur, og mörg og mikil önnur verkefni handa stjórninni. Auk þess ber að lita á það, að nú eru þeir tímar, þótt stjórnin gjöri einhverja samninga, þá er alveg óvist hvað þeir standa lengi. Það er ærið hæpið, að stjórnin geti fengið nokkur fjelög til þess, að skuldbinda sig löngu fyrir fram til þess, t. d. að láta í tje ákveðna tunnutölu af olíu, og því síður til þess, að lofa skipum til flutninga fyrir ákveðið gjald. En aðal undirbúningur málsins út á við er einmitt fólginnt í þessu.

Hjer heima er alt hægra um vik. Og þótt fyrirkomulagið á versluninni yrði ekki fyrst í stað sem ákjósanlegast, þá stendur það til bóta, og má slíkt ekki draga úr framkvæmdnm málsins.

Mjer dylst það eigi, að svo framarlega sem landsstjórnin á kost á að geta tekið að sjer olíusöluna, þá muni hún gjöra það, og til næsta þings afla allra þeirra upplýsinga, sem mögulegt

er; því væri ekki sú meining þingsál. till., væri hún næsta tilgangslitil.

Búast má við því, að oliufjelagið panti minna af olíu, þangað til það sjer hver afdrif þetta mál fær hjá stjórninni og þinginu.

Því var hreyft um daginn, þegar mál þetta kom fyrst til umræðu, að ef lands-sjóður tæki að sjer einkasölu á oliunni og frumvarp okkar háttv. þm. N.-Þ. (B. Sv.) yrði þegar að lögum, þá mundi steinoliufjelagið enga olíu panta, og vel gæti farið svo, að landið yrði olíulaust. En geta má þess, að með þessari afgreiðslu þingsins á málinu, fer því mjög fjarri, að landinu sje nú nokkuð betur borgið með olíu. Því vitanlegt er það, að fjelagið getur búist við því, að strax á komanda sumri taki landssjóður að sjer olíusöluna, ef hann getur. Svo þessi hætta er engan veginn útilokuð.

Jeg mun eigi gjöra frekari tilraunir til þess, að koma málinu fram á þessu þingi, og verð eftir atvikum, að sætta mig við það, sem fjárhagsnefndin hefir lagt til.

Jeg þarf ekki að taka það fram, að þjóðinni er þetta fullkomið alvörumál, og væntir þess af þinginu, að það gjöri sitt ítrasta til að koma því í betra horf. Það hefir sýnt sig á liðnum árum, að olíuverslunin hefir verið rekin svo, að þjóðin hefir haft af fjárhagslegan hnekki. Og á meðan byrlegar bljes en nú, og tímarnir voru betri, hefir fjelagið sjálft óbeinlínis játað þetta, játað, að það hafi selt með of háu verði, hvað þá nú þegar tímarnir eru slíkir, að þeir gjöra alla samkepnir litt mögulega. Greinilega kom þetta líka í ljós, þegar Fiskifjelagið gjörði steinolíukaup sín, sem af skiljanlegum ástæðum gátu ekki orðið nema litil, nokkur þúsund fót, en samt lækkaði steinoliufjelagið þá samstundis sína olíu, og hjelt henni niðri um stund. En óðar en olía Fiskifje-

lagsins var þrotin, hækkaði steinolíu-fjelagið verðið gífurlega, um 15 krónur hverja tunnu.

Mjér þótti vænt um að heyra það hjá háttv. framsm. fjárhagsnefndar (Sk. Th.), að endalok málsins hefðu eigi verið undir því komin, að þingtíminn væri svo naumur. Jeg er einn af þeim, sem hefðu kosið, að þingið gæti orðið sem fyrst á enda kljád; en engu síður kann jeg þó illa við, að þotið sje burtu frá óafgreiddum þýðingarmiklum stórmálum, er þinginu berast og enga bið þola. Og þótt jeg vilji hafa stutt þing, lít jeg svo á, að þingmönnum beri að gæta hagsmuna þjóðar sinnar í öðru eins stórmáli og þessu, þó að til þess gangi nokkur tími.

Háttv. framsm. fjárhagsnefndar (Sk. Th.) gat þess, að mál þetta væri að nokkuru leyti óþekt. Það er nú svo. Rannsókn hefir þó verið gjörð á málinu fyrir nokkurum árum, og hún sýnir að hjer er ræða um mikilsvert nauðsynjamál fyrir þjóðina. Um það að ræða, að fá þjóðinni góðrar og ódýrrar vöru, og landssjóði stórfjár. Því siórfje má telja 100—200 þús. krónur, sem landssjóður mundi vinna, og auk þess mundu einstaklingarnir fá vöruna ódýrari.

Háttv. framsögum. (Sk. Th.) drap á það áðan, að landssjóður mundi ef til vill tapa á versluninni. Það þori jeg að fullyrða að verður ekki. Jeg hygg, að fjárhagsnefndin geti alls ekki sýnt fram á, að svo mundi verða.

Háttv. þm. V.-Ísf. (M. Ó.) drap á, að ekki væri nægur tími til að afgreiða málið, og þyrfti það lengri undirbúning, og að jafnvel með þessum stutta undirbúningi ynnist þó nokkuð fyrir málið. Þetta sannar ekkert. Jeg gæti líka slegið fram hinu gagnstæða, jafnvel með meiri rökum, að eins líklegt væri, að ekkert ynnist fyrir málið með þessum undirbúningi einum saman, en vona hins

vegar, að ekkert saki þó málið biði. Honum þótti jeg hafa farið fullhörðum orðum ræður sínar áður. Má vel vera. En eftir því sem hann talaði, skildist mjér ekki, að hann óskaði málinu fljótrar afgreiðslu hjá þinginu. Og ekki get jeg heldur verið honum samdóma um það, að það sje ungæðisháttur að láta í ljós vanþóknun sína á því, að lagðar sje óþarfa snörur á leið góðra mála. Má engu síður víta of mikið afturhald og þröngsýni, og á það síst meiri rjett á sjer.

Mjér þykir vænt um undirtektir stjórnarinnar í máli þessu, og að hún hefir áhuga fyrir því. Telur hún leiðirnar tvær, einkasölu og samkepní. Jeg, fyrir mitt leyti, held mjér við eina leið, einkasöluna. Með því móti, að landssjóður hafi einn alla steinolíusölu, á hann auðveldara með að útvega góða og ódýra vöru, veita landsmönnum hagræði og gróða, og fá sjálfum sjer tekna.

Tel jeg því, að einkasala sje eina leiðin.

ATKVGR.

Till. vísað til síðari umr. í e. hlj.

Á 17. fundi í Nd., mánudaginn 8. janúar, var tillagan tekin til síðari umr. (A. 64).

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Till. samp. í e. hlj. og afgreidd til landsstjórnarinnar sem
ályktun neðri deildar Alþingis.
(Sjá A. 113)

4. Rannsókn á hafnarstöðum.

Á 6. fundi í Nd., miðvikudaginn 27. desember, var útbýtt

Till. til Þingsályktunar um rannsókn á hafnarstað fyrir smáskip og vjelbáta á svæðinu frá Berufirði til Skinneyjarhöfða (A. 20).

Á 7. fundi í Nd., fimtudaginn 28. desember, var till. tekin fyrir hvernig ræða skuli (A. 20, 25).

Eftir tillögu forseta var ein umræða ákveðin.

Á 10. fundi í Nd., föstudaginn 29. desember, var till. tekin til e i n n a r u m r. (A. 20, 25, 34).

Framsm. (Sveinn Ólafsson): Það er sjávarútvegsnefndin, sem ber fram tillögu þessa eftir ósk minni, til að gefa málinu meiri áherslu og betri byr. Í texta till. er það tekið fram, að hún sje komin fram í samræmi við þingsályktunartill. 1915. En sú till. var alment orðuð, og laut að rannsóknnum hvervetna á landinu. Hefir enn ekkert verið gjört til framkvæmda í því efni, eða ekki er mjer kunnugt um að svo sje. Mjer hefir verið skýrt frá því, að stjórnin hafi fengið fyrirheit um hæfan mann til rannsóknanna frá norsku fjelagi hafnarverkfræðinga. Ekkert hefir þó enn úr framkvæmdum orðið, og mætti eftir atvikum vel við una, ef rannsóknir fengjust á sumri komanda. En nú stendur sjerstaklega á, með svæði það, sem til er tekið í þessari till., og af því að jeg býst ekki við, að hv. deild hafi gjört sjer ljóst, hvers vegna sá hluti landsins eigi að ganga fyrir, þá vil jeg fara nokkrum orðum um það, sem með því mæilir.

Austfirðingar geta að eins stundað fiskveiðar á sumrum. Með þeim

veiðitækjum, sem þeir hafa, er þeim ófært að liggja úti, bátarnir of litlir, og er því alt miðað við daglega sókn úr landi.

Á sviðinu frá Langanesi til Berufjarðar munu vera um 100 mótorbátar, sem fiskveiði stunda, og flestir 4—8 smálestir að stærð. Vertið nær venjulega þar frá miðjum maí til októberloka. Á síðastliðnu ári mishepnaðist hún, svo að margir menn hafa skaðast á útgjörð sinni.

Kunnugir menn fullyrða, að 3—4 vikna úthald hjer við suðurströndina á vetrarvertið jafngildi 3—4 mánuðum við austurland, eða með öðrum orðum, öll vertiðin þar ekki arðmeiri en litill hluti vertiðar hjer.

Það skiftir því ekki litlu, að vjelbátarflotinn austfirski geti notað vetrarvertiðina sunnan Austurhorns.

Hjer er ekki um neitt smáræði að tala, og sjest það ljóst af því, að veiðifengur þessara 100 mótorbáta þar, mun vera því sem næst 2 miljónir kr. virði á sumarvertiðinni eystra og ætti því að geta tvöfaldast á mánaðartíma, ef eftiræskt hafnarbót fengist milli Berufjarðar og Skinneyjarhöfða.

Jeg sje ekki ástæðu til að fara fleiri orðum um þetta atriði málsins, sem sje þörfina á höfn; vona að það sje öllum ljóst, að hún er brýn, bæði fyrir Austfirðina og Skafffellinga.

Jeg vil að eins miunnast á það, að tilraunir hafa verið gjörðar um bátfiskiveiðar að vetri til, frá Berufirði og Fáskrúðsfirði. Að vísu hafa enn ekki orðið slys að því, en áhættumikil og djörf sókn er það um hávetur, enda fáir tekid hana upp.

Frá Fáskrúðsfirði eru um 15 milur til fiskimiðanna við Vesturhorn, þar sem austurtakmörk vetrargöngunnar virðast oftast vera, en Stöðvarfjörður og Berufjörður, sem nær liggja fiskimiðunum,

geta eigi talist öruggar hafnir; innsiglingarleið á Berufjörð t. d. tæpast fær nema í hjartviðri að degi til.

Benda má á staði, sem menn hafa helst augastað á til hafna, svo sem Papaós, Hvalneskiók og Hornvík, en þar sem til er ætlast, að lærður hafnarverkfræðingur komi til rannsókna, þá verður hans dómur auðvitað hæstur í þeim sökum. Má vera að Hornafjörður sjálfur sje líka heppilegur staður.

Þá hefir komið fram brtt. við tillögu þessa (þgskj. 25), sem fer fram á það, að bætt verði við Vík í Mýrdal eða Dyrhólaey; ennfremur viðaukatill. (þgskj. 34), sem bæta vill við Þaralátursfirði á Ströndum.

Till. þessar fara allar í sömu átt, og hefi jeg því ekkert móti þeim að mæla; þætti einmitt væmt um, að þeir staðir yrðu líka rannsakaðir, og tek því með ánægju á móti þessum till. Auðvitað mundi það verða landsjóði aukinn kostnaður, en hann er sá, sem skyldan fyrst og fremst hvílir á til fjárframlaga, enda mun hann fá sinn skerf af uppskerunni, ef einhver verður. Frá sjávarútveginum fljóta tekjur hans örast, og munu framvegis fljóta.

Jeg ætla svo ekki að segja fleira um þetta mál að sinni, en vil leyfa mjer, eftir bendingu hæstv. forseta, að mælast til þess, að því verði vísað til fjárhagsnefndar.

Forseti: Jeg vil leyfa mjer að benda háttv. framsm. (Sv. Ó.) á það, að máli þessu, sem þegar hefir gengið í gegn um sjávarútvegsnefnd, verður ekki vísað til fjárhagsnefndar, öðruvísi en svo, að leitað sje álits hennar um það.

Gísli Sveinsson: Jeg ætla að eins að fara nokkrum orðum um brtt. þá, er

jeg hefi borið fram við till. sjávarútvegsnefndar.

Mjer var kunnugt um þingsályktunar-till. frá 1915, sem vitnað er í.

Enda þótt jeg sje fulltrúi þess kjördæmis, sem einna mesta þörf hefir á, að rannsakaðir sje hafnarstaðir, þá ætlaði jeg þó ekki að þessu sinni að koma fram með till. um það. En fyrst sjávarútvegsnefndin hefir riðið á vaðið með till. sinni, þá vildi jeg sist að staðir þeir, sem greindir eru í brtt. minni verði útundan, sem sje Vík og Dyrhólaey. Enda hefir hafnarverkfræðingur litið á þá staði litilsháttar, en rannsókn alla vantar. Vona jeg að ekki verði þessu máli slept, fyr en sem flestir staðir hjer við land hafa verið rannsakaðir.

Annars liggur næst að rannsaka þá staði, sem í Þjóðbraut eru og virðist misráðið að fara fram hjá þeim athugunarlaust, en báðir þessir staðir liggja beint fyrir viðkomu skipa og í leið verkfræðingsins, ef hann á að fara austur með.

Í Vík geta skip komið við í góðu veðri; verða þó að liggja úti á hafi. En það er trú manna, að gjöra megi þar nýta höfn, við svonefndan Bás, með litlum tilkostnaði, og sömuleiðis gott lægi í Dyrhólaey. Það þarf ekki orðum að því að eyða, til hve mikils gagns þetta væri fyrir Skaftfellinga og Rangæinga, og yfirleitt suðurland allt ásamt Vesmannaeyjum, ef staðir þessir yrðu eitthvað lagaðir, enda rekur bráðasta nauðsyn til þess, hvort sem litið er til flutninga eða fiskveiða. Þetta mundi ekki heldur verða neitt miljónaverk. Einkum er það fyrir vjelbáta og smærri skip, sem laga þarf í Vík og með suðurströndinni. Væri það gjört, mundi þeim stöðum borgið. Jeg get lýst ánægju minni yfir því, að sjávarútvegsnefndin hefir tekið svo vel í mál þetta, og vona því, að brtt. min, ásamt aðaltill., verði samþ.

Skúli Thoroddsen: Jeg hefi leyft mjer að bera fram viðaukatill. á þgskj. 34, sem fer fram á það, að rannsókuð verði innsigling og hafnarstæði í Paralátursfirði á Ströndum. Gjörði jeg það eftir tilmælum jarðareiganda. Tilmælum hans fylgja meðmæli frá 7 kunnugum skipstjórum. Skal jeg með leyfi hæstv. forseta lesa upp brjef þeirra. Það er á þessa leið:

• Vjer undirritaðir lýsum hjer með yfir því, að vjer teljum mjög nauðsynlegt, að siglingaleiðin inn á Paralátursfjörð verði mæld hið allra bráðasta, svo og fjörðurinn sjálfur.

Paralátursfjörður er eini fjörðurinn milli Horns og Geirólfsgnúps, sem veitir örugga höfn í öllum áttum, og þeir, sem kunnugir eru, þekkja tvær leiðir öruggar inn á fjörð þenna.

Þar er örugg höfn, þegar inn er komið, og haldbotn ágætur. En hvorttveggja er ómælt, fjörðurinn sjálfur og leiðin inn þangað. Svo að þeim einum getur komið höfn þessi að haldi, sem þar eru kunnugir, en þeir mega heita mjög fáir. En á hinn bóginn getur innsiglingin verið hættuleg ókunnugum, vegna skerja, sem eru úti fyrir fjarðarmynninu.

Úti fyrir Paralátursfirði eru hin bestu sildarmið og þorskveiði mikil, einkum síðari hluta sumars. Er þar þá jafnan mikið af skipum, og gæti þeim oft verið mjög hentugt og jafnvel lífsnauðsyn að leita hafnar í Paralátursfirði, ef skyndilega hvessir af hafi. En eins og áður er sagt, er leiðin ómæld, svo að fjörðurinn getur ekki orðið athvarfsstaður annarra en þau kunnugra manna, nema siglingaleiðin verði mæld.

Í sambandi við þetta mætti taka Alþt. 1916—17. B. III.

fram, að seinni part sumars gengur fiskur afar-grunt út af firði þessum og vikunum þar í kring, en sökum þess, að fáum er innsiglingin kunn á fjörðinn, og engin önnur höfn á þessu umgetna svæði, verða skip, sem stunda fiskveiðar á þessu svæði, að halda sig langt frá landi og fara þess vegna á mis við góðan afla, oft og einatt.

Ísafirði, 18. nóv. 1916.

J. Brynjólfsson Magnús Örnólfsson
(skipstjóri). (skipstjóri).

Eiríkur Einarsson Halldór Sigurðsson
(skipstjóri). (skipstjóri).

Benedikt Jónss. Guðm.P. Guðmundss.
(skipstjóri). (skipstjóri).

Jón Pálsson

(skipstjóri).•

Þetta brjef, sem er frá kunnugum mönnum, er svo ljóst, að óþarfi er miklu við að bæta.

Eins og þar er tekið fram, þá er þetta eina lífhöfnin á þeim slóðum, er í brjefinu getur. Fiskimönnum þar vestra hefir verið staðurinn kunnugur frá ómunatið. Þegar á Sturlungaöld, var Paralátursfjörður þektur sem lífhöfn, enda segir í Sturlungu að „þar sje góð höfn“. En vegna þess, að fjörðurinn hefir ekki verið mældur, er ekki fyrir aðra en ná-kunnuga að komast þangað inn.

Enn fremur er þar þorskur mikill fyrir landi og sildarmið svo góð, að jafnvel eftir venjulegan sildveiðatíma liggur sild þar inni á firðinum þó nokkura hrið. Aðalatriðið er það, að rannsókuð verði innsiglingin á fjörðinn, og svo hafnarstæðið. Jeg er þess fullviss, að það mundi margborga sig.

Jeg er háttv. framsm. (Sv. Ó.) þakklátur fyrir hvað hann tók vel í mál þetta, og vona það nái fram að ganga.

Þorleifur Jónsson: Af því jeg

er kunnugur á þeim stöðum, sem um er að ræða í aðaltill., þá vil jeg leyfa mjer að fara um þetta mál fáeinum orðum.

Hafnir þær eða lendingar, sem um getur verið að ræða samkvæmt tillöggunni, eru Skinneyjarhöfði, Hornafjörður, Hornshöfn, Papaós og Hvalneskrókur. Að líkindum eru álitlegust hafnarstæði í Hornafirði og Papaósi. Í Hornafirði er enda allgód höfn fyrir vjelbáta. Bagar helst straumur í ósnum og aðgrynni að bryggju um fjöru. En í Hornafirði er allrúmgód lega fyrir vjelbáta, og gott hlje þar á legunni.

En þótt allgód vjelbátahöfn sje á Hornafirði, þá væri mjög æskilegt, að geta fengið aðra bátahöfn í »Lónbugtinni«, milli Horns og Hvalness, og líklegt, að þá væri helst um Papaós að ræða. Papaós og Hornafjörður mundu bæta hvor annan nokkuð upp. Í sunnanátt er ilt að lenda í Hornafirði, en þá er Papaós betri; aftur á móti er slæmt að lenda í Papaósi í austanátt, en þá er Hornafjörður góður. En jeg vil leggja áherslu á, að nauðsynlegt sje, að vinda bráðan bug að því, að skoða allar þessar hafnir. Enginn vafi leikur á því, að góð fiskimið eru þarna út undan; þar að auki stutt til þeirra og aflasælt.

Mundi það mjög æskilegt fyrir Austur-Skaftfellinga, og Austfirðinga yfir höfuð, að eiga athvarf fyrir vjelbáta á þessu svæði á vetrarvertíðinni.

Jeg vil geta þess, að í fyrra höfðu 3 vjelbátar frá Eskifirði útihald í Hornafirði. Gæftir voru um þriggja viknaskeið á Góunni, og öfluðu þessir bátar svo vel, að sagt var, að hlutur þeirra væri engu lakari eftir þenna stutta tíma en eftir meðal vertíð, alt sumarið á Austfjörðum, þegar tekið var tillit til þess, að útgjörðarkostnaður, svo sem oliueyðsla o. s. frv., var mjög litill.

Þar var líka haldið úti nokkrum róðra-

bátum, með 6—9 mönnum á bát, og urðu hlutir upp að 300 kr. virði.

Þetta sýnir, að vert er að gjöra eitt-hvað fyrir staði þessa, og nauðsyn að sem fyrst sje rannsakað.

Nú stendur til, að nokkru fleiri vjelbátar komi úr Austfjörðum suður í vetur en voru í fyrra. Hafa að minsta kosti margir sótt um það, en bagar mikið húsnæðisleysi.

Lýk jeg svo máli mínu með því, að taka það fram, að sem kunnugur maður vildi jeg benda á, að hjer er ekki um neitt smávegis atriði að ræða, heldur mál, sem er mjög mikilsvert.

Matthías Ólafsson: Þegar þingsályktunartill. um samskonar efni og þetta var samþ. á þinginu 1915, þá bjóst jeg ekki við, að hægt yrði að hnýta sig aftan í hana með fleiri atriði sama efnis.

Jeg skal lýsa því yfir, að jeg álit alls ekki ofsögum sagt af því, hve mikinn hagnað landið getur haft af því, að hafnir kæmst upp sem víðast. Jeg er þess fullviss, að framleiðslan myndi þá aukast svo að skifti miljónum. Um brtt. á þgskj. 25 get jeg ekki dæmt, hve miklar vonir sje um, að hafnir verði byggðar þar, því jeg er þar með öllu ókunnur, en um Þaralátursfjörð veit jeg, að þar er höfn örugg, en innsigling aftur á móti mjög vandrötuð. En hvað sem nú um þetta er, þá tel jeg landinu það vera beinlinis skylt, að láta mæla upp alla þá staði, sem fiskur er líklegur að vera úti fyrir, og sem tilmæli koma um, að mældir verði.

Úr því að jeg stóð upp, þá vildi jeg nota tækifærið til þess, að minna hina nýju stjórn á, að samþ. var hjer í fyrra þingsál. um að láta rannsaka hafnarstæði í Þorlákshöfn. Hæstv. ráðherra (E. A.) hefir tjáð mjer, að hann hafi beðið norskt verkfræðingafjelag að

annast framkvæmdir á því verki, en hvers vegna það hefir dregist úr hömlu, veit jeg ekki. Jeg hefi átt tal um þetta við Kirk hafnarverkfræðing hjer, og telur hann víst, að byggja megi höfn í Þorlákshöfn, þótt ekki sje hann viss um, að áætlun hr. Jóns Ísleifssonar verkfræðings sje nógu há. Annars veit jeg úr öðrum stað, að líkindi eru til, að etazráð Monberg muni vilja gjöra samninga um þá hafnarbyggingu, einkum ef það má dragast þangað til Reykjavíkurhöfnin væri búin, og það hygg jeg að varla geti komið til mála, að höfnin verði bygd meðan ófriðurinn stendur yfir, því nú er alt efni svo dýrt, bæði járn og cement, en af því hvortveggja þarf mikið.

Eitt vildi jeg enn taka fram í þessu sambandi, og það er það, að ef vjer viljum verða framfarapjóð, þá verðum vjer að taka stórlán á næstunni og byggja fyrir það hafnir viðsvegar um landið. Jeg veit það fyrir víst, að fáir peningar muni gefa betri vöxtu en þeir, sem lagðir yrðu í slík fyrirtæki.

ATKVGR.

Brtt. 25 samp. í e. hlj.

— 34 samp. í e. hlj.

Tillagan svo breytt samp. í e. hlj. og vísað til síðari umræðu.

Á 13. fundi í Nd., miðvikudaginn 3. janúar, var tillagan tekin til síðari umr. (A. 48).

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Tillagan samþykkt í e. hlj. og afgreidd til Ed.

(A. 59).

5. Útflutningur sauðakjöts.

Á 18. fundi í Nd., þriðjudaginn 9. janúar, var útbýtt

Till. til þingsályktunar um framlengingu á útflutningsleyfi fyrir íslenskt sauðakjöt (A. 101).

Á 19. fundi í Nd., miðvikudaginn 10. janúar, var till. tekin fyrir hvernig ræða skuli (A. 101).

Eftir tillögu forseta var ein umræða ákveðin.

Á 21. fundi í Nd., fimtudaginn 11. janúar, var till. tekin til einnar umr. (A. 101).

Flutnm. (Sveinn Ólafsson):

Jeg sje ekki ástæðu til að tala mikið um þetta mál, sem liggur svo ljóst fyrir öllum. Tilmæli hafa borist hingað til þingsins um þetta mál, og telja víst allir sjálfsagt, að verða við þeim. Hjer og þar um landið liggur mikið kjöt, sem ekki hefir komist út, og veldur víst strand Goðafoss því mest.

Annað hefi jeg ekki um málið að segja.

ATKVGR.

Till. samp. í e. hlj. og afgreidd til landsstjórnarinnar sem

ályktun neðri deildar Alþingis.

(Sjá A. 146).

6. Flóabátar.

Á 13. fundi í Nd., miðvikudaginn 3. janúar, var útbýtt

Till. til þingsályktunar um styrk og lán til flóabáta (A. 56).

Á 15. fundi í Nd., föstudaginn 5. janúar, var till. tekin til fyrri umr. (A, 56, n. 57.)

Framsm. (Þorsteinn Jónsson): Orsökkin til þess, að þessi till. er fram komin, er sú, að samgöngumálanefndin leit svo á, að hún gæti ekki gengið frá starfi sínu, án þess að bæta á þann hátt, sem henni væri unt, úr brýnustu nauðsyn á samgöngunum. Hún taldi, að strandferðir með einungis einu skipi mundu verða ófullnægjandi.

Vjer leituðum álits stjórnar Eimskipafjelags Íslands um þetta mál, og ljét hún það í ljós við oss, að hún teldi mesta þörf á að bæta samgöngurnar um Húnaflóa og Austfirði. Auðvitað er það, að flutningaþörfin er eins mikil annarsstaðar á landinu, en þar eru líka komnir flóabátar áður, eins og til dæmis hjer á Faxaflóa og Breiðafjörð.

Nefndinni var það ljóst, að flutningaþörfin var mjög mikil á Húnaflóa, bæði milli hafna á Húnaflóa og eins milli Húnaflóa og Ísafjarðar. Og einkum mun þörfin aukast nú á næstu árum, því nú eru að rísa upp miklar sildarstöðvar vestan megin flóans, á Ströndum.

Vjer gjörðum ráð fyrir því fyrst, að báturinn gengi að eins um flóann og til Ísafjarðar, en síðar höfum vjer komið oss saman um, að hann skuli einnig ganga til Skagafjarðar, og er það gjört í samráði við hv. 1. þm. Skagf. (M. G.). Auðvitað er það bundið því skilyrði, að hjerastjórn Skagfirðinga taki þátt í kostnaðinum við kaup bátsins og rekstur. Vjer hugsuðum oss einnig, að hefði báturinn ekki nægan flutning milli þeirra hafna, sem honum væri sjerstaklega ætlað að fara á, þá væri hægt að senda hann til Akureyrar og Reykjavíkur stöku sinnum, en nefndin telur litlar líkur til, að það geti komið fyrir.

Nefndin hugsaði sjer, að heppilegast mundi vera, að fá bátinn leigðan, en hún telur litlar líkur til, að það takist.

Hvað Austfjarðabátnum viðvikur, þá skal jeg taka það fram, að flutningaþörfin eystra er mjög mikil. Einkum er það á svæðinu milli Seyðisfjarðar og Fáskrúðsfjarðar, því þar má heita að alt sumarið sje þörf á daglegum samgöngum. En líka er mjög mikil þörf á bættum samgöngum á svæðinu fyrir sunnan Fáskrúðsfjörð og eins fyrir norðan Seyðisfjörð. Á báðum þeim svæðum eru mjög fiskisælar veiðistöðvar. Ef vel væri, þá þyrfti þrjá flóabáta eða fjarðabáta við Austfirði. Einn á svæðinu sunnan við Fáskrúðsfjörð; annan frá Fáskrúðsfirði til Seyðisfjarðar, og þriðja fyrir norðan Seyðisfjörð. En nefndin leit svo á, að ekki kæmi til mála, að bæta úr nema allra brýnustu þörfinni, því eins og allir vita, eru tímarnir mjög örðugir.

Jeg býst við að heyra þau mótmæli frá sumum, að þetta fyrirkomulag um flóabáta komi í bág við fyrirhugað fyrirkomulag um tvö strandferðaskip. En nefndin litur svo á, að þótt strandferðaskipin verði tvö, þá sje engin hætt á, að bátarnir hafi ekki nóg að starfa, því eins og öllum er kunnugt, þá eykst flutningaþörfin nú mjög ár frá ári.

Jeg vil að lokum taka það fram, að jeg tel sjálfsagt, að þingið veiti styrk til að gjöra út þessa báta.

Einar Arnórsson: Jeg vildi að eins leyfa mjer, að spyrja háttv. samgöngumálanefnd, hvort hún hafi ekki tekið til athugunar bættar samgöngur við Eyrarbakka, Stokkseyri og Vestmannaeyjar. Hafi hún gjört það, þá er jeg henni þakklátur fyrir það, en hafi hún ekki gjört það, þá óska jeg að hún gjöri það.

Þá vildi jeg taka það fram, að mjer finst, að það þyrfti að ákveða nánar í

nefndarálitinu, hvernig háttað yrði ábyrgð fyrir lánunum til bátanna. Jeg gjöri ráð fyrir því, að lánin verði veitt gegn ábyrgð hlutaðeigandi sýslufjelaga, en þá væri betra að nefndin tæki það fram berum orðum, svo að stjórnin þyrfti ekki að ganga í neinar grafgötur um tryggingu fyrir lánunum.

Framsm. (Þorsteinn Jónsson):

Þessari athugasemd háttv. 2. þm. Árn. (E. A.) er því að svara, sem jeg hefi áður tekið fram, að nefndin leitaði álits Eimskipafélagsstjórnarinnar um það, hvar hún álitu þörfina vera mesta, og hún benti ekki á þessa staði. Sömu-leiðis skal jeg geta þess, að Ingólfur hefir stöku sinnum verið látinn fara austur, en mjer er sagt, að þær ferðir hafi borgað sig illa. Annars skal jeg taka það fram, að nefndin er fús til að taka þetta atriði til frekari athugunar.

Um hitt atriðið, ábyrgð hjeradanna, er það að segja, að nefndin áleit sjálf-sagt, að hlutaðeigandi hjeruð ábyrgðust lánin.

ATKVGR.

Till. samþ. í e. hlj.

Fyrirsögnin samþ. án atkvgr.

Till. vísað til síðari umr. í e. hlj.

Á 17. fundi í Nd., mánudaginn 8. jan., var till. tekin til síðari umr. (A. 56, 95, 96).

Brtt. á þgskj. 95 og 96 of seint fram komnar. Afbrigði frá þingsköpunum um þær voru leyfð og samþykkt.

Framsm. (Þorsteinn Jónsson):

Brtt. 95 hefir komið fram af þeirri ástæðu, að Vestur-Skaftfellingar hafa sent beiðni um, að fá hækkaðan styrk til bátaferða meðfram ströndum þar.

Eins og menn vita, eru aðflutningar slæmir þar og erfiðir, og slæmar hafnir. Síðasta þing veitti 5000 kr. til mótorbátaferða þar, og nú hafa Skaftfellingar með miklum dugnaði hafið fjár-söfnun til þess að byggja bát, um 50 smálestir að stærð, er þeir hafa í hyggju að láta ganga milli Ingólfshöfða, Víkur, Vestmannaeyja og Stokkseyrar og, jafnvel til Hornafjarðar og Reykjavíkur, ef á liggur.

En hvað snertir till. á þgskj. 96, þá hefir hún ekki legið fyrir nefndinni, og mun hún ekki heldur fallast á hana.

Gísli Sveinsson: Jeg vil þakka háttv. samgöngumálanefnd fyrir undirtektir þær, sem beiðni Vestur-Skaftfellinga hefir fengið. Í raun rjettri eru það ekki þeir einir, sem hjer eiga hlut að máli, heldur mundu líka Austur-Skaftfellingar, Árnesingar og Vestmannaeyingar njóta góðs af, og einnig Rangæingar, og mundi því áætlun báts þessa verða gjörð eftir tillögum frá öllum þessum sýslum, eða í samráði við sýslunefndirnar.

Eins og hinna háttv. nefnd er kunnugt, hafa Skaftfellingar í hyggju að láta allstóran bát, nálega 50 smálesta, er þeir hafa af eigin ramleik komið sjer upp, ganga með ströndum fram, svo að ekki þurfi að hafa allan flutning á skotspónum, eins og áður hefir verið. En úthald slíks báts verður nú miklu dýrara en áður var. Og þar sem styrkbeiðnin líka miðast að nokkuru við upphæð þá, sem þegar er veitt til þessara ferða í gildandi fjárlögum, hefir fjárveitinga-nefnd gefið henni meðmæli sín.

Þjetur Jónsson: Jeg sje að samgöngumálanefndin hefir hugsað ræki-lega um strandferðirnar.

En eftir að jeg hefi athugað till. þær og nefndarálit, sem fyrir liggja, vildi

Flóabátar.

jeg þó gjöra þá fyrirspurn, hvað hugsað hefði verið fyrir þolanlegum samgöngum á norðurlandi, á svæðinu frá Gunnólfsvíkurfjalli til Skagatár.

Getur verið að eitthvað sje fyrir því hugsað, sjerstaklega í ferðaáætlun hins sjerstaka strandferðaskips. En jeg sje ekki, að gjört sje ráð fyrir að neinn sjerstakur bátur gangi á því svæði, nje að þeir bátar, sem nefndin talar um, geti þar að gagni komið. Að visu hafa engar till. komið fram frá þessu svæði, og munu menn þar ekki heldur vera viðbúnir að afla sjer báta.

Jeg vildi því gjarnan fá upplýsingar um það, hvort hin háttv. nefnd hefir tekið svæði þetta til nógu rækilegrar íhugunar.

Magnús Guðmundsson: Ræða háttv. þm. S.-Þ. (P. J.) gefur mjer til efni til að koma með þá fyrirspurn til háttv. frsm. (Þorst. J.), hvort það sje ekki rjett, að hann hafi sagt við fyrri umræðu þessa máls, að Skagfirðingar gætu verið með í kaupum eða leigu á Húnaflóabátum, ef þeir vildu. Ef háttv. framsm. neitar þessu ekki, skoða jeg þetta sem fyrirheit frá nefndinni, er samþykkt sje af hinni háttv. deild, ef engin mótmæli koma fram og Skagfirðingumsje því heimilt, ef þeir vilja, að vera með í kaupum eða leigu Húnaflóabátsins og hafi tiltöluleg umráð yfir honum.

Framsm. (Þorsteinn Jónson): Nefndin hefir reynt að gjöra ráðstafanir til þess, að bæta samgöngurnar eftir megni. En hún gekk jafnframt að því visu, að hún gæti eigi fullnægt samgöngubörfinni til fulls. Hygg jeg, að þann veg sje það um svæðið, sem hv. þm. S.-Þ. (P. J.) gat um, svæðið frá Gunnólfsvík til Eyjafjarðar, að þar sje eigi öllum þörfum fullnægt. En jeg býst við, að enginn geti eftir tillögum

þeim, sem nefndin sá sjer fært að gjöra, talið sjer að öllu leyti fullnægt, hvað samgöngur snertir. Vjer nefndarmenn höfðum einmitt þetta svæði í huga, og töldum það að engu verða ver úti en önnur, ef strandferðaskipið væri látið koma á allar þær hafnir, sem þar er um að ræða. Standa allar þær hafnir, er þar eru, á áætluninni að því er jeg hygg, og tel jeg því, að þolanlega sje fyrir þessu svæði sjeð, þótt skipið komi eigi í hverri ferð á allar hafnirnar. Enn fremur hefir það áður verið tekið fram, að til þess er ætlast, að Austfjarðabáturinn gangi stundum norður fyrir Langanes. Þá veit jeg ekki betur en styrkur sje ætlaður til báts þess, er gengur um Eyjafjörð og fer alt til Húnavíkur. Hann ætti að geta komið á hafnirnar í Suður-Þingeyjarsýslu. Jeg vil láta þess getið, að jeg hygg enga samgöngumálanefnd Alþingis hafa ráðist í meira en þá, sem nú starfar á þessu þingi. Hún vill ráðast í kaup á strandferðaskipi og 2 stórum flóabátum. Jeg býst við því, að hvorki samgöngumálanefndin nje háttv. deild muni sjá sjer fært að ganga lengra en nefndin hefir þegar gjört.

Pjetur Jónsson: Jeg vona, að fyrirætlanir háttv. nefndar um strandferðaskip og innfjarðabáta komist í framkvæmd. En jeg vil taka það fram, að komist það, sem hún hefir fyrirhugað, í framkvæmd, þá er miklu ver sjeð fyrir svæðinu frá Langanesi að Skagatá, heldur en t. d. Austfjörðum og Vestfjörðum og víðar, nema því að eins, að í áætlun strandferðaskipsins verði tekið sjerstakt tillit til þess, að þessi landshluti fer mjög á mis við styrk til fjarðabáta. Styrkurinn, sem veittur er til mótorbátsins á Eyjafirði er litill. Báturinn er auk þess litilfjörlegur mótorbátur, sem tekur 12 tonn,

og getur því litla sem enga þýðingu haft, nema fyrir hafnirnar kringum Eyja-fjörð.

Jeg hefi haft litinn tíma til að athuga tillögur nefndarinnar. Auk þessi gjöri jeg ráð fyrir, að háttv. þm. N.-Þ. (B. Sv.), sem verið hefir veikur, hafi verið helsti fjarverandi, og eigi getað talað svo fyrir hjerad sitt, sem nauðsynlegt hefði verið, því að jeg er hræddur um, að einmitt það verði útundan. Mjer hefir því dottið í hug, að fara þess á leit, að málið verði tekið út af dagskrá, til þess að jeg geti talað og borið mig saman við þingmenn þeirra hjerada, sem hjer eiga hlut að máli, svo sem hv. þm. Ak. (M. K.) sem er í Ed., þingmenn Eyfirðinga og hv. þm. N.-Þ. (B. Sv.), sem ekki er á fundi. Vildi jeg skjóta því til háttv. framsm. (Þorst. J.), hvort hann telur þess nokkurn kost að málinu sje frestað.

Hákon Kristófersson: Út af viðaukatill. á þgskj. 96 vildi jeg segja nokkur viðeigandi orð. Eins og hún ber með sjer, er þar farið fram á alt að 10 þús. kr. fjárveitingu til mótorbátsferða í Vestfjörðum. Eins og menn munu hafa sjed, er hjer að eins að ræða um heimild, ef flutningaþörfin krefur. Mjer er í fersku minni, að 1915 var mikið rætt og ráðgjört um samgöngur, en ekki varð mikið úr sumum þeim blómlegu fyrirætlunum. Nú eru líka gjörðar fagrar áætlanir, en líti maður til liðna tímans, er full ástæða til að vera við því búinn, að eitthvað gæti farið út um þúfur af þeim ráðagjörðum, sem hjer eru á döfinni. Þar við bætist og, að samkvæmt millilandaferðaáætlunum eru helstu viðkomustaðir millilandaskipanna í Reykjavík og á Ísafirði. Á þessum stöðum verður að skipa upp vörum þeim, er fara eiga á aðrar hafnir, sem og til Vesturlands, er liggja milli þessara staða. Sjá þá og allir, hver

þörf er á flutningatækjum til að flytja þessar vörur t. d. frá Ísafirði til annara stöðva á Vestfjörðum. Enn fremur þyrfti slíkur bátur að geta farið þarfaferðir til Reykjavíkur.

Jeg get þvimiðurekki þakkað sem skyldi hv. frsm. (Þorst. J.) fyrir þær góðu undirtektir, sem jeg bæði hefði getað búist við af honum, og mjer finst mál þetta ella eiga heimtingu á. Jeg legg stór-áherslu á, að hjer er einungis að ræða um heimild, ef þörf krefur.

Vænti jeg, að háttv. deild sjái, að viðaukatill. er sæmilega sanngjörn, og leyfi henni fram að ganga, og sömuleiðis vænti jeg, að till. á þgskj. 95 verði samþykkt eins og skylt er.

Matthías Ólafsson: Háttv. þm. Barð. (H. K.) bar undir mig till. sína á þgskj. 96 áður en hún fór í prentsmiðjuna. Hún snertir kjördæmi okkar beggja, og er jeg honum fullkomlega sammála og tel till. sanngjarna. Við erum vel kunnugir, hversu til hagar á Vestfjörðum, og okkur er fullljóst, að hinar fyrirhuguðu ráðstafanir samgöngumálanefndarinnar geta ekki nægt, að því er Vestfirði snertir. Það er hárrjett hjá háttv. þm. (H. K.) að vörur þær, er millilandaskipin eiga að flytja til Vestfjarða, munu verða lagðar upp á Ísafirði. Þá neyðast menn á öðrum hinum mörgu fjörðum og höfnum Vestfjarða að sækja vörurnar þangað, og væri hart, ef þessir menn yrðu að bera allan þann mikla aukakostnað, er af því mundi leiða. Því er ekki nema vorkunn, þótt farið sje fram á, að lands-sjóður veiti nokkurn styrk til þess flutningatækis, er til þess þyrfti að flytja vörurnar hafna á milli.

Við verðum að halda till. þessari fast fram, með því að við erum flestum kunnugri öllum aðstæðum á þessum slóðum. Vona jeg að háttv. þm. sjái,

að á þessu getur orðið full nauðsyn, og því sje sjálfsagt að gjöra ráð fyrir henni.

Þórarinn Jónsson: Þar eð samgöngumálanefndin hefir ekki haft tíma til að taka till. á þgskj. 96 til nauðsynlegrar athugunar, styð jeg till. um að taka málið út af dagskrá.

Frsm. (Þorsteinn Jónsson): Hv. þm. S.-Þ. (P. J.) kvað betur sjeð fyrir Austfjörðum en höfnunum í Þingeyjarsýslu. Hjer er ólíku saman að jafna. Á Austfjörðum er flutningapörfin margfalt meiri en t. d. í Norður-Þingeyjarsýslu. Jeg hefi áður sýnt fram á flutningapörfina á Austfjörðum. Í Norður-Þingeyjarsýslu er strjálbýlt og fiskveiðar og sjávarútvegur litill.

Háttv. þm. Barð. (H. K.) ljet í ljós óánægju sína yfir undirtektum mínum undir styrk til fjarðabáts vestra. Nefndinni þykir sem talsvert mikið hafi verið hugsað fyrir Vestfjörðum. Um Breiðafjarðarbátinn hefi jeg áður talað.

Nefndin hefir enn fremur gjört ráð fyrir því, að Húnaflóabáturinn muni ganga til Ísafjarðar við og við.

Nefndin getur ekki tekið til greina till. háttv. þm. Barð. (H. K.) og háttv. þm. V.-Ísf. (M. Ó.). En hún lítur svo á, að ef svo langt á að fara, að öllum sje fullnægt, sem kröfur þykjast geta gjört, þá virðist best að ónýta þetta, sem hún hefir gjört og er að gjöra, og koma á fullkomnu kerfi, sem engiun hafi neitt við að athuga. En þar eð þetta eru neyðartimar, er ekki hægt að ganga þessa leið. Annars er jeg því fylgjandi, að málið sje tekið út af dagskrá svo að þeir, sem óánægðir eru, geti hugsað sig um og rætt við nefndina, og komi fram sanngjarnar ástæður af þeirra hálfu, mun jeg ekki leggja á móti því, að tekið sje tillit til þeirra.

Hákon Kristófersson: Háttv. framsm. (Þorst. J.) segir, að vel hafi verið sjeð fyrir Vestfjörðum á síðasta þingi með fjárveitingu til flóabáts á Breiðafirði. Jú, viti menn. Eitt þing hefir tekið þá rögg á sig að veita fje til að uppfylla nauðsynlegustu samgöngubarfir þeirra, er við Breiðafjörð búa, og það hefir verið margtalið eftir af háttv. þm. (*Magnús Þjetursson:* Enginn hefir talið það eftir). Jeg vil biðja háttv. þm. að láta vera að taka svona fram í fyrir mjer. Þetta, sem þingið hefir gjört, er sýnilega oflítið. Hjer er ekki farið fram á neitt nema sjálfsögð þörf krefji, t. d. ef hið fyrirhugaða strandferðaskip kæmi ekki. Það, sem einu sinni hefir komið fyrir, getur æ aftur komið fyrir.

Háttv. framsm. (Þorst. J.) skildist, sam jeg væri að vinna að því, að ónýta starf nefndarinnar. (*Þorsteinn Jónsson:* Misskilningur). Heldur vildi jeg taka till. aftur en stuðla að slíku óhappaverki. Jeg fæ ekki skilið, að eigi sje leyfilegt að átelja maklega störf þingnefnda.

Það er líklega rjett, sem háttv. framsm. (Þorst. J.) sagði, að nú eru neyðartimar. Því á þing og stjórn nú að bæta úr þeim þverbrestum, er með sannni má segja, að vitanlega hafi verið á gjörðum þings og stjórnar um þetta mál.

Hefði þingið 1914, í stað þess að vona fávíslega, að heimsstyrjöldin, sem nú stendur yfir, staði að eins í nokkra mánuði, keypt eitthvað af þeim mörgu skipum, er þá stóðu til boða, værum vjer betur settir nú en raun ber vitni um. En þar sem ekki dugar að sakast mikið um orðinn hlut, ber oss öllum að vera samhuga um það, að ráða sem allra viturlegast fram úr þessu velferðarmáli, og gjöra það á þann hyggilega hátt, að öllum hjeruðum landsins megi að sem mestu gagni verða.

Háttv. framsm. (Þorst. J.) sagði, að gjört væri ráð fyrir, að Húnaflóabáturinn skryppi til Ísafjarðar. Það bætir ekki

úr þeirri þörf, sem hjer er að ræða um, á svæðinu frá Ísafirði til Breiðafjarðar.

Eins og jeg hefi tekið fram, vildi jeg helst óska, að ekki þyrfti að nota heimildina. En mjer þykir æskilegt, að hún væri til, ef til kæmi.

Matthías Ólafsson: Mjer þætti leitt, ef háttv. framsm. (Þorst. J.) tekur orð mín svo, að jeg sje nefndinni vanþakklátur. Jeg er einmitt mjög þakklátur nefndinni, því að hún tók eins mikið tillit til flutningaþarfar í kjörðæmi mínu og mögulegt var. En þrátt fyrir það geta orðið hreinustu vandræði hjá mönnum á þessu svæði. Setjum svo, að strandferðabátur væri rjett nýfarinn frá Ísafirði norður um land, er skip kæmi frá útlöndum og legði upp á Ísafirði vörur, er fara ætti til ýmissa hafna á Vestfjörðum. Þær yrðu svo að biða á Ísafirði til þess, er strandferðaskipið væri búið að fara heila hringferð og gæti tekið vörurnar á leið sinni suður um aftur. Má nærri geta, að menn þar vestra, t. d. á höfnum þeim, sem strandferðaskipið kemur ekki á, væru orðnir nauðstaddir, þegar vörurnar loksins kæmist til þeirra. Það er sem sje ekki ætíð auðhlaupið að því, auk þess sem það er dýrt, að taka bát frá fiskveiðum og senda eftir vörunum, t. d. til Ísafjarðar. En hitt er betra oft og tíðum, að leigja báta, einn eða fleiri, og sanngjarn, að til þess væri veittur nokkur styrkur úr landssjóði. Þetta er ekki svo mikið, þar sem um jafn stóran hluta landsins er að ræða. En hitt skal jeg taka fram, að heldur vil jeg taka till. aftur en ónýta starf nefndarinnar. En því vil jeg halda fast fram, að engin ástæða er til að slíta þingi fyr en sæmilega er gengið frá nauðsynlegustu málunum. Það er blátt áfram óleyfilegt að ganga illa frá þessum málum.

Sveinn Ólafsson: Hjer liggja fyrir till. um fjárveitingar til flóabáta á Austfjörðum og Húnaflóa. Um þær hefir fjárveitinganefndin þegar tekið afstöðu. En ósjeð er afstaða hennar, ef teknar væru upp till. um fjárveitingar til báta á fleiri stöðum. En að þessar fjárveitingar eru teknar upp, stafar af því, að þessir landshlutar voru vanræktir á síðasta þingi, en fyrir hinum sjeð. Er það og rjett, að þeir nú hafa fyrirheit um frekari styrk en 1915. Undirstaðan er áður fengin hvað Vestfirði og Norðurland snertir, og ferðir þar komnar á þann rekspöl, að hægt ætti að vera að halda uppi viðunanlegum samgöngum með þeim styrk, sem veittur var 1915.

Þess er og að geta, það er tekur til Austfirðingafjórðungs, að þar eru fleiri hafnir og meiri flutningaþörf en á flestum öðrum svæðum hjer á landi, af því að verstaðir eru þar svo margir og ströndin löng og vogskorin.

En ef taka ætti upp óskir manna um styrk til annara flóabáta, þá er hætt við, að þetta mál yrði ekki útkljáð í tæka tíð, ef svo fer, sem líkur eru á, að þingi verði slitið um næstu helgi.

Af þessum ástæðum tel jeg rjettast að samþykkja að eins tillöguna sjálfa í þetta sinn, en ekki það, sem knýtt hefir verið aftan í hana.

Af sömu ástæðum get jeg ekki heldur felt mig við það, að málið sje tekið út af dagskrá.

Jörundur Brynjólfsson: Jeg vil styðja það, að málið sje tekið út af dagskrá nú þegar, og virðist þá ekki ástæða til þess að ræða það frekara að þessu sinni.

Forseti: Samkvæmt framkominni ósk tek jeg málið út af dagskrá.

Flóabátar.

Á 18. fundi í Nd., þriðjudaginn 9. janúar, var till. tekin til frh. síðari um r. (A. 56, 95, 96).

Pjetur Jónsson: Jeg mundi helst óska að málið væri tekið út af dagskrá. Jeg hafði búist við að koma fram með viðaukatill., en sá mjer það ekki fært í þetta sinn. Það vakti fyrir mjer, að fyrst vjer á annað borð erum farnir að auka tillögur til fjarðabátanna í öðrum hjeruðum, þá mundi einnig hafa þurft að auka styrkinn til Eyja-fjarðarbátsins. En vjer þm. þessara hjeraða vorum ekki tilbúnir að koma fram með rökstudda till. hvernig báturinn ætti að vera enda er það örðugt nú, um þessar mundir. En sjálfsagt væri eins mikil nauðsyn, að auka styrkinn þarna sem annarsstaðar.

Reksturkostnaður hefir aukist þar, sem annarsstaðar. Mjer dettur í hug, að skjóta því fram, að ef tilmæli koma fram til aukins styrks til bátsins, og stjórnin telur næg rök fyrir beiðninni, þá megi stjórnin veita þenna styrk upp á væntanlegt samþykki þingsins í sumar.

Framsm. (Þorsteinn Jónsson): Nefndin hefir athugað till. þær, sem fram hafa komið, en getur ekki lagt til, að breyta till. sinni á nokkurn hátt.

Það er athugavert við till. háttv. þm. Barðstrendinga (H. K.), að hana brestur eðlilega meðmæli fjárveitinganefndar, og sömuleiðis er oss eigi fullljóst, hver þörf er á, með því að flutningsþörfin virðist vera mjög lítil á þessum slóðum. En nefndin vill ekki fara lengra en veita styrk þar, sem um verulega flutningaþörf er að ræða.

Nefndin sá sjer ekki fært í þetta sinn að leggja til að veita styrk til Eyjafjarðarbátsins. Þar á móti get jeg

ímyndað mjer, að á næsta þingi gangi styrkveitingin fram.

Um Austfjarðabátinn er það að segja, að nefndin ætlast til að farnar verði ferðir til Akureyrar í samráði við hjer-adsstjórnir norðursýslanna. Jeg býst þá við að jeg hafi ekki meira fram að taka um þetta mál. Nefndin hefir gengið eins langt og hún hefir sjeð sjer fært, en mun ekki sinna fleiri brtt., þó að nýjar till. komi fram í þessu máli.

ATKVGR.

Viðaukatill. 95 samþ. í e. hlj.

Viðaukatill. 96 feld með 17: 7 atkv. að viðhöfðu nafnakalli sökum óljósrar atkvgr., og sögðu

nei:

já:

Stefán Stefánsson, Bjarni Jónsson, Sveinn Ólafsson, Björn Kristjánsson, Þorleifur Jónsson, Gísli Sveinsson, Þorsteinn Jónsson, Hákon Kristóferss., Þórarinn Jónsson, Matthías Ólafsson, Benedikt Sveinsson, Pjetur Ottesen, Björn Stefánsson, Pjetur Þórðarson, Einar Arnórsson, Einar Árnason, Einar Jónsson, Jón Jónsson, Jón Magnússon, Jörundur Brynjólfss., Magnús Guðmundss., Magnús Pjetursson, Pjetur Jónsson, Ólafur Briem.

Fjarstaddir voru Sigurður Sigurðsson og Skúli Thoroddsen.

Till. svo breytt samþ. í e. hlj. og afgreidd til Ed.

(A. 120).

7. Langadalsvegur.

Á 15. fundi í Nd., föstudaginn 5. janúar, var útbýtt

Till. til þingsdlyktunar um heimild fyrir landsstjórnina til að verja 4000 kr. til Langadalsvegur í Húnavatnssýslu á næsta sumri (A. 74).

Á 16. fundi í Nd., laugardaginn 6. janúar, var till. tekin til fyrri umr. (A. 74).

Flutnm. (Þórarinn Jónsson): Jeg hefi leyft mjer að koma fram með þessa tillögu með samþykki háttv. fjárveitinganefndar og meðmælum landsverkfræðings. Það eru aðallega tvær ástæður fyrir flutningi þessarar till. Fyrri ástæðan er sú, að fje þetta er ónotað, og síðari ástæðan er sú, að fylsta nauðsyn ber til, að vegi þessum sje haldið áfram.

Eins og háttv. deild er kunnugt, voru veittar 7000 krónur hvort árið í fjárlagafrumvarpi stjórnarinnar, sem lagt var fyrir þingið 1915, til Langadalsvegur í Húnavatnssýslu. En á þinginu breyttist þetta svo, að fjeð var tekið frá Langadalsveginum síðara árið, en veittar 7500 kr. til bryggjugjörðar á Blönduósi. Mun þetta hafa orðið að samkomulagi við þm. kjördæmisins.

Nú hefir svo farið, að verk þetta hefir eigi komist í framkvæmd, sökum ýmissa óviðráðanlegra orsaka, meðal annars þess, að byggingarefni er orðið meira en helmingi dýrara en þegar áætlun um verkið var gjörð, svo að bryggjan mundi fara svo langt fram úr áætlun, að engi kostur er að byrja á verkinu.

Þá kem jeg að síðari ástæðunni, þörf vegarins. Vegur þessi er póstvegur, eins og háttv. deildarmönnum er kunnugt, og því frá þeirri hlið ekki einasta stór þörf að gjöra veginn færan, heldur

bein skylda þingsins, og er þegar orðinn á því óhæfilegur dráttur.

Svo hagar vegi þarna um dalinn, að hann liggur framan í fjallshlið og oft svo erfiður og ógreiður yfirferðar, að pósturinn kemst ekki óhindrað leiðar sinnar. Verður hann því að fara yfir tún manna og engjar, og er mönnum eðlilega slík umferð óljúf. Fyrir 5 árum var mikið þóf og þjark um póstumferðina þarna. Þegar vegurinn var ófær upp í fjallshliðinni, sem aðallega var að vorinu, varð pósturinn að fara um engjar og tún manna, til stórskemda í leysingum. Sumir afgirtu þá þessi svæði, og leit þá svo út um tíma, að póstgöngur yrðu hindraðar. Fóru umkvartanir og skrif um þetta mál milli stjórnarráðs og hlutaðeigenda.

Árið 1912 leyfðu þó hlutaðeigendur, að lagður væri vegur um lönd þeirra og engjar, án endurgjalds, en með þessu leyfi var skiljanlega jafnframt átt við það, að vegur þessi kæmist sem fyrst alla leið, því á meðan það er ekki, verður eigi hjá því komist að þeir, sem þessa leið fara, bæði póstar og aðrir, skemmi lönd manna og spilli þeim. Vegur þessi hefir verið mældur og áætlaður kostnaður við lagningu hans 45000 kr., og hefir landsverkfræðingur talið hann meðal þeirra vega, er hann í brjefi til samgöngumálanefndar Álfingis 1914 álitur, að eigi að koma fyrstir. Það er þess vegna ljósara en alt annað, að þetta fje, sem hjer er farið fram á, er engin ný fjárveiting, því að því minna þarf síðar til vegarins að leggja. Hjer á líka hlut að máli mjög góð sveit, sem ekki hefir nema hálf not vegarins enn þá, og má telja það mikla ástæðu.

Að öllu þessu athugu vona jeg því, að deildin sjái að þetta er sanngjörn

krafa, sem jeg ber fult traust til að nái óhindruð fram að ganga.

ATKVGR.

Till. samþ. í e. hlj.

Till. vísað til síðari umr. í e. hlj.

Á 18. fundi í Nd., þriðjudaginn 9. janúar, var till. tekin til síðari umr. (A. 74).

Engin tók til máls.

ATKVGR.

Till. samþ. með 17: 1 atkv., og afgreidd til Ed.

(A. 121).

8. Flórufarþegar.

Á 17. fundi í Nd., mánudaginn 8. janúar, var útbýtt

Till. til þingsályktunar um skaðabætur til farþeganna á Flóru í júlí 1916 (A. 87).

Á 18. fundi í Nd., þriðjudaginn 9. janúar, var till. tekin til fyrri umr. (A. 87, n. 89).

Framsm. (Magnús Pjetursson): Jeg hefi litlu við að bæta nefndarálitid, enda er nú sulturinn orðin keyri á oss, til þess að flýta málinu.

Jeg get undirstrikað enn meir flest það, sem í nefndarálitinu stendur. Margt af farþegunum á Flóru var fátækt verkafólk, sem ætlaði að leita sjer atvinnu yfir sumartímann. Mistu sumir alveg atvinnuna, en aðrir töpuðu miklu af besta vinnutímanum. Má því geta því nærri, að margt af fólki þessu hlýt-

ur að eiga erfitt uppdráttar, þar sem það hefir tréyst upp á sumarkaupid til lífsviðurhalds í vetur.

Það má nú reyndar ef til vill segja, að okkur komi ekki við, að bæta tjón þetta, af því að vjer sjeum ekki valdir að því. En eins og í nefndarálitinu stendur, greiðir landssjóður fje þetta að eins til bráðabirgða, til þess að hjálpa fólkinu, meðan verið er að ná fjenu frá þeim, sem skaðabótaskyldan hvilir á.

Jeg skal svo ekki fjölyrða frekar um þetta mál.

Þórarinn Jónsson: Jeg vil leyfa mjer að gjöra þá fyrirspurn til háttv. fjárveitinganefndar, hvort nokkur gangskör hafi verið gjörð að því, að fá þetta goldid frá rjettum hlutaðeigendum, Bretum, og hvort hún getur nokkuð sagt um álit ensku stjórnarinnar á þessu máli. — Jeg lit svo á, að það sje ótvíræð skylda Breta, að greiða fólkinu skaða bæturnar.

Framsm. (Magnús Pjetursson): Út af fyrirspurn hv. 1. þm. Húnv. (Þór. J.) um, hver gangskör hafi verið gjörð, til þess að innheimta fje þetta, þá skal jeg geta þess, að samkvæmt upplýsingum frá fráfarandi ráðherra (E. A.), þá hefir málið verið sent utanríkisráðuneytinu danska til meðferðar og jafnframt hefir Birni Sigurðssyni bankastjóra, sem nú er í Lundúnum, verið falið á hendur að greiða sem mest fyrir því. En ekkert er enn þaðan komið, sem bendi til hvernig málinu muni lykta. Aftur á móti vil jeg benda á, að í brjefi landlæknis, sem er hjer í skjölunum, skýrir hann frá, að Englendingar hafi játað, að skipið hafi verið tekið af vangá, og strax lofað að borga far og fæði farþeganna. Virðist þetta benda til þess, að Englendingar viðurkenni skaðabótaskylduna.

Flórufarþegar.

Jörundur Brynjólfsson: Jeg vil láta í ljós ánægju mína yfir þessari þingsályktunartillögu háttvirtrar fjárveitinganefndar. Alt mælir með því, að Englendingar beri kostnaðinn af því tjóni, sem farþegarnir á Flóru urðu fyrir. En mjer finst sjálfsagt, að lands-sjóður greiði þeim skaðabæturnar nú þegar. Það er alveg víst, að margt af þessu fólki hefir mikla þörf á að fá fjeð greitt strax. Stjórnin að sjálfsögðu innkallar fjeð hjá ensku stjórninni, og flýttir því máli sem frekast er unt.

Háttv. þingmenn geta fengið upplýsingar um, hvers konar fólk þetta er. Hjer liggur skrá frammi yfir nöfn og stöðu farþeganna. Þetta er flest fátækt verkafólk, ekkjur og unglingar, sem voru að leita sjer atvinnu yfir hábjargræðis-tímenn.

Það má nærri geta, að þetta fólk hefir beðið tilfinnanlegt tjón við hrakninginn. Það hafði tapað atvinnulinni yfir júlímánuð, þegar best ljet, en þegar það kom loksins til Siglufjarðar var sild litil, og sumir fengu ekki nærri strax atvinnu, og komu mjög fjelitlir heim í haust.

Þó að háttv. þingmenn óttist, að enska stjórnin greiði ekki síðar skaðabæturnar, finst mjer það samt vera mannúðarskylda þingsins, að gjalda fólkinu bæt-ur fyrir hrakningana. Annars gjöri jeg ekki mikið úr þeirri hættu, að Englendingar greiði ekki hrakningakostnaðinn síðar, þar sem þeir hafa játað, að hernámið hafi verið mistök ein, og af misskilningi framið.

Jeg vona því, að þetta mál fái góðar undirtektir hjá háttv. deild.

Pjetur Ottesen: Jeg vil gjöra þá fyrirspurn til háttv. fjárveitinganefndar, hvort skaðabæturnar eigi líka að ná til fólks, sem var á skemtiferð með Flóru. Jeg sje í skjölum þeim,

sem fyrir liggja, að tvent af þessu fólki, en það var víst 8 alls, hefir gjört skaðabótakröfur, að minsta kosti jafn háar og það fólk gjörir, sem fyrir atvinnutjóni varð. Mjer finst það töluvert álítamál, hvort greiða beri úr landssjóði, jafn háar skaðabótakröfur til þessa fólks og hins, en auðvitað er sjálfsagt, að halda í fullu tje við ensku stjórnina með skaðabótakröfur yfirleitt.

Þórarinn Jónsson: Jeg hefi enn ekki fengið fullnægjandi svar um það, hvort Englendingar hafa verið krafðir um skaðabætur þessar. En jeg verð að gjöra það að skilyrði fyrir atkvæði mínu, að stjórnin gangi ríkt eftir því, og eins vil jeg fá svör um það, hversu langt þetta mál er komið í þá átt, og hverju Bretar hafi svarað. Það sem þeir kunna að hafa sagt við landlækni, einhverjir ef til vill ábyrgðalausir menn, er valt að byggja á. Hverjir af farþegunum hafa verið á skemtiferð veit jeg ekki, en eðlilegt finst mjer, að allir vilji fá skaðabætur.

Einar Arnórsson: Út af því, sem háttv. 1. þm. Húnv. (Þór. J.) drap á, skal jeg geta þess, að skaðabótakröfurnar voru við og við að berast til stjórnarinnar fram í nóvember. Það er því eigi mjög langt síðan þær voru sendar út. Og án þess að jeg viti, eða hafi umboð til segja það, býst jeg við, að svarið geti dregist, með því líka, að hinn málsaðillinn þykist víst hafa öðru þýðingarmeiru að sinna. Annars er það auðvitað á valdi núverandi stjórnar, hversu ríkt hún gengur eftir skaðabótunum við ensku stjórnina.

Framsm. (Magnús Pjetursson): Viðvíkjandi því, sem háttv. 1. þm. Húnv. (Þór. J.) sagði, að alt kapp yrði lagt á að innheimta skaðabæturnar hjá ensku

stjórninni, vildi jeg láta þess getið, að þetta er einmitt það, sem nefndin heldur fast við, og er undirstrikað í nál.

En að því er snertir fyrirspurn háttv. þm. Borgf. (P.O.), um það, hvort fólki, sem var á skemtiferð með Flóru, eigi að greiða skaðabætur, þá þarf jeg eiginlega ekki að svara því. Þetta er skýrt tekið fram í nál., að ætlast er til að allir fái skaðabætur. Enda getur ekki annað komið til mála. Hjer er sem sje ekki um neina dýrtíðaruppbót að ræða úr landssjóði, eða niðurjöfnun eftir efnum og ástæðum, sem er svo ofarlega á baugi alt af hjer í hv. deild, heldur er hjer bráðabirgðagreiðsla á rjettmætum skaðabótum, sem allir jafnt eiga heimtingu á. Enda býst jeg við, að háttv. deildarmenn ætli ekki Englendingum það, að þeir fari að jafna skaðabótunum niður eftir efnum og ástæðum fólksins. Að láta sjer detta í hug, að jafn stórlát þjóð og Englendingar greiði ekki þetta lítillæði orðalaust, það væri að ætla þeim alt annað en sæmilegt virðist.

ATKVGR.

Till. samþ. í e. hlj.

Till. vísað til síðari umr. í e. hlj.

Á 19. fundi í Nd., miðvikudaginn 10. janúar, var till. tekin til síðari umr. (A. 87).

Einar Jónsson: Jeg sje því miður, að háttv. framsm. (M. P.) er ekki viðstaddur nú eins og vera skyldi.

Jeg gat ekki greitt atkvæði með þessari till., síðast þegar hún var hjer til umræðu, og skal jeg nú gjöra nánar grein fyrir atkvæði mínu.

Jeg skal síst neita því, að það muni vera þörf fyrir fólkið að fá þessa peninga, en jeg lít svo á, að hjer þurfi var-

lega að fara. Það hefir verið sagt, að fólkið hafi orðið fyrir atvinnutjóni. Það er auðvitað satt, en atvinnutjón getur oft komið fyrir á öllum sviðum atvinnugreinanna, og varla getur það þó verið meiningin að landssjóður verði látinn borga það alt. Jeg álit að það geti gefið skaðlega hættulegt fordæmi, ef þetta verður samþykkt. Jeg lít svo á, að heppilegra væri, að landið lánaði þessu fólki peninga, til þess að komast af í vetur, gegn ábyrgð bæjarsjóða og sveitastjórna, þar sem fólkið á heima. Jeg vildi gjarnan greiða atkvæði með því, að fólkinu yrði hjálpað á þenna hátt, en ekki með því beinlínis, að gefa þeim þessa peninga, því að jeg tel vitanlega hæpið, að Bretar borgi nokkurn tíma nokkurn eyri.

Framsm. (Magnús Pjetursson): Háttv. 2. þm. Rang. (E. J.) byggir hjer á alveg röngum grundvelli. Hann taliði um að gefa þessu fólki peninga. Þetta er ekki rjett. Oss hefir aldrei komið til hugar annað en að landssjóður borgaði þetta til bráðabirgða, því að vjer efumst ekki um, að Bretar borgi þetta fje. Það er ekki von að þeir sje búnir að því, því að skjölin um þetta mál munu tæplega vera komin enn í þeirra hendur.

Get jeg ekki skilið, að það geti skapað fordæmi til þess, að ungir menn fari að leggjast á landssjóð, og leita hans hjálpar, þótt eitthvað á bjáti. Getur verið, að tillit sje takandi til þess, sem háttv. 2. þm. Rang. (E. J.) sagði, að betra mundi að lána fólkinu. Nefndin hefir líka athugað það, en það þótti ekki fært að fara þann veg.

Annars hefði það verið öllu heppilegra, að sami hv. þingmaður hefði komið fram með brtt., fyrst hann hefir svo margt að athuga við till. nefndarinnar.

Það getur verið, að hann hafi nokkuð til

Flórufarþegar. — Sameinaða gufuskipafjelagið.

sins máls, er hann segir, að sjer ægi ekki tjónið. Þó má ekki dæma það eftir mælikvarða sveitavinnu. Því að það er aðgætaandi, að sildarvinnan kemur svo að segja í hlaupum, og eru dæmi til, að kvenfólk hafi unnið fyrir yfir 24 kr. á dag við hana. Getur því atvinnutjón fólks þessa numið allmiklu, þar sem það einmitt varð af vinnunni besta sildartimann, en stuttu eftir, að það komst til vinnu, varð víða tunnu- og saltlaust. Skil jeg því ekki annað en hv. deild sje óhætt að samþykkja till. og álit meira að segja, að það væri stór velgjörningur, þar sem það er kunnugt, að sumt af fólki þessu á mjög erfitt uppdráttar.

Annars er nefndinni ekki kunnugt um, hvort sumt af fólki þessa venur komur sínar á »Bíó« og kaffihús. Áleit hún það fyrir neðan sinn verkahring að rannsaka það.

Einar Jónsson: Jeg þakka háttv. framsm. (M. P.) hvað hann tók hóglega athugasemdum mínum, þrátt fyrir það þótt skoðanir mínar í máli þessu hafi komið og komi enn í bág við skoðanir hans. Hann skilur vitanlega ekki, að þetta geti orðið til fordæmis. Hann á þó ekki víst enn þá, að Bretar borgi neinar skaðabætur. Er þá annað líklegra, ef till. verður samþ., enað velvinnandi menn leiti hjálpar til landssjóðs oftar, þegar atvinnutjón kemur fyrir?

Þá vildi jeg gjöra þá fyrirspurn enn þá, hvort fara skal eftir hæsta sildarvinnukaupi eða meðalkaupi við útborgun skaðabótanna. Getur það skift allmiklu máli.

Það var ekki nema sanngjarnt, að finna að því, að jeg hefi ekki komið með brtt. En eins og jeg tók áður fram, þá sá jeg við 1. umr., að málið hafði svo mikið fylgi, að jeg hjelt það vera þýðingarlaust fyrir mig.

Framsm. (Magnús Pjetursson): Upphafinu á ræðu háttv. 2. þm. Rang. (E. J.) var jeg búinn að svara og þarf ekki að endurtaka það. En hvað upphæð skaðabótanna viðvíkur, þá get jeg lýst yfir því, að vjer höfum fengið vottorð frá vinnuveitendum þeim, sem fólkið var ráðið hjá, um það, hvað þeir hafi galdið hátt kaup fyrir tíma þann, er fólkið var í hrakningunum. Munu því skaðabæturnar reiknaðar eftir þeim vottorðum, og virðist mjer fult samræmi vera í því.

ATKVGR.

Till. samþ. með 16 : 1 atkv. og afgreidd til Ed.

(A. 129).

9. Sameinaða gufuskipafjelagið.

Á 18. fundi í Nd., þriðjudaginn 9. janúar, var útbýtt

Till. til þingsályktunar um skipagöngur sameinaða gufuskipafjelagsins til landsins yfirstandandi ár (A. 97).

Á 19. fundi í Nd., miðvikudaginn 10. janúar, var till. tekin fyrir hvernig ræða skuli (A. 97).

Eftir tillögu forseta var ein umræða ákveðin.

Á 21. fundi í Nd., fimtudaginn 11. janúar, var till. tekin til einnar umr. (A. 97, n. 98).

Framsm. (Magnús Pjetursson): Stjórn sameinaða fjelagsins fór þess á leit í haust í bræfi til yfirpóststjórnarinnar dönsku, að samningur þess um pósthufuskipaferðir milli Kaupmanna

Sameinada gufuskipafjelagið.

mannahafnar og Íslands um Leith og Færeyjar, frá 7. ágúst 1909, ásamt viðbæti frá 1912, verði skoðaður sem upphafinn, eða honum að minsta kosti frestað meðan ófriðurinn stendur. Heldur fjelagið því fram, að það geti ekki lengur talist bundið samningum, þar sem ófriðurinn gjöri það verkum, að grundvöllur samningsins verði að teljast alveg raskaður, vegna ófriðarástandsins.

Jeg vil drepa á helstu ástæðurnar, sem fjelagið færir þessu til sönnunar.

1. Ýmsar tafir skipanna, sem af ófriðnum leiða, svo sem rannsókn á skipunum, hernám og fleira. Sökum slíkra tafa geti orðið erfitt eða ómögulegt, að halda uppi umsömdum ferðafjölda.

2. Að allur reksturkostnaður við útgjörðina hafi stórum aukist, sjerstaklega kolaverð miklu hærra en fyrir stríðið.

3. Að erfitt hafi verið síðastliðið ár, að fá farm í skipin frá Íslandi til Danmerkur og jafnvel einnig til Leith, en aftur auðveldara að fá farm til norskra og sænskra hafna og búast megi við hinu sama árið 1917.

Þá kem jeg að fjórðu höfuðástæðunni og bið háttv. deildarmenn að taka vel eftir henni, því hún er alveg einstök í þessu sambandi. En hún er sú, að millilandaferðir skipanna hafa verið samkvæmt áætlunum þann veg, að fjelagið hafi jafnframt á hendi nokkurskonar strandferðir, án sjerstakrar þóknunar. Aftur á móti hafi Eimskipafjelag Íslands ríflega borgun fyrir strandferðir, sem í raun og veru sje lítið meiri eða annað en það, sem sameinada fjelagið inni af hendi. Auk þess sem landið sjálft sje hluthafi í því fjelagi og eflí það þann veg til samkepní við sig. Eftir nokkrar málaleitanir við yfirpóststjórnina dönsku og stjórnaarskrifstofuna íslensku í Kaupmannahöfn, hefir fjelagið nú tekið það ráð, að rjúfa á oss samninga. Minsta

kosti blandaðist samgöngumálanefndinni ekki hugur um, að hjer væri um fullkomið samningsrof að ræða, þar sem fjelagið ætlaði sjer nú að hækka gífurlega farmgjöldin, og auk þess fækka viðkomustöðum. Þetta má sjá á símskeyti frá stjórnaarskrifstofunni íslensku í Kaupmannahöfn, sem prentað er aftan við nefndarálitíð sem fgskj. I.

Nefndin var á einu máli um það, að ástæður tímanna gætu á engan hátt rjettlætt slíkt samningsrof, og skal jeg reyna að færa rök fyrir því og fara þá nánar út í ástæður fjelagsins og tek þær í þeirri röð, sem jeg áðan nefndi þær í.

Um fyrstu ástæðuna er það að segja, að hún er auðvitað rjett, að skip geta oft tafist af þessum ástæðum. En beint fjárhagslegt tjón af þeim töfum býst jeg ekki við að verði tilfinnanlegt, því skipin fá nokkuð af því borgað aftur, því allir munu tryggja skip sín fyrir slíkum töfum. Jeg hefi ekki getað aflað mjer fullkominna upplýsinga um, hve mikið stríðsvátryggingin greiðir aftur, en það er áreiðanlegt, að það nemur miklu af hinum beina kostnaði, sem skipin verða fyrir af töfum, sem af ófriðum leiða, ef ekki allan þann kostnað. Það eina sem takandi væri í mál, vegna þessarar ástæðu, væri það, að taka ekki of hart á þótt einhver ferð fjelli úr fyrir ofurefli (vis major). Aðrar ívilnanir eða tilslakanir geta aldrei komið til greina.

Önnur ástæðan um aukinn reksturkostnað er auðvitað einnig rjett. En nefndin fær ekki sjeð, að þótt fjelagið græði ekki eins mikið á þessum samningsbundnu ferðum sínum eins og öðrum ferðum sínum, geti það verið ástæða til samningsrofa. Eftir því sem nefndin leit á, bera samningarnir það ekki með sjer, að fjelagið hafi áskilið sjer, að það þyrfti að græða einhverja

Sameinaða gufuskipafjelagið.

vissa upphæð minst, til þess að halda ferðunum uppi. Síður en svo. Ef svo hefði verið, mætti telja, að vjer hefðum jafnan rjett til þess, að fá endurborgað af fjelaginu, ef það hefði grætt óhóflega mikið á samningsbundnum Íslandsferðum. En mjer vitanlega hefir aldrei verið farið fram á nokkurar uppbætur, þó vjer áður hefðum oft fulla ástæðu til að ætla, að sameinaða fjelagið græddi of fjár á samningsbundnum ferðum hingað. Enda býst jeg við, að fjelagið hefði ekki tekið þeim málaleitunum betur en vjer nú tókum kröfum þess. Jeg þarf varla að taka það fram, að þessi röksemdafærsla mín er einungis bygd á sanngirni og samanburði á ástæðunum, en ekki farið út í lagaskýringar. Það verður gjört á öðrum vettvangi, vona jeg.

Um þriðju ástæðuna er það að segja, að ef það yrði sannað, að skip fjelagsins gætu ekki tekið farm til Danmerkur eða Leith, nema eiga á hættu annaðtveggja að verða hernumin eða jafnvel sökt, þá virtist nefndinni, að komið gæti til mála, að þau tæki farm til norskra eða sænskra hafna, með því að þar væri þó um ofurefli (vis major) að ræða. Aðrar ívilnanir af þeirri ástæðu óhugsandi.

Þá kem jeg að fjórðu og síðustu ástæðunni. Virtist oss sú ástæða næsta brotleg, en lýsir þó vel hug þessa danska fjelags til Eimskipafjelagsins íslenska. Jeg býst við að flestir kannist við, að sama hljóðið er í þessari ástæðu eins og í símskeytinu alræmda, sem best hjálpaði Eimskipafjelaginu. Enda skil jeg ekki í öðru en að eins verði nú. Þessar aðfarir sameinaða fjelagsins eiga að vekja alla góða Íslendinga til þess, að efla sem fyrst og sem mest Eimskipafjelagið íslenska. Að koma með það, sem eina ástæðu fyrir samningsrofi, þótt

vjer styrkjum Eimskipafjelagið til strandferða, nær auðvitað ekki nokkurri átt. Því til sönnunar vil jeg benda á, að jafnframt og samið var við sameinaða fjel. 1909, var einnig samið við Thoreffjelagið og því veittur styrkur til strandferða. Ekki hefi jeg heyrt, að sameinaða fjelagið hafi þá kvartað um, að það væri ranglæti beitt. Nei, hjer talar að eins öfund og óvild sameinaða fjelagsins yfir vinsældum íslenska Eimskipafjelagsins.

Að kvarta undan strandferðastyrknum til Eimskipafjelags Íslands er enn meiri fjarstæða, vegna þess að það er vitanlegt, að sameinaða fjelagið hefir beinlínis haft hag af þeim, sjerstaklega af Goðafossferðunum. Því að Goðafoss flutti vörur á smáhafnirnar, sem sameinaða fjelagið losnaði við, og gat því flutt sína farma mestmegnis til stóru hafnanna. En það liggur í augum uppi, að það er stórgróði. Enda hefi jeg heyrt haft eftir skipstjórum sameinaða fjelagsins, að þeir telji það sjerstakt happ fyrir fjelagið, hve vel Goðafoss hefir rækt smáhafnirnar, sjerstaklega á Húnaflóa.

Um leið og jeg bendi á þetta, skal jeg enn fremur benda á það atferli sameinaða fjel. 1916, sem í framkvæmdunum að minsta kosti nálgast bersýnilega samningsrof. Á áætlunum 1916 er að vísu svipaður hafnafjöldi eins og á áætlun þeirri, sem lögð var til grundvallar við samninginn 1909. En við margar þessar hafnir er sett sú athugasemd, að þangað verði að eins komið, ef nægur flutningur býðst. Þetta hefir í reyndinni orðið svo, að skipin hafa aldrei á þessa staði komið. Segja líklega, að aldrei hafi boðist nægur flutningur. Þetta nær auðvitað engri átt. Það mætti undarlegt heita, ef á árinu 1916, þegar samgöngur voru verstar hjer við land, hefði ekki verið hægt að fá nægan flutning til þeirra hafna, sem

fjelagið árin áður ætíð hafði nægan flutning til, þegar allar samgöngur voru greiðari. Sem dæmi upp á þetta skal jeg nefna það, sem mjer er kunnugast, Húnaflóahafnirnar, Hvammstanga, Borðeyri og Hólmavík. Þangað komu skip sameinaða fjelagsins aldrei síðastliðið ár, en höfðu áður komið á þær hafnir 4—5 sinnum á ári. Meira að segja Hólmavík var á áætlun eina ferð alveg skilyrðislaust, en skipið kom þangað alls ekki þrátt fyrir það.

Þetta er undarlegt háttalagt, en þeir, sem kunnugir eru, þykjast fara nærri um ástæðuna. Hún muni vera sú, að einn kaupmaður á þessum stöðum hefir sýnt sig of mjög hlyntan Eimskipafjelaginu og notað skip þess. En þetta mun heldur ekki vera eins dæmi. Fjelagið hefir víða verið óvanalega stirt við smærri hafnir. Til dæmis hefir það komið fram bæði á Blönduósi og Sauðárkróki, að það sumpart hefir neitað flutningi til stórbæja, eða hlaupið burt af höfnunum öllum að óvöru, sennilega til þess, að geta fermt sig eingöngu á stóru stöðunum.

Jeg get ekki stilt mig um að nefna enn eitt dæmi. Um eitt skeið í sumar vantaði salt á Norðurfjörð og Reykjarfjörð, svo menn urðu að talsverðum mun að hætta róðrum, en góðfiski var. Svo vildi til, að salt fjekst þá hjer í Reykjavík og Ceres lá hjer og átti að fara norður. Lofaði hún að taka saltið, en þegar norður kemur, hefir hún ekkert meðferðis; hljóp frá því í Reykjavík. Þetta var auðvitað stórtjón fyrir menn, sjerstaklega það, að geta ekki fiskað um nokkurn tíma, og svo hitt, að verða síðar að kaupa sjerstakt skip með saltið úr Rvík dýrum dómum. Enn fremur má geta þess, að fjelagið hefir hylst til að senda vörur með aukaskipum til hafna, sem það þó hafði áætlun til með áður nefndu skilyrði. Er það auðvitað í

gróðaskyni gjört, þar sem þau skip tóku tvöfalt eða þrefalt farmgjald á við föstu áætlanaskipin. Jeg sje mjer ekki fært að halda lengra út í að telja upp syndir fjelagsins síðastliðið ár. Mjer hefir ekki endst tími til að afla mjer upplýsinga um það. En þar sem þetta, sem jeg hefi sagt, á að eius við um það svæði, sem jeg sjerstaklega þekki, þá efast jeg ekki um, að ýmsir aðrir háttv. deildarmenn geti komið með svipaðar sögur úr sínum sveitum.

En nú ætlar fjelag þetta ekki lengur að láta sjer nægja að brjóta samninginn á sama hátt og 1916 í smærri atriðum, heldur alveg rjúfa hann með því, að hækka gifurlega farmgjöldin og sleppa viðkomustöðum. Þetta sjest greinilega á fylgiskjali I. með nál., og enn fremur sjest þar, að aðrir skilmálar sje óáanlegir. Hve mörgum viðkomustöðum fjelagið ætlar að sleppa er ekki unt að segja, vegna þess, að engin áætlun er komin, og vafasamt hvort nokkur áætlun verður samin öðru vísi en þá jafnöldum.

Afleiðingin af þessu samningsrofi er tvennskonar stórskafi fyrir land og lýð.

Fyrst og fremst ætlar fjelagið sjer að draga stórfje úr vösum landsmanna með farmgjaldahækkuninni. Hve miklu það muni nema, verður ekki sagt með vissu, en óhætt mun að fullyrða, að það verði ekki minna en hálf miljón króna.

Hinn skaðinn, sem af því leiðir, að höfnum er slept, getur orðið gifurlegur og jafnframt stórhættulegur fyrir sveitir þær, er til smærri hafnanna sækja, einmitt nú, þegar svo afarerfitt er um allar samgöngur og aðdrætti á sjó.

Það er vel þess vert að ihuga, hvernig ástandið er hjá oss þegar sameinaða fjelagið reiðir að oss hnefann. Samgönguútlitið og ófriðarástandið er þann veg, að vjer eigum allra erfðast með að afla oss sjálfir samgöngubóta. Gæti

þetta verið nokkur vottur drengskapar fjelagsins. Og undarleg tilviljun er það, að hnefi þessi riður að oss einmitt meðan Eimskipafjelagið liggur í sárum.

Nefndin áleit því þetta samningsrof eins og hverja aðra kúgunartilraun, tilraun til þess að kúga fje út úr þjóðinni á þessum erfiðu tímum, og fanst nefndinni ekki liggja nema ein svör við því, þau svör, sem þessi tillaga ber með sjer, að láta ekki orðalaust brjóta rjett á oss.

Menn kunna að segja, að ekki þýði að spyrna á móti broddunum, og það af tvennu. Fyrst því, að það sje gagnslaust, því samningarnir sje svo úr garði gjörðir, að ekki muni hægt að hafa hendur í hári fjelagsins. Um það skal jeg ekki dæma. Úr því verða lög og dómstólar að skera. En þó það vitanlega væri gagnslaust, þá finst oss sómi landsins liggja við, að taka ekki slíku með þökkum. Jeg býst við því, ef einhver ætti að hýða, og hann sæi að hann gæti ekki við það sloppið, að enginn mundi lá honum, þótt hann reyndi að malda í móinn, en kysti ekki strax á vöndinn.

Þá er hitt, að það sje áhætta að troða illsakar við fjelagið, vegna þess, að það geti þá alveg hætt siglingum hingað, en úr því gætum vjer ekki bætt. Get ur verið. En ekki óttast jeg það svo mjög. Þess er að gæta, að Danir og danskir kaupþýslumenn hafa engu síður hagnað af, að engin tregða verði á siglingum milli Íslands og Danmerkur, og býst jeg því við, að Danir legðu alt kapp á, að þessar ferðir hjeldu áfram eins og verið hefir. Jeg á erfitt með að trúá því, að sameinaða fjelagið vildi verða til þess, að slíta nokkurn af þessum bláþráðum, sem enn tengja oss við Danmörku.

Vjer treystum því þess vegna, allir

nefndarmenn, að hæstv. stjórn gjöri sitt ítrasta til þess, að sjá rjetti vorum borgið, en taka ekki blíðlega refsivendi sameinaða fjelagsins.

Einar Arnórsson: Háttv. frsm. (M. P.) hefir lýst máli þessu allrækilega og lýst ástæðum þeim, sem nú eru til þess, að sameinaða fjelagið þykist geta skoðað sig laust við samningana frá 1909. Hefir háttv. frasm. (M. P.) virt sumar þessar ástæður fjelagsins til vorkunnar, en álitamál þykir mjer, hvort svo beri að gjöra.

Fyrsta ástæðan var sú, að hætta væri á, að skipin yrðu hernumin og tafir, og ef til vill flutt inn í hafnir ófriðarlanda.

Þetta hefir nokkuð til síns máls, en þó er það ekki lögmæt ástæða, til þess að rifta samningum. Því sama má segja um öll skip, sem í siglingum eru nú á tímum, að ekki er hættulaust um, að þau verði tekin, en sú hætta er alls ekki meiri á siglingaleiðinni til Íslands en annarsstaðar.

Það má líka fullyrða, að minni hætta er á slíku fyrir þessi skip, sem fara eftir föstum áætlunum, heldur en önnur, sem fara áætlunarlaust og leita sjer farms, þar sem best gengur. Hefir reynslan sýnt að svo er.

Þetta getur því ekki talist annað en yfirdrepsástæða og furðar mig á, að háttv. frsm. (M. P.) skyldi telja hana fjelaginu til vorkunnar.

Önnur ástæðan var aukinn kostnaður. Rjett er það, að hann hefir aukist, og kemur það aðallega af stríðsvátryggingu á vörum og fólki. En sá kostnaðarauki fellur ekki fremur á þessa leið en aðrar siglingaleiðir. Slíkt á sjer einnig stað annarsstaðar, nema ef vera skyldi einna minst á siglingaleiðinni til Ameríku.

Verður þessi ástæða fjelagsins því of ljettvæg til samningsrofa.

Þriðja ástæðan, sem háttv. framsm. (M. P.) taldi vorkunnarmál, var það, hve vont væri að fá farm hjer. En þar við er eitt að athuga, sem hv. framsm. (M. P.) mintist ekki á og mig furðar á, að nefndin hefir ekki rekið augun í. Það er það, að fjelagið skiftir það mjög litlu máli, hvort skipin hafa mikinn eða litinn farm hjeðan, því að það er arðvænlegra að hafa lítinn farm hjeðan til Englands og taka þar kol til flutnings til Danmerkur, því að það er mjer kunnugt um, að farmgjald á kolum frá Leith til Kaupmannahafnar er hærra heldur en farmgjald á vörum frá Íslandi til Kaupmannahafnar.

Er mjer kunnugt um það frá utanferðum mínum, að skipstjórar hafa ekki kært sig um farm hjeðan, ef þeir vissu af kolum til flutnings á Englandi. Skil jeg því ekki að fjelagið haldi því fram í fullri alvöru, að þetta atriði sje þungt á metunum.

Fjórdá ástæðan var sú, að landstjórnin hjer styddi íslenska Eimskipafjelagið opinberlega, og væri það þó keppinautur sameinaða fjelagsins.

Sú ástæða er ef til vill hin veigamesta frá sjónarmiði sameinaða fjelagsins af þessum fjórum, þótt vjer Íslendingar getum ekki tekið hana til greina, þar sem vjer höfum, og eigum að hafa, algjörlega óbundnar hendur um það, hverja vjer styðjum til uppihalds samgangna hjer við land og milli landa.

Sameinaða fjelagið mun segja sem svo: »Við höfum ekkert á móti því, að hafa keppinaut, en við þolum ekki að hann sje studdur af því opinbera«. Þetta er mjög líkt og ummæli, sem komið hafa frá öðru dönsku stórgróðafjelaginu hjerna.

En hin sanna ástæða fjelagsins mun ekki vera nein af þessum fjórum, sem jeg nú hefi drepíð á, heldur sú, að hægt er að sigla með meiri hagnaði áætlanalaust. Út frá þeirri ástæðu skilur mað-

ur vel, þegar fjelagið neitar að láta skip koma á vissar hafnir, en sendir þangað aukaskip í staðinn. Það er af þeirri einu ástæðu, að fjelagið græðir meira á þeim skipum.

Það hefir reynst mjög erfitt, og oft ómögulegt, að fá skip fjelagsins til þess að flytja vörur milli hafna á Íslandi eins og háttv. framsm. (M. P.) nefndi dæmi til. En mjer er kunnugt um fleiri dæmi þess, og skal jeg nefna eitt til árjettingar.

Fjelagið hefir neitað um það hjer, að flytja öllu hjeðan til Vestmannaeyja. Hafa menn fengið þau svör, að stjórn fjelagsins bannaði slíkt. Auðvitað mundi það kosta ofurlitlar tafir og getur því valdið litilfjórlegu fjárhagslegu tjóni, þar sem skipin kosta svo að segja stórfje um hverja klukkustund.

Rekur því aftur að hinu sama, að aðalástæða fjelagsins er fjárhagslega atriðið.

Þótt þessar ástæður fjelagsins sje nú flestar veigalitlar, þá verður það ekki vitað að svo stöddu, hve mikið stjórnin hjer getur gjört til að rjetta hlut vorn. Þar sem fjelagið er útlent, er mun verra við að eiga og sjerstaklega þegar þess er gætt hvað vjer stöndum illa að vígi nú á þessum tímum. Ekki er heldur gott að segja, hvernig danskir dómstólar lita á þetta mál, en þar yrði auðvitað að dæma málið. Getur hugsast, að þeir líti öðrum augum á það en vjer.

Þá er og álitamál um skyldur fjelagsins við oss. Að visu hefir þáverandi Íslandsráðherra skrifað undir samningin ásamt samgöngumálaráðherra Dana. Styrkur til fjelagsins er og veittur úr ríkissjóði.

Ekki veit jeg með vissu, hvernig Dana-stjórn unír við þetta mál. En líklegt er, að hún uní því vel, þar sem þegar hefir verið auglýst í blöðunum, að farmgjaldaskrár fjelagsins hafi verið breytt

og er það sjálfsagt gjört með samþykki hennar, sem veitir fjelaginu styrkinn.

Jeg tel að það gæti ekki skaðað, þótt kvartanir kæmu hjeðan yfir ráðstöfunum fjelagsins. Því að það er aðgætandi, að þeir eru margir, Danir, sem reka hjer verslun og þurfa því á góðsamgöngum að halda, þar sem þeir bæði senda hingað og fá hjeðan vörur.

Er það því bersýnilegt, að hagar Dana sjálfra skiftir hjer líka miklu máli.

Framsm. (Magnús Pjetursson):

Jeg er háttv. 2. þm. Árn. (E. A.) þakklátur fyrir ræðu hans, þar sem hann hefir tekið í sama strenginn og jeg í framsögu minni.

Annars var ekki laust við, að gætti misskilnings hjá honum á orðum mínum um 1. og 3. ástæðuna. Jeg tók það fram í ræðu minni, að hvorug þeirra gæti talist ástæða til samningsrofa, heldur að eins ívilnunar á þann hátt, að ekki yrði tekið hart á fjelaginu, þó ferð fjelli úr, ef um beint ofurefli (vis major) væri að ræða.

Þá vildi jeg taka eitt fram, sem jeg gleymdi áðan. Það var það, að jeg var beðinn að láta í ljós ósk nefndarinnar um það, að hæstv. stjórn ljeti í ljós álit sitt á máli þessu.

Einar Arnórsson: Það var að eins örlítil athugasemd. Viðvíkjandi 3. ástæðunni, þá misskildi jeg alls ekki háttv. framsm.

Jeg sagði að eins og sýndi fram á, að sú ástæða gæti alls ekki komið til greina, þar sem fjelaginu getur verið arðvænlegra að fá flutning í Englandi, frá Leith til Kaupmannahafnar, heldur en hjer.

Jeg sagði ekki, að hv. framsm. teldi fjelaginu það vorkunnarmál, þótt það teldi þetta ástæðu til samningsrofa, heldur ljet jeg í ljós furðu mína á því,

að hann fór ekki harðari orðum um slíka yfirskinsástæðu.

Forsætisráðh. (Jón Magnússon):

Hv. framsm. (M. P.) mæltist til að fá álit ráðuneytisins um mál þetta. Þar til er því að svara, að það hefir enn ekki átt kost á að kynna sjer það betur en háttv. nefnd, sem um það hefir fjallað. Annars get jeg lýst því yfir, að það mun fara að vilja Alþingis í þessu máli, eftir því sem frekast er unt.

Meira get jeg ekki sagt um mál þetta að svo komnu.

ATKVGR.

Till. samp. í e. hlj. og afgreidd til Ed.

(A. 149).

10. Dýrtíðaruppbót.

Á 18. fundi í Nd., þriðjudaginn 9. janúar, var útbýtt

Till. til þingsályktunar um dýrtíðaruppbót handa embættis- og sýslunarmönnum landssjóðs (A. 93).

Á 19. fundi í Nd., miðvikudaginn 10. janúar, kl. 1 miðdegis, var till. tekin til fyrri umr. (A. 93, n. 94, 102, 124, 125, 132).

Afbrigði voru leyfð um brtt. 132, sem útbýtt var á fundinum. Atkvæða var og leitað um afbrigði til að mega taka fyrir brtt., er fram kom skrifuð á fundinum. Afbrigðin um skrifuðu brtt. voru feld með 7 : 17 atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

já:

nei:

Björn Kristjánsson, Einar Árnason,
Björn Stefánsson, Gísli Sveinsson,
Einar Arnórsson, Matthias Ólafsson,
Einar Jónsson, Skúli Thoroddsen,

Dýrtíðaruppbót.

já:

nei:

Hákon Kristóferss., Sveinn Ólafsson,
 Jón Jónsson, Þorsteinn Jónsson,
 Jón Magnússon, Bjarni Jónsson,
 Jörundur Brynjólfss.,
 Magnús Guðmundss.,
 Pjetur Jónsson,
 Pjetur Ottesen,
 Pjetur Þórðarson,
 Sigurður Sigurðss.,
 Stefán Stefánsson,
 Þorleifur Jónsson,
 Þórarinn Jónsson,
 Ólafur Briem.

Tveir þingmenn fjarstaddir.

Framsm. (Gísli Sveinsson): Jeg hefi hlotið það virðulega, en líklega að þessu sinni ekki jafn öfundsverða, hlutverk, að vera framsm. fjárveitinganefndar í erfiðasta málinu, sem komið hefir undir hana á þessu þingi, sem sje dýrtíðaruppbótinni handa embættis- og sýslunarmönnum landssjóðs. Jeg vil því leyfa mjer með nokkurum orðum að skýra málið dálítið frekar, en gjört var í nefndarálitinu.

Vil jeg þá fyrst geta þess, að formaður nefndarinnar, háttv. 1. þm. G.-K. (B. K.) núverandi hæstv. ráðh., vjek úr nefndinni, sakir embættis síns, og hefir því ekki undirskrifað nefndarálitið. Vann hann þó í nefndinni uns störfum hennar í þessu máli var lokið, og hefir lýst sig samþykkan gjörðum hennar og niðurstöðu í málinu. Sá háttv. þm. er í nefndina kom í hans stað, þm. Barð. (H. K.), kom ekki fyr en nefndin hafði lokið störfunum í málinu, og hefir því ekki heldur skrifað undir nál., þótt samþykkuur því kunni að vera.

Eins og háttv. deild mun kunnugt, hafa þingi þessu borist umsóknir um dýrtíðaruppbót frá öllum þorra starfsmanna landssjóðs víðsvegar um land, og mun það vera í beinu framhaldi af

því, er samþykkt var á síðasta þingi, sem samdi lög um dýrtíðaruppbót handa embættis- og sýslunarmönnum landsins, eins og kunnugt er. Þótt lög þau sje alltakmörkuð, þá eru þau þó viðurkenning Alþingis fyrir þörfinni á slíkri dýrtíðaruppbót. Enda er það alkunnugt, að allir verkamenn hafa fengið kauphækkun, af þeim augljósu ástæðum hve afskaplega dýrt er orðið að lifa. Tel jeg það fullsannað, að dýrtíðin hefir valdið því, að verðhækkun lífsnauðsynja, síðan ófriðurinn hófst, er nú til jafnaðar komin í eða yfir 70%, og gildi peninga rýrnað að sama skapi. Má hjer vísa til nál. og skýringa þeirra, sem fylgiskjöl þess gefa um málið.

Þótt gjört sje ráð fyrir, að ástandið hafi verið »normalt« eða eðlilegt við byrjun ófriðarins, þá var það þó ekki svo í raun og veru, ef miðað er við laun embættismanna. Launalögin eru gömul orðin, og við tilbúning þeirra var miðað við alt aðrar ástæður en síðar hafa orðið, og munu því laun ýmsra opinberra starfsmanna hafa verið of lág, þegar áður en stríðið hófst. Svo ef rjett væri að farið, ætti að taka að einhverju leyti til greina verðfall peninga, frá því er launalögin voru samín.

Nefndin gat þó ekki ráðist í, að taka til greina almennar umsóknir um bætt launakjör yfirleitt, og hefir því vísað öllu slíku á bug. Aftur á móti hefir hún með till. sínum, það sem þær ná, leitast við að lagfæra kjör launamanna landsins eins og nú standa sakir.

Býst jeg við að enginn efist um, að að brýn þörf sje á dýrtíðaruppbót, enda komst nefndin, eða rjettara sagt meiri hl. hennar, fljótt að þeirri niðurstöðu. Var það að eins einn maður úr nefndinni, háttv. 1. þm. Árn. (S. S.), sem skrifaði undir með fyrirvara um alla niðurstöðu nefndarinnar.

Hygg jeg helst, að það hafi verið vegna

Dýrtíðaruppbót.

»skalans«, sem allir aðrir nefndarmenn álitu þó rjettmætan og eftir atvikum rjettlátan, og brtt., sem þegar hafa fram komið við þingsályktunartill., snerta hann ekki heldur.

Sú varð líka niðurstaðan hjá nefndinni, að heppilegra væri á þessu þingi, að koma fram með þingsályktunartill., heldur en lagabreytingu, þar eð hún treystir sjer ekki að athuga sem skyldi framtíðarþarfir í þessu efni. Þótti henni því rjett að miða við eitt ár, 1916, og ætlast hún til að næsta þing, fjárlagaþingið að sumri, taki við og taki til meðferðar breytingar á dýrtíðaruppbótarlögum frá 1915, eftir væntanlegan undirbúning landstjórnarinnar.

Um útreikninga þá, sem till. fylgja er það helst að segja, að hæstdýrtíðaruppbót er ákveðin fyrir lægst laun, en fer svo lækkandi eftir því, sem launin hækka, alt til hámarkslaunanna 4500 krónur.

Nefndinni þótti ekki fært að fylgja því ákvæði laganna að reikna af svo lágum launum sem 500 kr. Þótti henni ekki tiltækilegt að hafa lágmarkið lægra en 1500 kr., og reikna þar af 50 %.

Til þess að koma jöfnuði á, hefir nefndin fengið aðstoð við útreikningana og telur því að jöfnuður sje fenginn, að því sem frekast er unt reikningslega. Og er líklegast, að þótt nefndin hefði haft lengri tíma, þá hefði ekki fengist jafnari niðurstaða á sama grundvelli.

Þá er það atriði, hverjir verða skuli aðnjótandi uppbótarinnar. Varð það úr, að allir starfsmenn landsþjóðs fengi dýrtíðaruppbót, eftir þeim reglum sem till. sýnir, og það eins, þótt þeir, sumir hverjir, hafi óskyld störf með höndum og einhverja framleiðslu, svo sem sveitabú o. fl. Þóttist nefndin ekki geta gjört þar upp á milli manna, eða skilið sauðina frá höfrunum.

Ef fult rjettlæti rjeði, ættu allir em-

bættismenn heimtingu á að fá sömu dýrtíðaruppbót, miðað við % af launahæð. Þetta sá nefndin þó ekki, að fært væri að framkvæma, þar sem það er gefinn hlutur, að launamenn eru misvel staddir, og full ástæða er til að halda, að þeir standi betur að vígi, sem hærri laun hafa.

Aftur á móti mundi varlegt að fara eftir því, hvort launamenn hafa framleiðslu eða ekki. Mundi það koma illa niður á þeim, sem eitthvert búhokur hafa eða einhverja smáframleiðslu, en eru fátækir engu síður, að svifta þá dýrtíðaruppbót.

Hefi jeg líka fengið vitneskju frá stjórninni um það, að hún hafi ekki getað framfylgt bókstaflega þessu atriði laganna frá síðasta þingi, og þótti nefndinni því ógjörningur að taka það með. Hygg jeg líka, að lítið rjettlæti sje í því að refsa þeim mönnum, ef svo mætti segja, sem með dugnaði sínum hafa komist betur af en aðrir, en verðlauna ónytjungana, með því að veita þeim dýrtíðaruppbót.

Líka mundi það torvelt reynast að velja þá úr, sem betur eru staddir. Hygg jeg, þótt fengnar væru skýrslur frá mönnum alment, þá mundu þær flestar vera á einn veg, að á stæðist kostnaður og ábati hjá þeim, er best af komast.

Jeg hefi spurt bændur þá, er á þingi sitja, hvort búandmenn yfirleitt mundu græða á búskap sínum í þessu árferði. Enginn hefir svarað þeirri spurningu játandi. Ef svo er, sem jeg skal engan dóm á leggja, að bændur græði ekkert í þessari tíð, sje jeg ekki, að nokkur þörf eða sanngirni sje í því, að halla sjerstaklega á þá launamenn, er hafa bú. Þeir standa þá engu betur að vígi en fyrir ófriðinn. Sje minst á skýrslur, má ráða þetta sama af ýmsu, sem áður er framkomið. Mönnum er í fersku

minni, að einn dugnaðarbóndi hjer sunnanlands, ritaði fyrir nokkru í blöðin um búskap sinn, og komst að þeirri niðurstöðu, að hann og aðrir góðir bændur væru alt af að tapa. Þessi reikningur getur verið rangur að einhverju leyti, og er það sennilega. En þetta sýnir, hvernig menn reikna. Þótt vjer höfum slíkan reikning, getur hann hæglega verið rangur að einhverju leyti, en þó getur vel verið sanngjart, að taka fult tillit til ýmislegs, er þar kemur til mála. Nefndin hefir að öllu athuguðu lagt til, að öllum embættis- og sýslunarmönnum landssjóða verði veitt uppbót eftir þeim mælikvarða, sem hún hefir lagt fram.

Hjer koma og allir starfsmenn við beinar landsstofnanir, og aðrir fastlaunaðir starfsmenn, er taka laun úr landssjóði, þótt þeir sje eigi ráðnir af stjórninni. Svo er til dæmis ástatt með einn eða fleiri starfsmenn við Landsbókasafnið, til dæmis skrásetjara, sem ráðinn er af stjórn bókasafnsins. Sama gildir um skrifstofustjóra Alþingis, er tekur laun sín úr landssjóði, en er ráðinn af forsetum Alþingis, eins og háttv. deildarmönnum er kunnugt, o. s. frv. Enn fremur eru að sjálfsgöðu hjer með allir verzlægir embættismenn, sýslumenn, hreppstjórar, póstafræðslumenn o. s. frv. Enn fremur allir prestar, er taka full laun úr landssjóði eða prestlaunasjóði eftir lögum frá 1907, og sömuleiðis þeir, er hafa laun sín eftir gamla fyrirkomulaginu, að svo miklu leyti, sem þeir taka laun sín úr landssjóði, eða þeirri deild hans, er nefnist prestlaunasjóður, samkvæmt lögum um nefskattinn svo nefnda frá 1909. Enn fremur kennarar við alla landsskólana. Sömuleiðis eru teknir með allir kennarar við þá skóla, er landsjóður styrkir, sem sje barnaskóla og unglingaskóla, að svo miklu leyti, sem þeir kynnu ekki að fá uppbót annarsstaðar frá. Það er sýnt, að rjettlátt er

að þessir menn fái einnig dýrtíðaruppbót, og stendur landssjóði næst að hlaupa undir bagga með þeim um sinn, ef stofnanir þær, sem í rauninni eiga að kosta þá, bæjarfjelög, sveitarfjelög o. s. frv., geta ekki veitt þeim uppbót eða gjöra það ekki.

Nefndinni hefir ekki þótt taka, að undanskilja þessa menn, nje heldur rjett, því að til þeirra gengur eigi mikil fjárhæð, en þörfin hins vegar fyrir hendi. Enn koma hjer starfsmenn nokkurra fjelagsstofnana, er styrktar eru af landssjóði eða jafnvel haldið uppi af honum, eins og till. og nál. bera með sjer. En að sjálfsgöðu er hjer eigi átt við gróðafjelög, sem einhvern styrk kunna að fá til einhvers, svo sem t. d. skipafjelög. Kaup allra slíkra starfsmanna og laun annarra starfsmanna, er ekki birtast opinberar skýrslur um, verður stjórnin að afla sjer vitneskju um, er hún fer að framkvæma ákvæði þessarar þingsályktunar. Allir þessir menn fá uppbótina eftir sama mælikvarða.

Enn fremur var nefndin á einu máli um það, að ekki mundi tjóa, að setja þær takmarkanir, er koma til vegar ýmsum miður rjettlátum undantekningum. Því vill nefndin, að alt eftirlaunafólk njóti uppbótar sem aðrir launamenn. Því það er ómótmælanlegt, að eftirlaunin eru eins konar laun, — eru samkvæmt lögum talinn einn hluti af launum þess manns, er þau fær, þótt þau sje borguð síðar eða eftir á. Enda var það alment álit nefndarinnar, að flest þetta fólk væri þann veg statt fjárhagslega, að hjálparatriðið kæmi þar mjög til greina. Þetta atriði hefir líka vakað fyrir nefndinni jafnframt rjettlætisatriðinu. Nefndin álitur, að við veitingu þessarar uppbótar yrði að ráða sameining rjettlætis- og hjálpartilrauna. Samkvæmt till. fá þeir, sem verst eru staddir, mesta hjálp, af því að þeim verður örðugast að kom-

ast af í þessari tíð, og þarfnast mest hjálparinnar. Það er ekkert athuga-vert, þótt landið, þjóðfelagið, hjálpi þegn-um sínum, og því um fremur beinum starfs-mönnum sínum. Jeg á hjer ekki við neinn fátækra- eða sveitarstyrk, heldur sjálf-sagða hjálp, án þess að þessir menn missi nokkuð af rjettindum sínum í þjóðfelaginu. Ein grein manna, er landssjóður styrkir, eru hjer undanþegnir. Það eru þeir, sem kallaðir eru, á máli nefndarinnar, styrkþegar landssjóðs. Gagnvart þeim hefir einn nefndarmanna ritað undir nefndarálitíð með fyrirvara, og ber fram brtt. um þá. Þessir menn eru þeir, sem falla undir skálða-, rithöfunda- og listamannastyrkinn. Nefndin gat ekki orðið ásátt um að taka þessa menn með, og hefir vísað ákvörðun um þá til fjárlagabingsins í sumar. Henni virðist það eingöngu fjárlagaatriði, er þessir menn eru teknir upp í fjár-lögin sem styrkþegar, en ekki launaðir fyrir föst störf. Sama gildir um skóla og stofnanir, er beiðst hafa styrks til þess að standast reksturkostnað. Nefndin telur, að næsta þing verði að taka ákvörðun um, hvort slíkar stofnanir skuli fá uppbót á styrk sínum eða ekki. En nefndin gjörir ráð fyrir, að hækka verði styrk til þeirra stofnana, sem þingið hefir viljað styrkja með ákveð-inni upphæð, því að þær komast ekki af með sömu upphæð nú. En nefndin hefir, sem sagt, viljað láta þetta biða fjárlagabings. Hins vegar hefir henni þótt sjálfsgagt, að föstum starfsmönnum væri bætt upp hið bráðasta, sem sje, þegar á þessu aukabingi fyrir það, sem liðið er, en að hitt mætti fremur biða. Enn fremur skal það tekið fram, að henni hefir þótt það hlýða, að setja þær tak-markanir, að ekki væri veitt uppbót af hærri launum en 4500 kr. Hún var sammála um, að nauðsynlegt væri að

setja takmörk. Fanst henni rjettast, að miða nokkuð við það, hvað þarf til að geta lifað sómasamlega. Er ekki rang-látt að taka einhverja upphæð, sem nokkurs konar þurftarlaun. Má þá segja, að 4500 kr. sje allgóð laun. Sje veitt uppbót af 4500 kr., þarf hún ekki að vera há, því að hjer er ekki lengur um hjálp að ræða. Ýmsir eiga örðugt upp-dráttar, og er þá ekki ranglátt, að gjöra mun á hinum hálaunuðu og láglauunuðu. Annars má taka það fram, að embættismenn með hærri launum en 4500 kr. eru sárafáir. Það má segja, þótt þessir menn missi nokkurs í, sakir á-standsins sem nú er, þá megi þeir þó yfir-leitt vel við una, í samanburði við aðra, þótt sjerstakar ástæður geti verið fyrir hendi, hvað suma þeirra snertir. Önnur takmörk er og skylt að gjöra, sem sje, að telja beri með föstum starfslaun-um aukatekjur og önnur hlunnindi, er stöðunni fylgja. Þar undir koma sýslu-menn og bæjarfógetar, svo og lækna. Gjöra má ráð fyrir, að aukatekjur þeirra sumra orki að jafnaði svo miklu, að árslaun þeirra komist upp fyrir hámarkið, og virðist því ekki ranglátt nje ósann-gjarnt, að þeir fari uppbótarinnar á mis.

En hins vegar getur nefndin ekki fall-ist á, að taka tillit til aukastarfa, óskyldra stöðunni, sem maðurinn hefir tekið að sjer, og fær þóknun fyrir. Hjer ber að-eins að tala um föst laun og aukatekjur, er menn njóta af embætti sínu.

Sama máli er að gegna um þá menn, er hafa fleiri störf en eitt, launuð úr landssjóði. Hjá þeim getur líka svo farið, að launaupphæðirnar samlagðar komist upp fyrir hámarkið. Aðalregl-an er, að uppbótin sje veitt af launum fyrir öll störf, er launuð eru úr lands-sjóði. Þess ber að geta, að svo er til ætlast, að sú uppbót, sem greidd hefir verið fyrir 1916 samkvæmt gildandi

lögum, dragist frá þeirri uppbót, sem hlutaðeiganda ber, samkvæmt þessari þingsályktun. Sá, sem þegar hefir fengið uppbót samkvæmt nefndum lögum, fær þá þeim mun minna nú, er ákvæði þessarar þingsályktunar verða framkvæmd. Svo ber að líta á, að þessi þingsályktunartill. sje að eins til bráðabirgða, til að bæta úr brýnustu þörf. Þá er næsta þing kemur saman, gilda engar reglur, nema lögin frá 1915. En takmarkanir þeirra laga hefir nefndin ekki sjeð sjer fært að taka upp, eins og jeg hefi þegar drepíð á. Af því má ráða, að hvaða niðurstöðu nefndin hefir komist um framtíðina í þessu efni. Víst er um það, að þessi uppbót er sæmileg, bæði fyrir veitanda og þiggjanda, enda er hún í raun rjetttri, þótt miðað sje við 1916, líka fyrir 1915. Hygg jeg, að þeir sje ekki margir, sem ekki líta svo á, að út frá sínu sjónarmiði hafi nefndin valið rjettlátustu leiðina. Ef nú háttv. þingmenn færu að reikna kostnaðinn við uppbót þessa, hygg jeg að þeir mundu naumast fráfélást mælikvarða nefndarinnar fyrir þá sök. Nefndin hefir reynt að reikna út kostnaðinn, sem þessi tillaga hefir í för með sjer, en henni hefir reynst ókleift, að komast að nákvæmri niðurstöðu. Bæði er óvíst um aukatekjur ýmsra starfsmanna, svo sem lækna, og svo eru sumir starfsmenn svo settir, að laun þeirra birtast ekki í opinberum skýrslum. En eftir því, sem nefndin hefir komist næst, hyggur hún, að kostnaðurinn muni komast á þriðja hundrað þúsund kr. Fyrir nefndina var lögð saman uppbót fyrir alla opinbera starfsmenn, er hægt var að fá skýrslur um, og varð sú upphæð á þriðja hundr. þús. kr. En þar frá var ódregin uppbót þegar veitt, og teknir með menn, er hafa svo miklar aukatekjur af embætti sínu, að líklega mundu útilokaðir frá uppbótinni. Svo að upphæðin yrði víst ekki miklu hærri

en þetta, þótt hinir bættust við, er ekki voru skýrslur um. Sje jeg því ekki, að kostnaðurinn geti orðið til hindrunar. Það skal tekið fram, að þegar nefndin sat að störfum, gekk hún út frá því, að sjálfsagt væri, að gjöra eitthvað til að fá upp í kostnaðinn.

Nú kom hjer í dag fram lagafrumvarp í þessari háttv. deild, er gjörir ráð fyrir miklum tekjum handa landssjóði, sem sje sildartollsfrumvarpið. Ef auk þess er litið á ráðstafanir þær um tekjuauka, sem síðasta þing gjörði, má segja að litil hætta sje á fjárskorti. Verðhækkunartollurinn hefir aukið mjög tekjur landssjóðs. Hann var lögleiddur til þess, að geta betur staðist dýrtíðina, og komið í framkvæmd þeirri ráðstöfun, sem ófriðarástandið gjörir nauðsynlegar, meðal annars, svo að landið geti borgað það, sem það á að borga. Undir það heyrir líka kaup þeirra, er vinna fyrir landið. Landið á að borga þeim sómasamlega og enginn maður í landinu mun halda öðru fram.

Loks vil jeg minnast fáum orðum á þær brtt., er fram hafa komið. Tvær þeirra hafa þegar verið teknar aftur, sem sje brtt. á þgskj. 102 og 125. Það kvað standa til, að fram komi ný viðaukatillaga, er feli í sjer að einhverju leyti sömu breytingar og þær fóru fram á. Get jeg sparað mjer að tala um hana á meðan hún er ekki fram komin.

Brtt. hefir líka komið fram frá háttv. þm. Dala. (B. J.). Sú brtt. gengur í þá átt, að veita þeim líka dýrtíðaruppbót, sem styrkur er veittur í fjárlögum, styrkþegum landssjóðs. Í þann flokk komast ýmsir listamenn, rithöfundar og skáld, eða þeir, er styrks njóta til vísinda og lista-starfsemi o. fl.

Nefndin sjer sjer ekki fært að mæla með henni, eins og jeg reyndar áður hefi vikið að. Jeg vil og taka fram, að hún kemur sem innskot í þingsál. till.

ekki á rjettan stað. Till. er sem sje á þá leið, að eftir orðin »eða fjárlögum« í 4. málsg. bætist: »eða er veittur styrkur í fjárlögum«. En í þeirri málsgrein er einmitt verið að tala um launamenn, og getur ekki komið til tals, að bæta þar inn ákvæði um styrkþega, því það mundi raska rjettu samhengi tilfinnanlega. Verður því tillaga þessi að koma annarsstaðar, ef háttv. deild hugsar sjer að samþykkja hana.

Jeg tel svo ekki þörf að taka fleira fram að þessu sinni, en bið athugasemda frá háttv. þingmönnum, ef einhverir vilja gjöra þær.

Forsætisráðh. (Jón Magnússon): Það er eflaust rjett, sem háttv. framsm. (G. Sv.) þessa máls tók fram, að þetta mál væri erfiðasta og umfangsmesta málið, sem fjárveitinganefndin hefir til meðferðar á þessu þingi.

Jeg get tekið það fram nú þegar, að jeg hygg að tillagan sje eftir atvikum hyggileg, þótt jeg fyrir mitt leyti sje þeirrar skoðunar, að hún sje ekki allskostar rjettlát, sjerstaklega að því er snertir háu launin.

Ef vjer göngum út frá því, að öll laun, jafnt há og lág, hafi verið nokkurn veginn hæfileg fyrir ófriðinn, þá liggur í augum uppi, að þau eru líka öll orðin of lág nú, þar sem peningar hafa fallið svo gifurlega í verði, og er því rjett, að öll laun væri hækkuð, bæði há og lág. Þar með á jeg ekki við það, að öll laun hefði átt að hækka með sömu hundraðstölu, heldur hitt, að lægstu launin væri hækkuð með ákveðinni hundraðstölu og hluti af hærri laununum með sömu tölu, sá hlutinn, sem maður gæti talið þurftarlaun; hinn hlutinn væri annað hvort alls ekki bættur upp, eða þá með mjög lágri hundraðstölu. Hver sje þurftarlaun, er auðvit-

að nokkuð óákveðið. Erlendis var sumstaðar fyrir ófriðinn talið að 2000—2400 kr. væru þurftarlaun fyrir fjölskyldumann.

Það er því skoðun mín, að hjer sje ekki nægilega gætt rjettlætis í till., þar sem hjer ætti í rauninni ekki að vera að ræða um annað en leiðrjetting á kaupgjaldi vegna verðfalls peninga. En eins og öll atvik liggja nú til, býst jeg við, að tillagan sje hyggileg og taki hæfilegt tillit til þurftar manna annars vegar og getu landsjóðs hins vegar.

Jeg vona, að tillagan verði því samþykkt, þótt jeg hefði kosið, að minna hefði þar gætt styrksatriðisins.

Annars hefir háttv. framsm. málsins (G. Sv.) rakið það svo vel og rækilega, að jeg þykist ekki þurfa að fara neitt frekara út í málið sjálft.

Sigurður Sigurðsson: Jeg hefi skrifað — eða öllu heldur leyft að skrifað væri — nafn mitt undir tillögu fjárveitinganefndarinnar í þessu máli, með fyrirvara þó. Jeg sagði, að jeg hefði leyft það, af því að um það leyti, sem nefndin var að lúka starfi sínu í þessu máli, hittist svo illa á, að jeg lá í rúminu og gat því ekki sótt nefndarfundi. Ritari nefndarinnar kom því heim til mín, og vildi láta mig heyra nefndarálitid og rita undir það, en þá var jeg með 40⁰ hita, og þegar svo er ástatt fyrir manni, vill maður sem minst þurfa að standa í stjórnmálastappi. Leyfði jeg þá, að nafn mitt væri ritað undir nefndarálitid með fyrirvara. Gjörði jeg það vegna þess, að jeg, eins og á stóð, treysti mjer ekki til að skrifa minni hluta nefndarálit, og svo til þess, að losna við ritara nefndarinnar sem fyrst, en ekki af því, að jeg væri samþykkur tillögum nefndarinnar. Það er síður en svo. Jeg ætlaði mjer að koma fram með brtt. við

Dýrtíðaruppbót.

till. nefndarinnar og láta hana verða samferða nefndarálitinu. En eins og jeg hefi nú dregið á, hefi jeg ekki getað sint málinu neitt fram til þessarar stundar, sakir veikinda. En þar sem málin eru rekin áfram eins og húðarbikkja, nótt sem nýtan dag, þá neyðist jeg til, þótt jeg sje litt undirbúinn, að gjöra grein fyrir afstöðu minni til þessa máls, og hvað ber á milli mín og hinna nefndarmannanna.

Í fyrsta lagi þykir mjer mælikvarðinn (skalinn), sem lagður er til grundvallar fyrir dýrtíðaruppbótinni, yfir höfuð of hár, að mínu álit.

Enn fremur þykir mjer það of langt farið í tillögu nefndarinnar, er hún vill veita uppbót á laun hærri en 4000 kr. Hins vegar vildi jeg lækka lágmarkið niður í 1000 kr., eða jafnvel þar niður fyrir og veita á 1000 króna laun og minni hæstu hundraðatölu, 50%, í uppbót. En svo fari hundraðstalan ört minkandi, eftir því sem launin vaxa. Tillaga mín er því á þessa leið:

Þeir sem fá

1000 kr. í laun og minna, fá 50% í uppb.	
1000 upp í 1500 kr. fá 40% -	—
1500 — - 2000 — - 30% -	—
2000 — - 3000 — - 25% -	—
3000 — - 3500 — - 15% -	—
3500 — - 4000 — - 10% -	—

Þetta álit jeg hæfilega uppbót, og lengra en upp að 4000 kr. launum vil jeg ekki láta fara.

Jeg gjöri ráð fyrir því, að þeir sem hafa 4000 kr. laun og þaðan af minna, og litið eða ekkert annað við að styðjast, brúki laun sín að mestu eða öllu leyti upp á þessum erfiðu tímum. En það er bersýnilegt, að ef 4000 kr. maðurinn eyðir upp launum sínum, þá gjörir 1000 króna maðurinn það ekki síður.

Ef mín tillaga kæmist fram, þá fær 1000 króna maðurinn jafnt og 2000

króna maðurinn, en uppbótin hjá 4000 króna mannum verður lægri.

Þá er jeg síður en ánægður með, að enginn greinarmunur er gjörður á ómagamönnum og einhleypum. Dýrtíðin kemur óefað þyngra niður á ómagamönnum en einhleypum, og finst mjer því sjálfsagt, að taka tillit til þess. Vildi jeg að þingið ákvæði einhverja fjárupphæð, er greiða skuli fyrir hvert barn innan 16 ára, þegar þau eru orðin tvö eða fleiri. Mjer finst það í sjálfu sjer ekki rangt, og talsvert í áttina, að gjöra einhvern greinarmun með ákveðinni hlutfallstölu á ómagamönnum og einhleypum. En mest rjettlæti fæst með því, að veita vissa upphæð fyrir hvert barn á ómagaldri, en láta uppbótina hlutfallslega að öðru leyti vera lægri.

Þá kemur 3. atriðið, sem ber á milli mín og háttv. nefndar meiri hlutans, og það er, að ætlast er til, að uppbótin nái að meira eða minna leyti til allra starfsmanna landssjóðs, hverir svo sem þeir eru. En það er fjöldi af mönnum, sem hafa einhver störf í þágu landsins; en þessi störf eru mörg svo smávaxin, og taka litinn tíma frá öðrum störfum, að það er hlægilegt, að fara að veita uppbót á þau. Þeir hinir sömu hafa þá líka þessi störf oft algjörlega í hjáverkum sem aukastörf, svo sem er t. d. um marga brjefhirdingamenn og enda póstafrgreiðslumenn. Og sumir þessara manna reka samhliða þessu starfi, og sem aðalatvinnu, verslun, útveg og landbúnað, og eru auk þess stórefnamenn. Það virðist því ekki vera nein knýjandi og aðkallandi ástæða til að veita þessum mönnum dýrtíðaruppbót, enda mundi þá flesta litlu muna það, en fyrir landssjóðinn safnist þó þegar saman kemur.

En samkvæmt tillögu nefndarinnar nær þessi dýrtíðaruppbót næstum því til annars hvers manns í landinu. Hún

Dýrtíðaruppbót.

nær til allra embættismanna landsins og sýslunarmanna, allra kennara, allra póstafréiðslumanna og brjefhirðingarmanna, allra hreppstjóra o. s. frv. Allir fá þeir dýrtíðaruppbót.

Þegar jeg í nefndinni gjörði þessa athugasemd, svaraði háttv. þm. Dala. (B. J.), að erfitt væri að gjöra upp á milli manna í þessum efnunum, og þótt þessi nefndu smástörf væri höfð fyrir aukastörf, þá væri þó launin fyrir þau, peningarnir, jafnt fallnir í verði frá því, sem var fyrir ófriðinn. Þetta er óneitanlega satt. En þingmaðurinn sagði meira. Hann sagði, að það væri að niðast á dugnaðarmönnum, að láta þá enga uppbót hafa, þótt þeir reyni að leita sjer einhverrar atvinnu samhliða þeim starfa, sem þeir hafa fyrir landssjóð. En það er alls ekki að niðast á þeim. Ekki fremur en það er ániðsla, að leggja meiri skatta og kvaðir á þá, sem hafa efnast fyrir dugnað sinn, en á slóðana.

Nú hefir einhver maður póstafréiðslu á hendi, og fær fyrir það 300—400 kr., en jafnframt því rekur hann stóra verslun, sem veitir honum stórfje. Hvað munar hann þá um uppbótina? Eða presturinn, sem hefir stórbú? Hvað munar hann um þessa þóknun, og það því fremur, sem fólk nú á tímum er víða steinhætt að ónáða prestinn sinn til kirkjunnar, og hann getur því gefið sig allan við búskapnum, og það borgar sig líka eins vel eða betur að stunda hann en prestsskapinn. Og svona mætti halda áfram.

Auk alls þessa held jeg að þetta aukapíng hefði ekki átt að fjalla um þetta mál, heldur hefði það átt að biða næsta þings, sem er fjárlagapíng. Og slíkt stórmál sem þetta heyrir einmitt fjárlagapíngi til.

Það er því tillaga mín, að málinu verði frestað til næsta þings, vegna þess, að það er þannig lagað, en jeg má

auðvitað ganga að því sem gefnu, að þessari till. verði ekki sint.

Mjer finst vart gjörandi, að veita marga tugi þúsunda eða hundruð þúsunda úr landssjóði til allra þeirra, sem komist hafa í það heygarðshornið, að krækja í nokkurra króna bitling af opinberu fje, og það án þess, að spyrja þá nokkuð, sem borga skulu brúsann. Jeg væni alþýðu þessa lands alls ekki þess, að hún vilji ekki veita embættismönnum sínum uppbót, en jeg get vel sett mig í spor þeirra, sem bera erfði og þunga dagsins, að þeir vilji, að þeir sje aðspurðir um þetta mál. Hjer við bætist og það, að þorri háttv. þm. eru hjer sjálfir málsaðiljar. Um leið og þeir veita dýrtíðaruppbót öðrum, eru þeir þar með að skamta sjálfum sjer í sinn eigin ask úr landssjóði.

Jeg efast um, að háttv. þm., sem hjer eiga hlut að máli, hafi leyfi til að greiða atkvæði, samkvæmt þingsköpunum, um þessa till. Og þar sem málið horfir þannig lagað við, þá tel jeg enn meiri ástæðu til að fresta úrslitum þess og leita álits alþjóðar um það, áður en því er ráðið til lykta.

Mjer finst hálfgjört gjörræði, að hamra tillöguna í gegn á þessu aukapíngi.

Verði till. ekki breytt í þá átt, sem jeg hefi bent á, eða jeg get felt mig við, þá neyðist jeg til að sjálfsögðu að greiða atkv. á móti henni.

Jeg er þess fullvis, að jeg muni hjer vera kallaður vargur í vjeum, og meira að segja hefir einn landssjóðslaunaður embættismaður kallað mig djöful nefndarinnar eða umboðsmann hans. En jeg læt mjer það í ljettu rúmi liggja, og fylgi miðni eigin sannfæringu.

Framsm. nefndarinnar, í þessu máli (G. Sv.) sagði, að verðhækkunartollurinn, sem lagður var á á síðasta þíngi, og nefndur hefir verið dýrtíðarskattur, hafi verið lagður á í þeim tilgangi, að veita

Dýrtíðaruppbót.

síðar af honum dýrtíðaruppbót. En jeg greiddi ekki atkvæði með þeim lögum í þeim tilgangi, að það fje, sem fengist með þessum tolli, skyldi renna í vasa embættismanna landsins og annarrastarfsmanna landssjóðs, heldur til þessað tryggja það, að landssjóður væri ekki tómur, ef eitthvað óvenjulega óvænt bæri að höndum af völdum ófriðarins mikla. En annað mál er það, að sumir menn kunna ekki öðru en að alt af sje »tómahljóð í skúffunni«, og ef einhver upphæð skyldi einhverntíma hafa safnast eða vera til, þá eru þeir ekki í rónni fyr en búið er að útsóa henni. Sumir háttv. þm. vorir álíta jafnvel að sú, fjármálastjórn sje best, sem eyðir mestu, hvað sem fjárhaginum líður að öðru leyti.

Jeg ætla nú ekki að orðlengja meira um þetta mál að sinni. Jeg taldi mjer skylt að geta um afstöðu mína í því, og nú hefi jeg gjört það í stórum dráttum.

Bjarni Jónsson: Jeg ætlaði upphaflega að biða með að taka til máls, uns flutningsmenn till. um sveitastjórnir og bæja hefði látið til sín heyra, en nú hefi jeg heyrt, að þeir væri búnir að taka aftur tillögu sína og þykir mjer það leitt, svo kostuleg var sú tillaga. En jeg býst samt við, að jeg geti ekki stilt mig um að minnast einhvern tíma á hana.

Jeg ætla að byrja á því, sem háttv. síðasti ræðumaður (S. S.) mintist á, að margir þm. væri hjer að veita sjálfum sjer fje, með því að samþykkja tillögu nefndarinnar.

Út af þessu atriði vil jeg leyfa mjer að beina þeirri spurningu til hæstv. forseta, hvort þingmenn hafi samkvæmt þingsköpunum leyfi til að greiða atkv. um þau mál, sem þeir eiga sjálfir hlut að. Það kann að orka tvímælis, hvort slíkt sje vel við eigandi, og vil

jeg því vekja athygli háttv. þm. á því, hvort háttv. 1. þm. Árn. (S. S.) eigi að hafa atkvæðisrjett í þessu máli.

Annars heyrðist mjer á háttv. þm. (S. S.), að hann væri eitthvað að tala um, að sumir menn þyldu ekki, að landssjóðurinn væri fullur, en vildu helst, að alt af væri tómahljóð í honum. Jeg veit ekki hvort þessum ummælum átti að vera beint til nokkurra ákveðinna manna. (*Sigurður Sigurðsson:* Að minsta kosti ekki til háttv. þm. Dala.). Það var ekki heldur vert.

Hjer stendur alveg sjerstaklega á. Á seinasta þingi var lagður þungur skattur á framleiðslustjettir landsins, verðhækkunarskatturinn svo nefndi. Hann var í raun og veru óþarfur og órjettmætur, þar sem að eins frá tveimur stjettum hefir safnast á aðra miljón kr. í landssjóðinn. En úr því að þetta var gjört, þá eiga bændur nú að sjálfsögðu að gæta þess, að þetta fje fari nú ekki til annars, en að jafna milli stjettanna í landinu. Þeir sem betur standa að vígi, eiga að leggja nokkuð af mörkum til hinna, sem ver eru staddir. Það er nóg fje til, til þess að jafna þenna mismun og bæta kjör þeirra manna í landinu, sem illa stendur á fyrir. Það var ekki tilætlunin, að þessi miljón yrði lögð í sparissjóð, heldur að henni yrði varið skynsamlega, til þess að bæta kjör þeirra, sem bágð eiga. Jeg er hræddur um, að kjösendur muni sjá í gegnum slíka reikninga, og vera litið þakklátir sparnaðarpostulum sínum fyrir þá.

Það sem hjer liggur fyrir, samkvæmt þingsályktunartill., er að bæta laun starfsmanna landssjóðs. Jeg þarf í rauninni ekki að fjölyrða mjög um hana, því að háttv. framsm. (G. Sv.) hefir greinilega tekið fram alt það, sem máli skiftir í öllum aðalatriðum. Það er að eins eitt orð. Jeg vil ekki að þetta sje nefnd hjálp. Eins og hæstv. forsætis-

Dýrtíðaruppbót.

ráðherra (J. M.) gat um, þá er það fullkomin rjettlætiskrafa, að allir starfsmenn landssjóðs fái kauphækkun, ef byggja má á því, að launin hafi verið rjettlát á undan stríðinu. En þar sem jeg gjörði ekki ágreining um það atriði, að hinir hæstlaunuðu starfsmenn landssjóðs fá enga uppbót, þá var það af því, að jeg get hugsað mjer að landssjóður segi við þá: Með ykkur hefi jeg farið svo vel undanfarið, að jeg þykist ekki vera nauðbeygður til að bæta ykkur skaðann, sem þið hafið orðið fyrir vegna dýrtíðarinnar. En um hina lægra launuðu er öðru máli að gegna. Þá hefi jeg haldið illa, og fyrir því bæti jeg þeim upphallann.

Þetta getur landssjóður sagt með nokkurri sanngirni, þó að það sje eigi fullkomlega rjett. En þar sem jeg hugsa mjer hann segja þetta, vegna þess að hann hefir í svo mörg horn að lita, þá get jeg líka hugsað mjer fleira, sem þarf að taka til greina, þegar að um það er að ræða, að hjálpa mönnum í dýrtíðinni. Jeg get imyndað mjer, að það sje ekki einungis opinberir starfsmenn landssjóðs, sem styrkja beri, heldur eigi líka að verja þessu fje til þess að bæta hag allra fátækra manna í landinu, sem eru nauðulega staddir, vegna hins háa verðs, sem er bæði á innlendum og útlendum vörum. Og jeg býst við, að nefndin sýni áhuga í að styrkja, eigi að eins embættismenn landssjóðs, heldur og alla nauðstadda menn í landinu. Og einmitt af því, að þetta ber eigi að skoða sem fátækra-hjálp, heldur uppbót á kaupi, þá finst mjer ástæðulaust með öllu að taka það nokkuð til greina, hvort þessir starfsmenn eru rikir eða fátækir.

Jeg fæ eigi sjðð, að nokkurt rjettlæti sje í því fölgð, að neita mönnum um kauphækkun fyrir það, að þeim hefir t. d. hlotnast arfur, eða að þeir hafa unnið sjer meira fje en alment gjörist,

með dugnaði, en veita svo mjer hækkunina. Menn verða að gæta þess, að hjer er um verkamenn að ræða, og það er eins og máltækið segir, að »verður er verkamaðurinn launanna«. Hugsum okkur þrjá vinnumenn. Tveir þeirra eru fátækir, en einn duglegur og efnaður. Mundi nú sá efnaði og duglegi halda áfram þjónustu sinni hjá húsbóndanum, ef hann hækkaði kaup þeirra fátæku þrátt fyrir þetta, en ljæti hann sitja við sömu kjör. Jeg vil beina þeirri spurningu til bænda, hvort þeim mundi detta í hug, að bæta kjör vinnumanna sinna á þenna hátt. Landssjóður er hjer vinnuveitandi, og hjálpin, sem hann veitir starfsmönnum sínum, er ekki fátækrastrykur, heldur vinnulaunauppbót. Og væri það ekki smán, ef hann segði: Jeg geld ekki þeim þessa uppbót, sem fengið hafa fje annarsstaðar frá.

Íslenska rikið getur ekki varið oss því tjóni, sem yfir oss vofir, nje bætt oss þann skaða, sem dýrtíðin hefir í för með sjer. Það getur að eins bætt hann hálfan.

Jeg skal benda á tvent, sem mjer finst órjettlætt í breytingartill. Í fyrra lagi er það, að gjörður sje munur á búsettum mönnum og þeim, sem ekkert bú hafa. Þessi munur er að mínum dómi órjettlátur. Jeg skal taka sem dæmi einhleypa starfsmann landssjóðs, sem hefir 1500 kr. kaup og annan kvæntan, sem hefir jafnmikið kaup. Gifti maðurinn fær dýrtíðaruppbót, en hinn ókvænti enga. Hjer er þess ekki gætt, að kvænti maðurinn losnar við mörg útgjöld, sem hinn ókvænti þarf að inna af hendi, einmitt fyrir það, að hann er ókvæntur. Jeg þekki einhleypa mann, sem galt 35 kr. í fæði fyrir stríðið. Nú verður þessi að gjalda 50 kr. fyrir fæði. Sami maður galt 20 kr. eftir tvö herbergi fyrir ófriðinn. Nú geldur hann 40 kr. fyrir eitt herbergi.

Dýrtiðaruppbót.

Þetta eru nú kjör einhleypra manna á þessum tímum.

Svo er nú í öðru lagi þess að gæta, að menn, sem taldir eru einhleypir lögum samkvæmt, geta oft átt fyrir ómögum að sjá. Þeir geta átt t. d. veika foreldra, systkini eða önnurs skyldmenni. Nú geta slíkir menn að vísu látið þessi skyldmenni sín fara á hreppinn. En bróður eða sonarskyldan knýr þá til að veita þeim umsjá. Þetta er nú eitt dæmi þess, hversu brtt. er ranglát.

Jeg þekki t. d. mann í stjórnarráðinn, sem hefir lágt kaup, er alt af hefir átt fyrir ómögum að sjá, nú í 30 ár. Þessi maður mundi þó vera talinn einhleypur samkvæmt lögum. En geta menn ekki sjeð, hversu það er mikið ranglæti, að veita slíkum manni minni dýrtiðaruppbót heldur en kvæntum manni, sem á ef til vill fyrir engum ómögum að sjá. Og svo er það, að einhleypur maður getur verið nýkominn frá examensborðinu, hlaðinn skuldum, og síðan reynir löggjöfin að verða honum þröskuldur í vegi með því að svifta hann þeirri hjálp, sem alt rjettlæti mælir með, að hann eigi að fá. Það verður aldrei neitt vit í þessari dýrtiðarhjálpi með því að leggja þann mælikvarða á stöðu manna og ástæður. Í slíkum tillögum hoppar ranglætið eins og fló á skinni.

Alveg sama máli er að gegna um framleiðendur. Í viðaukatillögunni er það talið óhæft, að starfsmenn landsjóðs, sem hafa tekjur af framleiðsluavinnu á sjó eða landi, sem nemi 600 kr. á ári eða meiru, fái dýrtiðaruppbót. Þessi tillaga er líka í fyrsta lagi ranglát. Tökum til dæmis prest, sem býr á sveitajörð. Vegna dagnaðar, góðra búmannshæfileika og ef til vill endurbóta á jörð þeirri, sem hann situr, hefir hann meira en 600 kr. tekjur af búi sínu. Síðan á þessi maður að gjalda þess, að hann kann að búa og hefir ræktað vel

jörðina. Og svo er annar, sem situr góða jörð, en kann ekki að búa. Hann fær umbun fyrir það, að hann er alóði í búskapnum og hefir ef til vill nitt niður jörðina. Sjá menn nú ekki, hversu hörmulegt ranglæti er fólgið í því, að svifta dagnaðarmanninn dýrtiðaruppbót, einungis fyrir það, að hann er atorkumaður, en veita þeim hjálpina, sem eigi hefir lánast að búa sakir ódugnaðar.

Jeg er hræddur um, að hv. 1. þm. Árn. (S. S.) mundi þakka fyrir, ef ætti að styðja landbúnaðinn með þessu móti.

Þessar brtt. eru mestu vanmetaskepurnar, sem fæðst hafa hjer í deildinni. Þó að stjórnin fari nákvæmlega eftir þeim í framkvæmdinni, fer því fjarri, að þær borgi timatöfina, og kostnaðinn, sem það mundi hafa í för með sjer. (Forseti: Jeg vil vekja athygli hv. þm. á því, að tillögur, sem teknar hafa verið aftur, eru ekki hjer til umræðu). Jeg hefi ekki heyrt, að tillögurnar hafi verið teknar aftur, en fyrst svo er, skal jeg geyma mjer það, sem jeg átti eftir. En jeg býst samt við, að þær sje ekki alveg dauðar, heldur muni einhver kyngikraftur vekja þær upp aftur.

Þá kem jeg að brtt. minni viðvíkjandi ágreiningnum milli mín og nefndarinnar, um að skáld, listamenn og vísindamenn, sem njóta styrks úr landsjóði, fái einnig dýrtiðaruppbót. Nefndin vill eigi veita þessum mönnum neina uppbót. Þetta tel jeg vera rangt. Þessir menn eru starfsmenn landssjóðs, alveg eins og ráðherra og sýslumenn, því að í hvaða skyni er þeim veittur styrkurinn, ef það er ekki fyrir vinnu, sem þeir leysa af höndum í þágu þjóðfjlagsins? Og hvaða vinna er þarfari og dýrmætari en störf þessara manna, sem leggja velferð sína, líf, æru og krafta og von um allan gróða í sölurnar fyrir vinnu, sem er alls ekki arðberandi hjer á landi? Slíkir menn inna þó

þarft verk af höndum. Þeir fórna eignu blóði sínu í þarfir hugsjónanna. Og vjer eigum ekki kost á svo mörgum miklum gáfumönnum, ef til vill örfáum á heilli öld, að vjer megum við því, að þeir þjóni bæði sultinum og hugsjónunum. Allir vita, hve erfitt þeir menn eiga uppdráttar og hve starfsþrek þeirra lamast, sem eigi geta notið sín nema til hálf. En livers vegna á þá að undanskilja þessa menn dýrtíðarstyrk, úr því að þeir eru þjónar landssjóðs, og ekki verstu þjónarnir, heldur bestu?

Hjer kemur það fram sem oftár á Alþingi, að þingmennirnir hegða sjer sem dómarar. Þeir dæma menn eftir ákveðnum lagabókstöfum. En þetta er fullkomlega misskilningur. Þingmennirnir þurfa ekki og eiga ekki að láta ákveðin orð binda sig um of. Engin lögbók skipar heldur svo fyrir, að eigi megi greiða öðrum en föstum starfsmönnum landssjóðs dýrtíðaruppbót. Meira að segja, er farið fram á, að einnig þeir, sem ekki eru fastir starfsmenn landssjóðs, fái uppbót, t. d. kennarar við barnaskóla. Eru þeir þó engu bundnari starfsmenn enskáld, listamenn og vísindamenn, sem njóta landssjóðsstyrks. Það er því hart, að þessir menn sje alveg settir hjá, sem hafa göfugasta verkið á hendi og leggja mest í sölurnar til þess að vinna það; þetta eru mennirnir, sem landið ætti að fara best með, en ekki verst. Það gæti líka dregið dilk á eftir sjer, ef þessir menn yrði undanskildir dýrtíðarhjálpi. Ekki að eins mentamennirnir, heldur og allir, sem styrks njóta úr landssjóði, munu heimta, og allur almenningur, að allir slíkir styrkir verði hækkaðir. Fyrir þá, sem aurana telja, er þetta því óhyggilegt. Annars ættu háttv. þm. að athuga það, að það gæti verið varhugavert, að ofra mannlífínu fyrir nokkrar krónur, eigi sist í landi,

sem á ekki völ á fleiri gáfumönnum en vjer eigum. Sá sparnaður er ekki góður, og jeg er sannfærður um, að hann mundi mælast illa fyrir.

Jeg skal svo ekki fjölyrða frekar um þessa tillögu.

Þorsteinn Jónsson: Þeir, sem vilja gjöra sjer ljósar afleiðingar stríðsins, hljóta að sjá, að þær koma svo fram, að þeir fátæku verða enn þá fátækari og hinir ríku enn þá ríkari. Þetta verða fulltrúar þjóðarinnar að gjöra sjer ljóst, áður en þeir byrja á að bæta einstökum mönnum eða stjettum fyrir halla þann, er þeir hafa beðið af styrjöldinni. Dýrtíðarvandráðin hafa vitanlega komið harðast niður á verkafólki í kaupstöðum og sumum starfsmönnum landssjóðs. Þar nærri standa einnig fjölmargir smá-framleiðendur, og það er einmitt aðstaða þeirra, sem margir þeir menn, er talað hafa um dýrtíðina, hafa algjörlega misskilið.

Jeg sagði, að sumir starfsmenn landssjóðs hefðu engan halla beðið af styrjöldinni. Ef til vill væri rjettara að segja, að þeir hefðu stórgrætt á ófriðnum. Jeg á þar við þá starfsmenn landssjóðs, sem á einn eða annan hátt eru stór-framleiðendur. Allmargir af verkamönnum landssjóðs búa á bestu jörðunum, sem til eru hjer á landi. Um aðra er vitanlegt, ef ekki sannanlegt, að þeir eiga mikla hluti í sumum hinum allra arðsömustu útvegssfelögum, sem starfa hjer um þessar mundir. Það væri mjög mikið ranglæti, að veita þessum mönnum dýrtíðaruppbót, sem tekin væri með tollum og sköttum af bláfátækum verkamönnum og smábændum, sem, eins og jeg hefi áður sagt, hafa orðið fátækari vegna stríðsins. Menn verða að gæta þess, að till. nefndarinnar ganga í alt aðra átt en þá, að bæta starfs-

Dýrtíðaruppbót.

mönnum landssjóðs upp verðfall peninganna. Ef svo væri, ætti vitanlega að gjalda jafnan hundraðshlut af hverri krónu, hvort sem póstmáður eða landlandritari og ráðherra eiga í hlut. Jeg átmæli ekki nefndinni fyrir þetta. Jeg álit hana á rjettri braut, en að eins fara of skamt. Hún viðurkennir, að hjer sje um dýrtíðarhjálp að ræða, en ætlar þó að veita þessa hjálp mörgum þeim mönnum, sem allra síst þurfa hennar með. Og jeg get fullvissað háttv. þingdeild um það, að ef till. nefndarinnar verða samþykktar, þá vekur þetta atriði langmesta og rjettmætasta óánægju hjá gjaldendum út um alt land. Af þessari ástæðu er það, að jeg mun eftir fremsta megni reyna, að hafa þau áhrif á þetta mál, meðan nokkur von er um, að því verði snúið til rjettari leiðar, að landsjóður veiti ekki dýrtíðaruppbót, nema þeim, sem í raun og veru þurfa þess. Það verður aldrei[no]gsamlega tekið fram, að það eru þúsundir manna á þessu landi, sem í raun og sannleika þurfa að fá dýrtíðaruppbót, fremur en margir þeir, sem þessar ráðstafanir eiga að hjálpa. Og meðan þingið hefir ekki betur en enn er orðið, ráðið fram úr þeirri hlið málsins, svo sem með haggfeldum skipaúttegunum og vörukaupum erlendis, sem verða mætti þjóðinni allri, og þó einkum hinum efnaminni, hin besta dýrtíðarhjálp, þá virðist rjett, að athuga sem best allar leiðir, sem orðið gætu til að spara landsjóði óþarfa útgjöld, við þessa takmörkuðu dýrtíðar-ráðstöfun.

Hv. þm. Dala. (B. J.) talaði nokkur óþörf og staðlaus orð um till., sem hann hefir frjett til, eða sem hann ímyndar sjer að muni koma fram, en eru ekki farnar að láta bóla á sjerenn. Þetta virðist allóparft og óviturlegt umstang, og mundi liggja næst fyrir þann hv. þm. (B. J.), að athuga hvaða atriði þessa máls eru nú til um-

ræðu. Sama háttv. þm. þóknaðist að gefa í skyn um okkur þm. Norður-Múla-sýslu, að við værum fátækrafulltrúar. Að vísu mun þetta sagt óhugsað og út í hött. En hitt er annað mál, að jeg mundi alls ekki skammast mín fyrir að vera fulltrúi hinna fátæku. En jeg mundi fyrirverða mig stórlega fyrir að taka peninga af þeim fátæku til að stinga í vasa þeirra efnuðu, eins og sumir háttv. þingmenn virðast álita sjer sambóðið að gjöra.

Jörundur Brynjólfsson: Nefndin, sem ber fram þessa tillögu, hefir haft öll plögg um þetta mál þangað til í gær, og nefndarálitinu var fyrst útbýtt þá. Þess er því tæplega að vænta, að við hinir þingmennirnir höfum getað kynt okkur þetta mál sem skyldi. Það er í sannleika sagt leiðinlegt, að sumir þingmennirnir skuli hafa svo mikið að gjöra heima fyrir, að þeir megi ekki vera að átta sig á þeim málum, sem fyrir þingið koma, þegar um slík stórmál sem þetta er að ráða. Og að það skuli þurfa að afgreiða málin litt athuguð og í mesta flaustri. Því að jeg tel það enga athugun, þótt vjer höfum lesið þetta stutta nefndarálit. Jeg skal auðvitað viðurkenna það, að ekki er til fulls hægt að átta sig á þessu máli, fyr en það er komið í framkvæmd, en væri tíminn nokkuð lengri, sem maður hefði til að kynna sjer málið, þá gæti athugunin orðið rækilegra en þetta.

Mjer þykir ekki nema eðlilegt, að margir embættismenn og opinberir sýslunarmenn landssjóðs hafa kvartað undan þeim kjörum, sem þeir hafa nú við að búa. Það er alkunna, að peningar hafa fallið í verði svo miklu munar nú á síðustu tímum, og lágt launaðir menn því átt mjög örðugt með að bjargast. Það er því skylda þingsins, að bæta að einhverju leyti upp þann hnekki, sem

Dýrtíðaruppbót.

menn hafa alment orðið fyrir. Og það er skylda þess að gjöra það á þann rjettasta hátt, sem unt er að finna. Grundvöllurinn, sem fjárveitinganefndin byggir tillögu sína á, er alls ekki heppilegur. Jeg skal ekkert um það fullyrða, að brtt. sú, sem fram er komin, komist að rjettari niðurstöðu en nefndin. Jeg er alls ekki ánægður með hana, og finst hún alls ekki bæta úr misrjettinu hjá fjárveitinganefndinni.

Það mátti finna ýmislegt að lögnum frá 1915 um þetta efni, en samt sem áður voru þau að sumu leyti miklu betri en þetta, sem fjárveitinganefndin leggur nú til.

Nú er ætlast til, að allir í sama launaflokki fái sömu dýrtíðaruppbót. Nefndin segir þó, að þessi dýrtíðaruppbót, sem ætlast er til að menn fái, sje ekki einungis veitt sökum verðfalls á peningum, heldur aðallega sem dýrtíðarhjálp. En fyrst svo er, þá var alveg sjálfsagt að reyna að minsta kosti, að gjöra tilraun til að dýrtíðarhjálpin kæmi sem allra rjettlátast niður. Það er til dæmis engi sanngirni, sem mælir með því, að fjölskyldumenn fái engu meiri dýrtíðaruppbót en einhleypir menn. Fjölskyldumönnum er dýrtíðin miklu tilfinnanlegri. Jeg tel ekki í þessu sambandi alla einhleypa, þó ekki sje þeir kvæntir, heldur þá, sem ekki hafa fyrir neinum að sjá, nema sjálfum sjer, hvorki t. d. foreldrum eða systkinum. Þetta misrjetti þarf nauðsynlega að laga áður en málið er afgreitt hjeðan.

Þá er það líka aðfinsluvert hjá nefndinni, að hún gjörir engan greinarmun á þeim, sem hafa framleiðslu og þeim, sem enga hafa. Þetta er sýnilega rangt. Jeg skal t. d. benda á marga póstafrageiðslumenn út um landið, sem hafa mikla framleiðslu, eru t. d. kaupmenn og hafa póstafrageiðsluna í hjáverkum,

og eins er um marga aðra embættismenn, en þeir eiga eftir tillögu nefndarinnar, að bera sama frá borði sem aðrir.

Það hefir verið vitnað til þess hjer í opinberu skjali, að verkamenn væru nú betur settir en embættismennirnir. Í erindi, sem skrifstofustjóri Indriði Einarsson sendi stjórninni, getur hann þess, að kaup verkamanna hafi hækkað 1914. Þetta er nú ekki rjett. Það var fyrst 1915, sem það hækkaði, og þá ekki nema um 14 %. Síðan hefir það hækkað um önnur 14 %, alls 28 %. Þeir, sem kunnugir eru í Reykjavík, vita það vel, að með þessari hækkun verða verkamannalaunin hjer í mesta lagi 1000—1300 kr. á ári. Þetta hljóta því að vera gamanyrði hjá skrifstofustjóranum. En þrátt fyrir það, þótt ekki sje hægt að bera saman laun verkamanna og embættismanna, þá má þó segja að laun sumra embættismannanna sje of lág nú í dýrtíðinni, og því sanngjarnt að bæta þau ofurlítið upp.

Skrifstofustjórinn færir þau rök fyrir því, að embættismenn fái dýrtíðaruppbót, að ætlast hafi verið til, að verðhækkunartollurinn skyldi ganga til þeirra. Jeg hygg að þetta sje misskilningur. Þingið mun hafa litið á þann toll sem hverja aðra varúðarráðstöfun, í tilefni af stríðinu, sem nauðsynlegt væri að gjöra, ef illa kynni að fara á einhvern hátt, og landssjóður þyrfti að ráðast í einhver stórræði og þyrfti á miklu fje að halda, og var slíkt vitanlega hyggilegt.

Skrifstofustjórinn talar líka um, að síðan 1898 hafi kaup verkamanna hækkað um 105 %. Þetta getur vel verið rjett. En þá var engi verkamannastjett til í landinu. Þá höfðu menn slíka vinnu einungis í ígripum. Indriði Einarsson segir, að kauphækkun sína hafi

Dýrtíðaruppbót.

verkamenn fengið með samtökum og jafnan með góðu. Þetta er rjett. Það má segja vinnuveitendum þessa bæjar til hróss, að þeir hafa jafnan látið að óskum verkamanna hvað kauphækkun snertir, oftast umtölulítið.

Sjálfsgagt er því að gjöra ráð fyrir, að þinginu farist vel við starfsmenn landsins, því að ekki ætti því að farast ver við sína þjóna en privátmönnum. En þar sem Indriði Einarsson kveður svo að orði, að embættismenn sje allra manna verst settir, þá er það vitanlega mesta fjarstæða. Hann vildi vist áreiðanlega ekki skifta á stöðu við verkamann hjer í Reykjavík, þó honum væri goldinn sá tilkostnaður, er hann hafði við að stunda nám.

Jeg hefi minst hjer á þetta fyrir þá sök, að það er algjörlega rangt hjá I. E. að verkamenn sje svo vel settir nú, hvað launakjör snertir, og mjer finst skylda þingsins, að taka fult tillit til verkamanna- og sjómannastjettarinnar, er það gjörir tillögur um dýrtíðaruppbót fyrir starfsmenn landsins, og greiða ekki alt of mikið fje úr landssjóði.

Þegar það atriði var til umræðu, að landsjóður seldi vörur undir innkaupsverði, þá gat jeg ekki verið með því, að landsjóður gjörði það að svo komnu, alment. Get jeg ekki heldur ætlast til, að hann greiði starfsmönnum sínum upp til fulls tjón það, sem þeir hafa beðið við verðfall peninga, þótt það væri má ske eðlilega rjettlátt í sjálfu sjer.

Þá er enn eitt atriði, sem jeg vildi minnst á, en það er, að almenningur er að sumu leyti ver settur í máli þessu en embættismenn.

Gjörum ráð fyrir að verðhækkun á nauðsynjavörum, svo sem matvælum, eldsneyti o. fl. komi jafnt niður á þeim og embættismönnum. En þá er það húsaleigan, sem hækkar hefir svo gífurlega,

um 100 % eða meir, sem kemur mikið meir niður á fátækum almenningi.

Jeg get tekið dæmi. Eitt herbergi, sem er 5×6 álnir að stærð og rúmar 3 álnir á hæð, kostaði fyrir nokkrum árum 5—6 kr., en nú 20 kr. Jeg gjöri ráð fyrir, að fæstir embættismenn þurfi að sæta slíkum afarkostum. Allflestir þeirra eiga hús sjálfir, og eru því betur settir að því er snertir þetta atriði dýrtíðarmálanna.

Í reyndinni er það svo, að þeir, sem minstar tekjur hafa verða verst úti í dýrtíðinni, og kemur þetta líka niður á þeim launamönnum landssjóðs, er lægst hafa launin, og er það því rjett hjá nefndinni, að ætla þeim hæstu uppbótina.

En þess sakna jeg, að háttvirt nefnd hefir ekki ætlast svo til, að farið væri eftir heimilisástandum, það er að segja hvort maðurinn er ómagamaður eða einhleypur.

Háttv. framsm. (G. Sv.) gat þess, að nefndin hefði ekki álitid það framkvæmanlegt. Get jeg þó ekki fundið ástandur fyrir orðum þeim, því jeg gjöri ráð fyrir, að nefndin hafi rætt það atriði, enda gat háttv. 1. þm. Árn. (S. S.) eðlilega um það, og er jeg skoðun hans allveg samdóma.

Jeg tel ekki rjett, að það þurfi að vera refsing hinum duglegri mönnum, þótt þeir fái ekki dýrtíðaruppbót, sem alls ekki þurfa þess með. Mætti þá eins segja, að það væri refsing að láta þá fá lág laun, sem lágt eru launaðir; en slíkt er þó auðvitað ekki í þeim tilgangigjört, heldur er það vitanlega staðan, sem skapar launin. Einmitt með tilliti til þess, er háttv. framsm. (G. Sv.) sagði, að þessar tillögur nefndarinnar væru tilraun til að bæta rjettlátlega ástand það, sem nú er manna á meðal, þá virðist mjer misráðið, ef ekki er rækilega æt-

Dýrtíðaruppbót.

hugað hverir það eru, sem helst eru uppbótar þurfandi.

Segi jeg svo ekki fleira að þessu sinni.

Forseti: Þá vil jeg leyfa mjer að geta þess, að útbýtt hefir verið hjer í deildinni meðan fundur stóð viðaukatillögu (132), og verður hún tekin til umr. strax, fyrst leyfi hæstv. forsætisráðherra og samþykki háttv. deildar fekest fyrir því.

Magnús Guðmundsson: Það er viðaukatillaga (132), sem jeg vildi segja fáein orð um. Það er í rauninni brtt. við tillögu nefndarinnar.

Í viðaukatillögu þessari er þrír liðir.

Fyrsti liðurinn er sá, að einhleypir menn fái ekki nema $\frac{3}{5}$ af því, sem áætlað er til dýrtíðaruppbótar. Það þótti okkur flutningsmönnum þessarar tillögu algjörlega rjettmætt.

Einhleypan mann köllum við hvern þann, er ekki hefir fyrir neinum að sjá, og mun það vera sá skilningur, sem venjulega er lagður í orðið.

Því hefir verið slegið hjer fram, að einhleypur maður lifi eins kostnaðarsömu lifi og þeir, sem giftir eru. Má vel vera, að finna megí dæmi þess. En ekki mun það alment, og þar sem hjer er verið að setja reglur, sem gilda skulu alment, þá má ekki fara eftir undan-tekningunum, heldur því, sem alment er.

Þá er annar liðurinn sá, að þeir, sem hafa 600 króna tekjur, auk embættislauna, skuli missa $\frac{2}{5}$ af dýrtíðaruppbóttinni. Þetta virðist okkur vera í samræmi við andann í tillögu nefndarinnar. Því það er vitaskuld sama, hvort tekjurnar koma úr landssjóði eða annarsstaðar að. Peningarnir verða jafn þungir í pyngjunni, hvort sem er. Og ef sann-
gjarnt er, að prósentur þær, sem uppbóttin er miðuð við, fari minkandi eftir

því, sem laun eru hærrí, þá er þetta líka sanngjarnt.

Enda virðisi það rjettmætt, að lands-
sjóður borgi þeim starfsmönnum sínum minna, er hafa tekjur annarsstaðar að, því gjöra má ráð fyrir, að þeir eyði því minni tíma í þjónustu sína í landssjóðs-
þarfir.

Þriðji liður tillögunnar er sá, að þeir, sem hafa 1500 kr. í tekjur, auk embættislauna, fái enga dýrtíðaruppbót. Munu þeir menn flestir ekki vera lands-
sjóðshjú nema að litlu leyti. En sje svo, að þeir hafi mikið embætti, þá munu launin svo há, að þeir geti, að viðlögð-
um þessum 1500 kr., komist af, án dýrtíðaruppbótar.

Vona jeg, að hin háttvirta nefnd sjái, að hjer er að eins framhald af hennar eigin tillögu. Okkur þótti það of einhliða í tillögu hennar, að líta að eins á launin, en ekki aðrar tekjur. Annars virðist nefndin sjálf einnig hafa bundið sig við ástæður manna, þar sem hún hefir sett hjá þá, sem hafa 4500 kr. laun og hærrí.

Háttv. þm. Dala. (B. J.) tók til dæmis mann, sem hann sagðist þekkja, sem hefði verið í 30 ár í stjórnarráðinu. Þann mann þekki jeg ekki, og kemur þetta mjer líka dálítið undarlega fyrir sjónir, þar sem ekki eru nema 12—13 ár síðan stjórnarráðið varð til. Get jeg því ekki skilið dæmi þetta.

Aðallega vildi jeg með orðum þessum sýna hinni háttvirtu nefnd, að það er einmitt hennar eigið „princip“, sem haldið er fram í viðaukatillögu okkar, það, að taka tillit til allra tekna, hvort sem þær koma úr landssjóði eða ekki.

Vona jeg því, að hún hafi ekkert á móti því, að tillagan nái fram að ganga, þar sem hún einmitt er í sama anda og tillaga háttvirtrar nefndar, og þó sparar landssjóði allmikið fje, sjálfsagt 50—60 þús. kr.

Dýrtíðaruppbót.

Framsm. (Gísli Sveinsson):

Þótt fleiri háttv. flutnm. þessarar nýframkomnu tillögu taki ef til vill til máls, ætla jeg þó þegar að segja nokkur orð.

Fyrst vildi jeg geta þess, viðvikjandi athugasemd þeirri, er háttv. þm. Dala. (B. J.) kom með, um skilning á 44. gr. þingskapanna, að mín skoðun er sú, að ekki komi til mála að leggja þann skilning í hana, að embættismenn, þeir er á þingi sitja, verði útilokaðir frá því að greiða atkvæði í þessu máli.

Í greininni stendur svo, að enginn þingmaður megi greiða atkvæði með fjárveitingu til sjálfs sín. En þar sem hér er um að ræða launauppbót til heilla stjettu, þá sje jeg ekki, að það geti heyrt undir ákvæði þetta, sem á við sjerstaka fjárveitingu til einhvers einstaks manns. Enda mundi svo fara, ef sá skilningur væri lagður í greinina, að þeir mundu fáir verða, sem atkvæðisrjett hefðu í máli þessu, eða launamálinu, þar sem annarhvor maður á þingi er hreppstjóri, póstaðgreiðslumaður eða embættismaður að einhverju leyti.

Þeir mættu þá ekki greiða atkvæði og yrði það því allálitlegur meiri hluti þingmanna, sem losnaði við að sýna afstöðu sína í þessu máli og væri það illa farið.

Annað hafði jeg ekki að athuga við ræðu háttv. þm. Dala. (B. J.), því að undanskildum nokkrum smáatriðum var hún í samræmi við skoðun mína.

Viðvikjandi reikningsdæmi¹⁾ því, sem háttv. 2. þm. N.-M. (Þorst. J.) tók í ræðu sinni þá álit jeg, að það hafi verið rjett tekið fram í ræðu minni, að verðhækkun á nauðsynjavöru nemi 70%, og

verðfall peninga sje »að sama skapi«. En hann orðaði þetta nokkuð öðruvísi, og reiknaði svo eftir því, sem sje með 70% verðfalli líka á peningum, en það var ekki mín meining.

Finst mjer ekki máli skifta, hvernig dæmið er sett fram, ef rjett er á annað borð, það er jeg mælti, sem jeg hygg vera.

Annars voru orð hans allathugaverð, ef litið er á þau frá rökfræðisjónarmiði.

Sagði hann, að flestir, sem fátækir hefðu verið fyrir stríðið væru enn fátækari nú, en aftur á móti þeir, sem auðugir voru þá, væru nú auðugri. Þetta álit jeg vera rangt. Það getur að minsta kosti að eins gilt þá, er framleiðslu stunda, og ef framleiðslumenn yfirleitt hafa auðgast, þá hafa fátækir menn, sem þó einhverja framleiðslu hafa, einnig »auðgast«, þó í smærri stíl sje.

Annars er ekki hægt að skifta mönnum þann veg í flokka, er um þetta mál ræðir. Eina flokkaskiftingin, sem staðist getur, er sú, sem notuð er í tillögu nefndarinnar.

Það eru einmitt fastalaunamennirnir, sem tapað hafa, vegna þess, að vörur hafa stigið í verði, en laun þeirra, er þeir fá greidd í peningum, staðið í stað, eða hlutfallslega minkað. Því er það rangt líka, að hálaunamenn hafi auðgast af stríðinu.

Ef útvegsmenn og aðrir, sem framleiðslu hafa, hafa grætt, þá er það svo, að till. tekur ekkert tillit til þess og greinir ekkert um það. En sje það rjett, að undanskilja þá dýrtíðaruppbótinni, þá er þar með sagt óbeinum orðum, að þeir hafi grætt. En nú hefi jeg að minsta kosti ekki hitt neinn þann búandmann, er játað hafi, að hann hafi grætt á stríðstímanum. Og sje svo, þá er það út í hött að halda því fram, að svifta beri þá menn uppbótinni, sem

¹⁾ Í handriti af ræðu háttv. 2. þm. N.-M. (Þorst. J.) sjest að vísu ekki, að hann hafi tilfært þetta dæmi. G. Sv.

Dýrtíðaruppbót.

stoð hafa haft af búi eða annari framleiðslu.

Viðaukatill, sem hjer liggur nú fyrir, fer fram á að þeir, sem einhleypir eru, missi $\frac{2}{3}$ af uppbótinni. Setjum nú svo, að einhleypir sje þeir kallaðir, sem eiga fyrir engum að sjá. En vafasamt þykir mjer, að þeir sje margir af launamönnum landssjóðs, sem svo er ástatt um. Líklega eru þeir sárfáir, og þótt nú svo færi, að tveir eða þrír, eða lítið fleiri fyndust, þá mundu það vera ungir menn og lágt launaðir. Og hverju munaði það, þótt þeir væri teknir með? Held jeg helst, að ekki borgi sig, að fara út í slíka smámuni, úr því menn eru sammála um, að veita beri ein hverja uppbót eða hjálpi á annað borð.

Líka vil jeg spyrja, hvaða rjettlæti er þá í því samkvæmt till. þessari, að veita þeim manni uppbót, sem giftur er og á engin börn, jafnháa og þeim, sem á mörg börn, því svo mundi fara, ef báðir hefðu jafnhá laun?

Þetta get jeg ekki betur sjeð en sje áframhaldandi ranglæti, og því engin umbót á starfi nefndarinnar, heldur til stórsþillis.

Enn hljóðar viðaukatill. um það, að þeir, sem hafa tekjuauka, er nemi 600 krónum, fái ekki fulla uppbót. Alveg ómögulegt verður, hygg jeg, að meta þetta rjett, og skýrslur um það verða þýðingarlitlar. Ef það er rjett, að bændur t. d. hafi ekki grætt fyrir stríðið, þá gjöri jeg mjer ekki mikla von um, að þeir hafi nú mikið að frádregnum kostnaði. Gjöri jeg ráð fyrir, að þeir komist af, og fullvist mun vera, að landbúnaðarmenn hafa ekki, hvorki fyrir nje eftir að stríðið hófst, grætt það, er tali taki.

Ef lítið er á þetta rjettlæti, sem menn eru að tala um, þá er það alls ekki neitt, eða þá niður á við. Setj-

um nú svo, að maður, sem hefir talsvert starf á hendi og laun úr landsjóði, sem nema 500 kr., leiti sjer annarar atvinnu með, er hann hefir 600 kr. upp úr, þá vilja tillögumenn færa dýrtíðaruppbótina niður hjá honum. Hvaða rjettlæti er í þessu? Og hverju mundi það muna fjárhagslega?

Þá kem jeg að þeim, er hafa 1500 kr. í tekjur, auk landssjóðstekna. Tillögumenn vilja, að þeir fái enga dýrtíðaruppbót. Segjum svo, að þessi sami maður með 500 kr. laun úr landssjóði fyrir góðan starfa og vel ræktan, fái laun fyrir önnur störf annarstaðar frá 1500 kr, þá fær hann enga uppbót. Hann er með öðrum orðum ver settur en maður með 4500 kr. launum, þ. e. hálaunamaður. Hver er meiningin? Hvaða rjettlæti er í þessu? Alls ekkert. Þetta er verra en takmörkunin í lögnum frá 1915, sem nefndin vildi þó ekki fallast á. Þar stendur svo í 4. gr., ef jeg mætti, með leyfi hæstv. forseta, lesa það upp:

«Nú hefir maður á hendi embætti eða sýslan í sambandi við önnur störf, er tekjur gefa, svo sem bókmentastarfsemi, málaflutning, lækningar, kenslu, búðarstörf o. s. frv., eða hann nýtur styrks úr opinberum eða einkasjóðum eða öðru slíku, og fær hann eigi dýrtíðaruppbót, nema tekjur hans samanlagðar verði eigi hærri en svo, að dýrtíðaruppbót fylgi þeim samkvæmt lögum þessum».

Hjer er þó farinn millivegur, eins og menn sjá. Og hjer er höfð sama aðferð, sem vjer nefndarmenn höfum haft að öðru leyti; tekjurnar reiknaðar og lagðar þar við aukatekjurnar, og er það í áttina. En hitt, að útiloka þá algjörlega frá dýrtíðaruppbót, er margfalt ranglæti, úr því verið er að veita uppbót, og miklu verra en þetta ákvæði laganna, er nefndin eigi aðhyllist.

Dýrtíðaruppbót.

Þá kem jeg að síðasta liðnum í till., að allir, sem dýrtíðaruppbót fá, skuli gefa stjórninni skýrslu um tekjur sínar. Hjer á þá, undir eiðstilboð má segja, að pressa menn til að gefa skýrslu um hvern eyri, er þeim kann að áskotnast, og við það á að miða, hvort þeir eigi að fá dýrtíðaruppbót, sem sjálft þingið telur þó sjálfsagða, þar sem þessir starfsmenn fá nú ekki full laun fyrir starfa sinn.

Ef þetta verður samþykkt, er þá ekki nærri komið því, að þingið geti varla kinnroðalaust látið frá sjer fara tillögu um dýrtíðaruppbót embættis- og sýsl-unarmanna landsins? Þetta ákvæði er algjörlega ósæmilegt og óviðeigandi af Alþingi, að koma fram með, og þar sem öll rök vanta til þess, að það að öðru leyti verði framkvæmt.

Jeg tel frágangssök fyrir háttv. deild, að samþykkja þessa till., og jeg mælist til, að menn hugsi sig vel um, áður en þeir greiða henni atkvæði. En þótnú, eitthvað kunni að sparast á þessum undanþágum, nokkrar krónur, og þótt eitthvað sparist við það, að einn eða tveir menn eru einhleypir, og að einn eða tveir menn hafi aukatekjur, og fáí því ekki fulla uppbót af kaupi sínu. Borgar sig þá slíkur eltingaleikur? Og munu kjósendur færa okkur þakkir fyrir? Jeg held ekki. Jeg vil alvarlega fyrir mína hönd og meiri hluta nefndarinnar mælast til þess, að háttv. deild samþykki ekki viðaukatill.

Eiginlega verður þessi viðauka- eða innskotstill. eigi skilin öðru vísi en svo, sem dýrtíðaruppbót þessi sje nokkurskonar fátækrastrykur eða þurfalingshjálp, en jeg vil mótmæla því, að svo beri að líta á þetta verk þingsins.

Jeg get ímyndað mjer, að þeir góðir menn sje til, er eigi sjái sjer fært, að taka við slíkri uppbót, og vildu alls eigi fara að gefa upp hvern einasta eyri,

sem þeir hefðu snapað saman, til þess að lifa af, svo að þeir gæti fengið dálitla dýrtíðaruppbót.

Ýmislegt var vist, sem háttv. þingmenn höfðu tekið fram, sem fer í líka átt og tillagan; þarf því eigi að svara því frekar en jeg hefi gjört hjer.

Það eru að eins nokkur atriði í ræðu háttv. 1. þm. Árn. (S. S.), meðnefndarmanns míns í fjárveitinganefndinni, sem jeg vildi drepa á. Honum þótti margt óþarft í tillögu okkar, og bjóst jeg því við, að hann fjellist á brtt. þessa, sem hjer hefir verið gjörð að umtalsefni. (*Sigurður Sigurðsson*: Af neyð). Jeg held, að háttv. þm. ætti ekki að láta neyða sig til þess, og jeg veit, að í ýmsum atriðum er hann ósamþykkur flutningsmönnum. (*Sigurður Sigurðsson*: Alveg rjett). Og ef hann samþykkir þau atriði, er það honum til litillar virðingar. Hann taldi, að hjer væri of langt og of hátt farið í tillögu fjárveitinganefndar, en nefndin fór þó í rauninni miðlunarveg. En sá mælikvarði, sem hann hefir borið fram í nefndinni, kemur engu meira rjettlæti á; öðru nær. Hann er að eins frábrugðinn okkar í því, að hann veitir minni uppbót. Og þess ber að geta, þegar lítið er alment á þetta, þá er þessi uppbót, sem nefndin leggur til, að eins fyrir eitt ár. Ef nú einhverir væru, sem væru ekki samþykkir till. nefndarinnar, þá er sjálfsagt, að næsta þing taki þau atriði til nýrrar meðferðar, um leið og það gjörir ákvarðanir um, hvernig dýrtíðaruppbót skuli farið í framtíðinni, meðan þetta ástand ríkir. Og þótt einhver einn maður finnist, sem ekki er þurfalíngur, en fær þó uppbót, þá mætti leiðrjetta það á næsta þingi, svo að háttv. þm. (S. S.) ætti að geta verið rólegur.

Það, sem háttv. sami þm. (S. S.) talaði um ómagamenn og einhleypa, þá hefi jeg áður svarað því í öðru sam-

bandi, og þarf því ekki að fara frekar út í það.

Hann var óánægður yfir því, að allir opinberir starfsmenn væru hjer teknir með. Jeg get eigi sjeð hvernig hann vill verja þá skoðun sína. Mjer finst það engan veginn taka því, að undanskilja þá, sem annars kynnu að komast af, en hafa lágar tekjur úr landssjóði, því það munar áreiðanlega svo litlu fjárhagslega, þegar borið er saman við alla dýrtíðaruppbótina. Hann taldi þeirra á meðal póstaðgreiðslumenn; það mundu meðal þeirra, hjelt hann, finnast slíkir stórbokkar, að þeim þætti hneisa að taka við dýrtíðaruppbót. Jeg hygg það ekki vera, ef þetta á ekki að vera fátækrastrykur. Annars man jeg ekki eftir, að þessi sami háttv. þm. og búnaðarfjelagsráðanautur (S. S.) hafi gjört veður út af því í nefndinni, að ýmsar fjelagsstofnanir, svo sem Búnaðarfjelag Íslands, sem njóta styrks úr landssjóði, voru teknar með. Jeg held, að hann hafi þagað þá, og ekki hefir hann heldur vítt það hjer í þinginu. Jeg tel heldur enga meiningu í, að sleppa þeim, og sjálfsagt að taka slíka menn með, því að best er að halda reglunni alla leið, og ekki setur það landssjóð á hausinn, þótt þeir sje teknir með. (*Bjarni Jónsson*: Og taka skylduglega skáldin með líka). Það er alt öðru máli að gegna um þau. Skáldastyrkur er styrkur í fjárlögum fyrir ákveðin verk eða einstök, en ekki laun fyrir fastan starfa fyrir landið. Skáldastarfið er þar talið aukastarf. Svo ber einnig að gæta þess, að nefndin hefir ekki vísað því brott um tíma og eilífð, heldur skotið málum þeim til meðferðar næsta fjárlagaþings.

Háttv. 1. þm. Árn. (S. S.) vildi spyrja, hver borgaði brúsann. Hann hefir líklega ætlað að spyrja: Borgar landsjóður hann, eða má ske Árnessýsla?

(*Sigurður Sigurðsson*: Skaftafellssýsla líka). Já, alt landið borgar þetta. Þjóðfjlagið borgar verkamönnum sínum, og til fundar við Skaftfellinga mun jeg óhræddur fara á sínum tíma með þetta mál. Annars hefir þetta mál legið fyrir kjósendum landsins, svo þeim kemur það ekki á óvart. Það eru sem sje lög síðasta þings um dýrtíðaruppbótina, og í mínu kjördæmi hafði enginn neitt að athuga við það, þótt embættismenn landsins fengi sómasamleg laun. (*Sigurður Sigurðsson*: Jeg er ekki að spyrja kjósendur, hvað jeg eigi að segja). En voru þá kjósendur þingmannsins að spyrja um nokkuð? (*Sigurður Sigurðsson*: Nei). Nei, þessi háttv. þm. (S. S.) hefir þá enga sjerstaka vitneskju fram yfir aðra, hvort þeim líkar betur eða ver.

Svo taldi sami háttv. þm. (S. S.), að þingmenn væru hjer að skamta sjálfum sjer, og taldi það hneyksli, en hann var þó einmitt í nefndinni, að skamta sjálfum sjer, svo jeg læt hann og samvisku hans einráð um það. En því mótmælli jeg, að þingmenn sje hjer að skamta sjálfum sjer, því þeir eru hjer sjálfstæðir fulltrúar allrar þjóðarinnar, og er skylt, að taka afstöðu til mála, hvort heldur þau snerta hag þeirra eða ekki, hvort þeim er til óhagnaðar eða ekki, og verður svo að vera, og ætti háttv. þm. (S. S.) að fara nær um það. Enda ættu þingmenn ekki mikið erindi hingað á Alþingi, ef þeir gætu skotið sjer undan öllum þeim málum, er koma nærri þeim sjálfum, eða einhverjum sem þeir þekkja; því öll landsmál koma öllum við, og snerta alla landsins þegna, á einn eða annan hátt.

Þá taldi hv. 1. þm. Reykv. (J. B.), að verðhækkunartollurinn frá síðasta þingi væri ekki ætlaður til þessarar ráðstafana. Jeg átti að vísu ekki sæti á síðasta þingi, og get því ekkert sagt um það, hvað

þm. hafi ætlað, nema eftir áheyrn. Og það var ljóst, að þessi skattur var lagður á, til þess að standast óhjákvæmilegan kostnað og útgjöld, vegna ófriðarástandsins. Og nú eru allir samála um það, að dýrtíðaruppbót á launum starfsmanna er nauðsynleg, einmitt vegna ófriðarástandsins, og er það því rjett skilið, enda þótt ekki sje beint tekið fram af neinum, að verja beri einhverju af þessu fje til óhjákvæmilegrar dýrtíðaruppbótar handa þeim. Svo er fjarri því, að tollurinn gangi allur til þessa, ekki einu sinni helmingur.

Áður hafa verið borgaðar í uppbót tugir þúsunda, og gjört er ráð fyrir, að þessi uppbót nemi, ef til vill, yfir 200 þús. krónur, og er þá mikið eftir til annarra ráðstafana. En svo hafa hv. þm., og það þm. úr fjárveitinganefndinni, ekki látið sjer nægja með þetta, heldur komið fram með frv. um nýjan toll, einkar hentugan að jeg álit, á útfluttri sild, og mun það nema yfir miljón króna tekjum, svo jeg sje ekki betur en þingið gangi sómasamlega frá þessum málum. Þaðerlíka rjett, að þingið á að gjöra fleira en bæta upp starfsmönnum landsins. Þetta þing gjörir líka fleira, og það er langt frá, að það geti ásakað sig fyrir fyrirhyggjuleysi.

Jeg man svo ekki eftir, að fleira hafi komið fram hjá hv. þingmönnum, sem sjerstaklega þarf að athuga. Að visu þóttist 1. þm. Reykv. (J. B.) vera andstæður nefndinni, en fjelst að hinu leytnu á, að krafan um dýrtíðaruppbót væri rjettmæt og sanngjörn. Hann lagði mest út af samanburði á kjörum verkamanna og starfsmanna landsins, og skal jeg ekki blanda mjer í það, og á einhleypum og fjölskyldumönnum, en því hefi jeg svarað áður.

En geta má þess að eins, að ekki er hægt að jafna allskostar saman verka-

lýðnum og embættismönnum landsins. Og vist er, að kaup verkamanna hefir hækkað stórum og það vegna striðsins, en kaup verkamanna landsins ekkert hækkað, svo að það er enginn órjettur gjörður verkamönnum, þótt kaup opinberra starfsmanna sje eitthvað lagfært. Jeg tel sjálfsagt, að víða þurfi kaup að hækka.

Svo held jeg, að af því, sem fram hefir komið, þurfi jeg ekki að svara fleiru.

Jón Jónsson: Af því að jeg var einn í fjárveitinganefndinni, leyfi jeg mjer að segja nokkur orð. Jeg skrifaði undir nefndarálitið með það fyrir augum, að enginn yrði undanskilinn uppbót, nema hann hefði yfir 500 krónur í aukatekjur, eins og menn geta sannfærst um af tillögunni. Og þó að till. 102 væri tekin aftur, var það eigi af því, að okkur flutningsmönnum væri það ljúft, heldur vegna þess, að við þóttumst verða varir við úlfabyt nokkurn í deildinni, og óttuðumst, að ágreiningur mundi verða á milli deildanna, ef kapp væri lagt á, að koma þessari tillögu fram. Vil jeg geta þess strax, til þess að öllum sje ljóst, hvað fyrir mjer vakir, að jeg vil skjóta þessu máli til háttv. Ed. og tel hyggilegast, að gjörðar sje á nokkrar breytingar, svo að málið nái fram að ganga.

Það er ekki rjett, sem háttv. framsm. (G. Sv.) sagði, að nefndin hafi verið sammála um, að falla frá dýrtíðaruppbót. Það hefir verið mikið talað um og misjafnt, hvernig líta megi á styrk þenna, og sumir skoða það sem fátækra-styrk, að gjöra upp á milli manna, eftir því sem efni þeirra og aðrar ástæður horfa við. Telja sumir till. sambland af rjettlætistilraun og hjálpsemifúsleika, og háttv. framsm. (G. Sv.) ljét það í ljós, að hjer væri að ræða um

viðurkendan fátækrastyrk. (*Gísli Sveinsson*: Alls ekki fátækrastyrk). En jeg vil geta þess, að þó hjer sje verið að tala um fátækrastyrk, er það alls ekki rjett. Þvert á móti yrði dýrtíðaruppbótin veitt, eftir bestu kynningu og þekkingu, ef farið væri samkvæmt till. Það er erfitt að fá fullkomnar upplýsingar um ástæður manna og efnahag, og jeg skal játa, að mjer þykir þessi till. 132 verri en hin, því að það er ekki eins mikið rjettlæti og jöfnuður í henni. Þá vil jeg og benda á, að það er ástæðulaust að veita öllum dýrtíðaruppbót, t. d. farandkennurum. Þeir fá ókeypis fæði og húsnæði, og kemur þá ekki annar kostnaður á þá en ferðalögin. Áhrif dýrtíðarinnar koma ekki beint við þá, vegna þess, að þeir taka kaup og starf að mestu leyti hjá framleiðendum. Og þessir menn eru alls ekki fáir í landinu, svo þó að uppbótin sje ekki há hjá hverjum einum, dregur hún sig saman.

Þá vil jeg og benda á, að það eru ekki svo fáir efnaðir embættismenn í landinu búlausir, og að það er ekki rjett, sem háttv. framsm. (G. Sv.) sagði, að hjer á landi væru sama sem engir þess konar menn.

Jeg sje það á tillögunni, að hún undanskilur þá menn, sem hafa 1500 kr. í tekjur af framleiðslu, svo að eftir því koma ekki til greina þeir menn, sem hafa miklar tekjur af atvinnurekstri.

Jeg vonast eftir því, að háttv. Ed. taki vel í mál þetta, en jafnvel þó það næði ekki fram að ganga að þessu sinni, er eigi mikil hætta á, að það verði ekki afgreitt í sumar; en samt væri æskilegast, úr því að vjer höfum talað um það hjer í deildinni, að vjer gætum lokið við það nú á sæmilegan hátt.

Háttv. framsm. (G. Sv.), talaði alldjarft, og tók munninn mjög fullan, út af því, að við höfum aðra skoðun en

hann og höldum fast við hana. Hann má ekki undrast þetta. En ekki er hitt síður undarlegt, hve lítið menn gjöra úr tekjum embættismanna í samanburði við búandi menn, embættislausar. Og jafnvel þó að launin sje ekki há, eru þau viss, og breytast ekki eftir árferði og erfiðleikum atvinnuveganna. En það gjöra tekjur bændanna og sjávarútvegsmananna, eða allra þeirra, sem hafa kvikfjenað og sjávarútveg að lífsuppleði. Og það er ekki næsta langt síðan, að landbúnaðurinn varð fyrir tilfinnanlegum hnekki. Og því erfiðari sem framleiðsluskilyrðin eru til lands og sjávar, þeim mun varlegar þarf að fara, því að tekjur embættismannanna byggjast þó vissulega á framleiðendum í landinu, og því varlega gjörandi, að hækka laun þeirra stórum á hinna kostnað.

Að því er snertir till. hv. þm. Dala. (B. J.), skal jeg geta þess, að hann spurði mig, hvort jeg mundi verða till. hans fylgjandi, og gat jeg eigi dulið fyrir honum, að jeg álití þessa fyrirsögn hans móðgandi.

Magnús Guðmundsson: Jeg skal vera mjög stutturður og eigi lengja umræður, sem þegar eru orðnar langar. Mjer þykir það næsta undarlegt hjá hv. framsm. (G. Sv.), að hann skuli ekki vilja skilja það, að það er einmitt sama »principið«, sem fyrir okkur vakir, og að peningarnir eru alveg eins góðir fyrir embættismanninn, hvort sem þeir koma úr landsjóði eða fyrir önnur störf. Þess vegna er bæði rjett og sanngjarnt, að dýrtíðaruppbót landssjóðs lækki eftir því, sem njótendur hennar hafa meiri tekjur utan embættis eða sýslunar.

Háttv. framsm. (G. Sv.) hjelt því fram, að brtt. mín, um einhleyp fólk, væri þýðingarlaus, því að svo sem ekkert væri af því fólk, tvent eða þrent, eða

þar um bil á landinu, en þetta er algjörlega rangt. Jeg sjálfur þekki miklu fleira af einhleypu fólki, er dýrtíðaruppbót mundi fá. Nú skýtur háttv. 2. Árn. (E. A.) því að mjer, að mjög margir af þeim, er uppbót fengu eftir dýrtíðaruppbótarlögnum frá 1915 hafi verið einhleypir, og ætti honum að vera þetta manna kunnugast. Samt verður miklu fleira af þess konar fólki, er uppbót mundi fá eftir till. nefndarinnar en eftir lögnum frá 1915. Það sýnist því vera lítil sannleikur eða sanngirni í því hjá háttv. framsm. (G. Sv.), að halda því fram, að þeir sem komi til álita í í þessu efni, sje eigi nema 2—3.

Háttv. framsm. (G. Sv.) tók það fram, að ekki væri hægt að vita, hve miklar tekjur menn hefði fram yfir embættis-tekjur. Jú, embættismaðurinn á auðvitað að vita þetta og getur líka vitað það. Og jeg sje ekki, að það sje gjört neitt lítið úr æru manna og samvisku, þótt þeim sje gjört að skyldu að skýra frá þessu að viðlögðum drengskap. Það er mjög titt í löggjöf vorri, að slíkt er heimitað, og hneykslast enginn á. Svo er t. d. sjerhver maður skyldur að gefa vottorð upp á æru og samvisku um meðteknar tollvörur frá útlöndum, jafnvel þótt eigi sje nema t. d. einn vindlakassi. Þar er gefið æru- og samviskuvottorð um 2—3 króna virði, og hneykslast enginn á. En samt þykir háttv. framsm. (G. Sv.) þetta óþarft, er um dýrtíðaruppbót er að ræða, sem þó nemur ólíkt meiru. Jeg get ekki sjeð, að það sje neitt litillækkandi fyrir neinn, að gefa slíkt vottorð um tekjur sínar. Virðist mjer háttv. framsm. vera í þessu efni alt of hörundssár fyrir hönd embættismannanna. Það vakir fyrir mjer að lækka að miklum mun dýrtíðaruppbótina, og einn liðurinn í þeirri tilraun eru einmitt þessi vottorð. Þau mundu verða til þess, að svifta stórrika menn

alveg dýrtíðaruppbótinni, og þetta er einmitt tilgangur minn, því að hvers vegna á landssjóður að vera að gjalda þeim mönnum dýrtíðaruppbót, sem hafa mörg þúsund krónur í tekjur, hvaðan svo sem þessar tekjur eru komnar? Þetta viðurkennir nú háttv. fjárveitinga-nefnd, að því er snertir háttlaunaða embættismenn, en ef tekjurnar eru ekki af embætti eða sýslan, þótt jafnháar sje, ris hún öndverð gegn því, að neita um dýrtíðaruppbót, alveg eins og það sje ekki sama, þegar um dýrtíðarhjálpi er að ræða, hvaðan peningarnir koma. Það fæst jafnmikið fyrir krónuna, hvort sem hennar er aflað með vinnu í landssjóði þarfir eða ekki. Þetta hlýtur háttv. nefnd að skilja, þótt hún breyti ekki eftir því. Það er því vafalaust, að brtt. mín miðar að því, að auka jafnrjetti milli þeirra, sem eingöngu hafa tekjur úr landssjóði og þeirra, sem bæði hafa tekjur úr landssjóði og annarsstaðar að, og þar sem hún líka miðar að því, að færa stórum niður dýrtíðaruppbótarfúlguna, trúi jeg því ekki fyr en jeg tek á, að hún verði ekki samþykkt hjer í háttv. deild.

Háttv. 1. þm. Árn. (S. S.) ljét í ljós óánægju sína yfir till. nefndarinnar, og er jeg honum þar samdóma. En hvers vegna hefir þessi háttv. þm. þá ekki komið fram með brtt. eða sjerstakt nefndarálit, fyrst hann átti sæti í nefndinni? Háttv. þm. svarar því, heyri jeg, að hann hafi verið veikur, en hann hefir þó verið hjer á fundi í allan dag, og hefði þá getað búið til brtt., eins og jeg og meðflutningsmenn mínir, því að við höfðum ekki nema eina klukkustund til þess að undirbúa brtt. okkar.

Jörundur Brynjólfsson: Jeg ætla að eins að taka fram nokkrar stuttar athugasemdir út af ræðu háttv. framsm. (G. Sv.). Jeg teldi heppilegast,

Dýrtíðaruppbót.

að þessi dýrtíðaruppbót yrði greidd fyrir hvern meðlim fjölskyldunnar, eða miðað við það. Tel jeg því tilgang till. fjárveitinganefndar ekki fullnægjandi. Er öllum ljóst, að það er enginn jöfnuður í því, að ætla sömu dýrtíðaruppbót til fjölskyldu með átta mönnum og þremur, eða einhleypum manni. Á þetta ber að líta við niðurjöfnun uppbótarinnar, og þarf jeg eigi að fara um það fleiri orðum, og vona jeg að háttv. deild sje ljóst, hvað jeg meina, að dýrtíðin er margföld hjá fjölskyldunum, og því margfaldari, sem fjölskyldan er stærri. Þarf jeg eigi annað en minnst á eina nauðsynlegustu fæðutegundina, mjólkina. (*Bjarni Jónsson*: Verðlagsnefndin lagaði hana). Fjölskyldumaður þarfnast hennar mikið fremur og meira heldur en einhleypur maður. Hækkunin, sem orðið hefir að eins á henni, kemur margföld niður á þeim, er hafa fyrir mörgum að sjá, og svona er um fleira.

Því hefir verið haldið fram, að jeg hafi gjört of mikið úr því, við hve erfíð kjör verkamenn hafi að búa, og að jeg teldi dýrtíðaruppbót embættismanna hærri en kauphækkun verkamanna. Í því efni læt jeg mjer nægja að visa til þess, er jeg hefi áður sagt, og held því enn fram, að kaup verkamanna hefir hækkað að eins um 28 % í síðustu tíð, en get þess jafnframt, að jeg geng út frá því, að það hækki í næstu framtíð.

Viðvíkjandi þessari tillögu á þgskj. 132, þá álit jeg hana óheppilegri en viðaukatill. á þgskj. 102, sem var tekin aftur. Hún útilokar ekki að ranglætið heldst áfram engu síður en eftir tillögu fjárveitinganefndar. Það eru að eins einstöku menn, sem verða útilokaðir frá uppbót, og lækkar mikið uppbótina hjá einhleypum mönnum, sem lágt eru launadír og ekkert mega missa, og sú upphæð, sem sparast, verður auk þess litill

vinningur fyrir landssjóð. Og þar sem þessi viðaukatillaga kemur ekki í veg fyrir ranglætið í tillögu fjárveitinganefndar, finst mjer lítið unnið þó að þessi till. verði samþykkt.

Sveinn Ólafsson: Jeg stend hjer ekki upp til þess að skemta mönnum með langri ræðu. Er jeg fyrst og fremst ekki fær til þess, og tel auk þess vafasama skemtun að hinum löngu ræðum, sem hjer hafa verið fluttar.

Jeg álit það algjörlega rjett tekið fram hjá háttv. flutnm. till. (M. G.), að það sje sama »principið«, sem fyrir honum hefir vakað og fjárveitinganefndinni. En að tillagan hlýtur svo ómilda dóma, bæði hjá öðrum og einkum hjá framsm. nefndarinnar (G. Sv.), er ekki sprottið af hugsun þeirri, sem í henni liggur, heldur einkum af því, að hún kemur á eftir aðaltillögum. Og liggur það auðvitað í því, að háttv. framsm. á svo erfitt með að átta sig á henni á meðan hann er að hugsa um aðaltillöguna og finna henni alt til vegsauka, lofs og dýrðar. En ánægja er mjer að heyra það, að þrátt fyrir allan þennaskoðanamun, eru þó allir að leita að hinu sama, að reyna að finna meira og meira rjettlæti, til þess að hafa að mælikvarða fyrir dýrtíðaruppbótinni. Þetta hefir verið rauði þráðurinn í öllum umræðunum, að reyna að finna leið, svo að þeir, sem uppbótar þyrftu, mistu ekki af henni, en hinir, sem ekki þyrfti hennar, fengi ekki.

En auk þessa ánægjulega atriðis í umræðunum, hefi jeg orðið var ýmislegt, sem jeg get eigi felt mig við. Eru það einkum ýms atriði í ræðu háttv. framsm. (G. Sv.), sem mjer virðast óviðfeldin. Kallaði hann niðurlag tillögunnar handaskömm. Slik og þvílík ummæli eru ekki nema slagorð.

Dýrtíðaruppbót.

Jeg finn ekki, að það sje að nokkru leyti óviðurkvæmilegt, að heimta af mönnum skýrslu að viðlögðu drengskaparvottorði. Sama hefir áður verið tekið fram, en jeg legg áherslu á það af því, að háttv. framsm. (G. Sv.) kvað svo ríkt að orði.

Undir orðið einhleypur falla mjög margir, að jeg hygg. Þar geta heyrt undir simpjónar, kennarar, enn fremur ýmsir prestar til sveita og skrifstofuþjónar í kaupstöðum. Aðalatriðið er rjettlætisgrundvöllurinn. Þessi hugsun vakir fyrir öllum, og þessi tillaga finst mjer fara einna næst hinu rjetta af því, sem enn er fram komið í þessu máli. Því nær, sem komist verður þörfum þeirra, sem uppbótina eiga að fá, því sanngjarnari verður útbýtingin. Ef þessi till. á þgskj. 132 yrði feld, gæti vel farið svo, að alt þetta mál strandaði.

Matthías Ólafsson: Mjer hefir virtst svo, sem menn hafi hjer í dag haldið langar ræður, er ekki geti leitt til neins. Þeir koma ekki fram með neina brtt., en í því væri þó eitthvert vit. En að halda hjer í þinginu tilgangslausar hrókaræður, tel jeg ámælisvert. (*Einar Arnórsson:* Hefir þessi háttv. þm. nokkra brtt.?). Nei, en jeg taldi skyldu mína að benda mönnum á þetta. Jeg verð að segja, að full þörf er á þessari dýrtíðaruppbót, og er þess fullviss, að þjóðin veit það vel, og er að engu leyti mótfallin því, að bætt sje úr brýnustu þörfum þjóna hennar. Það sem vakti fyrir landsstjórninni og nú síðast fjárveitinganefndinni, er að bæta úr þeirri brýnu nauðsyn, sem verðfall peninga bakar starfsmönnum þjóðarinnar.

Því hefir verið haldið hjer fram, að ýmsir framleiðendur hafi orðið fátækari vegna stríðsins. Jeg veit, að smá-framleiðendur hafa ekki grætt eins mikið

eins og þeir stærri. En samt hafa þeir grætt. Maður, sem fyrir stríðið átti eitt skipund af fiski, átti þá 75 kr. virði. Nú getur hann fengið 75 kr. fyrir hált skipund af fiski, og það verður sá að borga, er ekki framleiðir sjálfur fisk-afurðir.

Það hefir verið talað um viðaukatill. á þgskj. 132. Þar er talað um að lækka uppbótina um $\frac{2}{5}$ hjá einhleypum mönnum. Jeg sje ekki betur en þetta gangi í öfuga átt við það, sem mun vaka fyrir háttv. flutningsmönnum. Þá væri rjettara að koma fram með till., er færi í líka átt og háttv. 1. þm. Reykv. (J. B.) talaði um, að fjölskyldumenn fengi meiri uppbót.

Jeg ætla ekki að dæma um niðurlag till. á þgskj. 132. En hræddur er jeg um, að margir mundu heldur vilja verða af uppbótinni en gefa það vottorð um ástæður sínar, sem þar er farið fram á. Það hefir sem sje ætíð áhrif á álit manna og gjaldþol þeirra, ef það kemur í ljós, að þeir eru þurfandi.

Jeg held, að það sje rjett hjá háttv. framsm. (G. Sv.), að till. þessi samsvari tíma þeim, er varið var til að semja hana. Það er allra mála sannast, að rjettlátast hefði verið, að greiða öllum starfsmönnum landssjóðs, án undantekningar, uppbót eftir verðfalli peninganna í hlutfalli við launaupphæð hvers eins. En það fanst nefndinni ísjárvert, og held jeg, að það sje rjett leið, að miða við nokkurskonar þurftarlaun. Rjeð hún því af að sameina rjettlætis- og nauðsynjakröfuna, og tel jeg það sanngjörnu leiddina.

Magnús Pjetursson: Jeg get ekki með öllu orða bundist út af till. á þgskj. 132. Því miður mun það verða til lítils, sem jeg segi, því að hjer í hv. deild virðast vera samtök um, að taka ekki rökum. En sennilega munu menn,

Dýrtíðaruppbót.

hjer sem oftast, hafa skiftast skoðanir um rökin. Mjer virðist þessi till. fljót-hugsuð, enda er það ekki að undra, því að allir vita, hve fljót hún var að skapast. Jeg held að tillagan hefði orðið öðruvísi úr garði gjörð, ef hv. flutningsmenn hefðu varið meiri tíma til hennar. Jeg býst við, að tilgangur hennar sje bæði að auka rjettlæti og spara. Það hefir þegar verið mikið rætt um rjettlætishliðina. Mjer virðist augljóst, að hafi ranglæti komið fram hjá nefndinni, þá sje ekki úr því bætt með þessari till. Athugaverða tel jeg öðru fremur 2. málsgrein, að þeir, sem hafa 1500 kr. auka-tekjur og þar yfir, fái ekki uppbót. Eitt finst mjer undarlegt, og það er þetta, að sjálfum flutnm. ber ekki saman um, hvort hjer sje átt við »brúttó« eða »nettó« tekjur. Jeg gekk út frá því, að hjer væri átt við hreinan ágóða, en svo vildi einn háttv. þingmaður skilja hjer »brúttó«-tekjur. En á því er mikill munur. Ákvæði till. um 600 kr. mun eiga að vera auk kostnaður, og er þá lítil samkvæmni í því, að hjer er átt við »nettó«-tekjur á öðrum staðnum, en »brúttó«-tekjur á hinum. En sje hjer átt við 1500 kr. »nettó«, gjöri jeg ráð fyrir, að sparnaðurinn fyrir þetta ákvæði verði ekki griðarmikill. Býst jeg við, að fáir hafi 1500 kr. í hreinar auka-tekjur. En aftur gæti þetta ákvæði komið mjög ranglátlega niður. Jeg vil taka dæmi. Póstafgreiðslumaður hefir 1200 kr. í árslaun, og ekkert annað starf. En aftur á móti á hann eign, er gefur af sjer 1500 kr. á ári. Af því að hann á þessa eign fær hann enga uppbót, þótt hann þann veg hafi ekki nema 2700 kr. tekjur á ári, en þeir, sem hafa 4500 kr. föst laun, fá uppbót. Þetta er ranglátt.

Mjer þóttu það nokkuð hörð orð hjá háttv. 1. þm. S.-M. (Sv. Ó.) að málið mundi fara í strand ef till. fjelli. Getur

verið að svo sje í garðinn búið. En mjer finst þetta hart gagnvart hv. Ed., og væri auk þesshið mesta ranglætigagnvart þeim mörgu, er eiga rjettlætiskröfu til þingsins um þessa uppbót. Jeg vildi skjóta því til hæstv. forseta, hvort ekki væri hægt að bera till. upp í tvennu lagi. Jeg hefi heyrt, að hv. flutningsmenn sjálfir sje ekki fullsannfærðir um ágæti þessarar málsgreinar. Jeg hefði getað felt mig við, að þeir hefðu miðað við, að launin, ásamt öðrum tekjum, næðu hámarkinu, 4500 kr.; það væri í betra samræmi við nefndina. Jeg held fyrir mitt leyti, að það væri líklegt til samkomulags, ef þessi málsgrein væri strikuð út, því að þótt meiri hlutinn ráði, tel jeg það ekki lítils virði, að menn geti verið nokkurn veginn sammála í svo stóru máli.

Ráðherra Björn Kristjánsson:

Það var rjettilega tekið fram af háttv. framsm. (G. Sv.), að jeg bæði var í nefndinni, og var samþykkur gjörðum hennar, þótt jeg skrifaði ekki undir nefndarálitid. En þar með er ekki útilokað, að jeg geti fallist á breytingar, ef jeg tel þær ekki til skaðsemdar. Allir ræðumenn hafa reynt að finna sem mest rjettlæti, til að byggja tillögurnar á. En hvernig á að finna það fylsta rjettlæti þegar öll nauðsynleg gögn vanta? Hinn rjetti mælikvarði verður ekki fundinn nú, og verða menn því að sveigja til, og koma sjer saman um tillöguna. Jeg er ekki svo mjög hræddur um, að órjettlætið muni koma svo hart niður. Ef einhver þykist verða fyrir ranglæti, getur hann snúið sjer til stjórnarinnar og kvartað. Með því að stutt er til næsta þinga, sem lagað getur misfællurnar, held jeg að menn ættu ekki nú, að vera að deila um keisarans skegg í þessu efni. Vildi jeg því mæla

Dýrtíðaruppbót.

með því, að viðaukatill. á þgskj. 132 verði samþykkt, svo samkomulag náist. Mönnum er ætíð opin sú leið, að leita rjettar síns á næsta þingi, ef þeir þykjast órjetti beittir. Í fyrstu þótti mjer athugavert ákvæðið um einhleypa menn, en eftir að jeg heyrði, að með því væri átt við þá, sem ekki hefðu fyrir öðrum að sjá, get jeg sætt mig við það. Menn eru ekki sammála um hvort skilja beri tekjur manna »brúttó« eða »nettó«. Skýringin verður að koma fram, en þangað til hún kemur, verð jeg að skilja svo, að hjer sje átt við hreinar (»nettó«) tekjur. Það virðist eðlilegast. Hins vegar er nauðsynlegt að stjórnin fái að vita við hvað er átt. Vildi jeg óska, að menn reyndu að vera stutturðir, og sætti sig við þann mun, sem er á skodunum manna og vilja í þessu máli. Háttv. Ed. tekur þá til sinna ráða, ef hún hefir eitthvað að athuga við það, sem hjer er gjört.

Bjarni Jónsson: Jeg ætla mjer ekki að tefja tíma þessa þegjandi þings með langri ræðu, en að eins drepa á nokkrar athugasemdir.

Það hefir komið fram í ræðu háttv. 1. þm. Skagf. (M. G.), að stjórnarráðið hafi skilið orðin »einhleypur maður« á alveg sjerskilinn hátt. En jeg hefi nú fengið að vita af betri heimildum en háttv. þingmaður er, að svo er ekki.

Þá setti hæstv. forseti illu heilli ofan í við mig, fyrir að tala um tillögu, sem búíð var að taka aftur. Nú er sama ófreskjan hjer komin afturgengin, að eins klædd eitthvað veglegri spjörum en fyrra sinnið. Eini munurinn er sá, að í þessa nýju tillögu vantar ákvæðið um sveitastjórnir, ákvæðið um hvort skuli flytja embættismenn landsins á hinn nýja hrepp eða ekki. Það var ljótt að þessari fyrirmyndar tillögu skyldi vera kipt burt, því að nú

má segja sem kerlingin: »Þá hefði jeg getað saumað, og þú getað saumað, og öll börnin okkar saumað«. Hún sagði það við karlinn, þegar hann hafði týnt nálinni, sem hann hafði fengið fyrir kúna sína.

Um uppbót einhleypa manna er það segja, að ef af henni verður dregið, þá kemur sá afdráttur mest niður á fátækum og munaðarlausum ekkjum, sem njóta eftirlauna, eða þá örvasa gamalmönnum, sem eru orðnir uppgefnir af erfðleikum lífsins. Jæja, það kemur þá vel niður.

Annað er það í ræðu háttv. 1. þm. Skagf. (M. G.), sem jeg vil minnast á og mótmæla, og það er að honum sýnist rjett, að fara með aukatekjur manna sem væru þær allar úr landssjóði, og það svo ramlega, að ef þeir hafa 1500 kr. utan landssjóðsstarfsins, þá má ekki bæta þeim það neitt upp.

Tökum dæmi af póstaðgreiðslumanni, sem hefir 300 kr. í laun, en hefir svo snapað sjer samað 1500 kr. á annan hátt, þá á hann ekkert að fá til uppbótar. Eða kaupmann, sem hefir búðarholu, sem gefur honum 1500 kr. utan landssjóðsstarfans, — hann á enga uppbót að fá.

Allir heilskygnir menn sjá, hvað þetta er ranglátt. Það er rjett sem háttv. þm. Stranda. (M. P.) tók fram, að þetta væri að fara með fje landsmanna, sem væri það landssjóðs eign.

Háttv. 1. þm. N.-M. (J. J.) kvartaði undan því, að jeg hefði móðgað sig með því að spyrja hann, hvort hann ætlaði að fylgja fram þeirri tillögu, sem hann var á móti í nefndinni. En háttv. þm. má ekki misskilja þetta svona. Það var alls ekki sagt í móðgunarskyni, heldur var það miklu fremur traustsyfirlýsing til hans. Jeg bjóst einmitt við því, að hann, sem fylgt hafði fram þurfalingsstefnunni og barist fyrir henni, mundi

að lokum greiða atkvæði með því, að listamenn og vísinda fengi uppbót, þar sem þeir hafi þess áreiðanlega mikla þörf. En nú sje jeg að hv. þm. (J. J.) hefir ekki átt þessa traustsyfirlýsingu skilið og tek jeg hana því aftur, og álit háttv. þm. reikulan í hugsunum, eins og þá, sem vilja þjóta tindilfættir heim frá öllum málum hálfkórudum, hlaupa heim í hjerað sitt, líklega til að sækja hugsanir sínar, sem þeir hafa gleymt heima.

Háttv. þm. (J. J.) talaði líka um að spara bæri fje, og eyða ekki of miklu í embættismenn landsins. Jeg get ját- að, að það væri arðvænlegra fyrir lands- sjóð, að leggja skatta á embættismenn landsins og safna því í sparissjóð og forð- ast að eyða úr þeim sjóði, og þegja í hel eða drepa niður öll mál, sem kostn- að hafa í för með sjer, hversu mikil þjóðþrifarád, sem þau kunna að vera, eins og sumir núverandi þingmenn virð- ast vilja.

Það er annars næsta einkennilegt, að þetta smærsta mál þingsins skuli taka lang mestan tíma; því þetta mál er ekki annað en smámál. Í löndunum í kring um oss hefir þetta gengið alveg þegjandi og hljóðalaust, að rikissjóðir bættu embættismönnum rikjanna upp erfiðleika þá, sem af ófriðnum leiða. Enda dytti engum vinnuveitanda í hug, annað en bæta kjör vinnulýðs síns á svo erfiðum tímum, og er það þá ekki frá- leitt, að rikissjóður skuli eiga að vera lak- asti vinnuveitandinn í ríkinu? Sem sagt, þá hefir þessi launauppbót komist alveg hljóðalaust á í löndunum kring- um oss, en hjer heima gjöra menn ekki annað en berja barlómsbumbuna og anglýsa hve fátækir vjer sjeum, og veikja þann veg lánstraust vort út á við, að eins til að fá nokkrar krónur í

landssjóð, í stað þess að leyfa svona þörfu máli fram að ganga.

Á sama tíma og þetta þing, sem er að springa af ópolinmæði eftir að losna burt, eyðir löngum tíma í vitlausar til- lögur, breytingartillögur og því um líkt, þá vanrækir það að hugsa nokkuð um mál, sem borið er fram og verða mætti þjóðinni að liði en þinginu til sóma.

Jeg hefi lýst yfir þessari skoðun minni, — ekki til þess að reyna að hafa frek- ari áhrif í þessu smámáli, heldur af því að jeg vil fylgja rjettum málstað.

Jeg vil að síðustu lýsa yfir því, að jeg tel mjer möðgun í ef jeg er bend- laður við þær skoðanir, sem háttv. 1. þm. N.-M. (J. J.) hefir komið fram með í þessu máli, og jeg tel þinginu óvirð- ing gjörða, að slíkar skoðanir og tillög- ur skuli hafa komið fram á því, hvort sem tillögurnar verða samþyktaðar eða ekki.

Sigurður Sigurðsson: Jeg er nú búinn að gleyma ýmsu af því, sem jeg ætlaði að segja, því það er svo langt síðan jeg bað um orðið. Þó man jeg það, að háttv. framsm. (G. Sv.) var eitt- hvað að tala um mig í sambandi við kjósendur mína. Jeg skal geta þess, að það er óþarfa áhyggjur og andstreymi, sem sumir þingmenn hafa út af sam- bandi mínu við kjósendur mína. Það samband geta þingmenn látið sig litlu skifta. Víst er um það, að jeg fer aldrei til kjósenda minna til að spyrja þá hvaða skoðun jeg eigi að hafa og hvað jeg eigi að segja, heldur segi jeg þeim miklu fremur fyrirfram, hvaða skoðanir jeg hafi á málunum. Vona jeg því, að þingmenn geti slept öllum áhyggjum, hvað þetta atriði snertir.

Þá vildi háttv. framsm. nefndarinnar (G. Sv.) leiða rök að því, að jeg væri

Dýrtíðaruppbót.

óvart flæktur inn í dýrtíðarmálið, hefði flogið á bænarörmum í faðm dýrtíðar-nefndarinnar og beðist ásjár. Ekki get jeg játað, að svo sje. En jeg sagði nefndinni frá því, að formaður Búnaðarfjellagsins hefði átt tal við mig, og að hann hefði beðið mig að fara þess á leit við nefndina, að starfsmönnum Búnaðarfjellagsins og búnaðarsambandanna, yrði á sínum tíma veitt samskonar uppbót og öðrum. Nefndin tók því tveim höndum og hugsaði með sjer: Þar höfum við neglt kauða! En þetta var mjer ekki svo mikið áhugamál, að jeg ljeti það rugla mig af rjetttri braut.

Annars ætla jeg ekki að fjölyrða um þetta núna. Jeg hefi nú fyrir skömmu lýst allitarlega afstöðu minni til málsins og við það læt jeg sitja. Þó get jeg ekki stilt mig um, að gjöra smáathugasemdir út af viðaukatillögunni á þgskj. 132. Einn flutningsmanna þeirrar tillögu, 1. þm. Skagf. (M. G.), vjek því að mjer, að jeg hlyti að verða með henni, þó ekki væri nema út úr neyð. Jeg sagði honum, að jeg mundi greiða henni, atkvæði, ef ekki kæmi fram önnur betri tillaga til breytinga á aðaltillögunni, sem jeg gæti felt mig betur við. Þá ljét háttvirtur þingmaður í ljós undrun sína yfir því, að jeg hefði ekki komið sjálfur fram með neina breytingartillögu í þessu máli. Þar til er því einu að svara, að jeg tel ekki eftir háttv. þingmanninum að vita, að jeg hefi ekki sótt deildarfundi um nokkurra daga skeið, sökum veikinda. Átti jeg því ekki hægt um vik að koma fram með breytingartillögur, en ákvað að biða átekta og sjá, hvað nýtilegt kynni að verða af öðrum lagt fram í málinu. (*Magnús Guðmundsson*: Það hefði verið hægt að koma fram með einhverja miðlunartillögu á þeim tíma). Þetta getur þingmaðurinn sagt, en ekki vildi jeg koma fram með tillögu jafn illa hugsaða og þá, sem háttv.

þingmaður var flutningsmaður að. Auk þess þótti mjer rjett, að sjá fyrst hvernig færi um tillögu þessa, enda litið næði til að búa til breytingartillögu meðan á fundi stendur. En svo jeg snúi mjer nú að tillögunni sjálfri, þá þykir mjer ekki einhlítt, að taka þá undan, sem einhleypir eru, vegna þess að einhleypur maður getur oft haft meiri þörf fyrir dýrtíðaruppbót en kvæntur maður barnlaus, sem á góða og duglega konu. Konan þarf ekki að vera neinn ómagi, en börnin eru það alt af á vissu skeiði æfínnar og því finst mjer rjett, að veita barnamönnunum sjerstök hlunnindi. Og svo þegar tillögu þessa efnis átti að bera upp frá 1. þm. Reykv. (J. B.) og fleirum, og leita skyldi afbrigða frá þingsköpunum um hana, þá eru þau ekki veitt, í eina skiftið á öllu þessu afbrigðanna þingi. (*Skúli Thoroddsen*: Hún getur komið í síðari umræðu). Já, hún getur komið við síðari umræðu, það er satt. En það er tæpast tími til þess, að koma henni á framfæri. Þegar þetta mál er rekið áfram eins og asni undir böggum, og næturnar valdar til að vinna óheilla,-skaðræðis- og skemdarverkin, er aldrei tími til skynsamlegrar íhugunar. Og víst er það einkennilegt, að alt af skuli vera veitt afbrigði frá þingsköpunum, hvað ómerkileg og vitlaus till. sem í hlut á, en þegar svo kemur tillaga, sem eitthvert vit er í, þá fæst ekki undanþágan.

En ekki tjáir að deila við dómarann, og auðsýnt er hvert stefnir.

Þetta er nú í fyrsta sinn, sem úaran hendir embættismenn landsins, og nú sjest best hvernig þeir taka því. Þetta er nú í fyrsta sinn, að laun þeirra reynast lægri í raun og veru en krónutal þeirra segir, og þá er hlaupið upp til handa og fóta, og heimtuð jafnvel full uppbót þess, er peningar hafa fallið í verði. En ekki er verið að hlaupa til þingsins þótt allskonar úaran heim-

sæki alþýðuna og atvinnuvegi landsins, þótt hey hrekist, fiskafli bregðist eða verslunarvaran innlenda falli í verði. Alþýðan verður að þegja og þola óbliðu höfuðskepnanna og ranglæti valdhafanna.

[Hjer vantar niðurlag ræðunar. S. S.]

Þórarinn Jónsson: Það sem kemur mjer til að segja nokkur orð, er það, að ýmsir þingmenn hafa slegið fram setningum, sem jeg álit allsendis rangar.

Háttv. framsm. (G. Sv.) sagði, að tillögur nefndarinnar væru þær einu rjettu, þrungnar af viti og rjettlæti, í einu orði algóðar.

Annar háttvirtur þingmaður sagði, að óhæfa væri, að afgreiða þetta mál, nema að bera það fyrst undir kjósendur landsins, og þriðji sagði, að nefndin hefði ekkert farið eftir efnun og ástæðum embættismannanna með þessum mælikvarða, sem nefndin hafði tekið.

Öllu þessu vil jeg mótmæla.

Jeg tel tillögur nefndarinnar ekki rjettlátar, af því að svo mikill munur er gjörður á uppbótum eftir embættis- eða sýslunarlauna-hæð.

Það er alkunnugt, að hjá öllum þjóðum er mikið af oflágt launuðum embættum eða sýslunum, og það getur engum komið til hugar að ríkin eða ríkisstjórnin bæti upp þessar stöður svo, að hver fjölskyldumaður sem er, eða maður með mikinn framfærslukostnað geti lifað á þeim. Þau eru ekki nema fyrir einhleypa menn, eða þá að mennirnir geti haft aðra atvinnu aukreitis. Enda mun flest af þessum störfum vera svo vaxin, að menn geta haft talsverðar tekjur fyrir aukastörf.

Af þessu leiðir það, að þessi embætti og sýslanir eru alt of mikið bætt upp, samanborið við önnur, og því er grundvöllurinn orðin efni og ástæður, þrátt

fyrir mótmæli háttv. nefndrar. Það nær engri átt, að þetta mál eigi fyrst að bera undir þjóðina eða kjósendur, því ef hjer er um nauðsyn að ræða, sem jeg álit að sje. Þá ber að taka hana til greina strax, enda trúi jeg því ekki, að kjósendur landsins sje yfirleitt svo óþroskaðir að þeir skilji ekki afstöðu sína til embættismannanna. Vil jeg því fara örfáum orðum um skyldu þjóðarinnar við embættismenn sína, og hins vegar skyldu embættismannanna við þjóðina, eins og jeg lit á það.

Sjálfsgagt ganga allir inn á það, að embættin sje ekki til fyrir mennina, sem í þeim sitja, heldur fyrir þjóðina og því muni það fyrst á þjóðinni bitna, ef embættismennirnir geta ekki lifað í embættum, vegna lágra launa, og til þess gæti það leitt, að allir nýtustu og bestu mennirnir veldu sjer aðrar arðvænlegri leiðir, sem nú er óðum að fjölga, og þá sæti þjóðin eftir með ónytjunga og dádleysu í embættunum, og er þá ver farið. Hins vegar lit jeg líka svo á, að embættismennirnir hafi ótvíræðar skyldur við þjóðina. Þær skyldur, að á tímum eins og þeim, sem nú standa yfir, eigi þeir að spara; þeir eigi sem sagt að lifa með þjóðinni, bera með henni þær byrðar, sem ófyrirsjáanleg óhöpp leiða yfir hana. Því er nú svo varið með alþýðu þessa lands, að hún er háð öllum dutlungum náttúrunnar og öðrum óhöppum. Þessu getur hún ekki varist, nema með sínum eigin krafti; hún hefir ekkert annað til að hlaupa upp á. Hún hefir engin önnur úrræði en að þrengja að sínum kosti og spara. Jeg vil því láta embættismennina taka það með í reikninginn, að ef verkamenn landsins og önnur alþýða fellur, þá sje þeim hættu búin.

Jeg veit það, að embættismennirnir hafa mest sjálfir gengist fyrir því, að fá

þessa uppbót, og tel jeg það ekki last-vert. En ef jeg færi þetta út á viðari svið, þá sje jeg ekki, að neitt hafi verið gjört til þess, að bæta kjör annara. (*Bjarni Jónsson*: Það kemur ekki þinginu við). Veit jeg það, að nánast kemur það við bæjarstjórn-um og landsstjórn. Við höfum haft hjer til meðferðar í þinginu bráðabirgðalög um verðlagsnefndir, en engin verðlags-nefnd er til. Kaupmennirnir hafa því einveldi að okra á ýmsum lífsnauðsyn-um, og kemur það vitanlega því þyngra niður á þeim, sem eru úrræðaminni og getuminni. Þetta mun nú hafa verið gjört hjá öllum öðrum þjóðum en okkar, að ráða bót á þessu. Og það vænti jeg að fái aðra stefnu, þegar landssjóður hefir tekið að sjer að bæta kjör sinna starfsmanna. Jeg segi þetta af því, að jeg er einn þeirra manna, sem ekki geta gjört brauð af steinum. Þess vegna finst mjer rjett, að fara þann miðlunar-veg, að veita uppbót, en ekki fulla í samanburði við verðfall peninganna, og eins finst mjer sanngjarnt, að draga úr henni hjá þeim, sem minstar hafa þarf-irnar og bestar ástæðurnar. Það get jeg tekið fram, að jeg er ekki sam-þykkur háttv. þingm. í að hafa svona mikinn mun á »skalanum«, og eins vil jeg ekki undanskilja hálaunuðu embættismennina alveg undan uppbót-inni. Mjer þætti t. d. óviðfeldið, ef svo þrengdi að ráðherra landsins, að hann gæti ekki sýnt þá risnu, sem þjóðinni sæmdi, og alt af geta verið í hálaunaðri embættum menn, sem þurfa uppbótar, kann ske ekkert síður en hinir.

Svo að jeg viki að þessari brtt., þá vil jeg geta þess, að jeg setti aðallega nafn mitt á hana af því, að mjer er illa við, að allir framleiðendur, sem í embættum eru, fái dýrtíðaruppbót, án þess, þó að jeg vilji gjöra nokkuð lítið úr starfi þeirra, eða að mjer sje nokkuð

ver við þá en aðra embættismenn. Nei, því fer fjarri. Heldur er það miklu fremur af metnaði þeirra vegna. Jeg veit, að þeir vilja ekki heldur taka fje úr landssjóðnum, ef ástæða er engin til, og dýrtíðin þrengir ekki að þeim. Margir barnakennarar t. d. eiga enguerfiðara upp-dráttar nú en þeir áttu fyrir stríðið. Þeir hafa sama kaupið og fá ókeypis fæði, þjón-ustu og húsnæði á bæjunum, þar sem þeir kenna. Þó eiga þeir að njóta þessa styrks samkvæmt þingsályktunartillögu fjárveitinganefndarinnar. Hvað prest-ana snertir, sem búa út um land, þá má vel taka tillit til þess, að ríkið legg-ur þeim til jarðir til ábúðar, og mega þeir því vel við una þá tekjuhámarksupp-hæð, sem brtt. gjörir ráð fyrir.

Annars get jeg ekki verið að eyða mörgum orðum að tillögunni. Hún er áreiðanlega yfirleitt til bóta og til þess að draga úr gjöldum landssjóðs, en vel má vera, þó að rjettlætt sje á einu sviði, þá gjöri það ranglæti á öðru, og verður seint við því sjeð. En eina sanngjarna rödd um málið hefi jeg heyrð frá hæstv. ráðherra (B. K.). Hann sagði, að ef uppbótinni yrði ekki rjett-látlega jafnað niður nú, þá standi sú niðurbjörgun til bóta á næsta þingi.

Eitt atriði vildi jeg þó minnst dálítið á. Það er drengskaparskýrslan. Sumir háttv. þingmenn hafa hneykslast á henni, og er leiðinlegt að verða að hlusta á þess háttar tal. Eins og það sje ekki sjálfsagt, að mennirnir gefi rjettar skýrsl-ur. Eða er það venja, að þær sje ekki gefnar rjettar? Jeg álit sjálfsagt, að menn gefi slíkar skýrslur alt af rjettar.

Þá hefir verið um það talað, að fjöld-inn af þingmönnum gæti ekki greitt atkvæði í þessu máli samkvæmt 44. gr. þingskapanna.

Til þess nú að þessir menn verði ekki af þessu, þá vil jeg, hvað mig snertir, ekki gjöra neina kröfu til þessarar upp-

Dýrtíðaruppbót.

bótar, svo jeg geti greitt henni atkv. (*Bjarni Jónsson*: Það er fallega gjört). Já, og jeg býst við, að háttv. þm. Dala-gjöri það sama; hann segir þetta svo brosandí.

Jeg hleyp yfir ýmislegt, sem jeg hafði punktað upp hjá mjer, til þess að lengja ekki umræðurnar.

Jón Jónsson: Jeg kvaddi mjer hljóðs til þess að skýra þessar 1500 kr. tekjur, sem í till. standa. Ýmsir hafa ætlað, að hjer sje átt við nettótekjur. En það er ekki rjett; hjer er auðvitað átt við brúttótekjur. Og mjer finst það vera í betra samræmi við dýrtíðarlögin, því að þá veit maður, við hvað stóra upphæð mætti miða uppbótina. Jeg býst við, að þetta verði nokkuð þröngur bókstafur með þessari skýringu á málinu. En þó að þessi galli sje nú á till., þá mun jeg samt greiða henni atkv. mitt.

Það var eiginlega ekki fleira, sem jeg ætlaði að segja. Orð þau, sem háttv. þm. Dala. (B. J.) ljet til mín falla út af till., læt jeg mjer í ljettu rúmi liggja. Tal hans um þurfalinga álit jeg útrúsnúning. Hitt var reynt, að sýna sem mesta sanngirni í málinu. Um þurfalingastefnu er ekki neina að ræða í till. Jeg leit alls ekki svo á málið, heldur vakti hitt fyrir mjer, að uppbótin gæti komið sem rjettlátlegast niður.

Sveinn Ólafsson: Þegar jeg bað um orðið, þá var það til þess, að svara fyrirspurn háttv. þm. Stranda. (M. P.) um það, hvort átt væri við brutto eða nettótekjur. Nú hefir verið minst á þetta atriði síðan, svo að jeg skal leiða hjá mjer að fjölyrða frekar um það. Annars tekur till. af allan misskilning í þessu efni. Þar er svo ákveðið, að uppbótin færist niður um $\frac{2}{5}$ hjá öllum einhleypum mönnum, er dýrtíðarupp-bótar njóta, og svo hjá þeim, er hafa framleiðsluatvinnu á sjó eða landi, eign-

um eða öðru, svo að nemi 600 kr. á ári eða meira, auk kostnaðar, og 1500 kr. settar sem hámark. Hjer er í því átt við nettótekjur. Flestir skilja þetta líka svo. Margir voru áður á gagnstæðri skoðun, en hafa nú komist að þessari niðurstöðu við nánari athugun á þessu atriði. (*Hákon Kristófersson*: Vill þm. skýra skilmerkilega, hvað hann á við með nettótekjum?). Jeg er ekki svo orðhagur maður, að jeg geti fundið íslenskt orð yfir þetta hugtak. En með nettótekjum á maður venjulega við þær tekjur, sem maðurinn hefir að frádregnum öllum kostnaði.

Magnús Guðmundsson: Jeg skal taka það fram, að jeg hefi talað við alla flutningsmenn till., og eru þeir samdóma um, að hún eigi við nettótekjur. En nettótekjur eru þær tekjur, sem maður hefir, þegar frá er dreginn allur kostnaður við að afla teknanna.

Framsm. (Gísli Sveinsson): Jeg býst við að geta verið stuttur, eftir allar þær ræður, sem haldnar hafa verið hjer í dag. Þó hefði jeg heldur kos- ið, að sumt af því, sem sagt hefir verið hjer í deildinni, hefði verið ótalað, og ýmislegt, sem menn hafa verið að leitast við að skýra, virðist enn jafn óskýrt. Menn vaða hjer jafnt í villu og svima eftir sem áður.

Jeg skal geta þess í sambandi við ræðu háttv. 1. þm. Árn. (S. S.), að hann hafði ekki allmikið að athuga við þenna póst till. meðan hann sat í nefndinni; þá tók hann honum skaplega. Það er því dálítið einkennilegt, að hann tjáir sig nú ósamþykkan till. allri. Hann taldi sína till. vitanlega langskynsamlegasta, eða sinn mælikvarða. Jeg býst við, að það hafi líka verið meining hans; hún hlýtur auðvitað að vera skynsamlegust frá hans sjónarmiði. En þessi tillaga er alveg óforsvaranlega fram komin, nú á síðustu stundu, og jeg gjöri

Dýrtíðaruppbót.

ráð fyrir, að þingið breyti ekki mælikvarða nefndarinnar fyrir hana.

Þessi háttv. þm. (S. S.) taldi, að verið hefði óáran í launum embættismanna nú þessi síðari árin. Er það þá nokkuð óeðlilegt, að þessi uppbótarkrafa komi fram, sem er að öllu leyti rjettmæt og á fullum rökum byggð? Enginn hefir látið sjer um munn fara, að starfsmenn landssjóðs hafi gjört þessa kröfu að ástæðulausu. Og þær stjettir, sem nú kunna að verða út undan að áliti þingmannsins, munu bera sig upp og krefjast styrks síðar, enda er það alkunnugt, að styrkbeiðnir koma á hvert þing frá fjölda manna og stofnana, og er ætíð eitthvað veitt.

Hæstv. ráðherra Björn Kristjánsson, sem þó er samþykkur niðurstöðu nefndarinnar, hefir þegar að vissu leyti gengið inn á þessa brtt., en þau rök, er hann færir fyrir því, eru ekki allskostar rjett, eða svo rík, að rjett sje fyrir þau, að fallast á brtt.

Rök hans voru sem sje þau, að ef misrjetti kæmi fram, þá mætti leiðrjetta þau á næsta Alþingi, eða snúa sjer til stjórnarinnar, en hið sama má segja um till. nefndarinnar, og hún er þó ólíkt betur grunduð.

Háttv. 1. þm. S.-M. (Sv. Ó.) hefir tekið tvisvar til máls, en litlu er honum að svara, því aukaatriði ein voru það, er hann drap á. Hann var að tala um það, að sumir háttv. þingmenn ætluðu að eyðileggja málið með tómun orðræðum, en jafnframt gat hann þess, að hann ætlaði eigi að þreyta hv. deild með meiri ræðuhöldum í þessu máli, og má kalla það trúlegt, því að háttv. þm. (Sv. Ó.) hefir talað svo oft að hann er nú dauður. (*Sveinn Ólafsson*: Það eru undantekningar til). En óviðkunnanlegt er það, að hann virtist hafa í hótunum, að hann og hans fjelagar ætluðu sjer að drepa málið, ef viðaukatill. næði

ekki fram að ganga. Slik aðferð er lítt sæmileg.

Fleiri af þeim, er talað hafa með þessarri till., vilja svo vera láta, að brtt. sje að eins framhald af till. nefndarinnar, og byggist á sama grundvelli og till. hennar. En það er allskostar rangt. Nefndin vill veita öllum upp að vissu launahámarki dýrtíðaruppbót, en viðaukatill. vill undantaka marga, sem ekki ná launahámarkinu, og með því er að öllu yfirgefinn grundvöllur sá er nefndin lagði.

Háttv. 1. þm. Húnv. (Þór. J.), var að tala hjer um hitt og þetta, ýmist var hann að tala um að hlaða undir embættismenn, og læt jeg hann eiga þar rök sín, eða hann var að hreyta í þá eða bæjarmenn hjer fyrir það, sem landsstjórnin hefir gjört, og var það algjörlega út í hött, svo sem hann og aðrir vita mega, því að eigi eiga embættismenn alment, eða bæjarmenn hjer, sök á því, hvað landsstjórnin gjörir, eða hvað hún lætur ógjört. Hjer er að ræða um uppbót handa embættismönnum um land alt, en eigi að e'ns í Reykjavík, og verður því að finna sameiginlegan mælikvarða fyrir þá alla, og það hefir nefndin reynt að gjöra. Grundvöllur hennar er svo, að tillögur hennar geta gilt fyrir alla, hvar sem er á landinu. Og hvaða umboð hefir þessi hv. þm. (Þór. J.) til þess, að lýsa yfir því fyrir menn út um land, að þeir þurfi eigi uppbót-ar? Umsóknir liggja einmitt fyrir frá öllum fjölda þeirra hjer og þar. Hann sagðist ekki ætla sjer að taka hreppstjórauppbót sína. Það getur verið gott að lýsa slíku yfir hjer í þingsalnum, einkum til þess, að reyna að slá á viðkvæma strengi, en reynslan verður að skera úr því, hverir taki dýrtíðaruppbót og hverir ekki.

Háttv. 1. þm. Skagf. (M. G.) tók ýmsilegt fram viðvikjandi tillögu þessarri,

sem hann er fyrsti flutnm. að, þótt leitt sje til að vita, en jeg sje þess ekki þörf, að svara honum nú, því jeg hefi áður krufið þessa tillögu til mergjar. Nú hafa flutningsm. till. lýst yfir því, að með þessum 1500 kr. tekjum í tillögunni, sje átt við nettó tekjur, og það gjörir hana að sjálfsögðu fremur viðunandi, ef hv. þm. skyldu finna upp á að samþykkja hana. En sumir af þeim, er standa nærri till., hafa þó viljað láta það vera brúttó tekjur, en hjer hefir því þó verið slegið föstu, að það skuli vera netto-upphæð, sem sje að fráðregnum öllum kostnaði, kaupi o. s. frv. En þegar svo er, þá held jeg, að þessi tillaga nái ekki til margra manna, og því gjörir það í sjálfu sjer nauðalítið, hvort tillagan er samþykkt eða ekki. En vegna þess, að till. grautar frá rjettu marki, þá vil jeg gjöra mitt til, að tillagan nái ekki fram að ganga.

Einar Jónsson: Mjer þykir vænt um þau ummæli háttv. framsm. (G. Sv.), að eigi væri þörf fleiri ræðna um þetta mál. Það er áreiðanlega rjett. Flestir eða allir háttv. þm. munu hafa myndað sjer afstöðu til málsins.

Það sem gjörði það að verkum, að jeg kvaddi mjer hljóðs, er það að mjer þykir það harla kynlegt, að landstjórnin skuli vera að ýta undir embættismenn um það, að fara fram á launabætur. Frsm. (G. Sv.) sagði að svo hefði verið, og jeg hefi heyrt það sjálfur víðar að. En þótt sjálfsagt sje, að embættismenn fái uppbót á launum sínum, þá er það óhæfilegt, að landstjórnin sje að ýta undir þá til að fara fram á uppbótakröfur, en nú mun hún hafa símað til embættismanna út um alt land, og óskað að þeir bæðu um 70% launauppbót. (*Bjarni Jónsson:* Er það vitavert?). Já, hún á að greiða út lögboðin laun, frekar ekki. (*Einar Arnórsson:* Var það fyrverandi stjórn?).

Já, hún var að ýta undir embættismennina, en ætlaði eftirkomandi stjórn að borga.

Jeg tel það sanngjarnt að greiða embættismönnum einhverja dálitla dýrtíðaruppbót, en jeg álit, að uppbótin megi ekki vera úr hófi fram. (*Bjarni Jónsson:* Og ekki með peningum). Jú — með peningum, en ekki landaurum vestan úr Dalasýslu. (*Bjarni Jónsson:* Eru þeir betri á Rangárvöllum?). Jeg er ekki viss um, nema þeir sje meiri landauramenn Rangvellingar en þeir góðu Dalameun.

Mjer finst hv. framsm. (G. Sv.) heldur hljedrægur í málinu, og það er fyr en í dag, sem mjer finst heldur anda ómaklega svalt til okkar sveitamanna, hjer í Rvík. Mjer finst eins og Reykvikingar liti oft og einatt svo á, sem þeir eigi lands-sjóðinn, en oss sveitamönnum beri að eins að borga brúsann. Þetta finst mjer oft hafa komið hjer fram síðan jeg kom fyrst á þing 1909, og þessi hugsun er með öllu óhæf og óverjandi.

Jeg vil veita embættismönnum hóflega sanngjarna uppbót, og það tel jeg að þeir fái, ef brtt. nær fram að ganga; hún uppfyllir alla sanngirni. (*Þórarinn Jónsson:* Og er með fyrirmyndarbragði). En ef brtt. verður feld, þá lýsi jeg því hjer með yfir, að jeg greiði atkv. mitt móti frv.

Það hefir verið sumartið til lands og sjávar. En hugsíð ykkur nú, góðir hálsar, að það kæmi harðindavetur og fjárfellir um land alt, svo margir bændur yrðu öreigar. Hvernig ætli hljóðið væri þá? Ætli landssjórnin símaði þá um land alt, um að þeir færu fram á, að lands-sjóður greiddi þeim tapið? Haldið þið að það yrði ekki bið á því?

Þórarinn Jónsson: Það er sýnilega ekki til mikils, að deila við háttv. framsm. (G. Sv.), því að hann virðist skoða stöðu sína svo, sem hann sje einskónar hæstirjettur. Það eru þó nokkur

Dýrtíðaruppbót.

atriði, sem jeg vildi minnst á. Háttv. framsm. (G. Sv.) sagði, að jeg hefði talað um hitt og þetta, og alveg botnlaust. Jeg veit það vel, og kannast við það, að jeg talaði um fleira, en prósentur þær, er háttv. nefnd hefir stungið upp á, og jeg veit það líka vel, að margt af því, er jeg sagði, og sem alt var í sambandi við þetta mál, er ekki hans mál, svo að það er eðlilegt, að honum geðjist það ekki.

Jeg álit sjálfsgt, að veita dýrtíðaruppbót, og get gengið langt til samkomulags í málinu. Mjer er sagt, að Indriði skrifstofustjóri Einarsson hafi símað til allra embætismanna út um land, um það, að þeir bæðu um 70% dýrtíðaruppbót. Þetta álit jeg lengra gengið en góðu hófi gegnir. Mjer finst það eiga að vera metnaður fyrir menn út um land, er sitja að góðum búum, að vera ekki að seilast í þessa dýrtíðaruppbót.

Jeg get ekki skilið það, að nein skepna hræðist meir rauða dulu en hv. frsm. (G. Sv.) hræðist þessa brtt. Og hlýtur það að koma af því, að hann með sjálfum sjer víðurkennir þann sannleika, að þeir, sem búa í kaupstöðum, eigi að fá hærri dýrtíðaruppbót en hinir, sem til sveita búa.

Matthías Ólafsson: Jeg bjóst ekki við að tala oftár í þessu máli, en ummæli háttv. 2. þm. Rang. (E. J.) gjöra það að verkum, að jeg kveð mjer hljóðs.

Jeg skil ekki þær afskaplegu gáfur, er þessi háttv. þm. (E. J.) hlýtur að hafa, þar sem hann getur sett sig inn í mál, svo að segja á einni mínútu, er nefndin hefir þurft að hugsa um og yfirvega vikum saman. Slikar yfirburðagáfur eru með öllu óskiljanlegar. En þegar betur er að gáð, þá sjest, að gáfurnar eru ekki eins miklar og hann lætur af, því þá kemur það í ljós, að hann botnár ekkert í málinu. Háttv. þm. (E. J.)

var alt af að tala hjer um frumvarp, en hjer liggur ekkert frv. fyrir. Fyrir oss liggur þingsályktunartill., en ekki frv. Þetta sýnir ljósar en alt annað, að háttv. þm. (E. J.) botnar ekkert í því, sem hann er að tala um. Og það verður að teljast með öllu óleyfilegt, að tala af jafn mikilli fáfræði um mál í þingsal þjóðarinnar.

Svo var þessi háttv. þm. (E. J.) að tala um það, að ef brtt. yrði feld, þá greiddi hann atkvæði móti frumvarpinu, ekki þingsályktunartill. Svo stuttan tíma hefir hann haft til að kynna sjer hana, að ekki er að búast við því, að hann hafi gjört það, þegar það hefir mörgum veitst erfitt, sem að staðaldri eru staddir í deildinni.

Það er hart, að þurfa að segja þetta um háttv. 2. þm. Rang. (E. J.), en jeg tel það nauðsynlegt, einmitt vegna hans sjálfs.

Hafa háttv. flutningsmenn brtt. athugað, hvað sá tími kostar, er brtt. tekur hjer á þingi? Ætli hún kosti ekki meira, og það til muna, en það, sem landssjóður kynni að spara með henni?

Háttv. flutningsmenn segja, að þessar 1500 kr. eigi að vera nettótekjur. Þá er þar frá dregið kaup (*Gísli Sveinsson*: Til að lifa af að sjálfsögðu), og það gott kaup, og þegar svo er, þá hygg jeg, að engir verði undir tillögu þessa taldir. Jeg hygg það hefði verið miklu heppilegra, að þessi brtt. hefði aldrei komið fram, því þá hefðum við, meðan við sitjum og deilum um hana, getað komið fram ýmsum þörfum þjóðpríamálum.

Ef háttv. 1. þm. Húnv. (Þór. J.) hefði komið með dýrtíðaruppbót, er hefði svarað fylsta rjettlæti til allra, þá hefði jeg fylgt honum að málum. En nefndin vildi fara milliveg í málinu mitt á milli rjettlætis og hjálpar. 'En Ætli það hefði ekki potið í skjánum, ef nefndin

hefði lagt til að allir fengi 70 % uppbót. Það er þó fylsta rjettlæti og annað ekki.

Þá eru sumir að tala um það, hvernig mál þetta sje komið inn í þingið. En hver annar en stjórnin átti að leggja það fyrir? Það var ekki nema sjálf-sagt að kvörtunum væri beint þangað. Og mjer finst það ekki nema sjálfsagt, og eins og það á að vera, að allir sam-stjettarmenn komi sjer saman og gjöri sömu kröfur, og það er ekkert um það að segja, þótt einhverir embættismenn beiti sjer fyrir slík mál. Það er ekki nema eðlilegt og í fullu samræmi við það, hvernig aðrar stjettir haga sjer.

Að lokum vil jeg spyrja háttv. flutningsmenn brtt., hversu mikið fje sparast ef brtt. þeirra verður samþykkt?

ATKVGR.

Brtt. 102 og 125 teknar aftur.

Nafnakalls um brtt. 124 óskuðu þess-ir þingmenn:

Bjarni Jónsson,
Matthías Ólafsson,
Þorleifur Jónsson,
Jón Jónsson,
Pjetur Þórðarson,
Einar Arnórsson,
Skúli Thoroddsen.

Hlutað var um, hver fyrstur skyldi atkvæði greiða, og kom upp hlutur 1. þm. G.-K. (B. K.).

Brtt. 124 feld með 19 : 7 atkv., og sögðu

ja:

nei:

Björn Kristjánsson, Björn Stefánsson,
Einar Arnórsson, Einar Árnason,
Matthías Ólafsson, Einar Jónsson,
Skúli Thoroddsen, Gísli Sveinsson,
Þorsteinn Jónsson, Hákon Kristófersson,
Benedikt Sveinsson, Jón Jónsson,
Bjarni Jónsson. Jón Magnússon,
Jörundur Brynjólfss.,
Magnús Guðmundss.,

nei:

Magnús Pjetursson,
Pjetur Jónsson,
Pjetur Ottesen,
Pjetur Þórðarson,
Sigurður Sigurðsson,
Stefán Stefánsson,
Sveinn Ólafsson,
Þorleifur Jónsson,
Þórarinn Jónsson,
Ólafur Briem.

Viðaukatill. 132 samþ. með 16 : 10 atkv. að viðhöfðu nafnakalli, eftir að hlutað hafði verið um, hver fyrstur skyldi atkv. greiða, og upp komið hlut-ur 2. þm. Eyf. (E. Árna.), og sögðu

ja:

nei:

Einar Árnason, Gísli Sveinsson,
Einar Jónsson, Jón Magnússon,
Hákon Kristóferss., Jörundur Brynjólfss.,
Jón Jónsson, Magnús Pjetursson,
Magnús Guðmundss., Matthías Ólafsson,
Pjetur Jónsson, Pjetur Ottesen,
Sigurður Sigurðsson, Pjetur Þórðarson,
Stefán Stefánsson, Skúli Thoroddsen,
Sveinn Ólafsson, Bjarni Jónsson,
Þorleifur Jónsson, Einar Arnórsson.
Þorsteinn Jónsson,
Þórarinn Jónsson,
Benedikt Sveinsson,
Björn Kristjánsson,
Björn Stefánsson,
Ólafur Briem.

Till. svo breytt samþ. í e. hlj.

Till. vísað til síðari umr. í e. hlj.

Á 20. fundi í Nd., miðvikudaginn 10. janúar, kl. 11 síðdegis, var till. tekin til síðari umr. (Á 133, 135, 136).

Afbrigði frá þingsköpum til þess að mega taka till. fyrir, þótt ekki væri liðinn lögmæltur frestur frá fyrri umr., voru leyfð af forsætisráðherra, og um

Dýrtíðaruppbót.

þau leitað leyfis deildarinnar með nafnakalli, eftir ósk nokkurra þingmanna og sakir óljósrar atkvæðagreiðslu, og sögðu

já :

nei :

Einar Arnórsson, Hákon Kristóferss.,
Einar Árnason, Jörundur Brynjólfss.,
Einar Jónsson, Magnús Pjetursson,
Gísli Sveinsson, Pjetur Ottesen,
Jón Jónsson, Sigurður Sigurðss.,
Jón Magnússon, Skúli Thoroddsen,
Magnús Guðmundss., Benedikt Sveinsson.
Matthías Ólafsson,
Pjetur Jónsson,
Pjetur Þórðarson,
Stefán Stefánsson,
Sveinn Ólafsson,
Þorleifur Jónsson,
Þorsteinn Jónsson,
Þórarinn Jónsson,
Bjarni Jónsson,
Björn Kristjánsson,
Björn Stefánsson,
Ólafur Briem.

Með því að nafnakall var viðhaft og öll atkv. komu fram, taldi forseti, að svo yrði að sjálfsögðu að líta á, sem afbrigði væru samþykkt, enda þótt til þess þyrfti í þessu tilfelli 19½ atkv. (sbr. 54. gr. þingskapanna), en á skorti ½ atkv., með því líka, að nokkurn veginn mundi vitanlegt, að þm. þeir, er atkv. greiddu gegn afbrigðunum, myndu ekki sist hafa látið atkv. sín falla svo, til þess að mótmæla því, að málunum væri yfirleitt flaustrað af með óþörfum afbrigðum frá þingsköpum, ef svo bæri undir, heldur en því, að till. væri tekin nú fyrir til umræðu. Enda hreyfði enginn þingdeildarmanna neinum minstu mótmæli um gegn álit forseta um þetta efni, og var því till. tekin til umræðu.

Fram komu tvær brtt. skriflegar. Önnur á þgskj. 135, en hin á þgskj. 136. Forseti leitaði afbrigða um báðar till. og voru þau leyfð af forsætisráðherra og samþykkt af deildinni þann

veg, að afbrigði um brtt. 135 voru samþykkt með 20 : 6 atkv. að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

já :

nei :

Pjetur Jónsson, Sveinn Ólafsson,
Pjetur Ottesen, Þorsteinn Jónsson,
Pjetur Þórðarson, Einar Jónsson,
Sigurður Sigurðsson, Gísli Sveinsson,
Skúli Thoroddsen, Jón Jónsson,
Stefán Stefánsson, Matthías Ólafsson.
Þorleifur Jónsson,
Þórarinn Jónsson,
Benedikt Sveinsson,
Bjarni Jónsson,
Björn Kristjánsson,
Björn Stefánsson,
Einar Arnórsson,
Einar Árnason,
Hákon Kristóferss.,
Jón Magnússon,
Jörundur Brynjólfss.,
Magnús Guðmundss.,
Magnús Pjetursson,
Ólafur Briem.

Afbrigði um brtt. 136 samþ. með 16 : 4 atkv.

Framsm. (Gísli Sveinsson): Jeg tel óþarft að ræða þetta mál meir. Allir hafa víst tekið afstöðu til þess. Jeg skal einungis minnast á þær brtt., sem fram eru komnar.

Það er þá fyrst þessi afturgöngutillaga, sem feld var frá afbrigðum við fyrri umræðu þessa máls, sem sje brtt. frá hv. 1. þm. Reykv. (J. B.) o. fl. (135). Þessi tillaga er algjörð umsteypa á öllu því verki, sem nefndin hefir unnið. Hún getur því ekki komið til neinna mála. Það tekur engu tali, að hún verði samþykkt. Það hlýtur að vera sprottið af gáleysi flutningsmanna, að hún hefir nokkurn tíma komið fram.

Öðru máli gegnir með till. háttv. þm. S.-Þ. (P. J.) (136). Nefndin mun fallast á hana, því að hún er mjög sanngjörn.

Dýrtíðaruppbót.

Hámarkið er hækkað upp í 2000 úr 1500 kr., í innskotstill., sem samþ. var við fyrri umr., það er að segja, þeir sem hafa 2000 kr. í tekjur, auk embættislaunanna, fá enga dýrtíðaruppbót. Þessi till. er því til bóta, eftir tilgangi nefndarinnar.

Jörundur Brynjólfsson: Jeg drap á það í ræðu minni áðan, að jeg teldi það mjög óheppilegt, að hrapað yrði að þessu máli eins og nú er gjört. Enda er það óspart notað, að ekkert vit geti verið í þeim till., sem nú koma fram, af því að flutningsmenn þeirra geti ekki hafa hugsað rækilega um þær.

Þessi till., sem við hjer berum fram, háttv. 1. þm. Árn. (S. S.), jeg o. fl., er borin fram til þess, að draga úr því misrjetti, sem oss flutnm. finst verða á dýrtíðaruppbótinni, samkvæmt því sem samþykkt var hjer við 1. umr. Hún auðvitað bætir ekki úr öllu misrjetti, en jeg hygg samt, að hún sje bót frá því, sem nú hefir verið samþykkt hjer í deildinni, þótt jeg hins vegar játi, að jeg er ekki hæstirjettur í því máli, eins og háttv. þm. V.-Sk. (G. Sv.) virðist halda að hann sje. Enda sýnist sá þm. hafa þær hugmyndir um sjálfan sig, að hann einn hafi vit á öllu, en aðrir ekki. Jeg býst við, að hann hafi ekki áðan talað fyrir hönd nefndarinnar, og trúir því ekki, að hún vilji standa við alt það, sem hann sagði.

Vik jeg nú nánar að brtt. okkar. Það er þá fyrst, sem jeg hefi áður minst á, að fjölskyldumönnum, er eftir tillögu okkar, að minsta kosti eitthvað í áttina, gjört eins hátt undir höfði og einhleypum. Skal jeg nú taka dæmi til skýringar. Hugsum okkur tvo menn, sem hafa 1500 kr. árslaun hvor. Annar er

einhleypur, en hinn á fyrir 5 börnum að sjá. Dýrtíðaruppbót þessara manna mundi vera 750 kr. eftir till. nefndarinnar. Laun þeirra því samtals 2250 kr. Nú mun jeg sýna hve miklu meira fjölskyldumaðurinn verður að eyða, en sá einhleypi, þótt maður gjöri ráð fyrir, að þeir fari með jafumikið í sínar eigin þarfir. Jeg gjöri ráð fyrir, að fjölskyldumaðurinn eigi góða konu, sem sjer um heimilið, og tel jeg hana vinna fyrir fæði og öðru, er hún með þarf.

Nú tek jeg að eins nokkra liði af útgjöldunum. Gjöri ráð fyrir, að hvert barn fái $\frac{1}{2}$ litra af mjólk á dag. Það verða um 63 kr. á ári, eða því sem næst 320 kr. fyrir 5 börn.

Þá gjöri jeg ráð fyrir, að barnið eyði í skófatnað 20 kr. á ári. Það verða 100 kr. fyrir fimm börn. Í fót áætla jeg 30 kr. fyrir hvert barn. Það verða 150 kr. á ári fyrir þau öll. Þessi maður hefir útgjöld fram yfir þann einhleypa, sem nema 570 kr., og það að eins í þessum fáu atriðum, sem jeg tilnefndi.

En eftir brtt. okkar fengi þessi maður í dýrtíðaruppbót 600 kr., og þar að auki 50 kr. fyrir hvert barn, eða samtals 850 kr., en það er 100 kr. meira en eftir till. nefndarinnar. Og lík þessu mundu hlutföllin verða hjá öllum lágt launuðum mönnum.

Get jeg því ekki sjeð, að þessi brtt. okkar sje að neinu leyti ranglátari en till. nefndarinnar, heldur þvert á móti. Háttv. frsm. (G. Sv.) sagði, að tilgangur nefndarinnar væri sá, að hjálpa þeim, sem þess þurfa, og þræða sem rjettastan veg til þess.

Þetta er líka tilgangur okkar, þótt við ef til vill getum ekki fremur en nefndin, haldið hinum rjettasta vegi; en svo mikið vil jeg þó fullyrða, að okkar leið er rjettari en þeirra.

Dýrtíðaruppbót.

Get jeg vel hugsað, að við hefðum getað komið með enn betri brtt., ef tím-inn hefði ekki verið svona naumur.

En það er öllum ljóst, að þar sem till. nefndarinnar lágu fyrst frammi í gærkvöldi, og í dag var að eins klst. hlje, og nú að eins 10 mín. á milli fyrri og síðari umræðu, þá hefir lítill tími verið til athugunar. Til þess að fult rjettlæti rjeði, hefði maður þurft að þekkja hvern einstakan mann, og reikna uppbótina eftir ástæðum hans.

En þegar háttv. framsm. nefndarinnar (G. Sv.) er að úthúða þessari brtt. okkar, má svo heita sem hann gefi nefndinni utan undir, þar sem hún hefir setið vikunum saman að starfi þessu, og sjálfsagt lagt rækt við, en þó getum við, þeir menn, á tíu mínútum komist að betri og rjettlátari niðurstöðu, sem við svo höfum sett fram í till. þessari.

Háttv. framsm. (G. Sv.) sagði, að nefndin hefði ekki getað fundið rjettlátan mælikvarða fyrir því, að veita fjölskyldumönnum meiri hjálp en öðrum. Þá liggur það í augum uppi, að till. hennar eru ekki allskostar rjettlátar. Það er einmitt tilgangur okkar flutnum. þessarar brtt., að bæta úr þar sem þörfin er mest, og skil jeg því alls ekki hvers vegna háttv. frsm. nefndarinnar fer svo köldum orðum um till. okkar.

Við hefðum að vísu getað látið standa hlutfallsákvæði nefndarinnar um % af launahæð, og þá að eins bætt við aukastyrk til fjölskyldumanna. En við vildum ekki auka gjöldin með því.

Vitanlegt er, að við getum ekki ábyrgst hvaða áhrif þessi brtt. hafi á upphæð fjárveitingarinnar. En líklegt þykir okkur, að hún raski ekki miklu í því tilliti, og stórri fjárhæð, af eða á, getur það alls ekki munað, þótt eftir henni sje farið.

Vel má ver, að þessi till. sje of seint

fram borin. En hverjum er það að kenna?

Við urðum þó að sjá till. nefndarinnar áður en við kæmum fram með brtt. við þær. Háttv. 1. þm. Árn. (S. S.) sagði, að ef ekki hefði bargað hann vanheilsa, þá mundi hann hafa komið fram með svipaða till. áður, það er því af forföllum, að hún er ekki fyr fram komin. En líklegt þykir mjer, að hún hefði náð fram að ganga, ef hún hefði komið samhliða till. nefndarinnar.

Háttv. þm. Dala. (B. J.), sagði nokkur orð viðvikjandi þessari till. okkar og fór um hana líkum orðum og háttv. framsm. nefndarinnar. Að því leyti sem þeir eiga þar sammerkt, læt jeg mjer nægja, að vísa til þess, sem jeg þegar hefi sagt. Vænti jeg þess nú, að hann eða háttv. framsm. sýni fram á, að það sje ranglega mælt, og mun jeg taka mark á þeim athugasemdum, sem á rökum eru byggðar, en öðrum ekki.

Viðvikjandi því, að þingmenn hafi vaurækt þau mál, er til liðs mætti verða landi og þjóð, þá get jeg ekki tekið það til mín.

Fyrir nokkrum dögum kom jeg fram með frv., er jeg sýndi fram á með rökum, að orðið gæti til tekjuauka fyrir landssjóð, ef samþykkt yrði, enda var háttv. þm. Dala. (B. J.) stuðningsmaður minn í því máli, og kann jeg honum þakkir fyrir það.

Viðvikjandi því, að sami háttv. þm. sagðist alt af fylgja rjettum málstað, þá þykjumst við einnig geta sagt hið sama, og einnig um till. þessa með fullum rjetti.

Annars er það merkilegt, hve mikið er amast við þessari brtt. okkar, þar sem hún fer þó fram á að auka mest tekjur þeirra, sem lægst laun hafa, og bæta úr þörfinni, þar sem hún er mest. Ef til vill skerðir hún að einhverju litlu leyti tekjur hinna. En það

Dýrtíðaruppbót.

kemur að eins niður á þeim, sem hæst laun hafa, og svo þeim, er ekki hafa fyrir börnum að sjá. Og hvernig í dauðanum er hægt að sanna það, að þeir menn sje alment eins illa settir? Hygg jeg því, að móttólinn gegn brtt. þessari sje sprottinn af of skjótri athugun og misskilningi á málinu og engum öðrum ástæðum, því það er meining okkar flutningsmanna till., að uppbótin sje reiknuð á sama hátt og gjört er í brtt. fjárveitinganefndar, að prósenturnar breytist stig af stigi en ekki með stökkum.

Áður en jeg lýk máli mínu vil jeg því láta þá von mína í ljós, að háttv. deild samþykki þessa brtt. okkar, sem eingöngu er fram komin til þess, að draga úr misrætti því, sem hlýti að verða, ef farið væri eftir tillögum nefndarinnar óbreyttum.

Framsm. (Gísli Sveinsson): Það er vitanlegt, að þessi brtt. (135) er ekki borin fram af háttv. 1. þm. Reykv. (J. B.) einum, heldur er háttv. 1. þm. Árn. (S. S.) þar með í ráðum. Þótt nú sá háttv. þm. (S. S.) hafi verið forfallaður, þá var hann það ekki allan tímann, sem starfað var að máli þessu í nefndinni. Er mjer kunnugt um það, sem heimsótti hann á sóttarsænginni. Tel jeg því, að hann hafi haft nægan tíma til undirbúnings till.

Er mjer líka kunnugt um, að hann hefir gengið með þessa flugu í höfðinu frá byrjun, og var honum þar ómögulegt úr að aka, svo fast hjelt hann við sinn »skala«.

Jeg tók það svo, að brtt. þessi ætti að koma í stað annarar, sem þegar er búið að samþykkja. Að minsta kosti fara þær báðar í sömu áttina, nema hvað hin er öllu betur úr garði gjörð, að því leyti sem það hefir verið tekið fram, að hún ætti við, að einhleyfir

menn teljast þeir einir, er ekki hafa fyrir neinum að sjá, en í þessari brtt. er að eins tekið tillit til barna, en ekki annara ómaga, sem geta þó vissulega verið mönnum eins þung byrði.

Sýnir þetta meðal annars ótvírætt slæman undirbúning á brtt.

Hvorki »skalinn« í þessari brtt. nje hinni er hnitmyndaður nje nákvæmlega útreiknaður. Það er að eins sá »skali«, sem till. nefndarinnur fer fram á. Í brtt. þessari eru þar að auki miklu stærri stökk í útreikningunum, að því er snertir prósentuhæð þá, sem miða skal við, af hinum ýmsu launahæðum.

Enn finst mjer óaðgengilegra að miða við 4000 kr. laun sem hámark heldur en 4500 kr.

Háttv. 1. þm. Reykv. (J. B.) sagði, að tilgangur brtt. væri sá, að hækka dýrtíðaruppbót þeirra, sem lægst eru launaðir, en það er rangt athugað. Satt að segja hjelt jeg, að þeir heyrðu til láglaunamönnunum, sem hefðu að launum 1000—1500 kr. Eða eru þeir nú hálaunamenn? Brtt. gjörir að eins þeim, er hafa 1000 kr. eða minna 50%, en tillaga nefndarinnar, sem samþykkt hefir verið, lætur þessa uppbót ná til 1500 kr. launahæðar.

Gjörum ráð fyrir, að maður, sem á eitt barn, hafi 1500 kr. í laun. Eftir till. nefndarinnar fær haun í dýrtíðaruppbót 750 kr. En eftir brtt. fær hann 600 kr., miðað við 40%, eins og brtt. gjörir ráð fyrir, en ekkert fyrir barnið, af því það er að eins eitt, eða rjettum 150 kr. minna en eftir till. nefndarinnar.

Svona má telja hverja hugsunarvilluna á fætur annari hjá flutningsmanni brtt, og mun það því öllum ljóst, að hjer er hvorki um betri undirbúning að ræða, nje meiri jöfnuð.

Jeg skal nú fyrir hönd fjárveitinganefndar lýsa yfir því, að flýtir sá, er

Dýrtíðaruppbót.

orðið hefir á málinu, er ekki með vilja nefndarinnar, og kann hún engum þakki fyrir hann; telur hún miklu fremur, að málinu sje óhæfilega flýtt.

Hvað því við vikur, að nefndin hafi haldið skjölum, þá held jeg að hún verði ekki sökuð um það, að hún hafi gjört það að ófyrirsynju. Það er sjálfgefinn hlutur, að hún varð að hafa þau í höndum sjer til stuðnings og rannsóknar, enda eru það nefndirnar, sem eiga að vinna að málunum, fremur öðrum.

Ef þingmenn hafa lesið nefndarálitíð og fylgiskjöl, þá tel jeg vist, að þeir hafi getað sett sig inn í málið fullnægilega á mjög stuttum tíma, eftir því sem annars er kostur á, því það er flest prentað, sem nokkru máli skiftir af skjölum þeim, sem hún hafði undir höndum.

Skal jeg svo ljúka máli mínu að þessu sinni.

Þegar hjer var komið, kom fram ósk um að umræðum yrði hætt, þegar þeir hefðu lokið máli sínu, er þegar höfðu beðið sjer hljóðs, frá þessum þingmönnum :

Sveini Ólafssyni,
Magnúsi Pjeturssyni,
Birni Stefánssyni,
Einari Árnasyni,
Þorsteini Jónssyni,
Þorleifi Jónssyni.

Bar forseti þá ósk undir atkv., og var hún samþ. með 17 : 2 atkv.

Einar Jónsson: Jeg hafði naumast ætlað mjer að tala framar í máli þessu, en það eru fyrirbrigði undarleg og sjerstaks eðlis, sem valda því, að jeg bið mjer hljóðs nú. Jeg hefi nefnilega

tekið eftir því, að það eru til nýir þingmenn hjer í deildinni, sem hafa haft sig í frammi meira en góðu hófi gegnir og skikkanlegt er. Jeg hefi tekið eftir því, að hv. framsm. (G. Sv.) hefir haldið stundarlangar tölur til þess, að halda hlífiskildi fyrir ágæti meginreglunnar í nál., og þrátt fyrir þær löngu tölur og lagahnykki er auðvitað nefndarálitíð jafn nakið og mannsbert. Og jeg hefi líka tekið eftir því, að 1. þm. Reykv. (J. B.) hefir ungæðislega og ósæmilega tafið hv. þingdeild í 2 klukkutíma með því, að segja þó bókstaflega ekki neitt. Og það er eina attriðið í ræðu hv. 1. þm. Reykv. (J. B.), sem nokkurs er nýtt, og auðvitað allir vita, að einhleypir menn þurfa eigi eins mikið undir vanalegum kringumstæðum og barnmargir fjölskyldumenn. En til þess að segja þetta hefði hann ekki þurft að þreyta deildina í 2 klukkutíma. Skal jeg svo ekki fara fleirum orðum um þenna hv. þingmann. En þegar jafnfróður, gildur og góður þingmaður, eins og háttv. þm. V.-Sk. (G. Sv.) er, gjörir sjer far um að eyða dýrmætum tíma þingsins með mælgí og lagahnyttirðum, sem mál færslumönnum eru töm, þá get jeg eigi stílt mig um að láta ljós verðuga vanþóknun mína á slikum fyrirbrigðum, og má hver lá mjer það sem vill. Jeg hefi ekki tafið þingíð með löngum og óþörfum ræðum, þótt jeg sje eldri þingmaður en þeir; en þessa skoðun mína vildi jeg lofa þeim að heyra, jafnvel þó að jeg verði má ske aldrei eins mikill þingmaður og þeir geta kann ske orðið einhverntíma; en til þess að verða það, gæti jeg trúað að þessi mikla mælgí þeirra verði þeim ekki holl eða happadryg.

Bjarni Jónsson: Jeg get ekki látíð hjá líða, að gjöra nokkrar athugasemdir við ræðu háttv. 1. þm. Reykv. (J. B.). Ber hann sig aumlega, og hefir borið okkur til dóms, mig og fram-

Dýrtíðaruppbót.

sögum. (G. Sv.) fyrir það, hversu illa við eigum að hafa leikið hina ágætu tillögu hans. En jeg vil strax lýsa yfir því, fyrir mína hönd og nefndarinnar, að háttv. framsm. (G. Sv.) hefir talað rögg-samlega, vel og skipulega máli nefndarinnar, og engu bætt við, eða gengið fram hjá af því, sem nefndin vildi vera láta.

Háttv. 1. þm. Reykv. (J. B.) talaði mjög mikið um það, að jeg hefði sagt, eða viljað sagt hafa, að honum væri óljúft að fylgja rjettum málstað. Þetta er hreinasti misskilningur hjá háttv. þingmanni. Það, sem jeg sagði, eins og bæði hv. þingmaður og deildin heyrðu, var það, að jeg legði áhersluna á rjetta málstaðinn í tillögunni, en ekki eins mikið á málefnið sjálft, dýrtíðaruppbótina. Það taldi jeg smámál. Það hefir og komið í ljós við allar þessar unræður, að rjettlætið í grundvelli nefndarárlitsins er mest. Jeg hefi ekki vikið einu orði í þá átt, að hv. 1. þm. Reykv. (J. B.) findist ekki hans málstaður rjettur, og er því alt tal hans í þessu efni einber misskilningur, misskilningur, sem svo oft vill brenna við meðal manna, sem gagnstæða skoðun hafa, og þá auðvitað helst þeirra, sem annaðhvort ekki kunna að hugsa, eða koma hugsunum sínum í viðeigandi búning, eða jafnvel hvorttveggja, eins og mjer virðist eiga sjer stað um háttv. 1. þm. Reykv.

Til þess nú að gjöra enn eina tilraun, ef verða mætti, að hv. 1. þm. Reykv. (J. B.) kynni að auðnast að vitkast, vil jeg taka hjer eitt dæmi, auk hinna mörgu óhrekjandi sannana, sem framsm. (G. Sv.) hefir komið með, til þess að sýna það áþreifanlega, að það skýtur dálítið skökku við, þegar hv. þingmaður er að tala um, að rjettlætið sje einvörðungu hans megin í máli þessu.

Það er lýðum ljóst, og þarf vist ekki að tala langt mál um það, að langflest-

ir af þeim mönnum, sem hafa innan við 1000 króna laun eru efnamenn, hreppstjórar, póstaðgreiðslumenn og þess konar menn, víðsvegar út um land. Og það eru engar minstu líkur til, að þeir eigi fleiri börn, getur líka verið tafsamt að telja það, en þeir, sem hafa 1000—1500 kr. En þess mun óhætt að geta, að menn með 1000—1500 kr. launum eru flestir svo settir (t. d. póstmenn og símamenn), að þeir verða að verja öllum sínum tíma í þarfir landsins. Virðist mjer, að það sje fremur illa gjört, að vilja draga úr dýrtíðaruppbót þessara manna, sem ekkert hafa annað við að styðjast, borið saman við þá menn, sem flestir, innan við 1000 krónur, hafa þau laun að aukageta.

Háttv. þm. (J. B.) fann ástæðu til, að greiða atkvæði gegn brtt. minni og stendur svo hjer og kallar hátt, að hann vilji hjálpa börnunum. Það út af fyrir sig er fallett. En á það má minna, að jeg hefi ekki heyrt því haldið fram, að fátækir visindamenn og listamenn ættu færri börn að jafnaði en aðrir. En það eru líka til aðrar manneskjur, sem þarf að liðsinna og hugsa um, en blessuð börnin. Hvað segir háttv. þingm. um heilsulaus systkini og gamla, hruma og ósjálfbjarga foreldra. Eiga ekki einnig þessar manneskjur rjettlætiskröfu til þess, að tillit sje tekið til þeirra, nema að það eigi að skilja svo, að undiraldan í ræðu og hugsun þingmannsins sje það, að verðlauna beri fjölgun mannkynsins, eins og heyrst hefir að sumar þjóðir gjöri. En með því að það málefni liggur ekki fyrir þessari hv. deild, ætti ekki við að tefja tímann með slíkum umræðum. Og svo er þetta undarlega og lítt skiljanlega um háttv. þingm., hvernig stendur á því, að honum er ver við börn skálda og listamanna, en önnur börn. Og fyrst hann gleymdi mannúðinni í garð skálda og listamanna, er líka

Dýrtíðaruppbót.

dálitið hjáleitt, að hann skyldi ekki undanskilja og afskifta barnakennara landsins, því eins og kunnugt er, eru þeir engu fremur starfsmenn landssjóðs en hinir.

En »bí, bí og blaka« — það þarf auðvitað að vera góður við blessuð börnin; þau þurfa að fá lífsuppheldi. Og það fá þau alt að einu, þótt ræða og till. 1. þm. Reykv. (J. B.) eigi sjer ekki langan aldur, jafnvel þó að hann talaði digurbarkalega. Skal jeg svo ekki fjölyrða frekara um þetta, en leyfa mjer að benda á það, sem haft er eftir Cicero gamla, að það væri betra að 10 sekir menn slyppu, en að saklausum manni væri refsað. Á jeg þar við, að það væri betra, að jafnvel einhver, sem komist gæti af án dýrtíðaruppbótar, fengi hana, en að sá maður, sem endilega þyrfti hennar, yrði af henni. Og það er góð og hyggileg meining í því, sem latínumenn sögðu: »Peccare in cautiorem partem«, regla sem holl væri fyrir þingið að læra og fylgja.

ATKVGR.

Brtt. 135 feld með 20: 6 atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

já:

Pjetur Ottesen, Pjetur Jónsson,
Sigurður Sigurðss., Pjetur Þórðarson,
Benedikt Sveinsson, Skúli Thoroddsen,
Björn Stefánsson, Stefán Stefánsson,
Hákon Kristóferss., Sveinn Ólafsson,
Jörundur Brynjólfss., Þorleifur Jónsson,

nei:

Brtt. 136 feld með 16: 10 atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

já:

Pjetur Jónsson, Skúli Thoroddsen, Benedikt Sveinsson, Bjarni Jónsson, Einar Arnórsson, Einar Jónsson, Gísli Sveinsson, Jón Magnússon, Magnús Pjetursson, Matthías Ólafsson.

nei:

Þorsteinn Jónsson, Þórarinn Jónsson, Bjarni Jónsson, Björn Kristjánsson, Einar Arnórsson, Einar Árnason, Gísli Sveinsson, Jón Jónsson, Jón Magnússon, Magnús Guðmundss., Magnús Pjetursson, Matthías Ólafsson, Ólafur Briem.

Till. (133) samp. með 20: 2 atkv. og afgreidd til Ed.

(A. 134).

II.

Um skipun nefnda.

Viðskiftanefnd.

Á 5. fundi í Nd., laugardaginn 31. desember, var útbýtt

Till. til þingsályktunar um verslun og vöruflutninga (A. 16).

Á 6. fundi í Nd., miðvikudaginn 27. desember, var till. tekin fyrir hvernig ræða skuli (A. 16).

Eftir tillögu forseta var ein umræða ákveðin.

Á 7. fundi í Nd., fimtudaginn 28. desember, var till. tekin til einnar umr. (A. 16).

Flutnm. (Pjetur Jónsson): Í háttv. Ed. hefir komið fram till. sama efnis og þessi. Eins og menn vita, var á dögnum kosin nefnd, til þess að athuga frv. til laga um heimild handa landsstjórninni til ráðstafana til tryggingar aðflutningum til landsins; til þeirrar

nefndar var og kjöttollinum vísað. Báðum þessum hlutverkum hefir nefndin lokið. Síðan hefir einu máli verið vísað til hennar. En það mun að minsta kosti hafa legið í loftinu, þegar kosning þessarar nefndar var undirbúin af flokkunum, að tilgangurinn með henni væri sá, að hún fjallaði um ensku samningana, líkt og ætlast er til um nefndina í Ed., og því er þessi tillaga komin fram. Þessi nefnd hefir fengið skjöl frá stjórninni, sem lúta að ensku samningunum, en hún hefir ekki athugað þá, nema í hjáverkum, enda ekki haft umboð til þess.

Jeg skal taka það fram, að það er ekki hugsunin, að nefnin semji við Breta, heldur athugi málið í samráði við landsstjórnina, líkt og hin fyrirhugaða nefnd í Ed.

ATKVGR.

Till. samþ. í e. hlj.

(Sjá viðskiftanefnd, A. bls. 193–94).

III.

Teknar aftur.

1. Landssjóðsverslunin.

Á 3. fundi í Nd., miðvikudaginn 20. desember, var útbýtt

Till. til þingsályktunar um landssjóðsverslunina (A. 9).

Á 4. fundi í Nd., föstudaginn 22. desember, var till. tekin fyrir hvernig ræðaskuli (A. 9).

Eftir tillögu forseta var ein umræða ákveðin.

Á 5. fundi í Nd., laugardaginn 23. desember, var till. tekin til einnar umr. (A. 9, 18).

Flutnm. (Matthías Ólafsson):

Undir eins og landsstjórnin hóf að reka verslun hjer, tók að brydda á óánægju meðal almennings, út af því, að vörurnar væru seldar hærra verði út um landið en hjer í Reykjavík; mönnum þótti engin sanngirni í því, að vara, sem keypt er fyrir almanna fje, væri hjer ódýrari en annarsstaðar. Þessi óánægja hefir vaxið, sjerstaklega eftir þingið 1915, því að nefndin, sem þá fjallaði um þetta mál, lagði til, að verðið væri alstaðar jafnt, en tillögur hennar voru virtar vettugi.

Þetta er ástæðan fyrir því, að jeg hefi komið fram með tillöguna. Jeg hefi á ferðum mínum um landið orðið var við það, hve óánægjan er almenn, og talið mjer skylt að flytja málið, enda er jeg

algjörlega á því, að öll þjóðin eigi kröfu til jafns vöruverðs.

Mjer hefir heyrst á sumum, sem þeim þætti tillaga mín ekki vel skiljanleg. En meiningin er sú, að landssjóður greiði ekki flutningskostnað, þegar um stuttan veg er að ræða, t. d. flutning hjeðan og upp á Kjalarnes eða Akranes.

Jeg sje, að fram er komin brtt. á þgskj. 18 við mína tillögu, en mjer finst hún ekki að öllu leyti bæta úr þeim galla, sem mönnum kann að þykja vera á minni tillögu. Þess vegna vil jeg leyfa mjer að leggja það til, að umræðunni sje frestað og málinu vísað til nefndar þeirrar, er skipuð er til að athuga bretsku samningana o. fl.

Jörundur Brynjólfsson: Jeg hefi flutt brtt. á þgskj. 18 við till. hv. þm. V.-Ísf. (M. Ó.), af því að mjer virtist orðalagið á till. hans óljóst. Meiningin er að sjálfsögðu sú sama hjá okkur báðum, sem sje, að landssjóður greiði ekki flutningskostnað, þegar um stutta vegalengd er að ræða og kaupendur sækja vöruna sjálfir; en þetta virðist mjer ekki koma fram í tillögu hans. Það getur ekki náð nokkurri átt, að landsjóður t. d. greiði ferðakostnað fyrir Kjalnesinga eða Akurnesinga, sem sækja vörur hingað, enda hefir sú ekki verið meining háttv. flutnm. (M. Ó.), því að meining okkar beggja er söm, eins og háttv. flutnm. hefir tekið fram, en jeg held, að tillaga mín sje ákveðnari og

fyrirbyggja allan misskilning. Hvað það það atriði snertir í tillögu hv. flutnm. (M. Ó.), að ákvæði till. um að vörurnar seljist alstaðar með sama verði á landinu, nái ekki til þeirra vara, er kunni að verða skipað upp á höfnum landsins, utan Reykjavíkur, þá tel jeg sjálfsagt, að það ákvæði nái eins til þeirra. Vörur, sem látnar yrðu t. d. á land á Seyðisfirði, Akureyri eða Ísafirði, ætti að sjálfsögðu að [selja með sama verði og vörur, sem skipað yrði upp í Reykjavík, eða hvar sem væri annars staðar á landinu.

Ráðherra (Einar Arnórsson): Mjer skildist háttv. þm. V.-Ísf. (M. Ó.) leggja það til, að tillögunni yrði vísað til viðskiftanefndar. Jeg held, að það sje skynsamlegast, og vil leyfa mjer að styðja það. Það er varasamt, að hrapa að því, að samþykkja tillöguna fyrr en hún hefir verið athuguð í ró og næði, í fyrsta lagi af því, að það er ekki jafn vist, að svo auðvelt sje að koma tillögunni í framkvæmd, sem menn ætla, og í annan stað þarf að athuga málið og skýra það, með því að ætlast er til þess, að tillagan sje til eftirbreytni fyrir stjórnina framvegis.

Að öðru leyti þykir mjer ekki ástæða til þess, að tala nánara um málið nú. Jeg býst við, að mönnum þyki sjálfsagt, að láta nefnd fjalla um málið, og fæ jeg þá væntanlega tækifæri til þess að minnst á það síðar, ef þörf þykir.

Forleitur Jónsson: Jeg vil leyfa mjer að minnst á eitt atriði í sambandi við þessa tillögu, sem er það, að mjer er óljóst, hverjum hefir verið gjörður kostur á að kaupa landssjóðsvörurnar, hvort heldur einstökum kaupmönnum eða sýslufjelögum og sveitarfjelögum. Þar sem jeg þekki til, hafa menn hald-

ið, að eingöngu kaupmönnum væri gefinn kostur á að kaupa. En þar eð landið leggur fram fje til þessara kaupa, þá finst mjer, að almenningur ætti að fá að njóta góðs af viðskiftunum, ef um einhvern hag væri að ræða. Af því að þetta atriði gæti haft þýðingu fyrir málið, væri mjer kært að heyra skýringu á því.

Flutnm. (Matthías Ólafsson):

Að eins örfá orð.

Jeg er þakklátur hæstv. ráðherra (E. A.) fyrir að vera mjer samdóma um, að vísa málinu til nefndar. En jeg er ekki samþykkur honum í því, að ilt muni vera að koma tillögunni í framkvæmd. Jeg þekki svo mikið til verslunar, að jeg veit, að hægðarleikur er, að ákveða fyrirfram húsaleigu fyrir vörurnar, flutningskostnað og vinnulaun við merkingu o. s. frv.

Jeg vil ekki lengja umræður, vegna þess, að málið er í sjálfu sjer lítilfjörlegt. Jeg hefi fallist á, að málinu væri vísað til nefndar, og má þá búast við, að tillagan verði betur orðuð en nú, og betur en brtt. háttv. 1. þm. Reykv. (J. B.), sem líka má misskilja.

ATKVGR.

Till. um að vísa málinu til viðskiftanefndar (A. bls. 193—94) samþ. í e. hlj. og umr. frestað.

Á 17. fundi í Nd., mánudaginn 8. janúar, var till. tekin til framhalds einnar umr. (A. 9, 18, n. 54).

Framsm. (Matthías Ólafsson):

Eins og sjá má á þgskj. 54 hefir nefndin ályktað, að nokkrir menn úr henni skyldu koma fram með frv. í móti þessu,

og þar eð frv. þetta er nú fram komið, hefi jeg og háttv. 1. þm. Reykv. (J. B.) ákveðið að taka till. okkar á þgskj. 9 og 18 aftur. Vildum við ekki halda fast við till., þar sem við gjörum okkur vonir um, og erum þess fullvissir, að stjórnin gjöri sjer alt far um, að menn út um land fái vörurnar með aðgengilegum kjörum. Annars vona jeg að hæstv. stjórn taki tillit til umræðanna hjer í deildinni, ef til þess kemur að hún verði að hafa einokun á einhverri vörutegund. Sjerstaklega vil jeg taka það fram, að þar sem öll líkindi eru til, að landsstjórnin hafi einkasölu á sykri, þá er ástæða sú, er hún færði fram gegn tillögu minni á þgskj. 9 horfin, að því er þá vörutegund snertir og hverja aðra, er hún kynni að hafa einkasölu á.

Forseti lýsti yfir því, að till. væri
tekin aftur.

2. Skipun bankastjórnar.

Á 14. fundi í Nd., fimtudaginn 4. jan., var útbýtt

Till. til þingsályktunar um skipun bankastjórnar (A. 62).

Á 15. fundi í Nd., föstudaginn 5. jan., var till. tekin fyrir hvernig ræða skuli (A. 62).

Eftir tillögu forseta var ein umræða ákveðin.

Á 17. fundi í Nd., mánudaginn 8. janúar, var till. tekin til einnar umr. (A. 62).

Flutnm. (Matthías Ólafsson):
Jeg hefi leyft mjer að koma fram með

þessa tillögu ásamt fleirum. Og jeg býst satt að segja ekki við miklum umræðum um þetta mál, því að svo sjálf-sagt finst mjer það, að jeg hygg að flestir hljóti að vera sömu á skoðun um það.

Það er alkunna að stórar verslanir setja næstum því æfinlega verslunarstjórum sínum þau skilyrði, að þeir taki ekki þátt í opinberum málum. Hjer er um þá stofnun að ræða, sem meira er um vert en nokkra aðra stofnun í landinu, og væri því ekki siður nauðsyn á, að setja framkvæmdarstjórum Landsbankans þessi skilyrði en almennum verslunarstjórum.

Það má líka benda á það, að hlutdeild í opinberum málum dregur alt af hugann mikið frá því starfi, sem þessir menn ættu að gefa sig óskifta við. Og auk þess fylgja því líka oftast nær erjur og stundum fullur fjandskapur, að standa framarlega í einhverjum stjórn-málaflokki. Það er líka alkunnugt, að það eru einkum flokksmenn verslunarstjórans, sem skifta við verslun hans, en hinir versla fremur við aðra.

Jeg skal ekkert um það fullyrða, hvort þetta hefir komið fram við Landsbankann, en jeg þqri ekki heldur að neita því, en hitt er víst, að orðasveimur hefir talsverður verið um það, að Landsbankastjórnarnir drægi taum þeirra manna, sem styddu þá í opinberum málum. Hvort sem þessi orðasveimur er sannur eða ekki, þá er hann einn ærin til þess, að ástæða sje til að samþykkja þessa tillögu.

Jeg gæti búist við þeim mótmælum, að þetta skerti persónulegt frelsi manna, en þar til er því að svara, að oft er nauðsyn á, að takmarka persónulegt frelsi, en einnig má geta þess, að engum er skipað að sækja um þessa stöðu. En þrátt fyrir það, þótt þetta skilyrði sje sett, þá hygg jeg, að margir væru

fúsir til að fórna sjer fyrir bankastjóra-stöðuna eina, og væri þá vel farið, því bankastjórastörfín eru orðin svo umfangsmikil að ekki veitir af, að þeir sem þeim gegna gefi sig við þeim með lífi og sál. Vitanlega dettur okkur flm. tillöggunnar ekki í hug annað en bankastjórnarnir hafi fullkomid hugsunarfrelsi og atkvæðisrjett.

Það stendur nú svo á við Landsbankann, að nú er að verða breyting á bankastjórninni og býst jeg við að veitt verði annað embættið, sem losnaði nú fyrir skemstu, er annar bankastjórnanna varð ráðherra. Það væri því vel til fallið, að stjórinn hefði þetta í hug við veitingu þessa embættis, en auðvitað er ekki hægt að setja Birni Sigurðssyni nein skilyrði, því að hann var ráðinn með öðrum skilyrðum.

Jeg ætla svo ekki að orðlengja þetta meir. Ef jeg heyri andmæli, mun jeg reyna að svara þeim, en satt að segja, býst jeg ekki við að heyra þau, því eflaust er hægt að fá noga góða menn, þótt þetta skilyrði yrði sett.

Jeg gleymdi áðan að geta þess, að verði komið með þau andmæli, að nauðsyn sje að hafa bankastjórnann á þingi til að gæta hagsmuna bankans, þá er því til að svara, að hjer á engan sjerstakan mann að þurfa til að gæta hagsmuna bankans; um það á alt þingið að vera samhent. Þeim andmælum er því nú þegar svarað fyrir fram.

Forsætisráðh. (Jón Magnússon): Jeg er hálf hræddur um að þessi till. komi nokkuð nærri stjórnarskránni. Þar stendur svo í 34. gr.: »Embættismenn þeir, sem kosnir verða til Alþingis, þurfa ekki leyfi stjórnarinnar til þess að þiggja kosninguna«. Það stendur að visu »embættismenn«, en vafasamt hvort bankastjórar verða ekki samkvæmt málvenju heimfærðir undir þann titil.

Það kom til orða, þegar hin síðasta stjórnarskrárþreying var á ferðinni, að svifta kjörgengi til Alþingis fleiri embættismenn en dómara, sem engin umboðsstörf hafa á hendi, og var sjerstaklega talað um bankastjóra Landsbankans. Þetta varð þó ekki, og þótt það yrði úr, að umgetnir dómarar væru sviftir kjörgengi, þá er jeg nú ekki viss um, að það h. fi verið rjett ráðið. Og jeg tel athugavert að fara lengra á þeirri braut að svo stöddu. Tel jeg æskilegt, að hv. flutningsmenn till. hjeldi henni ekki til streitu.

Þorsteinn Jónsson: Mjer kemur þessi þingsálykunartillaga dálítið kynlega fyrir sjónir, og einkum finst mjer það einkennilegt, að háttv. þm. V.-Ísf. (M. Ó.) hjelt, að engin mundi hafa neitt út á till. að setja, jafnvel þótt hann játaði, að hún skerti persónulegt frelsi manna, sem hún líka gjörir í fylsta mæli.

Jeg geng út frá því, sem vissu, að engin stjórn muni láta sjer detta í hug, að skipa í bankastjórasætið öðrum mönnum en dugandi fjármálamönnum, og þessa menn vilja háttv. flutnm. láta útiloka frá þingsetu, eins og ekki væri nein þörf á því fyrir þjóðina, að slíkir menn eigi sæti á Alþingi. Jeg álit aftur á móti, að þörfín fyrir fjármálaþekkingu sje nokkurn veginn jafnmikil á Alþingi og í Landsbankanum. Jeg hefi ekki heldur heyrt þess getið, að nokkur þjóð reyndi að útiloka menn með jafnmikilli fjármálaþekkingu, sem bankastjóra frá setu á þingi sínu, og mættu þó fólksfleiri þjóðir fremur við því tjóni en við, þar sem þær hafa af miklu meiru að taka.

Jeg vil líka taka það fram, að mjer finst, að með þessu sje beitt hinu mesta misrjetti. Landsbankastjórunum er mein- að að sitja á þingi, en bankastjórar Ís-

landsbanka eiga að mega sitja þar. Ef háttv. tillögumenn vilja láta eitt yfir alla samstjetta menn ganga, þá ættu þeir að banna öllum bankastjórum landsins þingsetu. Ef á annað borð á að ganga inn á þessa braut, þá er mjög óvíst hvar takmörkin eiga að vera; það er þá eins víst, að á næsta þingi yrði það samþ., að banna öllum sýslumönnum þingsetu. Slíkt á sjer þó stað annarsstaðar, að dómurum sje bönnuð þingseta, og svo er hjer um yfirrjettar-dómara. Enda ekki minni ástæða en banna bankastjórunum hana.

Hjer hefir viljað svo vel til, að í bankastjórásæti Landsbankans hafa val-ist menn, sem hafa haft svo mikið traust hjá þjóðinni, að þeir hafa verið kosnir þingmenn og endurkosnir hvað eftir annað. Þessir menn eru þeir Tryggvi Gunnarsson og Björn Kristjánsson. Í tíð Tryggva voru báðir gæslustjórnarnir, Eiríkur Briem og Kristján Jónsson, þingmenn. Og þótti þá ekki heldur saka, hvað bankann snerti.

Bjarni Jónsson: Það er nú búíð að taka fram ýmislegt af því, sem jeg ætlaði að segja, en þó skal jeg leyfa mjer að árjetta það með nokkrum orðum.

Háttv. flutnm. (M. Ó.) sagði, að hjer stæði líkt á og með verslanir, sem leyfðu ekki verslunarstjórum sínum að taka þátt í opinberum málum. En hjer er um tvent ólíkt að ræða. Verslanir getur skort viðskiftamenn, en jeg hefi aldrei heyrt þess getið, að bankann skorti þá; hefi aftur heyrt, að bankann hafi skort peninga handa viðskiftamönnum sínum. Annars sýnist það liggja bak við þessa till., að flutnm. álita, að bankastjórar Landsbankans hafi verið hlutdrægir. Jeg get borið um það, að þótt jeg hafi oft verið ósammála banka-stjórninni í opinberum málum, þá hefir

hún aldrei látið mig gjalda þess í viðskiftum mínum við bankann.

Jeg hygg því rjett, að leyfilegt sje, að setja manninn aftur í þá stöðu, sem hann hefir úr farið. Tel jeg það líka að fara aftan að manni, ef gömlum þingmanni, sem komist hefir í banka-stjórastöðu, væri meinað að bjóla sig fram á þing.

Hitt var líka tekið fram, að bankinn ætti að hafa svo mikið fylgi þingsins, að ekki þyrfti með þingsetu bankastjóra. Nú hefir það komið fyrir, ekki alls fyrir löngu, að útlendum banka var fenginn í hendur seðlaútgáfurjettur, en innlendur banki sviftur honum, og lifum við enn undir afleiðingum þess, og má það heita óhönduglega farið.

Annars var það rjett tekið fram hjá einum háttv. þm., að mótsögn er í því, að meina bankastjóra annars bankans þingsetu, og þar með þegnrijett, en láta bankastjóra hins, sem í rauninni er erlendur hlutafjelagsbanki, hafa fullan rjett. Ef bankastjórar reyndust hlutdrægir, mundi varla fara svo, að báðir hölluðust á sömu sveif.

En þetta eru ekki aðalatriðin. Jeg vildi að eins benda á þetta, til þess að sýna fram á, að ástæðurnar fyrir till. eru hvorki sterkar nje veigamiklar.

Hitt er aðalatriðið, sem hæstv. forsetisráðherra (J. M.) tók fram, að það er ekki sæmilegt, að þingið sjálft skori á stjórnina að brjóta stjórnarskrána, en til þess mundi leiða ef till. væri samþykkt, og stjórnin hagaði sjer eftir henni.

Þetta var til umr. á þingi fyrir fáum árum í umr. um stjórnarskrárbreytinguna síðustu, að meina bankastjórum þingsetu, eins og dómurum, en gekk þá ekki fram, svo ekki er hægt að segja, að það sje ýkjagamall þingvilji.

Háttv. flutnm. (M. Ó.) sagði, að þetta væri ekki skerðing á frjálsræði mannsins, þar sem um samningsatriði eitt

væri að ræða. Jeg áleit þó, að fátækt eða atvinnuleysi gæti neitt mann til að sækja um stöðuna, svo hann um leið neyddist til að beygja sig undir þau skilyrði, er sviftu hann leyfi til þingsetu. Svo þetta er að mínu áliti bein skerðing á þegnfrælsi. Annars mundu það vera sársvangir menn, er sæktu um stöðu, sem sviftir borgararjettindum. Þar sem líka bankarnir eru tveir, ætti hið sama yfir báða að ganga, en slíkt verður ekki án laga.

Álit jeg því, að hvorki háttv. deild nje stjórnin geti tekið á móti áskorun þessari.

Gísli Sveinsson: Af því jeg er einn af flutnm. till. þessarar, vil jeg segja nokkur orð um helstu atriðin hjá þeim, sem móti till. hafa talað. Vil jeg geta þess alment, ef háttv. þm. Dala. (B. J.) hefir ekki kynt sjer till. þessa, að hún hljóðar um skipun bankastjórna. Svo að ef háttv. þm. (B. J.) heldur, að hún eigi að gilda um fyrverandi banka-stjóra, sem nú er orðinn ráðherra, ef hann heldur opinni stöðunni, þá er það misskilið. Því hún hljóðar alls ekki upp á neinn ákveðinn mann, nje heldur ef að eins á að setja í embættið, heldur var það meining okkar flutnm. að hún yrði sem góð regla í framtíðinni. Furðar mig því á, ef Alþingi verður henni mótfallið.

Mjer virðist hæstv. forsætisráðherra (J. M.) mælast til, að till. yrði ekki haldið til streitu, þar eð hún kæmi nærri eða ef til vill bryti bág við stjórnarskrána. Get jeg vel skilið, að stjórninni pyki hún ekkert sælgæti, eins og hún nú er skipuð stjórnin. En það var ekki heldur tilgangur okkar flutnm., að þóknast stjórninni með henni, heldur litum við á málið frá sjónarmiði bankastofnunarinnar, og vildum því

koma fram, sem henni væri heppilegast.

Viðvíkjandi því, að nærri væri högg-ið stjórnarskránni, þá tel jeg það ekki rjett mælt. Dómarar eru þar útilokaðir frá þingsetu, svo að þegar þau embætti eru veitt, eru menn þeir, er við þeim taka, svo að segja »ex officio« útilokaðir frá þingsetu. En hjer er öðru máli að gegna, þar sem skorað er á stjórnina, að hún við skipun í bankastjóra-embættið semji svo um, og er umsækjanda þar fult frjálsræði veitt, hvort hann gengur að kostum þessum og tekur stöðuna eða ekki.

Get jeg ekki sjeð, að það yrði til fyrirstöðu því, að góður fjármálamaður fengist til bankans. Álit jeg, að bankamálin ein yrði honum nóg viðfangsefni. Er það minn vilji, að verulega bankafróður maður fáið i þá stöðu og gefi sig allan við henni.

Í þessu sambandi get jeg tekið það fram, að jeg veit ekki betur en að fyrsti ráðherrann íslenski hafi samið við landritara um það, að hann tæki ekki þátt í opinberum stjórnmálum, þótt landritari nú má ske i síðari tíð hafi verið farinn að hugsa um að hverfa frá þeim samningi, og ekki talið sig vera bundinn af honum lengur.

Þótt nú stjórnin sinti ekki till. þessari, ef hún verður samþykkt, álit jeg þó að hún megi að gagni koma, þann veg að þegar nýr bankastjóri verður skipaður, þá sæi hann vilja þingsins i þessu máli, og mundi þá fremur sinna bankamálunum af alhug, og síður vasast i öðrum málum.

Háttv. 2. þm. N.-M. (Þorst. J.) gat þess til, að við flutningsmenn mundum hafa óttast það, að stjórnin veldi fylgismenn sína i bankastjórastöðuna. Þetta er ekki rjett til getið, að minsta kosti ekki hvað mig snertir. Fyrir okkur

vakti það, að stjórn bankans kynni að geta orðið vilhöll og látið stjórnast af pólitískum ástæðum. Og í fleiru gæti hún verið vilhöll en lánveitingum og þess háttar. Jeg vil taka til dæmis skipun starfsmanna bankans. Það er alkunnugt, að því hefir verið slegið fram, að þar hafi ekki æfinlega alt verið óvilhalt. Jafnvel hefir verið haft á orði, að pólitískar ástæður hafi ráðið þar fullmiklu.

Þessu vildum við reisa skorður við í framtíðinni, og meðal annars af þessari ástæðu er till. fram kominn.

Sami háttv. þm. (Þorst. J.) tók það fram, að þingið þyrfti þess með, að á því sæti maður með fjármálaviti. Ekki neita jeg því. En er það skoðun hans, að bankastjórinn sje sá eini maður í landinu. sem vit geti haft á fjármálum? Þykir mjer það ólíkt, enda má um það segja, að farið geti þar upp og niður, sem um hvað annað. Það er vel hugsanlegt, að bankastjóri hafi ekkert afburða fjármálavit, og alveg eins hitt, að aðrir menn beri skyn á slíka hluti. En sje þjóðin svo fátæk að fjármálamönnunum, að hún eigi ekki nema einn slíkan, þá tel jeg hann hvergi betur kominn en í bankastjórastöðunni.

Það er því mín skoðun, að bankastjórar eigi alls ekki á þingi að sitja. Er þeim hægt að snúa sjer til stjórnarinnar með áhugamál sín, og ef svo færi, að þeir fengi ekki áheyrn þar, þá má þó gjöra ráð fyrir, að þingið tæki til greina álit þeirra sem bankafróðra manna.

Því hefir verið haldið fram, að ósamræmi væri að láta þetta ekki gilda líka um bankastjóra Íslandsbanka. Slíkt er ekki hægt. Stjórnin skipar þá ekki, og getur því ekki sett þeim nein skilyrði eða komið við samningum, þar sem hjer er ekki um lög að ræða, heldur að eins áskorun.

Það kemur því ekki heldur til mála, að stjórnin geti neytt nokkurn mann til að sleppa rjetti sínum til þingsetu með því, að skipa hann í bankastjórastöðuna. Hann gengi að því sjálfviljugur.

Því var líka haldið fram af háttv. 2. þm. N.-M. (Þorst. J.), að gæslustjórar hefðu haft þingsetu, en þar er líka öðru máli að gegna, því þeir hafa ekki svo mikil ráð í bankanum. Það eru bankastjórnarnir, sem bera ábyrgðina; þeir veita lán, ráða starfsmenn o. s. frv. Það er líka alkunnugt, að bankastjórnin hefir sett starfsmönnum ýms skilyrði um pólitísk efni og fleira. Get jeg því ekki skilið, að hæstv. ráðherra og fyrverandi bankastjóri (B. K.) hafi neitt út á þetta að setja, þótt skorað væri á stjórnina að gjöra þvílíkt samkomulag.

Háttv. þm. Dala. (B. J.) lýsti yfir því, að bankastjórnin hefði ekki látið í ljós neina hlutdrægni við sig, eða hafi látið bitna á sjer skoðanamun í stjórnámálum. En mjer liggur við að spyrja, hvort hann hafi þá ekki notið nokkurs. Því kunnugt er mjer um það, að upp á siðkastið hefir fallið vel á með honum og bankastjórninni.

Satt er það, að menn geta tekið sinn þátt í stjórnámálum, þótt þeir sitji ekki á þingi, en þó tel jeg minni hættu á, að þeir gefi sig um of við þeim, eða með æsingi, ef þeir starfa ekki að þeim opinberlega, þurfa ekki að vasast í þeim málum, þótt þeir hafi sína skoðun og greiði atkvæði sitt þar eftir. Og er það trúá mín, að ef till. nær fram að ganga, þá mundu bankastjórar eyða minni tíma og starfskröftum í slík annarleg störf, sem ekki snerta stöðu þeirra, eða eru henni andstæð.

Flutnm. (Matthías Ólafsson): Jeg bjóst ekki við svona miklum umræðum um þetta mál, og eru mjer það

vonbrigði, að svo margir hafa staðið upp til að hnýta við till. þessari. Jeg vissi, að hæstv. stjórn áleit hana ekki heppilega, en furðar á því, að hæstv. forsætisráðherra (J. M.) álitur hana munu valda stjórnarskrárbroti. Jeg get heldur ekki fallist á, að svo væri.

Yfirleitt álit jeg, að margt hafi mælt verið óþarft í þessu máli, og sumt helsti persónulegt.

Háttv. 2. þm. N.-M. (Þorst. J.) fór nokkrum orðum um það, hversu þessu væri hagað í útlöndum. Jeg er má ske ekki eins fróður um það eins og hann. En þó get jeg frætt hann um það, að í mörgum öðrum löndum er heilum, stórum stjettum bönnuð þingseta.

Hjer er ekki verið að kreppt að persónufrelsi manna, því að hjer er einungis um samningsatriði að ræða. Þarf jeg ekki að fjölyrða um það, og sist eftir að háttv. þm. V.-Sk. (G. Sv.) er búinn að taka fram dæmið um landritarann. En hins vegar getur staðið svo á, að kreppt verði að persónufrelsi manna, t. d. dómenda, og þá gjöra þjóðirnar það. Jeg fyrir mitt leyti vil heldur, að yfir dómarnir hafi pólitískan rjett en bankastjórnarnir. Þar er þó æfinlega málsskot til, þar sem er hæstirjettur. En hjer er ekkert málsskot, þegar um bankastjóra er að ræða. Enn fremur fullyrði jeg, að mikill orðasveimur gangi um hlutdrægni bankastjóra Landsbankans af stjórnmálalegum ástæðum. Hvort slíkur orðasveimur er á rökum byggður eða ekki, er í minum augum ekkert aðalatriði, heldur hitt, að hann getur vakið óhug manna til bankans. Þetta er bankanum miklu hættulegra nú en áður, meðan hann var einn, og hafði engan keppinaut hjer á landi. Þegar keppinauturinn er kominn, riður á því, að enginn skuggi geti fallið á bankann.

Háttv. þm. Dala. (B. J.) segir, að

bankann hafi einkum skort fje. Maður verður að gjöra ráð fyrir, að bankinn muni smám saman eignast nægilegt fje, og þá verður stjórn hans að vera óaðfinnanleg og laus við hlutdrægni. Annars mundu menn heldur leita hins bankans, sem gjöra má ráð fyrir að væri engu síðri.

Jeg vil svo ekki orðlengja þetta frekar að sinni. Jeg hygg, að rök vor flutningsmanna sje mikil, og undrast, ef till. fellur. Þrátt fyrir alt mundi mjer líka vel, þótt svo færi; það mundi að eins sýna, hvernig háttv. þing er skipað.

Jeg mundi óska nafnakalls um till., ef jeg gæti fengið nógu marga til að undirskrifa beiðnina með mjer.

Bjarni Jónsson: Það er til litils að þrátta lengi um þetta mál. Skal jeg þó nefna nokkur atriði. Flutningsmenn till. leggja áherslu á, að þetta mundi koma í veg fyrir hlutdrægni. En þótt þetta yrði gjört að skilyrði fyrir skipun bankastjórnar, er þá þar með útilokað, að hann yrði hlutdrægur af stjórnmálaástæðum? Mundi ekki hættulegt, að stjórnin fengi slíkt samningavopn í hendur á bankastjóraefnið? Hún mundi þá, ef til vill, fremur taka leiðitamásta manninn en hinn duglegasta. Gæti þá ekki einmitt bankastjórinn orðið hlutdrægur eftir stjórnmálaskoðunum? Væri það vist, að till. hans yrðu óhlutdrægar, þótt hann mætti ekki nota fullan og óskertan stjórnmálarjett sinn? Jeg held, að tryggingin sje engin, þótt svo væri um búið. Hygg einmitt, að þá muni hægra að vera hlutdrægur í skúmaskotum, ef menn þurfa ekki að bera opinbera ábyrgð. Vona jeg, að menn skilji, að tryggingin er engin. Háttv. þm. V.-Sk. (G. Sv.) gat sjer þess til, að jeg hefði ekki lesið rjett. Það er miskilningur hans. Þegar maður er tek-

inn úr einhverri stöðu og gjörður að ráðherra, er í hans stað settur einhver maður á eigin ábyrgð. Ef svo einhver slík ákvæði væru sett um stöðuna, meðan þessi maður væri ráðherra, kemst hann undir þessi ákvæði, er hann tekur við stöðunni aftur, því að þá verður að skipa hann á ný. Svo var að minsta kosti, þá er Kristján Jónsson tók aftur við háyfirdómaraembættinu. Þessi till. sýnist því helst vera lykkja til að smeygja yfir þann mann, sem áður var bankastjóri, en er nú nýrðinn ráðh., ef hann tæki við bankastjórastöðunni aftur.

Það kom ljóst fram í ræðu hv. þm. V.-Sk. (G. Sv.), að hjer er farið fram á stjórnaðarskrárbrot. Hann játaði, að ekki væri unt að koma með þetta í lagaformi, af því að það væri stjórnaðarskrárbrot. Með þessarri þingsál. till. er skorað á stjórnina að brjóta stjórnaðarskrána. Hún á að bera ábyrgðina. Hjer er því sýnilega verið að flytja áskorun til hinnar nýskipuðu stjórnaðar, sem hlyti að leiða til þess, að hún segði af sjer. Stjórnin getur ekki orðið við þessarri áskorun. Það er ekki leyfilegt, að stjórnin taki af mönnum rjett í samningi með broti á stjórnaðarskránni, jafnvel þótt samningar sje frjálsir. Auk þess ber þess að gæta, að þegar samningurinn hefir í sjer fölgna þessa afsölun persónulegs rjettar, mun stjórnin ekki eiga vól á góðum mönnum. Því að góðir menn vilja ekki ssemja af sjer hinn besta rjett. Það er því ekki rjett, að stjórnin megi útiloka þá góðu menn og hæfu, er ekki vilja ganga að slíkum skilyrðum. Jeg tel vist, að enginn vænn maður vilji ganga að slíkum samningum.

Háttv. flutnm. (M. Ó.) sagði, að oft væri nauðsynlegt að kreppa að persónufrelsi manna. Það getur verið; en þá verður að spyrja: Hve nær er þess þörf? Auðvitað er það nauðsynlegt t.

d. með hegningarlögunum. Stjórnaðarskráin skerðir og persónufrelsi, t. d. dómenda, og það tel jeg ilt, þótt jeg hins vegar játi, að það sje malum necessarium.

Hvaða ástæðu, sem háttv. flutnm. (M. Ó.) kann að finna fyrir máli sínu, verður hann að viðhafa aðra aðferð en samþykkja eina þingsályktun til stjórnaðarinnar. Það er ekki rjetta leiðin.

Svo er það þessi hætta, ef maður á annarri stjórnaðamálaskoðun vildi fá peningalán. Er ekki um þessa sömu hættu að ræða, t. d. hjá þeim dómurum, sem einnig hafa umboðsstörf? Hvi ætti þá ekki einnig að gjöra þann samning við sýslumenn, að þeir megi ekki bjóða sig fram til þings? Eða tökum til dæmis kennara. Hugsum oss, að kennarar mentaskólans feldu hrönnum saman fátækra manna syni við próf, af stjórnaðamálaástæðum. Þetta þyrfti að ná til fleiri sýslunar- og embættismanna en bankastjóra. Hinir háttv. flutnm. ættu að biða til næsta þinga, og ssemja þá lög, eða gjöra stjórnaðarskrárbreytingu, um að taka kjörgengi af svo og svo mörgum stjettum.

Hjer er eigi unt að gjöra samanburð. Ef t. d. einn einasti maður missir æruna fyrir hlutdrægan dóm, gjörir dómarrinn með því meiri skaða, en bankastjóri gæti gjört á 10 öldum. Þess vegna er þessi frelsisskerðing nauðsynlegt böl (malum necessarium), hvað dómaraana snertir. Um landritarann er alt öðru máli að gegna. Þar er að ræða um samning milli tveggja manna, áður en þeir fengu embætti, að sá þeirra, sem yrði ráðherra, skyldi gjöra hinn að landritara með þessum kostum. Þetta, hvernig landritarinn varð til, gæti bent á afleiðingarnar af samþykkt þessarrar till. Bankastjórinn gæti þá orðið skipaður bak við tjöldin.

Forsætisráðh. (Jón Magnússon):

Háttv. þm. V.-Ísf. (M. Ó.) lagði áherslu á, að jeg hefði sagt »nærri stjórnarskrár-broti«. Þetta sagði jeg af því, að banka-stjórar hafa ekki áður verið kallaðir embættismenn, heldur þeir einir, sem hafa eftirlaun. Nú er þetta ekki orðið eins sundurgreint. Jeg býst við, að flest-ir telji bankastjórana embættismenn í skilningi stjórnarskrárinnar. Ef þetta er rjett, má telja það stjórnarskrárbrot, ef stjórnin auglýsir stöðuna og bætir við því skilyrði, að sá sem hljóti hana, megi ekki sitja á þingi. Auk þess get jeg búist við, að þótt skilyrðið stæði í aug-lysingunni og að því væri gengið, yrði það með öllu ónýtt. Ef bankastjóri tæki síðar við þingkosningu, tel jeg, að ekki væri hægt að vikja honum frá fyr-ir það. Stjórnarskrárgreinin er til þess að verja embættismenn yfirgangi lands-stjórnarinnar að þessu leyti. Ef leyfilegt er að setja sumum embættismönnum þetta skilyrði, ætti að vera leyfilegt að setja öllum það, og þá er stjórnarskrárgrein-in ónýt. Jeg hefi eigi borið mig saman við samverkamenn mína í stjórninni, um það, hvort vjer mundum segja af oss, ef till. yrði samþykkt. Jeg lit svo á, að brjóti einhver samþykkt þingsins í bág við lög, sje sjálfsagt að láta sem hún sje ekki til.

Þorsteinn Jónsson: Háttv. þm. V.-Sk. (G. Sv.) tók það fram, að orð hefði farið af því, að bankastjórn Lands-bankans hafi verið hlutdræg. Jeg man ekki eftir, að hafa heyrt kvartanir í þessa átt. En þótt einhver hefði getið sjer slíks til, tel jeg ekki sæma Alþingi að hlaupa eftir Gróusögum. Sumir halda, að allir sje hlutdrægir. Hafi einhverj-um manni verið neitað um lán, sakir ónógrar tryggingar, má búast við, að hann teldi það stafa frá stjórnmalalegri

hlutdrægni, ef hann hefði aðra stjórn-málaskoðun en bankastjórnin.

Sami háttv. þm. (G. Sv.) hafði það eftir mjer, að engir fjármálamenn mundu sitja á þingi, ef bankastjórum væri bönnuð þingseta. Það hefi jeg aldrei sagt. En hinu held jeg fram, að banka-stjórnarnir mundu að jafnaði vera bestu fjármálamenn landsins. Og jeg taldi það skaða, ef þessum mönnum væri bægt frá að sitja á þingi. Jeg verð að segja það, að mjer finst vjer eiga helsti fáa fjármálamenn. Það kemur að minsta kosti litil fjármálaviska fram í þessari till. háttv. alþingismanna, er að henni standa.

Háttv. þm. (G. Sv.) taldi, að banka-stjórnarnir mundu geta orðið að sama liði, þótt þeir ættu eigi sæti á Alþingi; það væri hægt að leita til þeirra, og sækja til þeirra fjármálavit. Það er ekki sama, hvort vitið er sótt til ann-arra, eða menn leggja það til sjálfir. Þá gjörði heldur ekkert til, þótt þing-menn hefðu ekki vit á nokkru þingmáli, ef þeir gætu sótt þingvit til einhverra manna í Reykjavíkurbæ; en það er af flestum ekki álitid alveg sama, hvort menn sækja vit til annarra eða hafa það sjálfir.

Jeg miskildi ekkert viðvíkjandi banka-stjórum Íslandsbanka. Mjer var það ljóst, að þeim er ekki hægt að banna þingsetu, nema að breyta stjórnarskránni. Þessa till. er ekki heldur hægt að sam-þykkja, nema með því að breyta stjórn-arskránni.

Það eru lítil líkindi til, að maður, sem hefði ágæta hæfileika á fjármálasviðinu, og hefði löngun til að vinna að opinberum þjóðmálum, vildi ganga að því, að verða bankastjóri og missa þar með kjörgengi sitt. En það eru mikil líkindi til þess, að fær bankamaður vildi einnig gefa sig við stjórnmalum og eiga sæti á Al-

þingi. Til þessa höfum vjer dæmin deginum ljósari.

Jeg vil ekki fara í neinn mannfjöfnuð við háttv. flutnm. (M. Ó.). Mjer er ekki vel við slíkt á Alþingi. Jeg þekki hann svo vel, að jeg veit að hann hefir leitað vandlega að því, hverjum embættismönnum erlendis sje bönnuð þingseta. Og hefði hann með þeirri samvískusamlegu rannsókn, sem jeg veit, að hann hefir gjört, getað fengið nokkra vitneskju um, að bankastjórnin væri bönnuð þingseta, hefði hann vafalaust látið þess getið, til enn meiri styrktar málstað sínum. En það hefir ekki komið fram í umr. Hann kvaðst sjá hversu þingið væri skipað, ef till. sín fjelli. Já, auðvitað sæist þá, að það vildi ekki skerða í neinu persónulegt frelsi manna, nje samþykkja áskoranir, er fara í bág við stjórnarskrána. En annars mun þingmaðurinn hafa meint, að þá sæist að Alþingi væri öðruvísi en það á að vera, að þá sýndi það þroskaleysi sitt. Annars finst mjer óviðeigandi, að þm. í ræðum sínum beri þeim á brýn þroskaleysi, sem ekki hafa sömu skoðun og þeir sjálfir.

Jón Jónsson: Jeg býst við, að það hafi vakað fyrir tillögumönnum að girða fyrir pólitísk afskifti bankastjórnanna. Það er vorkunnarmál, því að það hefir þótt við brenna, að bankastjórnarnir hafi óþarfliga mikið verið við pólitísk afskifti riðnir. Auðvitað á það ekki að bitna á stofnuninni, þótt einhver starfsmaður hennar láti ljós skoðanir sínar í stjórn málum; það ætti að vera fyrir neðan virðingu vor þingmanna og stjórnarinnar, að láta bankann gjalda þess, þótt menn væri andstæðir einhverjum bankastjórnanna í stjórn málum.

Jeg skal þó ekki neita því, að það geti verið óheppilegt, að bankastjórnar þurfi að eiga í hörkudeildum út af

stjórn málum. Það væri t. d. óheppilegt ef það orð legðist á út um landið, að einhver maður í bankastjórninni sje hlutdrægur; það gæti leitt til þess, að aðsúgur yrði gjörður að bankanum, og er þetta engu síður óheppilegt fyrir stofnunina sjálfa, þótt orðrómur þessi væri alveg ástæðulaus, sem vel mætti vera, því að alt af má gjöra mönnum getsakir.

Það kom fram hjá háttv. aðalflutningsmanni (M. Ó.), að hann taldi óheppilegt, að bankastjórnin væri að vasa í stjórn málum; jeg er á sama máli sem hann um það. Jeg taldi æskilegast, að bankastjórnarnir beittu sjer ekki í stjórn málum. En samt get jeg ekki verið með tillögunni, af því að mjer finst hún óviðfeldin gagnvart þeim bankastjóra, sem nú er nýfarinn frá; hún er eins og vanþóknun til hans, um leið og hann skilar af sjer. En jeg veit enga ástæða til slíkrar vanþóknunar, og þess vegna er jeg á móti því, að hún komi nú fram. Í annan stað þætti mjer betur við eiga, að báðum bönkunum væri gjört jafnt undir höfði. Nú vitum vjer, að vjer getum ekki gjört þetta gagnvart Íslandsbanka, nema því að eins, að því fengist framgengt, jafnframt því, sem þingið sinti einhverri beiðni um ívilnun handa bankanum, sem oftast liggja nú fyrir á hverju þingi, og fyr vil jeg ekki stíga þetta spor. Einmitt Íslandsbanki hefir undanfarið verið ærið heimtufrekur, og hefir einn sinna bankastjóra hjer í þingsölunum, og því verðum vjer að hafa fulltrúa hins bankans líka, til þess að betra jafnvægi haldist, og báðum verði gjört rjett. Það gefur að skilja, að vjer eigum að haga oss eins og rjett er og skynsamlegt, en ekki gjöra neitt í greiða skyni eða fyrir góð orð. Oss er skylt að sýna fulla einurð í öllum málum, t. d. eins og í sedlaút-gáfurjettinum o. s. frv. Það hefir ef til

Skipun bankastjórnar.

vill ekki vakað nógu ljóst fyrir oss, hvað vjer eigum að gjöra, til þess að koma því máli í gott horf, en þetta skýrist smám saman með reynslunni.

Jeg mundi helst kjósa, að Íslandsbankastjórnin væri einnig útilokuð frá þingsetu, en það getum vjer ekki að sinni. Það er rjett, að landsstjórnin getur samið við nýjan bankastjóra Landsbankans um það, að hann taki ekki þátt í stjórnmalum, en mjer finst óhæfa, að Alþingi fari nú að setja öðrum bankanum slík skilyrði, og það einmitt þjóðbankanum, meðan hinn bankinn, eign einstakra manna, mest útlendinga, hefir alls óbundnar hendur í þessu efni.

Þetta var þá það, sem jeg vildi sagt hafa. Það er ekki rjett að samþykkja tillöguna nú, en samt álit jeg hana miða í rjetta átt. En þá verða báðir bankarnir að verða samferða. Það er á allra vitorði, að landsstjórnin hefir látið bitna á bankanum, þegar bankastjórnarnir hafa haft aðra skoðun en landsstjórnin. Þetta er ómótmælanlegt, þótt ekki sje það vel við eigandi, nje heillaríkt landinu, og væri þörf á að setja undir þann leka í framtíðinni.

Magnús Guðmundsson: Jeg skal vera mjög stutturður, og ekki sjerstaklega ræða um efni tillögunnar.

Ástæðan fyrir því, að jeg stóð upp, er sú, að 2 menn úr hinni nýju stjórn hafa skýrt mjer frá því, að ekki mundi verða skipaður bankastjóri fyr en eftir næsta þing. Ef þetta er svo, þá virðist tillögunni ekki liggja neitt á, og þess vegna leyfi jeg mjer að bera fram svo hljóðandi tillögu til rökstuddrar dagskrár:

»Með því að upplýst er, að nú er eigi í ráði að skipa neinn bankastjóra í Landsbankanum, virðist till. á þgskj. 62

sem stendur óþörf, og tekur deildin því fyrir næsta mál á dagskrá«.

Ef þetta er ekki rjettheimt, getur stjórnin mótmælt, og þá mun jeg taka þessa dagskrártillögu aftur.

Þá er hjer var komið óskuðu þessir þingmenn, að umræðum yrði slitið:

Sveinn Ólafsson,
Jörundur Brynjólfsson,
Einar Árnason,
Pjetur Jónsson,
Hákon Kristófersson,
Björn Stefánsson.

Beiðni þessi um að slíta umræðum var feld með 14 : 8 atkv. að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

já:

nei:

Pjetur Jónsson,	Magnús Guðmundss.,
Stefán Stefánsson,	Magnús Pjetursson,
Sveinn Ólafsson,	Matthías Ólafsson,
Þorsteinn Jónsson,	Pjetur Ottesen,
Björn Stefánsson,	Pjetur Þórðarson,
Einar Árnason,	Skúli Thoroddsen,
Hákon Kristóferss.,	Þorleifur Jónsson,
Jörundur Brynjólfss.	Þórarinn Jónsson,
	Bjarni Jónsson,
	Einar Arnórsson,
	Gísli Sveinsson,
	Jón Jónsson,
	Jón Magnússon,
	Ólafur Briem.

Benedikt Sveinsson greiddi ekki atkvæði. Þrir þingmenn fjarstaddir.

Flutun. (Matthías Ólafsson):

Það eru orðnar meiri umræðurnar um svona litla tillögu, en andmælin hafa þó ekki sannfært mig um það, að ekki sje heimilt að gjöra samninga samkv. því, sem tillagan fer fram á.

Jeg gleymdi einu atriði áðan, er jeg svaraði háttv. 2. þm. N.-M. (Þorst. J.). Hann taldi það nauðsyn, að bankastjóri Landsbankans sæti á þingi. En vjer

höfum enga tryggingu fyrir því, að hann gjöri það, nema því að eins, að hann sje skyldaður til þess; og það væri sjálf-sagt betra, því að þá yrði hann ekki riðinn við kosningastapp og hlutdrægni, sem af því leiðir. En þar sem hv. sami þingm. sagði, að tillagan mundi fram komin vegna núverandi ráðherra Björns Kristjánssonar, þá er svo langt frá því, að jeg hafi ætlað mjer að særa hann á nokkurn hátt. Mjer er vel til þess manns persónulega, og við erum góð-kunningjar frá gamalli tíð. Nei, það er vegna bankans sjálfs, því að enginn getur neitað því, að sá orðrómur hefir legið á, að bankastjórnir væru hlutdrægir, bæði í tíð Tryggva Gunnarssonar og Björns Kristjánssonar.

Háttv. þm. Dala. (B. J.) sagði, að bankastjórnir hefðu verið greiðugir á lán við sig. Það getur vel verið, og þess munu líka dæmi, að bankastjórnin hefir lánað andstæðingum sínum stórfje, og ekki komið heppilega niður.

Jeg veit ekki, hvaðan háttv. 1. þm. Skagf. (M. G.) kemur vitneskja um það, hvornig tilhögun eigi að vera við bankann, en býst við, að þetta sje flugufregn. En þó að sönn væri, þá get jeg ekki talið þá ráðstöfun heppilega að setja menn um langan tíma í slíka stöðu. Það er hægt að gjöra í sýslumannsembætti, en ekki í bankastjórn, nema stuttan tíma, 1—2 mánuði.

Annars getur mikið oltið á því, hvort stjórnin treystist ekki til þess að framfylgja tillögunni, af því að hún telur hana andstæða stjórnarskránni eða anda hennar. Það er fjarri mjer að álita þetta mál svo vaxið, að það geti verið til þess að velta stjórninni, ef hún telur sig ekki geta farið eftir tillögunni, af því að hún komi of nærri stjórnarskránni, sem jeg held nú raunar ekki. Þá mundi jeg heldur taka tillöguna aft

ur, heldur en að koma stjórninni í nokkur vandræði.

Gísli Sveinsson: Áður en jeg fer út í umræðurnar, vil jeg mælast til þess, að stjórnin svari fyrirspurnum þeim, — því að fyrirspurnir má kalla það —, þótt ekki hafi komið fram í því formi beinlínis, sem fram hafa komið frá 2 þm.

1. Hvort meiningin sje, að skipa ekki mann í bankastjórnina fyrst um sinn; og

2. hvort stjórnin muni ekki taka till. til greina, ef hún verður samþyk.

Forsætisráðh. (Jón Magnússon): Jeg býst ekki við, að um skipun banka-stjóra verði að ræða til næsta þings. Eins og kunnugt er, er veiting fyrir öðru embættinu; í því situr Björn Sigurðsson, sem nú er utanlands, en væntanlegur heim innan skams tíma. Um hitt embættið er það að segja, að fráfarandi bankastjóri, sem nú er orðinn ráðherra, hefir óskað, að því yrði haldið opnu til næsta þings, svo að það yrði ekki veitt fyr en á næsta þingi, eða að því loknu. Auðvitað getur annarhvor eða báðir bankastjórnir fallið frá, en samt þykir mjer líklegt, að ráðuneytið mundi ekki ganga lengra en að setja mann eða menn í embættin.

Hinni spurningunni, hvort ráðuneytið telji tillöguna andstæða stjórnarskránni, get jeg ekki svarað, því að það hefir enn ekki borið sig saman um það efni. Jeg fyrir mitt leyti tel hana ganga mjög nærri ákvæðum stjórnarskrárinnar. Einhver háttv. þm. dró dæmi af landritaranum. Jeg verð að telja það dæmi alls annars eðlis en það, sem hjer er um að ræða. Það var samkomulag, að landritarinn legði niður þingmensku, er hann tók við landritaraembættinu, en skoðun mín var og er sú, að hann

hefði ekki þurft að láta af embættinu, þótt gefið hefði sig við þingmennsku.

Annars er jeg satt að segja, dálítið hissa á því, ef menn í alvöru halda, að stjórnin muni fara frá, þótt þessi tillaga yrði samþykkt. Mönnum má þó vera kunnugt um það, að þingsályktunartill. hafa verið samþykktar tugum saman, sem landsstjórnin hefir ekkert gjört við, eða út af. Þessi ósiður, að samþykkja í hugsunarleysi þingsályktunartillögur, sýnist vera orðinn nær því beinn sjúkdómur í háttv. deild. Þess vegna er jeg hissa á því, að þótt önnur deildin í fjótræði samþykki einhverja þingsályktunartillögu, skuli mönnum koma til hugar að hreyfa því, að ráðuneytið fari frá, ef það þykist ekki geta sint henni. Slikt er næstum barnalegt.

Gísli Sveinsson: Jeg hefi aldrei látið það um mælt, að komið gæti til mála, að stjórnin færi frá fyrir þessar sakir. En spurningin var sú, hvort stjórnin mundi taka tillöguna til greina, ef samþykkt yrði, eða virða hana vettugi. Það hefir ekki komið ljóst svar fram við því, hvort svo yrði eða ekki. Hitt tel jeg ekki geta komið til mála, að stjórnin ljeti veltast á þessu; til þess þyrfti eitthvert verulegra mál, eða, þar sem hjer er að eins um áskorun í þingsályktun að ræða, þá yrði stjórnin að dæma eftir á.

Þessar orðræður háttv. þm. Dala. (B. J.) um það, hvort stjórnin muni taka sprett og segja af sjer, ef till. yrði samþykkt, held jeg að sje ástæðulausar. Háttv. þm. getur vist verið ókviðinn fyrir því. Annars hefir hann orðið að viðurkenna allt það, sem jeg sagði um þetta mál síðast, svo sem um samkomulag það, sem gjört var við landritara.

Jeg vildi þá næst benda hæstv. forsetisráðherra (J. M.) á það, að hann

leggur vist áreiðanlega aðra og viðari merkingu í orðið embættismaður, en lögin gjöra. Hann kvaðst ekki mundu treysta sjer til að hindra það, þótt bankastjóri Landsbankans, sem ráðinn hefði verið með þessum skilyrðum, tæki á móti kosningu til Alþingis.

Við skulum gjöra ráð fyrir, að þetta skilyrði sje sett í skipunarbrjef eða erindisbrjef mannsins. Brot á móti slíku brjefum getur og hlýtur að valda vítum, jafnt í þessu tilfelli sem öðrum, svo sem frávikning frá sýslan hans.

Jeg get ekki með nokkru móti sjeð, að það geti verið brot á stjórnarskránni, þótt þessi till. yrði samþykkt, þar sem hún ber það með sjer, að hún er að eins áskorun um að gjöra frjálst samkomulag. En hitt væri aftur á móti brot, ef það væri sett í einfalt lagaboð, að bankastjórnin mætti aldrei skifta sjer af opinberum málum.

Háttv. 2. þm. N.-M. (Þorst. J.) talaði um hlutdrægni bankastjórnarinnar í sambandi við þetta mál. Jeg skal ekkert um það dæma, hvorki til nje frá, hvort það hefir komið fyrir. En um hitt, sem hann sló fram, að óhugsandi væri, að bankastjórnin yrði skipuð öðrum mönnum en fjármálamönnum er það að segja, að reynsla fyrri ára mótmælir þeirri fullyrðingu algjörlega. Fæstir af þeim bankastjórum, sem hingað til hafa verið við Landsbankann, hafa verið fjármálamenn eða bankafróðir.

Viðvikjandi því hvort setja beri í bankastjóraembættin eða ekki, þá álit jeg það vera mjög óheppilegt. Nú er annar bankastjórinn suður í London, og enginn veit, hve lengi hann verður þar, en maður settur í hans stað; og nú er gjört ráð fyrir, að setja mann í hitt embættið. Þetta álit jeg vera mjög óhyggilega ráðið og næstum því óhæfilegt. En úr því ekki verður neinu um þokað í þessu efni, úr því ekki á að

Skipun landsbankastjórnarinnar.

skipa neina bankastjórn nú eða fram á næsta þing, þá er mjer fyrir mitt leyti ekki fast í hendi, að till. verði borin undir atkvæði.

Rökstudda dagskráin frá 1. þm. Skagf. (M. G.) var ekki borin undir atkvæði, þar eð forseti lýsti yfir því, að tillagan væri

tekin aftur.

3. Skipun landsbankastjórnarinnar.

Á 15. fundi í Nd., föstudaginn 5. janúar, var útbýtt

Till. til þingsályktunar um skipun landsbankastjórnarinnar (A. 72).

Á 16. fundi í Nd., laugardaginn 6. janúar, var till. tekin fyrir hverni gerðar skuli (A. 72).

Eftir tillögu forseta var ein umræða ákveðin.

Á 18. fundi í Nj., þriðjudaginn 9. janúar, var till. tekin til einnar umr. (A. 72).

Flutnm. (Þorsteinn Jónsson): Jeg vil með fáum orðum taka það fram, sem fyrir oss flutningsmönnum þessarar tillögu vakir.

Vjer lítum svo á, að óhæfilegt sje, að aðrir verði bankastjórar Landsbankans en þeir, sem kunnugir eru og reynslu hafa á aðalatvinnuvegum landsins, sjerstaklega landbúnaði, fiskveiðum og verslun. Auðvitað göngum vjer út frá því, að engin stjórn skipi aðra í bankastjórasetin en þá, sem kunnugir eru banka-

málum, því að án þeirrar þekkingar getur enginn maður verið hæfur í þá stöðu. En þeir verða og að vera gagnkunnugir þeim tveim atvinnuvegunum, sem líf þjóðarinnar byggist á. Þeir verða að vita full deili á, hvers þessir atvinnuvegir þarfnast, og helst sjálfir að hafa lagt stund á þá, því að sá veit gjör sem reynir. Bankarnir eiga að vera fjöregg þjóðarinnar og aðalystistangir atvinnuveganna. En nauðsynlegt frumskilyrði þess, að fjármagn bankanna geti í raun og sannleika orðið landinu til blessunar, er það, að bankastjórnarnir þekki kjör landsmanna út í ytstu æsar, og hafi einlægan áhuga á því, að hlynna að hverskonar heilbrigðum framförum.

Vjer gjörum ráð fyrir, að annar sje sjerstaklega kunnugur sjávarútvegnum, en hinn landbúnaðinum, og auk þess auðvitað báðir bankafróðir, og hafi góða verslunarþekkingu. Því ætlumst vjer til, að annar bankastjórinn sje valinn með hliðsjón af tillögum Búnaðar-fjelags Íslands og stjórn samvinnufjelaganna, en hinn með hliðsjón af ráðum Fiskifjelags Íslands. Vjer viljum að leit að sje tillaga þessara fjelaga, af því að vjer teljum þau kunnugust atvinnuvegunum.

Það er engan veginn tilætlan okkar að binda stjórnina að neinu leyti. Hún veitir auðvitað embættin hæfum mönnum, en tekur eins mikið tillit til álits nefndra fjelaga og hún sjer sjer fært. Eitt orð hefir af vangá slæðst inn í tillöguna. Það er orðið »einir«. Viljum vjer, að það falli burtu.

Gísli Sveinsson: Ef það er rjett, að þingsályktunartill. um skipun ópólitiskrar bankastjórnar, sem hjer var á ferðinni í gær, hefir verið óþörf, af því að ekki ætti að skipa bankastjórnina í nánustu framtíð, sem við flutnm. fjell-

umst á, með því að taka hana aftur um sinn, þá er þessi till. ekki síður óþörf, og er jeg hissa á, að háttv. flutnm. (Þorst. J.) skuli eigi þegar hafa tekið hana aftur. Skil jeg ekki, hvaða erindi hún getur átt til stjórnarinnar, sem ætlar ekki að skipa bankastjórnina að sinni. Mjer finst till. svo vaxin, að ekki geti komið til mála, að stjórnin taki tillit til hennar, enda stríðir hún beint á móti lögunum um skipun bankastjórnar Landsbankans. Auk þess finst mjer tillagan alleinkennilega orðuð. »Þeir sje látnir skipa bankastjórnina, er reynslu og þekkingu hafa, o. s. frv.« Í ræðu sinni virtist háttv. flutnm. (Þorst. J.) vilja leggja í orðið skipa merkinguna »vera í« bankastjórninni, eða var ekki svo? En jeg fyrir mitt leyti legg fremur í það orð merkinguna »veita« stöðuna. Þótti mjer þetta því kynlegra, sem hv. flutnm. er stjórninni fylgjandi. Líklega á því þetta að þýða að »vera í« banka-stjórninni. En þetta, að þá eina skuli skipa, er þekkingu hafi á öllum aðal-atvinnuvegum landsins, yrði erfitt að framkvæma, því að fáir munu þeir, er hafi alla þessa reynslu og þekkingu, og sje auk þess svo vel að sjer í bankamálum, að þeir geti talist hæfir til stöðunnar.

Tillögur fjelaga þeirra og stofnana, er till. telur upp, eiga líklega að vera trygging fyrir þekkingu þessara manna á atvinnuvegunum. En mjer er ókunnugt um, hvað þessar stofnanir geti lagt til, er þýðingu hafi. Því að ef skipað er í stöður þessar með viti, verður að taka meira tillit til bankamálapekkingar en hins, hvort umsækjendurnir hafa róið út fyrir landsteinana, haft búhokur í sveit eða búðarkytru í einhverju sjóporpi. Mjer þætti sem stjórnin mis-skildi skyldu sína, ef hún skipaði ekki í stöðuna bankafróða menn. Enda yrði

sist betra að treysta þeim mönnum, er kynnu að hafa aflað sjer einhverrar hrafi-þekkingar á atvinnuvegum landsins, ef til vill hlaupið frá einu í annað.

Vona jeg að till. þessi verði tekin aftur. Annars vil jeg geta þess, að jeg tel ófært að láta bankann dankast áfram án fastrar bankastjórnar, er beri fulla ábyrgð gjörða sinna, en tómir þaulsetumenn látnir hafast þar við. En hvernig sem bankanum verður ráðstafað, er till. þessi jafn óheppileg.

Forsætisráðh. (Jón Magnússon):

Jeg hefi það að athuga við þingsál. till. þessa í fyrsta lagi, að hún fer fram á það, að breyta lögum, og það virðist mjer ekki mega gjöra með þingsályktun. Um það er jeg samdóma háttv. þm. V.-Sk. (G. Sv.).

Mjer skildist sú vera tilætlun háttv. flutnm. (Þorst. J.), að landsstjórnin ætti að taka sjerstakt tillit til Fiskifjelagsins við veitingu annars bankastjóraembættisins, en Búnaðarfjelags Íslands og stjórnar samvinnufjelaganna við veitingu hins. Nú er oftast svo, að annað embættið, er veitt í einu. Ef nú hver stofnun mælir með sínum manni, er vandræðið, hverja till. taka skuli til greina. En ef till. á ekki að vera bindandi fyrir stjórnina, er hún meinlaus, og þá getur stjórnin ekki haft eins mikið á móti henni. En frá hálfu deildarinnar virðist mjer varla gjörlegt að samþykkja þingsályktunartill., sem ekki er ætlast til, að landsstjórnin taki til greina. Auk þess er till. óheppilega orðuð. Fáir menn þekkja alla atvinnuvegi landsins af eigin reynslu; og engin trygging er fyrir því, að maður sje fær til að vera bankastjóri, þótt við margt hafi verið riðinn. Því þætti mjer æskilegast, að till. væri tekin aftur.

Flutnm. (Þorsteinn Jónsson): Það er orðið að samkomulagi milli vor flutningsm., að taka till. aftur, ekki af því að hún komi í bág við lög, heldur vegna þess, að að stjórnin telur hana varhugaverða. Annars lítum vjer svo á, að þótt till. hinna þriggja fjelaga

komi í bág hver við aðra, ræður auðvitað stjórnin úr á eigin ábyrgð.

Um notkun orðsins »skipa« í till. vil jeg ekki þrátta hjer í deildinni, en vil taka það fram, að það er þar notað samkvæmt góðri og gildri íslenskri málvenju.

Till. tekin aftur.

IV.

Fallnar.

Goethes Faust.

Á 14. fundi í Nd., fimtudaginn 4. janúar, var útbýtt

Till. til þingsályktunar um styrkveitingu til íslenskrar þýðingar á Goethes Faust (A. 61).

Á 15. fundi í Nd., föstudaginn 5. janúar, var till. tekin fyrir hver nigræða skuli (A. 61).

Eftir tillögu forseta var ein umræða ákveðin.

Á 16. fundi í Nd., laugardaginn 6. janúar, var till. tekin til einnar umr. (A. 61).

Flutnm. (Skúli Thoroddsen): Eins og og háttv. þm. er kunnugt, hefir legið hjer frammi á lestrarsal mála-leitun frá háskólakennara Bjarna Jónssyni frá Vogu, um fjárstyrk úr lands-

sjóði, til þess að geta haldið áfram íslenskri þýðingu á sjónleiknum »Faust« eftir Johan Wolfgang v. Goethe. Beiðninni fylgir sýnishorn af þýðingunni, og meðmælubrjef frá prófessor Paul Herrmann í Þýskalandi. Vil jeg með leyfi hæstv. forseta lesa brjef þetta upp í íslenskri þýðingu. Það hljóðar svo:

Háttvirtu herra!

Að sýnishornum þeim af þýðingu yðar á Goethes Faust, sem þjer hafið birt til þessa, hefir mjer getist svo framúrskarandi vel, að því er snertir málfæri, rjettan skilning og blæ, að jeg ætla, að þjer sjeuð einmitt maðurinn, sem á að þýða Faust, snildarverk hins germanska heims, á íslenska tungu. Jeg sje og, að þjer hafið hvarvetna stuðst við hin bestu hjálparrit. Alt er það og laukrjett, sem þjer hafið lagt til skýringarinnar. Af þeim Íslendingum, sem mjer eru kunnir, veit jeg engan

svo færan sem yður til þess, að gefa Íslendingum Goethes Faust á þeirra formfagra máli, til þess að hið ágæta skáldverk megí einnig verða til þess, að vekja og frjóvga landa yðar. Ef til vill gætuð þjer fengið styrk hjá Alþingi til þess að geta lifað áhyggjulaus, og unnið að þessu vandasama viðfangsefni yðar. Að minsta kosti mundi jeg ráða yður til að gjöra þessa tilraun. Ef svo fer, megíð þjer nota þjef mitt, ef þjer hyggið, að meðmæli mín muni geta orðið yður að liði. Að mín sje rithöndin, geta þjer borið um Björn Magnússon Ólsen, Indriði Einarsson og Geir Zoëga rektor.

Jeg óska verki yðar allrar blessunar, og vona, að jeg frjetti það frá yður við tækifæri, að þjer getið gefið yður allan við þessu æfistarfi yðar.

Með bestu kveðjum og óskum.

Yðar einlægur.

Professor Paul Herrmann.

Svo sem sjá má af brjefinu lítur þessi maður á málið eins og vjer flutningsmenn, að Alþingi beri að sjá um, að þjóð vorri gefist kostur á að kynnast þessu snildarverki. Um ágæti þessa rits skal jeg ekki fara mörgum orðum, — enda er það þegar viðfrægt orðið með öllum mentuðum þjóðum og stendur ofar mínu lofi. Jeg lit svo á, að ef vjer viljum teljast með mentaþjóðum heimsins, megum vjer ekki vera ókunnugir slíku riti.

Jeg þarf ekki heldur að fara mörgum orðum um þýðingu bókmenta og fagurra lista fyrir þjóðirnar. Það er segin saga og sjest best við athugun á sögu mannkynsins, að líkamleg velmegun og iðkun fagurra lista fara jafnan saman. Hvort um sig er skilyrðið fyrir þínu. Eins og skáldskapur og aðrar

fagrar listir hnigna við minkandi velmegun, eins víst er það, að líkamlegur þroski og velmegun minka við það, að bókmentir og listir fara í kaldakol. Jeg gæti nefnt þess mörg dæmi, en þau eru svo alkunn, að eigi er þörf að fjölyrða um það.

En sje það rjett, sem jeg nú hef sagt, er það og augljóst, að vjer megum ekki missa þann gróða, sem þessir menn, skáldin, geta aflað oss. Vjer eigum miklu fremur að gjöra alt, sem vjer getum, til þess að hlynna að slíkum mönnum, — vera að spara nokkra aura úr landssjóði, sem hann munar ekkert um að missa, en sem gæti orðið til þess, ekki að eins að drepa einn mann og hugsjónir hans, heldur líka orðið þess valdandi, að alt landið yrði firt gróða, sem ekki yrði metinn til peninga, — megum ekki með nokkru móti sýna þann nánasárhátt og smásálarskap.

Þm. ættu að hafa það jafnan hugfast, að skáldum vorum og rithöfundum eigum vjer það að þakka, að vjer höfum getað varðveitt þjóðerni vott. Hins vegar eru ástæður vorar svo, að kjör rithöfunda vorra eru alveg gjörólik kjörum útlendra rithöfunda. Íslensku skilja fáir og því hafa rithöfundar vorir lítinn markað fyrir bækur sínar. Hjer er heldur enginn sjóður til styrktar rithöfundum, eins og í öðrum löndum. Bókmentastörf sin verða þjer að hafa í hjáverkum. Því verður landið að hlaupa undir bagga. Jeg get lýst því yfir, að jeg tel skáldastyrk þann, sem vjer höfum sjeð oss fært að veita alt of lítinn, — það væri ekkert gaman, ef hægt væri að sletta oss þingmönnum því í nasir, sem Þorsteinn skáld Erlingsson segir við Sigurð Breiðfjörð:

Ef að við fellum þig aftur úr hor,
í annað sinn grætur þig þjóðin.

Rjettast hefði oss flutnm. þótt, að

bera fram frv. til heimildarlaga greiðslu úr landssjóði í þessu skyni. En vjer voguðum það ekki, eins og þingið er nú samansett, og vildum því eigi taka nema það, sem óumflýjanlegt er. Því höfum vjer borið fram þessa till. til þingsályktunar á þgskj. 61, um að skora á stjórnina að veita af fje því, sem í fjárlögunum 1916—1917, 15. gr., 20. tölu-lið greinir, 1200 kr. yfirstandandi ár til Bjarna háskólakennara Jónssonar frá Vogu, til þess að halda áfram íslenskri þýðingu á Goethes Faust.

Samt hefði oss aldrei komið til hugar, að bera fram till. þessa, ef vjer hefðum haldið, að hún gæti orðið öðrum skáldum, sem áður hefði verið ákveðið að fengi styrk af því fje, sem veitt er til listamanna, að бага.

Mjer er líka óhætt að fullyrða það, að Bjarni Jónsson frá Vogu mundi aldrei hafa þegið slíkt, þótt boðið hefði verið, svo framarlega sem komið hefði það niður á öðrum skáldum og listamönnum. Nú hefir oss flutnm. verið tjáð, að eftir væru um 1500 kr., er enn væri ekki ráðstafað af þessu fje. Enn má og taka það fram, að þeim, sem veitt var þessi 1500 kr. upphæð síðastl. ár, var þá gefið það í skyn af nefnd þeirri, er fjenu úthlutaði, að styrkurinn væri veittur í eitt skifti fyrir öll, án fyrirheits um sama framvegis.

Um manninn sjálfan þarf jeg ekki að fara mörgum orðum um; hann er svo alkunnur alþjóð manna, bæði fyrir frumsamin ljóð sin og þýðingar, sem hann hefir auðgað með bókmentir vorar. Um þýðingu hans á Faust get jeg látið mjer nægja, að visa til brjefs þess frá próf. Paul Herrmann, sem jeg las upp áðan. En nú er launakjörum hans svo farið, að hann getur ekki gefið sig við þessu lofsverða og merkilega fyrirtæki, heldur verður hann, til þess að hafa ofan af fyrir sjer, að gefa sig

við timakennslu, en með því að fá þenna styrk, getur hann slept timakennslunni og varið öllum fristundum sínum til þýðingarinnar.

Að endingu vil jeg og benda þeim mönnum, sem alt af eru að tala um sparnað á það, að hjer er alls ekki um nýja fjárveitingu úr landssjóði að ræða, heldur er fjeð þegar veitt á síðasta þingi, svo að það þarf ekki að fæla þá frá því að greiða tillögunni atkvæði.

Forsætisráðh.(JónMagnússon):

Jeg efast ekki um það, að háttv. flm. hafa athugað það, að við úthlutun bókmentastyrksins er landstjórnin bundin við ákvæði fjárlaganna. Landsstjórnin er skyld til þess að veita styrkinn eftir till. þar til settrar nefndar. Þessum ástæðum fjárlaganna yrði vitanlega ekki hægt að breyta með þingsályktun. En jeg býst við, að till. eigi að skilja svo, að í raun og veru sje henni beint til nefndarinnar, en að eins að forminu til beint til stjórnarinnar. Þess vegna gjöri jeg ráð fyrir því, að ef háttv. þd. samþykkir þessa till., þá muni nefndin taka hana til ihugunar. En eftir orðalagi athugasemdarinnar í 15. gr. fjárlaganna, 20. lið, stjórnin »skal« veita styrkinn »eftir tillögum« nefndarinnar, er stjórnin bundin við þær. Mjer þykir ekki ólíklegt, að nefndin taki til greina óskir háttv. deildar í þessu máli.

Einar Jónsson: Það sje mjer fjarri að ætla mjer að andmæla því, að sá maður, sem hjer ræðir um, sje vel fær til þessarar þýðingar. Jeg hefi lesið margar af þýðingum hans, og veit, að hann er einna bestur þýðari og íslenskumaður hjer á landi. En alt um það, get jeg ekki verið sammála hv. flm. þessarar till. Undir hana hafa skrifað 6 þm., þar af 3 nýir, sem jeg fyrirgef þetta, vegna ungæðisháttar og hugsunarleysis

þeirra. En hinum 3, sem áður hafa setið þing, get jeg síður fyrirgefið óþarfa þenna.

Jeg tók það fram þegar í þingbyrjun, að inn á þetta þing ætti ekkert óþarft mál að koma, sem mætti fresta. Hjer er um eitt slíkt mál að ræða. Jeg get vel ímyndað mjer, að jeg mundi geta greitt atkvæði með þessum styrk á næsta þingi, en jeg vil ekki hrapa að þessu nú, og láta ungæðishátt háttv. þm. N.-Ísf. (S. Th.) ráða. Hæstv. forsætisráðherra (J. M.) tók það einnig fram, að hjer væri lagt út á býsna hála braut, vegna skilyrða þeirra, sem sett eru í fjárlög-unum. Jeg get ekki annað en verið á sama máli, og mun því greiða atkvæði móti tillögunni, þótt jeg kynni að vera hugmyndinni eitthvað hlyntur í sjálfri sjer.

Einar Arnórsson: Jeg stend aðallega upp út af athugasemd hæstv. forsætisráðherra (J. M.), en fyrst hann er ekki viðstaddur í bili, skal jeg snúa mjer að hátt. 2. þm. Rang. (E. J.).

Hann sagði, að vjer værum þrír gamlir þingmenn og þrír nýir, sem stæðum að þessari tillögu; það er rjett, og vjer, sem berum hana fram, teljum oss hana fremur til sóma heldur en hitt; vjer þekkjum manninn, og vitum, að hann er vel fær til verksins, og að það muni verða þjóðinni til sæmdar. Þess vegna bið jeg hvorki vin minn, 2. þm. Rang. (E. J.), nje aðra háttv. þingdeildarmenn afsökunar, þótt nafn mitt standi undir till. Það hlýtur að vera af meinloku, sem hlaupið hefir í koll háttv. þm. (E. J.), að hann furðar sig á þessu. Stuðning þessa mátti og heyra á ræðu hans, því að í henni var enginn botn. Hann sagði ist vera hlyntur hugmyndinni, en mundi þó ekki greiða henni atkvæði á þessu þingi. Jeg veit nú ekki, hvaða »fenomen« þetta þing er, ef ekki má taka ályktun um þetta mál; hjer er engan veginn um nýja fjárveiting að ræða,

hjer er að eins farið fram á, að ráðstafa á tiltekinn hátt fje, sem þegar hefir verið veitt. Jeg get frætt menn um það, að engu af þessu fje hefir verið ráðstafað fyrir þetta ár, sem nú er að byrja, og gefin hefir verið út auglýsing um það, að þeir sem vilja fá styrk af þessum lið fjárlaganna, skuli hafa sent umsóknir um hann fyrir 15. janúar þ. á. Og þessi fjárveiting er alls ekki bundin, en af því mun líklega stafa þessi misskilningur háttv. 2. þm. Rang. (E. J.). Hann mun hafa haldið, að gömlu styrkirnir hjeldu fortakslaust allir áfram, en svo er ekki; öll fjárveitingin er óbundin enn þá, nema um þá, sem beint eru nefndir í álit fjárlaganefndar Alþingis 1915 (Sbr. þingskjal 337 í A-deild Alþt. 1915). En þótt þessir menn fái það, sem til var ætlast, er meira en nóg eftir óbundið.

Hæstv. forsætisráðherra (J. M.) virtist finna meinbugi á þessari till. vegna athugasemdarinnar í 20. lið 15. gr. fjárlaganna, að því leyti sem þar stendur, að stjórnin »skuli« haga fjárveitingum sínum »eftir tillögum« nefndar þeirrar, er þar getur. En bæði samkvæmt umræðum um málið á þingi í fyrra, og samkvæmt edli málsins, geta orðin »eftir tillögum« ekki táknað það, að stjórnin væri svinbundin við tillögurnar, hvernig sem þær væri. En jafnvel þótt þetta væri nú svo, að stjórnin teldi sig bundna við tillögur nefndar þessarar, þá er enn á hitt að líta, að nefndin hefir talið sig bundna við meðmæli fjárlaganefndar, og ef hún telur sig bundna við lauslegar tillögur hennar í nefndarálit, hvi ætti hún þá ekki að telja sig bundna við þingsályktunartillögu, sem meiri hluti annarar deildarinnar eða jafnvel báðar deildir Alþingis samþykkja? En þar að auki er það eingöngu »formalismus« að segja, að þessi athugasemd fjárlaganna eigi að ganga frammar en þings-

ályktunartill., og auðvitað er það landsstjórnin, sem ber ábyrgð á úthlutun styrksins, og getur því eðlilega ráðið úthlutun hans.

Jeg skal geta þess, að jeg var ekki þessu máli, Faustþýðingu Bjarna Jónssonar, kunnugur í fyrra. Jeg hefi nú lesið það, sem komið er af þýðingu Fausta, og þykir hún ágæt; og á því tel jeg engan efa, að ef þetta brjef prófessors P. Herrmanns, sem liggur hjer frammi, hefði komið í fyrra, þá mundi nefndin hafa hlotið að leggja með því, að Bjarna væri veittur styrkurinn, því að þessi útlendi visindamaður er alkunnur hjer meðal bókmentamanna, og orð hans mikils metin.

Að endingu skal jeg að eins taka það fram, að hvernig sem litið er á afstöðu nefndarinnar, sem athugasemdin í 20. lið 15. gr. fjárlaganna gjörir ráð fyrir, þá er það þó vist, að algjörlega er meinlaust að samþykkja þessa tillögu. Ef nefndin metur tillöguna að enga og stjórnin telur sig bundna við tillögur nefndarinnar, þá hefir deildin þó gjört það, sem hún taldi rjett, ef það verður ofan á nú, að till. verður samþykkt eða eitthvað í líka átt. Svo að hvernig sem á er litið, er skaðlaust að samþykkja tillöguna.

Matthías Ólafsson: Jeg býst við, að mönnum kunni að koma á óvart, hvernig minar tillögur verða í þessu máli. Jeg hefi sjaldan lagt á móti fjárveitingum til visinda og lista. En nú hlýtur þó svo að fara. Jeg skal þegar geta þess, að jeg hefi sjaldan sjeð óeingingjarnari till. en þessa, og það af þeim ástæðum, að allir flutningsmennirnir geta notið snildarverksins á sjálfu frummalinu. Það er því eingöngu fyrir almenning, sem þeir gjöra tillöguna, svo að flutningsmennina get jeg í engu áfelt. En jeg er á þeirri skoðun, að hjer sje

um enga nauðsyn að tefla, að hjer sje engu niður slept, þótt verkið sje látið biða til næsta þings. Einn maður sagði við mig í morgun, að vel gæti svo farið, að þýðandinn kynni að falla frá fyrir næsta þing.

Jeg efa ekki, að þessi þýðing, sem þegar er gjörð af Faust, eða rjettara sagt broti úr honum, sje sæmileg. En þótt svo ætti að takast til, að þýðandinn fjelli frá áður en hann hefði lokið þýðingunni, þá verða menn að vona, að eigi líði á löngu að þjóðist eignist mann, er þýtt geti Faust engu miður en þessi þýðandi. Og þótt það drægist eitt ár eða jafnvel áratug, þá fæ jeg ekki sjeð, að af því leiddi neitt stórtjón fyrir þjóðina, og það því siður sem ávalt fjölgar þeim mönnum, sem betur fer, sem læra þýsku og því geta lesið þetta snildarverk á sjálfu frummalinu, en þýðing ritverks, hversu góð sem hún er, er þó aldrei nema eins og svipur hjá sjón, borin saman við frumritið.

Alþýða manna mun vel þola að biða, því að þetta á að vera fyrir hana gjört; ekki þurfa mentamennirnir þýðingar á ritverki, sem þeir skilja vel sjálfir. En þessi löngun mentamannanna, að lyfta alþýðunni upp, gengur svo langt, að hún rekst á fyrirmæli sjálfra fjárlaganna, og þá get jeg ekki betur sjeð en að styrkbeiðandi geti farið beint eftir því, sem þar er til ætlast, og snúið sjer með beiðni sína til nefndar þeirrar, sem fjárlögin fela úthlutun bókmentastyrks, og gat hann þá fengið meðmæli flutnm. tillögunnar.

Hjer liggur fyrir vottorð um þýðinguna á Faust. Jeg fyrir mitt leyti mundi hafa lagt meira upp úr vottorðinu, ef það hefði verið skrifað á íslensku. Kann þessi visindamaður svo íslensku, að hann geti dæmt um þýðinguna? Ef hann getur ekki skrifað á íslensku, virðist mjer, sem hann muni ekki hafa

fulla þekkingu á íslenskri tungu til að dæma um þetta efni.

Af þessum ástæðum verður mín til-
laga sú, að deildin láti þetta mál af-
skiftalaust eða fresti því. Hjer er sem
sje um hreinasta »luxus» að ræða, en
vjer höfum nóg með á þessum tímum
að hugsa fyrir lífsnauðsynjum.

Það var tekið fram til meðmæla með
tillögunni, að þýðandinn þyrfti að kenna,
til þess að hafa ofan af sjer, en hann
kysi heldur að hætta við kensluna, svo
að hann gæti snúið sjer að þýðingunni.
Jeg álit, að hann gjörði miklu þarfara
verk með því, að halda áfram kensl-
unni, t. d. í þýsku. Með því gjörði hann
fleiri menn færa um að geta lesið þetta
ágætis ritverk, og þá gjörði minna til
þótt þýðingin drægist.

Bjarni Jónsson: Jeg skal að eins
geta þess, af því að komið hefir fram í
umræðum vafi um það, hvort Paul
Herrmann kynni íslensku, að hann hefir
verið kosinn heiðursfjelogi í hinu ís-
lenska Bókmentafjelagi fyrir ritstörf sín
um Ísland og þýðingar á íslenskum rit-
um. Þess vegna er enginn vafi á því,
að hann kann íslensku, og einmitt þetta
brjef hans til mín leiddi til þess, að jeg
sótti um styrkinn. Þetta brjef hans er
einstaklingsbrjef til mín, en er við skrif-
umst á, þá skrifar hann oftast á móður-
máli sínu, sem eðlilegt mun þykja, enda
er nú bannað í Þýskalandi, að skrifa nema
opin brjef á þýsku, og jeg skrifa hon-
um ýmist á þýsku eða íslensku.

En fyrst jeg stóð upp, þá vil jeg
beina þeirri spurningu til fyrverandi ráðh.
(E. A.), hvort ekki sje áreiðanlegt, að
fjárveitingin sje óbundin (*Einar Arnór-
son:* Jú), því að síðastur manna vildi jeg
verða til þess, að hrisfa bitann úr munni
þeirra manna, sem jeg hefi hjálpað til
hans. En fyrst svo er ekki, tel jeg
mjer enga vansæmd að þiggja.

Flutnm. (Skúli Thoroddson):

Jeg skal fyrst snúa mjer að hæstv. for-
sætisráðherra (J. M.). Jeg þarf ekki að
svara honum mörgum orðum, með því
að háttv. 2. þm. Árn. (E. A.) hefir þar
orðið til andsvara.

Hæstv. forsætisráðherra (J. M.) litur
svo á, að stjórnin sje bundin við ákvæði
fjárlaganna, og tillögur nefndar þeirrar,
sem 15. grein fjárlaganna felur að taka
til bókmentastyrk. Það má líta svo á.
En stjórnin ber þó formlega ábyrgð á
á gjörðum sínum, jafnt í þessu máli
sem öðrum. En gjöri stjórnin eitthvað
það, er baki henni ábyrgð, þá er ákæru-
valdið hjá Alþingi, en ef stjórnin fer
eftir vilja Alþingis, þá færist ábyrgðin
yfir á Alþingi sjálft, svo að ekkert get-
ur því verið í húfi fyrir stjórnina, þótt
hún fari eftir tillögunni, verði hún á
annað borð samþykkt. Að öðru leyti
hefir háttv. 2. þm. Árn. (E. A.) svar-
að því, er tekur til þessarar hliðar
málsins.

Jeg var ekkert hissa á því, að menta-
málanefndarmaðurinn, háttv. 2. þm.
Rang. (E. J.), skyldi standa upp í þessu
máli. Jeg þóttist vita, að hann mundi
hafa notað vel tíma sinn í jólafríinu
austur á Rangárvöllum, til þess að
hugsa um mentamál.

Sannleikurinn held jeg að sje sá, að
háttv. 2. þm. Rang. (E. J.) sje ekki
málinu hlyntur, þótt hann í öðru orðinu
segði, að hann væri það. Yfirleitt held
jeg ekki, að hann sje hlyntur skáldskap,
og jeg hygg það vegna fyrri reynslu minn-
ar á hv. þm., að hann vildi feginnslá niður
allar hugsjónir, ef hann gæti haft þær í
kviðfylli handa einhverjum ferfætlingu-
um, en, sem betur fer, yrði þeim lík-
lega sú andlega fæðan jafn strembin og
háttv. 2. þm. Rang. (E. J.).

Háttv. þm. V.-Ísf. (M. Ó.) taldi þetta
mál koma fram á óheppilegum tíma.
Jeg sje ekki, á hverju hann byggir þessa

skoðun sína. Hann sagði, að nú væru þeir tímar, að nauðsynlegt væri að spara alt, sem mögulegt væri. Jeg skal fúslega kannast við það, að rjett er að spara, þótt jeg hins vegar taki það fram, að það má spara um of. En það kemur ekkert þessu máli við. Hjer er ekkert um það að tala, að spara eða eyða. Hjer er einungis um það ræða, að ráðstafa því fje, sem þegar er veitt, og yrði að öðrum kosti útbýtt til einhverra annarra, og jeg skil það tæplega, að háttv. þm. haldi, að þessar krónur yrðu lagðar í einhvern varasjóð til að ávaxtast þar æfinlega, þótt þessi tillaga vor yrði feld.

Það er rjett, sem háttv. sami þm. (M. Ó.) gat sjer til, að vjer flutnm. þessarar till. höfum víst allir lesið Faust á frummálinu, en það er líka einmitt af því, að vjer höfum lesið ritið, að vjer viljum stuðla að því, að sem flestir geti fengið að lesa það.

Annars er jeg hissa á því, að þessi háttv. þm. (M. Ó.) skyldi rísa upp á móti till. Jeg hefi ávalt haft þá skoðun, að hann væri hlyntur skáldskap og listum, og mjer hefir komið hann fyrir sjónir sem aðal-styrktarmaður slíkra styrkja, sem þessi er. Jeg er hálf hræddur um, að hann leggist ekki á móti þessu máli með góðri samvisku, og vel gæti jeg trúað því, að Mefistofeles gamli kæmi í nótt og talaði við hann, og þakkaði honum fyrir vikið.

Einar Jónsson: Jeg fyrirverð mig ekki fyrir það, þó jeg standi nú upp til að endurtaka og árjetta orð mín áðan. En jeg fyrirverð mig aftur á móti fyrir þá menn, sem ekki geta eða ekki vilja skilja það, að jeg er þessu máli mjög hlyntur, þótt jeg hins vegar vilji ekki, að það sje afgreitt á þessu þingi. Það hryggir mig mikið, ef háttv. 2. þm. Árn. (E. A.) hefir skilið við skynsemina og skilning-

inn um leið og hann afklæddist ráðherratigninni. Jeg endurtek það, að jeg er þessu máli að sjálfsögðu hlyntur.

Hitt get jeg fyrirgefið, þótt það kenni ærins ungæðisháttar í framkomu hv. þm. N.-Ísf. (Sk. Th.). Hann vænir mig um það, að jeg sje annars yfir höfuð á móti skáldum. Jeg skal trúa honum fyrir því, að þótt jeg sje svo heppinn að vera ekki skáld (*Skúli Thoroddsen*: Jeg kann visu eftir hv. þm.), þá kann jeg í fylsta máta að meta þau, og vil, að þau, sem það eiga skilið, en önnur ekki, fái maklega viðurkenningu fyrir starf sitt.

Að endingu skal jeg leyfa mjer að bera upp í deildinni svohljóðandi dagskrá:

Með því að deildin treystir herra Bjarna Jónssyni til vandaðrar þýðingar á Goethes Faust, telur hún víst, að nefndin, sem gjörir tillögur um úthlutun á fje því, sem hjer ræðir um, leggi til, að honum verði veittur sæmilegur styrkur til þýðingarinnar, án beinna afskifta þingsins, og tekur því fyrir næsta mál á dagskrá.

Dagskrá þessa kem jeg með til þess að tryggja tilhlýðilega, að fje það, sem hjer ræðir um, að veitt verði til þýðingarinnar, og jeg þykist sjá, að deildin er ráðin í að samþ., sje ekki tekið úr landsjóði sjerstaklega og formlaust.

Matthías Ólafsson: Jeg skal ekki vera langorður, því að það hefir verið tekið svo mjúkum höndum á mjer, að jeg þarf fáu að svara.

Það er rjett, að þetta er ekki ný fjárveiting.

Jeg veit það vel, að það væri gróði að fá þessu fræga riti snúið á okkar mál, en það vita allir, að þegar illa árar, þá er nauðsynlegt að biða með að kaupa munaðarvörurnar þangað til batnar í ári. Það vita allir, að ef maður hefir 1 krónu í vasanum, þá kaupir maður matarrjettinn en ekki bókina,

sem hvorttveggja liggur fyrir framan mann. Jeg vildi því leggja það til, að þetta fje yrði notað til að halda lífinu í vorum eigin rithöfundum, en ekki til að þýða útlenda höfunda. Jeg er ekki með þessu að lasta háttv. þm. Dala. (B. J.) sem rithöfund, en það stendur öðruvísi á með hann en aðra rithöfunda vora. Hann hefir stöðu hjá þjóðfjellaginu, og jeg veit það fyrir víst, að hann líður enga nauð. Jeg býst við, að hann hætti ekki við að þýða Faust þótt, hann fengi ekki þetta fje. Jeg veit að honum sjálfum er það ánægja, að vinna að þýðingunni. Jeg vildi sjálfur óska, að jeg gæti veitt mjer þá ánægju að þýða hann á íslensku.

Jeg mæli þess vegna eindregið með því, að þetta fje, sem til er, verði látið

ganga til meira þurfandi manna, sem skrifa frá eigin þjósti, því það verð jeg að segja, að jeg met meira frumlegan skáldskap en þýðingar, hve góðar sem þær eru. Og það hygg jeg, að hve mikil snild sem yrði á þýðingu Fausta, þá mundi sú bók ekki seljast meðal íslenskrar alþýðu, að minsta kosti mundi jeg, ef jeg væri bókaútgefandi, hugsa mig um tvisvar áður en jeg tæki að mjer að gefa þá bók út.

ATKVGR.

Rökstudda dagskráin frá 2. þm. Rang. (E. J.), sjá A. 92, samþ. með 18 : 2 atkvæðum.

Till. þar með

fallin.

V.

Ekki útræddar.

1. Raflýsing á Ísafirði.

Á 19. fundi í Nd., miðvikudaginn 10. janúar var útbýtt

Till. til Þingsályktunar um lánveiting til raflýsing á Ísafirði,

eins og hún var samþ. við síðari umr. í Ed. (A. 118).

Á 21. fundi í Nd., fimtudaginn 11. janúar, var till. tekin til fyrri umr. (A. 118).

Björn Stefánsson: Um leið og þetta mál er lagt fyrir háttv. Nd., vil

Alþt. 1916—17. B. III.

jeg leyfa mjer að geta þess, að vjer þingmenn Sunnmýlinga höfum fengið áskorun, frá Búðum í Fáskrúðsfirði um að flytja sams konar málaleitun fyrir þá.

Vjer höfum ekki orðið við þessari áskorun vegna þess, að vjer álitum að inn á þetta aukapíng ætti ekki að vera að flytja önnur mál en þau, sem engan veginn mættu biða aðalþingsins í sumar, og þó síst þau, sem færðu fram á fjárgreiðslur úr landssjóði, og því ætti, ef

mögulegt væri, að biða fjárlagapingsins, sem saman á að koma að fáum mánuðum liðnum. Vona jeg nú, að þessi hæverska vor, að fara ekki að reyna að koma þessu máli að nú, verði fremur til að mæla með væntanlegri sams konar málaleitun frá oss á sumri komanda.

Um afstöðu mína til þessarar þingsályktunartill., sem hjer liggur fyrir, er það að segja, að jeg er henni fyllilega hlýntur. Þetta er þjóðþrifafyrirtæki. Enda er það ekki að eins gagn og gaman, heldur og þjóðarmetnaður, að nota íslenskt afl, íslenska orku, í stað útlendrar vöru, sem vjer höfum þó hingað til orðið að gjöra oss að góðu. Slík fyrirtæki er sjálfsagt að styðja.

En atkvæði mitt til þessarar tillögu er að svo stöddu enn óráðið. Jeg tel nefnilega víst, og gjöri hjer með að tillögu minni, að þessari þingsályktunartillögu verði vísað til fjárveitinganefndar. Sjái hún sjer fært að mæla með henni, mun jeg einnig greiða henni atkvæði mitt.

Skúli Thoroddsen: Mjer finst gæta nokkurs missskilnings hjá háttv. 2. þm. S.-M. (B. St.) í þessu máli. Hann sagði, að þeir þingmenn hans kjörðæmis hefðu verið beðnir að flytja sams konar tillögu á þessu þingi, en ekki álitíð það víðeigandi að koma fram með hana fyr en á reglulegu fjárlagapingi. Jeg skal líka geta þess, að jeg hefi verið beðinn um að flytja tillögu um lánveiting úr landssjóði til rafveitu í Bolungarvíkurkaupstað nú á aukapinginu, en sá mjer það ekki fært, eins og þetta þing er nú skipað, þar sem ekki má ræða, nema um eitt eða tvö nauðsynjamál, og allra síst minnast á fjárframlög úr landssjóði. En þessi mál, sem okkur háttv. 2. þm. S.-M. (B. St.) hefir verið falið að flytja, eru alls annars eðlis en till. sú,

sem hjer er um að ræða. Við áttum að fara fram á lánveitingar til fyrirtækja, sem þingið hafði ekki sagt neitt álit um áður. En hjer er um fyrirtæki að ræða, sem þingið hefir talið nauðsynlegt og sýnt vilja til að styrkja. En jeg hygg, að hjer geti ekki verið um sams konar tillögu að ræða. Á síðasta þingi var sem sje veitt lán til þessa fyrirtækis, en það hefir enn ekki komist í framkvæmd, og nú er það sjöð, að kostnaður hlýtur að fara langt fram úr áætlun, sumpart vegna verðhækkunar á öllu efni, sem við þarf, og sumpart vegna þess, að stöðin á að verða talsvert sterkari en upphaflega var tilætlast, þar sem nú á að taka Hnífsdal með. Þá verða menn einnig að líta á það, að verkfræðingar hafa lýst yfir því, að komist verkið ekki í framkvæmd í sumar, eru allar líkur til þess, að það verði ekki unnið í næstu þrjú ár, — eftir stríðið verði þeir svo uppteknir af öðrum störfum, sem safnast hafi fyrir, að ekki verði hægt að sinna þessu verki.

Þetta mál er hið mesta þjóðþrifamál og væri þinginu hinn mesti vansi að því, að fella það. Um fjárhag landssjóðs er mjer svo vel kunnugt, þar sem jeg er í fjárhaganefnd, að jeg veit, að þar þarf ekkert að vera til fyrirstöðu. Auk þess er hjer ekki um annað að ræða en viðbót við áður ákveðna lánsheimild.

Till. háttv. 2. þm. S.-M. (B. St.) um að vísa þessu máli til fjárveitinganefndar sýnist mjer vera hinn mesti hjegómi, og getur ekki komið fram í öðrum tilgangi en þeim, að styttta till. aldur, þar sem þingstörfum er hroðað svona viðstöðulaust af, og þegar mun ákveðið að slíta þingi á morgun. Auk þess er skoðun hans á málinu byggð á misskilningi, eins og jeg hefi þegar sýnt fram á. Vænti jeg því þess, að þar sem mál þetta hefir fengið eins góðar undirtektir í Ed. og nú er orðin raunin á,

pá fari háttv. Nd. ekki að vera svo ósanngjörn að fella það.

ATKVGR.

Till. vísað til síðari umr. í e. hlj.

Björn Stefánsson: Jeg get engan veginn sjeð, að það sje sama og að drepa þetta mál, að vísa því til fjárveitinganefndar, þar sem þetta er fyrri umræða um málið, og síðari ekki fyr en á morgun. Finst mjer því fjárveitinganefndin hljóta að geta sint málinu eitthvað þangað til.

Mjer finst ekki ástæða til að svara því, sem háttv. þm. (Sk. Th.) sagði viðvikjandi því, að mín beiðni væri annars eðlis en sú, sem hann hefir hjer gjörst talsmaður fyrir.

Bjarni Jónsson: Jeg verð að taka í sama strenginn og háttv. þm. N.-Ísf. (Sk. Th.). Auðvitað er það banatílræði við þetta mál að setja það í nefnd nú, þegar 5 mínútur eru látnar gilda fyrir 2 sólarhringa. Ef næsti fundur verður nú haldinn eftir 5 mínútur, þá er sennilegt að málið hlyti að sofna í nefndinni, og er það því sama, sem að drepa það, að setja það þangað. Ef ljúka á 20 málum á tveim sólarhringum, þá er bersýnilegt, að það verður að fjölga sólarhringum drjúgum. Þetta mál hefir gengið í gegnum Ed. og er því óhæfa, að setja það í nefnd hjer, enda er það ótvírátt banatílræði.

Björn Stefánsson: Jeg heyri að það andar kalt frá háttv. þingdm. að þessari till. minni, að vísa þessu máli til fjárveitingarnefndar. Þeir skoða hana sem banatílræði við málið, en það átti hún alls ekki að vera. Fyrst einsætt er, að tillagan verður drepinn við atkvæðagreiðsluna, þá þykir mjer eins gott að taka hana aftur.

Till. var aldrei tekin til síðari umr., og varð því

óútrædd.

2. Kaup á nauðsynjavörum.

Á 6. fundi í Nd., miðvikudaginn 27. desember, var útbýtt

Till. til þingsályktunar um kaup á nauðsynjavörum til tryggingar landinu (A. 19).

Á 7. fundi í Nd., fimtudaginn 28. desember, var till. tekin fyrir hvernig orða skuli (A. 19).

Eftir tillögu forseta var ein umr. ákveðin.

Á 10. fundi í Nd., föstudaginn 29. desember, var till. tekin til einnar umr. (A. 19, 32).

Brtt. 32 of seint framkominn. Afbrigði leyfð og samþ.

Flutnm. (Jörundur Brynjólfsson): Jeg gæti vel fallist á, að till. væri rádd í 2. umr., og að báðum deildum gæfist kostur á að taka hana til meðferðar. Með því gefst væntanlega kostur á, að heyra eða sjá álit allra þingmanna, og hefir það nokkurt gildi fyrir framkvæmdir stjórnarinnar í málinu.

Vjer flutningsmennirnir teljum nauðsynlegt, að gjöra sem mest til að tryggja landið að nauðsynjavörum, og jafnframt að gefa almenningi kost á þeim, með

sem vægustu verði, og ætla má, að það verði mun lægra en hjá kaupmönnum. Eins og kunnugt er, eru litlar horfur á því, að ófriðnum lykti fyrst um sinn. Afleiðing þessa langvinna ófriðar er sú, að ófriðarþjóðirnar verða að taka fleiri og fleiri menn frá vinnu sinni við framleiðsluna, og senda til vígvallanna. Afleiðingin er sú, að framleiðsla í ófriðarlöndunum verður margfalt minni nú en á friðartímum. Hins vegar leggja ófriðarþjóðirnar nú en meira kapp en áður á, að ná í vörur frá hlutlausum þjóðum, til að birgja sig upp, og tryggja að ófriðurinn geti haldið áfram þess vegna, og ekki þurfi að óttast matvælskort.

Menn hafa þegar orðið varir afleiðinganna af þessum ráðstöfunum ófriðarþjóðanna, þar sem skorturinn á nauðsynjavörum í hlutlausum löndum vex með degi hverjum. Vjer erum ekki heldur hvað best settir, sem eigum svo langt að sækja nauðsynjar vorar, og höfum skipakost svo litinn og illan. Er því nauðsynlegt að vinda bráðan bug að ráðstöfunum í þessu efni. Að visu hefir landsstjórnin heimild til að gjöra kaup á vörum. En það er að eins heimild, en ekki svo fyrir mælt, að það skuli gjört, nema landsstjórnin telji það nauðsynlegt. Mjer finst þetta horfa öðru vísi við fyrir landsstjórninni, ef þingið skorar á hana að gjöra ráðstafanir. Hún er öruggari í framkvæmdunum, ef þingið hefir falið henni þetta, heldur en ef hún hefir að eins heimild til þess.

Það, sem enn fremur ýtti undir oss flutningsmenn, var það, að till. kom fyrir síðasta þing í líka átt, sem ekki náði fram að ganga. Mjer virðist svo, sem landsstjórnin hafi hingað til ekki gjört eins mikið að vörukaupum eins og æskilegt væri. Get jeg giskað á, að orsökina sje sú, að henni hafi ekki fundist nauðsynin brýn, nje aðstaðan góð, til að ráðast í mikið.

Um efni og orðalag till. þarf ekki að fara mörgum orðum. Þar eru nauðsynjavörur ekki taldar upp sjerstaklega, en með orðinu er átt við allskonar matvöru, sem alment þarf með, og þær vörutegundir aðrar, sem taldar eru upp í heimildarlögnum.

Þar sem í till. stendur, að vörurnar skuli seldar kaupmönnum, er átt við það, að kaupmönnum gefist og kostur á að ná í vörurnar, einkum þó þeim, er erfitt eiga með að fá vörur annarsstaðar. Enn fremur er sveitarfjelögum, kaupfjelögum, og öðrum fjelögum, sem og verkamannafjelögum, og sjómanna-fjelögum gefinn kostur á að fá vörurnar, og það þótt þau hafi ekki verslunarleyfi. Það er kunnugt, að fjelögum, sem ekki hafa verslunarleyfi, hefir verið synjað um kaup á landssjóðsvörum. En þetta er óheppilegt. Tilgangurinn er sá, að tryggja landið og jafnframt draga úr dýrtíðinni. Þetta ár hafa kaupmenn og verslunarfjelög setið fyrir kaupunum, en önnur fjelög, sem ekki hafa verslunarleyfi, hafa orðið útundan, og tel jeg það illa farið. Jafnframt því, sem farmar eru keyptir til tryggingar, á að útbýta þeim með vægu verði, og án ábata, en þó ekki svo, að landssjóður skaðist neitt á sölunni.

Jeg þarf svo eigi að fjölyrða frekar um till. Vona, að háttv. þingmenn skilji ástæður vor flutnm. og geti fallist á, að nauðsyn sje á að gjöra slíkar ráðstafanir. Brtt. hefir komið frá háttv. þm. Stranda. (M. P.) og háttv. 1. þm. Húnv. (Þór. J.). Jeg vil ráða háttv. deild frá að samþykkja hana. Hún útilokar þá menn og þau fjelög, sem ekki hafa verslunarleyfi. En tilgangurinn er ekki eingöngu sá, að allir kaupmenn og kaupfjelög fái vöruna, heldur og að allur þorri manna geti fengið hana milliliðalaust. Gjöri jeg og ráð fyrir, að ef varan fæst, fáist svo mikið af henni, að

hún verði ekki lögð upp öll á einum stað, heldur og í stærstu kaupstöðum landsins.

Bjarni Jónsson: Jeg undrast till. á þgskj. 32. Það er einkennileg hugmynd, að útiloka þá, sem ekki hafa verslunarleyfi, en láta orðið »kaupmenn» standa.

Landið á þá að vera milliliður fyrir kaupmenn, eins konar umboðssali. Það er alveg öfugt við grundvallaratriði landssjóðsverslunar, sem er að gjöra fátæklingum kleift að ná í nauðsynlegustu vörur án milliliðanna, sem leggja á þær marga af hundraði. Reglan ætti einmitt að vera sú, að selja ekki kaupmönnum heldur sýslufjelögum, sveitarfjelögum og bæjarfjelögum.

Það var alls ekki tilætlunin með styrjalda- eða harðindaráðstöfunum, að landið gjörðist eins konar þjónn verslunarstjettarinnar og keypti vörur handa kaupmönnum. Það geta þeir sjálfir gjört, eða látið aðra gjöra. Jeg mun því bera fram brtt. um að stríka út orðið »kaupmenn», og mun þá komast meira samræmi í till. en með brtt. á þgskj. 32.

Jeg skal einnig geta þess nú, að jeg hefi hugsað mjer að flytja frv., sem veitti landsstjórninni heimild til þess, að selja fátæklingum vörur við lægra verði í samræmi við frv., sem væntanlegt er um uppbót handa þeim, sem eru í þjónustu landsins. En alt um það yrði landssjóður ekki smásali, heldur mundi fjelögunum verða selt í stórkaupum, og mundi stjórnin sjálfsagt ákveða með reglugjörð, hversu stór kaupin skyldi vera.

Ef hitt væri aftur á móti skoðun manna, að landssjóður seldi vörur til kaupmanna, þá þyrfti að ákveða, við hvaða verði kaupmenn mætti selja vörurnar.

Jeg skal ekki segja meira um málið nú, en vonast til þess að geta vikið að því nánar síðar.

Magnús Pjetursson: Jeg hefi ásamt háttv. 1. þm. Húnv. (Þór. J.) leyft mjer að flytja brtt. á þgskj. 32, sem virðist vera þyrnir í augum þeirra, sem enn hafa talað, þótt jeg fái reyndar ekki skilið röksemdaleiðslu þeirra.

Tilgangur þessarar þingsályktunartill. er, eins og háttv. flutnm. hennar (J. B.) hefir tekið fram, fyrst og fremst sá, að tryggja landið fyrir vöruskorti, en þeim tilgangi er alls ekki hnekt með brtt. okkar, en till. okkar er fram borin í því skyni að koma í veg fyrir, að landssjóður verði smásali. Þetta virðist einnig vaka fyrir háttv. þm. Dala. (B. J.), og er hann þó brtt. okkar andvigur. Einmitt þingsályktunartill. í því formi, sem hún er, gjörir landssjóð að smásala, því að ef tveir eða þrír menn gjöra fjelag með sjer í þeim tilgangi, að ná í vörur þessar, þá eiga þeir heimtingu á að fá landssjóðsvörurnar keyptar, ef ákvæði hinnar upphaflegu tillögu fá að standa óbreytt.

Það er einmitt þetta, sem mörgum hefir gramist, að einstakir menn hafa undanfarið stundum farið í kring um landsstjórnina, skotið á fjelögum, eða logið upp fjelögum, sem aldrei hafa til verið, til þess að geta komist að betri kaupum en allur almenningur. Yfirleitt mun þess óskað út um land, að menn geti fengið vörurnar gegn um sín gömlu viðskifti. Er það venjulega langþægilegast, og að minsta kosti nægilegt til tryggingar vöruskorti. Auðvitað eiga þessar ráðstafanir háttv. flutningsmanns till. (J. B.) að miða að því, að ljetta dýrtíðinni af þeim, sem bágast eiga. En fyrir því er einnig sjeð í brtt. okkar, með því að við látum orðið »sveitarfjelög» standa. Þar er opin vegur til

Kaup á nauðsynjavörum.

Þess, að fátæklingum sje hjálpað, með því að útvega þeim ódýrar vörur; því að varla mundu sveitarstjórnirnar taka neitt fyrir ómak sitt, eða leggja á vörurnar, og ekki þarf að vantreysta þeim í því efni, að vera fúsar til slíkra útvegana.

Ef till. á þgskj. 19 er óbreytt, og vörurnar strax seldar hverjum sem hafa vill, þá er óhjákvæmilegt að misrjetti mundi skapast, og bæjarmenn fá greiðari aðgang að ódýru vörunum heldur en hjeruð út um land, langt frá þeim stöðum, sem vörunum væri skipað í land. Og því furðar mig á því, að hv. þm. Dala. (B. J.), sem ætti að bera landsveitirnar fyrir brjósti, skuli vera andvígur brtt. okkar.

Ef landssjóður á að selja öllum fjelögum vörur eftir þessari till., hverju nafni sem þau nefnast, og hvernig sem þau eru mynduð, t. d. kvenfjelögum, söngfjelögum, kristilegum fjelögum, dansfjelögum, templarafjelögum o. fl., og ef það er meining háttv. flutningsmanns, þá er orðið um smásölu að ræða, og þá væri miklu heppilegra, að ganga bara hreint til verks og segja sem svo, að vörurnar skuli selja strax hverjum sem hafa vill. Þá kemur þeirra skoðun, eða afleiðingin af till. þeirra flutningsmanna ógrímuklædd í ljós. Í þá átt fer einmitt uppástunga háttv. þm. Dala. (B. J.), um að strika orðið »kaupmenn« út. Það er meira samræmi í því, heldur en orðun till. frá háttv. flutnm. (J. B.).

Gísli Sveinsson: Jeg stend upp að eins til þess, að benda á það, að mjer virðist, sem þrjú atriði sje mönn-um óljós í þessu efni.

1. Hvort þörf sje á slíkri tillögu sem þessari, þar sem lagafrv. er nú fyrir þinginu, sem heimilar stjórninni vör-kaup og sölu.

2. Hvort þær ráðstafanir, sem tillagan

talar um, eigi að vera til tryggingar, eða vörurnar skuli seljast í útsölu þegar í stað. Mjer virðist svo, sem till. gjöri ráð fyrir því, að vörurnar sje til tryggingar, en hins vegar skilst mjer á ræðum þeim, sem fluttar hafa verið, að tilætlunin sje sú, að útsala fari fram á vörunum þegar í stað.

3. Hvort selja beri vörurnar ákveðnum fjelögum með einhverjum takmörkunum, eða einstökum mönnum hverjum og einum.

Úr því að málið horfir svo óljóst við, virðist ekki vanþörf á, að það væri at- hugað í nefnd, og þá helst í nefnd þeirri, sem fjallar um verslunarmálin, og leyfi jeg mjer að gjöra það að tillögu minni, að því verði að lokinni þessari umræðu vísað þangað.

Bjarni Jónsson: Jeg er samþykkur háttv. þm. V.-Sk. (G. Sv.), að nefnd sje sett í málið.

Jeg skal geta þess, að orð mín í fyrri ræðu minni, bar að skilja svo, að vörurnar yrðu seldar jafnóðum, og fátæklingum með vægara verði. Jeg gat þess þá, að jeg ætlaðist ekki til þess, að landssjóður yrði smásali, heldur yrði fjelögum selt eftir ákvæðum, sem stjórnin setti í reglugjörð. Á það er að líta, að vjer sjeum ekki reynslulausir í þessu efni, því að meðan Sigurður Eggerz var ráðherra, var sett nefnd honum til aðstoðar, og fór hún fram eftir ákveðnum reglum, og seldi hverju fjelagi sem var, ef viðskiftin námu nægri upphæð.

En ekki ætti það að skifta máli, hvort fjelögin væru gömul eða ný. En ef menn halda, að af því muni fremur leiða smásölu, þá vil jeg benda á það, að einn litill hreppur gjörir ekki meiri kaup en t. d. Iðnaðarmannafjelagið hjer í Reykjavík. Jeg ímynda mjer ekki, að mínum kjósöndum blöskri, þótt meira af vörumagni sje selt hjer í Reykjavík,

þar sem heima á sjöttungur allra landsmanna, heldur en selt er í einn hrepp. Það er eðlilegt, og jeg geng óhræddur fyrir mína kjósendur, þótt jeg hafi stutt að því, að fátæklingar í Reykjavík fengi hjálp, líkt og þeir fá hjálp handa sín-fátæklingum.

Annars geymi jeg mjer að ræða málið til síðari tíma, enda þarf ekki um það að þjarka. Jeg ímynda mjer að brtt. á þgskj. 32 sje sprottin af þeim misskilningi, að í aðaltillögunni felist smásala. Afleiðingin mundi vera, að allir, sem vildu kaupa, mynduðu fjelög, og því mætti ekki selja þeim? Það væri erfitt landsstjórninni að útiloka þau, og vafasamt hvort rjett væri. Þessi brtt. má því teljast sem tilraun flutningsmanna til þess, að bíta í skottið á sjálfum sjer.

Þórarinn Jónsson: Jeg er samþykkur því, að nefnd verði skipuð í málið. Það hefði verið gott áður en málinu var hreyft, að gögn hefðu verið athuguð, sem hjer að lúta, og nauðsynlegt er til samanburðar, að fá frá stjórninni skýrslu um úthlutun varanna, til þess að vita, í hve stórum stýl kaupin hafa verið gjörð o. s. frv. Hafði jeg farið fram á að fá útdrátt um þetta úr stjórnarráðinu, en hann er enn ekki gjörður, og tekur nokkurn tíma.

Ýmsir háttv. þm. hafa andmælt brtt. á þskj. 32, en ekki með nægum rökum, að því er mjer virðist.

Það hefir verið tekið fram af háttv. aðalflutnm. brtt. á þgskj. 32 (M. P.), hve varhugavert það væri, ef 2—4 menn stofnuðu fjelag til þess að kaupa vörur. Jeg sje ekki betur en að tilganginum sje borgið, með því, að gefa sveitarfjelögum kost á að kaupa vörur, og auðvitað koma þá bæjarstjórnir í þeirra stað, og sje jeg þess vegna ekki, að mönnum í bæjunum ætti að verða það erfiðara en út um land, að fá vör-

una; en ef einstökum mönnum væri heimilt að kaupa, þá mundi af því leiða alt of mikið umstang, og engan veginn getur verið meiningin, að gjöra lands-sjóð að smásala.

Háttv. þm. Dala. (B. J.) taldi enga örðugleika á því, að menn mynduðu ný verslunarfjelög. Það hefir engum dottið í hug, og til þess er engin ástæða, því sveitarfjelög, kaupfjelög og kaupmenn eiga að gjöra fult gagn. Það er þess vegna óþarft, að mörg slík fjelög mynduðust, enda ólíklegt, því að leyfi til verslunar þarf að kaupa; en þótt svo væri, þá kemur það ekki við brtt. okkar.

Magnús Pjetursson: Jeg stend upp að eins til þess, að gjöra stutta athugasemd út af orðum háttv. þm. Dala. (B. J.), sem virtist vilja láta orð min miskiljast. Hann vildi láta sýnast svo, sem jeg vildi bægja fátæklingum frá hlunnindum kaupanna. En eins og jeg skýrt tók fram áðan, þá er þvert á móti, samkvæmt brtt. okkar, sveitarfjelögum í lófa lagið, að hjálpa þeim með vörukaup, og þaðan er eðlilegast, að fátæklingar fái aðstoðina.

Allur annar skilningur á orðum mínum hlýtur því að vera viljandi eða óviljandi misskilningur.

Benedikt Sveinsson: Jeg stend upp til þess að styðja háttv. þm. Dala. (B. J.) í andmælum gegn brtt. á þgskj. 32. Ástæðan fyrir þeirri brtt. er sú, að með þeim hætti verði girt fyrir, að stjórnin þurfi að vafsast í smásölu. En þótt strikuð væri út orð þau, sem brtt. fer fram á, þá sýnist mjer engan veginn vera girt fyrir smásöluna, með því að kaupmenn, einkum hjer í Reykjavík, geta alt að einu fengið keyptan í rúsinukassa eða 1 og 1 poka af mjöli, því

að þessu eru engin takmörk sett í til-lögunni.

En eins og háttv. þm. Dala. (B. J.) tók fram, getur stjórnin sjálf sett reglur um það, í hve stórum slöttum hún vill selja vörurnar, og á þann hátt er henni í sjálfvald sett, að girða fyrir smá-söluna.

Flytjendur brtt. á þgskj. 32 hafa hald-ið því fram, að tilgangi till. á þgskj 19 um það, að selja megi einnig öðrum fjelögum en sveitarfjelögum, þótt ekki hafi verslunarleyfi, væri náð með því, að heimila sveitarfjelögum vörukaup. En jeg vil benda á það, að svo þarf ekki að vera. Þess eru dæmi, að kaup-menn eru oddvitar í hreppsnefndum, og eru þeir þá að jafnaði svo völdugir, að þeir mundu geta aftrað því, að hreppsnefndin gjörðist keppinautur versl-ana þeirra. Þar sem svo háttar, er miklu betur trygður hagur almennings með því, að kaupin sje heimil hverju því fjelagi, sem vera skal. Sje jeg alls enga ástæðu til að synja atorkumönn-um, sem slá vilja sjer saman í fjelag, um kaup á vörunum. Vil jeg því og fastlega mæla með því, að brtt. á þgskj. 32 verði feld.

Matthías Ólafsson: Jeg vildi mega spyrja háttv. flutningsmenn að því, hvað þeir meini með orðinu »nauðsynjavör-ur«. Eftir málvenjunni táknar það mat-væli, þar með nú talinn sykur, en í reyndinni gripur það yfir margt fleira, svo sem veiðarfæri, salt, kol o. s. frv. Þetta kemur greinilega fram í frv. um vörukaup landssjóðs. Þar er orðið skýrt í 2. gr. Jeg skal taka til dæmis, að vjer mundum vera verr settir, ef oss vantaði veiðarfæri en korn, því að ef vjer höfum veiðarfæri, þá er oss jafnan vis matur úr sjó. Þetta orð þyrftu því háttv. flutningsmenn að skýra.

Jeg held annars, að till. gjöri ekki

meira gagn en frv., þótt flutningsmönn-um sje vorkunn að hafa flutt hana, með því að þeir vissu ekki um frv., þótt þeir hins vegar hefðu mátt vita það, að setja hefði þurft ný lög í stað hinna gömlu.

Jeg sje ekki, hver munur á því að skora á stjórnina. Það hefir ekki lagt litlar hömlur á framkvæmdir hennar, að hún hefir ekki haft neitt í höndum, til þess, að gjöra fullnægjandi ráðstaf-anir; hana hefir vantað húsnaði o. s. frv.

Um deiluna um brtt. 32 skal jeg taka fram, að fyrst kaupfjelög eru stofn-uð, gæti þetta orðið til að trufla fje-lagsskapinn, ef brtt. yrði ekki samþykkt. Hygg jeg að tillagan hafi komið fram af þessum ástæðum, að einstakur maður hefir skrifað stjórnarráðinu og kallað sig kaupfjelag. En svo, er varan kom á hafnarstað, kannaðist enginn við merkið. Gæti þetta því orðið til að spilla kaup-fjelagsskapnum, sem verið hefir landi og þjóð hinn þarfasti. Eins og fyrir-komulagið á að verða eftir þingsálykt-unartill., er líklegt, að það dragi frá þeim. Þau verða að leggja stjórnar-kostnað og aðra fyrirhöfn á vöruna, og yrðu því að selja hana hærra verði en slikir einstaklingar, og mundi það veikja trúna á þeim, og ef til vill eyðilegga fjelagsskapinn, er menn sæi, að þeir gæti fengið ódýrari vörur á annan hátt. Þetta gæti gjört ilt í framtíðinni. Það er hárrjett, að landssjóður á ekki að útvega kaupmönnum vörur. Það eiga stórkaupmenn og umboðssalar að gjöra.

Flutnm. (Jörundur Brynjólfs-son): Jeg verð að taka það fram, að jeg hafði ekki búist við þessum and-mælum.

Háttv. þm. Stranda. (M. P.) mintist á brtt. Hann vildi halda því fram, að nauðsyn bæri til, að fyrirbyggja smá-

sölu af hálfu landssjóðs. Má vera, að jeg hafi ekki nefnt þetta atriði, en háttv. þm. Dala. (B. J.) kvað það óheppilegt, að slík smásala ætti sjer stað. Sama var og skoðun vor flutningsmanna, þótt mjer hafi sjest yfir það. Stjórnin er ekki heldur skylduð til að gegna smápöntunum einstakra manna eða fjelaga, og jeg gjöri ekki heldur ráð fyrir, að hún gjöri það. En hitt tel jeg varhugavert, að kippa þessu burt og synja með því fjelögum, sem ekki hafa verslunarleyfi, um vörukaup. Mætti misskilja þetta svo, að sveitarfjelög, sem ekki hafa verslunarleyfi, sje útilokuð frá vörukaupum. Reynslan hefir sýnt, að þetta gæti komið sjer illa. Sveitarfjelagi hjer sunnanlands hefir verið synjað um vörur, af því að það hefði ekki verslunarleyfi.

Jeg skal geta þess, viðvikjandi því, að kaupmenn eru nefndir, að jeg tók fram, að það ættu að vera þeir einir, er illa væru settir hvað samgöngur snertir, til að útvega sjer þær á annan hátt. Taldi jeg ekki rjett að útiloka þá, atvinnu þeirra vegna. En slíku ákvæði má auðvitað ekki beita að óþörfu.

Háttv. þm. Stranda. (M. P.) talaði um það misrjetti, að fjelög í bæjum mundu fá vöruna ódýrari en sveitarfjelög. Það er svo ætið, að þeir, sem verða að sækja útlendu vöruna langa leið í kaupstaðinn, verða að borga nokkru hærri verð, og því verður útlenda varan sveitamanninum nokkru dýrari. En jeg fæ eigi skilið, að sveitamönnum muni blæða það mjög í augum, þótt stöku fátæklingar í bæjum og sjóþorpum fengi útlendu vöruna við litlu lægra verði. Það eru einkennilegar sálir, sem öfundast yfir slíku. Nú vita allir, að sveitamenn framleiða nauðsynjavörur, sem eru þeim miklu ódýrari en kaupstaðafólki. Það virðist helst svo, sem einstakir þm. sje í meira lagi hugsjúkir um álit kjós-

enda sinna í sveit. (*Þórarinn Jónsson*: Og í bæjum). Jeg veit það fullvel, að nauðsynlegt er að hafa hönd í bagga með bæjarstjórnnum. Jeg þekki vel hvernig þar gengur.

Þá vil jeg snúa mjer að háttv. þm. V. Sk. (G. Sv.). Eftir orðum hans í gærun mun hann vera úr þeirri «skúffu» manna, sem ættu að bera skyn á prentletur, og komast fram úr stuttri tillögu. Samt vil jeg nú, með leyfi hæstv. forseta, lesa till. upp.

»Neðri deild Alþingis ályktar að skora á landsstjórnina að gjöra nú þegar ráðstafanir til þess, að kaupa nauðsynjavörur til tryggingar landinu.

Vörurnar skulu seldar kaupmönnum, kaupfjelögum, sveitarfjelögum og öðrum fjelögum, þótt ekki hafi þau verslunarleyfi, með svo vægu verði, sem frekast er unt«.

Mjer finst þetta svo ljóst, að ekki geti valdið misskilningi, þótt háttv. þm. hafi fundist annað. Hann tók ekki heldur fram, hvað honum fanst óljóst. Ef til vill hefði hann getað sagt, að till. næði ekki nógu langt.

Jeg drap á áður, hvaða vörur við væri átt, og taldi óþarft að tina það alt upp í till. Hitt get jeg fallist á, að málinu verði vísað til nefndar. Þá væri tækifæri til að skrifa upp alt það, sem háttv. þm. vilja í till.

Háttv. 1. þm. Húnv. (Þór. J.) þarf jeg ekki að svara sjerstaklega. Jeg hefi áður svarað háttv. þm. Stranda. (M. P.), en skoðanir þessara háttv. þm. falla mjög saman. Jeg veit ekki, hvort reynsla er fyrir því, að 3—4 menn myndi fjelag og gjöri vörukaup. (*Magnús Pjetursson*: Reynsla.). Ef reynsla er fyrir því, þá vil jeg spyrja. Gætu þá ekki menn með verslunarleyfi gjört svipaðar smápantanir? Þetta kemur því

ekki í veg fyrir smápantanir, þótt því væri kipt burt. Tel jeg bæði tryggingu og gagn að hafa þetta í till.

Háttv. þm. V.-Ísf. (M. Ó.) spurði, hvað meint væri með orðinu nauðsynjavörur. Mig minnir ekki betur en að háttv. þm. sæti í sæti sínu, er jeg talaði áðan og mintist á þetta atriði. Það er leiðinlegt að þarfa að margstaglast á hinu sama.

Sami háttv. þm. (M. Ó.) telur þess ekki þörf, að skora á stjórnina. Það er hans skoðun en ekki mín, og þeir eru margir, er hafa sömu skoðun og jeg, því að vörukaupin og útbýtingin hafa valdið óánægju.

Jeg hefi heyrt því fleygt, að einstakir menn hafi þóttst vera fjelög og fengið vörur keyptar, og eðlilega hefir þetta valdið óánægju. Þetta hefir ef til vill vakað fyrir háttv. þm. Stranda. (M. P.). Þetta verður ekki útilokað með því, að samþykkja brtt. á þgskj. 32. Það er ómögulegt fyrir stjórnina að vita, hvort viðkomandi hefir verslunarleyfi eða ekki, nema með því móti að rannsaka í hvert skifti. En fyrst og fremst verður að fyrirbyggja, að okrað verði á vör- unni.

Hvernig sem á málið er litið, fæ jeg ekki skilið, hvers vegna menn andmæla þessari ráðstöfun. Oss þótti svo, sem stjórnin með þessu fengi traustari bak- hjarl. Allir sjá, að heimild er annað en áskorun. Ef svo reyndist, að vör- kaup væri óþörf, og landssjóður biði hnekkji af einhverri pöntun, þá geta þingmenn auðveldlega áfellt stjórnina. En með því að samþykkja tillöguna er stjórnin, eins og jeg hefi áður sagt, margfalt öruggari til allra framkvæmda.

Háttv. þm. V.-Ísf. (M. Ó.) barði meðal annars við skorti á húsrúmi og áhöld- um fyrir landssjóð. Ef húsrúm vantar, ætti ekki að vera ókleift að byggja skúr. Það mundi sjálfsagt borga sig eins vel, og sú ráðstöfun, að nota Lands-

bankann gamla, sem nú er 100 þús. kr. virði, fyrir pakkhús.

Með áhaldaleysi á háttv. þm. (M. Ó.) líklega við skort á mæli og vog. Ekki ætti landssjóði að vera ókleift að út- vega sjer þau áhöld. Jeg veit ekki, hvað háttv. þingmaður hugsar með því, að bera slíkt fram. Svo hjeómlegar og litilfjörlegar viðbárur sama ekki þingmanni.

Gísli Sveinsson: Það hefir nú komið enn berar fram í síðustu ræðu háttv. flutningsmanns (J. B.), að honum er málið ærið óljóst sjálfum. Jeg tók rólega fram at- hugasemdir mínar, og tel enga ástæðu til, að gaspra hjer með æsingaræðum og ónotum, eins og háttv. flutningsmaður lætur sjer sama.

Jeg tók það fram, að þörf væri á nefnd, þar sem mönnum kæmi ekki saman um þrjú atriði.

Það verður að vera á ábyrgð háttv. 1. þm. Reykv. (J. B.), að hann tekur ekki betur eftir en þetta.

Þetta, að í tillögunni stendur »vör- urnar skulu seldar«, gæti stjórnin skilið svo, að hún ætti að selja vörurnar þeg- ar í stað. En það mótmælir því, að vörurnar skuli keyptar »til tryggingar«. Eigi útsala þegar að fara fara fram, mótmælir till. sjálfri sjer. (*Pjetur Otte- sen*: Menn birgja sig þá upp). Háttv. flutnm. (J. B.) er ekki vel við, að málið sje sett í nefnd, og get jeg skilið það. Hann hefði þó sjálfur átt að stinga upp á nefnd, ef hann hefði viljað fá góða ihug- un málsins og tryggilega, en ekki flaustra því af.

Það er fáránlegt að heyra háttv. 1. þm. Reykv. (J. B.) ónotast út af hógværum athugasemdum. Jeg fæ ekki skilið, hvað háttv. þm. sjer sjer í því, að æsa sig svo ákaflega upp fyrir pallana. Málingeta að minsta kosti ekkert grætt á því.

Matthías Ólafsson: Háttv. 1. þm. Reykv. (J. B.) er svo einstaklega hógvær og þrúður í orðum, að sjálfsagt er að svara honum með tilhlýðilegri og skyldri kurteisi. Hann var eyðilagður yfir því, að þurfa að tryggja eitthvað upp, sem hann þóttist hafa sagt áður. En það, sem hv. 1. þm. Reykv. segir, er, sem betur fer, ekki gildandi lög. Vilji hann því láta þingið samþykkja eitthvað, verður hann að setja það á pappír, svo að þm. viti, hvað um er að vera. Það er ekki nóg fyrir háttv. þingmann að vitna í heimildarlagafrv. á þgskj. 29. Til þess að þingmenn geti aðhýlst tillögu háttv. þingmanns, verður hún að vera skýr og ótvíræð, því að þessa ber fyrst og fremst að krefja af öllum lögum og mikilvægum ráðstöfunum.

Sami háttv. þm. (J. B.) vildi reyna að gjöra skopleg orð mín um húsnæðis-skort og áhaldaleysi. Þessi háttv. þm. talar býsna digurt, en hann ætti að gæta þess, að til þess, að orðin geti orðið að framkvæmd, verða þau að vera töluð af einhverju viti og þekkingu, en á þessu er oft tilfinnanlegur misbrestur í ræðum háttv. þingmanns (J. B.). Hann hjelt, að ekki gæti verið um dýr áhöld að ræða, og að ekki þyrfti önnur áhöld en mæli og vog. En mjer finst t. d. höfnum víða svo farið, að nauðsyn muni á sterkum uppskipunarbátum, og það eru dýr áhöld. Þarna slær því háttv. þm. (J. B.) fram staðleysu einni. Það er líka ljett að segja, að byggja megí hús fyrir kornvörur með hægu móti. En hjer þarf meira en innantóm orð.

Þjetur Ottesen: Mig furðar á þessum miklu umræðum, sem orðið hafa um það, er virðast má aukaatriði tillögunnar, hvernig varan skuli látn úti. Vjer flutningsmenn tillögunnar lítum svo á, að nauðsyn beri til, að gjörður væru

nú þegar ráðstafanir til þess að birgja landið upp með kornvöru og öðrum nauðsynjum. Erfiðleikarnir á öllum flutningum eru miklir, eins og mönnum er kunnugt, og vaxi þeir, sem við má búast, verður landið að vera við því búið. Þessi till. er að eins áskorun til stjórnarinnar að nota heimildarlögin. Vjer höfum dæmi fyrir oss frá öðrum þjóðum; þar hafa stjórnirnar í mjög stórum stíl gjört slíkar öryggisráðstafanir, sem hjer er farið fram á, og kemur það þó ekki til af því, að þær þjóðir eigi óstyrkari kaupmannastjett en vjer, eða að nokkru örðugri aðstöðu, heldur þvert á móti.

Háttv. þm. V.-Ísf. (M. Ó.) gaf það í skyn, að vjer flutningsmenn hjeldum, að það þyrfti ekki nema orðin tóm til að framkvæma þetta.

Honum skjöplast í þessu, því að vjer vitum það ósköp vel, að örðugleikar allmiklir eru á framkvæmd þessara ráðstafana fyrir landsstjórnina. En að það þurfi að standa á því, að ekki sje hægt að geyma vöruna innanlands, nær ekki nokkurri átt, enda kæmu þá heimildarlögin ekki að liði heldur.

Jeg get ekki fallist á brtt. þá, sem fram hefir komið. Það sem fyrir oss vakti, var það, að úr því landsstjórnin yrði að skerast í leikinn og reka verslun, þá ætti sú verslun að vera sem allra frjálslegust, og að jafnframt ættu menn aðgang að svo ódýrum vörum, sem frekast væri kostur á, án þess þó, að landssjóður selji með skaða sínum.

Það hafa komið fram raddir um það, að útiloka kaupmenn frá því, að ná í vörur þessar. Það var alls ekki mein-ing vor, og jeg get ekki fallist á það. Þeir geta undir mörgum kringumstæðum haft betri tök á því en t. d. hrepps-fjelög, að nálgast vörur á afspekta staði, og hafa auk þess betri aðstöðu með

Kaup á nauðsynjavöru.

geymslu á þeim, og svo vegna atvinnu þeirra, eins og háttv. meðflutningsmaður minn tók fram.

Hitt felst jeg fúslega á, sem hv. þm. Dala. (B.J.) tók fram, að nauðsynlegt er, að stjórnin setji reglur um afhendingu á vörum. Þær reglur eru nauðsynlegar gagnvart kaupfjelögum og kaupmönnum. Ef til vill eru deildar skoðanir um þörf þessarar ráðstöfunar, og mun það koma fram við atkvgr. Jeg sje ekki, að vjer höfum gjört annað en gott eitt með tillögunni. Hún er til frekara aðhalds fyrir stjórnina, svo að hún láti eigi undir höfuð leggjast, að gjöra ráðstafanir nú þegar í þessa átt.

ATKVGR.

Samþ. að hafa tvær umr. um till.

Till. vísað til síðari umr. í e. hlj.

Till. vísað til viðskiftanefndar (sjá A. bls. 193) í e. hlj.

Eftir að till. var vísað til nefndar, komu fram brtt. við hana á þgskj. 40 og 45.

Nefndarálit um till. kom aldrei fram. Hún var aldrei tekin til síðari umr., og varð því

ó ú t r æ d d.

3. Kolarannsókn.

Á 12. fundi í Nd., þriðjudaginn 2. janúar, var útbýtt

Till. til Þingsályktunar um kolarannsókn og kolavinslu (A. 43).

Á 13. fundi í Nd., miðvikudaginn 3. janúar, var till. tekin fyrir hverni g r æ ð a s k u l i (A. 43).

Eftir tillögu forseta voru ákveðnar tvær umræður.

Á. 14. fundi í Nd., fimtudaginn 4. janúar, var till. tekin til fyrri umr. (A. 43).

Flutnm. (Bjarni Jónsson): Það er ekki þörf á langri framsöguræðu. Það er öllum í fersku minni, að kolin hafa nú nýlega orðið til þess, að vjer Íslendingarhöfum orðið að sæta þeim kjörum í verslunarmálum vorum, sem ekki eru samboðin frjálsu ríki. Það er líka öllum ljóst, að kolin eru oss nauðsynlegri en flest annað, og að það væri meira vert en gullnáma, ef hjer fyndust kol í jörðu, og mjer finst það ekki vera nema sjálfsagt, að stjórnin taki slíkar námur, sem til eru og kunna að finnast, þegar í stað í sínar hendur, og láti þegar í stað fara að vinna þær. Nú hefir farið fram rannsókn á kolum þeim, er fundist hafa í Stálfjalli, sem er norðan megin Breiðafjarðar, og hafa þau reynst vel, og kann svo að vera víðar, að góð kol sje hjer í jörðu, og finst mjer vera alveg sjálfsagt, að rannsaka það rækilega, hvort svo er ekki. Jeg hefi nefnt »við sjó fram« í tillögu minni af þeirri ástæðu, að jeg hafði hugsað mjer, að þar væri hægst að ná kolunum og flytja þau frá námunum, en því fer fjarri, að jeg vilji ekki helst láta fara fram rannsókn sem viðast. Og nú vil jeg skora á stjórnina, að fá hæfan mann frá útlöndum, helst sænskan eða þýskan, til þess að rannsaka kolalög, og vil jeg ekki, að það sje gjört »við tækifæri«. Nei, það á að gjöra tafarlaust, og spara hvorki fje nje fyrirhöfn, til þess að það verði vel gjört.

Jafnvel þótt hjer sje ekki til í jörðu

svo góð kol, að nota megí þau sem eldivið í skip, þá er hægt að gjöra góð kol úr lakari kolum með því að pressa þau, bæta í þau efnum og gjöra úr þeim töflur, og yrði þá að gjöra það á landsins kostnað.

Hafi nú stjórnin ekkert frá þessu þingi til að fara eftir, þá er síður von á framkvæmdum frá hennar hálfu. En þótt þetta sje ekki í lagaformi, þá ætti það þó að vera nóg til þess, að mál þetta yrði athugað með skynsemi og gætni, og ekki þyrfti að óttast atyrðingar frá næsta þingi, þótt stjórnin byrjaði framkvæmdir í þessu efni.

Þess vegna hefi jeg borið fram till. þessa, og tel sjálfsagt, að hún verði samþ.

Stefán Stefánsson. Það er öllum mönnum vitanlegt, hver hagur að því yrði, ef nothæf kol fyndust hjer í jörðu, og nú er svo komið að slíkt má líklegt telja.

Það var aðallega viðvíkjandi orðalagi till., sem jeg vildi segja nokkur orð. Þar stendur svo, að rannsaka skuli kolafundi í nánd við sjó. Þetta þykir mjer of takmarkað ákvæði.

Mjer er kunnugt um það, að langt upp til dala hafa fundist kolalög ekki óverulegri en í Stálfjalli, — um nothæfi skal jeg ekki segja.

Kol finnast fremur við sjó, og kemur það að líkindum af því, að þar hefir sjór brotið landið, svo að kolalögin koma þar af leiðandi fremur í ljós. Alllangt inn í Eyjafirði hefir nú fyrir skömmu fundist 5-6 metra þykt kolalag, og flutti jeg með mjer lítið sýnishorn af þeim kolum, og er það nú lagt hjer fram á lestrarstofuna.

Það er öllum kunnugt, að á Akureyri er ein af bestu höfnum landsins, og ætti því ekki að vera óaðgengilegra að vinna kolin þarna inn í Eyjafirðin-

um, þótt þau sje á að giska um 30 kílómetra frá sjó, heldur en t. d. í Stálfvík, úr fjalli, þar sem engin höfn er. Mundi að sjálfsögðu minni kostnaður að leggja járnbraut þennan vegarkafila en gjöra sæmilega góða höfn í Stálfvík. Þess vegna mun jeg við 2. umr. málsins bera fram brtt. til þess, að rýmka fyrir stjórninni um framkvæmdir í málinu. Annars lýsi jeg því yfir, að jeg er með till. og óska þess að hún verði samþykt.

Flutum. (Bjarni Jónsson): Mjer er það mesta ánægja að ganga inn á þessa breytingu við till. mína, og ætla jeg, að jeg hafi getið þess í framsögu minni, að ekki yrði óhugsandi að höfn yrði dýrari en járnbrautarspotti, og mundi því eins arðvænlegt að rannsaka kolalög lengra upp í landi, en af athugaleysi tók jeg ekki ákvæði um það í till. mína.

Gísli Sveinsson: Jeg er samþykkur till., en af því ákveðnar eru 2 umr. um málið, þá tel jeg það ekki þurfa að tefja fyrir því, þótt því sje vísað til nefndar, og vil jeg gjöra að till. minni, að því verði vísað til fjárhagsnefndar.

ATKVGR.

Till. vísað til síðari umr. í e. hlj.

Till. vísað til fjárhagsnefndar (sjá A. bls. 188) með 13 samhlj. atkv.

Á 18. fundi í Nd., þriðjudaginn 9. janúar, var till. tekin til síðari umr. (A. 43, 71, n. 79).

Framsm. (Pjetur Jónsson): Jeg ætla ekki að halda langa ræðu um þetta mál. Nefndin hefir, eins og sjá má á þeskj. 79, fallist á till. og leggur til,

að hún verði samp. með brtt. á þskj. 71, frá háttv. þm. Eyfirðinga.

Á síðasta þingi var rætt um kolamál-ið, og þá kom í ljós áhugi manna á því, að rannsaka til hlítar, hvort kol sje til hjer, og hvernig sjerstaklega megi gjöra sjer arð af þeim. Hitt er annað mál, hvort kolarannsókn geti komið að líði meðan stríðið stendur.

Nefndinni var ekki kunnugt um, hvað stjórnin hefir áður gjört í þessu máli, en hún telur það ekki ólíklegt, að önnur störf hafi tafið hana svo, að ekki hafi unnist tími til, að taka þetta mál til rækilegs undirbúnings.

Hjer er aftur á móti farið fram á það með þessari till., að stjórnin láti undirbúa þetta mál, hvað sem öllum kostnaði líður. Með öðrum orðum, það er skorað á stjórnina, að hún útvegi sjerfræðing og annað, sem þarf með til þess, að rannsókninni verði komið í framkvæmd, en engar áætlanir liggja fyrir um það, hvað þetta muni kosta. Það er ekki heldur með neinni vissu unt að giska á, hve miklu kostnaðurinn mundi nema, því alt fer eftir því, hve víðtæk rannsóknin yrði, en að öllum líkindum mun sú rannsókn kosta stórfje, svo að hjer er ekki í svo lítið ráðist.

Bjarni Jónsson: Jeg stend upp af því að það var jeg, sem flutti þessa till. inn í þingið.

Háttv. nefnd, sem hefir haft þetta mál til meðferðar, hefir ekki tekið þessu máli illa, en mjer finst, að hún hafi heldur lítið gjört, og má ef til vill virða henni það til vorkunar, því það er rjett, að málið var ekki mikið undirbúið, hvorki frá minni hendi nje stjórnarinnar, sem hefði átt að leita sjer einhverra upplýsinga um málið.

Það er rjett, að það mun kosta talsvert fje að framkvæma þessa rannsókn, því að bæði þarf að kaupa bora, og

eins þarf að fá aðstoð bæði námuverkfræðings, sem fá þarf frá útlöndum og jarðfræðings, sem vjer höfum hjer heima, en þrátt fyrir þetta getur varla heitið, að í stórt sje ráðist. Því vjer verðum að athuga það vel, að það eru líkur til, að þetta geti orðið oss gróðafyrirtæki. Geti þetta orðið til þess, að landið verði ekki kolalaust meðan á stríðinu stendur og aðflutningar til landsins teppast, þá yrði slíkt varla metið til peninga, og þá geta menn ekki sagt, eins og nú er á hvers manns vörum, að þingið gjöri ekki neinar ráðstafanir til þess, að fyrirbyggja skort á kolum.

Jeg get auðvitað engin ráð gefið um það, hvernig ætti að haga rannsókninni, enda eru margir aðrir hjer á landi færari en jeg til þess að gefa slík ráð. En það hygg jeg, að haganlegast yrði að hefja rannsóknina nú þegar til þess, að hægt yrði að taka til starfa við kolavinsluna næsta vor.

Hvað sem annars má segja um líkindin til þess, að slík rannsókn, sem þessi, komi að tilætluðum notum, þá er það víst að ekki má leggjast undir höfuð að framkvæma hana, því að það er svo ríkt í þjóðinni að krefjast þess, að slík rannsókn fari fram.

Jeg skal svo ekki fjölyrða frekar um þetta mál, en vænti þess að stjórnin greiði götu þess eftir mætti.

Ráðherra Björn Kristjánsson: Þetta mál er ekki nýtt hjer á Alþingi. Í fyrra var samp. till. hjer í deildinni, sem var líks efnis og þessi, sem nú liggur hjer fyrir. Eftir þeirri tillögu ætti stjórnin að gjöra áætlun um það, hvað mikið mundi kosta að framkvæma slíka rannsókn sem þessa, er hjer er farið fram á. En það er ekki neinn hægðarleikur að gjöra slíka áætlun. Menn vita ekki hvernig kolalögunum, sem hjer munu vera í jörð, er háttað. Þegar

eitt lag er fundið, t. d. ofanjarðar, eins og hjer, þá leita menn að öðru neðar, eða fleiri lögum, því venjulega batna kolin, eftir því sem þau liggja dýpra. Þess vegna er eina leiðin, ef þingið hugsar til að taka að sjer slíka rannsókn, að veita árlega ákveðna fjárupphæð til að vinna verkið. Jeg get lýst yfir því, að jeg mundi leggja fram mína litlu krafta, til þess að sem mest gagn mætti leiða af þessarri rannsókn, því að þetta er gamalt áhugamál mitt, að þjóðin gæti fengið sem nánasta vitneskju um þau verðmæt efni, sem hjer kunna að vera fólgin í jörðu.

En jeg sje engin tók á að búa til nokkra áætlun, sem byggð væri á nokkuru viti, um þetta mál. Hjer munu finnast mjög víða í jörðu surtarbrandslög og kolalög, og mjer er kunnugt um slíka staði í öllum hlutum landsins. En ef ætti að rannsaka alla slíka staði og víðar, þá mundi það taka mjög langan tíma, og þyrfti sjálf sagt að fá til þess menn frá Englandi eða Þýskalandi, en slíkir menn munu nú ekki auðfengnir frá þeim löndum, og enn örðugra mundi reynast að fá verkfæri eins og nú standa sakir. En án jarðbora og annarra áhalda, er ekki hægt að rannsaka.

Mjer finst það liggja beinast við, að veitt verði í næstu fjárlögum fje til þess, að byrja á þessarri rannsókn, og það fje mætti ekki, að minni hyggju, vera minna en t. d. 20 þús. krónur á ári, og að lík upphæð yrði veitt í mörg ár.

Eitt vildi jeg enn benda á. Ef þingið ætlast til, að landið taki að sjer rannsókn þessa, þá mun þurfa að setja nýjan viðauka við námulögin, sem trygði landinu rjett yfir þeim námum, er finnast kynni.

Jeg vil heldur mæla með því, að till. verði samþykkt, því að hún heldur málinu vakandi með þjóðinni. En hinu býst

jeg ekki við, að það þurfi að vekja stjórnina, því að hún mun hafa fullan áhuga á þessu máli.

Jeg hefi fyrir nokkrum árum skrifast á við eftirlitsmann námanna á Saxlandi, hr Emil Trepow, og lofaði hann mjer þá, að hann skyldi láta mjer í tje allar upplýsingar í þessu efni, sem hann gæti. Nú veit jeg ekki nema hann sje fallinn eða dáinn, og verður þá að leita annarrar aðstoðar.

Forseti: Það kynni að mega líta svo á, að þetta mál heyrði undir 16. gr. þingskapanna og þyrfti því að leita samþykkis fjárveitinganefndarinnar til þess, að það væri tekið hjer til meðferðar. En af því að jeg heyri eindreginn vilja háttv. deildar um, að þetta mál nái hiklaust fram að ganga, þá skoða jeg það sem samþykkt, að þessa þurfi ekki, ef enginn hefir neitt á móti því. En til frekari fullvissu, hefir samt framsm. fjárveitinganefndarinnar, háttv. þm. V.-Sk. (G. Sv.), beðið sjer hljóðs, til að lýsa afstöðu nefndarinnar til málsins.

Gísli Sveinsson: Það er rjett, að ef til vill mætti líta svo á, sem 16. gr. þingskapanna hafi ekki verið með öllu fullnægt, af því að till. hefir ekki legið fyrir fjárveitinganefndinni. En ef enginn háttv. þingdeildarmaður mælir á móti því, að till. gangi fram án þessa, og þar sem fjárveitinganefnd, þótt til hennar hefði komið, mundi engan veginn hafa lagst á móti málinu, sem auk þess hefir verið í höndum fjárhagsnefndar, þá mun mega álíta, að málið megi ganga leiðar sinnar, án þess nefndin fjalli nokkuð um það.

Framsm. (Pjetur Jónsson): Jeg skal einungis geta þess, að fjárhagshlið þessa máls var ekki svo sjerstaklega tekin

til athugunar í nefndinni. Jeg hygg, að allflestir nefndarmenn hafi búið við því, að mál þetta yrði vart komið lengra en það fyrir næsta þing, að búið væri að útvega sjerfræðinga, og við litum svo á, að þá væri hægt fyrir stjórnina að leggja fram tillögu um hæfilega fjárveitingu í þessu skyni.

Jeg býst því varla við, að mikil fjárramlög komi til mála í þessu efni, fyrir en eftir næsta þing. Auðvitað stendur í tillögunni, að þetta skuli gjört nú þegar, en nefndin vildi ekki vera að breyta þessu; vildi heldur lofa því að flakka svona.

Þá skal jeg geta þess, sem jeg gleymdi áðan, að nefndin leit svo á, að ekki væri rjett af stjórninni, að láta rannsaka kolanámur einstakra manna eða fjelaga, nema því að eins, að lagt væri talsvert á móti af hendi eigandans. Helst ætti stjórnin að reyna að komast að samningum við eigendur námanna, að þeir tæki mikinn þátt í kostnaðinum.

Bjarni Jónsson: Jeg vildi að eins geta þess, að mjer hefir ekki komið til hugar, að stjórnin ljeti rannsaka kolanámur fyrir þau fjelög, sem vitanlegt er um, að eru leppuð af innlendum mönnum, en hitt get jeg ekki sjeð, að neitt sje á móti því, að stjórnin láti rannsaka námur fyrir þau fjelög, eða þá einstaka menn, sem hægt er að komast að samningum við, um að þeir taki þátt í rannsókuinni og vinslunni. Jeg treysti stjórninni fyllilega til þess, að gjöra sitt besta í þessu efni.

ATKVGR.

Brtt. 71 samþ. e. hlj.

Till., svo breytt, samþ. í e. hlj. og afgreidd til Ed.

(A. 122).

4. Garðræktarlán.

Á 15. fundi í Nd., föstudaginn 5. janúar, var útbýtt

Till. til þingsályktunar um heimild handa stjórninni til að lána mönnum fje til garðræktar (A. 65).

Á 16. fundi í Nd., laugardaginn 6. janúar, var till. tekin fyrir *hver nigræða skuli* (A. 65).

Eftir tillögu forseta voru tvær umr. ákveðnar.

Á 18. fundi í Nd., þriðjudaginn 9. janúar, var till. tekin til fyrri umr. (A. 65).

Flutnm. (Bjarni Jónsson): Þetta mál, eins og næsta hjer á undan á dag-skránni (kolarannsókn), og fleiri mál, sem jeg hefi komið með á þessu þingi, heyra undir það, sem vjer nefnum stríðsráðstafanir. Jeg hafði áðan ástæðu til, að taka fram skoðun mína um það, hvernig jeg álit að stjórnin eigi að haga sjer gagnvart ófriðnum, og þeim ráðstöfunum, sem gjöra þarf hans vegna, og skal jeg ekki tala um það frekar nú. Þess vil jeg að eins geta, að vel getur svo farið, að Þjóðverjar leggi hafnbann á England, það er að segja herði nú á kafbátahernaðinum, svo að hafubannið verði fullkomið, og því er enn meiri ástæða til fyrir oss en áður, að gjöra alt sem í voru valdi stendur til þess, að tryggja oss, ef slíkt ber að höndum. Það er engin minsta ástæða til þess, að hika við að kaupa skip, af því að vjer sjeum hræddir við að taka lán hjá erlendum þjóðum, því að stjórnin mun eiga hægt með að fá alla þá peninga, sem hún þarfnast til skipakaupa til láns, hjer á landi, og þótt menn yrðu svo heimskir, að vilja ekki lána stjórninni það fje, þá væri ekki annað en taka það fje

með valdi, því ef slíkt gengur ekki á þessum tímum með góðu, þá verður að taka það með illu.

En færi nú svo, að samgöngur teptust, hvað væri þá sjálfsagðara, en að vjer reyndum að sjá um, að landið væri sem best birgt að þeim nauðsynjum, sem landsmenn geta sjálfir framleitt. Og þá sýnist mjer einsætt, að leggja aðaláhersluna á jarðaravexti. Þeir yrðu margfalt ódýrari, ef vjer framleiddum þá sjálfir, en þessir útlendu, sem vjer nú verðum að notast við, og auk þess eru þeir miklu betri. Það eitt, hve mikið er flutt inn af garðávöxtum, væri nóg til þess, að allir ættu að greiða atkvæði með þessari till. minni, því vitanlega væri oss í lófa lagið, að framleiða sjálfir alla þá jarðaravexti, sem vjer þörfnumst.

Nú hefði mjer þótt rjettast að skylda menn með lögum til að rækta matjurtir, en jeg bjóst við, að það mundi sæta mikilli mótspyrnu hjer í þinginu og hætti því við það. En aftur á móti hugði jeg, að það myndi verða mikil hvöt fyrir marga, ef þeir ættu kost á að fá lánað fje í þessu skyni, með góðum kjörum.

Jeg hefi hugsað mjer, að ekki skuli lánað til að koma upp minni garði en sem svarar 200 □ stikum. Slíkan garð mundi einn maður pæla á 3 dögum og girðingin í kringum hann, segja mjer fróðir menn, mundi kosta um 30 kr. og jafnvel minna. Auk þess yrði nauðsynlegt, að hafa vermireiti í sambandi við garðinn, til þess að ala þar á vorin upp plöntur af fræi. Þessir reitir eru ódýrir, nema hvað glugga þarf yfir þá, en þá mætti ef til vill komast af með ytri glugga af húsum, þar sem þeir eru til, en annars geta gluggalausir vermireitir líka gjört gagn. Nota mætti, sem sagt, ytri glugga af húsum yfir slíka

vermireiti; mundi það ekki breyta öðru en lagi vermireitanna. En það er öllum vitanlegt, að þeirra þarf með, þar sem garðrækt á að vera í góðu lagi.

Vildi jeg leggja til, að umsjón framkvæmdanna væri falin Einari Helgasynti garðyrkjumanni, því að hann veit jeg vera manna best til þess fallinn. Auðvitað stæði hann undir umsjón stjórnarinnar og nyti aðstoðar hennar.

Álit jeg hann líka vel til þess fallinn, að gefa út bæklinga mönnum til leiðbeiningar, og eins til að benda á þá staði, þar sem ekki er tiltækilegt að hafa garðrækt. Mundi hann eiga hægt með að ná til manna víðsvegar um land, þar sem svo margir úr öllum áttum hafa stundað garðyrkjunám hjá honum.

Sömuleiðis efast jeg ekki um, að Búnadarfjelagið og búnaðarsamböndin úti um land mundu veita honum styrk til þessarar framkvæmda.

Framkvæmdirnar ættu því ekki aðallega að felast í fjárlánum úr landssjóði, heldur og hinu, að forstöðumaðurinn og búnaðarsamböndin hvettu menn til þess að auka garðræktina.

Fjárveitingarnar mundu verða svo litlar, að ekki finst mjer taka að bera þær undir fjárveitinganefnd.

Hygg jeg, ef rjettilega er að farið í máli þessu, þá muni það reynast, ekki að eins góð stríðsráðstöfun, heldur líka happadrjúgt í framtíðinni, því að þá myndi starfinu vera haldið áfram, og sú þraut vinnast, sem um meir en 100 ára skeið hefir reynst ofurefni, sem sje, að gjöra garðrækt almenna í landinu.

Pjetur Jónsson: Jeg tel það víst, að till. þessi sje fram komin í góðum tilgangi, en mjer þykir hún nokkuð lausleg.

Álit jeg, að ekki sami, að fara svo með fje landssjóðs, að lauslèga mætti

kallast með farið, en hjá því yrði ekki komist, ef till. yrði samþykkt.

Það er mín skoðun, að mál þetta hefði átt að fara í gegnum tvær nefndir, fyrst landbúnaðarnefnd og síðan fjárveitinganefnd.

Tillagan hefir tvær hliðar, landbúnaðarlega, að því er hún ræðir um stækkun matjurtagarða, og fjárhagslega, að því er snertir lánveitingar. En þar sem jeg býst ekki við, að tími vinnist til að leggja málið fyrir tvær nefndir, þá vil jeg leggja það til, að því verði vísað til fjárveitinganefndarinnar.

Þórarinn Jónsson: Jeg vildi að eins með örfáum orðum taka í sama strenginn sem háttv. þm. S.-P. (P. J.). Álit jeg, að tillagan sje naumast framþærileg.

Háttv. flutnm. (B. J.) sagði, að ekki mundi um neina verulega fjárveitingu að ræða. En jeg lit öðruvísi á. Eftir till. tel jeg vist, að annarhver búandi maður á landinu gæti farið fram á lánveitingu, og mundi þá fjárveitingin geta orðið allmikil.

Ekki vil jeg samt með orðum þessum hnekkja till. sjálfri, en legg það til, að í henni sje ákveðið hámark lánveitinganna.

Jeg vil enn fremur leggja það til, að málinu verði vísað til landbúnaðarnefndar, og leitað verði síðan álits fjárveitinganefndar — ef tími vinst til.

Jörundur Brynjólfsson: Jeg er þess fullviss, að till. þessi er borin fram í besta skyni, og getur orðið til góðs, ef vel er með hana farið.

Jeg álit, að hjer sje um talsvert fjárhagsatriði að ræða, og get verið með því, að málinu verði vísað til fjárveitinganefndar, en efast þó um, að það fái nægan undirbúning fyrir því.

Eins og kunnugt er, hefir hjer á landi

verið alt of lítið um garðrækt hugsað, og of mikið tómleiti í því máli; hefir Búnaðarfjelag Íslands látið sig það of litlu skifta. Virðist því brýn nauðsyn til, að ýta undir menn til framkvæmda í garðræktinni.

Háttv. flutnm. (B. J.) virtist trúa Einari Helgasyni garðyrkjumanni best til framkvæmda í þessu máli, og mun það rjettlátt, en þó tel jeg það ofvaxið honum einum. Hefir hann ekki nógum mönnum á að skipa og ekki næg sambönd, og á auk þess mjög annrikt sjálfur. Menn þurfa sjálfsagt allalment góðra leiðbeininga í garðræktinni, því mjög margir eru óhæfilega fákunnandi í því, er að garðrækt lýtur. Álit jeg því heppilegra, að Búnaðarfjlagið hefði yfirumsjón og væri það þá ekki heldur útilokað, að málið nyti góðs af Einari Helgasyni, þar sem hann er einmitt í þjónustu fjelagsins. Álit jeg að Búnaðarfjlagið hafi betri sambönd, svo sem Ræktunarfjelag Norðurlands, og hin einstöku búnaðarsambönd.

En er ekki hjer til tryggari leið en lánveitingar? Væri ekki heppilegra að veita verðlaun fyrir góða garðrækt? Þetta er að visu lauslega athugað hjá mjer og því bara slegið fram. En mjer virðist það framkvæmanlegra. Með því móti mundi þurfa minna fje, og hvað stefnuatriði málsins snertir, þá tel jeg verðlaunaveitingar heppilegri. Það getur verið gott að lána fje til garðræktar, þar sem stjórnnin þekkir til, eða getur auðveldlega fengið ábyggilegar upplýsingar um, en slíkt gæti ekki orðið alment, og mundi henni reynast ómögulegt að sinna slíka út um land.

Flutnm. (Bjarni Jónsson): Jeg hefi ekkert á móti því, að málinu verði vísað til fjárveitinganefndar. Það er satt, að einn formgalli er á tillögunni, sá, að tilnefndur er Einar Helgason

garðyrkjumaður, án þess að fengið hafi verið samþykki hans.

Sumir hafa sagt, að sennilega mundi tilgangurinn með till. vera góður.

Jeg veit ekki betur en að jeg sje þegar búinn að taka fram, hver tilgangur minn sje með henni, sem sje sá, að fá menn til að rækta matjurtir í íslenskri mold, til þess svo að geta nærst á þeim á eftir. Þetta er minn tilgangur, og geta menn sjálfir dæmt um, hvort hann er góður eða vondur.

Háttv. 1. þm. Reykv. (J. B.) sagði, að Einar Helgason mundi hafa verri sambönd en Búnaðarfjlagið, en á því get jeg frætt hann að flest þau sambönd, sem fjlagið hefir, hefir hann útvegað. En ef Alþingi vill ekki nefna þann rjetta mann, heldur stofnun þá, sem hann starfar við, þá er mjer það sama.

Þá eru það fjárhagslegu atriðin, sem vaxa mönnum í augum. Jeg álit, að þótt menn færi alment að auka garða sína, þá mundu flestir einkis láns með þurfa til þess. Það yrðu að eins fátæklingarnir, sem þess þyrftu, og þær upphæðir mundu verða svo lágar, að litlu máli skiftu.

Ekki get jeg sjeð, að neinar sjerstakar reglur þurfi fyrir slíkum lánveitingum. Stjórnin hefir sínar reglur eftir að fara í þeim efnum, og tekur tryggingar eftir því, sem við horfir í það og það skiftið.

Hingað til hefir ekki þurft að hvetja stjórnina til að setja hörð skilyrði fyrir lánveitingum. Það væri líka ljótt og ilt afspurnar, að trúá ekki hinni nýju stjórn, sem skipuð er þrem dugandi mönnum, fyrir öðru eins smáræði og þessu.

En hvað sem því líður, þá er jeg ekki móti því, að málinu verði vísað til fjárveitinganefndar að lokinni þessari umræðu.

Jörundur Brynjólfsson: Það var að eins örlítil athugasemd. Það getur verið rjett hjá háttv. flutnm. (B. J.), að Búnaðarfjlagið hafi fengið sambönd frá Einari Helgasyni. En það hefir fleiri mönnum á að skipa, heldur en honum, því að enn þá fleiri hafa lært búfræði en garðrækt, og hefir fjlagið alla þá menn, sem að jarðrækt vinna, undir sinni umsjón, beint eða óbeint, og það var það, sem jeg meinti með því, að fjlagið hefði viðtækari og betri sambönd.

Þjetur Jónsson: Háttv. flutnm. (B. J.) þótti jeg segja helsti lítið með því að komast svo að orði, að jeg teldi líklegt að tilgangurinn með till. væri góður, en það var það eina, sem jeg gat sagt um hana til hróss.

En þar sem umræður eru orðnar allmiklar um mál þetta, vil jeg leyfa mjer lýsa skoðun minni nánar. Það hefir nú í seinni tíð verið gjört allmikið að því á þessu landi, að ýta undir menn með garðrækt og annað fleira, en árangurinn orðið minni en skyldi, og hefi jeg því litla trú á slíku.

Það er á margvíslegan hátt reynt að styðja að ræktun landsins af hálfu hins opinbera og einstakra stofnana í landinu, og þar á meðal einnig að garðræktinni. Verð jeg að segja það, að jeg hefi ósköp litla trú á, að tilraun sú og aðferð, sem þessi tillaga fer fram á, gjöri þar nokkur veruleg áhrif. En þurfi eigi nema 30 kr. til að girða garð, eins og hv. flutningsmaður áætla, þá er það svo hverfandi kostnaður, að ekki er þörf á opinberum styrk. Enda er það ekki fjárþröngin, sem eiginlega stendur garðræktinni fyrir þrifum, ef vjer að eins hefðum áhuga fyrir málinu. Sjálfur þekki jeg þetta atriði, og hefi reynslu fyrir því frá eldri tímum, þeim tímum,

þegar harðærið gekk mest yfir Faxaflóa sunnanverðan. Og þá var ekki veitt lán eingöngu, heldur meira að segja veitt fje til styrktar garðrækt hjá þeim einmitt, sem sárastan liðu skortinn. En jeg hefi fengið fregnir um það frá mönnum, sem fyrir þessu gengust, að árangurinn hafi orðið sárgrætilega litill, einmitt fyrir áhuga- og aðburðaleysi.

Nei, það þarf að vekja áhugann hjá þjóðinni til þess að nota eigin framleiðslu sem best, og það var stóri tilgangurinn í tillögunni.

Háttv. þingm. virtist jeg leggja of mikla áherslu á, að tillagan væri lausleg. Og það er satt; hún er lausleg og þarf ekki að benda á annað en t. d. það, að vilja fela Einari Helgasyni framkvæmd málsins svona fyrirsagnarlaust, en ganga fram hjá Búnaðarfelagi Íslands, sem hefir meðal annarra Einar Helgason í sinni þjónustu. Ekki er heldur bent á, hverjar tryggingar eiga að vera fyrir lánum þessum. Það er þó auðvitað gjört við lánsheimildir í fjárlögum. Þær þurfa að vera sæmilega góðar, en þó ekki fráfælandi. (*Bjarni Jónsson*: Trúir ekki hv. þingm. stjórninni fyrir lánveitinga-fyrirkomulaginu.). Jú, jeg trúi henni fyrir því að visu, en það er venja að setja ákvæði um tryggingarfyrirkomulagið, og það þarf að vera samræmi í þessum lánveitingum og öðrum, sem veittar eru í svipuðum tilgangi. Jeg get enn fremur bætt því við, að það kynni að vera ihugunarefni fyrir hv. nefnd, hvort svona lán ætti heldur að vera veitt úr landssejði eða Ræktunarsjóði, sem hefir ræktunarmál landsins sjerstaklega til meðferðar.

Flutnm. (Bjarni Jónsson): Jeg vil leyfa mjer að gjöra ofurlitla athugasemd við ræða háttv. þm. S.-Þ. (P. J.). Það getur verið rjett, sem þingmaður-

inn sagði, að menn sintu ekki þingsályktunartill. þessari. Og mjer hefði verið nær skapi, að þingið hefði valdboðið með þvingunarlögum þetta atriði, þar sem mönnum hefði verið skipað tafarlaust að hafa matjurtagarða. En jeg var hræddur um að þingm. mundu ekki vilja ljá þeim fylgi sitt, vegna þess, að þeir þekkja ekki sinn vitjunartíma. En þó hyg jeg, að ekki lítil hvöt gæti legið í tillögunni, ef hún næði fram að ganga. Skal jeg þó hins vegar játa það, að sterkasta hvötin liggur í rás viðburðanna. Og þingm. (P. J.) hefir ekki staðið þar, sem landsstjórnin stendur nú, með sult þjóðarinnar fyrir augum. Og það þarf að vekja þann áhuga hjá þjóðinni, að hún græði það úr sinni móðurmold, sem hún þarf til þess að lifa af, í stað þess að mæna á skip frá öðrum löndum, sem aldrei koma. Þm. (P. J.) kann að láta sjer miklast það, að láta þess sjást getið í þingtíðindunum, að hann vantreysti sinni eigin þjóð til þess að vitkast á vandræðatímum. En jeg vil geta þess, að nú er vaxin upp ný kynslóð með þrótti og framsóknardug, og það er ekki víst, að feðranna dáðleysi verði í þessu efni bál barnanna.

Hins vegar er ekki þess að dyljast, að áhugasöm stjórn með tillöguna í höndunum, hlýtur að geta unnið mál-efni þessu ómetanlegt gagn. Hún getur unnið með Búnaðarfelagi Íslands, búnaðarsamböndum og búfræðingum landsins, og landsmenn geta gjört svo stóra og góða matjurtagarða, að það verði að stórmiklu gagni, fæðan ódýrari og víður-væri þjóðarinnar hollara.

Viðvikjandi tryggingaraðferðinnier það óðs manns æði, að ætla sjer að ein-skorða hana. Lán þessi á að veita ýms-um mönnum, hverjum á sínu landshorni, og tilgangurinn hlýtur jafnframt því,

sem lánin eru trygð, að vera sá, að þau verði allri þjóðinni til gagns. Og jeg er sannfærður um það, að óhætt er að trúa stjórninni fyrir að ákveða þessa tryggingu, því hún hefir sýnt það, landsstjórnin, á liðnum árum, að henni verður engin skotaskuld úr því, að krefjast tryggingar af lánþegum. Mætti enn fremur til bendingar geta þess, að eðlilegt væri, að trygging væri tekin í fyrir-tækjunum.

Eins og jeg gat um í byrjun ræðu minnar, er jeg á því að þingsályktunartillagan sje ekki nægileg, heldur hefði hjer átt að gefa út ströng nauðungarlög. En því er öðru vísi varið með þingsályktunartillögu nú en verið hefir. Þingmenn hafa á þessu þingi verið svo sáróá-nægðir með þessa útlegð sína í Babýlon, að þeir hafa ekki gefið sjer minsta tíma til að koma fram með viljasinn í frv. formi. Þinginu hefir borist fjöldinn allur af till. til mjög mikilla fjárveitinga. Jeg hefði komið með frv. til þvingunarlaga í máli þessu, ef jeg hefði búist við að tími þingsins entist (*Þjetur Jónsson*: Þm. hefir eigi hugsað málið), og ef þessir gömlu skrjóðar, sem hafa aldrei hugsað ærlega hugsun alla sína alkunnu hundstið, hefðu ekki setið hjer sem þröskuldar í vegi fyrir nytsömum og þjóðþörfum fyrimælum.

Að svo mæltu óska jeg þess, að málinu verði vísað til 2. umr., þó jeg hins vegar hafi ekkert á móti því að það komist til landbúnaðarnefndar, ef því á þann veg kynni að verða betur borgið.

ATKVGR.

Till. vísað til landbúnaðarnefndar (A. bls. 190) í e. hlj.

Umræðunni frestað.

Á 23. fundi í Nd., föstudaginn 12. janúar, áður en til dagskrár væri gengið, að fengnu leyfi forseta, mælti

Flutnir. (Bjarni Jónsson): Jeg hefi ekki sjeð að till., sem jeg bar hjer fram, og sem vísað var til landbúnaðarnefndarinnar, hafi enn sjeð dagsins ljós. Nú vildi jeg spyrja hæstv. forseta, hvort hann vildi ekki leyfa þau afbrigði, að þetta mál yrði tekið fyrir, og ef það er ekki hægt, hvort að forseti vildi þá ekki leyfa skrifara landbúnaðarnefndarinnar að hrista höfuðið, ef nefndin ætlar sjer ekki að koma málinu áfram, en annars segja „jam“. Væri þau afbrigði eigi meiri en ýms önnur, sem nú tiðkast.

Forseti: Jeg get ekki orðið við bón hv. þm. (B. J.), um að leita þeirra afbrigða, sem hann fer fram á. Afbrigði eru yfirleitt ekki veitt nema nauðsyn krefji, og hjer ber enga nauðsyn til, því að nefndin getur enn komið með málið, ef hún vill styðja að framgangi þess.

Hins vegar er formanni landbúnaðarnefndarinnar heimilt að gjöra grein fyrir drætti þeim, sem orðið hefir á afgreiðslu nefndarálitsins.

Stefán Stefánsson: Drætti þessa máls veldur það, að nefndin hefir ekki haft tíma til að átta sig á málinu til hlítar. Annars skal jeg lýsa því yfir, að mjer finst mál þetta ekki vera sjerstaklega mikilvert og skaðlaust, þótt það sofni eða bíði næsta þings. Því að hjer mun ekki vera um aðrar lánveitingar að ræða en þær, sem hverjum manni væri innanhandar að fá heima í hjeraði, og styðst jeg þar sjerstaklega

við álit flutningsmanns (B. J.), hvað
kostnaðarspursmálið snertir.

haft tíma til að skrifa þetta, sem háttv.
1. þm. Eyfirðinga (St. St.) hefir nú sagt.

Bjarni Jónsson: Jeg skal að eins
benda á, að þessi háttv. nefnd mun hafa
nokkuð mikið að gjöra. Málið kom til
hennar 6. jan., og síðan hefir hún ekki

Nefndarálitið um till. kom aldrei fram.
Till var aldrei tekin til frh. fyrri umr.
og varð því

óútrædd.

E.

Önnur mál.

I.

Minning Þórhalls biskups.

Á 2. fundi i Nd., mánudaginn 18. desember, áður en til dagskrár væri gengið, mælti

Forseti: Jeg vil leyfa mjer að minnast hjer með nokkrum orðum á biskup landsins, er ljest 15. þ. m., og munu allir samhuga um það, að þar eigum vjer á bak að sjá einum þeim manni, er mikið hefir kveðið að i sögu landsins á síðustu tímum.

Þórhallur Bjarnarson biskup var fæddur i Laufási 2. desember 1855. Lauk embættisprófi i guðfræði við Kaupmanna-hafnarháskóla 23. janúar 1883 með 1. einkunn. Var veitt Reykholt i Borgarfirði 18. mars 1884. Prestvigður þang-að 18. maí sama ár. Skipaður prófastur i Borgarfjarðarsýslu 7. júní sama ár. Veitt Akureyrarprestapall 19. mars 1885. Settur 1. kennari við Prestaskólann 28. ágúst sama ár. Veitt það embætti 24. febrúar 1886. Þjónaði dómkirkjuprestsembætti i Reykjavík (með

aðstoð) 1889—1890. Settur forstöðumaður prestaskólans 10. janúar 1894. Veitt það embætti 30. maí sama ár. Riddari af Dannebrog 9. desember 1902. Dannebrogismaður 31. júlí 1906. Hlaut prófessorsnafnbót 9. ágúst 1907. Skipaður biskup 19. september 1908. Vigður til þess embættis 4. október sama ár. Gaf út »Kirkjublaðið« 1891—1897. Gaf út »Nýtt Kirkjublað« frá 1906 til æfiloka. Var skipaður af konungi i millipinganefnd i landbúnaðarmálum 4. mars 1904. Formaður landbúnaðarfjellsagsins 1900—1907. Alþingismaður Borgfirðinga 1894—1899 og 1902—1907. Forseti Nd. 1897 og 1899.

Enn fremur mun það öllum kunnugt, að auk hinna margvíslegu starfa sinna annara, hefir hann unnið landinu mikið til hagsbóta sem forseti landbúnaðarfjellsagsins. Mun það og einmæli, að hann hafi verið einn af mikilhæfustu mönnum þessa lands.

Vil jeg því skjóta því til háttv. al-

þingismanna, að þeir láti hluttekning í ljós og heiðri minningu hans með því, að standa upp.

Allir stóðu upp.

Á 3. fundi í Nd, miðvikudaginn 20.

desember, gat forseti þess, að jarðarför herra biskups Þórhalls Bjarnarsonar, færi fram næsta dag, og byrjaði með húskveðju kl. 11¹/₂ árdegis. Til þess að þingmönnum gæfist kostur á að heiðra minningu biskups, með því að vera viðstaddir jarðarför hans, yrði enginn fundur í deildinni næsta dag.

II.

Vinnubætur.

Á 6. fundi í Nd, miðvikudaginn 27. desember, eftir að lokið var dagskrá, ljét forseti þess getið, að þrjár fastanefndir deildarinnar, fjárhagsnefnd, landbúnaðarnefnd og allsherjarnefnd, hefðu ekki enn vitjað gjörðabóka sinna, og vakti athygli á því, að bækurnar væru geymdar á skrifstofu þingsins.

Þá skýrði forseti frá því, að lögð

væri fram á borð skrifaranna, þingmönnum til afnota, eyðublöð undir

1. Kröfu um nafnakall.
2. Kröfu um að umr. skuli lokið.
3. Beiðni um hlutfallskosningu.
4. Ósk um einfalda dagskrá.

Enn fremur skýrði forseti frá því, að útbýtt væri meðal þingmanna eyðublöðum undir beiðni um að mega taka til máls.

III.

Þinglenging.

Að lokinni dagskrá á 11. fundi í Nd., laugardaginn 30. desember, skýrði forseti frá því, að ráðherra hefði fengið konungsleyfi til að framlengja þingtímann til loka janúarmánaðar, ef þörf gjörðist.

Áður en gengið var til dagskrár á 12. fundi í Nd., þriðjudaginn 2. janúar, tilkynnti forseti, að ráðherra hefði fyrst um sinn framlengt þingið til 10. janúar, að þeim degi meðtöldum.

Á 21. fundi í Nd., fimtudaginn 11. janúar, kl. 1¼ miðdegis, gat forseti þess, að forsætisráðherra hefði enn framlengt þingið til laugardagsins 13. janúar, að þeim degi meðtöldum.

Enn fremur skýrði forseti frá því, að hann hefði farið þess á leit við landsstjórnina, að Gullfoss yrði fenginn til að biða, þar til þingi væri lokið. Hefði landsstjórnin fengið því til vegar komið, að Gullfoss biði til laugardagskvölds eftir þm., ef vissa fengist fyrir því, að þeir yrðu tilbúnir þá.

Áður en gengið var til dagskrár á 22. fundi í Nd., fimtudaginn 11. janúar, að fengnu leyfi forseta, mælti

Bjarni Jónsson: Sakir þess, að hæstv. forseti lýsti því yfir í dag, að þingi mundi slitið á laugardag næstkomanda, þá hefi jeg beðist þess, að fá að mæla orð nokkur.

Þykir mjer í óvænt efni komið, þar sem þingslit eru fyrir hendi, en mörg góð mál og þörf óafgreidd og mun engi

kostur þess, að koma þeim öllum af á svo skömmum tíma, þótt með afbrigðum sje.

Af merkum málum, sem óafgreidd eru, gæti jeg nefnt nokkur, þótt óþarft sje, þar sem öllum er um þau kunnugt. Vil jeg þó drepa á nokkur þeirra.

Það er t. d. sildarmálið, sem telja má allmerkilegt. Er það hvorki útrætt enn nje í nefnd komið.

Þá er mikilsvert frv. frá mjer um heimild fyrir stjórnina til aðselja vörur undir verði.

Sagði þó hæstv. forsætisráðherra (J. M.) á almennum fundi hjer í Reykjavík, þar sem við vorum báðir og vorum sammála, að hann hefði ekkert á móti því, að hafa nokkur þús. kr. undir höndum til þess, að geta selt fátæklingum vörur undir verði, og mundi því mál það þess vert að athugað væri.

Þá er till. um garðrækt, sem að flestra mætra manna dómi mætti að miklu gagni koma, ef fram fengi að ganga.

Þá er afnám á verðhækkunartolli, sem vitanlega er sjálfsagt mál og rjettlátt.

Þá eru samningamálin miklu, sem að visu hafa verið sett í nefnd, en sú nefnd hefir víst ekki lokið störfum sínum enn þá. Að minsta kosti hefi jeg ekki enn þá sjeð nefndarálitið. (*Pjetur Jónsson:* Því var þó útbýtt í gær). Nú, einmitt það; það mun þá vera leyndarmál. Jeg fjekk að visu lokað brjef hjer í gær, en utan á stóð »leyndarmál«. Hjelt jeg að það væri þingvisur, og hefi því ekki opnað brjefið enn þá.

Annars þegar á alt þetta er litið, þá

sje jeg ekki, að brýn þörf sje á, að slita þingi í þessu dauðast ofboði. Sje jeg ekki annað en þeir, sem óðfúsir eru heim, megi fara og halda megi þingstörfum áfram þrátt fyrir það.

Býst jeg ekki við, að þeir sje fleiri en svo, að fullur helmingur verði eftir í hvorri deild, og nægir það til þess, að mál geti fram gengið.

Vil jeg því leyfa mjer að fara þess á leit við hæstsv. forseta, að hann beri það undir atkvæði í deildinni, hvort ekki skuli framlengja þingið.

Pjetur Jónsson: Mjer þykir það dálítið óeðlilegt, að fara nú fyrst að leita atkvæða um þetta, þar eð tími sá er þegar útrunninn, sem þingið var framlengt til, sem sje 10. jan.

Mörgum hefir fundist eins og háttv. þm. Dala (B. J.), að tími mundi lítt endast til afgreiðslu allra mála, sem fyrir liggja, en nú er svo komið, að Gullfoss hefir verið fenginn til þess að biða til laugardags. Báðum við hæstsv. forseta að rannsaka það, hvort hægt mundi að ljúka málum svo snemma, að hugsanlegt væri, að hann fengist til að biða. Og nú hefir það verið ákveðið að slita þingi á laugardaginn, og skipið lofað að biða þangað til, og mun nú ilt að rifta þessu, úr því svona er komið. Að minsta kosti vil jeg gjöra það að skilyrði, ef þingið verður framlengt enn þá, að við þá fáum ferð, á landssjóðs-kostnað, til Seyðisfjarðar, svo snemma að við náum heim með Ceres.

Bjarni Jónsson: Hvað viðvíkur ferð þingmanna, má geta sjer þess til, að þeir, sem fara með Gullfossi og biða þurfa skips á Seyðisfirði, muni halda

þar aukaping á landssjóðs kostnað, því að þar verða þeir að biða á aðra viku. Annars tel jeg allar líkur til að Ísland-
fáið til að taka þessa þingmenn til Seyðisfjarðar. Enn fremur fer Botnia þangað 12. febr. Einhver ráð mun stjórnin hafa, og ef alt um þrotnar, er ekki óvanalegt að Íslendingar ferðist landveg á vetrardag.

Jörundur Brynjólfsson: Ef þessi till. um framlenging þingsins hefði komið fram áður en búíð var að ráða til lykta flestum merkustu málum þingsins, hefði jeg verið henni fylgjandi. En fyrst búíð er að flaustra þeim af, tel jeg ekki ástæðu til að lengja þingið.

ATKVGR.

Till. um framlengingu þingsins feld með 16: 8 atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

já:

nei:

Pjetur Þórðarson,	Pjetur Jónsson,
Skúli Thoroddsen,	Pjetur Ottesen,
Benedikt Sveinsson,	Sigurður Sigurðss.,
Bjarni Jónsson,	Stefán Stefánsson,
Einar Arnórsson,	Sveinn Ólafsson,
Hákon Kristóferss.,	Þorleifur Jónsson,
Magnús Pjetursson,	Þorsteinn Jónsson,
Matthías Ólafsson.	Þórarinn Jónsson,
	Björn Stefánsson,
	Einar Árnason,
	Einar Jónsson,
	Gísli Sveinsson,
	Jón Jónsson,
	Jörundur Brynjólfss.,
	Magnús Guðmundss.,
	Ólafur Briem.

Ráðherrarnir Björn Kristjánsson og Jón Magnússon greiddu ekki atkvæði.

IV.

Heimfararleyfi þingmanns.

A 4. fundi í Nd., föstudaginn 22. desember, gat forseti þess, í fundarbyrjun, að 2. þm. Rang. (E. J.) hefði beðið um leyfi til heimfarar og fjarvistar frá þinginu til 2. janúar næsta ár.

Bar forseti þessa beiðni undir samþykki deildarinnar, og var leyfið veitt af deildinni.

V.

Starfsmenn þingsins.

A 3. fundi í Nd., miðvikudaginn 20. desember, skýrði forseti frá því, að þessir væri ráðnir starfsmenn þingsins.

1. A skrifstofu:

Jón Sigurðsson, cand. phil.,
Pjetur Lárusson, söngkennari,
Petrina Jónsdóttir, kennari.

2. Til gæslu skjala og afgreiðslu:
Ingimar Jónsson, stud. theol.

3. Til lestrarsalsgæslu:

Ólafía Einarsdóttir, stúdent,
Kristín Bjarnadóttir, stúdent,
sinn daginn hvor.

4. Innanþingssskrifarar:

Páll Eggert Ólason, cand. phil.,
Pjetur Zóphóniasson, hagstofuritari,
Tryggvi H. Kvaran, stud. theol.,
Jón Kjartansson, stud. jur.,
Árni Sigurðsson, stud. theol.,
Freysteinn Gunnarsson, stud. theol.,
Þórbergur Þórðarson, norrænunem.,
Jónmundur Halldórsson, past. emer.
Tveir hinir síðastnefndu teknir á nýári.

5. Verðir:

Magnús Gunnarsson,
Árni Bjarnason,
Edilon Grimsson,
Guðmundur Einarsson.

Fastanefndir fylltar. — Skipun skrifstofustjóra.

G. Þingsveinar:

Halldór Sigurbjörnsson,
Svafar Hjaltested,
Ingólfur Bjarnason

Gunnar Jacobson,
Sverrir Thoroddsen,
Ásgeir Bjarnason.

VI.

Fastanefndir fylltar.

A 17. fundi í Nd., mánudaginn 8. jan., tilkynti forseti, að tilnefndur hefði verið til að taka sæti í allsherjarnefnd

Einar Arnórsson, 2. þm. Árn., í stað Jóns forsætisráðherra Magnússonar.

Enn fremur tilkynti forseti, að

Skúli Thoroddsen, þm. N.-Ísf., hefði verið tilnefndur til að taka sæti í viðskiftanefnd, og

Hákon Kristófersson, þm. Barð., tilnefndur til að taka sæti í fjárveitinganefnd, báðir í stað Björns ráðherra Kristjánssonar.

VII.

Skipun skrifstofustjóra.

A 17. fundi í Nd., mánudaginn 8. janúar, eftir að lokið var öðrum tilkynningum, skýrði forseti frá því, að forsetar þingsins hefðu, allir í sameiningu, ráðið og skipað Einar Þorkelsson skrifstofustjóra Alþingis, samkv. 11. gr.

þingskapanna, fyrir tímabilið frá 1. janúar 1917 til 31. desember 1923, og jafnframt samið og sett erindsbrjef fyrir hann, samkvæmt fyrir-mælum sömu gr. þingskapanna.

VIII.

Þinglok neðri deildar.

Að lokinni dagskrá, á 26. fundi í Nd., föstudaginn 12. janúar, kl. 10 1/2 síðd., mælti

Forseti: Þá er starfi þessarar deildar lokið á þessu þingi. Áður en fundi er slitið, finnst mér skylt að þakka hv. þingmönnum fyrir góða samvinnu, og sjerstaklega skrifurunum fyrir góða aðstoð, sömuleiðis öðrum starfsmönnum þingsins, og þá sjerstaklega skrifstofustjóra. Óska ég, að starf vort megi verða landi og þjóð til heilla. Að lokum vil ég óska utanbæjarþingmönnum farsællar heimferðar, og vona, að vjer allir hittumst heilir að sumri.

Þjetur Jónsson: Mjer finnst eiga við að þakka hæstv. forseta fyrir góða og umburðarlynda stjórn og ákveðna og skýra úrskurði. Jeg tel ekki þurfa fleiri orð. Veit jeg, að háttv. þingmenn muni taka undir þessi orð mín með því að standa upp.

Þingmenn tóku undir þetta með því að standa upp.

Forseti þakkaði vingjarnleg ummæli þm. S.-Þ. (P. J.) í sinn garð, og virðingarvott af hálfu deildarmanna, og sagði síðan

fundi slitið.